

PHILONIS
IUDAEI
OPERA OMNIA.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ
ΕΚΔΟΤΗΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΝΤΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΝΤΟΣ
ΑΥΤΗΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΝΤΟΣ
TOMUS IV.

*De Abrahamo. De Josepho. Vita Mosæ I. II. III. De decem
oraculis (s. de decalogo). De circumcissione. De Monarchia J.
II. De præmiis sacerdotum. De animalibus sacrificio idoneis
(s. de victimis). De sacrificantibus (s. de victimas offerentibus).*

LIPSIAE
CUMTIBUS ET TYPIS CAROLI TAUCHNITII.
1852.

BKL
P 59 Δ

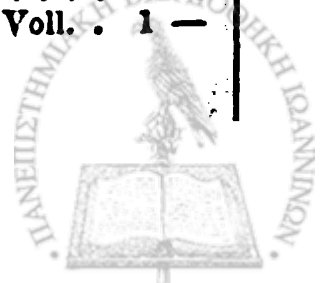
1850.

STEREOTYP - AUSGABEN
der
GRIECHISCHEN UND LATEINISCHEN CLASSIKER
im Verlage von
KARL TAUCHNITZ
in Leipzig.

Jeder Band ist einzeln zu haben.

I. Griechische Autoren.

	Thlr.Ngr.		Thlr.Ngr.
<i>Aeschyli Tragoediae</i>	7 $\frac{1}{2}$	<i>Aristotelis Opera omnia</i> , 16 V.	4 25
<i>Anacreontis Carmina</i>	3 $\frac{3}{4}$	<i>Arriani Expositio Alex.</i>	— 10
<i>Anthologia Graece</i> , 3 Voll.	27	<i>Athenaeus Deipnosophistes</i> , 4 V.	1 26
<i>Apollonii Rhodii Argonautica</i>	5	<i>Demosthenis Opera</i> , 5 Voll.	1 7 $\frac{1}{2}$
<i>Aristophanis Comoediae</i> , 3 V.	22 $\frac{1}{2}$	<i>Demosthenis or. de Corona.</i>	— 4
<i>Babrii Fabulae</i>	5	<i>Demosthenis or. Philipp.</i>	— 4
<i>Euripidis Tragoediae</i> , 4 Voll.	25	<i>Dio Cassius</i> , 4 Voll.	1 10
<i>Hesiodi Carmina</i>	2 $\frac{1}{2}$	<i>Diodorus Sic.</i> , 6 Voll.	2 —
<i>Homeri Ilias</i> , 2 Voll.	12 $\frac{1}{2}$	<i>Diogenes Laertius</i> , 2 Voll.	— 24
<i>Homeri Odyssea</i> , 2 Voll.	12 $\frac{1}{2}$	<i>Dionysius Halicarn.</i> , 6 Voll.	1 24
<i>Orphica, Procli, Musaei et Callimachi Carmina</i>	8	<i>Herodiani Hist. Rom.</i>	— 7
<i>Pindari Epinicia</i>	7 $\frac{1}{2}$	<i>Herodotus</i> , 3 Voll.	— 22 $\frac{1}{2}$
<i>Poetae Graeci Gnomici</i>	5	<i>Isaei Orationes</i>	— 6 $\frac{1}{2}$
<i>Quinti Smyrnaei, Tryphiodori, Tzetzae et Coluthi Carmina de reb. Troianis</i>	10	<i>Isocrates</i> , 2 Voll.	— 18
<i>Sophoclis Tragoediae</i> , 2 Voll.	12 $\frac{1}{2}$	<i>Luciani Opera</i> , 4 Voll.	1 10
<i>Theocritus, Bion et Moschus</i>	5	<i>Lysiae Orationes</i>	— 8
<i>Aeliani Varia Historia, Heraclides Ponticus et Nicolaus Damascenus</i>	7 $\frac{1}{2}$	<i>Pausaniae Gr. Descriptio</i> , 3 V.	— 27
<i>Aeschinis oratoris Opera</i>	7 $\frac{1}{2}$	<i>Platonis Opera</i> , 8 Voll.	2 20
<i>Aesopicae Fabulae</i>	5	<i>Plutarchi vitae parall.</i> , 9 V.	2 7 $\frac{1}{2}$
<i>Antonini Commentarii</i>	5	<i>Plutarchi Moralia</i> , 6 Voll.	2 7 $\frac{1}{2}$
<i>Apollodorus</i>	7 $\frac{1}{2}$	<i>Polybii Historiae</i> , 4 Voll.	1 20
<i>Appiani Romanae Hist.</i> , 4 V.	1 —	<i>Ptolemaei Geographia</i> , 3 Voll.	1 25
		<i>Stobaei Florilegium</i> , 3 Voll.	1 12
		<i>Strabo</i> , 3 Voll.	1 6
		<i>Theophrasti Charact., Epicetii Manuale et Cebetis Tabula</i>	— 2 $\frac{1}{2}$
		<i>Thucydides</i> , 2 Voll.	— 18
		<i>Xenophontis Opera</i> , 6 Voll.	1 —

ΦΙΛΩΝΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥ Τόμος Δ'

1)	Βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ δι-
δασκαλίαν τελειωθέντος
ἢ περὶ νόμων ἀγράφων, ὅ
ἐστὶ περὶ Ἀβραάμ	Σ.	1
2)	Βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ
περὶ Ἰωσήφ	"	61
3)	Περὶ βίου Μωσέως ὅπερ
ἐστὶ περὶ θεολογίας καὶ
προφητείας	Λόγος Α"	121
4)	Περὶ βίου Μωσέως	" Β"	200
5)	Περὶ βίου Μωσέως	" Γ"	215
6)	Περὶ τῶν 10 λογίων ἃ κε-
φαλαία νόμων ἐστὶ	"	267
7)	Περὶ περιτομῆς	"	307
8)	Περὶ μοναρχίας	Λόγος Α"	310
9)	Περὶ μοναρχίας	" Β"	324
10)	Περὶ τοῦ τίνα γέρα ἰε-
ρέων	"	340
11)	Περὶ ζώων τῶν εἰς θυσί-
ας καὶ τίνα τῶν θυσιῶν
τὰ εἶδη	"	348
12)	Περὶ θυόντων	"	369

ΓΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΦΙΛΩΝΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥ
ΒΙΟΣ ΣΟΦΟΥ
ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ
ΤΕΛΕΙΩΘΕΝΤΟΣ

Η

ΠΕΡΙ ΝΟΜΩΝ ΑΓΡΑΦΩΝ
Ο ΕΣΤΙ
ΠΕΡΙ ΑΒΡΑΑΜΙ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΑΠΡΩΤΟΥ
VIT SAPIENTIS
PER DOCTRINAM PERFECTI

SIVE

DE LEGIBUS NON SCRIPTIS

HOC EST

DE ABRAHAMO.

[II, 1.]

Liber Geneseos praeter mundi creationem, a qua dictus est, praeclarorum virorum vitas observandarum legum instar continet.

1. [* †)] *Τῶν ἱερῶν νόμων ἐν πέντε βιβλίοις ἀναγραφέντων ἡ πρώτη καλεῖται καὶ ἐπιγράφεται Γένεσις, ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, ἣν ἐν ἀρχῇ περιέχει, λα-*

†) Stellulae haec eique respondens numerus in margine superiori positae tomum et paginam editionis Mangeyanae indicant.

βοῦσα τὴν πρόσρησιν, καίτοι μυρίων ἄλλων ἐμφερομένων πραγμάτων, ὅσα κατ' εἰρήνην ἢ πόλεμον, ἢ φορὰς καὶ ἀφορίας, ἢ λιμὸν καὶ εὐθηνίαν, ἢ τὰς μεγίστας τῶν ἐπὶ γῆς φθορὰς διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, ἢ τὸ ἐναντίον γενέσεις καὶ εὐτροφίας ζώων καὶ φυτῶν κατὰ τὴν ἀέρος καὶ τῶν ἐτησίων ὥρῶν εὐκρᾶσίαν, καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν μὲν ἀρστέῃ, τῶν δὲ κακίᾳ συμβιωσάντων. Ἄλλ' ἐπειδὴ τούτων τὰ μὲν ἐστὶ τοῦ κόσμου μέρη, τὰ δὲ παθήματα, τελειότατον δὲ καὶ πληρέστατον ὁ κόσμος, αὐτῷ τὴν ὅλην βίβλον ἀνέθηκεν. Ὅν μὲν οὖν τρόπον ἢ κοσμοποιΐα διατίθεται, διὰ τῆς προτέρας συντάξεως, ὡς οἶόν τε [*] ἦν, ἠκριβώσαμεν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς νόμους κατὰ τὸ ἐξῆς ἀκόλουθον ἀναγκαῖον διερευνᾶσθαι, τῶν ἐπὶ μέρους καὶ ὡς ἂν εἰκόνων ὑπέροθεν ποιησάμενοι, τοὺς καθολικωτέρους καὶ ὡς ἂν ἀρχετύπους προτέρους διερευνήσομεν. Οὗτοι δὲ εἰσὶν ἀνδρῶν οἱ ἀνεπιλήπτως καὶ καλῶς βιώσαντες, ὧν τὰς ἀρετὰς ἐν ταῖς ἱερωτάταις ἐστηλιτεῦσθαι γραφαῖς συμβέβηκεν, οὐ πρὸς τὸν ἐκείνων ἔπαινον αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ τοὺς ἐντυγχάνοντας προτρέψασθαι καὶ ἐπὶ τὸν τῶν ὁμοίων ζῆλον ἀγαγεῖν. Οἱ γὰρ ἔμπυχοι καὶ λογικοὶ νόμοι ἄνδρες ἐκεῖνοι γεγόνασιν, οὓς δυοῖν χάριν ἐσέμνηνεν· ἐνὸς μὲν βουλόμενος ἐπιδειξαι, ὅτι τὰ τεθειμένα διατάγματα τῆς φύσεως οὐκ ἀπᾶδει, δευτέρου δὲ, ὅτι οὐ πολὺς πόνος τοῖς θέλουσι κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ζῆν, ὅποτε καὶ ἀγράφῃ τῇ νομοθεσίᾳ, πρὶν τι τὴν ἀρχὴν ἀναγραφῆναι τῶν ἐν μέρει, ῥαδίως καὶ εὐπειτῶς ἐχρήσαντο οἱ πρῶτοι, — ὡς δεόντως ἂν τινα φάναι, τοὺς τιθέντας νόμους μηδὲν ἄλλ' ἢ ὑπομνήματα εἶναι βίου τῶν παλαιῶν, ἀρχαιολογοῦντας ἔργα καὶ λόγους οἷς ἐχρήσαντο. Ἐκείνοι γὰρ οὔτε γνώριμοι

καὶ φοιτῆται γενόμενοι τῶν, οὐκ ἐπειρὸς διδασκαλίας ἢ
 χρὴ πράττειν καὶ λέγειν ἀναδιωχθέντες, κατέστησαν δὲ καὶ
 αὐτομαθῆς, ἀκούοντες τῶν φήσας ἀποστολικῶν, τῆς φη-
 σίαν αὐτῆν, ὑπερ εἰς τὴν πρὸς ἀλήθειαν, προσηλυτικῶν εὐρε-
 μῶν θεοῦ ἀνεύρητον ἀπολαβόντες, ἕκαστος τῶν ἑαυτῶν
 θέτησαν, ὁσαύτως μὲν οὐδὲν γινώσκοντες ἀποστολικῶν εὐρε-
 μῶν, περὶ δὲ τῶν ἐκ τῆς τύχης κατοικῶντων τῶν θεῶν
 καὶ λιταῶν καὶ ἑκτατικῶν ἐκασταρισμῶν, πρὸς ἁλοκλήρου
 μεταβολῆν ζωῆς δι' ἰσχυρισμῶν μεταστροφικῶν, τῶν ἐκ
 ἐκ προνοίας καὶ τῶν ἄλλοι ἀποστολικῶν γινώσκοντες.

Idem est homo, „homo“ dicitur, apud patres.

2. Ἐπειδὴ τῶν ἀρχῶν μεταβολῆς ἰσχυρισμῶν εἶπεν ἁ-
 πλῶς καὶ ταύτην οὐκ ἀποφύγοντες ἰδόντες ἢ φιλικῶς ἀνακ-
 μῶν καὶ ἀνοήτοι φωνῆς, οἰκονομῶντες τυχῶν τοῦ πρὸς
 ἀλήθειαν καλοῦ, τὸν πρῶτον ἐκείνου εὐρεῖται προσηλυτικῶν
 ἔργων, τὸ κατὰ τὸν γένοντες ἰσχυρισμῶν καὶ ἐκαστικῶν χιόν
 διοφρητισμῶν αὐτῶν. Καταλείπει γὰρ τὸν ἰσχυρισμῶν ἔργων
 καλοῦ, ὡς μόνον πρὸς ἀλήθειαν ἰσχυρισμῶν ἰσχυρισμῶν,
 τοῦ τὸ ἰσχυρισμῶν προσηλυτικῶν καὶ ἐκείνου χρησιμῶν εὐρεῖται
 μένον· ἅς οὐκ ὀφείλου, ὡς τὸν ἰσχυρισμῶν οὐδ' ἰσχυρισμῶν,
 ἀλλ' ἰσχυρισμῶν ἰσχυρισμῶν ἰσχυρισμῶν, τὸ ἀποστολικῶν ἰσχυ-
 ρισμῶν φωνῆς, ἐκείνου, ἰσχυρισμῶν. Ἐπειδὴ καὶ πρὸς
 κάλλος ἰσχυρισμῶν ἰσχυρισμῶν τῶν ἰσχυρισμῶν, πρὸς τῶν, ὡς
 „ὡς τὸν ἰσχυρισμῶν καὶ τῶν τῶν ἰσχυρισμῶν καὶ πρὸς τῶν“
 (Αθην. 4, 20), ἐκείνου· „ὡς τὸν ἰσχυρισμῶν ἰσχυρισμῶν ἰσχυ-
 ρισμῶν“ (Αθην. 5, 1), καὶ τῶν ἰσχυρισμῶν καὶ τῶν ἰσχυρισμῶν ἰσχυ-
 ρισμῶν. Ἀλλὰ τῶν μὲν ἰσχυρισμῶν τοῦ ἰσχυρισμῶν γέ-
 νοντες ἰσχυρισμῶν εἶναι, τούτων δὲ τοῦ ἰσχυρισμῶν καὶ
 διοφρητισμῶν, ὡς τὸν ἰσχυρισμῶν καὶ λογικῶν. Κατὰ τῶν γὰρ ἡ

ποιητῆς Ὀμηρος, μυρίων ὄντων ποιητῶν, κατ' ἐξοχὴν λέγεται, καὶ τὸ μέλαν ᾧ γράφομεν, καίτοι παντός ὁ μὴ λευκὸν ἐστὶ μέλανος ὄντος, καὶ Ἀρχῶν Ἀθήνησιν ὁ ἐπώνυμος καὶ τῶν ἐννέα ἀρχόντων ὁ ἀριστος, ἀφ' οὗ οἱ χρόνοι καταριθμοῦνται· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸν ἐλπίδι χρώμενον „ἄνθρωπον“ κατ' ἐξοχὴν ὠνόμασε, τὰ πλήθη τῶν ἄλλων ἐφησυχάσας ὡς οὐκ ἀξίων τῆς αὐτῆς προσήσεως ἐπιλαχεῖν. Εὐ μέντοι καὶ τὴν βίβλον γενέσεως τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ἀνθρώπου προσεῖπεν, οὐκ ἄπο σκοποῦ· διότι γραφῆς καὶ μνήμης ἀξίος ὁ εὐελπις, οὗ τῆς ἐν καρτιδίῳ τοῖς ἐπὶ σιγῶν διαφθαρησομένοις, ἀλλὰ τῆς ἐν ἀθανάτῳ τῇ φύσει, παρ' ἧς τὰς σπουδαίας πράξεις ἀναγράφτους εἶναι συμβέβηκεν. Εἰ μέντοι καταριθμήσειε τις ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ γηγενοῦς τὸν ὑπὸ μὲν Χαλδαίων Ἐνώς, Ἑλλάδι δὲ διαλέκτῳ προσαγορευόμενον Ἀνθρωπον, εὐρήσει τέταρτον. Ἐν ἀριθμοῖς δὲ ἡ τετρὰς τιμηται παρά τε τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις, ὅσοι τὰς ἀσωμάτων οὐσίας καὶ νοητὰς ἠσπάσαντο, καὶ μάλιστα παρά Μωϋσεῖ τῷ πανσόφῳ, ὃς σεμνύνων τὸν τέταρτον ἀριθμὸν φησὶν, ὅτι „ἅγιός ἐστι καὶ αἰνετός“ (Lev. 19, 24)· δι' ἧς δὲ αἰτίας ἐλέχθη, διὰ τῆς προτέρας συντάξεως εἴρηται. Ἄγιος δὲ καὶ ἐπαινετός ὁ εὐελπις, ὡς τὸ ἐναντίον ἐναγῆς καὶ ψεκτός ὁ δύσελπις, φόβῳ πρὸς ἅπαντα συμβούλῳ κακῶ χρώμενος· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐχθρὸν ἄλλο ἄλλῳ φασίν, ὡς ἐλπίδα φόβῳ καὶ φόβον ἐλπίδι. Καὶ μήτοι εἰκότως· προσδοκία μὲν γὰρ ἐκάτερον, ἀλλ' ἡ μὲν ἀγαθῶν, ὁ δὲ ἔμπαλιν κακῶν· ἀκατάλλακτοι δὲ αἱ φύσεις τούτων καὶ ἀσύμβατοι.

Alter Ignoscit, poenitentiam ultioque mellioris ignis. (n. 4.)

Β. Τούτων μὲν ἀπόχη παρὲς ἐλαίδου αἰσῶν, ἢν ἐπὶ
 θύραις οἷα πυλωρῶν ἢ γύρω ἰδοῦνται (κατακλιθῶν τῶν
 ἔνθων ἰσχυρῶν, αὐτὸν ἔστιν ἐπιχεῖν μὴ τούτην προθε-
 ρμισθῆναι. Πολλὰ μὲν οὖν οὐ νομιθέται, πολλὰ δὲ
 οὐ πανταχοῦ νόμοι πραγματοποιοῦνται παρὲς τοῦ τῆς γυμνασ-
 τῶν ἐλαυθέρων ἐλαίδου χρησιῶν ἀνακλῆσαι· ὁ δ' ἄνθρω-
 πωτικῶς οὐκ οὐκ ἀλλοτρίως γινώσκουσι ἐδάσει
 ἰσχυρῶν μὲν, νόμοι δὲ πάλιν ἀποδοῦναι τὴν ἰσχυρῶν τού-
 τῃν κατακλιθῆναι, ἢν ἢ γύρω ἔθῃμα. Αἰσῶν δὲ ἔχει
 τῶν μὲν τὴν ἐλαίδα ἢ ἐπὶ τούτῳ ἰσχυρῶν μὲν
 νομῶν καὶ βελτιώσι, ὅταν βεῖη ἰσχυρῶν τὸν ἀπὸ χειρο-
 νος βίου παρὲς τὸν ἰσχυρῶν μὲν ἀποδοῦναι, ἢν κατὰ
 παρὲς μὲν ἰσχυρῶν ἰσχυρῶν, ὡς δ' ἢν ἰσχυρῶν ἀποδοῦναι κα-
 χισμῶν, ἐπὶ οὐ καὶ τῶν ἀλλοτρίων· ὡς ἢν ἰσχυρῶν
 ἀποδοῦναι ἰσχυρῶν τῶν ἀποδοῦναι, καὶ οὐκ ἰσχυρῶν, ὅτι μὲν
 ἰσχυρῶν ἀποδοῦναι ἢ ἀποδοῦναι." (11. 4, 24.) ἢν γύρω μὲν ἀποδοῦναι
 τῶν ἀποδοῦναι καὶ μὲν ἀποδοῦναι· παρὲς δὲ τὸ βελτιώσι ἢ
 μὲν ἀποδοῦναι, ὅτι πραγματοποιοῦνται τῶν ἀποδοῦναι. ἢν γύρω τὸ
 οὐκ ἀποδοῦναι καὶ πραγματοποιοῦνται τῶν ἀποδοῦναι, ἐπὶ καὶ τὸ ἰσχυρῶν
 ἀποδοῦναι πραγματοποιοῦνται ἰσχυρῶν. ἢν δ' ἀποδοῦναι τὸ ἰσχυρῶν
 ἀποδοῦναι" ἐπὶ τοῦ μὲν ἀποδοῦναι, ἢ ἐπὶ τὸν ἰσχυρῶν
 ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι καὶ πραγματοποιοῦνται (ἢν καὶ μὲν ἀποδοῦναι
 ἀποδοῦναι, καὶ οὐκ ἀποδοῦναι τὸν ἰσχυρῶν ἀποδοῦναι, ἢ ἐπὶ
 τὸν μὲν ἀποδοῦναι καὶ ἐν τῇ βελτιώσι πραγματοποιοῦνται τῶν ἀποδοῦναι
 ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι· πολλοὶ μὲν γύρω ἢ κατὰ, ὅτι
 καὶ πολλοὶ γινώσκουσι, ἀποδοῦναι δὲ ἢ ἰσχυρῶν, ὡς μὲν ἢν
 ἰσχυρῶν κατὰ πραγματοποιοῦνται. Καὶ ἰσχυρῶν ὁ μὲν ἰσχυρῶν
 ἰσχυρῶν καὶ ἀποδοῦναι καὶ πραγματοποιοῦνται ἰσχυρῶν τῶν καὶ

ἐκκλησίας καὶ πάντα σύλλογον καὶ θίασον ἀνθρώπων ἅτε φιλοπράγμοσύνῃ συζῶν μετατρέχει, τὴν μὲν γλῶτταν ἀνιείς πρὸς ἄμετρον καὶ ἀπέραντον διήγησιν καὶ ἄκριτον, συγγέων πάντα καὶ φύρων, ἀληθέσι ψευδῇ καὶ ῥητοῖς ἄρῆτα καὶ ἴδια κοινοῖς καὶ ἱεροῖς βέβηλα καὶ σπουδαίοις γελοῖα ἀναμιγνύς, διὰ τὸ μὴ πεπαιδευθῆναι τὸ ἐν καιρῷ κάλλιστον, ἤσυχίαν· τὰ δὲ ὦτα ἐπορθιάσας, εὐπορίας ἔνεκα καὶ πολυπράγμονος περιεργίας, τὰ ἐτέρων εἴτε ἀγαθὰ εἴτε κακὰ γλίχεται μανθάνειν, ὡς ἀντίκα τοῖς μὲν φθορεῖν, ἐφ' οἷς δὲ ἤδεσθαι· βάσκανον γὰρ καὶ μισόκαλον καὶ φιλοπόνηρον ὁ φαῦλος φύσει.

4. Ὁ δὲ ἀστεῖος ἔμπαλιν ἀπράγμονος ζηλωτῆς βίου γεγονῶς ὑποχωρεῖ καὶ μόνωσιν ἀγαπᾷ, λανθάνειν τοὺς πολλοὺς ἀξιῶν, οὐ διὰ μισανθρωπίαν — φιλάνθρωπος γάρ, εἰ καὶ τις ἄλλος —, ἀλλὰ διὰ τὸ προβεβλήσθαι κακίαν, ἣν ὁ πολὺς ὄχλος ἀσπάζεται, χαίρων μὲν ἐφ' οἷς στένειν ἄξιον, λυπούμενος δὲ ἐφ' οἷς γεγηθέναι καλόν. Ὡν ἔνεκα συγκλεισάμενος οἶκοι τὰ πολλὰ καταμένει, μόλις τὰς κλισιάδας ὑπερβαίνων, ἢ διὰ τοὺς ἐπιφοιτῶντας συνεχέστερον ἔξω πόλεως προελθῶν ἐν μοναγρίῳ ποιεῖται τὰς διατριβάς, ἡδίων συμβιωταῖς χρώμενος τοῖς ἅπαντος τοῦ γένους ἀνθρώπων ἀρίστοις, ὧν τὰ μὲν σώματα διέλυσεν ὁ χρόνος, τὰς δ' ἀρετὰς αἱ ἀπολειφθεῖσαι γραφαὶ ζῶπυροῦσιν, διὰ τε ποιημάτων καὶ τῶν καταλογάδην συγγραμμάτων, οἷς ἡ ψυχὴ πέφυκε βελτιοῦσθαι. Διὰ τοῦτ' εἶπεν, ὅτι „ὁ μετατεθεὶς οὐχ ἠύρισκετο“, δυσεὔρετος καὶ δυσθήρατος ὢν. Μεθορμίζεται οὖν εἰς παιδείαν ἐξ ἀμαθίας, καὶ ἐξ ἀφροσύνης εἰς φρόνησιν, ἐκ τε δειλίας εἰς [*] ἀνδρίαν, καὶ ἐξ ἀσεβείας εἰς εὐσέβειαν, καὶ πάλιν ἐκ μὲν φιληδονίας εἰς ἐγκράτειαν, ἐκ δὲ φιλοδοξίας εἰς

ἀτυφίαν, ὧν τίς ἢ πλοῦτος ἐπύξιος ἢ βυσιλειος καὶ δυνα-
 σταίος κτήσις ὠφελιμοτέρα; Εἰ γὰρ χρή τὸ ἀληθές εἶ-
 πῆν, ὃ μὴ τυφλός, ἀλλ' ὄξυ βλέπων πλοῦτος ἢ τῶν ἀρε-
 τῶν ἐστὶ περιουσία, ἣν εὐθὺς γνήσιον καὶ εὐνομον παρὰ
 τὰς νόθους καὶ ψευδοπότους ἀρχαῖς ὑποληπιτέον ἡγεμο-
 νίαν ἐνδικῶς ἄπειντα περὶανεύουσιν. Οὐ δεῖ δὲ ἀγνο-
 εῖν, ὅτι τὰ δευτερεῖα φέρεται μετάνοια τελειότητος, ὡσπερ
 καὶ ἀνόσου σώματος ἢ πρὸς ὑγίαν ψυχῆς μεταβο-
 λή. Τὸ μὲν οὖν διηγεῖται καὶ τέλειον ἐν ἀρεταῖς ἐγγυαίτω
 θελὺς ἵσταται θυμῶν ἢ δ' ἀπὸ τινος χρόνου βελτιω-
 σις ἴδιον ἀγαθὸν εὐφυσοῦς ψυχῆς ἐστὶ, μὴ τοῖς παιδικοῖς
 ἐπιμενούσης, ἀλλ' ἀδρῶτεροις καὶ ἀνδρῶς ὄντως φρονή-
 μασιν ἐπιζητούσης εὐδίων κατὰστασιν ψυχῆς, καὶ τῇ
 φαντασίᾳ τῶν καλῶν ἐπιπροχούσης.

*Tertius Noë, „quies“ s. „iustus“, pater humani generis
 auctor. (5-8.)*

5. Ὄθεν εἰκότως τῷ μετανοητικῷ τίεται κατὰ τὸ
 ἐξῆς τὸν Θεοφιλῆ καὶ φιλόφρον, ὅς Ἐβραίων μὲν γλώττῃ
 καλεῖται Νῶε, τῇ δὲ Ἑλλήνων Ἀνάπανσις ἢ Αἰχάιος, οἰ-
 κειόταται προσθήσεις σοφῶ. Ἐμφανῶς μὲν ὁ δίκαιος
 ἄμεινον γὰρ οὐδὲν δικαιοσύνης, τῆς ἐν ἀρεταῖς ἡγεμονί-
 δος, ἢ καθάπερ ἐν χορῷ καλλιστεύουσα πρῆσβευεῖ. Ἴ-
 δ' ἀνάπανσις, ἐπεὶ καὶ τὸ ἐναντιὸν τῆν παρὰ φύσιν κλ-
 ησιῶν τυφλῶν καὶ θυρόβων στῆσεῶν τε καὶ πολέμων
 αἰτίαν εἶναι συμβέβηκεν, ἣν μετῴσιν οἱ φουλοὶ ἡγεμῶν
 δὲ καὶ ἡσυχάζοντα καὶ σταθερῶν ἔτι δὲ καὶ εἰρημικῶν
 βλον οἱ καλοκἀγαθῶν τετιμηκότες. Ἐπόμενος δ' αὐτὸς
 αἰτῆ καὶ τὴν ἐβδόμη, ἣν Ἐβραῖοι σάββατα καλοῦσιν,
 ἀνάπανσιν ὀνομάζει· οὐχ, ὡς οἴονται τινες, ὅτι δι' ἔξ

ἡμερῶν τῶν συνήθων ἔργων ἀπείχεται τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὅτι τῷ ὄντι ὁ ἑβδομος ἀριθμὸς ἐν τε τῷ κόσμῳ καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀστασίαστος καὶ ἀπόλεμος ἀφιλονεικίτατος τε καὶ εἰρηκίτατος ἀπάντων ἀριθμῶν ἐστὶ. Μάρτυρες δὲ τοῦ λεχθέντος αἱ ἐν ἡμῖν δυνάμεις. Αἱ μὲν γὰρ ἕξ τὸν ἀπαστον καὶ συνεχῆ πόλεμον ἐν γῆ καὶ θαλάσῃ συγκροτοῦσιν, αἱ τε πέντε αἰσθήσεις καὶ ὁ προφορικὸς λόγος, αἱ μὲν πόσιν τῶν αἰσθητῶν, ὧν ἐὰν μὴ τυγχάνωσιν ἀνιῶνται, ὁ δ' ἀχαλίνῳ στόματι μυρία τῶν ἡσυχαστέων ἐκλαλῶν. Ἡ δὲ ἑβδόμη δύναμις, ἡ περὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν, ὅς ὅταν ἐπικυδέστερος γένηται τῶν ἕξ καὶ δυνατωτάτῃ βίῳ κατακρατήσας ἀναχωρήσῃ, μόνωσιν ἀσπασάμενος καὶ *τὰς* ἑαυτοῦ πρὸς ἑαυτὸν *ὁμιλίαις*, ὡς ἀπροσδεὴς ὢν ἑτέρου καὶ αὐταρκέστατος ἑαυτῷ, τηρικαῦτα φροντίδων καὶ πραγματειῶν [*] ἀπαλλαγείς τῶν ἐν τῷ θνητῷ γένει βίον εὐδίων καὶ γαλήνιον ἀσπάζεται.

6. Οὕτω δὲ ἀποσεμνύνει τὸν φιλάρετον, ὥστε καὶ γενεαλογῶν αὐτὸν οὐ, καθάπερ ἔθος ἐπὶ τῶν ἄλλων, πάππων ἢ προπάππων ἢ προγόνων ποιεῖται κατάλογον, ὅσοι πρὸς ἀνδρῶν ἢ πρὸς γυναικῶν εἰσιν, ἀλλὰ τινων ἀρετῶν· μόνον οὐχὶ βῶν ἀντικρὺς, ὅτι οἰκία καὶ συγγένεια καὶ πατρὶς οὐδεμία ἐστὶν ἑτέρα σοφῷ ὅτι μὴ ἀρεταὶ καὶ αἱ κατ' ἀρετὰς πράξεις. „Αὐταὶ“ γάρ, φησὶν, „αἱ γενέσεις Νῶε· Νῶε ἀνθρώπος δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, τῷ θεῷ εὐηρέστησεν.“ (Gen. 6, 9.) Οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι τῶν „ἀνθρώπων“ οὐ κοινῷ τύπῳ τὸ λογικὸν θνητὸν ζῶον καλεῖ, τὸν μόντοι κατ' ἐξοχὴν, ὅς ἐπαληθεύει τὸ ὄνομα, τὰ ἀτίθασσα καὶ λελυτικώτα πάθη καὶ τὰς θηριωδεστάτας κακίας τῆς ψυχῆς ἀπεληλακώς. Σημεῖον δὲ μετὰ τὸν „ἀνθρώπων“ ἐπιλέγει „τὸν

δικαιον", αβιόν· „άνθρωπος δικαιος," ώς ἰδικον μὲν οὐδυνός ἔντος άνθρώπου, κυριότερον δ' αβιόν, άνθρωπιόμορφον θηφου, μόνον δὲ ἔν ζηλωτῆς ἢ δικαιοσύνης. Φησὶ δὲ αβιόν καὶ „εὐλαίον" γαγονέται, διὰ τούτου παρτιός, ὡς οὐ μίαν ἄφρην, ἕλλα πύσις ἐπιήρητο, καὶ κτησίμηνος ἀύσιη καὶ τὸ ἐπιβύλλον χροίμωνος διπεκλωτην. Ἐκτιστηφρονών δὲ αβιόν ως ἄγωνιστην οὐ νηνηκώτα κησῶγματι λωμφοιύτω πηροποικουσιπ, φιάσκων, ἔτι „εὐθ' ὁσῶ ἀθηφωτητην" οὐ εὐ-ζήνοσι' ἔν ἔν τῆ φάσται κησῶτων· τῆς κωλοκώγιαθλας ἐνοφκωσιαιου κλαγχου! οὐ γούφ οὐ δουαφωσιήματιου ὁσῶ κωκοθωλμωτην, οὐς πῆαφωσιήσαι σφμβέβηκα πῆντιωσ πῆθωλμωτην.

7. Οὐκ ἔτι σκαποῦ μέντοι τίσε τωταθιαιε ἄφρηθλε ἔμαήσαι τὸν άνθρωπον ἐπιήρη, ἔτι „εὐλαίος ἦν ἔν τῆ γουσιπ αβιόν" (11ου. 6, 9), δηλών, ἔτι οὐ καὶ ἔντων, ἕλλα καὶ ἀύγκωσιω τῶν καὶ ἐκῆτων τὸν χροῖνον γαγονέτων ἄγιαθός ἦν. Ἴδθι γούφ οὐκ οὐς μωκφον ἐπιμηρηθῆσαιαι σφρῶν ἔκφων, οὐ τῆν ἄφρην ἄναρτωγῶνσιαιου κωχου, οὐ πωνηρῶτε ἄνωξωσιωθῆσαιε, οὐδ' ἔτι σφωθιουε ἔγθρονιθ, τῶν καὶ αβιούε ἀποφδοχῆς καὶ πφωρομίου ἄξωσιθῆσαιε, ἕλλα ἔτι φάσται οὐμωίφου κησιόμηνου διωιήφρηαιε αβιήν ἰθωθῶσιφωρον, οὐ φωγῆνιαιε ἐπιηθωθῆσαιε μωχθωφῆ, ἕλλ' οὐδὲ τῆν ἄφρην αβιούε πωρτωθῆσαιε, πφωρηγωμηθῆσαιε δὲ κωθῶν ἔφφων καὶ ἔθφων ἔνωκηαι γαγονέται τὸν σφον ἐπηκθωσιου. Φωρησιθῆσαιε μὲν οὐκ ἔντων ἄνθρωποι ἐκῆτοι γαγονέται, οὐ τίσε ἔφρηθλε ἔνωθῆσαιε καὶ ἀύγκωσιω ἔφρηθουσι, μῆ καὶ μῆρησιη ἢ ἐνωθῆσαιε ἔκφων, ἕλλ' οὐδὲ τὸ καὶ ἔν καὶ τὸ δικαιοσ ἐνωθῆσαιε, φωρησιθῆσαιε δὲ καὶ ἔ τῆ καὶ αβιέθ γαγονέε διωτηρῶχῶς καὶ μῆθουθ σφν-

ενεχθεῖς ὧν ἐξήλωσαν οἱ πολλοί· δευτερείων μὲν οὗτος ἐφίξεται, τὰ δὲ πρῶτα τῶν ἄθλων ἐκείνοις ἀναδώσει ἢ φύσις. Τὰ μὲντοι δευτερεῖα καὶ αὐτὰ μεγάλα· τί [*] δὲ οὐχὶ μέγα καὶ περιμάχητον, ὧν ὀρέγει καὶ δωρεῖται θεός; Σαφεσιότης δὲ πίστις αἰ τῶν χαρίτων ὑπερβολαὶ ὧν οὗτος ἔτυχεν. Ἐπεὶ γὰρ ἀδικημάτων καὶ ἀσεβημάτων φορὰν ἤνεγκεν ἐκεῖνος ὁ χρόνος καὶ πᾶσα χώρα καὶ ἔθνος καὶ πόλις καὶ οἰκία καὶ ἕκαστος ἰδίᾳ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπέπληστο, πάντων ἐκουσίως καὶ ἐκ προνοίας ὡς ἐν ἀγῶνι περὶ τῶν ἐν τῷ διαμαρτάνειν πρωτείων ἀμιλλωμένων μετὰ σπουδῆς ἀπάσης ἐφιλονεῖκουν, ἕκαστου τὸν πλησίον κακίας μεγέθει ὑπερβαλεῖν ἐπειγομένου καὶ μηδὲν παραλείποντος τῶν πρὸς ἐπίληπτον καὶ ἐπάρατον βίον.

8. Ἐφ' οἷς ὁ θεὸς εἰκότως δυσχεράνας, εἰ τὸ ζῶον τὸ ἄριστον εἶναι δοκοῦν καὶ συγγενείας ἀξιοθῆν τῆς πρὸς αὐτὸν ἕνεκα τῆς ἐν τῷ λόγῳ κοινωνίας, δεῖον ἀρετὴν ἐπιτηδεύειν, ἐξήλωσθ κακίαν καὶ τὰ εἶδη πάντα κακίας, δίκην ὀρίζει τὴν προσήκουσαν, ἀφανίζει τοὺς τότε ὄντας κατακλυσμῷ διανοηθεῖς, οὐ μόνον δὲ τοὺς ἐν τῇ πεδιάδι καὶ τοῖς χθισμαλωτέροις, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τοῖς ὑψηλοτάτοις ὄρεσι κατοικοῦντας. ἼΙ μὲν γὰρ μεγάλη θάλαττα (Gen. 7, 11 vs.), μετέωρος ὡς οὐδέπω πρότερον ἀρθεῖσα, διὰ τῶν στομάτων ἀθρόα ῥύμη τοῖς καθ' ἡμᾶς εἰσβρόχῃ πελάγεσι, τὰ δὲ πλημμύραντα νήσους καὶ ἡπίρους ἐπέκλυσθ. Πηγῶν τε ἀεινῶν καὶ ἀνθιγενῶν ποταμῶν καὶ χειμάρρων ἐπάλληλοι φοραὶ συνῆπτον ἀλλήλοις ἀναχεόμεναι, καὶ πρὸς ὕψος ἐπαιρόμεναι ἐπέβαινον. Οὐ μὴν οὐδὲ ὁ ἀῆρ ἠρέμει· πάντα γὰρ τὸν οὐρανὸν βαθῦν καὶ συνεχῆς νέφος ἐπέπλησθ, καὶ πνεύματα ἦν ἐξαίσια, πά-

ταγοι δὲ βροντῶν καὶ ἐπιλάμψεις ἀστραπτῶν καὶ κεραι-
νῶν φοραί, καταφθηνυμένων ὄμβρων ἀπαιύτων, ὡς νο-
μισαὶ τὰ μέρη τοῦ παντός εἰς μίαν φύσιν τὴν ὕδατος
ἀναστοιχειούμενα σπεύδειν, ἕως τοῦ μὲν ἄνωθεν καταφ-
θάετοντος, τοῦ δὲ κάτωθεν ἐπανιόντος μετάρσια ἤρθη
τὰ ῥεῖθρα, οἷς οὐ μόνον ἡ πεδιάς καὶ ὄση χθαρμαλή κα-
τακλυσθεῖσα ἤκραντοθη, ἀλλὰ καὶ τῶν ἠψηλοτάτων ὄρων
αἱ κορυφαί. Πάντα γὰρ τὰ μέρη τῆς γῆς ἔδου καθ’
ὕδατος, ὡς πᾶσαν καθηγησάσθαι καὶ τὸν κόσμον ἀκρω-
τηριασθέντα μογάλια τμήματα, τὸν παντελῆ καὶ ὀλόκλη-
ρον, ὃ μήτε εἰπεῖν μήτε νοῆσαι θέμις, λελωβῆσθαι δοκεῖν.
Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ ἀήρ, ἔξω μέρους βραχέος τοῦ κατὰ σα-
λήνην, ἅπας ἀνήλωτο, νικηθεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ ὕδατος βλας
καὶ φορᾶς, ὅπως ἀνὰ κράτος τὴν ἐκείνου χώραν ἐπέσχε.
Τότε δὴ εὐθύς ἐρθεῖσθετο ὅσα σπαρτὰ καὶ δένδρα —
φθαίρει γὰρ ὡς ἔνδεια καὶ πληθὸς ἄριστον —, ἔθνη-
σκον δὲ αἱ μυρία τῶν ζώων ἀγέλαι ἡμέρων ὁμοῦ καὶ
ἀγχιων· ἦν γὰρ πικρὸς τοῦ κρατίστου γένους ἀνθρώπων
ἀφανιζομένου μηδὲν ὑπολευρωθῆναι τῶν χειρόνων, ἐπιβ-
καὶ πρὸς τὰς ἐκείνου χρείας ἐγένετο δοῦλα, τρόπον τινὰ
θεσποτικαῖς προστάξεσιν ὑπηρησῆσαντα. Ταυτούτων [*]
δὴ καὶ τηλικούτων ἐπιφύλαξιάντων κακῶν, ἅπως ἐκείνου ἔ-
καιφὸς ὄμβρησε — πάντα γὰρ τὰ τοῦ κόσμου μέρη, δι-
χα τῶν κατ’ οὐρανόν, ἐκινήθη παρὰ φύσιν, ὡς ἂν βα-
ρῆσαν καὶ θανατωίδη νόσον νοσήσαντα —, μόνος δὲ εἰς
οἶκος, ὃ τοῦ λαχθέντος ἀνδρός δικαίου καὶ θεοφιλοῦς,
διασώζεται, δύο λαβόντος τὰς ἀνωτάτω διασῆας· μίαν
μην, ἦν εἶπον, τὸ μὴ πᾶσι τούτοις συναπολέσθαι, διέβραν
δὲ, τὸ πάλιν αὐτὸν ἀρχηγέτην ὑπάγειν νέας ἀνθρώπων
σπορᾶς. Ἠξίωσε γὰρ αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ τέλος ἡμῶν

τοῦ γένους καὶ ἀρχὴν γενέσθαι· τέλος μὲν τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, τῶν δὲ μετὰ τὸν κατακλυσμόν ἀρχὴν.

Primus virtutum ternio.

9. Τοιοῦτος μὲν ὁ τῶν καθ' αὐτὸν ἀριστος, τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ τεθειμένα ἄθλα αὐτοῦ, ὅποια δεδήλωκεν ὁ ἱερός λόγος. Τῶν δὲ εἰρημένων τριῶν εἴτε ἀνδρῶν εἴτε ψυχῶν τρόπων ἐναρμόνιος ἡ τάξις· ὁ μὲν γὰρ τέλειος ὀλόκληρος ἐξ ἀρχῆς· ὁ δὲ μετατεθειμένος ἡμίεργος, τοῦ βίου τὸν μὲν πρότερον χρόνον ἀνατιθεὶς κακία, τὸν δὲ ὕστερον ἀρετῇ, πρὸς ἣν μετανέστη καὶ μετωκίσατο· ὁ δὲ ἐλπίζων, ὡς αὐτὸ δηλοῖ τὸ ὄνομα, ἐλλιπής, ἐφιέμενος μὲν αἰεὶ τοῦ καλοῦ, οὐπω δὲ ἐφικέσθαι τούτου δεδυντημένος, ἀλλ' εἰκῶς τοῖς πλείουσιν, οἱ σπεύδοντες εἰς λιμένα καταίρειν ἔτι ἐνθαλαττεύουσιν ἐνορμίσασθαι μὴ δυνάμενοι.

*Alter isque potior virtutum ternio: Abraham, Isaac et Iacob.
Commune genus et nomen. (10-12.)*

10. Ἡ μὲν οὖν προτέρα τριάς τῶν ἀρετῶν ἐπιποθησάντων δεδήλωται. Μείζων δὲ ἐστὶν ἕτερα, περὶ ἧς ἔτι λεκτέον. Ἐκείνη μὲν γὰρ τοῖς ἐν ἡλικίᾳ παιδικῇ μαθήμασιν ἔοικεν, αὐτὴ δὲ τοῖς ἀνδρῶν ἀθλητικῶν γυμνασμασιν ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ὄντως ἀλειφομένων ἀγῶνας, οἱ σωμασκίας καταφρονοῦντες τὴν ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάζουσιν εὐεξίαν, ἐφιέμενοι τῆς κατὰ τῶν ἀντιπάλων παθῶν νίκης. Οἷς μὲν οὖν διετήνοχεν ἕκαστος ἐφ' ἑνὸς καὶ τὸ αὐτὸ τέλος ἐπειγόμενος, αὐθις ἀκριβέστερον ἐροῦμεν· ἃ δὲ χρὴ περὶ τῶν τριῶν συλλήβδην προειπεῖν, ἀναγκαῖον μὴ παρασιωπῆσαι. Τούτους τοίνυν συμβέβηκε μιᾶς οἰκίας καὶ ἐνὸς γένους εἶναι, ὁ γὰρ τελευταῖος υἱὸς μὲν ἐστὶ

τοῦ μέσου, υἱὸν δὲ τοῦ πρώτου, καὶ πάντας φιλοθέους ὁμοῦ καὶ θεοφιλεῖς, ἀγαπήσαντας τὸν ἀληθῆ θεὸν καὶ ἀνταγαπηθέντας πρὸς αὐτοῦ, ὅς ἤξιωσεν, καθάπερ δηλοῦσιν οἱ χρησμοί, διὰ τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἀρετῶν αἷς συνεβλουν κοινωῆσαι τῆς προσρήσεως αὐτοῖς· τὸ γὰρ ἴδιον ὄνομα τοῖς ἐκβίνων ἐναρμοσάμενος ἤνωσεν, τὴν ἐκ τῶν τριῶν σύνθετον κλήσιν ἐπισημίσας ἑαυτῷ. „Τοῦτο γάρ μου,“ φησὶν, „ὄνομά ἐστιν αἰώνιον, θεὸς Ἀβραάμ καὶ θεὸς Ἰσαάκ καὶ θεὸς Ἰακώβ“ (Ἐκκεδ. 3, 15) — ἀντὶ τοῦ καθ' [*] ἅπαν τὸ πρὸς τι· καὶ μήποτ' αἰκότως. Ὀνόματος γὰρ ὁ θεὸς οὐ δέχεται. Μὴ δρόμνος δὲ ὅμως ἐχαρίζετο τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων κλήσιν οἰκίαν, ἵνα ἔχοντες καταφυγὴν πρὸς ἰκυσίας καὶ λιτὰς μὴ ἀμοιρῶσιν ἐλπίδος χρηστῆς.

11. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ ἀνδρῶν ὁσίων εἰρησθαι δοκῆ· μηνύματα δ' ἐστὶ φύσως ἀδηλοτέρας καὶ πολὺ βελτιονος τῆς ἐν αἰσθητοῖς. Τρόπους γὰρ ψυχῆς ἔοικεν ὁ ἱερός διερρυνᾶσθαι λόγος, ἀστείους ἅπαντας, τὸν μὲν ἐκ διδασκαλίας, τὸν δ' ἐκ φύσως, τὸν δ' ἐξ ἀσκήσως ἐφιδμενον τοῦ καλοῦ. Ὁ μὲν γὰρ πρῶτος, ἐπικλήσιν Ἀβραάμ, σύμβολον διδασκαλικῆς ἀρετῆς ἐστίν, ὁ δὲ μέσος, Ἰσαάκ, φυσικῆς, ὁ δὲ τρίτος, Ἰακώβ, ἀσκητικῆς. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἀγνοητέον, ὅτι μεταποιεῖτο τῶν τριῶν ἕκαστος δυνάμεων, ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ τῆς πλεοναξούσης καὶ ἐπικράττειαν· οὔτε γὰρ διδασκαλίαν ἄνευ φύσως ἢ ἀσκήσως ταλειωθῆναι δυνατόν, οὔτε φύσις ἐπὶ πέρας ἐστὶν ἐλθεῖν ἱκανή διχα τοῦ μαθεῖν καὶ ἀσκήσαι, οὔτε ἀσκησις, εἰ μὴ προθεμελιωθῆι φύσει τε καὶ διδασκαλίᾳ. Πρωςηκόντως οὖν καὶ τὴν τῶν τριῶν λόγῳ μὲν ἀνδρῶν, ἔργῳ δὲ, ὡς εἰπόν, ἀρετῶν οἰκισίτητα συνῆψε φύσις, μάθησις, ἀσκη-

σις, ἄς ἐτέρῳ ὀνόματι Χάριτας ἰσαρίθμους ἀνθρωποι καλοῦσιν, ἢ τῷ κεχαρίσθαι τὸν θεὸν τῷ ἡμετέρῳ γένει τὰς τρεῖς δυνάμεις πρὸς τελειότητα βίου, ἢ παρ' ὅσον αὐταὶ δεδώρηται ψυχῇ λογικῇ ἐαυτὰς, δῶρημα κάλλιστον, — ἵνα καὶ τὸ αἰώνιον ὄνομα τὸ δηλούμενον ἐν τοῖς χρησμοῖς μὴ ἐπὶ τριῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ τῶν εἰρημένων λέγεται δυνάμεων, ἀνθρώπων μὲν γὰρ φθαρτῆ φύσις, ἀφθαρτος δὲ ἢ τῶν ἀρετῶν· εὐλογώτερον δὲ ἐπιφημίζεσθαι τὸν αἰδιὸν ἀφθάρτοις πρὸ θνητῶν, ἐπεὶ συγγενὲς μὲν αἰδιότης ἀφθαρσία, ἐχθρὸν δὲ θάνατος.

12. Χρὴ μέντοι μηδ' ἐκεῖνο ἀγνοεῖν, ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ἀνθρώπον, τὸν γηγενῆ, πατέρα τῶν ἄχρι τοῦ κατακλυσμοῦ φύντων εἰσήγαγε, τὸν δὲ μόνον ἐκ τῆς τοσαύτης φθορᾶς ὑπολειφθέντα *πανοίκειον* ἕνεκα δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης καλοκάγαθίας, τοῦ νεάσοντος αὐθις καινοῦ γένους ἀνθρώπων. Τὴν δὲ περίσεμνον τριάδα καὶ περιμάχητον ἑνὸς εἶδους ἐπιλεγόμενον „βασίλειον ἰσράτευμα καὶ ἔθνος ἅγιον“ (Exod. 19, 6) οἱ χρησμοὶ καλοῦσι. Μηνύει δὲ τὸ ὄνομα τὴν δύναμιν αὐτοῦ· προσονομάζεται γὰρ Ἑβραίων γλώττῃ τὸ ἔθνος „Ἰσραήλ“, ὃπερ ἐρμηνεύεται ὄρων θεόν. Ὅρασις δὲ ἢ μὲν δι' ὀφθαλμῶν ἐν ἀπάσαις καλλιστεύει ταῖς αἰσθήσεσιν, ἐπεὶ καὶ διὰ μόνης καταλαμβάνεται τὰ κάλλιστα τῶν ὄντων, ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος· ἢ δὲ διὰ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ προσφέρει τὰς ἄλλας, ὅσαι αἰ περὶ αὐτὸ δυνάμεις· αὕτη [*] δὲ ἐστὶ φρόνησις, ὅψις οὕσα διανοίας. Ὅτω δ' ἐξεγένετο μὴ μόνον τὰ ἄλλα ὅσα ἐν τῇ φύσει δι' ἐπιστήμης καταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν τῶν συμπάντων ὄραν, ἐπ' ἄκρον εὐδαιμονίας ἴστω προεληλυθῶς.

οὐδέν γὰρ ἀνωτέρω Θεοῦ, πρὸς ὃν εἴ τις τὸ τῆς ψυχῆς τείνας ὄμμα ἔφθασε, μονὴν εὐχέσθω καὶ στάσιν. Αἱ μὲν γὰρ ἀνάντεῖς ὁδοὶ καματηραὶ καὶ βραδεῖαι, ἡ δὲ κατὰ πρανοῦς φορὰ, συρμὸν ἔχουσα τὸ πλεόν ἢ κάθοδον, ταχεῖα καὶ ῥύστη. Πολλὰ δὲ τὰ κάτω βιαζόμενα, ὧν οὐδέν ὄφελος, ὅταν ἐκ τῶν αὐτοῦ δυνάμεων ἀνακρεμάσας τὴν ψυχὴν ὁ Θεὸς ὑλκῇ δυνατωτέρα πρὸς αὐτὸν ἐπισπάσαιοτο.

Inter illos tres Abraham excelluit pietate, iussui divino, ut patriam desereret, parato animo obsecutus atque ita a rebus, quae sub sensus cadunt, et per eas ad contemplandas sublimiores se duci passus. (13-18.)

13. Ταῦτα μὲν οὖν κοινῇ περὶ τῶν τριῶν ἀναγκαιῶς προειρήσθω. Λεκτέον δὲ ἐξῆς ἐν οἷς ἕκαστος ἰδίᾳ προήνεγκαν, ἀπὸ τοῦ πρώτου τὴν ἀρχὴν λαβόντας. Ἐκβῆνος τοίνυν εὐσεβείας, ἀρετῆς τῆς ἀνωτάτω καὶ μεγίστης, ζηλωτῆς γινόμενος ἐσπούδασεν ἔπυσθαι Θεῷ καὶ καταπειθῆς εἶναι τοῖς προστατιτομένοις ὑπ' αὐτοῦ, προστάξεις ὑπολαμβάνων οὐ τὰς διὰ φωνῆς καὶ *γραμμάτων* μνηνομένας *αὐτὸ* μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς διὰ τῆς φύσεως τρανοτέροις σημείοις δηλουμένας, ἃς ἡ ἀληθεστάτη τῶν αἰσθήσεων πρὸ ἀκοῆς τῆς ἀπίστου καὶ ἀβεββαίου καταλαμβάνει. Θεώμενος γὰρ τις τὴν ἐν τῇ φύσει τάξιν καὶ τὴν παντὸς λόγου κρείττονα πολιτείαν, ἣ χρῆται ὁ κόσμος, ἀναδιδάσκειται φθουρομένου μηδενὸς εὐνομον καὶ βίρηνικὸν βλον ἐπιτηδεύειν, εἰς τὴν τῶν καλῶν ἐξομολοσίαν ἀποβλέποντα. Ἐναργέσταται δὲ τῆς εὐσεβείας ἀποδείξεις εἶσιν, ἃς περιέχουσιν αἱ γραφαί. Πρώτην δὲ λεκτέον, ἣ καὶ πρώτη τέτακται.

14. Λογίῳ πληχθεῖς περὶ τοῦ πατρίδα καὶ συγγειαν καὶ πατρῶον οἶκον καταλιπεῖν καὶ μεταναστῆνο καθάπερ ἀπὸ τῆς ξένης εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανιών, ἀλλ οὐκ ἀπὸ τῆς οἰκείας εἰς τὴν ξένην μέλλων ἀπαίρει ἔσπευδε συντείνων, νομίζων ἰσότημον εἶναι τῷ τελειῶσ τὸ ταχέως τὸ προσταχθέν ἀνύσαι. Καίτοι τίνα ἕτερο εἰκὸς οὕτως ἀκλιῆ καὶ ἄτρεπτον γενέσθαι, ὡς μὴ φίτροις ὑλαχθῆναι καὶ ὑπενδοῦναι συγγενῶν καὶ πατρίδων ὁ πόθος ἐκάστῳ τρόπον τινὰ συγγεγένηται καὶ σιηύξεται, καὶ μᾶλλον ἢ οὐχ ἦττον τῶν ἠνωμένων μερ συμπέφυκε; Μάρτυρες δὲ οἱ νομοθεταὶ τὴν δευτερουσαν θανάτου τιμωρίαν κατὰ τῶν ἐπὶ τοῖς μεγίστο ἐαλωκότων ὀρίσαντες φυγὴν· οὐ δευτερεύουσαν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ παρὰ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, πολὺ δὲ ἀργαλεωραν, εἴ γε πέρασ μὲν κακοπραγιῶν ὁ θάνατος, ἀρχὴ οὐ πέρασ ἢ φυγὴ καινοτέρων συμφορῶν, ἀνθ' ἑνὸσ χωρὶς ἀλγηδόνων μυρίουσ ἐπάγουσα θανάτους σὺν εσθήσει. [*] Κατ' ἐμπορίαν ἔνιοι πόθῳ χρηματισμὶ πλέοντες, ἢ κατὰ πρεσβείαν ἢ κατὰ θέαν τῶν ἐπὶ τῆ^{σδ} ἀλλοδαπῆς ἢ δι' ἔρωτα παιδείας, ὀλοκούς ἔχοντες δυνάμει τῆς ἔξω μονῆς οἱ μὲν τὰς ἐπικερδείας, οἱ δὲ τὸ τὴν πόλιν ἐπὶ καιρῶν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις καὶ μεγίστοις ὀνήσαι, οἱ δὲ ἱστορίαν ὧν πρότερον ἠγνόουν, τέρψιν ἅμα καὶ ὠφέλειαν τῆ ψυχῆ παρασκευάζουσαν — τυφλοὶ γὰρ πρὸς ὀξὺ βλέποντας ἀναποδήμητοι πρὸς ἐκδεδημηκότας —, ὁμως ἐπείγονται τὸ πατρῶον ἔδαφος ἰδεῖν καὶ προσκυνῆσαι, καὶ συνηθεῖς ἀσπάσασθαι, συγγενῶν τε καὶ φίλων ἠδίστης καὶ ποθεινοτάτης ὄψεως ἀπολαῦσαι, καὶ πολλάκις τὰς πράξεις, ὧν ἔνεκα ἐξεδήμησαν, μηκνομένας ὀρῶντες κατέλιπον, ἡμέρῳ τῶν προσηκόντων ἄλχθάν-

τες βιαιοτάτοι. Μετ' ὀλίγων δὲ οὔτις, ἢ καὶ μόνος, ἅμα τῷ κελυσθῆναι μετανίστατο καὶ τῇ ψυχῇ πρὸ τοῦ σώματος τὴν ἀποικίαν ἐπέλλετο, τὸν ἐπὶ τοῖς θνητοῖς ἴμερον παρσημεροῦντος ἔρωτος οὐρανόθεν. Οὐδεὶς οὖν φροντίσας, οὐ φιλειῶν, οὐ δημοσιῶν, οὐ συμφροιτηῶν, οὐχ ἐταίρων, οὐ τῶν ἀφ' αἵματος ὅσοι πρὸς πατρός ἢ μητρὸς ἦσαν, οὐ παιρίδος, οὐκ ἀρχαίων ἐθῶν, οὐ συντροφίας, οὐ συνδιαιτήσεως, ὧν ἕκαστον ἀγωγόν τε καὶ δυσἀπόσπαστον, ὄλκον ἔχον δύναμιν, ἐλευθέρους καὶ ἀφέτοις ὀρμαῖς ἢ τάχιστα μετανίσταται, τὸ μὲν πρῶτον ἀπὸ τῆς Χαλδαίων γῆς, εὐδαίμονος χώρας καὶ κατ' ἐκκῆνον ἀκμαζούσης τὸν χρόνον, εἰς τὴν Χαρβαίων γῆν, ἐπιτα οὐ μακρὰν ὕστερον καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς ἕτερον τόπον, περὶ οὐ λέξομεν, ἐκκῆνο πρότερον εἰπόντες.

16. Αἱ δηλωθεῖσαι ἀποικίαι τῷ μὲν φήματι τῆς γραφῆς ὑπ' ἀνδρὸς σοφοῦ γεγονάσι, κατὰ δὲ τοὺς ἀλληγορίας νόμους ὑπὸ φιλαρέτου ψυχῆς, τὸν ἀληθῆ ζητούσης θεόν. Χαλδαῖοι γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα διαπονήσαντες ἀστρονομίαν καὶ πάντα ταῖς κινήσει τῶν ἀστέρων ἀναθέντες, αἷς ὑπέλαβον οἰκονομεῖσθαι τὰ ἐν κόσμῳ, δυνάμειν, ἃς περιέχουσιν ἀριθμοὶ καὶ ἀριθμῶν ἀναλογίαι, τὴν ὄρατὴν οὐσίαν ἐσέμνυον, τῆς ἀοράτου καὶ νοητῆς οὐ λαβόντες ἔννοιαν· ἀλλὰ τὴν ἐν ἐκκῆνοις τάξιν διερυνώμενοι κατὰ τὰς ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων πλανήτων καὶ ἀπλανῶν περιόδους καὶ κατὰ τὰς τῶν ἐτησίων ὥρῶν μεταβολὰς καὶ κατὰ τὴν τῶν οὐρανῶν πρὸς τὰ ἐπίγεια συμπάθειαν, τὸν κόσμον αὐτὸν ὑπέλαβον πλῆναι θεόν, οὐκ εὐαγῶς τὸ γινόμενον ἐφομοιώσαντες τῷ πεποιηκότι. Ταύτη τις τῇ δόξῃ συντραφαῖς καὶ χαλδαῖσας μακρὸν τινα χρόνον, ὡσπερ ἐκ βαθείας ὕπνου [*]. Δια-

νοίξας τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα καὶ καθαρὰν ἀγῆν ἀντὶ σκότους βαθείος βλέπειν ἄρξάμενος, ἠκολούθησε τῷ φέγγει καὶ κατεΐδεν ὃ μὴ πρότερον ἐθεάσατο, τοῦ κόσμου τινὰ ἡνίοχον καὶ κυβερνήτην ἐφεστῶτα καὶ σωτηρίως εὐθύροντα τὸ οἰκῆιον ἔργον, ἐπιμελείαν τε καὶ προστασίαν [αὐτοῦ] καὶ τῶν ἐν αὐτῷ μερῶν, ὅσα θείας ἐπάξια φροντίδος, ποιούμενον. Ὅπως δ' οὖν βεβαιώσῃ τὴν φανεῖσαν ὄψιν ἐν τῇ διανοίᾳ παγιώτερον, φησὶν αὐτῷ ὁ ἱερὸς λόγος· „Τὰ μεγάλα, ὧ οὗτος, ὑποτυπώσει βραχυτέρων πολλάκις γνωρίζεται, πρὸς ἃ τις ἀπιδὼν ἠΐξῃσθε τὴν φαντασίαν ἀπεριγράφοις μεγέθεσι. Παραπεμπάμενος οὖν τοὺς τε κατ' οὐρανὸν περιπολοῦντας καὶ τὴν Χαλδαϊκὴν ἐπιστήμην μετανάστηθι πρὸς ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τῆς μεγίστης πόλεως, τοῦδε τοῦ κόσμου, πρὸς βραχυτέραν, δυνήσῃ γὰρ μᾶλλον καταλαβεῖν τὸν ἔφορον τοῦ παντός.“ Διὰ τοῦτο τὴν πρώτην ἀποικίαν ἀπὸ τῆς Χαλδαίων γῆς εἰς τὴν Χαρδαίων λέγεται ποιεῖσθαι.

16. Χαρδῶν δὲ ἑλληνιστὶ τρωγλαὶ λέγονται, κατὰ σύμβολον αἱ τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων χῶραι, δι' ὧν ὡσπερ ὁπῶν ἐκάστη πέφυκε διακύπτειν πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἀντίληψιν. Ἀλλὰ τί τούτων, εἶποι τις ἄν, ὄφελος, εἰ μὴ νοῦς ἀόρατος καθάπερ θαυματοποιὸς ἔνδοθεν ὑπήχει ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσιν, ἅς τοτὲ μὲν ἀνιεῖς καὶ ἐπιχαλῶν, τοτὲ δὲ ἀντισπῶν καὶ ἀνθέλκων βίαι, κίνησιν ἐμμελῆ καὶ πολλὴν ἡσυχίαν ἐμπαρέχεται τοῖς θαύμασι; Τοῦτο ἔχων παρὰ σεαυτῷ τὸ παράδειγμα ῥαδίως, οὐ σφόδρα ποθεῖς λαβεῖν τὴν ἐπιστήμην, κατανοήσεις. Οὐ γὰρ ἐν σοὶ μὲν ὁ νοῦς ἐστὶν ἡγεμῶν ἐπιτεταγμένος, ὧ καὶ τοῦ σώματος ἅπαντα κοινωνία πειθαρχεῖ καὶ ἐκάστη τῶν αἰσθήσεων ἔπεται; ὁ δὲ κόσμος, τὸ κάλλιστον καὶ

μέγιστον καὶ τελειότατον ἔργον, οὐ πάντα τὰ ἄλλα συμβέβηκεν εἶναι μέρη, βασιλείως ἀμοιρεῖ τοῦ συνέχοντος καὶ ἐνδίκως ἐπιτροπεύοντος; Εἰ δὲ ἀόρατος, μὴ θαυμάσης· οὐδὲ γὰρ ὁ ἐν σοὶ νοῦς ὄρατός. Ταῦτά τις ἐπιλογιζόμενος καὶ οὐ πόρρωθεν, ἀλλ' ἐγγύθεν ἀναδιδασκόμενος ἔκ τε αὐτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν εἶσται σαφῶς, ὅτι ὁ κόσμος οὐκ ἔστιν ὁ πρῶτος θεός, ἀλλ' ἔργον τοῦ πρώτου θεοῦ καὶ τοῦ συμπάντων πατρός, ὅς, ἀειδὴς ὢν, πάντα φαίνει, μικρῶν τε αὐ καὶ μεγάλων διαδεικνύς τὰς φύσεις. Σώματος γὰρ ὀφθαλμοῖς οὐκ ἤξιωσε καταλαμβάνεσθαι, τάχα μὲν ἐπειδὴ θνητὸν αἰδίου ψαύειν οὐχ ὄσιον ἦν, τάχα δὲ καὶ δι' ἀσθένειαν τῆς ἡμετέρας ὕψους· οὐ γὰρ ἂν ἐχώρησε τὰς ἀπὸ τοῦ ὄντος χεομένας ἀυγὰς, ὁπότε οὐδὲ ταῖς ἀφ' ἡλίου προςβλέπειν ἀκτίσιν οἷά τε ἔστι.

17. [*] Τεκμήριον δὲ τῆς ἀποικίας ἐναργέστατον, ἦν ἀπ' ἀστρονομίας καὶ τῆς χαλδαϊζούσης δόξης ἢ διάνοια ἐστειλάτο. Λέγεται γὰρ ἐνθὺς ἅμα τῇ μεταναστάσει τοῦ σοφοῦ· „Ἐφθῆ δὲ ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ“ (Gen. 12,7), ὃ δῆλον, ὅτι πρότερον οὐκ ἦν ἐμμανής, ὅτε χαλδαϊζῶν τῇ τῶν ἀστέρων χορεία προσεῖχεν, ἔξω τοῦ κόσμου καὶ τῆς αἰσθητῆς οὐσίας βυάροστον καὶ νοητὴν φύσιν οὐδὲμίαν ἀπλῶς καταλαμβάνων. Ἐπεὶ δὲ μεθωρμίσατο καὶ μετεχώρησε, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἔγνω τὸν κόσμον ὑπήκοον, ἀλλ' οὐκ ἀντοκράτορα, οὐ πρωτανεύοντα, ἀλλὰ πρωτανυόμενον ὑπ' αἰτίου τοῦ πεποιηκότος, ὕπερ ἢ διάνοια· τότε πρῶτον ἀναβλέψασα εἶδε. Πολλὴ γὰρ αὐτῆς πρότερον ἀχλὺς ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν κατεκέχυτο, ἦν ἐνθέρμοις καὶ διαπύροις δόγμασιν ἀνασκιδάσασα μόλις ἴχυσεν, ὡς ἐν αἰθρίᾳ καθαρά, τοῦ πάλαι κρυπτομένου καὶ

ἀειδοῦς φαντασίαν λαβεῖν. Ὅς ἔθηκεν φιλανθρωπίας ἀφικνουμένην τὴν ψυχὴν ὡς αὐτὸν οὐκ ἀπεστράφη, προ-υπαντήσας δὲ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἔδειξε, καθ' ὅσον οἶόν τ' ἦν ἰδεῖν τὸν βλέποντα. Διὸ λέγεται, οὐχ ὅτι ὁ σοφὸς εἶδε θεόν, ἀλλ' ὅτι „ὁ θεὸς ὤφθη τῷ σοφῷ“· καὶ γὰρ ἦν ἀδύνατον καταλαβεῖν τινα δι' αὐτοῦ τὸ πρὸς ἀλήθειαν ὄν, μὴ παραφήγαντος ἐκείνου ἑαυτὸ καὶ παραδείξαντος.

(*Nomen Abram mutatum in Abraham.*)

18. Μαρτυρεῖ δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ἡ τοῦ ὀνόματος ὑπαλλαγὴ καὶ μετάθεσις. Ἐκαλεῖτο γὰρ Ἀβραὰμ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, προσερόήθη δὲ ὕστερον Ἀβραάμ, φωνῇ μὲν ἑνὸς στοιχείου τοῦ ἄλφα διπλασιασθέντος, δυνάμει δὲ μεγάλου πράγματος καὶ δόγματος ἐνδειξαμένου τὴν μεταβολὴν. Ἀβραὰμ μὲν γὰρ ἐρμιγενθεν ἐστὶ πατὴρ μετέωρος, Ἀβραάμ δὲ πατὴρ ἐκλεκτὸς ἤχου· τὸ μὲν πρότερον ἐμφαῖνον τὸν ἀστρολογικὸν καὶ μετεωρολογικὸν ἐπικαλούμενον, οὕτω τῶν Χαλδαϊκῶν δογμάτων ἐπιμελούμενον, ὡς ἂν τις πατὴρ ἐγγόνων ἐπιμεληθείη· τὸ δὲ ὕστερον τὸν σοφόν. Διὰ μὲν γὰρ τῆς ἤχου τὸν προφορικὸν λόγον αἰνίττεται, διὰ δὲ τοῦ πατρὸς τὸν ἡγεμόνα νοῦν· πατὴρ γὰρ ὁ ἐνδιάθετος φύσει τοῦ γεγενοῦ, πρεσβύτερος ὢν καὶ τὰ λεκτέα ὑποσπείρων. Διὰ δὲ τοῦ ἐπιλεγομένου τὸν ἀστειὸν· εἰκαῖος μὲν γὰρ καὶ πεφυρμένος ὁ φανὸς τρόπος, ἐκλεκτὸς δὲ ὁ ἀγαθός, ἐπικριθεὶς ἐξ ἀπάντων ἀριστίνδην. Τῷ μὲν οὖν μετεωρολογικῷ μεῖζον οὐδὲν κόσμῳ τὸ παράπαν εἶναι δοκεῖ, ὧ καὶ τὰς τῶν γινομένων αἰτίας ἀνατίθησιν· ὁ δὲ σοφὸς ἀκριβεστέροις ὁμμασιν ἰδὼν τὸ τελεώτερον νοητὸν ἄρχοντα καὶ ἡγεμονεῦον, ὑφ' οὗ τὰ ἄλλα [*] δεσπόζεται, καὶ

κωλυοῦνται, πολλοὶς καταμέριμα τῆς προτέρας ζωῆς
 διακόν, ὡς τυφλὸν βλον διαξελυκθῆναι, σκηνοπηγῆσανον
 ἐπὶ τοῖς αἰσθητοῖς, ἀσφαλεῖ καὶ ἀνιδρότῳ γίνεαι πρὸς
 γμῆτι. Αὐτοῖσιν δὲ ἀποικίαν σιέλλεται λογίῳ πύλιν
 πικροῦς ὁ αὐτοῦς, οὐκ ἐκ πύλας εἰς πύλιν, ἀλλ' εἰς
 χώσαν ἐρήμην, ἐν ἣ πλαζόμενος διατέλει, μὴ δυσπρασιῶν
 τῇ πλάτῃ καὶ τῷ δὲ αὐτῆν ἀνιδρότῳ. Καὶ οἱ τῶ ἐταρος
 οὐκ ἂν ἤχθεται, οἱ μόνον τῆς οἰκίας ἀπαινεύσαντες,
 ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀπίστης πύλας ἐλαυνόμενος εἰς δυσπρόσιτους
 καὶ δυσπροσώτους ἀνοδίας. Τῶ δὲ οὐκ ἂν ματαιωσθή-
 μανος ἐπακινδρόμησαν οἰκία, βραχέα μὲν φροντισίας τῶν
 μαλλονιστῶν ἐπιπέδων, τῆν δὲ παροῦσαν ἀποφίαν σπαίδων
 ἐκφυγῶν, αἰήθαιαν ὑπολαβῶν ἀδήλων χάριν ἀγαθῶν
 ὁμολογημένα ἀφῆσθαι κακῶς. Μόνο δὲ οὐτος τὸ
 ἐναντιον πεποιθῆναι φιλῆσαι, βλον ἕδιστον νομίζων τὸν
 ἄνθρωπον τῆς τῶν πολλῶν συνδυστήσεως. Καὶ πέρισσαν οὐ-
 τως ἔχαιν. Οἱ γὰρ ζητοῦντες καὶ ἐπιποθεῖντας θάην
 ἀναφῶν, τῆν φλῆν αὐτῶ μόνωσιν ὑγισῶσι, κατ' αὐτὸ
 τοῦτο πρῶτον σπαίδωντας ἐξομοιωθῆναι τῇ μακροῖ καὶ
 κῆδισμον γίνεαι. Ἐκατέσιν οὖν ἀπόδωσιν πεποιημένοι,
 τῆν τα βρητῆν ὡς ἐπ' ἀνδρῶς καὶ τῆν δὲ ὑπονοῶν ὡς ἐπὶ
 ψυχῆς, ἀξέκτιστον καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν νοῦν ἀπεκρή-
 νισαν· τὸν μὲν πεποθῆναι λογίῳ ἐκ δυσπρασιῶν
 (ἀμελῆσθαι, τὸν δὲ νοῦν, ὅτι οὐ μέγχι πινυτὸς ἀπαιτη-
 θῆναι ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς οὐσίας ἐστὶ, τὸν ὁμοῦτον κῆδισμον
 ὑπολαβῶν μέγιστον καὶ πρῶτον εἶναι θῆν, ἀλλ' ἀναδρα-
 μῶν τῷ λογισμῷ φῆσιν κέριον ἀμελῆναι τῆς ὁρατῆς νοη-
 τῆν ἐθεώσατο, καὶ τὸν ἄνθρωπον ποιητῆν ὁμοῦ καὶ ἕρο-
 μόνου.

Non solum autem Abraham scientia, sed etiam recte et honeste factis excelluit, quare etiam Deus ei propitius coniugium eius ex imminente periculo incolume servat (19). Sensus narrationis huius allegoricus (20. 21).

19. Ταῦτα τοῦ Θεοφιλοῦς τὰ προτέλεια, οἷς ἔπονται πράξεις οὐκ εὐκαταφρόνητοι. Τὸ δὲ μέγεθος αὐτῶν οὐ παντὶ δῆλον, ἀλλὰ μόνον τοῖς γευσάμενοις ἀρετῆς, οἱ τὰ θαυμαζόμενα παρὰ τοῖς πολλοῖς εἰώθασι χλευάζειν ἕνεκα μεγέθους τῶν περὶ τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν. Ἀποδεξάμενος οὖν ὁ Θεὸς τὴν εἰρημένην πράξιν αὐτίκα τὸν ἀστεῖον ἀμείβεται μεγάλη δωρεᾶ, τὸν γάμον αὐτῷ, κινδυνεύσαντα πρὸς δυνατοῦ καὶ ἀκρατοῦς ἀνδρὸς ἐπιβουλεύῃναι, διατηρήσας ἄψανστόν τε καὶ σῶον. Ἡ δ' αἰτία τῆς ἐπιθέσεως ἀρχὴν ἔλαβε τοιάνδε (Gen. 12, 10 - 20). Καρπῶν ἀφορίας ἐπὶ συχνὸν χρόνον γενομένης, τοτὲ μὲν διὰ πολλὴν καὶ ἀμετρον ἐπομβρίαν, τοτὲ δὲ δι' αὐχμοὶ καὶ ζάλην, αἱ κατὰ Συρίαν πόλεις συνεχεῖ λιμῶ πιεσθεῖσαι κεραὶ τῶν οἰκητόρων ἦσαν, ἄλλων ἀλλαγόσε σκιδναμένων κατὰ ζήτησιν τροφῆς καὶ πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων. Πυθόμενος οὖν Ἀβραάμ ἀφθονον εὐθηρίαν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ εὐετηρίαν, τοῦ μὲν ποταμοῦ ἐν καιρῷ λιμνάσαντος τὰ πεδία ταῖς πλημμύραις, τῶν δὲ τὸν σπόρον εὐσταχυν ἐνεγκόντων καὶ ἀναθρεψαμένων [*] εὐκрасίαις πνευμάτων, ἀπαίρει πᾶσαν τὴν οἰκίαν ἐπαγόμενος. Ἦν δ' αὐτῷ γυνὴ τὴν τε ψυχὴν ἀρίστη, καὶ τὸ σῶμα τῶν καθ' αὐτὴν περικαλλεστάτη· ταύτην ἰδόντες Αἰγυπτίων οἱ ἐν τέλει καὶ τῆς εὐμορφίας ἀγάμενοι — λανθάνει γὰρ τοὺς ἐν ἔξοχαῖς οὐδέν — μνηύουσι δὴ τῷ βασιλεῖ. Μεταπεμψάμενος δὲ τὴν ἀνθρωπον καὶ θεασάμενος ἐκπρε-

πρωτάτην ὄψιν, βραχὺ φροντίσας αἰδοῦς καὶ νόμων τῶν ἐπὶ τιμῇ ξένων ὀρισθέντων, ἐνδοῦς ἀκρασίᾳ διανοεῖτο, λόγῳ μὲν αὐτὴν ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, τὸ δ' ἀληθὲς αἰσχυνεῖν. Ἡ δὲ ἄτε ἐν ἀλλοτρίᾳ γῆ παρ' ἀκρατεῖ τε καὶ ὠμοθύμῳ δυνάστη τοῦ βοηθήσοντος ἰποροῦσα — οὐδὲ γὰρ ὁ ἀνὴρ ἔσθηνεν ἀρήγειν, τὸν ἐπικρεμάμενον ἐκ τῶν δυνατωτέρων φόβον δεδιώς — ἐπὶ τὴν τελευταίαν ἅμα ἐκείνῳ καταφεύγει συμμαχίαν τὴν ἐκ θεοῦ. Λαβὼν δὲ τῶν ξένων οἴκτιον ὁ εὐμενῆς καὶ ἰλθως καὶ ὑπέρμαχος τῶν ἀδικουμένων ἅμα ἀλγηδόνας δυσκαρτερήτους καὶ χαλεπὰς τιμωρίας ἐπάγει τῷ βασιλεῖ, παντοίων κακῶν ἀναπλήσας αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν δυσιάτων, ὡς τὰς μὲν ἐφ' ἡδονὰς ἰγούσας ὀρέξεις ἀπάσας ἐκκεκόφθαι, τὰς δ' ἐναντίας παρεισεληλυθέναι φροντίδας περὶ ἀπαλλαγῆς ἀνηνύτων βασάνων, ὑφ' ὧν γυμναζόμενος μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἐξετραχηλίζετο. Παραιτήλαυσθ δὲ τῆς τιμωρίας σύμπας αὐτῷ ὁ οἶκος, μηδενὸς ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ δυσχεράναντος, ἀλλὰ πάντων ἕνεκα τοῦ συναινεῖν μόνον οὐ συγχειουρησάντων τὸ ἀδίκημα. Τοῦτον τὸν τρόπον ἢ μὲν ἀγνεία τῆς γυναικὸς διεσώζετο, τοῦ δὲ ἀνδρὸς τὴν καλοκαγαθίαν ὁ θεὸς καὶ εὐσέβειαν ἠξίωσεν ἐπιδακνυσθαι, γέρας αὐτῷ μέγιστον παρασχών, ἀσινῆ καὶ ἀνύβριστον ὅσον οὐδέπω κινδυνεύσαντα τὸν γάμον διαφθαρεῖν, ὅς οὐκ ἔμελλεν ἀριθμὸν νύκτων ἢ θυγατέρων γενναῖν, ἀλλ' ὅλον ἔθνος, καὶ ἐθνῶν τὸ θεοφιλέστατον, ὅμοι δοκεῖ τὴν ὑπὲρ ἅπαντος ἀνθρώπων γένους ἱερωσύνην καὶ προφητείαν λαχεῖν.

20. Ἴκουσα μέντοι καὶ φυσικῶν ἀνδρῶν οὐκ ἀποσκοποῦ τὰ περὶ τὸν τόπον ἀλληγορούντων, οἱ τὸν μὲν ἄνδρα συμβολικῶς ἔφρασκον σπουδαῖον εἶναι νοῦν, ἐκ τῆς

περὶ τὸ ὄνομα ἐρμηνευθείσης διττάμεως τεκμαιρόμενοι τρόπον ἀστεῖον ἐν ψυχῇ, τὴν δὲ τούτου γυναῖκα ἀρετὴν, ἧς τὸ ὄνομά ἐστι χαλδαῖστὶ μὲν Σάρρα, ἑλληνιστὶ δὲ Ἄρχουσα, διὰ τὸ μηδὲν ἀρετῆς ἀρχικώτερον εἶναι καὶ ἡγεμονικώτερον. Γάμος δέ, ὃν μὲν ἀρμόζεται ἡδονῇ, σωμάτων κοινωνίαν ἔλαχεν, ὃν δὲ σοφία, λογισμῶν καθάρσεως ἐπιεμένων καὶ τελείων ἀρετῶν. Ἐναντιώτατοι δὲ ἀλλήλοις εἰσὶν οἱ λεχθέντες γάμοι· κατὰ μὲν γὰρ τὸν τῶν σωμάτων σπείρει μὲν τὸ ἄρρεν γονίην, ὑποδέχεται δὲ τὸ θῆλυ· κατὰ δὲ τὴν [*] ἐν ψυχῆς σύνοδον ἔμπαλιν ἡ μὲν ἀρετὴ τάξιν γυναικὸς ἔχειν δοκοῦσα σπείρειν πέφυκε βουλὰς ἀγαθὰς καὶ λόγους σπουδαίους καὶ βιωφελιστάτων εἰσηγήσεις δογμάτων, ὃ δὲ λογισμὸς εἰς τὴν ἀνδρὸς χώραν τάττεσθαι νομισθεὶς τὰς ἱεροπρεπεῖς καὶ θείας ὑποδέχεται σποράς — ἢ μήποτε τὸ λεχθὲν ἔψευσται δι' ἀπάτην ὀνομάτων, ἐπεὶπερ ὃ μὲν νοῦς ἄρρενος, ἡ δὲ ἀρετὴ θῆλεος μετέχει χαρακτῆρος ἐν φωναῖς. Εἰ δὲ τις τὰς ἐπισκιαζούσας κλήσεις ἀπαμφιάσας γυμνὰ τὰ πράγματα βουλευθείη καθαρῶς ἰδεῖν, εἴσεται, διότι ἄρρεν μὲν ἐστὶν ἡ ἀρετὴ φύσει, παρ' ὅσον κινεῖ καὶ διατίθησι καὶ καλὰς ἐννοίας καλῶν πράξεων καὶ λόγων ὑπηχεῖ, θῆλυ δὲ ὁ λογισμὸς κινούμενος καὶ παιδευόμενος καὶ ὠφελούμενος καὶ συνόλως ἐν τῷ πάσχειν ἐξεταζόμενος, καὶ τὸ πάθος ἐστὶν αὐτῷ τοῦτο μόνον σωτήριο.

21. Ἄπαντες μὲν οὖν καὶ οἱ φαυλότατοι τῷ λόγῳ τιμῶσι καὶ θαυμάζουσιν ἀρετὴν ὅσα τῷ δοκεῖν, χρῶνται δὲ αὐτῆς τοῖς παραγγέλμασιν οἱ ἀστεῖοι μόνοι. Διὸ καὶ ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς, ὅπερ ἐστὶ συμβολικῶς ὁ νοῦς ὁ φιλοσώματος, καθυποκρινόμενος ὡς ἐν θεάτρῳ, προσποιήτην ἐπιμορφάζει κοινωνίαν, πρὸς ἐγκράτειαν ὁ ἀκρα-

τῆς καὶ πρὸς σωφροσύνην ὁ ἀκόλαστος καὶ πρὸς δικαιοσύνην ὁ ἄδικος, καὶ καλεῖ τὴν ἀρετὴν ὡς ἑαυτόν, τῆς παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐφημίας γλιχόμενος. Ὅπερ κατιδὼν ὁ ἔφορος — μόνῳ γὰρ ἔξεστι τῷ θεῷ ψυχὴν ἰδεῖν — ἐμίσησέ τε καὶ προεβάλετο καὶ βασάνοις ἤλεγξεν ἀργαλεωτάταις ἦθος κατεψευσμένον. Αἱ δὲ βάσανοι διὰ τίνων ὀργάνων; Ἡ πάντως διὰ τῶν τῆς ἀρετῆς μερῶν, ἅπερ ἐπεισιόντα χαλεπῶς αἰκίζεται καὶ πικρῶς· βάσανος μὲν γὰρ ἐστὶν ἀπληστίας ὀλιγόδεια, βάσανος δὲ λαγνείας ἐγκράτεια· στρεβλοῦνται δὲ καὶ ὁ φιλόδοξος ἀτυφίας εὐημερούσης, καὶ ὁ ἄδικος δικαιοσύνης ἐπαινουμένης. Μίαν γὰρ ἀμήχανον ψυχὴν κατοικεῖν δύο τὰς ἐχθρὰς φύσεις, κακίαν καὶ ἀρετὴν. Οὐ γάρ, ἐπειδὴν συνενεχθῶσιν, ἀσύμβατοι καὶ ἀκατάλλακτοι στάσεις καὶ πόλεμοι συγκροτοῦνται, καίτοι τῆς ἀρετῆς εἰρηνικωτάτην φύσιν ἐχούσης, ἣ φασὶν ἐπιμελὲς εἶναι, ἐπὶ εἰς χειρῶν ἄμιλλαν ἰέναι μέλλῃ, τῆς ἰδίας δυνάμεως ἀποπειρᾶσθαι πρότερον, ἢ εἰ μὲν ἰσχύοι καταγωνίσασθαι συνιστῆται, εἰ δὲ ἀσθενεστέρῃ χρῶντο τῇ δυνάμει, μηδὲ συγκαταβῆναι τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀγῶνα θαρρήσῃ. Κακία μὲν γὰρ ἠττᾶσθαι οὐκ αἰσχρὸν, ἢ συγγενὲς ἀδοξία· ἀρετῇ δὲ ὄνειδος, ἢ πάντων οἰκειότατον εὐκλεία, δι' ἣν πέφυκεν ἢ νικᾶν ἢ διατηρεῖν αὐτὴ αὐτὴν ἀήττητον.

Abrahami hospitalitas in tres angelos viatores. Sensus ad verbum. (22. 23.)

22. Τὸ μὲν οὖν Αἰγυπτίων ἄξενον καὶ ἀκόλαστον εἶρηται. Τοῦ δὲ τοιαῦτα πεπονθότος ἄξιον θαυμάσαι τὴν φιλανθρωπίαν, ὅς (Gen. 18, 1 ss.) μεσημβρίας [*]

θεασάμενος τρεῖς ὡς ἄνδρας ὁδοιποροῦντας — οἱ δὲ
 θειοτέρας ὄντες φύσεως ἐλελήθεισαν — προσδραμῶν
 ἰκέτευε λιπαρῶς μὴ παρελθεῖν αὐτοῦ τὴν σκηπὴν, ἀλλ',
 ὡς πρέπον, εἰσελθόντας ξενίων μετασχεῖν. Οἱ δὲ οὐκ ἐκ
 τῶν λεγομένων μᾶλλον ἢ τῆς διανοίας εἰδότες ἀληθεύον-
 τα, μηδὲν ἐνδοιάσαντες ἐπινεύουσι. Πληρωθεὶς δὲ τὴν
 ψυχὴν χαρᾶς, πάντ' ἔσπευδεν εἰς τὸ ἀνυπέροθeton τῆς
 ὑποδοχῆς, καὶ τῇ μὲν γυναικὶ φησι· „Σπεῦσον καὶ τρία
 μέτρα ποιήσον ἐγκρυφίων,“ αὐτὰς δὲ εἰς τὰ βουκόλια
 συντείνας, ἀπαλὸν καὶ εὐσαρκὸν ἀγαγὼν μόσχον, οἰκέτη
 παραδίδωσιν. Ὁ δὲ καταθύσας σκευάζει τάχιστα. Βρα-
 δὺς γὰρ οὐδεὶς πρὸς φιλανθρωπίαν ἐν οἴκῳ σοφοῦ, ἀλλὰ
 καὶ γυναικες καὶ ἄνδρες καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι προθυ-
 μότατοι πρὸς τὰς τῶν ξενιζομένων ὑπηρεσίας. Ἔστια-
 θέντες δὲ οὐ τοῖς εὐτρεπισθεῖσι μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ ξενο-
 δόχου γνώμῃ καὶ πολλῇ τινι καὶ ἀπεράντῳ φιλοτιμίᾳ,
 παρέχουσιν ἄθλον ἐλπίδος μεῖζον αὐτῷ, υἱοῦ τοῦ γνησίου
 γένεσιν, εἰς νέωτα βεβαιωθησομένην, ὑποσχόμενοι δι'
 ἐνὸς τοῦ τῶν τριῶν ἀρίστου· λέγειν γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ πάν-
 τας ἀθρόους ἦν ἀφιλόσοφον, ἐνὶ δὲ λέγοντι τοὺς ἄλλους
 συνεπινεύειν εὐπρεπές. Ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ὑπισχνουμένοις,
 ἕνεκα τοῦ περὶ τὸ πρᾶγμα ἀπίστου, βεβαίως προσεῖχον·
 ἦδη γὰρ ὑπερήλικες γεγονότες διὰ μακρὸν γῆρας ἀπεγνώ-
 κσαν παιδὸς σποράν. Ἀκούσασαν γοῦν ἐν ἀρχῇ τὴν
 γυναικὰ φασὶ γελάσαι, καὶ μετὰ ταῦτ' εἰπόντων· „Μὴ
 ἀδυνατεῖ παρὰ τῷ θεῷ ἴημα,“ καταιδεσθεῖσαν ἀρνήσα-
 σθαι τὸν γέλωτα· πάντα γὰρ ἦδει θεῷ δυνατά, σχεδὸν
 ἔξετι σπαργάνων τουτὶ τὸ δόγμα προμαθοῦσα. Τότε
 μοι δοκεῖ πρῶτον οὐκέθ' ὁμοίαν τῶν ὄρωμένων λαβεῖν
 φαντασίαν, ἀλλὰ σβμνοτέραν, ἢ προφητῶν τινῶν ἢ ἀγ-

γέλων μεταβαλλόντων ἀπὸ πνευματικῆς καὶ ψυχθειδουῆς οὐσίας εἰς ἀνθρωπόμορφον ἰδέαν.

23. Τὸ μὲν οὖν φιλόξενον τοῦ ἀνδρὸς εἴρηται, πάρεργον ὃν μελίζονος ἀρετῆς· ἡ δὲ ἀρετὴ θεοσέβεια, περὶ ἧς καὶ πρότερον εἶπομεν, ἧς δεῖγμα σαφέστατον τὰ νῦν λεχθέντα ἐστὶν ὡς ἐπὶ ξένων ἀνδρῶν. Εἰ δὲ εὐδαιμονα καὶ μακάριον ὑπέλαβον εἶναι τινος οἶκον, ἐν ᾧ συνέβη καταχθῆναι καὶ ἐνδιατρῆναι σοφούς, οὐκ ἂν ἀξιώσαντας, ἀλλ' οὐδὲ ὅσον διακῦψαι μόνον, εἴ τι πάθος ἐνβώρων ταῖς ψυχαῖς τῶν ἔνδον ἀνείκτων· ἐγὼ δὲ οὐκ οἶδα, τίνα ὑπερβολὴν εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος εἶναι φῶι περὶ τὴν οἰκίαν, ἐν ἧ καταχθῆναι καὶ ξενίων λαχθεῖν ὑπέμειναν ἄγγελοι πρὸς ἀνθρώπους, Ἰσραὶ καὶ θείαι φύσεις, ὑποδιάκονοι καὶ ὑπαρχοὶ τοῦ πρώτου θεοῦ, [*] δι' ὧν οἶα πρεσβευτῶν ὅσα ἂν θυλήσῃ τῷ γένει ἡμῶν προθεσπίσαι διαγγέλλει. Πῶς γὰρ ἂν τὴν ἀρχὴν εἰσελθεῖν ὑπέμειναν, εἰ μὴ, καθ' ἅπερ νῶς εὖ συνιτωαγμένον πλήρωμα, τοὺς ἔνδον ἅπαντας ἦδυσαν ἐνὶ πειθαρχοῦντας κελύσματι τῷ τοῦ προσπηκότος, ὡσανεὶ κυβερνήτου; Πῶς δ' ἂν ἐστιωμένων καὶ ξενιζομένων παρείσχον ὑπόλημιν, εἰ μὴ τὸν ἐστιάτορα συγγενῆ καὶ ὁμόδουλον ἠγοῦντο τῷ αὐτῷ προσπεφυκέναι δεσπότη; Νομιστέον μέντοι, καὶ κατὰ τὴν εἰσοδὸν αὐτῶν ἔτι μᾶλλον ἐπιδοῦναι πάντα τὰ μέρη τῆς οἰκίας πρὸς τὸ βέλτιον, αὐτὰ τινὲς τελειοτάτης ἀρετῆς ἐπιπνευσθέντα. Τὸ δὲ συμπόσιον, οἶον οἶκὸς γενέσθαι, τὴν ἐν εὐωχλαῖς ἀφελείαν ἐπιδικνυμένων πρὸς τὸν ἐστιάτορα τῶν ἐστιωμένων καὶ γυμνοῖς ἦθουσι προσαγορευόντων, καὶ ὁμίλλας τὰς ἀρμοττούσας τῷ καιρῷ ποιουμένων. Ταράστιον δὲ καὶ τὸ μὴ πεινῶντας πεινῶντων καὶ μὴ ἐσθιόντας ἐσθιόντων παρῆχθαι φαντασίαν. Ἀλλὰ ταῦτά

γε ὡς ἀκόλουθα· τὸ δὲ πρῶτον ἐκεῖνο τερατωδέστατον, ἀσωμάτους ὄντας τούτους σώματος εἰς ἰδέαν ἀνθρώπων μεμορφῶσθαι χάριτι τῇ πρὸς τὸν ἄστειον. Τίνος γὰρ ἕνεκα ταῦτα ἐθαυματουργεῖτο, ἢ τοῦ παρασχεῖν αἰσθησιν τῷ σοφῷ διὰ τρανοτέρας ὄψεως, ὅτι οὐ λέληθε τὸν πατέρα τοιοῦτος ὢν;

Praecedentis narrationis sensus occultior. Tres angeli sunt Pater optimus maximus, eiusque proximae duae potentiae, orifex et regia, illa Deus dicta, haec Dominus. Hi tres una idea comprehendi possunt, quod vero nonnisi animae purissimae est. (24. 25.)

24. Τὰ μὲν οὖν τῆς ῥητῆς ἀποδόσεως ὧδε λέλεκται· τῆς δὲ δι' ὑπονοιῶν ἀρκτέον. Σύμβολα τὰ ἐν φωναῖς τῶν ἐν διανοίᾳ μόνῃ καταλαμβανομένων ἐστίν. Ἐπειδὴν οὖν ψυχὴ καθάπερ ἐν μεσημβρίᾳ θεῷ περιλαμφθῆ καὶ ὅλη δι' ὅλων νοητοῦ φωτὸς ἀναπλησθεῖσα ταῖς ἐν κύκλῳ κειμέναις αὐγαῖς ἄσκιος γένηται, τριττὴν φαντασίαν ἐνός ὑποκειμένου καταλαμβάνει· τοῦ μὲν ὡς ὄντος, τοῖν δὲ ἄλλοις δυοῖν ὡς ἂν ἀπαναγαζομένων ἀπὸ τούτου σκιῶν. Ὅποῖόν τι συμβαίνει καὶ τοῖς ἐν αἰσθητῷ φωτὶ διατρίβουσιν· ἢ γὰρ ἐστῶτων ἢ κινουμένων διτταὶ σκιαὶ πολλάκις συμπέπτουσι. Μὴ μέντοι νομισάτω τις ἐπὶ θεοῦ τὰς σκιάς κυριολογεῖσθαι· κατάχρησις ὀνόματος αὐτὸ μόνον ἐστὶ πρὸς ἐναργεστέραν ἔμφρασιν τοῦ δηλουμένου πράγματος, ἐπεὶ τὸ γε ἀληθὲς οὐχ οὕτως ἔχει. Ἄλλ' ἐστίν, ὡς ἂν τις τῆς ἀληθείας ἐγγύτατα ἰστάμενος εἴποι, πατήρ μὲν τῶν ὅλων ὁ μέσος, ὃς ἐν ταῖς [*] ἱεραῖς γραφαῖς κυρίῳ ὀνόματι καλεῖται ὁ Ἰν, αἱ δὲ παρ' ἑκάτερι προσβύταται καὶ ἐγγύταται τοῦ ὄντος δυνάμεις, ὧν ἡ

μὲν ποιητική, ἡ δὲ αὖ βασιλικὴ προσαγορεύεται. Καὶ ἡ μὲν ποιητικὴ θεός, ταύτῃ γὰρ ἔθηκε τε καὶ διεκόσμησε τὸ πᾶν· ἡ δὲ βασιλικὴ κύριος, θέμις γὰρ ἄρχειν καὶ κρατεῖν τὸ πεποιηκὸς τοῦ γενομένου. Δορυφορούμενος οὖν ὁ μέσος ὑφ' ἑκατέρας τῶν δυνάμεων παρέχει τῇ ὁρατικῇ διανοίᾳ τοτὲ μὲν ἐνός, τοτὲ δὲ τριῶν φαντασίαν· ἐνός μὲν, ὅταν ἄκρως καθαρθεῖσα ἡ ψυχὴ καὶ μὴ μόνον τὰ πλήθη τῶν ἀριθμῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν γείτονα μονάδος δυνάδα ὑπερβᾶσα πρὸς τὴν ἀμιγῆ καὶ ἀσύμπλοκον καὶ καθ' αὐτὴν οὐδενὸς ἐπιδεᾶ τὸ παράπαν ἰδέαν ἐπιβίηται· τριῶν δὲ, ὅταν μῆπω τὰς μεγάλας τελεσθεῖσα τελετὰς ἔτι ἐν ταῖς βραχυτέραις ὀργιάζεται καὶ μὴ δύνηται τὸ ὄν ἄνευ ἑτέρου τινὸς ἐξ αὐτοῦ μόνου καταλαβεῖν, ἀλλὰ διὰ τῶν δρωμένων ἢ κλιζόν ἢ ἄρχον. „Δεύτερος“ μὲν οὖν, ὡς φασί, „πλοῦς“ οὗτος, μετέχει δ' οὐδὲν ἥττον δόξης θεοφιλοῦς. Ὁ δὲ πρότερος τρόπος οὐ μετέχει, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ἡ θεοφιλὴς δόξα, μᾶλλον δόξης πρῶτον, καὶ παντὸς τιμιώτερα τοῦ δοκεῖν, ἀλήθεια. Γνωριμώτερον δὲ τὸ δηλούμενον παραστατέον.

25. Τρεῖς εἰσιν ἡθῶν ἀνθρωπίνων τάξεις, ὧν ἑκάστη διακεκλήρωται μίαν τῶν εἰρημένων φαντασιῶν· ἡ μὲν ἀρίστη τὴν μέσην τοῦ ὄντως ὄντος· ἡ δὲ μετ' ἐκείνην τὴν ἐπὶ δεξιᾷ, τὴν εὐεργέτιν, ἧ θεὸς ὄνομα· ἡ δὲ τρίτη τὴν ἐπὶ θάτερα, τὴν ἀρχικὴν, ἧ καλεῖται κύριος. Τὰ μὲν οὖν ἄριστα τῶν ἡθῶν τὸν καθ' αὐτὸν ἄνευ τινὸς ὄντα θεραπεύει, πρὸς μηδενὸς ἑτέρου μεθελκόμενα, τῷ τριτάσθαι μοναδικῶς πρὸς τὴν ἐνός τιμήν· τῶν δ' ἄλλων τὰ μὲν διὰ τῆς εὐεργέτιδος συνίσταται καὶ γνωρίζεται δυνάμει τῷ πατρὶ, τὰ δὲ διὰ τῆς βασιλικῆς. Ὁ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν. Ἄνθρωποι μὲν, ἐπειδὴν αἰσθῶνται κα-

τὰ πρόφασιν ἑταιρείας προσιόντας αὐτοῖς τινὰς ἐπὶ θήρᾳ πλεονεξιῶν, ὑποβλέπονται τε καὶ ἀποστρέφονται, τὴν προσποίητον κολακείαν καὶ τιθασσείαν αὐτῶν δεδιότες, ὡς σφόδρα ἐπιζήμιον· ὁ δὲ θεός, ἅτε βλάβην οὐκ ἐπιδεχόμενος, ἅπαντας τοὺς καθ' ἡντινοῦν ἰδέαν προαιρουμένους τιμᾶν αὐτὸν ἄσμενος προσκαλεῖται, μηδένα σκορακίζειν ἀξιῶν τὸ παράπαν, ἀλλὰ μόνον οὐκ ἀντικρυς τοῖς ἀκοῆς ἔχουσιν ἐν τῇ ψυχῇ θεσπίζει τάδε· „Τὰ μὲν πρώτα τῶν ἀθλῶν κείσεται τοῖς ἐμὲ θεραπεύουσι δι' ἐμὲ αὐτόν, τὰ δὲ δεύτερα τοῖς δι' αὐτοὺς τυχεῖν ἀγαθῶν ἐλπίζουσιν ἢ τιμωριῶν ἀπαλλαγὴν εὐρεῖν προσδοκῶσι. Καὶ γὰρ εἰ ἔμμισθος ἢ τῶνδε θεραπεία καὶ μὴ ἀδέκαστος, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ἐντὸς εἰλεῖται θείων περιβόλων καὶ οὐκ ἔξω πλάζεται. Τὰ δὲ ἀθλα τοῖς [*] μὲν ἐμὲ τιμῶσι δι' ἐμὲ κείσεται φίλια, τοῖς δὲ διὰ τὰς χρείας φίλια μὲν οὐ, τὸ δὲ μὴ ἀλλοτρίους νομίζεσθαι. Δέχομαι γὰρ καὶ τὸν τῆς εὐεργετιδός μου δυνάμεως βουλόμενον μετασχεῖν εἰς μετουσίαν ἀγαθῶν, καὶ τὸν φόβῳ τὴν ἡγεμονικὴν καὶ δεσποτικὴν ἰλασκόμενον ἐξουσίαν εἰς ἀποτροπὴν κολάσεως· οὐ γὰρ ἀγνοῶ, ὅτι πρὸς τῷ χεῖρους μὴ γίγνεσθαι καὶ βελτίους ἔσονται τῷ συνεχεῖ τῆς θεραπείας εἰλικρινῆ καὶ καθαρὰν εὐσέβειαν ἀσκήσαντες. Εἰ γὰρ καὶ μάλιστα οἱ τρόποι διαφέρουσιν, ἀφ' ὧν ποιοῦνται τὰς πρὸς ἀρέσκειαν ὁρμάς, οὐκ αἰτιατέον, ὅτι σκοπὸς εἷς καὶ τέλος ἓν ἔστιν αὐτοῖς, τὸ θεραπεύειν ἐμέ.“ — Ὅτι δὲ ἡ τριττὴ φαντασία δυνάμει ἐνός ἐστιν ὑποκειμένου, φανερόν οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐν ἀλληγορίᾳ θεωρίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ῥητῆς γραφῆς τὰδε περιεχούσης. Ἦνίκα μὲν γὰρ ὁ σοφὸς ἰκτετεύει τοὺς ἐοικότας ὁδοιπόροις τρισὶ ξενισθῆναι παρ' αὐτῷ, διαλέγεται τούτοις οὐχ ὡς τρισὶν, ἀλλ' ὡς ἐνὶ, καὶ

φησι· „Κύριε, εἰ εὖρον χάριν παρὰ σοί, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου.“ (Gen. 18, 3.) Τὸ γὰρ „κύριε“ καὶ τὸ „παρὰ σοί“ καὶ τὸ „μὴ παρέλθῃς“ καὶ ὅσα τοιαῦτα πρὸς ἓνα πέφυκεν, ἀλλ' οὐ πρὸς πλείους λέγεσθαι. Ἰνίκα δὲ ξενιζόμενοι φιλοφρονοῦνται τὸν ξενοδόχον, πάλιν εἰς ὑπισχνεῖται ὡς μόνος αὐτὸς παρῶν γνησίου παιδὸς σποράν διὰ τῶνδε· „Ἐπανιών ἤξω πρὸς σέ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς νέετα, καὶ ἔξει υἱὸν Σάρρα ἢ γυνή σου.“ (Gen. 18, 10.)

Ad eandem, quam antea, numinis divini notionem redit narratio de terrae Sodomiticæ eversione. (26 - 28.)

26. Φανερώτατα μέντοι καὶ διαπονητότατα μὴνύ-
ται διὰ τῶν ἐξῆς τὸ δηλούμενον. ἼΙ Σοδομιτῶν χώρα, μοῖρα τῆς Χανααντιδος γῆς, ἣν ὕστερον ὠνόμασαν Σύροι Παλαιστίνην, ἀδικημάτων μυρίων ὄσων γεμισθεῖσα καὶ μάλιστα τῶν ἐκ γαστριμαργίας καὶ λαγνείας, ὅσα τε με-
γέθη καὶ πλήθη τῶν ἄλλων ἡδονῶν ἐπιτιχίσασα, ἤδη παρὰ τῷ δικαστῇ τῶν ὄλων κατέγνωστο. Αἴτιον δὲ τῆς περὶ τὸ ἀκολαστάνειν ἀμετρίας ἐγένετο τοῖς οἰκήτορσιν ἢ τῶν χορηγιῶν ἐπάλληλος ἀφθονία· βαθύγειος γὰρ καὶ εὐνδρος οὐσα ἢ χώρα παντοίων ἀνὰ πᾶν ἔτος καρπῶν εὐφορία ἐχρητό. „Μεγίστη δ' ἀρχὴ κακῶν,“ ὡς εἶπέ τις οὐκ ἀπο σκοποῦ, „τὰ λίαν ἀγαθὰ.“ Ὡν ἀδυνα-
τοῦντες φέρειν τὸν κόρον ὡσπερ τὰ θρέμματα σκιρτῶντες ἀπανχενίζουσι τῶν τῆς φύσεως νόμων, ἄκρατον πολὺν καὶ ὀψοφραγίας καὶ ὀχλείας ἐκθέσμιους μεταδιώκοντας· οὐ γὰρ μόνον θηλυμανοῦντες ἀλλοτρίους γάμους διέφθει-
ρον, ἀλλὰ καὶ ἄνδρες ὄντες ἄρῆεσιν ἐπιβαίνοντες, τὴν κοινήν πρὸς τοὺς πάσχοντας οἱ δρωῦντες φύσιν οὐκ αἰ-

δούμενοι, παιδοσποροῦντες ἠλέγχοντο μὲν ἀτελῇ γονῆν σπεύροντες. Ὁ δ' ἔλεγχος πρὸς οὐδέν ἦν ὄφελος, ὑπὸ βιαιοτέρας νικωμένων ἐπιθυμίας. Εἴτ' ἐκ τοῦ κατ' [*] ὀλίγον ἐδίξοντες τὰ γυναικῶν ὑπομένειν τοὺς ἄνδρας γεννηθέντας, θήλειαν κατεσκεύαζον αὐτοῖς νόσον, κακὸν δύσμαχον· οὐ μόνον γὰρ τὰ σώματα μαλακότητι καὶ θρύψει γυναικοῦντες, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς ἀγεννησιτάτας ἀπεργαζόμενοι, τό γ' ἐπ' αὐτοῖς ἦκον μέρος, τὸ σύμπαν ἀνθρώπων γένος διέφθειρον. Εἰ γοῦν Ἕλληνες ὁμοῦ καὶ βάρβαροι συμφωνήσαντες ἐζήλωσαν τὰς τοιαύτας ὁμιλίας, ἠρήμωντο ἂν ἐξῆς αἱ πόλεις, ὡσπερ λοιμῶδι νόσω κενωθεῖσαι.

27. Λαβῶν δὲ ὁ θεὸς οἶκτον, ἅτε σωτὴρ καὶ φιλόανθρωπος, τὰς μὲν κατὰ φύσιν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συνόδους γινομένας ἕνεκα παίδων σπορᾶς ἠΐξῃσεν ὡς ἐνι μάλιστα· τὰς δ' ἐκφύλους καὶ ἐκθέσμους διαμισήσας ἔσβεσε, καὶ τοὺς ὀργῶντας ἐπὶ ταῦτα προβαλόμενος οὐχὶ ταῖς ἐν ἔθει, καινουργίαις δὲ ἐκτόποις καὶ παρηλλαγμέναις τιμωρίαις ἐπετιμωρήσατο. Κελεύει γὰρ ἐξαίφνης τὸν ἀέρα νεφωθέντα πολὺν ὄμβρον οὐχ ὕδατος, ἀλλὰ πυρὸς ἕειν. Ἀθρόας δὲ ρειφούσης ἀδιαστάτῳ καὶ ἀπύστω φύμῃ φλογὸς ἐκαίοντο μὲν ἀγροὶ καὶ λειμῶνες καὶ λάσια ἄλση καὶ ἔλη δασύτατα, δρυμοὶ τε βαθεῖς· ἐκαίετο δὲ ἡ πεδιάς καὶ ὁ τοῦ σίτου καὶ τῶν ἄλλων σπαρτῶν ἅπας καρπός· ἐκαίετο δὲ καὶ ὁ τῆς ὀρεινῆς δενδροφόρος, στελεχῶν ῥίζαις αὐταῖς ἐμπιμπριμένων· ἐπαύλεις δὲ καὶ οἰκίαι καὶ τείχη καὶ ὅσα ἐν οἰκοδομαῖς ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια πάντα συγκατεπίμπρατο· καὶ ἡμέρα μιᾶ αἱ μὲν εὐανδροῦσαι πόλεις τάφος τῶν οἰκητόρων ἐγεγένητο, αἱ δὲ ἐκ λίθων καὶ ξύλων κατασκευαῖα τέφρα καὶ λεπτή κό-

νις. Ἐπιβὼ δὲ τὰ ἐν φανεροῦ καὶ ὑπὲρ γῆς ἅπαντα κατη-
νάλωσεν ἢ φλόξ, ἥδη καὶ τὴν γῆν αὐτὴν ἕκασιν κατωτάτω
διαδῦσα, καὶ τὴν ἐνωπάρχουσαν ζοιτικὴν δύναμιν ἐφθι-
ρῆν εἰς ἀγοιλίαν παντῶν ὑπὲρ τοῦ μηδ' αὐθις ποτε καρ-
πὸν ἐνθικεῖν ἢ χλοηφορῆσαι τὸ παράπαν δυναθῆναι, καὶ
μέχρι νῦν καλεῖται. Τὸ γὰρ κεραύνιον πῦρ ἤκιστα σβεν-
νύμενον ἢ νέμεται ἢ ἐντύφεται. Πιστις δὲ σαφροσύνη
τὰ ὀρώμενα· τοῦ γὰρ συμβεβηκότος πάθους σημεῖόν
ἐστὶν ὃ τε ἀναδιδόμενος ἀπὸ καπνὸς καὶ ὁ μεταλλεύουσι
θεῖον. Τῆς δὲ περὶ τὴν χώραν παλαιῆς εὐδαιμονίας
ἐναργέστατον ὑπολέλειπται δεῖγμα πόλις μία καὶ ἡ ἐν
κύκλῳ γῆ· πολυάνθρωπος μὲν ἡ πόλις, εὐχορτος δὲ καὶ
εὐσταχυς καὶ συνόλωσ καρποφόρος ἡ γῆ, πρὸς ἔλβηχον
δίκης γνώμη θεῖα δικασθείσης.

28. Ἀλλὰ γὰρ οὐχ ἔνεκα τοῦ δηλῶσαι μὲ τὴς μεγα-
λουργηθείσας συμφορὰς κοινῶς ταῦτα διεξῆλθον, ἀλλ'
ἐκείνο βουλόμενος παραστήσαι, ὅτι τῶν τριῶν ὡς ἀνδρῶν
ἐπιφανέντων τῷ σοφῷ δύο μόνους εἰς τὴν [*] ἀφανισθεῖ-
σαν χώραν τὰ λόγια φησὶν ἐλθεῖν ἐπ' ὀλέθρου τῶν οἰκη-
τόρων, τοῦ τρίτου μὴ δικαιώσαντος ἦκεν. Ὅς γὰρ κατὰ
τὴν ἐμὴν ἔννοιαν ἦν ὁ πρὸς ἀλήθειαν ὢν, ἀρμότιον ὑπο-
λαβῶν εἶναι τὰ μὲν ἀγαθὰ παρῶν δι' αὐτοῦ χαρίζεσθαι,
τὰ δὲ ἐναντία καθ' ὑπερβολὴν τῶν δυνάμεων χειρουργεῖν,
ἵνα μόνων ἀγαθῶν αἴτιος, κακοῦ δὲ μηδενὸς προηγουμέ-
νωσ νομίζηται. Τοῦτό μοι δοκοῦσι καὶ τῶν βασιλέων οἰ-
μιμούμενοι τὴν θεῖαν κρίσιν πράττειν, τὰς μὲν χάριτας
δι' ἑαυτῶν προτινόντες, τὰς δὲ τιμωρίας δι' ἑτέρων βε-
βαιουῦντες. Ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν δυεῖν δυνάμεων ἡ μὲν εὐεργ-
γέτις ἐστίν, ἡ δὲ κολαστήριος, ἐκαστέρα κατὰ τὸ εἶδος
ἐπιφανεται τῇ Σοδομιτῶν γῆ, διότι τῶν ἀρίστων ἐν αὐτῇ

πέντε πόλεων τέτταρες μὲν ἔμελλον ἐμπίμπρασθαι, μία δὲ ἀπαθῆς καὶ παντὸς κακοῦ σῶος ὑπολείπεσθαι· ἐχρῆν γὰρ διὰ μὲν τῆς κολαστηρίου γίνεσθαι τὴν φθοράν, σώζεσθαι δὲ διὰ τῆς εὐεργετίδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ σωζόμενον μέρος οὐχ ὀλοκλήρους καὶ παντελεῖς εἶχεν ἀρετάς, δυνάμει μὲν τοῦ ὄντος εὐεργετεῖτο, προηγουμένως δὲ τῆς ἐκείνου φαντασίας ἀνάξιον ἐνομίσθη τυχεῖν.

Ista vero Pentapolis imago est quinque in nobis sensuum, inter quos, ut una illarum urbium quae servatur, visus erimium tenet locum. (29-31.)

29. Ἡ μὲν οὖν ἐν φανεροῦ καὶ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀπόδοσις ἢ δ' ἐστίν. Ἡ δ' ἐν ἀποκρύφῳ καὶ πρὸς ὀλίγους, ὅσοι τρόπους ψυχῶν ἐρευνῶσιν, ἀλλ' οὐ σωμάτων μορφάς, αὐτίκα λεχθήσεται. Συμβολικῶς ἡ πεντάπολις αἱ ἐν ἡμῖν πέντε αἰσθήσεις εἰσὶ, τὰ τῶν ἡδονῶν ὄργανα, δι' ὧν ἅπασαι μικραὶ τε καὶ μεγάλαι τελεσιουργοῦνται. Ἡ γὰρ ὄρωντες χρωμάτων καὶ σχημάτων ποικιλίας ἐν τῆ ἀψύχοις καὶ ψυχὴν ἔχουσι ἡδόμεθα, ἢ φωνῶν ἐμμελεστίων ἀκούοντες, ἢ κατὰ γεῦσιν ἐν τοῖς περὶ ἐδωδὴν καὶ πόσιν, ἢ κατ' ὄσφρησιν ἐν εὐωδίαις ἀτμῶν, ἢ ἐν μαλακοῖς καὶ θερμοῖς ἔτι τε λείοις κατὰ τὴν ἀφήν. Ζωιδέσταται μὲν οὖν καὶ ἀνδραποδωδέσταται τῶν πέντε τρεῖς εἰσιν αἰσθήσεις, γεῦσις, ὄσφρησις, ἀφή, περὶ ἃς τῶν θρεμμάτων καὶ θηρίων τὰ γαστριμαργοῦντα καὶ συνουσιαστικώτατα μάλιστα ἐπτόηται· δι' ὅλης γὰρ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἢ τροφῶν ἀπλήστως ἐμφορεῖται ἢ πρὸς ὀχέας ὄρμῃ. Δύο δ' εἰσὶν ἐμφιλόσοφοι καὶ ἡγεμονίδες, ἀκοὴ καὶ ὄρασις. Βραδύτερα δὲ πῶς καὶ θηλύτερα ὦτα ὀφθαλμῶν ἐπὶ τὰ ὄρατὰ φθανόντων ὑπὸ εὐτολμίας, καὶ

οὐκ ἀναμενόντων, μέχρις ἂν ἐκεῖνα κινήσῃ, προὔπαντιαζόντων δὲ καὶ ἀντικινήσῃ γλιχομένων. Ἀκοή μὲν οὖν, διότι βραδεῖα καὶ θηλυτέρα, δευτερεύουσιν ἐχέτω τάξιν, [*] προνομία δ' ἔστω τις ἐξαιρέτος ὁράσει· ταύτην γὰρ ὁ θεὸς βασιλίδα τῶν ἄλλων ἀπέφηνεν, ἐπάνω θεὸς ἀπασῶν, καὶ ὡσπερ ἐπ' ἀκροπόλεως ἰδρυσάμενος οἰκειοτάτην ἀπειργάσατο ψυχῇ. Τεκμηριώσῃται δ' ἂν τις ἐκ τοῦ συμμεταβαλεῖν ταῖς ἐκείνης τροπαῖς. Λύπης μὲν γὰρ ἐγγινομένης ὀφθαλμοὶ συννοίας γέμουσι καὶ κατηφείας· χαρᾶς δ' ἔμπαλιν ὑπομειδιῶσι καὶ γεγήθῃσι· φόβου δὲ κρατήσαντος ταραχώδους γέμουσιν ἀταξίας, κινήσεις καὶ παλμούς καὶ περιστροφὰς ἀτάκτους ἐνδεχόμενοι. Εἰ δ' ὀργῇ κατὰσχοι, τραχυτέρα πως καὶ ὑφαιμος ἢ ὄψις· καὶ ἐν μὲν τῷ λογίζεσθαι καὶ φροντίζειν ἡρεμεῖ καὶ ἐκνένευκε, μόνον οὐ συνεκτείνουσα τῇ διανοίᾳ ἐαυτήν· ἐν δὲ ταῖς ἀναψύξεσι καὶ ἀνέσεσι συνανίεται καὶ χαλᾶται. Καὶ προσιόντι μὲν φίλῳ προευναγγελίζεται τὸ τῆς εὐνοίας πάθος εὐδίῳ καὶ γαληνῷ βλέμματι· εἰ δ' ἐχθρὸς τύχοι πάλιν, τὸ δυσάρεστον τῆς ψυχῆς πάθος προμηνύει. Καὶ θρασύτητι μὲν προπηδῶσι καὶ προεκτρέχουσιν ὀφθαλμοί, αἰδοῖ δὲ πράως ἡρεμοῦσι. Καὶ συνελόντι φράσαι, ψυχῆς εἰκόνα δεδημιουργῆσθαι τὴν ὄρασιν, ἀκρότητι τέχνης εὐ μεμιμημένης ἐναργῆς ἐμφαίνουσιν εἰδωλον, οἷα διὰ κατόπτρου, τὴν φύσιν ὁρατὴν ἐξ αὐτῆς οὐκ ἐχούσης. Ἀλλὰ γὰρ οὐ ταύτη μόνον τὰς ἄλλας αἰσθήσεις ὑπερβάλλει τὸ κάλλος ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ καὶ διότι τῶν ἄλλων ἐν ταῖς ἐργηγόρσεσι — τὴν γὰρ καθ' ὑπνον ἀπραξίαν οὐ παραληπτίον — ἐπιλείπουσιν αἱ χρήσεις. Ὅποτε γὰρ οὐ κινήσειέ τι τῶν ἐκτός, ἡσυχάζουσιν· αἱ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν ἀναπεπταμένων ἐνέργειαι συνεχεῖς καὶ ἀδιάστατοι

μηδέποτε πληρουμένων εἰσὶ, καὶ ταύτῃ παριστάωντων, ἣν ἔχουσι πρὸς ψυχὴν συγγένειαν. Ἄλλ' ἐκείνη ἀεικίνητος οὕσα μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ διαρίσταται· τοῖς δὲ ἄτε σαρκὸς πλεῖστον μετέχουσι αὐτάρκης ἐδόθη δωρεὰ, μέρος ἡμισυ τοῦ παντός βίου χρόνου διατελεῖν ἐνεργοῦσι τὰς ἀρμοστούσας ἐνεργείας.

30. Ὁ δὲ ἐστὶν ἀναγκαιότατον τῆς ἀπὸ τῶν ὀμμάτων ὠφειλίας, ἤδη λεχτέον. Μόνη γὰρ ὁράσει τῶν αἰσθήσεων ὁ θεὸς ἀνέτειλε φῶς, ὃ καὶ τῶν ὄντων ἐστὶ κάλλιστον καὶ πρῶτον ἐν ἱεραῖς βίβλοις ὠνομάσθη καλόν. Διπλὴ δὲ φωτὸς φύσις· τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ χρειώδους πυρός, φθαρτοῦ φθαρτόν, ἐκλάμπει, σβέσειν ἐνδεχόμενον· τὸ δὲ ἄσβεστόν ἐστι καὶ ἀφθαρτόν, ἄνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ πρὸς ἡμᾶς φερόμενον, ὥσπερ ἀπ' ἀενάων πηγῶν ἐκάστου τῶν ἀστέρων ἀγὰς ἐκχέοντος. Ἐκατέρῳ δὲ ἡ ὄψις ὁμιλεῖ καὶ δι' ἀμφοτέρων προσβάλλει τοῖς ὄρατοῖς εἰς ἀκριβεστάτην ἀντίληψιν. Ἔτι τοῖνυν ἐπιχειροῦμεν ὀφθαλμοὺς λόγῳ ἐγκωμιάζειν, τοῦ θεοῦ τοὺς ἀληθεῖς ἐπαίνους αὐτῶν [*] στηλιτεύσαντος ἐν οὐρανῷ, τοὺς ἀστέρας; Ἡλίου γὰρ ἀγὰι καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων πλανήτων καὶ ἀπλανῶν τοῦ χάριν γεγονάσιν ὅτι μὴ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν ἐναργείας εἰς τὴν τοῦ ὄραν ὑπηρεσίαν· Διὸ καὶ προσχρώμενοι τῇ πασῶν ἀρίστη δωρεᾷ φωτὶ καταθεῶνται τὰ ἐν κόσμῳ, γῆν, φυτὰ, ζῶα, καρπούς, πελάγη, ἀναχύσεις ποταμῶν ἀνθιγενῶν τε καὶ χειμάρρων, πηγῶν τε διαφοράς, ὧν αἱ μὲν ψυχροί, αἱ δὲ θερμόν νᾶμα προχέουσι, πάντων τῶν κατὰ τὸν ἀέρα συνισταμένων τὰς φύσεις — ἀμύθητοι δὲ εἰσὶν ἰδέαι καὶ ἀπερίληπτοι λόγοι —, καὶ ἐπὶ πᾶσιν τὸν οὐρανόν, ὃς ἀληθεῖα κόσμος ἐν κόσμῳ δεδημιούργηται, καὶ τὰ κατ' οὐρανόν κάλλη

καὶ θεῖα ἀγάλματα. Τίς οὖν τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἐπανθήσει διαβῆναι ποτε τοσοῦτον;

31. Ἀλλ' ἐάσαντες τὰς ἐπὶ ταῖς φάτναις τὸ σύμφυτον ἡμῖν θρέμμα πιανούσας, τὴν ἐπιθυμίαν, ἐξετάσωμεν τὴν λόγον μεταποιουμένην ἀκοήν, ἧς ὁ σύντονος καὶ τελειότατος δρόμος ἴσταται κατὰ ἄερα τὸν περίγειον, ὅταν βίαι πνευμάτων καὶ κτύποι βροντῶν συρμὸν πολλὴν καὶ χαλεπὸν πάταγον ἐξηχῶσιν. Ὀφθαλμοὶ δὲ ἀπὸ γῆς ἐν ἀκαρεῖ φθάνουσιν εἰς οὐρανὸν καὶ τὰ πέρατα τοῦ παντός, ἐπ' ἀνατολὰς ὁμοῦ καὶ δύσεις, ἄρκτον τε καὶ μεσημβρίαν ἀφικνούμενοι πρὸς τὸ θεωρεῖν, ἔλκουσιν ἐπὶ τὰ φανέντα τὴν διάνοιαν. ἼΙ δὲ τὸ παραπλήσιον ἐνδεξαμένη *πάθος* οὐκ ἤρεμεῖ, ἀλλ' ἄτε ἀεικίνητος καὶ ἀκοίμητος οὔσα, παρὰ τῆς ὀψεως τοῦ δύνισθαι τὰ νοητὰ θεωρεῖν λαβοῦσα τὰς ἀφορμὰς, εἰς σκέψιν ἦλθεν, πότερον τὰ φανέντα ταῦτ' ἐστὶν ἀγέννητα ἢ γενέσεως ἔλαβεν ἀρχήν, καὶ πότερον ἄπειρα ἢ πεπερασμένα, καὶ πότερον εἰς ἢ πλείους εἰσὶ κόσμοι, καὶ πότερον τὰ τέταρα στοιχεῖα τῶν ἀπάντων ἐστὶν, ἢ φύσιν ἐξαιρετον οὐρανός καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κεκλήρωται, θειοτέρας καὶ οὐχὶ τοῖς ἄλλοις τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐπιλαχόντα· εἰ δὲ δὴ καὶ γέγονεν ὁ κόσμος, ὑπὸ τίνος γέγονε, καὶ τίς ὁ δημιουργὸς κατ' οὐσίαν ἢ ποιότητα καὶ τί διανοηθεὶς ἐπολεῖ, καὶ τίνων πράσσει, καὶ τίς ἐστὶν αὐτῷ διαγωγὴ καὶ βλος, καὶ ὅσα ἄλλα περιττὸς νοῦς φρονήσει συμβιῶν εἰώθε διερευνᾶσθαι. Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνάκειται τῷ φιλοσοφεῖν. Ἐξ οὗ δῆλόν ἐστιν, ὅτι σοφία καὶ φιλοσοφία τὴν ἀρχὴν ἀπ' οὐδενὸς ἔλαβεν ἑτέρου τῶν ἐν ἡμῖν ἢ τῆς ἡγεμονίδος τῶν αἰσθήσεων ὁράσεως, ἣν καὶ μόνην ἐκ τῆς σωματικῆς χώρας διέσωσεν ὁ θεός, τὰς τέσσαρας φθε-

ρας· ὅτι αἱ μὲν σαρκὶ καὶ τοῖς σαρκὸς πάθεσιν ἐδούλευσαν, ἡ δὲ ἰσχυσεν ἀνατεῦναι τὸν ἀνχένα καὶ βλέπει καὶ [*] τέρψεις ἐτέρας ἀνευρεῖν πολὺ βελτίους τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἐκ τῆς περὶ τὸν κόσμον θεωρίας καὶ τῶν ἐν αὐτῷ. Μίαν οὖν ὡςπερ ἐκ πενταπόλεως τῶν πέντε αἰσθησέων τὴν ὄρασιν ἐξαιρέτου γέρως τυχεῖν ἀρμόττον ἦν καὶ φθειρομένων τῶν ἄλλων διαμένειν, ὅτι οὐ περὶ τὰ θνητὰ εἰλεῖται μόνον ὡς ἐκεῖναι, μετανίστασθαι δὲ πρὸς τὰς ἀφθάτους φύσεις ἀξιοῖ, χαίρουσα τῇ θεᾷ τούτων. Διὸ παγκάλως „μικρὰν τε καὶ οὐ μικρὰν“ (Gen. 19, 20) τὴν πόλιν ταύτην οἱ χρησιμοὶ διασυνιστᾶσιν, αἰνιττόμενοι τὴν ὄρασιν· μικρὰ μὲν γὰρ λέγεται εἶναι, διότι βραχὺ μέρος τῶν ἐν ἡμῖν ἐστι· μεγάλη δέ, ὅτι μεγάλων ἐφίσται, τὸν σύμπαντα οὐρανὸν καὶ κόσμον γλιχομένη θεάσασθαι.

Summum pietatis specimen Abraham dedit, cum Deo iubente filium mactare promptus paratusque esset (32): factum cum similibus aliorum non comparandum (33. 34), et revera laudandum (35).

32. Περὶ μὲν οὖν τῆς ἐπιφανείσης ὄψεως καὶ τῶν αἰοιδίμων καὶ παγκάλων ξενίων, ἐν οἷς δοκῶν ἐστιᾶν ὁ ξενόδοχος εἰστιᾶτο, καθ' ὅσον ἐφικτὸν ἦν ἀκριβοῦσιν ἡμῖν τὰ περὶ τὸν τόπον, δεδήλωται. Μεγίστην δὲ προᾶξιν ἀξίαν ἀκοῆς οὐχ ἡσυχαστίον· ὀλίγου γὰρ δέω φάναι πάσας ὅσαι θεοφιλεῖς ὑπερβάλλει. Λεκτέον δὲ τὰ καίρια περὶ αὐτῆς. Υἱὸς ἐκ τῆς γαμμητῆς γίνεται τῷ σοφῷ γνήσιος, ἀγαπητὸς καὶ μόνος, τό τε σῶμα κάλλιστος, καὶ τὴν ψυχὴν ἀριστος· ἤδη γὰρ τελειότερας τῆς ἡλικίας ἐξέφαινε ἀρετὰς, ὡς τὸν πατέρα μὴ πάθει μόνον εὐνοίας

φυσικῆς, ἀλλὰ καὶ γνώμης, καθάπερ ἡθῶν δικαιοτήρ, ἰσχυρῶ τινι καχρῆσθαι φιλοπονηταί. Διακειμένῳ δὲ οὕτως ἑξαπινάλως θεωρεῖται λόγιον (Gen. 22, 1 κκ.) οὐ ποιεῖ ἐλπιοθέν, πραγματίζονται τὸν νόον ἐπὶ τινος ὑψηλοτάτου κολοινοῦ, πορφύρωται πόλεως ἀποσιάντια τριῶν ἡδῶν ἡμερῶν. Ὁ δὲ, καίτοι ἀλέκτηρ πόθῳ τοῦ παιδὸς ἐκκρημάμενος, οὕτω τὴν χροῖαν ματέβαλεν οὕτω τὴν ψυχὴν ἐκάμφθη, γνώμη δὲ ἀνευδότηρ καὶ ἀφῆρησθ διέμειπεν ἀκλι- νῆς, οἶος καὶ πρότερος· ἔρωτι δὲ θεῶν δεδαμιασμένος ἀνὶ κριάτος ἐνὶ κα πᾶντα ὅσα συγγενείας ὀνόματα καὶ φιλῆται, καὶ μηδενὶ τῶν ἔνδον ἐκείνων τὸ λόγιον, ἐκ πολυανθρῶ- πον Θεραπειῆς οἰκιστῶν δύο μόνους τοὺς προσβυτιάτους καὶ μάλιστα φιλοθεσιότους παρὰλαβῶν, ὡς ἐνεκί τινος ἰσοουγλας τῶν ἐν ἔθει τέταρτος ἐξῆμι σὺν τῷ παιδί. Τὸν δὲ προσταχθέντα χῶρον ὡςπερ ἀπὸ σκοπιῆς ἰδῶν ἐκ μι- κροῦ, τοῖς μὲν Θεοῖσι καλεῖται κατομένειν, τῷ δὲ παι- δι πῦρ καὶ ξύλα δίδουσι κομιζαίν, αὐτὸ δικαιοῦσας τὸ ἰσο- ρῆτον τὰ πρὸς τὴν θουλιαν ἐπηχθῆσθαι, κοινρότιαιον βιά- ρος· οὐδὲν γὰρ εἰσπῆλας ἀπανώτερον. Πυθίζοντες δ' ἰσοτοχῶς, οὐ τοῖς σῶμασι μᾶλλον ἢ ταῖς διανοσίαις, ἡδῶν τὴν ἐπιτομον, ἧς οὐσίτης τὸ τέλος, ἐπὶ τὸν [*] προστα- χθέντα τόπον ἀφικνοῦνται, καὶ ὁ μὲν παιτῆρ συνεικόμιζε λῆθους, ἵνα δειμαίτο βωμιόν. Ὁ δὲ νόος, τὸ μὲν ἄλλα ἔτα πρὸς ἰσοουγλιαν ἡρῶν εὐτρεπῆ, ζῶον δὲ μηδέν, ἴπι- δῶν εἰς τὸν παιτῆρα „Ἴδου τὸ πῦρ,“ ἔφη, „καὶ τὰ ξύλα, πᾶταρ, ποῦ τὸ ἰσορῆτον;“ (Gen. 22, 7.) Ἔτερος μὲν οὖν ἡ ὀρεῖν ἐμῆλλον εἰδῶς καὶ τῆς ψυχῆς οὐκικιάζων, ὑπὸ τοῦ λαχθέντος καὶ ἂν συνεχύθη καὶ διακρύβων πληρωθῆς ἐμ- φασιν τοῦ γενησομένου παιδέσθον ἐκ τῆς παρτασθήσασω ἡσυχάζων. Ὁ δὲ οὐδωμιαν ἐνδειξιόμενος τρουτήρ, οὕτω

κατὰ τὸ σῶμα οὔτε κατὰ τὴν διάνοιαν, σταθερῶ μέντοι τῷ βλέμματι, σταθερωτέρῳ δὲ τῷ λογισμῷ πρὸς τὴν πενήσιν ἀποκρινόμενος „ὦ τέκνον,“ ἔφη (v. 8), „ὁ θεὸς ὄψεται ἱερεῖον ἐαυτῷ,“ καὶ ἐν ἐρημίᾳ πολλῇ, δι' ἣν ἴσως ἀπογινώσκεις εὐρεθῆσθαι· πάντα δ' εἰσὶ θεῷ δυνατά, καὶ ὅσα ἐν ἀμηχάνῳ καὶ ἀπόρῳ κεῖται παρὰ ἀνθρώποις. Καὶ ταῦθ' ἅμα λέγων, ἦ τάχιστα τὸν υἱὸν ἐξαρπάσας ἐπιτίθησι τῷ βωμῷ, καὶ σπασάμενος τῇ δεξιᾷ τὸ ξίφος ἐπέφερεν ὡς ἀναιρήσων. Φθάνει δὲ ὁ σωτὴρ θεὸς ἰπ' ἀέρος φωνῇ μεσολαβήσας τὸ ἔργον, ἦ προσέταττεν ἀνέχειν καὶ μηδὲ ψαῦσαι τοῦ παιδός, ὀνομαστὶ καλέσας δις τὸν πατέρα, ἵνα ἐπιστρέψας καὶ ἀντισπάσας διακωλύσῃ τὴν σφαγὴν ἐργάσασθαι.

33. Καὶ ὁ μὲν διασώζεται, τὸ δῶρον ἀντιχαρισάμενον τοῦ θεοῦ καὶ τὸν φέροντα ἐν οἷς εὐσεβεῖτο ἀντιτιμήσαντος. Τῷ δὲ ἡ πρᾶξις, εἰ καὶ μὴ τὸ τέλος ἐπηκολούθησεν, ὀλόκληρος καὶ παντελής οὐ μόνον ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων διανοαῖς ἀνάγραπτος ἐστιλίτεται. Ἀλλὰ τοῖς φιλαπεχθῆμοσι καὶ πάντα διαβάλλουσιν, οἱ ψόγον πρὸ ἐπαίνου τιμᾶν ἐθίζονται, τὸ προσταχθὲν ἔργον οὐ δόξει μέγα καὶ θαυμαστόν, ὡς ἡμεῖς ὑπολαμβάνομεν εἶναι. Πολλοὺς γὰρ καὶ ἄλλους φασὶ τῶν πάντων φιλοικείων καὶ φιλοτέκνων ἐπιδοῦναι τοὺς αὐτῶν παῖδας, τοὺς μὲν ὑπὲρ πατρίδων σφαγιασθησομένους, λυτήρια ἢ πολέμων ἢ ἀνυμῶν ἢ ἐπομβρίας ἢ νοσημάτων λοιμικῶν γενησομένους, τοὺς δὲ ὑπὲρ νεομισμένης εὐσεβείας, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀλήθειαν οὔσης. Ἑλλήνων μὲν γε τοὺς δοκιμωτάτους, οὐκ ἰδιώτας μόνον, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς, ὀλίγα φροντίσαντας ὧν ἐγέννησαν, διὰ τῆς τούτων ἀναιρέσεως δυνάμεις στρατευμά-

των μεγάλης καὶ πολυανθρώπους ἐν μὲν τῇ συμμαχίᾳ τεταγμένους διασῶσαι, ἐν δὲ τῇ μερίδι τῶν ἐχθρῶν αὐτοβοεὶ διαφθεῖραι. Βαρβαρικὰ δὲ ἔθνη μέχρι πολλοῦ παιδοκτονίαν ὡς ὅσιον ἔργον καὶ θεοφιλὲς προσέσθαι, ὧν μεμνησθαι τοῦ ἄγους καὶ τὸν ἱερώτατον Μωϋσέα· αἰτιώμενος γὰρ αὐτοὺς τοῦ μιάσματος φάσκει, ὅτι „Τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας κατακαίουσι τοῖς θεοῖς αὐτῶν.“ (Deut. 12, 31.) Ἰνδῶν δὲ [*] τοὺς γυμνοσοφιστὰς ἄχρι τοῦ νῦν, ἐπειδὴν ἄρχηται καταλαμβάνειν ἢ μακρὰ καὶ ἀνλατος νόσος, τὸ γῆρας, πρὶν βεβιαῶς κρατηθῆναι πῦρ ἄφραντας αὐτοὺς ἐμπιμπράναι, δυναμένους ἔτι πρὸς πολυετίαν ἀντισχεῖν. Ἴδῃ δὲ καὶ γυναῖκα προαποθανόντων ἀνδρῶν ὀρμηθεῖσαι γυγνηθῶτα πρὸς τὴν αὐτὴν πυρὰν καὶ ζῶντα τοῖς ἐκείνων σώμασιν ὑπομεῖναι συναναφλεχθῆναι. Ταῦτα μὲν εἰκότως ἂν τις θαναμάσσειε τῆς εὐτολμίας, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος καταφρονητικῶς ἔχοντα θανάτου καὶ ὡς ἐπ' ἀθανασίαν αὐτὸν ἰέμενα καὶ ἀπνευστὶ θέοντα.

34. Τὸν δὲ τί προσῆκεν ἐπαινεῖν ὡς ἐγχειρητὴν καινουργημένης πράξεως, ἣν καὶ ἰδιώται καὶ βασιλεῖς καὶ ὅλα ἔθνη δοῶσιν ἐν καιροῖς; Ἐγὼ δὲ πρὸς τὴν τούτων βασκανίαν καὶ πικρίαν ἐξεῖνα λέξω. Τῶν καταθνύοντων παῖδας οἱ μὲν ἔθει τοῦτο δοῶσιν, ὡς περ ἐνλοῦς φασὶ βαρβάρων, οἱ δὲ δι' ἀβουλήτους καὶ μεγάλης ὑποθέσεως πόλιών τε καὶ χωρῶν, ἑτέρως κατορθοῦσθαι μὴ δυναμένων. Ὡν οἱ μὲν ἀνάγκη τοὺς αὐτῶν ἐπιδιδόουσι ὑπὸ δυνατωτέρων βιασθέντες, οἱ δὲ δόξης καὶ τιμῆς ἐφιέμενοι, καὶ εὐκλείας μὲν τῆς ἐν τῷ παρόντι, εὐρημίας δὲ τῆς εἰς ὕστερον. Οἱ μὲν οὖν ἔθει σφραγιάζοντες οὐδὲν ὡς ἔοικε μέγα δοῶσιν· ἐγχερονίζον γὰρ ἔθος ἐξισοῦται φύσει

πολλάκις, ὡς καὶ τὰ δυσνομόνητα καὶ δυσκαρτέρητα φη-
 διάως ἐπελαφρίζειν, τὰς ὑπερβολὰς τῶν φοβερῶν * ἐξευμα-
 ρίζον*. Τῶν δὲ ἔνεκα δέους ἐπιδιδόντων ἔπαινος οὐδεὶς·
 ὁ γὰρ ἔπαινος ἐν ἐκουσίοις κατορθώμασι γράφεται, τὰ
 δ' ἀβούλητα ἐτέροις ἀνάγκηται πράγμασιν, ἢ καιροῖς ἢ
 τύχαις ἢ ταῖς ἀπ' ἀνθρώπων ἀνάγκαις. Εἰ δὲ τις δόξης
 ὀρεγόμενος υἷον ἢ θυγατέρα προΐεται, ψέγοιτ' ἂν ἐνδί-
 κως μᾶλλον ἢ ἐπαινοῖτο, θανάτῳ τῶν φιλότων ὠνούμε-
 νος τιμῆν, ἣν κεκτημένος ὤφειλεν ὑπὲρ τῆς τῶν τέκνων
 σωτηρίας ἀπορρίπτειν. Ἐρευνητέον οὖν, εἰ ὑπό τινος
 τῶν λεχθέντων ἠττηθεὶς ἐκεῖνος ἐμελλε σφαγιάζειν τὸν
 υἷον, ἔθους ἢ τιμῆς ἢ δέους. Ἔθος μὲν οὖν τὸ ἐπὶ παι-
 δοκτονία Βαβυλῶν καὶ Μεσοποταμία καὶ τὸ Χαλδαίων
 ἔθνος οὐ παραδέχεται, ἐν οἷς ἐτράφη καὶ ἐβίωσε τὸν
 πλείονα χρόνον, ὡς τῇ συνεχείᾳ τῶν δρωμένων ἀμβλυτέ-
 ραις ταῖς τῶν δεινῶν φαντασίαις κεκρατῆσθαι δοκεῖν.
 Καὶ μὴν οὐδὲ φόβος τις ἦν ἀπ' ἀνθρώπων· οὐδὲ γὰρ τὸ
 χρησθὲν αὐτῷ μόνῳ λόγιον ἤδει τις, οὐδὲ τις συμφορὰ
 κατεῖχε κοινή, ἣς ἔδει τὴν θεραπείαν ἀναιρέσει γενέσθαι
 δοκιμωτάτου παιδός. Ἀλλὰ [*] θηρώμενος ἔπαινον τὸν
 παρὰ τῶν πολλῶν ὥρμησεν ἐπὶ τὴν πράξιν; Καὶ τίς
 ἔπαινος ἐπ' ἐρημία, μηδενὸς τοῦ μέλλοντος ἐπευφημήσειν
 παρόντος, ἀλλὰ καὶ τῶν δυοῖν οἰκετῶν μακρὰν ἐπιτηδὲς
 ὑπολειφθέντων, ἵνα μὴ ἐγκαλλωπίζεσθαι καὶ ἐνεπιδείκνυ-
 σθαι δοκῆ μάρτυρας ἐπαγόμενος ὧν εὐσεβεῖ;

35. Στόμασιν οὖν καὶ ἀχαλίνοις καὶ κακηγόροις θύ-
 ρας ἐπιθέντες μετριάξέτωσαν τὸν ἐν αὐτοῖς μισόκαλον
 φθόρον, καὶ ἀρετὰς ἀνδρῶν εὖ βεβιωκότων μὴ σινέσθω-
 σαν, ἃς ἀρμότιον ἦν εὐφημίαις συνεπικοσμεῖν. Ὅτι δὲ
 τῷ ὄντι ἐπαινετὴ καὶ ἀξιέραστος ἡ πράξις, ἐκ πολλῶν

εὐμαρές ἰδεῖν. Πρῶτον μὲν τοίνυν τὸ πείθεσθαι θεῶν, παρὰ πᾶσι τοῖς εὖ φρονοῦσι σεμνὸν καὶ περιμάχητον εἶναι νομιζόμενον, ἐν τοῖς μάλιστα ἐπιτήδευεν, ὡς μηδενὸς τῶν πώποτε προστεταγμένων ἀμελήσει, καὶ ἂν ἀηδίας καὶ δυσκλείας καὶ ἂν πόνων τε καὶ ἀλγηδόνων μεστὸν εἶη. Ὄθεν καὶ τὸ χρησθὲν ἐπὶ τῷ νύμφῳ γενναιοτάτα καὶ στεφύροτάτα ἦνεγκεν. Ἐπειτα, οὐκ ὄντος ἔθους ἐν τῇ χώρᾳ, καθάπερ ἴσως παρὰ ἐνίοις ἐστίν, ἀνθρωποθυτεῖν, ὃ τῇ συνεχείᾳ τὰς τῶν δεινῶν φαντασίας εἰώθεν ἐκλύειν, αὐτὸς ἔμβαλε πρῶτος ἄρχεσθαι καινοτάτου καὶ παρηλλαγμένου παραδείγματος, ὃ μοι δοκεῖ μηδὲς ἂν ὑπομῆναι, καὶ εἰ σιδήρου τὴν ψυχὴν ἢ ἀδάμαντος κατεσκεύαστο. „Φύσει“ γάρ, ὡς εἶπέ τις, „ἔργον μάχεσθαι.“ Γνήσιόν τε υἷον πεποιημένος μόνον τοῦτον εὐθύς εἶχε καὶ τὸ πάθος ἐπ’ αὐτῷ τῆς εὐνοίας γνήσιον, ὑπερβάλλον τοὺς σώφρονας ἔρωτας καὶ τὰς φιλίας, ὅσαι δι’ ὀνόματος γεγόνασι. Προσῆν δέ τι καὶ βιαστικώτατον φίλτρον, τὸ μὴ καθ’ ἡλικίαν, ἀλλ’ ἐν γῆρα γεγεννηκέναι τὸν παῖδα· τοῖς γὰρ ὀπιγόνοις ἐπιμεμήνασι πῶς οἱ τοκῆες, ἢ τῷ μακρὸν ἐπιποθῆσαι χρόνον τὴν γένεσιν αὐτῶν, ἢ τῷ μηκέθ’ ἑτέρους ἐλπίζειν ἔσεσθαι, τῆς φύσεως ἐνταῦθα ἰσταμένης ὡς ἐπὶ τριβυταῖον καὶ ὕστατον ὄρον. Ἐκ πολυπαιδίας μὲν οὖν ἕνα προέσθαι θεῶν, καθάπερ ἀπαρχὴν τινα τέκνων, παράδοξον οὐδέν, ἔχοντα τὰς ἐπὶ τοῖς ζῶσιν ἡδονάς, οὐ μικρὰ παραμύθια καὶ μειλίγματα τῆς ἐπὶ τῷ σφραγιασθέντι λύπης· ὃν δὲ μόνον τις ἔσχεν ἀγαπητὸν διδούς, παντὸς λόγου μεῖζον ἔργον διαπράττεται, μηδὲν οἰκειότητι χαριζόμενος, ἀλλ’ ὅλη φροσῆ πρὸς τὸ θεοφιλὲς ταλαντεύων. Ἐκείνῳ μὲν δὴ ἐξαιρετὸν καὶ μόνῳ σχεδὸν τοῦτο πεπραγμένον. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι, καὶ ἂν ὑπὲρ σωτηρίας

παιριδῶν καὶ στρατευμάτων ἐπιδιδῶσι σφαγιασθησομένους τοὺς αὐτῶν, ἢ οἴκοι καταμένουσιν, ἢ μακρὰν ἀφίστανται τῶν βωμῶν, ἢ, καὶ ἂν παρατίχῃσι, τὰς ὄψεις ἀποστρέφονται, θεάσασθαι μὴ ὑπομένοντες ἄλλων ἀναιρούντων. Ὁ δέ, ὡςπερ ἱερεὺς, [*] αὐτὸς κατήρχετο τῆς ἱερουργίας, ἐφ' οὗ τὰ πάντα ἀρίστῳ φιλοστοργότατος πατήρ. Ἐμέλλησε δ' ἂν ἴσως καὶ νόμῳ τῶν ὀλοκαυτωμάτων διανέμων κατὰ μέλη τὸν υἱὸν ἱερουργεῖν. Οὕτως οὐ τὸ μὲν τι μέρος ἀπέκλινε πρὸς τὸν παῖδα, τὸ δέ τι πρὸς εὐσέβειαν, ἀλλ' ὅλην τὴν ψυχὴν δι' ὅλων ὀσιότητι προσεκλήρωσεν, ὀλίγα φροντίσας συγγενικοῦ αἵματος. Τί δὴ τῶν εἰρημένων πρὸς ἐτέρους κοινόν; Τί δ' οὐκ ἐξαιρετον καὶ παντὸς λόγου κρεῖττον; Ὡς τὸν γε μὴ φύσει βράσκανον καὶ φιλοπόνηρον καταπλαγῆναι καὶ θαυμάσαι τῆς περιττῆς ἄγαν εὐσεβείας, οὐχ ἅπαντα ὅσα εἶπον ἰθρῶα εἰς νοῦν βαλλόμενον, ἀλλὰ καὶ ἂν ἔν τι τῶν πάντων· ἱκανὴ γὰρ καὶ ἡ ἐνὸς φαντασία, τύπῳ τινὶ βραχεῖ, βραχὺ δὲ οὐδὲν ἔργον σοφοῦ, μέγεθος ψυχῆς καὶ ὕψος ἐμφῆναι.

Occultior narrationis antecedentis sensus.

36. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐπὶ τῆς θητῆς καὶ φανεραῆς ὑποθέσεως ἴσταται τὰ λεχθέντα, φύσιν δὲ τοῖς πολλοῖς ἀδηλοτέραν ἔοικε παρεμφαίνειν, ἢν οἱ τὰ νοητὰ πρὸ τῶν αἰσθητῶν ἀποδεχόμενοι καὶ ὄραν δυνάμενοι γνωρίζουσιν. Ἔστι δὲ τοιαῦδε. Ὁ μελλήσας σφαγιαῖσθαι καλεῖται Χαλδαῖστὶ μὲν Ἰσαάκ, Ἑλληνιστὶ δὲ μεταληφθέντος τοῦ ὀνόματος Γέλως· γέλως δ' οὐχ ὁ κατὰ παιδιὰν ἐγγινόμενος σώματι παραλαμβάνεται νῦν, ἀλλ' ἡ κατὰ διάνοιαν εὐπάθεια καὶ χαρὰ. Ταύτην ὁ σοφὸς ἱερουργεῖν λέγε-

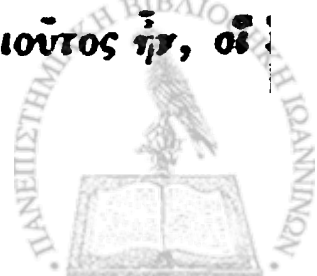
ται δεόντως Θεῷ, διὰ συμβόλου παριστίας, ὅτι τὸ χαίρειν μόνῳ Θεῷ οικειότατόν ἐστιν. Ἐπίλυπον μὲν γὰρ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος καὶ περιδεές, ἢ παρόντων κακῶν ἢ προσδοκωμένων, ὡς ἢ ἐπὶ τοῖς ἐν χερσὶν ἀβουλήτοις ἀνιάσθαι ἢ ἐπὶ τοῖς μέλλουσι ταραχῇ καὶ φόβῳ κραδαίνεσθαι· ἄλυπος δὲ καὶ ἄφοβος καὶ ἀμέτοχος παντός πάθους ἢ τοῦ Θεοῦ φύσις, εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος παντελοῦς μόνῃ μετέχουσα. Τῷ δὲ τὴν ἀληθῆ ταύτην ὁμολογίαν ὁμολογηκότι τρόπῳ χρηστός ὢν καὶ φιλόανθρωπος ὁ Θεός, φθόνον ἑλληκῶς ἀφ' ἑαυτοῦ, προσηκόντως ἀντιχαρίζεται τὸ δῶρον, καθ' ὅσον ἔχει δυνάμειος ὁ ληψόμενος, καὶ μόνον οὐχὶ ταῦτα θεσπίζει, λέγων· Τὸ μὲν τῆς χαρᾶς γένος καὶ τὸ χαίρειν ὅτι οὐκ ἔστιν ἑτέρου πλὴν ἐμοῦ τοῦ πατρὸς τῶν ὄλων κτῆμα, σαφῶς οἶδα· κερκτημένος δὲ ὅμως οὐ φθονῶ τοῖς ἀξίοις χρῆσθαι. Ἄξιος δὲ τίς ἂν εἴη, πλὴν εἴ τις ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς βουλήμασιν ἔποιτο; Τούτῳ γὰρ ἥκιστα μὲν ἀνιάσθαι, ἥκιστα δὲ φοβεῖσθαι συμβήσεται, πορευομένῳ ταύτην τὴν ὁδόν, ἢ πάθεισι μὲν καὶ κακίαις ἐστὶν ἄβατος, εὐπαθείαις δὲ καὶ ἄρεταῖς ἐμπεριπατεῖται. Μηδὲν δὲ ὑπολαβέτω τὴν ἄκρατον καὶ ἀμιγῆ λύπης χαρῆν ἀπ' οὐρανοῦ καταβαίνειν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλ' [*] ἐγκέκραται ἐξ ἀμφοῖν, περιττεύοντος τοῦ κρείττονος· ὅνπερ τρόπον καὶ τὸ φῶς ἐν οὐρανῷ μὲν ἄκρατον καὶ ἀμιγές σκότους ἐστίν, ἐν δὲ τοῖς ὑπὸ σελήνην ἀέρι ζοφρῷ κερμαμένον φαίνεται. Ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας δοκεῖ μοι καὶ πρότερον γελᾶσασα ἀρετῆς ἢ ἐπώνυμος Σάρρα (Gen. 18, 15) πρὸς τὸν πυνδανόμενον ἀρνήσασθαι τὸν γέλωτα, καταδείσασα, μήποτε ἄρα τὸ χαίρειν οὐδανὸς ὄν γεννητοῦ, μόνου δὲ τοῦ Θεοῦ, σφρατρίζεται. Διόπερ θαρσύνων αὐτὴν ὁ ἰσ-

ρός λόγος φησί· „Μηδέν εὐλαβηθῆς,“ ὄντως ἐγέλασας, καὶ μέτεστί σοι χαρᾶς. Οὐ γὰρ εἶασεν ὁ πατήρ τὸ ἀνθρώπων γένος λύπαις καὶ ὀδύναις καὶ ἄχθεσιν ἀνιάτοις ἐμφέρεσθαι, παρέμιξε δὲ καὶ τῆς ἀμείνονος φύσεως, εὐδιάσαι ποτὲ καὶ γαληνιάσαι τὴν ψυχὴν δικαιοῦσας· τὴν δὲ τῶν σοφῶν καὶ τὸν πλείονα χρόνον τοῦ βίου γήθειν καὶ εὐφραίνεσθαι τοῖς τοῦ κόσμου θεωρήμασιν ἐβουλήθη.

Abrahami humanitas. Res cum Loto acta, eiusque sensus mysticus. (37. 38.)

37. Τοσαῦτα μὲν περὶ τῆς τοῦ ἀνδρός εὐσεβείας, εἰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἐστὶν ἀφθονία, λελέχθω. Διερευνητέον δὲ καὶ τὴν πρὸς ἀνθρώπους αὐτοῦ δεξιότητα. Τῆς γὰρ αὐτῆς φύσεώς ἐστὶν εὐσεβῆ τε εἶναι καὶ φιλόανθρωπον, καὶ περὶ τὸν αὐτὸν ἑκάτερον ὁσιότης μὲν πρὸς θεόν, δικαιοσύνη δὲ πρὸς ἀνθρώπους θεωρεῖται. Πάντα μὲν οὖν τὰ πεπραγμένα μακρὸν ἂν εἴη διεξιέναι, δυοῖν δὲ ἢ τριῶν οὐκ ἄτοπον ἐπιμνησθῆναι. Πολυάργυρος καὶ πολύχρηστος ἐν τοῖς μάλιστα ὦν καὶ θρημμάτων πολυζώους ἀγέλας ἔχων, καὶ τῶν ἐγχωρίων καὶ αὐτοχθόνων τοῖς ἱκανὰ κεκτημένοις ἐν τῷ περιουσιάζειν ἀμιλλοῦμενος, καὶ πλουσιώτερος γεγονώς ἢ κατὰ μέτοικον, ὑπ' οὐδενὸς ἐμέμφθη τῶν ὑποδεξαμένων, ἀλλ' ὑπὸ πάντων τῶν εἰς πείραν ἐλθόντων ἐπαινούμενος διετέλεσεν. Εἰ δὲ καὶ τις, οἷα φιλεῖ πολλάκις, ἐκ θεραπεύοντων καὶ τῶν συνδιατριβόντων ἄμιλλα καὶ διαφορὰ πρὸς ἑτέρους ἐγένετο, ταύτην ἐπειράτο διαλύειν ἡσυχῇ, βαρύτερῳ ἤθει τὰ φιλόνεικα καὶ ταραχώδη καὶ στασιαστικὰ πάντα προβεβλημένος καὶ τῆς ψυχῆς ἀπεληλακώς. Καὶ θανμαστόν οὐδέν, εἰ πρὸς τοὺς ἄλλοτρίους τοιοῦτος ἦν, οἷ

βαρυντέρα καὶ δυνατωτέρα χειρὶ συμφωνήσαντες ἡμύναντο ἂν ἄρχοντα χειρῶν ἀδίκων, ὅποτε καὶ πρὸς τοὺς γένει μὲν οἰκείους, γνώμη δὲ ἡλλοτριωμένους, ἐρήμους δὲ καὶ μόνους καὶ πολλῶν καταδεέστερα κεκτημένους ἐμετρίαζον, ἐλαττούμενος ἐκὼν ἐν οἷς πλεονεκτεῖν ἐδύνατο. Ἦν γὰρ ἀδελφιδοῦς αὐτῷ, τῆς πατρίδος ὅποτε μετανίστατο, συνεξεληλυθώς, ἀβέβαιος, ὑπαμφίβολος, ἀντιρρόπων τῆδε καὶ ἐκείσε, καὶ τοτὲ μὲν προσαιῶν [*] φιλικοῖς ἀσπασμασι, τοτὲ δὲ ἀφηνιάζων καὶ ἀπανχενίζων διὰ τὴν τῶν τρόπων ἀνομαλίαν. Ὅθεν καὶ τὸ οἰκετικὸν αὐτῷ δύσερι καὶ ταραχῶδες ἦν, σωφρονιστὴν οὐκ ἔχον, καὶ μάλιστα τὸ ποιμενικὸν μακρὰν τοῦ δεσπότου διεξενυγμένον. Ἀπελευθεριάζοντες γοῦν ὑπ' αὐθαδείας ἀεὶ διεφέροντο τοῖς προεστηκόσι τῶν θρεμμάτων τοῦ σοφοῦ τὰ πολλὰ εἰκουσι διὰ τὴν τοῦ δεσπότου πραῦπάθειαν· ὑφ' οὗ πρὸς ἀπόνοιαν ἐπιδιδόντες καὶ θράσος ἀναίσχυντον ὄργων, μηνιῶντες ἤδη καὶ τὸ ἀκατάλλακτον ἐν αὐτοῖς ζωπυροῦντες, ἕως ἀπηνάγκασαν τοὺς ἀδικουμένους εἰς ἄμυναν ὀρμῆσαι. Μάχης δὲ ἐμβριθεστεράς γενομένης ἀκούσας ὁ ἀστεῖος τὴν ἀντεφόρμησιν, εἰδὼς τὴν αὐτοῦ μερίδα πλήθει τε καὶ δυνάμει ὑπερέχουσαν, τὴν διαφορὰν οὐκ εἶασεν ἄχρι νίκης ἐλθεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀνιᾶσαι τὸν ἀδελφιδοῦν ἐφ' ἧτι τῶν ἰδίων, ἀλλ' ἐν μεθορίῳ στάς λόγοις συμβατηρίοις τοὺς διαφερομένους κατήλλαξεν, οὐ πρὸς τὸ παρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν μέλλοντα χρόνον. Εἰδὼς γάρ, ὅτι συνοικοῦντες μὲν καὶ ἐν ταύτῳ διαιτώμενοι γνωσιμαχοῦντες φιλονεικήσουσι, στάσεις ἀεὶ καὶ πολέμους κατ' ἀλλήλων ἐγείροντες, ἵνα μὴ τοῦτο γένοιτο, συμφέρον ὑπέλαβεν εἶναι παραιτήσασθαι τὸ ὁμοδίαιτον καὶ τὴν οἴκησιν διαζευξάει. Καὶ μεταπεμπάμενος τὸν ἀδελ-

φιδούν αίρεσιν αὐτῶ δίδωσι τῆς ἀμείνονος χώρας, ἄσμενος ὁμολογῶν ἢν ἂν ἐπιλέξῃται μερίδα λήψεσθαι· κερδαρεῖν γὰρ κέρδος μέγιστον, τὴν εἰρήνην. Καίτοι τίς ἂν ἕτερος ἀσθενεστέρῳ παραχωρήσειεν οὐτινοςοῦν ὧν ἰσχυρότερος; Τίς δὲ νικᾶν δυνάμενος βούλοιτ' ἂν ἠττᾶσθαι, μὴ συγχρώμενος τῷ δύνασθαι; Μόνος δὲ οὗτος τὸ ἄριστον οὐκ ἐν ῥώμῃ καὶ πλεονεξία τιθέμενος, ἀλλ' ἐν ἀστασιάστῳ βίῳ καί, τὸ ἐφ' αὐτὸν ἦκον μέρος, ἤσυχάζοντι, πάντων ἔδοξεν εἶναι θαυμασιώτατος.

38. Ἐπειδὴ τοίνυν ὡς ἐπ' ἀνθρώπου ἡ λέξις ἐγκωμιαστικὴ λέλεκται, μνηύονται δὲ καὶ τρόποι ψυχῆς, κατὰ τοὺς ἀπὸ τῶν ῥητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ μετιόντας ἀρμόττον ἂν εἶη καὶ τούτους ἀνερευνηῆσαι. Μυρίοι μὲν οὖν εἰσὶν ἀπὸ μυρίων ἀφορμῶν κατὰ παντοδαπὰς ἰδέας πραγμάτων συνιστάμενοι. Δύο τοίνυν μέλλοντες ἐπικρίνεσθαι τρόποι, ὧν ὁ μὲν πρεσβύτερος, ὁ δὲ νεώτερος. Πρεσβύτερος μὲν ἐστὶν ὁ τὰ πρῶτα καὶ ἡγεμονικὰ τῇ φύσει τιμῶν, νεώτερος δὲ ὁ τὰ ὑπήκοα καὶ ἐν ἐσχατιαῖς ἐξεταζόμενα. Πρεσβύτερα μὲν οὖν καὶ ἡγεμονικώτερα φρόνησις καὶ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρία καὶ πᾶν ὃ τι περὶ ἀρετὴν [*] καὶ αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις· νεώτερα δὲ πλοῦτος καὶ ἀρχὴ καὶ δόξα καὶ εὐγένεια, οὐχ ἡ ἀληθείς, ἀλλ' ἦν οἱ πολλοὶ νομίζουσι, καὶ ὅσα ἄλλα τὴν τρίτην μετὰ τὰ ψυχικὰ καὶ σωματικὰ τάξιν εἴληχεν, ἢ τις εὐθύς ἐστι καὶ τελευταία. Τούτων οὖν τῶν τρόπων ἑκάτερος ἔχει καθάπερ τινὰς ποιμένας καὶ ἀγέλας· ὁ μὲν τῶν ἐκτὸς ὀρεγόμενος ἄργυρον καὶ χρυσὸν καὶ πάντα ὅσα τοῦ πλουτεῖν ὕλαι καὶ παρασκευαί, καὶ πάλιν ὅπλα, μηχανήματα, τριήρεις, ἵππικὴν καὶ πτερικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν, τὰς πρὸς ἡγεμονίαν ἀφορμάς, ἐξ ὧν περιγίνεται

τὸ βεβαίως κρατεῖν· ὁ δὲ καλοκἀγαθίας ἐραστῆς τὰ κατ' ἐκάστην ἀρετὴν δόγματα καὶ τὰ κατὰ σοφίαν αὐτῆς θεωρήματα. Προστίεται δὲ καὶ ἐπιμεληταὶ τούτων ἑκατέρων εἰσὶ τινες οἷα θρεμμάτων ποιμένες· τῶν μὲν ἐκτὸς οἱ φιλοχρήματοι καὶ φιλόδοξοι καὶ στρατηγιῶντες καὶ ὅσοι τὴν ἐπὶ τοῖς πλήθεσι δυναστείαν ἀγαπῶντες· τῶν δὲ περὶ ψυχὴν ὅσοι φιλόκαλοι καὶ φιλόρθοι μὴ τὰ νόθα πρὸ τῶν γνησίων, ἀλλὰ τὰ γνήσια πρὸ τῶν νόθων ἀγαθὰ αἰρούμενοι. Γίνεται οὖν φυσικὴ τις αὐτοῖς ἢ διαμάχη, μηδὲν ἐγνωκόσι τῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἀπέδουσι καὶ διαφορομένοις ἀπὸ περὶ πράγματος συνεκτικωτάτου τῶν ἐν βίῳ, τοῦτο δ' ἔστιν ἡ κρίσις τῶν πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθῶν. Ἄχρι μὲν οὖν τινὸς ἐπολεμεῖτο ἡ ψυχὴ καὶ τὴν στήθειν ταύτην ἐχώρει, μήπω κεκαθαρμένη παντελῶς, ἀλλ' ἔτι τῶν παθῶν καὶ νοσημάτων παρενημερούντων τοὺς ὑγιαίνοντας λόγους ἐταράττετο. Ἀφ' οὗ δὲ ἤρξατο δυνατωτέρα γίνεσθαι καὶ ῥώμη κραταιωτέρα τὸν ἐπιτειχισμὸν τῶν ἐναντίων δοξῶν καθαιρεῖν, πτερυξαμένη καὶ φρονήματος ὑποπλησθεῖσα τὸν τὰς ἐκτὸς ὕλας τεθνανμακότα τρόπον ἐν αὐτῇ διατειχίζει καὶ διαζευγνύει, καὶ ὡς ἀνθρώπῳ διαλεγόμενη φησὶν· Ἀμήχανον ὁμοδίαιτον εἶναι σε καὶ ὁμόσπονδον ἐραστῆ σοφίας καὶ ἀρετῆς. Ἴθι δὴ, καὶ μετοικησάμενος μακρὰν ἀποξεύχθητι, μηδεμίαν ἔχων κοινωνίαν, ἀλλὰ μηδὲ σχεῖν δυνάμενος. Ὅσα γὰρ ὑπολαμβάνεις εἶναι δεξιὰ, ταῦτα οἶσται ἐκεῖνος ἐνώνυμα· καὶ ὅσα τὸ ἐναντίον ἀριστερά, ταῦτα παρ' ἐκείνων νομόμισται δεξιὰ.

Abrahami fortitudo. Res inter quatuor et quinque reyes
(39. 40), *eiusque sensus mysticus* (41).

39. Οὗ τοίνυν εἰρηνικός καὶ φιλοδίκαιος αὐτὸ μόνον.
P H I L O I V . D

ἦν ὁ ἀστεῖος, ἀλλὰ καὶ ἀνδρεῖος καὶ πολεμικός· οὐχ ἕνεκα τοῦ πολεμεῖν, οὐ γὰρ δύσερις ὦν καὶ φιλόνηκος, ἀλλ' ὑπὲρ βεβαίου τῆς πρὸς τὸ μέλλον εἰρήνης, ἣν οἱ ἀντίπαλοι καθήρουν. [*] Σαφεστάτη δὲ πίστις τὰ πραχθέντα. Τὴν πρὸς ἀνατολᾶς μοῖραν τῆς οἰκουμένης τέτταρες μεγάλοι βασιλεῖς εἰλήχσαν, οἷς ὑπήκουεν ἔθνη τὰ ἐῷα, τὰ τε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Εὐφράτου. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα διέμβυνεν ἀστασίαστα, πειθαρχοῦντα τοῖς τῶν βασιλέων ἐπιτάγμασι καὶ τοὺς ἐτησίους δασμούς ἀπροφασίστως εἰσφέροντα· μόνη δὲ ἡ Σοδομιτῶν χώρα, πρὶν καταφλεχθῆναι, παραλύειν ἤρξατο τὴν εἰρήνην, ἀπόστασιν ἐκ πολλοῦ διανοουμένη. Πάνυ γὰρ οὔσης εὐδαίμονος πέντε βασιλεῖς ἐπεκράτων, τὰς τε πόλεις καὶ τὴν γῆν δασάμενοι, πολλὴν μὲν οὐκ οὔσαν, εὐσταχυν δὲ καὶ εὐδενδρον, [καὶ] καρπῶν περίπλεω· ὁ γὰρ ταῖς ἄλλαις τὸ μέγεθος, τοῦθ' ἡ ἀρετὴ Σοδόμοις παρεῖχεν, ὄθην καὶ πλείους ἐραστὰς εἶχεν ἡγεμόνας, τὸ κάλλος αὐτῆς καταπλαγέντας. Οὗτοι τὸν ἄλλον χρόνον τοὺς ἐπιταχθέντας φόρους ἀπεδίδοσαν τοῖς ἐκλογεῦσι τῶν χρημάτων, τοὺς δυνατωτέρους ὧν ἦσαν ὑπαρχοὶ, τιμῶντες ἅμα καὶ δεδιότες. Ἐπεὶ δὲ ἐκορέσθησαν ἀγαθῶν καὶ, ὅπερ φιλεῖ, κόρος ὑβρίν ἐγέννησεν, πλείω τῆς δυνάμεως φρονήσαντες ἀπανθενίζουσι τὸ πρῶτον· εἶθ', οἷα κακοὶ δοῦλοι, δεσπόταις τοῖς ἐαυτῶν ἐπιτίθενται, στήσει πιστεύσαντες ἢ ῥώμη. Οἱ δὲ τῆς ἐαυτῶν εὐγενείας ὑπομνησθέντες καὶ φραξάμενοι δυνατωτέρα χειρὶ μάλα καταφρονητικῶς ἤεσαν, ὡς αὐτοβοεῖ περιεσόμενοι, καὶ συμπλακέντες τοὺς μὲν εὐθύς εἰς φυγὴν ἀνεσκέδασαν, τοὺς δὲ ἐπιστροφάδην κτείναντες ἠβηδὸν διαφθείρουσιν, αἰχμάλωτον δὲ πολὺν ὄχλον ἀναγαγόντες μετὰ τῆς ἄλλης λείας διενέμοιτο.

Προσπαύγουσι μέντοι καὶ τοῦ σοφοῦ τὸν ἀδελφιδοῦν, οἷς μίαν τῆς πενταπόλεως οὐκ ἐν πολλοῦ μετακινήσει.

40. Τοῦτο μνησθέν ὑπὸ τινος τῶν ἐν τῆς τροπῆς διασωθέντων χαλεπῶς αὐτὸν ἤλυσσε, καὶ οὐκ ἔτι ἡμέραι διὰ τοῦτο συγκαχυμένος καὶ ζῶντα περθεῶν τὸ ἀργαλεῖστορον ἢ εἰ τεθνεῶτα ἐπέθιστο· τέλος μὲν γὰρ, ὡς αὐτὸ που δηλοῖ τὸ ὄνομα, τῶν κατὰ τὸν βίον ἀσιάντων καὶ μάλιστα κακῶν ἦδαι τὴν τολευτήν, μολοὶ δὲ τῶν ἀβουλήτων ἐραδρασίοντα τῆς ζῶσι. Αἰώκιον δὲ εὐτρεπιζόμενος ἐπὶ τὸ φύναιθαι τὸν ἀδελφιδοῦν ἠπόρει συρμιύχων, ἕτερον ξένος ὢν καὶ μέτοιχος, καὶ μηδενὸς τολευῶντος ἀμύχουσι δυνάμει τοσοῦτων βασιλέων καὶ ἄρτι νουικημάτων ἐναντιοῦσθαι. Καινοτάτην δ' ἐξέσθη συμμιχίαν· πάρος γὰρ καὶ ἐν ἀπόροις, ἴταν δικαίων καὶ φιλευθρόπων ἔργων ἐφίηται τις, σφύρασται. Συναγαγὼν γὰρ τοῖς οὐκ ἔστας καὶ τοῖς ἀργυρωμένοις προστάξας οὐκ ἔτι καταμένειν, ἔδοξε γὰρ ἐξ αὐτῶν ἀντομολλίαν, τοὺς οὐκ ἔστας καταλέγει καὶ διανάλμας οἷς ἑκατονταρχίας τριπλὴν ἐπέθεσαν· οὐ ταύταις ποταπῶς, πολλοσὴ γὰρ ἦν μοῖρα τῶν παρὰ τοῖς βασιλεῦσιν, ἀλλὰ τῷ ἰσομύχῳ καὶ πρῶτον νομιστῇ τοῦ [*] δικαίου θεοῦ. Συναγαγὼν οὖν ἐπέστρεψε, μηδὲν τόχους ἀντιθεῖς ἕως καιροφιλικῆς νουκτικῆς ἐπιπέσει τοῖς πολομοῖς, δεδωκενημένοις ἤδη καὶ πρὸς ἴπνον μέλουσαι τρέπεσθαι· καὶ τοὺς μὲν ἐν τῶν αἰεῖς ἰόθου, τοὺς δὲ ἀντιταχθέντας ἄρδην ἀνήγει, πάντων δὲ ἐξώμενος ἐπισκῶται τῷ θεοφιλῆος τῆς προχῆς μᾶλλον ἢ τοῖς παρῶσιν αἰεῖς. Καὶ οὐ πρῶτον ἀνήγει, ἕως τὴν μὲν ἀντιταχθέντων βασιλεῦσιν αὐτοῖς ἠβηθῶν ἀναλὼν πρὸ τοῦ στρατοπέδου κατατιόρσθη, τὸν δὲ ἀδελφιδοῦν ἀνήγει μετὰ λαμπρῶς καὶ ἐπιφανοσιότητος ἕλης, ἀπῆσαν τὴν ἴπνον

καὶ τὴν τῶν ἄλλων πληθὺν ὑποξυγίων καὶ λείαν ἀφθο-
κατάτην προσπαραλαβῶν. Ὁν θεασάμενος ὁ μέγας ἀρ-
χιερεὺς τοῦ μεγίστου θεοῦ ἐπαινῶντα (Gen. 14, 23) καὶ
τροπαιοφοροῦντα σῶον μετὰ σώου τῆς ἰδίας δυνάμεως —
οὐδένα γὰρ τῶν συνόντων ἀπέβαλε — καταπλαγῆς τὸ μέ-
γεθος τῆς πράξεως καὶ ὅπερ εἰκὸς ἐννοηθεῖς, ὡς οἷα ἄνευ
θείας ἐπιφροσύνης καὶ συμμαχίας κατορθώθη, τὰς χεῖ-
ρας ἀνατείνας εἰς οὐρανὸν εὐχαῖς αὐτὸν γεραιῆσι καὶ τὰ
ἐπιπίνια ἔθις, καὶ πάντας τοὺς συναραμένους τῷ ἀγῶνι
λαμπρῶς εἰστία, γοηθῶς καὶ συνηθόμενος ὡς ἐπ' οἰ-
κείῳ κατορθώματι. Καὶ ἦν τῷ ὄντι οἰκεῖον αὐτῷ· „κοι-
νὰ“ γὰρ κατὰ τὴν παροιμίαν „τὰ τῶν φίλων“, πολὺ δὲ
πλέον τὰ τῶν ἀγαθῶν, οἷς *ἐν τέλος* εὐαρεστέιν θεῶ.

41. Ταῦτα μὲν οὖν αἱ ρηταὶ γραφαὶ περιέχουσιν.
Ψῶματα δὲ ὅσοι καὶ γυνὰ τὰ πράγματα θεωρεῖν δύ-
ναιται, οἱ ψυχῇ μᾶλλον ἢ σώματι ζῶντες, φήσονται τῶν
ἐνθάδε βασιλέων τοὺς μὲν τέτταρας εἶναι τὰς ἐν ἡμῖν τῶν
τέτταρων παιδῶν δυνάμεις, ἡδονῆς, ἐπιθυμίας, φόβου,
λύπης, τοὺς δὲ πάντε τὰς ἰσαρίθμους αἰσθήσεις, ὄρα-
σιν, ἀκοήν, ὀσφρασιν, γεῦσιν καὶ ἀφήν. Τρόπον γὰρ τῶν
βασιλεύοντι καὶ ἄρχουσιν ἡμῶν ἀνημέραι τὸ κράτος,
ἀλλ' οὐχ ὁμοίως· ἐπήκοοι γὰρ οἱ πάντε τῶν τέτταρων
εἰσὶ καὶ φόβοις αὐταῖς καὶ διασμοῖς ἀναγκαιῶς φέρονται
ἐπὶ φύσεως ὁρισθέντας. Ἐξ ὧν γὰρ ἂν ἴδομεν ἢ ἀκού-
σωμεν ἢ ὀσφρανθῶμεν ἢ γευσθῶμεθα ἢ ἀψῶμεθα, λύπαι
καὶ ἡδοναὶ καὶ φόβοι καὶ ἐπιθυμίαι ἀνίστανται, μηδε-
ρὸς τῶν παιδῶν κατ' αὐτὸ σθένοντος, εἰ μὴ ἐχόμενοι
ταῖς διὰ τῶν αἰσθήσεων παρσικοναῖς. Αὐταὶ γὰρ ἐκεί-
νων δυνάμεις εἰσὶν, ἢ διὰ χρωμάτων καὶ σχημάτων, ἢ διὰ
φωνῆς τῆς ἐν τῷ λέγειν ἢ ἀκούειν, ἢ διὰ χυμῶν ἢ ὀσμῶν

ἢ τῶν ἐν ἄπτοϊς, ἢ μαλακὰ καὶ σκληρὰ, ἢ τραχέα [*] καὶ
λεῖα, ἢ θερμὰ καὶ ψυχρὰ· πάντα γὰρ ταῦτα διὰ τῶν
αἰσθήσεων ἐκάστω τῶν παθῶν χορηγεῖται. Καὶ μέχρι
μὲν οἱ λεχθέντες ἀποδίδονται φόροι, μένει τοῖς βασιλευ-
σιν ἢ ὁμοιότης· ὅταν δὲ μηκέθ' ὁμοίως συντελοῦνται,
στάσεις εὐθύς καὶ πόλεμοι συνίστανται. Τοῦτο δὲ συμ-
βαίνειν ἔοικεν, ὅταν ἀφικνῆται τὸ ἐπώδιον γῆρας, ἐν
ᾧ τῶν μὲν παθῶν ἀσθενέστερον οὐδὲν γίνεται, τάχα δὲ
καὶ τῆς παλαιᾶς δυνάμεως κραταιώτερον, ἀμυδραὶ δὲ το
ὄψεις καὶ ὠτα δυσήκοα καὶ ἐκάστη τῶν ἄλλων αἰσθήσεων
ἀμβλυτέρα, μηκέθ' ὁμοίως ἀκριβοῦν ἕκαστα καὶ δικάζου
δυναμένη μηδ' ἴσα τῇ πλήθει ὑποτελεῖν. Κρίκτοις οὖν
ἐξασθενήσασαι πάντα τρόπον καὶ κλιθεῖσαι δι' αὐτῶν,
καὶ ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων παθῶν φρενῶς ἀνατρέπονται.
Φυσικώτατα δὲ ἐκεῖνο εἴρηται, ὅτι τῶν πέντε βασιλείων
δύο μὲν εἰς τὰ φρέατα ἐμπίπτουσι, τρεῖς δὲ πρὸς φυγὴν
ᾤρησαν. Ἀφῆ μὲν γὰρ καὶ γεῦσις ἄχρι τῶν τοῦ σώ-
ματος βαθυτάτων ἀφικνοῦνται, σπλιόχρησις παραπέμ-
πουσαι τὰ σκεῖλα πρὸς διαίτησιν· ὀφθαλμοὶ δὲ καὶ ὠτα
καὶ ὀσφρησις ἔξω τὰ πολλὰ βαινοῦνται ἀποδιδρῦσκοντι
τὴν δουλείαν τοῦ σώματος. Οἷς ἄπαιτιν ἐρεθιστῶν ὁ
ἀστέλης, ἐπειδὴ κατεῖδα τὰ σύμμαχα καὶ φίλα πρὸ μικροῦ
νοσοῦντα καὶ πόλεμον ἀντὶ εἰρήνης ταῖς ἐντέτα βασιλείαις
γενόμενον, πρὸς τὰς πέντε τῶν τοιτάριων περὶ κράτους
ἀρχῆς ἀμιλλωμένων, ἑξαπιναισις καιροφυλακήσας ἐπιτί-
θεται, φιλοτιμούμενος δημοκρατίαν, τὴν ἡφιστὴν τῶν
πόλιτιῶν, ἀντὶ τυραννίδων καὶ δυνασκειῶν ἐν τῇ ψυχῇ
καταστήσασθαι, καὶ τὸ ἐνομιον καὶ τὸ δίκαιον ἀντὶ πα-
ρανομίας καὶ ἀδικίας, αἷ τέως ἐπισηκίτων. Ἔστι δ' οὐ
πλάσμα μύθου τὸ λεχθὲν, ἀλλὰ πρᾶγμα τῶν ἀπρωθευστῶν.

των ἐν ἡμῖν αὐτοῖς θεωρούμενον. Πολλάκις μὲν γὰρ ὁμόνοιαν τὴν πρὸς τὰ πάθη διατηροῦσιν αἱ αἰσθήσεις, χορηγοῦσαι τὰ αἰσθητὰ αὐτοῖς, πολλάκις δὲ καὶ στασιάζουσι μηκέτι ἀξιοῦσαι τὰ ἴσα τελεῖν, ἢ μὴ δυνάμεναι διὰ τὸ παρεῖναι τὸν σωφρονιστὴν λόγον. Ὅς ἐπειδὴν ἀναλάβῃ τὴν αὐτοῦ παντευχίαν, τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ τούτων δόγματα καὶ θεωρήματα, δύνανται ἀναιταγώνιστον, ἐρῶμενέστατα κρατεῖ· φθαρτὰ γὰρ ἀφθάρτῳ συνοικεῖν οὐ θέμις. Αἱ μὲν οὖν ἐννέα δυναστεῖαι τεττάρων παθῶν καὶ πέντε αἰσθήσεων φθαρταί τε καὶ διαφθορᾶς αἷται, ὁ δὲ ὀρμητηρίῳ χρώμενος ταῖς ἀρεταῖς λόγος ἱερός καὶ θεῖος ὄντως, ἐν ἀριθμῷ ταπτόμενος δεκάδι τῇ παντελείᾳ, πρὸς ἀμίλλαν ἐλθὼν, ἐρῶμενεστέρα δυνάμει τῇ κατὰ θεὸν χρώμενος ἀνὰ κράτος νικᾷ τὰς εἰρημένας δυναστείας.

Laus Sraae. (42. 43.)

42. [*] Χρόνῳ δὲ ὕστερον αὐτῷ τελευτᾷ ἢ γυνῆ, θυμηροστάτη καὶ τὰ πάντα ἀρίστη, μερῖα δείγματα τῆς φιλανδρίας ἐνεγκαμένη, τὴν σὺν αὐτῷ τῶν συγγενῶν ἀπολείπειν, τὴν ἐκ τῆς οἰκείας ἀνενδοίαστον μετὰστασιν, τὰς ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους πλάνας, τὰς κατὰ λιμὸν ἐνδείας, τὰς ἐν πολέμοις σιστρατείας. Αἰεὶ γὰρ καὶ πανταχοῦ παρῆν, οὐδένα τόπον ἢ κλῆρον ἀπολειποῦσα, κοινωνὸς ὄντως βίου καὶ τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων, ἕξ ἴσον δικαιοῦσα μετέχειν ἀγαθῶν ὁμοῦ καὶ κακῶν. Οὐ γάρ, ὡς περ ἔνισαι, τὰς μὲν κακοπραγίας ἀπεδίδρασκε, ταῖς δὲ εὐτυχίαις ἐφήδρευεν, ἀλλὰ τὸν ἐν ἀμφοτέραις κλῆρον, ὡς ἐπιβάλλοντα καὶ ἀρμόττοντα γαμετῇ, μετὰ προθυμίας πάσης ἀνεδέχετο.

43. Πολλὰ δὲ ἔχων ἐγκώμια τῆς ἀνθρώπου διεξιέναι, ἐνὸς ὑπομνησθήσομαι, ὃ γενήσεται τῶν ἄλλων σαφesiάτη πιστις. Ἄγονος γὰρ οὐσα καὶ στεῖρα, δείσασα μὴ κατὰ τὸ παντελὲς ἔρημος γενεᾶς ὁ θεοφιλῆς οἶκος ἀπολιφθῆ, προσελθοῦσα τῷ ἀνδρὶ, φησὶ τάδε· „Πολὺν μὲν ἤδη χρόνον συμβιοῦμεν εὐαρεστοῦντες ἀλλήλοις· οὐ δὲ χάριν καὶ αὐτοὶ συνεληλύθαμεν καὶ ἡ φύσις τὴν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἡρμόσατο κοινωρίαν, τέκνων γενεσις οὐκ ἔστιν. Ἀλλ' οὐδὲ εἰσαῦθις ἐξ ἐμοῦ γε ὑπερήλικος ἤδη γεγονίας ἐλπίζεται. Μὴ δὲ παραπόλιε τῆς ἐμῆς ἀγονίας, μηδ' ἔνεκα τῆς πρὸς ἐμὲ εὐνοίας αὐτὸς δυνάμενος εἶναι πατὴρ κενώλυσο· ζηλοτυπία γὰρ οὐκ ἂν γένοιτό μοι πρὸς εἰέραν, ἣν οὐ δι' ἐπιθυμίαν ἄλογον ἄξιον νόμον δὲ φύσεως ἐκπιμπλᾶς ἀναγκαῖον. Οὐ χάριν οὐχ ὑπερθήσομαι νυμφουστολεῖν, ὡς τὸ ἐνδέον ἐμοὶ μέλλονσαι ἐκπληροῦν. Καὶ εἴ γε ἀπαντήσειαν αἱ περὶ σποράς τέκνων εὐχαί, σὰ μὲν ἔσται τὰ γεννώμενα γνήσια, θέσει δὲ πάντως ἐμά. Πρὸς δὲ τὸ ἀνύποπιον τῆς ζηλοτυπίας ἐμῆν, εἰ βούλει, θεράπαιναν ἀγάγον, τὸ μὲν σῶμα δούλην, ἐλευθέραν δὲ καὶ εὐγενῆ τὴν διάνοιαν, ἧς πολλῷ χρόνῳ παῖραν ἔλαβον καὶ βάσανον, ἀφ' ἧς ἡμέρας τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐμὴν οἶκον εἰσῆχθη, γένει μὲν Αἰγυπτίαν, τὴν δὲ προαίρεσιν Ἑβραίαν. Ἔστι μὲν ἡμῖν οὐσία πολλὴ καὶ ἀφθονος πλοῦτος, οὐχ ὡς μετοίκους· ἤδη γὰρ καὶ τῶν αὐτοχθόνων τοὺς ἐν εὐτυχίαις λαμπραῖς ὑπερβάλλομεν, κληρονόμος δ' οὐδεὶς ὑποδέδωκεται καὶ διάδοχος, καίτοι γε εἶναι δυνάμενος, εἰάν ταῖς ἐμαῖς παραινέσεσι πεισθῆς.“ Ὁ δὲ θαυμάσιος τῆς γυναικὸς ἔτι μᾶλλον τὴν αὐτῆς καινουμένην φιλανδρίαν καὶ νεάζουσαν, καὶ τὸ περὶ τοῦ μέλλοντος ἱερατικόν τε καὶ προμηθεύς, ἄγεται τὴν

ὑπ' αὐτῆς δοκιμασθεῖσαν ἄχρι τοῦ παιδοποιήσεσθαι, [*] ὡς δὲ οἱ τὰ σαφέστατα διηγούμενοί φασιν, ἄχρι τοῦ μόνον ἐγκύμονα γενέσθαι· γενομένης δὲ οὐκ εἰς μακρὰν ἀποσχέσθαι, διὰ τε φυσικὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν τιμῆν, ἣν ἀπένειμε τῇ γαμετῇ. Γίνεται μὲν οὖν υἱὸς ἐκ τῆς θεραπαίνης εὐθύς τότε, γίνεται δὲ καὶ μακροῖς χρόνοις ὕστερον γνήσιος ἀπεγνωκόσι τὴν ἐξ ἀλλήλων γένεσιν· ἄθλον καλοκαγαθίας ἐλπίδος πάσης τελειότερον τοῦ φιλοδώρου θεοῦ παρασχόντος.

In Sarae obitu quam sapientem se gesserit Abraham.

44. Τοσαῦτα μὲν ἀπόχρη δείγματα περὶ τῆς γυναικὸς εἰρησθαι· πλείω δ' ἔστιν ἐγκώμια τοῦ σοφοῦ, ὧν ὀλίγω πρότερον ἕνα διεξῆλθον. Λέξω δὴ καὶ τὸ περὶ τὴν τελευτὴν τῆς γυναικὸς οὐκ ἄξιον ἔργον ἤσυχασθῆναι. Τοιαύτην γὰρ ἀποβαλὼν κοινωνὸν τοῦ σύμπταντος βίου, οἷαν ἔδειξεν ὁ λόγος καὶ μνηύουσιν οἱ χορημοί, τῆς λύπης ἐπαποδυομένης ἤδη καὶ κατὰ τῆς ψυχῆς κονιομένης ὡσπερ ἄθλητῆς ἐπεκράτησε, ῥώσας καὶ θαρσύνσας εὐμάλᾳ τὸν ἀντίπαλον φύσει τῶν παθῶν λογισμόν, ᾧ συμβούλω παρὰ πάντα τὸν βίον χρώμενος τότε διαφρόντως ἠξίωσε πείθεσθαι τὰ βελτίστα παραινούντι καὶ συμφέροντα. Ἦν δὲ ταυτί· μήτε πλείω τοῦ μετρίου σφαδάζειν ὡς ἐπὶ καινοτάτῃ καὶ ἀγεννήτῃ συμφορᾷ, μήτε ἀπαθείᾳ καθάπερ μηδενὸς ὀδνηροῦ συμβεβηκότος χρῆσθαι, τὸ δὲ μέσον πρὸ τῶν ἄκρων ἐλόμενον μετριοπαθεῖν πειρασθαι, τῇ μὲν φύσει τὸ οἰκεῖον χρέος ἀπολαβοῦσθαι μὴ διςχεραίνοντα, τὸ δὲ συμβεβηκὸς ἤσυχῃ καὶ πράως ἐπελαφρίζοντα. Μαρτυρίαι δὲ τούτων ἐν ταῖς ἰσραῖς βίβλοις κατάκεινται, ἃς οὐ θέμις ψευδομαρτυριῶν

άλῶναι, αἶ μὴ γίνουσι, ὅτι βραχέα τῷ σώματι ἐπιδακρύ-
 σας θάττον ἀπανέστη τοῦ τεκροῦ, τὸ πενθεῖν ἐπὶ πλέ-
 ον, ὡς ἔοικεν, ἀλλότριον ἠγησάμενος σοφίας, ὑφ' ἧς
 ἀνεδιδάχθη τὸν θάνατον νομίζειν μὴ σβέσιν ψυχῆς, ἀλλὰ
 χωρισμὸν καὶ διάξενξιν ἀπὸ σώματος, ὅθεν ἦλθεν ἀπι-
 ούσης — ἦλθε δέ, ὡς ἐν τῇ κοσμοποιίᾳ δεδήλωται, πα-
 ρὰ θεοῦ. Καθάπερ δὲ οὐδεὶς ἂν ἄχθοιτο τῶν μετρίων
 ἢ χρέος ἢ παρακαταθήκην ἀποτίγων τῷ προεμένῳ, τὸν
 αὐτὸν τρόπον οὐδὲ τῆς φύσεως ἀπολαμβάνουσης τὰ οἰ-
 κῆα χαλεπαίνειν ἤθεο δεῖν, ἀλλὰ τοῖς ἀναγκαίοις ἀσμε-
 νίζειν. Ὡς δὲ ἦκον οἱ ἐν τέλει τῶν κατὰ τὴν χώραν συν-
 αλήσοντες, ἰδόντες οὐδὲν τῶν ἐν ἔθει παρ' αὐτοῖς γι-
 νομένων ἐπὶ τοῖς πενθεοῦσιν, οὐκ ὀλόφουρσιν, οὐ θρηῖνον,
 οὐ κοπιτόν, οὐκ ἀνδρῶν, οὐ γυναικῶν, ἀλλὰ τῆς συμπά-
 σης οἰκίας εὐσταθῆ καὶ νηφάλιον κατήρειαν, ἐθαύμαζον
 οὐ μετρίως, καὶ τὸν ἄλλον προκαταπεπληγμένοι τοῦ ἀν-
 δρός βλον. Εἰτ' οὐ στέγοντες ἐν ἑαυτοῖς τὰ τῆς ἀρετῆς
 αὐτοῦ μεγέθη καὶ κάλλη, πάντα γὰρ ἦν ἐξαιρετα, προς-
 ελθόντες ἐξεφώνησαν [*] „Βασιλεὺς παρὰ θεοῦ εἰ σὺ
 ἐν ἡμῖν“ (Gen. 23, 6), ἀληθέστατα λέγοντες. Αἶ μὲν
 γὰρ ἄλλαι βασιλεῖαι πρὸς ἀνθρώπων καθίστανται πολέ-
 μοις καὶ στρατείαις καὶ κακοῖς ἀμυθήτοις, ἅπερ ἀντεπι-
 φέροισιν ἀλληλοκτονοῦντες οἱ δυναστειῶν ἐφιέμενοι, πε-
 ζὰς καὶ ἰππικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις ἐπιτειχίζοντες· τὴν
 δὲ τοῦ σοφοῦ βασιλείαν ὀρέγει θεός, ἣν παραλαβὼν ὁ
 σπουδαῖος οὐδενὶ μὲν αἴτιος γίνεται κακοῦ, πᾶσι δὲ τοῖς
 ὑπηκόοις ἀγαθῶν κτήσεως ὁμοῦ καὶ χρήσεως εἰρήνην καὶ
 εὐνομίαν καταγγέλλων.

„Deo credidit Abraham“ summa laus, summum bonum.

45. Ἔστι δὲ καὶ ἀνάγραφτος ἔπαινος αὐτῷ χρησιμοῖς

μαρτυρηθεῖς, οὓς Μωϋσῆς ἐθεσπίσθη, δι' οὗ μινύσται, ὅτι „ἐπίστευσθε τῷ Θεῷ“ (Gen. 15, 6). ὅπερ λαχθῆναι μὲν βραχύτατόν ἐστιν, ἔργῳ δὲ βεβαιωθῆναι μέγιστον. Τίτι γὰρ ἄλλῳ πιστευτέον; Ἄρα γε ἡγεμονίαις, ἢ δόξαις καὶ τιμαῖς, ἢ περιουσίᾳ πλούτου καὶ εὐγενείᾳ, ἢ ὑγίαι καὶ εὐαισθησίᾳ, ἢ εὐωμίᾳ καὶ κάλλει σώματος; Ἄλλ' ἀρχὴ μὲν πᾶσα σφαλερόν, μινύοντες ἔχουσα τοὺς λοχῶντας ἐφέδρους· εἰ δὲ που καὶ βεβαιωθεῖη, μετὰ μινύων ὄσων κακῶν, ἃ δρῶσι καὶ πάσχουσιν οἱ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις, βεβαιούται. Δόξαι δὲ καὶ τιμαὶ κτήμα σφαλερώτατον, ἐν ἀκρίτοις ἦθεσι καὶ πτηνοῖς λόγοις ἀνεξετάστων ἀνθρώπων σαλευθῶν· καὶ ἂν εἰ παραμένει, γνήσιον ἀγαθὸν ἔχειν οὐ πέφακται. Πλουτοὶ δὲ καὶ εὐγένειαι προσορμίζονται μὲν καὶ τοῖς φαυλοτάτοις· εἰ δὲ καὶ μόνοις σπουδαίοις, ἐγκρίμα προγόνων καὶ τύχης, ἀλλ' οὐ τῶν ἐχόντων εἰσίν. Ἄλλ' οὐδ' ἐπὶ τοῖς περὶ τὸ σῶμα μέγα φρονεῖν ἄξιον, ἐν οἷς τὰ ἄλλα ζῶα πλέον ἔχει. Τίς γὰρ ἀνθρώπων ἰσχυρότερος ἢ ρωμαλεώτερος ταύρου μὲν ἐν ἡμέροις, ἐν δὲ ἀγρίοις λέοντος; Τίς δὲ ὀξυώπεστερος ἰέρακος ἢ ἀετοῦ; Τίς δὲ περὶ ἀκοὴν εὐτυχῆς οὕτως, ὡς τῶν ζῴων τὸ τιωθέστατον, ὄνος; Τίς δὲ περὶ τὰς ὀσφρήσας κυνὸς ἀκριβέστερος, ὃν φασιν οἱ κνηθητικοὶ ρινηλατοῦντα τοῖς μακρὰν πτώμασιν ἀνσκόπως ἐπιτρέχειν οὐ προβιδύμενον; ὅπερ γὰρ ὄψις ἑτέροις, τοῦτο μικτήρης κυσὶ κνηθητικοῖς καὶ θηρευτικοῖς καὶ ἰχθυητικοῖς. Ὑγιεινότερα γὰρ μὴν καὶ, ὡς ἐνὶ μάλιστα, ἄνοσα πλείστα τῶν ἀλόγων ζῴων ἐστίν. Ἐν δὲ τῷ περὶ κάλλους ἀγῶνι καὶ τῶν ἀψύχων ἐνὶά μοι δοκεῖ νικᾶν δύνασθαι τὰς ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν εὐμορφίας· ἀγάλματα καὶ ξόανα καὶ ζωγραφήματα καὶ συνόλους ὅσα γραφικῆς ἔργα καὶ πλα-

παιδευθέντας· τὸν δὲ φρονήσεως καὶ σοφίας, τῆς πρὸς θεὸν πίστεως ἔρασθέντα λέγοι τις ἂν ἐνδίκως εἶναι πρεσβύτερον, παρωνυμοῦντα τῷ πρώτῳ. Τῷ γὰρ ὄντι πρῶτος ὁ σοφὸς τοῦ ἀνθρώπων γένους, ὡς κυβερνήτης μὲν ἐν νηϊ, ἄρχων δὲ ἐν πόλει, στρατηγὸς δὲ ἐν πολέμῳ, καὶ ψυχὴ μὲν ἐν σώματι, νοῦς δ' ἐν ψυχῇ, καὶ πάλιν οὐρανὸς μὲν ἐν κόσμῳ, θεὸς δ' ἐν οὐρανῷ. Ὅς τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως ἀγάμενος τὸν ἄνδρα πίστιν ἀντιδίδωσιν αὐτῷ, τὴν δι' ὄρκου βεβαίωσιν ὧν ὑπέσχετο δωρεῶν, οὐκέτι μόνον ὡς ἀνθρώπῳ θεός, ἀλλὰ καὶ ὡς φίλος γνωρίμῳ διαλεγόμενος. Φησὶ γάρ· „Κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα“ (Gen. 15, 6), παρ' ᾧ ὁ λόγος ὄρκος ἐστίν, ἕνεκα τοῦ τὴν διάνοιαν ἀκλινῶς καὶ παγίως ἔτι πᾶλλον ἢ πρότερον ἐρηρεῖσθαι. Πρεσβύτερος μὲν οὖν καὶ πρῶτος ἔστω καὶ λεγέσθω ὁ ἀστεῖος, νεώτερος δὲ καὶ ἔσχατος πᾶς ἄφρων. τὰ νεωτεροποιὰ καὶ ἐν ἐσχατιαῖς ταπτόμενα μετιών. Ταῦτα [*] μὲν οὖν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω. Τῷ πλήθει δὲ καὶ μεγέθει τῶν ἐπαίνων ἐπιτιθεῖς ὡσπερ τινὰ κεφαλὴν τοῦ σοφοῦ φησὶν, ὅτι τὸν θεῖον νόμον καὶ „τὰ θεῖα προστάγματα ἐποίησεν ὁ ἀνὴρ οὗτος πάντα“ (Gen. 26, 5), οὐ γράμμασιν ἀναδιδασχθεῖς, ἀλλ' ἀγράφῳ τῇ φύσει σπουδάσας ὑγιανούσας καὶ ἀνόσοις ὄρμαῖς ἐπακολουθήσαι. Περὶ δὲ ὧν ὁ θεὸς ὁμολογεῖ, τί προσῆκεν ἀνθρώπους ἢ βεβαιότατα πιστεῖεν; Τοιοῦτος ὁ βίος τοῦ πρώτου καὶ ἀρχηγέτου ἐστὶ τοῦ ἔθνους, ὡς μὲν ἔτι φήσονται, νόμιμος, ὡς δὲ ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος ἔδειξε, νόμος αὐτὸς ὧν καὶ θεσμὸς ἀγράφος.

ΒΙΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ
Ο ΠΕΡ ΕΣΤΙ
ΠΕΡΙ ΙΩΣΗΦ.

VITA VIRI CIVILIS
SIVE
DE IOSEPHO.

[II, 41.]

Joseph vitā pastoritiā ad vitam civilem praeparatus.

1. [*] Τρεῖς μὲν εἰσιν ἰδέαι, δι' ὧν τὸ ἄριστον τέλος, μάθησις, φύσις, ἄσκησις· τρεῖς δὲ καὶ σοφῶν οἱ πρῶτοι κατὰ Μωσῆν ἐπώνυμοι τούτων, ὧν τοὺς βίους ἀναγεγραφώς, τὸν 18 ἐκ διδασκαλίας καὶ τὸν αὐτομάθῃ καὶ τὸν ἀσκητικόν, τέταρτον κατὰ τὸ βῆξ ἀναγράψω τὸν πολιτικόν, οὗ πάλιν ἐπώνυμον ἓνα τῶν φυλαρχῶν διασυνλίστησιν, ἐκ πρώτης ἡλικίας συγκροτηθέντα. Ἦρξατο μὲντοι συγκροτῆσθαι περὶ ἕτη γυγονῶς ἑπτὰ καὶ δέκα τοῖς κατὰ ποιμενικὴν θεωρήμασιν, ἃ συνάδει

τοῖς περὶ πόλιν· ὅθεν οἶμαι καὶ τὸ ποιητικὸν γένος ποιμένας λαῶν τοὺς βασιλεῖς εἴωθεν ὀνομάζειν. Ὁ γὰρ τὴν ποιμενικὴν ἄκρος, ἄριστος ἂν εἴη καὶ βασιλεύς, τῆς καλλίστης ζώων ἀγέλης, ἀνθρώπων, τὴν ἐπιμέλειαν ἐν ταῖς ἐλάττονος σπουδῆς ἀξίαις ἀναδιδαχθεῖς. Καὶ καθάπερ τῷ μέλλοντι πολεμαρχεῖν καὶ στρατηγεῖν ἀναγκαιόταται αἱ περὶ τὰ κνηγέσια μελέται, τὸν [*] αὐτὸν τρόπον καὶ οἷς ἐλπίς ἐπιτροπεῦσαι πόλεως οὐκείωτατον ποιμενικῆ, προαγῶν τις οὕσα στρατηγίας. Ἐνορῶν οὖν ὁ πατήρ αὐτῷ φρόνημα εὐγενὲς καὶ μεῖζον ἢ κατὰ ἰδιώτην, ἐθαύμαζε καὶ περιεῖπε καὶ τῶν ἄλλων νύων μᾶλλον ἔστεργεν, ἐπειδὴ ὀψίγονος ἦν, ὅπερ οὐδενὸς ἦττον ἀγωγὸν ἐστὶν εἰς εὐνοίαν. Καὶ ἄτε φιλόκαλος ὢν ἐξωπύρει τὴν τοῦ παιδὸς φύσιν ἐξαιρέτοις καὶ περιτταῖς ἐπιμελείαις, ἵνα μὴ ἐντύφῃται μόνον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐκλάμψῃ.

Ioseph a fratribus venditus. (2—5.)

2. Φθόνος δέ, ὁ αἰεὶ ταῖς μεγάλαις εὐπραγίαις ἀντίπαλος, καὶ τότε πᾶσι τοῖς μέρεσιν οἰκίαν κατορθοῦσαν ἐπιθήμενος διέστησε, καθ' ἑνὸς πολλοὺς ἀδελφοὺς ἀλείψας, οἱ τῇ πρὸς ἐκεῖνον εὐνοίᾳ τοῦ πατρὸς ἰσόρροπον δύσνοιαν ἐπεδείκνυντο, μισοῦντες ὅσον ἐστέργετο. Τὸ δὲ μῖσος οὐκ ἐξελάλουν, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς ἐταμίεον, ὅθεν εἰκότως ἀργαλεώτερον ἐφύετο· τὰ γὰρ στεγόμενα πάθη μὴ διαπνέοντα τοῖς ἐπισχοῦσι λόγοις βαρύτερα. Χρῶμενος οὖν ἀκακώτοις ἡθεσι καὶ τὴν ὑποικουροῦσαν ἔχθραν ἐκ τῶν ἀδελφῶν οὐ συνιεῖς, ὄναρ ἰδῶν αἴσιον ὡς δὴ εὐνοῖς διηγεῖται· „Ἐδοξα“ γάρ, φησὶν, „ἀμήτου καιρὸν ἐφροσάναι καὶ πάντας ἡμᾶς ἀφικομένους εἰς τὸ πεδῖον ἐπὶ τὴν τοῦ καρποῦ συλλογὴν δρέπανα λαβόντας θερίζειν. Αἰφνίδιον δὲ τὸ μὲν ἐμὸν δράγμα ἐπανίστα-

σθαι καὶ μπιτωρισθῆν ὀρθοῦσθαι, τὰ δὲ ὑμέτερα ὡς περ ἀπὸ συνθήματος ἐπιδραμόντα τρωθῆναι καὶ μετὰ τιμῆς τῆς πάσης προσκυνεῖν.“ (Gen. 37, 7 κκ.) Οἱ δὲ εἰς σύνθεσιν ἀκριβεῖς καὶ δεινοὶ διὰ συμβόλων ἰχνηλατῆσαι πρᾶγμα δηλούμενον εἰκόσι στοχασμοῖς· „Μὴ νομίζεις“, ἔφασαν, „ἔσθαι βασιλεὺς ἡμῶν καὶ κύριος; Ταῦτα γὰρ διὰ τῆς κατεψυσμένης φαντασίας ὑπαινίττη.“ Τὸ δὲ μῖσος ἔτι μᾶλλον ἐζωπυρεῖτο, προσλαμβάνον ἀβί τινα καινὴν πρόφασιν εἰς συναύξησιν. Ὁ δὲ οὐδὲν ὑπιδόμενος, ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις ὄναρ ἰδὼν ἕτερον καταπληκτικώτερον τοῦ προτέρου, τοῖς ἀδελφοῖς ἀνέπερθε. Ἰλιετο γὰρ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἔνδεκα ἀστέρας ἤκοντας προσκυνεῖν αὐτόν, ὡς τὸν πατέρα θαυμάσαντα τὸ γεγονός ἐναποθέσθαι τῇ διανοίᾳ, ταμιεύοντα καὶ σκοπούμενον τὸ ἐσόμενον. Ἐμβριθῶς δὲ ἐνουθέτει τὸν παῖδα κατὰ θέος τοῦ μή τι διαμαρτεῖν, καὶ φησὶν· „Ἄρα δυνασόμεθα ἐγὼ καὶ ἡ μητὴρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ προσκυνῆσαι σέ; Λιὰ μὲν γὰρ ἥλιου τὸν πατέρα, διὰ δὲ σελήνης τὴν μητέρα, διὰ δὲ τῶν ἔνδεκα ἀστέρων τοὺς [*] ἀδελφούς ὑποσημαίνων ἔοικας, ὃ μηδὲ εἰς νοῦν ποτε ἔλθοι τὸν σὺν, ὦ παῖ· λαθοῦσα δὲ καὶ ἡ μνήμη τῶν φανέντων ὑλιξέλοιοι. Τὸ γὰρ τὴν ἐπὶ τοῖς οἰκείοις ἐπιπέσει καὶ καταδοκῶν ἡγεμονίαν ἀπευκτὸν ἄγαν παρ' ἐμοὶ κριτῆ, νομίζω δὲ καὶ παρὰ πᾶσιν, ὅσοις ἰσότητος μέλει καὶ συγγενικῶν δικαιῶν.“ Κὺλαβηθεὶς δὲ ὁ πατήρ, μή τις ἐκ τῆς συναντήσεως ἐπιγένηται ταραχὴ καὶ στάσις τοῖς ἀδελφοῖς μνησιμακοῦσιν ὑπὲρ τῶν ὀνειράτων τῷ θβασαμένῳ, τοὺς μὲν ἐκπέμπει ποιμανοῦντας, τὸν δὲ οἶκοι παρρηγύλαττον ἄχρι καιροῦ τοῦ προσήκοντος, εἰδώς, ὅτι τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν καὶ νοσημάτων λέγεται εἶναι χρόνος ἰατροῦ, ἰκτι-

νός καὶ πένθος ἀνελεῖν καὶ θυμὸν σβέσαι καὶ φόβον θε-
ραπεῦσαι· πάντα γὰρ ἐξευμαρίζει καὶ ὅσα κατὰ τὴν
φύσιν δυσίατα. Ὡς δὲ ἐτόπασε μηδὲν ἔτι ταῖς διανοίαις
αὐτῶν ἔχθος ὑποικουροῦν, ἐκπέμπει τὸν υἱὸν ἅμα μὲν
τοὺς ἀδελφούς ἀσπασόμενον, ἅμα δὲ καὶ δηλώσοντα,
πῶς ἔχουσιν αὐτοὶ τε καὶ αἱ τῶν θρεμμάτων ἀγέλαι.

3. Ταύτην τὴν ὁδὸν ἀρχὴν συνέβη γενέσθαι μεγά-
λων κακῶν τε αὐτῶν καὶ ἀγαθῶν, παρ' ἐλπίδας ἐκατέρων.
Ὁ μὲν γὰρ πειθαρχῶν ταῖς ἐπισκῆψεσι τοῦ πατρὸς ἦει
πρὸς τοὺς ἀδελφούς. Οἱ δὲ μακρόθεν ἀφικνούμενον
ἰδόντες ἄλλος ἄλλω διελάλουν οὐδὲν εὖφημον, ὅποτε οὐ-
δὲ ὀνομαστὶ προσαγορεύειν ἠξίον αὐτόν, ἀλλ' ὄνειρο-
πλήγη καὶ ἐνυπνιαστὴν καὶ τὰ τοιαῦτα ἐπεφήμιζον, καὶ
ἐπὶ τοσοῦτον προῆγον ὀργῆς, ὥστε καὶ τὸν ἐπ' αὐτῶ φό-
νον οὐ πάντες, ἀλλ' οἱ πλείους ἐβούλευον, καὶ ὑπὲρ τοῦ
μὴ καταφωραθῆναι ῥιπτεῖν ἀνελόντες ἐγνώκεσαν εἰς ὄρυ-
γμα γῆς βαθύτατον. Πολλὰ δὲ εἰσι περὶ τὸν τόπον ὕ-
δατος ὀμβρίου δεξαμεναί. Καὶ μικροῦ τὸ μέγιστον ἄγος,
ἀδελφοκτονίαν, εἰργάσαντο, εἰ μὴ παρηγορίαις τοῦ πρε-
σβυτάτου μόλις ἐπέισθησαν, ὅς παρήρει μὴ ἐφάπασθαι
τοῦ μιάσματος, ἀλλ' αὐτὸ μόνον εἰς ἓν τῶν ὀρυγμάτων
ῥῖψαι, διανοούμενός τι σωτήριον, ἵνα λαβὼν μετὰ τὴν
ἀναχώρησιν ἀπαθῆ παντός κακοῦ παραπέμψη τῷ πατρί.
Συναινέσαντων δὲ ὁ μὲν προσιῶν ἠσπάζετο, οἱ δὲ ὡς πο-
λέμιον συλλαβόντες ἅπασαν ἀπαμπίσχουσι τὴν ἐσθῆτα,
καὶ τὸν μὲν καθιμῶσιν εἰς βαθεῖς βόθρους, τὴν δὲ ἐρί-
φου αἵματι φοινίξαντες διαπέμπονται τῷ πατρί προφά-
σει ὡς ὑπὸ θηρίων δαπανηθέντος.

4. Ἐκελῆ δὲ τῇ ἡμέρᾳ κατὰ τινα συντυχίαν ἔμποροί
τινες ὠδοιπόρουσιν τῶν ἔθους ἐχόντων ἀπ' Ἀραβίας εἰς Αἴ-

γυπτον κομίζειν φόρτον, οἷς ἀνεγκύσαντες τὸν ἀδελφὸν πιπράσκουσιν ἠγησαμένου τὴν γνώμην τοῦ καθ' ἡλικίαν τετάρτου· καὶ γὰρ οὗτός μοι δοκῶ δέισας, μὴ ὑπὸ τῶν ὀργῆν ἀμείλικτον ἐπ' αὐτῷ ζωπυρούντων δολοφονηθῆ, συνβούλευσεν ἀποδόσθαι, δουλείαν ὑπαλλατιτόμενος [*] θανάτου, κουφότερον κακὸν μείζονος. Ὁ δὲ πρεσβύτατος — οὐ γὰρ παρῆν πιπρασκομένου — διακύνσας καὶ μὴ κατιδῶν ὃν ἀπολελοίπει πρὸ μικροῦ, ἐβόα καὶ ἐκεκράγει, καὶ τὰς ἐσθῆτας περιόρηξάμενος ἄνω καὶ κάτω καθάπερ ἐμμανῆς ἐφέρετο, τὰς χεῖρας κροτῶν καὶ τὰς τρίχας τίλλων· „Τί πέπονθε;“ λέγων. „Εἶπατε· ζῆ ἢ τέθνηκεν; Εἰ μὲν οὐκ ἔστι, δείξατέ μοι τὸν νεκρὸν, ἵν' ἐπιδακρύσας τῷ σώματι λωφῆσω τῆς συμφορᾶς. Ἴδὼν κείμενον παρηγορηθήσομαι. Τί καὶ νεκρῷ μνησικακοῦμεν; πρὸς τοὺς ἐκ ποδῶν φθόνος οὐδεὶς φύεται. Εἰ δὲ ζῆ, ποῖ γῆς ἀπελήλυθε; φυλάττεται παρὰ τίσιν; οὐ γὰρ δὴ καὶ ἐγὼ καθάπερ ἐκεῖνος ἐν ὑποψίαις εἶμι ὡς ἀπιστεῖσθαι.“ Εἰπόντων δέ, ὅτι πέπραται, καὶ τὴν τιμὴν ἐπιδεικνυμένων· „Καλὴν ἐμπορίαν“, εἶπεν, „ἔστειλασθε. Τὰ κέρδη διανεμώμεθα. Τοῖς ἀνδραποδισταῖς περὶ κακίας ἄθλων ἀμιλλησάμενοι στεφανηφοροῦμεν. Πρὸς περβᾶλλοντες αὐτοὺς ὠμότητι σεμνυνώμεθα· κατὰ ἀλλοτριῶν ἐκεῖνοι συντίθενται, κατὰ δὲ οἰκειοτάτων καὶ φιλιτάτων ἡμεῖς. Κεκαινούργηται μέγα ὄνειδος, περιβόητος αἰσχύνη. Μνημεῖα καλοκάγαθίας οἱ πατέρες ἡμῶν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀπέλιπον, ἀπολείψομεν καὶ ἡμεῖς ἀπιστίας καὶ μισανθρωπίας ἀθεραπεύτους διαβολίας. Φθάνουσι γὰρ αἱ τῶν μεγαλουργηθέντων φῆμαι πανταχοῦ, τῶν μὲν ἐπαινετῶν θαυμαζόμεναι, τῶν δὲ ὑπαιτίων ψόγου καὶ κατηγορίας τυγχάνουσαι. Τίνα

ἄρα τρόπον ὁ πατήρ ἡμῶν τὴν περὶ τῶν συμβεβηκότων ἀκοὴν δέξεται; Τρισμακαρίῳ καὶ τριευδαίμονι τὸν καθ' ἡμᾶς βίον ἀβίωτον παρέσχεσθε. Τὸν πραθέντα τῆς δουλείας ἢ τοὺς πεπρακότας τῆς ὀμότητος οἰκτιεῖται; Πολὺ μᾶλλον εὖ οἶδα ἡμᾶς, ἐπεὶ καὶ τοῦ ἀδικεῖσθαι τὸ ἀδικεῖν χαλεπώτερον· τὸ μὲν γὰρ δυσὶ βοηθεῖται τοῖς μεγίστοις, ἐλέῳ καὶ ἐλπίδι, τὸ δὲ οὐδετέρου μετέχον ἵπασιν ἠττᾶται τοῖς κριταῖς. Ἀλλὰ τί ταῦτα θρηγῶν ἀπηχῶ; Βέλτιον ἡσυχάζειν, μὴ καὶ αὐτὸς παραπολαύσω τινὸς ἀπευκτοῦ· τραχύτατοι γὰρ [εἰς] ὄργην καὶ ἀπαραίτητοι, καὶ πνεῖ λαμπρῶς ἔτι ὁ ἔν ἐκάστῳ θυμός. “

5. Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ πατήρ οὐ τὸ ἀληθές, ὅτι πέπραται ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τὸ δὲ ψεῦδος, ὅτι τέθνηκε καὶ ὡς ὑπὸ θηρίων ἐξανήλωται, πληχθεὶς τὰ μὲν ὦτα διὰ τῶν λεγομένων, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς διὰ τοῦ φανέντος — ὁ γὰρ χιτῶν αὐτῷ κατεσχισμένος [*] καὶ κατηκισμένος καὶ πολλῷ αἵματι πεφοινιγμένος ἐκεκῆμιστο — συγχυθεὶς ὑπὸ τῆς περιπαθήσεως ἀχανῆς ἐπὶ πλεῖστον χρόνον ἔκειτο, μηδ' ὅσον τὴν κεφαλὴν ἐπάσσει δύναμενος, θλιβούσης καὶ ἐτραχηλιζούσης τῆς συμφορᾶς. Εἶθ' ὡς περ τινα πηγὴν δακρύων ἐξαίφνης ἀνιεὶς μετ' οἰμωγῆς πικρᾶς παρειᾶς καὶ γένεια καὶ στέρονα κατένιπτε καὶ τὰς περὶ αὐτὸν ἐσθῆτας, ἅμα τοιαῦτ' ἐπιλέγων· „Οὐχ ὁ θάνατός με λυπεῖ, τέκνον, ἀλλ' ὁ τούτου τάφος. Εἰ ἐπὶ γῆς ἐτάφης τῆς σῆς, παρηγορούμην. Ἐθεράπευσα ἄν, ἐνοσίλευσα πρότερον, ἀποθνήσκοντα τελευταίων ἀσπασμάτων ἐκοινώνησα, τοὺς ὀφθαλμοὺς συνέκλεισα, ἐπεδάκρυσσα κειμένῳ τῷ νεκρῷ, πολυτελῶς ἐκήδευσά, τῶν νομιζομένων οὐδὲν παρέλιπον. Ἀλλ' εἰ καὶ ἐπὶ τῆς ξένης, εἶπον ἄν, τὸ οἰκεῖον ὄφλημα τῆς φύσεως ἀπολαβούσης, ὦ οὔτος,

μὴ κατήρει· πρὸς ζῶντας αἱ πατρίδες, ἀποθανόντων δὲ πᾶσα γῆ τάφος. Ὡκίμοροι δὲ εἰσι πάντες ἄνθρωποι, καὶ γὰρ ὁ μακροβιώτατος ὀλιγοχρόνιος ἀντεξεταζόμενος αἰῶνι. Εἰ δὲ δὴ καὶ βιαίως καὶ ἐξ ἐπιβουλῆς ἔδει θνήσκειν, ἦν ἂν μοι κουφότερον κακὸν ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀναιρεθέντος, οἱ κτείναντες νεκρὸν ἂν ἠλέησαν ὡς ἐπιμήσασθαι κόνιν καὶ τὸ σῶμα συγκρύνψαι. Εἰ δὲ καὶ πάντων ἐγεγένηρτο ὠμότατοι, τί πλέον εἶχον ἢ ῥίψαντες ἀτιφὸν ἀπαλλάττεσθαι; τῶν δὲ ἐν ὁδῷ παριόντων ἴσως τις ἐπιστάς καὶ θρασυάμενος οἴκτιον τῆς κοινῆς λαβὼν φύσεως ἐπιμελείας καὶ ταφῆς ἠξίωσε. Νυνὶ δέ, ὡς λόγος, ἀτιθάσσοις καὶ σαρκοβόροις θηρσὶν εὐωχία καὶ θοῖνη γεγονασ, γευσάμενοις καὶ ἐστιαθεῖσι τῶν ἐμῶν σπλάγχχνων. Ἀθλητῆς εἰμι τῶν ἀβουλήτων, εἰκὴ γεγύμνασμα πολλαῖς κακοπαθείαις, ἀλώμενος, ξενιτεύων, θητεύων, ἀναγκαζόμενος, ἄχρι καὶ ψυχῆς ἐπιβουλευόμενος ὑφ' ὧν ἠκιστ' ἐχρῆν. Καὶ πολλὰ μὲν εἶδον, πολλὰ δὲ ἤκουσα, μυρία δὲ αὐτὸς ἔπαθον τῶν ἀνηκέστων, ἐφ' οἷς παιδευθεὶς μωτριοπαθεῖν οὐκ ἐγνώμφθην. Ἀλλ' οὐδὲν τοῦ συμβεβηκότος ἀφορητότερον, ὃ μου τὴν ῥώμην τῆς ψυχῆς ἀνατέτροσε καὶ καθήρηκε. Τί γὰρ μεῖζον ἢ οἰκτρούτερον πένθος; ἼΙ μὲν ἐσθῆς τοῦ παιδὸς διακεκόμισται μοι τῷ πατρὶ, τοῦ δὲ οὐ μέρος, οὐ μέλος, οὐ βραχὺ λείψανον· ἀλλ' ὁ μὲν ὄλος δι' ὄλων δευδαπάνηται, μηδὲ ταφῆς δυνηθεὶς μεταλαχεῖν· ἢ δ' οὐδ' ἂν ἐκπεμφθῆναι μοι δοκεῖ τὸ παράπαν, εἰ μὴ πρὸς ἀνίας ὑπόμνησιν καὶ ὧν ὑπέμεινε κἀνωσιν, εἰς ἀλήστους καὶ συνεχεῖς ἐμοὶ συμφοράς.“ Καὶ ὁ μὲν τοιαῦτ' ἀπωδύρετο. Οἱ δ' ἔμποροι [*] πιπιάσκουσι τὸν παῖδα ἐν Αἰγύπτῳ τῶν εὐνούχων τιμὴ τοῦ βωσιλέως, ὃς ἐστὶν ἀρχιμάγειρος.

Sensus narrationis mysticus. Iosephi nomen: Appositio Domini.

6. Ἄξιον μέντοι μετὰ τὴν ῥητὴν διήγησιν καὶ τὰ ἐν ὑπονοίαις προσapoδοῦναι· σχεδὸν γὰρ τὰ πάντα ἢ τὰ πλεῖστα τῆς νομοθεσίας ἀλληγορεῖται. Ὁ τοίνυν ἐπικρινόμενος τρόπος παρὰ μὲν Ἑβραίοις Ἰωσήφ καλεῖται, παρὰ δὲ Ἑλλησι Κυρίου πρόσθεσις, εὐθυβολώτατον καὶ τῷ δηλουμένῳ γράμματι οἰκειότατον· πρόσθήκη γὰρ ἐστὶ τῆς τὸ κῦρος ὑπάντων ἀνημμένης φύσεως ἢ κατὰ δήμους πολιτεία· ἢ μὲν γὰρ μεγαλόπολις ὅδε ὁ κόσμος ἐστὶ καὶ μιᾷ χρῆται πολιτεία καὶ νόμῳ ἐνί. Λόγος δὲ ἐστὶ φύσεως προστακτικὸς μὲν ὧν πρακτέον, ἀπαγορευτικὸς δὲ ὧν οὐ ποιητέον. Αἱ δὲ κατὰ τόπους αὐταὶ πόλεις ἀπερίγραφοί τε εἰσὶν ἀριθμῶ, καὶ πολιτείας χρῶνται διαφορούσαις καὶ νόμοις οὐχὶ τοῖς αὐτοῖς· ἄλλα γὰρ παρ' ἄλλοις ἔθνη καὶ νόμιμα παρεξουρημένα καὶ προστεθειμένα. Αἴτιον δὲ τὸ ἄμικτον καὶ ἀκοινῶνητον οὐ μόνον Ἑλλήνων πρὸς βαρβάρους ἢ βαρβάρων πρὸς Ἑλληνας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑκατέρου γένους ἰδίᾳ πρὸς τὸ ὁμόφυλον· εἶθ' ὡς ἔοικε τὰ ἀναίτια αἰτιώμενοι, καιροὺς ἀβουλήτους, ἀγονίαν καρπῶν, τὸ λυπρόγειον, τὴν θέσιν, ὅτι παρᾶλιος ἢ μεσόγειος ἢ κατὰ νῆσον ἢ κατὰ ἠπειρον ἢ ὅσα τούτοις ὁμοιότροπα, τὸ ἀληθές ἠσυχάζουσιν· ἐστὶ δὲ ἢ πλεονεξία καὶ ἢ πρὸς ἀλλήλους ἀπιστία, δι' ἧς οὐκ ἀρκεσθέντες τοῖς τῆς φύσεως θεσμοῖς τὰ δόξαντα συμφέρειν κοινῇ τοῖς ὁμογνώμοσιν ὁμίλοις ταῦτα νόμους ἐπεφήμισαν· — ὥστε εἰκότως πρόσθῃ καὶ μᾶλλον αἱ κατὰ μέρος πολιτεῖαι μιᾶς τῆς κατὰ φύσιν. Πρόσθῃ καὶ μὲν γὰρ οἱ κατὰ πόλεις νόμοι τοῦ τῆς φύσεως ὀρθοῦ λόγου· πρόσθήκη δὲ ἐστὶ πολιτικὸς ἀνὴρ τοῦ βιούντος κατὰ φύσιν.

Cur Ioseph „tunica varia“ indutus. Quid sit „vendi“, „a feris laceratus“, „iterum vendi“.

7. Οὐκ ἄπο σκοποῦ μέντοι καὶ χιτῶνα ποικίλον ἀναλαμβάνειν λέγεται. Ποικίλον γὰρ πολιτεία καὶ πολύτροπον, μυρίας ὅσας ἐνδεχομένη μεταβολάς, προσώποις, πράγμασιν, αἰτίαις, * πράξεων* ἰδιότησι, καιρῶν καὶ τόπων διαφοραῖς. Ὡςπερ γὰρ κυβερνήτης ταῖς τῶν πνευμάτων μεταβολαῖς συµμεταβάλλει τὰς πρὸς εὐπλοϊαν βοηθείας, εὐθύνων τὸ σκάφος οὐχ ἐνὶ τρόπῳ, καὶ ἰατρός οὐχὶ μιᾷ χρῆται θεραπείᾳ πρὸς ἅπαντας τοὺς κἀμνοντας, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἓνα τοῦ πάθους μὴ ἐπιμένοντος, ἀλλ' ἐπιτηρῶν ἀνέσεις, ἐπιτάσεις, πληρώσεις, κενώσεις, αἰτιῶν μεταβολὰς ποικίλλει ταῦτα πρὸς σωτηρίαν, ποτὲ μὲν ταυτί, ποτὲ δὲ ταυτί [*] προσφέρων· οὕτως οἶμαι καὶ τὸν πολιτικὸν κατ' ἀναγκαῖον εἶναι τινὰ πολυβιδῆ καὶ πολύμορφον, ἕτερον μὲν κατ' εἰρήνην, ἕτερον δὲ ἐν πολέμῳ, ἄλλον δὲ ἐπισυνισταμένων ὀλίγων ἢ πολλῶν, τῶν μὲν ὀλίγων εὐτόνως κατεξανιστάμενον, μετὰ δὲ πειθοῦς τοῖς πολλοῖς ὁμιλοῦντα, καὶ ὅπου μὲν μετὰ κινδύνου τὸ εἶναι, διὰ τὸ κοινωφελὲς φθάνοντα *) τοὺς ἄλλους ἀντουργίᾳ, ὅπου δὲ πόνων ἢ σκέψις, ἑτέροις ὑπηρετεῖν ἐξιστάμενον. Εὖ μὲντοι τὸ φάναι „πιπράσκεισθαι τὸν ἄνθρωπον“ ὁ μὲν γὰρ δημοκόπος καὶ δημηγόρος ἀναβῆς ἐπὶ τὸ βῆμα, καθάπερ τὰ πιπρασκόμενα τῶν ἀνδραπόδων, δούλος ἀνὶ ἐλευθέρου γίνεσθαι, διὰ τῶν τιμῶν, ὡς δοκεῖ λαμβάνειν, ἀπαχθεῖς ὑπὸ μυρίων δεσποτῶν. Ὁ δὲ αὐτὸς καὶ „θηριάλωτος“ εἰσάγεται· θηρίον δὲ ἀτίθασσον ἢ λοχῶσα

*) Mang. legi vult: κινδύνου τι, οἷον διὰ τὸ κοινωφελές, φησ. κτλ.

κενοδοξία, συναρπάζουσα καὶ διαφθείρουσα τοὺς χρω-
μένους. Οἱ δ' ἀνησάμενοι καὶ πιπράσκουσιν· οὐ γὰρ
εἰς δεσπότης τῶν πολιτευομένων, ἀλλ' ὄχλος, ἐξ ἑτέρων
ἑτεροί, κατὰ τινὰς ἐφευθείας καὶ διαδοχάς. Οἱ δὲ τρι-
πρατοὶ κακῶν θεραπόντων τρόπον ἀλλάττουσι τοὺς κυ-
ρίους, οὐχ ὑπομένοντες τοὺς προτέρους διὰ τὴν ἀψύχο-
ρον καὶ φιλόκαπον τῶν ἡθῶν ἀνωμαλίαν.

*Ad eunucho Aegyptio Ioseph familiae praepositur, quippe
qua exercitatione reipublicae postea regendae idoneus
redditur.*

8. Τοσαῦτα περὶ τούτων. Ὁ μόντοι νεωσία· εἰς
Αἴγυπτον ἀχθεὶς καὶ γερόμενος, ὡς ἐλέχθη, παρ' εὐνού-
χου δεσπότη, τῆς καλοκαγαθίας καὶ εὐγενείας πείραν ὀλί-
γαις ἡμέραις δοὺς τὴν ἐπὶ τοῖς ὁμοδούλοις ἀρχὴν παρα-
λαμβάνει καὶ συμπάσης τῆς οἰκίας τὴν ἐπιμέλειαν· ἦδη
γὰρ ὁ κτησάμενος ἐτεκμηριοῦτο διὰ πολλῶν, ὡς οὐκ ἄσεν-
θείας ἐπιφροσύνης ἕκαστα ἐκείνος λέγει τε καὶ πράττει.
Τῷ μὲν οὖν δοκεῖν ὑπὸ τοῦ προαιμένου καθίστατο τῆς
οἰκίας ἐπίτροπος, ἔργω δὲ καὶ ταῖς ἀληθείαις ὑπὸ φύ-
σεως ἠνωμένης αὐτῇ πόλει καὶ ἔθνοισι καὶ χώραις μεγά-
λης ἡγεμονίας. Ἔδει γὰρ τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι πολιτι-
κὸν ἐγγυμνάσασθαι καὶ ἐντυκηθῆναι πρότερον τοῖς κατ'
οἰκονομίαν· οἰκία τε γὰρ πόλις ἐστὶν ἐσταλμένη καὶ
βραχεία, καὶ οἰκονομία συντηγμένη τῆς πολιτείας, ὡς καὶ
πόλις μὲν οἶκος μέγας, πολιτεία δὲ κοινή τις οἰκονομία.
Δι' ὧν μάλιστα παρίσταται τὸν αὐτὸν οἰκονομικὸν τε εἶ-
ναι καὶ πολιτικόν, καὶ ἂν τὰ πλήθη καὶ μεγέθη τῶν ὑπο-
κειμένων διαλλάττη. Καθάπερ ἐπὶ ζωγραφίας ἔχει καὶ
πλαστικῆς· ὁ γὰρ ἀγαθὸς ἀνδριαντοποιὸς ἢ ζωγράφος

εάν τε πολλά καὶ κολοσσιαῖα μεγάλα κατασκευάζῃ, εἴαν τε ὀλίγα καὶ βραχύτερα, τὴν αὐτὴν ἐπιδεικνύμενος τέχνην ὁ αὐτός ἐστι.

Illecebris herilis uxoris caste resistens Ioseph nihilominus in carcerem conticitur. (9. 10.) •

9. Σφόδρα δὲ εὐδοκιμῶν ἐν τοῖς κατὰ τὴν οἰκουρίαν ἐπιβουλεύεται πρὸς τῆς τοῦ δασπότου γυναικὸς ἐπιβουλήν τὴν ἐξ ἔρωτος [*] ἀκολάστου. Τῇ γὰρ εὐμορφίᾳ ἐπιμαρτυρία τοῦ νεανίσκου καὶ ἀκαθάρτου περὶ τὸ πάθος λυσιπῶσα τοὺς περὶ μύθεως λόγους προσέφερον ἐβφομένως ἐναντιούμενοι καὶ μηδ' ὅπως προσέειπαι ὑπομένοντι διὰ τὴν ἐκ φύσεως καὶ μελέτης ἐννοιάξασαν κοσμιότητα καὶ σωφροσύνην. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ζῶντοροῦσα καὶ ἀναγλίσσασα τὴν ἐκνομον ἐπιθυμίαν ἀεὶ μὴν ἀπεπειράτο, ἀεὶ δὲ ἀπατήγγαυε, βία λοιπὸν προσπαθεῖσα ἐχρῆτο, καὶ λαβρομένη τῆς ἀμπαχόνης αὐτόνοως ἄχρι τῆς αὐτῆς ἐπειπίαστο φόβῳ κραταιοτέρῳ, τοῦ πάθους ἰσχύον ἐπιδιδόντος, ὃ καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους εἶωθα ἰσχυροῦν. Ὁ δὲ τῆς παρούσης ἀκαίριος γενόμενος δυνατώτατος τὰς ἐλευθέρους καὶ ἀξίας τοῦ γένους ἐβφοξο φωνίας· „Τί βιάξῃ;“ λέγων. „Ἐξαιρέτοις εἶδασι καὶ νομίμοις χροόμεθα ἡμεῖς οἱ Ἑβραίων ἀπόγονοι. Τοῖς *δὴ* ἄλλοις ἐφοῖται μετὰ τὴν τασσαρθεκαϊδικαίτην ἡλικίαν πόρναις καὶ χαμαιτύτοις καὶ ταῖς ὅσαι μισοθαρνοῦσιν ἐπὶ τοῖς σώμασι μετὰ πολλῆς ἀδελίας χρῆσθαι· παρ' ἡμῖν δὲ οὐδ' ἑταίρα ζῆν ἔξαστιν, ἀλλὰ κατὰ τῆς θειροῦσης ὄφισται δικη θάνατος. Πρὸ δὲ συνόδων νομίμων ὁμίλλαν ἑτέρας γυναικὸς οὐκ ἴσμεν, ἀλλ' ἄγνοι γάμων ἄγραις παρθένοισι προσερχόμεθα, προτοδοιμένοι τέλος οὐχ ἡδονήν, ἀλλὰ γνησιῶν παιδῶν σποράν. Ἐπεὶ

δὴ ταύτην καθαρεύσας τὴν ἡμέραν οὐκ ἄρξομαι παρνομεῖν ὑπὸ μοιχείας, τοῦ μεγίστου τῶν ἀδικημάτων, ὀφείλων, εἰ καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ὑπῆρχον ἐκδεδιητημένος καὶ ταῖς τῆς νεότητος ὀρμαῖς ἠγμένος καὶ τὴν ἐγγώριον ἐξηλωκῶς τρυφῆν, ὅμως ἀλλότριον μὴ θηρᾶν γάμον, ἐφ' ᾧ τίς ἀνθρώπων οὐ φοιᾷ; Περὶ γὰρ τῶν ἄλλων εἰωθότες διαφέρεσθαι μόνον τοῦθ' ὁμογνωμονοῦσιν, ὃ πανταχοῦ πάντες ἄξιον θανάτων μυρίων ἐνόμισαν, ἀκρίτους ἐκδιδόντες τοὺς ἀλόντας τοῖς πεφωρακόσι. Σὺ δὲ ἐπιδαμιλευομένη καὶ τρίτον προστίθης μοι μίασμα, κελεύουσα μὴ μοιχεύειν μόνον, ἀλλὰ καὶ δέσποιναν καὶ δεσπότου γυναῖκα διαφθείρειν. Εἰ μὴ ἄρα τούτου χάριν παρῆλθον εἰς τὴν ὑμετέραν οἰκίαν, ἵν' ἀποστὰς τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς δεῖ θεράποντα παρέχειν, μεθύω καὶ ἐμπαροινῶ ταῖς ἐλπίσι τοῦ προιαμένου, νοθεύων αὐτοῦ γάμον, οἰκίαν, συγγένειαν; Ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὡς δεσπότην μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐεργέτην ἤδη τιμᾶν προάγομαι· πάντ' ἐπιτέτροφέ μοι τὰ οἰκεῖα, οὐδὲν οὐ μικρὸν οὐ μέγα ὑπεξήρηται τὸ παράπαν, διχα σοῦ τῆς γυναικός. Ἄνθ' ὧν ἄξιον αὐτὸν ἐν οἷς παραινεῖς ἀμείψασθαι; Καλὰς [*] ὡς ἔοικεν ἀντιπαρέξω δωρεὰς ταῖς προὔπηργμέναις χάρισιν οἰκειάς. Ὁ μὲν δεσπότης αἰχμάλωτον ὄντα με καὶ ξένον ταῖς εὐεργεσίαις ἐλεύθερον καὶ ἄστον, τὸ γοῦν ἐπ' αὐτὸν ἦκον μέρος, ἀπειργάσατο· ἐγὼ δὲ ὁ δοῦλος ὡς ξένῳ καὶ αἰχμαλώτῳ προσενεχθήσομαι τῷ δεσπότη; Καὶ τίνι ψυχῇ παραδεξιόμενος τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο; Προςβλέψω δὲ τίσιν ὀφθαλμοῖς ὁ σιδηροῦς ἐγώ; Τὸ συνειδὸς ἐλλαμβανόμενον ὀρθοῖς ὄμμασιν οὐκ ἑάσει προςβλέπειν, καὶ ἂν δυνηθῶ λανθάνειν. Λήσομαι δὲ οὐδαμῶς· εἰσὶ γὰρ ἕξασται μυρίοι τῶν λάθρα δρωμένων, οἷς οὐ θέμις

ἡσυχάζειν. Ἐὼ λέγειν, ὅτι, καὶ ἂν μηδεὶς ἕτερος αἰσθη-
ται ἢ συναισθόμενος μὴ κατείπη, μηρυτὴς οὐδὲν ἦτον
αὐτὸς γενήσομαι κατ' ἔμαντοῦ τῷ χρώματι, τῷ βλέμματι,
τῇ φωνῇ, καθάπερ μικροῦ πρότερον εἶπον, ὑπὸ τοῦ συν-
ειδότης ἐλεγχόμενος. Εἰ δὲ καὶ μηδεὶς κατερεῖ, τὴν πάρ-
εδρον τοῦ θεοῦ δίκην καὶ τῶν πραγμάτων ἔφορον οὔτε
δείδμεν οὔτ' αἰδοῦμεθα;

10. Πολλὰ τοιαῦτα συνείροντος καὶ φιλοσοφούντος
ἐκεκώφητο· δειναὶ γὰρ αἱ ἐπιθυμίαι καὶ τὰς ἀκριβεστά-
τας τῶν αἰσθήσεων ἐπισκιάσει. Ὅπερ συνιδῶν ὑποδι-
δράσκει, τὰ ἱμάτια καταλιπὼν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς, ὧν
ἐπέλιπτο. Τοῦτο παρέσχεν αὐτῇ τὸ ἔργον εὐρεσιλογεῖν
προφάσεις σχεπτομένη κατὰ τοῦ νεανίσκου, αἷς αὐτὸν
ἄμυνεῖται. Παραγενομένῳ γὰρ ἐξ ἀγορᾶς τῷ αὐτῆς ἄν-
δρὶ, καθυποκρινομένη τὴν σώφρονα καὶ κόσμον καὶ ἐν
τοῖς ἀκολάστοις ἐπιτηδεύμασι, πάνυ δυσχεραίνουσα, ἠγα-
γες ἔφη, „θεράποντα ἡμῖν παῖδα Ἐβραῖον, ὃς οὐ μόνον
ἤδη τὴν ψυχὴν διέφθορακεν, εὐχερῶς καὶ ἀνεξετιώστως
ἐπιτρέψαντος αὐτῷ τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ καὶ ἐμοῦ ἀπετόλ-
μησεν αἰσχῆναι τὸ σῶμα. Ταῖς γὰρ ὁμοδοῦλοις οὐκ
ἐξήρκεσεν αὐτῷ χρῆσθαι μόνιας, ἀσελγεστάτου καὶ λα-
γνιστάτου γενομένου, πειρῶν δὲ καὶ τὴν δέσποιναν ἐμὲ ἐπε-
χειρήσεν καὶ βιάζεσθαι. Καὶ τὰ δείγματα τῆς φρενο-
βλαβείας ἐναργῆ καὶ δηλὰ ἐστι· περιπαθήσασα γὰρ, ὡς
ἐξωμώγησα τοὺς ἔνδον βοηθούς· ἐπικαλοῦσα, πτοηθεὶς
διὰ τὸ ἀπερίσκεπτον τὴν ἐσθῆτα καταλιπὼν ὑποδιδρά-
σκει φόβῳ συλλήψεως.“ Καὶ ἐπιδεικνυμένη πίστιν ἐδό-
κε προσφέρειν τῶν λεγομένων. Ἄπερ ἀληθῆ νομίσας ὁ
δασπότης εἶναι κελεύει τὸν ἄνθρωπον εἰς εἰρκτὴν ἀπαγα-
γεῖν, δυσὶ τοῖς μεγίστοις ἁμαρτιῶν, ἐνὶ μὲν, ὅτι μὴ μετα-

δούς ἀπολογίας ἀκρίτως κατέγνω τοῦ μηδὲν ἠδικηκόςτος ὡς τὰ μέγιστα παρανομήσαντος, ἑτέρῳ δέ, ὅτι ἢ ἐσθής, ἢ προέφερον ἢ γυνή ὡς ἀπολειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ νεανίσκου, πίστις ἦν βίας, οὐχ ἦν ἐκείνος εἰργάζετο, ἀλλὰ τὴν ὑπομονὴν ἦν ὑπέμεινεν ἐκ τῆς γυναικός· βιαζομένου μὲν γὰρ ἔργον ἦν τὴν ἀμπεχόνην τῆς δεσποίνης κατέχειν, βιασθέντος δὲ τὴν ἰδίαν ἀφαιρεθῆναι. Συγγνωστός [*] δὲ ἴσως τῆς ἄγαν ἀπαιδευσίας, ἅτε τὴν δίαιταν ἐν μαγειρείῳ ποιοῦμενος, αἵματος καὶ καπνοῦ καὶ τέφρας ἀνάπλεως, τοῦ λογισμοῦ καιρὸν οὐκ ἔχοντας ἐνηρεμεῖν καὶ σχολάζειν ἐν ἐαυτῷ διὰ τὸ πεφύρθαι, μᾶλλον ἢ οὐχ ἦττον τοῦ σώματος.

Continentia etiam ad reipublicae regimen confert.

11. Τρεῖς μὲν ἤδη χαρακτῆρας τοῦ πολιτικοῦ διετύπωσα, τὸν τε ποιμενικὸν καὶ τὸν οἰκονομικὸν καὶ τὸν καρτερικόν. Περὶ μὲν οὖν τῶν προτέρων εἴρηται δυοῖν· ὁ δὲ ἐγκρατῆς οὐχ ἦττον ἐκείνων πρὸς πολιτείαν συνίδει. Πρὸς μὲν οὖν ἅπαντα τὰ τοῦ βίου πράγματα λυσιτελῆς ἐγκράτεια καὶ σωτήριον· πρὸς δὲ τὰ πόλεως καὶ διαφερόντως, ὡς ἀφθόνως τοῖς βουλομένοις μανθάνειν πάρεστι καὶ προχειρότατα. Τίς γὰρ ἀγνοεῖ τὰς ἐξ ἀκρασίας ἔθνεσι καὶ χώραις καὶ ὅλοις κλίμασι τῆς οἰκουμένης ἐν γῆ καὶ θαλάττῃ γινομένης συμφοράς; τῶν γὰρ πολέμων οἱ πλείους καὶ μέγιστοι δι' ἔρωτας καὶ μοιχείας καὶ γυναικῶν ἀπάτας συνέστησαν, ὑφ' ὧν τὸ πλεῖστον καὶ ἄριστον ἐξαναλώθη τοῦ τε Ἑλληνικοῦ καὶ βαρβαρικοῦ γένους, καὶ τῶν πόλεων ἢ νεότης ἐφθάση. Εἰ δὲ τὰ ἐξ ἀκρασίας στάσεις ἐμφύλιοι καὶ πόλεμοι καὶ κακὰ ἐπὶ κακοῖς ἀμύθητα, δῆλον, ὅτι τὰ ἐκ σωφροσύνης εὐστάθεια καὶ εὐρήνη καὶ τελείων κτῆσις ἀγαθῶν καὶ ἀπόλαυσις.

Eunuchus sensu allegorico.

12. Ἄξιον μέντοι καὶ τὰ διὰ τούτων ἐμφαινόμενα κατὰ τὸ ἀκόλουθον παραστήσαι. Ὁ πριύμενος τὸν ἐπικρινόμενον εὐνοῦχος εἶναι λέγεται. Λεόντως. Ὁ γὰρ ὠνούμενος τὸν πολιτικὸν ὄχλος ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν εὐνοῦχος, ὅσα μὲν τῷ δοκεῖν ἔχων τὰ γεννητικά, τὰς δὲ εἰς τὸ γεννᾶν δυνάμεις ἀψηρημένους· καθάπερ καὶ οἱ τὰς ὄψεις ὑποχυθέντες ὀφθαλμούς ἔχοντες τῆς δι' ὀφθαλμῶν ἐνεργείας στέρονται, βλέπειν οὐ δύναμενοι. Τίς οὖν ἢ πρὸς ὄχλον εὐνούχων ὁμοιότης; Ὅτι ἄγονός ἐστι σοφίας, ἐπιτηδεύει δὲ ἀρετήν. Ὅταν γὰρ μυγᾶδων καὶ συγκλύδων πλῆθος ἀνθρώπων εἰς ταύτην συνέλθῃ, λέγει μὲν τὰ δέοντα, φρονεῖ δὲ καὶ πράττει τὰ ἐναντία, τὰ νόδια πρὸ τῶν γνησίων ἀποδεχόμενος, ἕνεκα τοῦ δόξης μὲν ἠτιᾶσθαι, τὸ δὲ ἀληθεῖα καλὸν μὴ ἐπιτηδεύειν. Ὅθεν καὶ — τὸ παραλογώτατον — γυνὴ τῷ εὐνούχῳ τούτῳ συνοικεῖ· μναῖται γὰρ ὄχλος ἐπιθυμίαν, ὡςπερ ἀνὴρ γυναικα, δι' ἧς ἕκαστα καὶ λέγει καὶ πράττει, σύμβουλον αὐτὴν ποιούμενος ἀπάντων ρητῶν τε καὶ ἀπορρήτων, μικρῶν τε αὐτῶν καὶ μεγάλων, ἥκιστα προσέχειν βιωθῶς τοῖς ἐκ λογισμοῦ. Πρὸςφύεστατα μέντοι καὶ ἀρχιμιάγειρον αὐτὸν καλεῖ. Καθάπερ γὰρ οὐδὲν ἕτερον ἐπιτηδεύει μάγειρος ἢ τὰς ἀνηνύτους καὶ περὶ τὰς γαστρὸς ἡδονάς, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ πολιτικὸς ὄχλος τὰς δι' ἀκοῆς τέρεψαι τε καὶ θρύψεαι, ὑφ' ὧν οἱ τόνοι τῆς διανοίας γαλλῶνται καὶ τρόπον τινὰ [*] τὰ νεῦρα τῆς ψυχῆς ἐκλύεται. Τὴν δὲ πρὸς ἰατροὺς μαγείρων διαφορὰν τίς οὐκ οἶδεν; Οἱ μὲν τὰ ὑγίαινα καὶ ἂν μὴ προσηνῇ τυγχάνῃ, μόνον διὰ σπουδῆς τῆς πάσης εὐτρεπίζονται· οἱ δὲ ἔμπαλιν μόνον

τὰ ἡδέα τοῦ συμφέροντος ἀλογοῦντες. Ἰατροῖς μὲν οὖν εἰκόασιν ἐν δήμῳ νόμοι καὶ οἱ κατὰ νόμους ἄρχοντες, βουλευταὶ τε καὶ δικασταί, φροντίζοντες τῆς τῶν κοινῶν σωτηρίας καὶ ἀσφαλείας ἀκολάκευτοι· ὀψαρτυταῖς δὲ οἱ πολυάνθρωποι τῶν νεωτέρων ὅμιλοι, μέλει γὰρ αὐτοῖς οὐ τὰ συνοίσοντα αὐτοῖς, ἀλλὰ πῶς τὴν ἐν τῷ παρόντι καρπώσονται μόνον ἡδονήν.

Vulgus mulier.

13. Ἐρᾷ δέ, ὡς ἀκόλαστος γυνή, καὶ ἡ τῶν ὄχλων ἐπιθυμία τοῦ πολιτικοῦ καὶ φησιν αὐτῷ· Παρελθὼν, ὡ οὔτος, εἰς ὄχλον ὡς συνοίκῳ, πάντων ἐκλαθοῦ τῶν ἰδίων ἡθῶν, ἐπιτηδευμάτων, λόγων, ἔργων, ἐν οἷς ἐτράφη· ἐμοὶ δὲ πειθάρχει καὶ ἐμὲ θεράπευε, καὶ ὅσα δι' ἡδονῆς ἐστὶ μοι, πράττε. Ἀνστηρόν γὰρ καὶ ἀνθέκαστον καὶ ἀληθείας ἐταῖρον καὶ ἀκριβοδίκαιον, ὄγκῳ καὶ σεμνότητι πρὸς ἅπαντα χρώμενον καὶ πρὸς μηδὲν εἰκοντα, μόνου περιεχόμενον αἰεὶ τοῦ συμφέροντος, ἄνευ θεραπείας τῶν ἰακροωμένων, οὐκ ἀνέχομαι· διαβολὰς δ' ἐνίων κατὰ σοῦ μνηρίας καὶ πρὸς τὸν ἐμὸν ἄνδρα τὸν ὄχλον, τὸν σὸν δεσπότην — ἄχρι γὰρ νῦν ἀπελευθεριάξῃς δοκεῖς μοι —, καὶ ὅτι δοῦλος τυραννικοῦ γέγονας δεσπότη, λίαν ἀγροεῖς. Εἰ δὲ ἡδεις, ὅτι αὐτοπραγία μὲν ἐλευθέρῳ, οἰκέτῃ δ' ἀλλότριον, ἐπεπαιδευσο ἄν, ἀνθάδειαν μεθήμενος, εἰς ἐμὲ βλέπειν τὴν ἐκείνου γυναῖκα, ἐπιθυμίαν, καὶ [δραῖν] ἅπαντα τὰ πρὸς ἀρέσκειαν τὴν ἐμήν, δι' ὧν μάλιστα εὐαρεστήσεις.

Vir civilis castus et liber.

14. Ὁ δὲ πολιτικὸς ὄντως οὐκ ἀγροεῖ μὲν, ὅτι δε-

σποτικὴν ἐξουσίαν ἔχει ὁ δῆμος, αὐτὸν δὲ οὐχ ὁμολογήσει
 δοῦλον, ἀλλ' ἐλεύθερον, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀρέσκειαν.
 Ἀλλ' ἀντικρὺς ἐρεῖ· Δημοκοπεῖν οὐκ ἔμαθον, οὐτ' ἐπι-
 τηθεύσω ποτέ, πόλεως δὲ προστασίαν καὶ ἐπιμέλειαν
 ἔχειν ἐγχειρισθεῖς, ὡς ἀγαθὸς ἐπίτροπος ἢ πατήρ εὐ-
 ρους, ἀδόλως καὶ καθαρῶς ἄνευ τῆς ἐχθρᾶς ὑποκρίσεως.
 Ταῦτα φρονῶν ἐξετασθήσομαι, μηδὲν ὑποστέλλων μηδὲ
 συγκρίπτων φωρὸς τρόπον, ἀλλὰ τὸ συνειδὸς ἀνγάζων
 ὡς ἐν ἡλίῳ καὶ φωτὶ. Φιῶς γὰρ ἡ ἀλήθεια. Φοβηθή-
 σομαι δὲ οὐδὲν ὧν ἂν ἐπανατινῆται, καὶ ἂν θάνατον
 ἀπειλῇ· θανάτου γὰρ ἐμοὶ κακὸν ἀργαλεώτερον ὑπόκρι-
 σις. Ἦν ὑπομενῶ τοῦ χάριν; Καὶ γὰρ εἰ δεσπότης ὁ
 δῆμος, ἀλλ' οὖν ἐγὼ δοῦλος, εὐπατριίδης εἰ καὶ τις ἄλλος,
 ἐφιέμενος ἐγγραφεῖσθαι ἐν τῇ μεγίστῃ καὶ ἀρίστῃ πολι-
 τεύματι τοῦδε τοῦ κόσμου. Ὅταν [*] γὰρ μὴ δῶρα, μὴ
 παρακλήσεις, μὴ τιμῶν ἔριος, μὴ ἀρχῆς ἐπιθυμία, μὴ
 ἀλαζονεία, μὴ ὁ τοῦ δοκεῖν ἴμερος, μὴ ἀκολασία, μὴ
 ἀνανδρία, μὴ ἀδικία, μηδὲν ἄλλο τῶν ὅσα ἐκ πάθους ἢ
 κακίας ὑπιάγεται, τίνας ἔτι φοβηθήσομαι δεσποτείαν; ἢ
 δῆλον ὅτι τὴν ἀπ' ἀνθρώπων; Ἀλλ' οὗτοί γε τὴν σώμα-
 τος ἐπιγράφονται κυρίαν, οὐδὲν κατ' ἐμοῦ· ἐγὼ γὰρ ἀπὸ
 τοῦ κρεῖττονος, τῆς ἐν ἑμαυτῷ διανοίας, χρηματίζω, καθ'
 ἣν παρεσκεύασμαι βιοῦν, ὀλίγα φροντίζων τοῦ θνητοῦ
 σώματος, ὃ καὶ ἂν ὀστρέου δίκην περιπεφανκὸς ἐπηρεά-
 ζηται πρὸς τινῶν, ἀφειμένον τῶν ἐνδον δεσποτῶν τε καὶ
 χαλεπῶν δεσποινῶν, οὐκ ἀνιάσομαι, τὴν βαρυτάτην ἀνάγκη
 ἐκπεφευγώς. Ἐὰν οὖν δικάζω δέη, δικάσω, μήτε
 πλουσίῳ προσθέμενος διὰ τὴν περιουσίαν, μήτε πένητι
 διὰ τὴν ἐπὶ ταῖς ἀτυχλαῖς ἔλθον, ἀλλὰ τὰ τῶν κρινομένων
 ἀξιώματα καὶ σχήματα παρακαληνθάμενος ἀδόλως βρα-

βεύσω τὸ φανησόμενον δίκαιον. Ἐάν τε βουλευώ, γνώμας
 εἰσηγήσομαι τὰς κοινωφειεῖς, καὶ ἂν μὴ πρὸς ἡδονὴν ὦσιν.
 Ἐάν τε ἐκκλησιάζω, τοὺς θῶπας λόγους ἐτέροις καταλι-
 πὼν τοῖς σωτηρίοις χρήσομαι καὶ συμφέρουσιν, ἐπιτιμῶν,
 νουθετῶν, σωφρονίζων, οὐκ αὐθάδειαν μανιώδη καὶ πα-
 ράφορον, ἀλλὰ νήφουσαν παρρησίαν ἐπιτετηδευκώς. Εἰ
 δὲ μὴ χαίρη τις ταῖς βελτιώσεσιν, ἐπιτιμάτω καὶ γονεῦσι
 καὶ ἐπιτρόποις καὶ διδασκάλοις καὶ πᾶσι τοῖς κηδεμόσιν,
 ὅτι τέκνα γνήσια καὶ ὄρφανούς παῖδας καὶ φοιτητὰς κα-
 κηγοροῦσιν, ἔστι δὲ ὅτε καὶ τύπτουσιν, οἷς οὔτε βλασφη-
 μίαν οὔθ' ὕβριν ὅσιον ἐπιφημίξειν, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον τὰ
 φιλίας καὶ εὐνοίας ὀνόματα. Πάνυ γὰρ ἀνάξιον τὸν πο-
 λιτικὸν ἐμὲ καὶ τὰ τοῦ δήμου πάντα ἐπιτειραμμένον ἐν
 τοῖς περὶ τοῦ συμφέροντος λογισμοῖς χεῖρονα γενέσθαι
 τινὸς τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἐπιτηδύοντος. Ἐκεῖνος γὰρ
 οὐδὲν τῆς περὶ τὸν θεραπευόμενον λαμπρότητος ἐν ταῖς
 νομιζομέναις εὐτυχίαις φροντίσας, οὔθ' ὅτι εὐγενὴς ἦν ἢ
 πολυχρήματος, οὔθ' ὅτι τῶν καθ' αὐτὸν ἐνδοξότατος
 βασιλεὺς ἢ τύραννος, ἐνὸς περιέχεται μόνου τοῦ σῶσαι
 κατὰ δύναμιν, καὶ ἂν δέη τομαῖς ἢ καύσεσι χρῆσθαι,
 καίει τε καὶ τέμνει τὸν ἄρχοντα καὶ δεσπότην ὁ ὑπήκοος
 καὶ λεγόμενος δούλος. Ἐγὼ δὲ οὐχ ἓνα ἄνδρα, πόλιν δὲ
 ὅλην κάμνουσαν παραλαβὼν ὑπ' ἀργαλεωτέρων νόσων,
 ὡς κατεσκεύασαν αἱ συγγενεῖς ἐπιθυμίαι, τί πράσσειν
 ὀφείλω; προέμενος τὰ συνοίσοντα πᾶσι κοινῇ τὰ τοῦ
 δεῖνος ἢ τοῦ δεῖνος ὡτα θεραπεύειν ἀνελευθέρῳ καὶ σφό-
 δρα δουλοπρεπεῖ κολακείᾳ; Τεθνάναι μᾶλλον ἂν ἐλοί-
 μην ἢ πρὸς ἡδονὴν τι φθεγξάμενος [*] ἐπικρύψαι τὴν ἀλή-
 θειαν καὶ τοῦ συμφέροντος ἀμελήσαι·

„Πρὸς ταῦθ'“

ὡς ὁ τραγικός *) φησιν,

„ἴτω μὲν πῦρ, ἴτω δὲ φάσγανον,
πίμπρα, κάταιθε σάρκας, ἐμπλήσθητί μου
πίνων κελαινὸν αἷμα· πρόσθε γὰρ κάτω
γῆς εἰσιν ἄστρα, γῆ δ' ἄνεισ' εἰς αἰθέρα,
πρὶν ἐξ ἐμοῦ σοὶ θῶπ' ἀπαντῆσαι λόγον.“

Οὕτως οὖν ἠόρηνωμένον τὸ φρόνημα καὶ ἐκτὸς πάντων
παθῶν ἰστάμενον, ἡδονῆς, φόβου, λύπης, ἐπιθυμίας,
ἄνδρα πολιτικὸν ὁ δεσπότης δῆμος οὐκ ἀνέχεται, συλλα-
βῶν δὲ ὡς ἐχθρὸν κολάζει τὸν εὖνον καὶ φίλον — πρὸ
ἐκείνου τιμωρούμενος ἑαυτὸν τῇ μεγίστῃ τῶν τιμωριῶν,
ἀπαιδευσία, δι' ἣν οὐκ ἔμαθεν ἄρχεσθαι, τὸ κάλλιστον
καὶ βιωφελέστατον, ἐξ οὗ περιγίνεται καὶ τὸ ἄρχειν.

*Iosephi in carcerem coniecti in mores et animum carce-
rarii (15) vincitorumque (16) salutaris potestas.*

15. Αποχρώντως δὴ καὶ περὶ τούτων διειλεγμένοι
τὰ ἐξῆς ἴδωμεν. Ὁ διαβληθεὶς νεανίας ὑπὸ τῆς ἐρωμέ-
νης γυναικὸς τῷ δεσπότη, πλασαμένης ἀντιστρόφους αἰ-
τίας, αἷς ἦν ἔνοχος αὐτῇ, μὴδ' ἀπολογίας τυχῶν εἰς εἰρ-
κτὴν ἀπίχεται· καὶ γενόμενος ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τοσοῦ-
τον ἀφειτῆς μέγεθος ἐπεδείξατο, ὡς καὶ τοὺς πονηροτά-
τους τῶν ἐπεὶ τεθριπέναι καὶ καταπλήττεσθαι καὶ παρη-
γόρημα τῶν συμφορῶν ὑπολαμβάνειν ἀλεξίκακον εὐρηκέ-
ναι τὸν ἄνθρωπον. Ὅσης δ' ἀπανθρωπίας οἱ εἰρκτο-
φίλακας γέμουσι καὶ ὠμότητος, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. Πύσει
τε γὰρ ἀνηλεεῖς εἰσι, καὶ μελέτη συγκροτοῦνται θηριού-

*) Euripides in Syleo.

μενοι καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν πρὸς ἀγριότητα, χρηστὸν μὲν οὐδὲν δρῶντες ἢ λέγοντες ἢ ὀρῶντες, ὅσα δὲ βιαιότατα καὶ χαλεπώτατα. Καθάπερ γὰρ οἱ τὰ σώματα εὐπαγεῖς, ὅταν τὴν ἐξ ἀθλητικῆς ἀσκήσιν προσλάβωσιν, νευροῦνται, δύνανται ἀνανταγώνιστον καὶ εὐεξίαν ὑπερβάλλουσαν κτώμενοι· τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅταν ἀτίθασσος καὶ ἀμείλιτος φύσις ἀσκήσιν εἰς τὸ ἀνήμερον προσλάβῃ, διχόθεν ἄβατος καὶ ἀπρόσιτος οἴκῳ ἢ ἐνὶ πάθει χρηστῷ καὶ φιλανθρώπῳ. Ὡς περ γὰρ οἱ τῶν ἀγαθῶν ὁμιληταὶ βελτιοῦνται τοὺς τρόπους, χαίροντες τοῖς συνοῦσιν ἡδέσι καὶ ἀγαθοῖς, οὕτω καὶ οἱ τοῖς πονηροῖς συζῶντες ἀπομάττονται τὴν ἐκείνων κακίαν· δεινὸν γὰρ τὸ ἔθος ἐξομοιωθῆαι καὶ βιάσασθαι πρὸς φύσιν. Συνδιατρίβουσι δὲ οἱ εἰρκτοφύλακες λωποδύταις, κλέπταις, τοιχωρῆχοις, ὑβρισταῖς, βιαιοῖς, φθορεῦσιν, ἀνδροφόνοις, μοιχοῖς, ἱεροσύλοις, ὧν ἀφ' ἐκάστου σπῶνται τι μοχθηρίας καὶ συνερανίζουσι, καὶ ἐκ τῆς πολυμιγοῦς κρᾶσεως ἐν ἀποτελοῦσι πᾶμφυρτον καὶ παμμίαρον κακόν.

16. Ἄλλ' ὅμως ὁ τοιοῦτος [*] ἡμερωθεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ νεανίσκου καλοκαγαθίας οὐ μόνον ἀδείας καὶ ἐκχειρίας μετέδωκεν, ἀλλὰ καὶ ἀρχῆς τῆς ἐφ' ἅπασιν τοῖς δεσμώταις, ὡς λόγῳ μὲν ἕνεκα προσχήματος ἐμμένειν εἰρκτοφύλαξ, τὴν δὲ ἐν ἔργοις πράξιν παρακεχωρηκέναι τῷ νεανίᾳ, δι' ἧς οὐκ ὀλίγα συνέβαινε τοὺς ἀπαχθέντας ὠφελεῖσθαι. Τὸ γοῦν χωρίον οὐδ' ὀνομάζειν ἔτι ἡξίον εἰρκτήν, ἀλλὰ σωφρονιστήριον· ἀντὶ γὰρ βασάνων καὶ τιμωριῶν, ἃς νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὑπέμενον τυπτόμενοι καὶ καταδούμενοι, καὶ τί κακόν οὐ πάσχοντες, λόγοις καὶ δόγμασι τοῖς φιλοσοφίας ἐνουθετοῦντο καὶ ταῖς ἀνυσιμωτέραις παντὸς λόγου πράξεσι τοῦ διδάσκοντος.

Τὸν γὰρ αὐτοῦ βίον σωφροσύνης καὶ πάσης ἀρετῆς οἷα γραφὴν ἀρχέτυπον εὖ δεδημιουργημένην ἐν μέσῳ θεὸς ἐπέστρεψε καὶ τοὺς πάνυ δοκοῦντας ἀνιάτως ἔχειν, οἷς μακρὰι νόσοι τῆς ψυχῆς ἐλώφησαν ἤδη, κακίζουσιν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις αὐτοῖς καὶ μετανοοῦσι καὶ τοιαῦτ' ἐπιφθεγγόμενοις. Ποῦ ποτ' ἄρ' ἦν πάλαι τοσοῦτον ἀγαθόν, οὗ τὴν ἀρχὴν ἐσφάλημεν; ἰδοὺ γὰρ ἐπιλάμπαντος αὐτοῦ ὡς πρὸς κάτοπτρον τὴν ἀκοσμίαν ὁρῶντες αὐτῶν αἰσχυνόμεθα.

Iosephus somnia interpretatur, quae viderant praefectus pincernarum (17) praefectusque pistorum (18).

17. Τοῦτον τὸν τρόπον βελτιουμένων εἰσάγονται δύο εὐνοῦχοι τοῦ βασιλέως, ὁ μὲν ἀρχιοινοχός, ὁ δὲ ἀρχισιτοποιός, ἐν οἷς ἐπετράπησαν κατηγορηθέντες καὶ καταγνωσθέντες. Ὁ δὲ καὶ τούτων τὴν ἐπιμέλειαν ἦν καὶ τῶν ἄλλων ἐποιεῖτο, εὐχόμενος, ὅπως οἷός τε ἦ μηδὲν χεῖρους τῶν ἀνεπιλήπτων ἀπεργάσασθαι τοὺς ὑφ' ἑαυτῶ. Χρόνου δ' οὐ μακροῦ διελθόντος ἐπιὼν τοὺς δεσμώτας ὁρᾷ συννοίας καὶ κατηφείας γέμοντας μᾶλλον ἢ πρότερον τοὺς εὐνούχους, καὶ στοχασάμενος ἐκ τῆς σφοδρᾶς λύπης προσπεπωκέναι τι νωώτερον, ἐπυνθάνετο τὴν αἰτίαν. Ἀποκρινομένων δέ, ὡς ὄνειρους ἰδόντες ἄσης καὶ ἀδημονίας πεπλήρωνται, μηδενὸς ὄντος τοῦ διακρινούντος „Θαρσεῖτε“ ἔφη „καὶ διηγεῖσθε, γνώριμοι γὰρ ἔσονται βουλομένου θεοῦ. βούλεται δὲ τὰ συνεσκιωμένα τῶν πραγμάτων ἀνακαλύπτειν τοῖς ἀλήθειαν ποθοῦσιν.“ Ἐἶτα πρότερος ὁ ἀρχιοινοχός φησὶν. „Ἐδοξα μεγάλην ἄμπελον ἐκπεφυκέναι τριῶν πυθμένων ἐν εὐερνέστατον στέλεχος τρωτηλιῶν καὶ βοτρυοφοροῦσαν ὡς ἐν ἀκμῇ τῆς

ΡΗΙΙ.Ο IV. F

ὁπώρας, ὑποπερκαζούσης δὲ τῆς σταφυλῆς δρέψασθαι τῶν βοτρώων καὶ εἰς ἔκπωμα βασιλικὸν ἀποθλίβειν, ὅπως ἱκανῶς ἔχον ἀκράτου προσενηγκεῖν τῷ βασιλεῖ.“ Ὁ δὲ μικρὸν ἐπισχὼν „Ἐὐτυχίαν“ εἶπεν „ἡ φαντασία σοὶ καταγγέλλει καὶ τῆς προτέρας ἀνάληψιν ἀρχῆς. Αἶ γὰρ τρεῖς ῥίζαι τῆς ἀμπέλου τρεῖς ἡμέρας ὑπογράφουσι, μεθ’ ἃς ὑπομνησθήσεται σοὺ ὁ βασιλεύς, καὶ μεταπεμψάμενος ἐνθύνει παραδέξει μὲν ἀμνηστίαν, ἐπιτρέψει δὲ καὶ τῆς αὐτῆς μεταποιεῖσθαι τάξως, καὶ ὑπὲρ βεβαιώσεως τῆς ἀρχῆς οἰνοχοήσεις ἀναδούς ἔκπωμα τῷ δεσπότῃ.“ Καὶ ὁ μὲν ἐγγήθη τὰὐτ’ ἀκούσας.

18. Ὁ δὲ ἀρχιστοποιὸς [*] ἀποδεξάμενος τὴν διακρίσιν, ὡς καὶ αὐτὸς εὐτυχὲς ὄναρ ἰδίων — ἦν δ’ οὐ μετρίως σταλίμφημον —, ἀπατηθεὶς ταῖς ἑτέρου χρησταῖς ἐλπίσι φησὶν· „Ἄλλὰ καὶ ἐγὼ κληρονομήσω ἔδοξα καὶ τρία πλήρη κανῶν περιμέτρων κομίζω ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τὸ δὲ ἀνωτάτω πλήρες εἶναι παντοίων γενῶν, οἷς εἶωθε χρῆσθαι τὸν βασιλέα, ποικίλας δ’ εἶναι τὰς πρὸς διαίταν βασιλικὴν σιτοπόνων περιουσίας, ὄρνεις δὲ καθεπτταμένους ἀρπάξω ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καὶ ἀπλήστως ἐμφορεῖσθαι, μέχρις τοῦ πάντ’ ἀναλωθῆαι καὶ μηδὲν τῶν εὐτροπισθέντων ὑπολιπεῖσθαι.“ Ὁ δὲ „Ἐβουλόμην“ εἶπε „μὴ παραστήναι σοὶ τὴν φαντασίαν, ἢ φανείσων ἡσυχασθῆναι, ἢ, εἰ καὶ διηγείτο τις, μακρὰν γοῶν, ἵνα μὴ κατακοίταμι, τῶν ἐμῶν ὧτων γενεῖσθαι τὴν διήγησιν· ὅπως γὰρ τις ἀγγελοῦ εἶναι κακῶν, συναλγῶ γὰρ τοῖς ἐν συμφοραῖς, ἕνεκα φιλελευθροπίας οὐχ ἥμισυ τῶν ὑπομνησθέντων ἀδινώμενος. Ἄλλ’ ἐπειδὴ τοῖς ὀνειρώων κριταῖς ἀληθεύειν ἀναγκαῖον, θεῖα λόγια διεξημενεύονται καὶ προφητεύουσι, λέξω μηδὲν ὑποστειλάμενος· ἀψευδεῖν γὰρ ἐπὶ

μὲν πάντων ἄριστον, ἐπὶ δὲ τῶν ὀσίων ἀποφθεγμάτων
καὶ ὀσιώτατον. Τὰ τρία κανῶ σύμβολον τριῶν ἡμερῶν
ἐστίν. Ἐπιτιχῶν ταύτας ὁ βασιλεὺς ἀνασκολοπισθῆναι
σε καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτιμηθῆναι κελεύσει, καὶ καταπτύ-
μενα ὄρνεα τῶν σῶν ἐνώχθησεται σαρκῶν, ἄχρις ἂν
ὄλος ἐξαναλωθῆς. “ Καὶ ὁ μὲν, ὥσπερ εἰκὸς ἦν, συγ-
χυθεὶς ἀντιέτραπτο, καρδακοῦν τὴν ὀρισθεῖσαν προ-
φθεσίαν καὶ τῇ διανοίᾳ τὰς ἀνίας προσδεχόμενος. Ὡς
δὲ αἱ τρεῖς ἡμέραι διῆλθον, γενέθλιος ἐπέστη τοῦ βασι-
λέως, ἐν ᾗ πάντες οἱ κατὰ τὴν χώραν ἐπανηγύριζον, δια-
φροντῶς δὲ οἱ περὶ τὰ βασίλεια. Ἐστιωμένων οὖν τῶν
ἐν τέλει καὶ τῆς θεραπείας ἐνώχουμένης ὥσπερ ἐν δημο-
θουλίᾳ τῶν κατὰ τὸ δεσποτήριον ἐννούχων ὑπομνησθεὶς
ἄχθηται κελεύσει, καὶ θρασυόμενος τὰ ἐκ τῆς τῶν ὀνείρων
διακρίσεως ἐπισφραγίζεται, προστάξας τὸν μὲν ἀνασκο-
λοπισθῆναι τὴν κεφαλὴν ἀποτιμηθέντα, τῷ δὲ τὴν ἀρχὴν
ἦν διεῖπε πρότερον ἀπονοῦμαι.

*Iosephus regis Aegyptii somnia de septenis vaccis et kri-
cis interpretatus (19. 20) ab illo prorex constituitur (21).*

19. Καταλλαγὴς δὲ ὁ ἀρχιοινοχός ἐκλανθάνεται
τοῦ τὸς καταλλαγὰς προσιπόντος καὶ ἕκαστα τῶν συμ-
πεσόντων ἀτυχημάτων ἐπικουρίσαντος· ἴσως μὲν ἐπιβιθῆ
πῶς ἀχάριστος ἀμνήμων ἐστὶν ἐνεργετῶν, ἴσως δὲ καὶ
κατὰ πρόνοιαν Θεοῦ, βουληθέντος τὰς ἐνπραγίας τῆ
νεανίᾳ μὴ δι' ἀνθρώπου γενέσθαι μᾶλλον ἢ δι' ἑαυτοῦ.
Μετὰ γὰρ διετῆ χρόνον τῷ βασιλεῖ τὰ μέλλοντα συμβα-
νεῖν τῇ χώρῃ ἀγαθὰ καὶ κακὰ διτταῖς δι' ὀνείρου φαντα-
σίαις θεοπέμπεται ταῦτόν ὑποσημαινούσαις ἐνεκα βεβαίω-
τέρας πίστεως. Ἔδοξε γὰρ ἐπὶ βόαις ἀνέρεσθαι ἐκ τοῦ

ποταμοῦ πίονας καὶ σφόδρα εὐσάρκους, καλὰς ὀφθῆναι καὶ παρὰ ταῖς ὄχθαις νέμεσθαι· μεθ' ἧς ἑτέρας ἀριθμὸν ἴσας, [*] ἀσάρκους τρόπον τινὰ καὶ κατεσκευασμένους καὶ εἰδεχθεστάτας ἀνελεθεῖν καὶ συννέμεσθαι ταῖς προτέραις· εἴτ' ἕξαπιναίως ὑπὸ τῶν χειρόνων καταβρωθῆναι τὰς ἀμείνους, καὶ μηδέν, ἀλλὰ μηδὲ τὸ βραχύτατον ταῖς ἐμφορηθείσαις πρὸς ὄγκον ἐπιδοῦναι τὰς γαστέρας, ἀλλ' ἢ μᾶλλον ἢ οὐχ ἥττον ἐστάλθαι. Περιναστὰς δὲ καὶ κοιμηθεῖς πάλιν ἑτέρα πληχθῆναι φαντασία. Νομίσει γὰρ ἐπὶ πυροῦ στάχυν ἐκπεφυκότης ἐνὸς πυθμένος, ἰσωτάτους τοῖς μεγέθεσιν, ἀύξομένους καὶ τεθηλότας αἴρεσθαι πρὸς ἕψος μᾶλ' ἐνώστους· εἴθ' ἑτέρους ἐπὶ λεπτοῦς καὶ ἀσθενεῖς ἀναπεφυκῆναι πλησίον, ὑφ' ὧν ἐπιδραμόντων καταποθῆναι τὸν εὐσταχυν πυθμένα. Ταύτην ἰδὼν τὴν ὄψιν, τὸ λειπόμενον τῆς νυκτὸς ἄνπνος διατελέσας — ἡγεῖρον γὰρ αἰ φροντίδες κεντοῦσαι καὶ τιτρώσκουσαι — μεταπέμπεται τοῖς σοφιστὰς ἅμα τῇ ἑῷ, καὶ τὴν φαντασίαν διηγεῖται. Μηδενὸς δὲ στοχασμοῖς εἰκόσι τὸ ἀληθὲς ἰχνηλατῆσαι δυναμένου παρελθὼν ὁ ἀρχαιονοχὸς φησὶν· „ὦ δέσποτα, τὸν ἄνδρα ὃν ζητεῖς, ἐλπίς ἐστιν εὐρήσειν. Ἄμαρτόντας ἐμέ τε καὶ τὸν ἀρχισιτοποιὸν ἐκέλευσας εἰς τὸ δεσμοτήριον ἰπαχθῆναι, ἐν ᾧ τοῦ ἀρχιμαγείρου θεράπων ἦν Ἑβραῖος, ᾧ καὶ διηγησάμεθα ἐγὼ τε καὶ ἐκεῖνος ὄνειρα τὰ φανέντα ἡμῖν. Ὁ δὲ οὕτως εὐθυβόλως καὶ εὐσκόπως διέκριεν, ὡς ὅσα προεῖπεν ἑκατέρῳ συμβῆναι, τῷ μὲν ἦν ὑπέμεινε τιμωρίαν, ἐμοὶ δὲ τὸ σοῦ τεχεῖν ὕεω καὶ εὐμενοῦς.“

20. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἀκούσας προστάττει συντείναντας ἀνακαλεῖν τὸν νεανίαν. Οἱ δὲ ἀποκείραντες

— βαθεΐαι γὰρ ἦσαν αὐτῶ χαῖται καθειργμένοι κεφαλῆς καὶ γενέλου — καὶ ἀντὶ ῥυπώσης λαμπρῶν ἐσθῆτα ἀντιδόντες καὶ τὰ ἄλλα φαιδρύναντες εἰσάγουσι πρὸς βασιλεία. Ὅς ἐκ τῆς ὄψως τεκμηράμενος ἄνδρα ἐλεύθερον καὶ εὐγενῆ — χαρακτηῆρες γὰρ ἐπιφαίνονται τινες τῷ σώματι τῶν ὀρωμένων, οὐχ ὄρατοὶ πᾶσιν, ἀλλ' οἷς τὸ διανοίας ὄμμα ὀξυδορκῆ — „Μαντεύεται“ εἶπεν „ἡ ψυχὴ μου περὶ τοῦ μὴ εἰς ἅπαν ἀσαφεία τοὺς ὀνειρόντας ἐπισκιασθήσεται· δεῖγμα γὰρ σοφίας ὁ νβανίας οὗτος ὑποφαίνει, ἢ διακαλύνει τὴν ἀλήθειαν οἷα φωτὶ σκότος, ἐπιστήμη τὴν ἀμαθίαν τῶν παρ' ἡμῖν σοφιστῶν * ἀποσκευάσας*.“ Καὶ τοὺς ὀνειρόντας διηγεῖτο. Ὁ δὲ ταξίωμα τοῦ λέγοντος οὐδὲν καταπλαγῆς ὡς περ ὑπηκόω βασιλεύς, ἀλλ' οὐχ ὑπήκοος βασιλεῦ, παύρησιμ σὺν αἰδοῦ χρώμενος διελέγχετο καὶ φησιν· „Ὅσα μέλλει ποιεῖν ὁ θεὸς ἐν τῇ χώρῃ, προμεμήνηκέ σοι. Τίς μέντοι διττῆς φαντασίας μὴ ὑπολάβῃς εἶναι διττοὺς ὀνειρόντας. Εἷς ἐστι, τὴν ἀναδίπλωσιν ἔχων οὐ περιττήν, ἀλλὰ πρὸς ἔλεγχον βεβαιοτέρας πίστως. Αἶ τε γὰρ πλοῦτος ἐπὶ βόσς καὶ οἱ εὐβλιστοὶ καὶ εὐθαλίς ἐπὶ [*] στίαχους ἐνιαυτοὺς ἐπὶ δηλοῦσιν εὐθηνίας καὶ εὐστηρίας, καὶ ἐπὶ ἑτέρους λιμοῦ αἱ ἐπανιοῦσαι ἐπὶ βόσς λεπταὶ καὶ εἰδαχθεῖς, καὶ οἱ παρεφθαρμένοι καὶ μνησκότες ἐπὶ στίαχους. Ἴξεβι μὲν οὖν ἐπταετία προτέρα, πολλὴν καὶ ἄφθονον ἔχουσα εὐκαρπία, πλημμύραις μὲν ἀνὰ πᾶν ἔτος τοῦ ποταμοῦ λιμνάζοντος τίς ἀρούρας, τῶν δὲ πεδίων ὡς οὐπω πρότερον εὐτοκίᾳ χρωμένων. Ἴξεβι δὲ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐναντία ἐπταετία, χαλεπὴν ἔνδειαν καὶ σπείνιν τῶν ἀναγκαίων ἐπιφέρουσα, μήτε ἀναχεομένου τοῦ ποταμοῦ, μήτε τῆς γῆς λιπαινομένης, ὡς τῆς προτέρας εὐθηνίας ἐκλι-

θέσθαι·καί, εἴ τι λείψανον παλαιᾶς εὐετηρίας ἦν, ἀνα-
 λωθῆναι. Τὰ μὲν οὖν ἐκ τῆς διακρίσεως τοιαῦτα ἐστίν.
 Ὑπηχεῖ δέ μοι καὶ ἐκλαλεῖ τι θεῖον ὑποβάλλον τὰ ὡς ἐν
 νόσῳ σωτήρια. Νόσος δὲ πόλεων καὶ χωρίων ἢ βαρυ-
 τάτη λιμός, ἢ κατασκευαστέον ἀσθενίαν, ἵνα μὴ τελείως
 ῥωσθεῖσα τοὺς οἰκήτορας ἐκφράγη. Πῶς οὖν ἀσθενήσει;
 Τοῦ καρποῦ τῶν ἑπτὰ ἐτῶν, ἐν οἷς ἡ εὐφορέα, τὸ πλο-
 νάζον μετὰ τὰς αὐτάρχεις τοῖς πλήθεσι τροφάς — ἔσται
 δὲ ἴσως μέρος πέμπτον — θησαυριστέον ἐν πόλει καὶ
 κώμαις, μὴ μετακομίζοντας τὰ θέρη μακρόθεν, ἀλλ' ἐξ
 ὧν ἂν ἢ χωρίων, ἐν ἐκείνοις φυλάττοντας πρὸς τὴν τῶν
 ἐνοικούντων παρηγορίαν. Συγκομιστέον δὲ τὸν καρπὸν
 αὐτοῖς δράγμασι, μήτε ἀλοῶντας, μήτε συνόλως καθαι-
 ροντας· τεττάρων ἔνθα. Ἐνὸς μὲν, τοῦ σκέπη χρώμε-
 νον πρὸς πλείω χρόνον διαμένειν ἀδιάφθορον. Ἐτέρου
 δέ, τοῦ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν γίνεσθαι τῆς εὐθηνίας
 ὑπόμνησιν, ἀλοῶντων καὶ λικμώντων· ἢ γὰρ μίμησις τῶν
 πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθῶν δευτέραν ἔμβλεν ἡδονὴν ἀπερ-
 γάζεσθαι. Τρίτου δέ, τοῦ μηδ' εἰς ἀριθμὸν ἐλθεῖν, ἐν
 στάχυσι καὶ δράγμασιν ἀδήλου καὶ ἀπεριγράφου τοῦ
 καρποῦ ὑπάρχοντος, ἵνα μὴ προαναπέσωσιν αἱ διάνοιαι
 τῶν ἐγχωρίων ἐν ταῖς ἀναλώσεσι τοῦ συλλογισθέντος,
 ἀλλ' εὐθυμῶς χρώμενοι τῇ σιτίων ἀμείνοσι τροφῆς —
 τρέφει γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα ἐλπίς — ἐπικουφίζωσι τὴν
 ἐκ τῆς ἐνδείας βαρβαῖαν νόσον. Τετάρτου δέ, τοῦ καὶ τοῖς
 θρέμμασι χιλὸν τεταμιῦσθαι, τῶν ἀχύρων καὶ ἀθέρων
 ἐκ τῆς τοῦ καρποῦ καθάρσεως διακρινομένων. Ἐπιμε-
 λητὴν δὲ τούτων χειροτονητέον ἄνδρα φρονιμώτατον καὶ
 συνειτώτατον καὶ ἐν πᾶσι δόκιμον, ὃς γένοιτ' ἂν ἱκανὸς
 ἀμίσως καὶ ἀνβπιφάτως εὐτρεπῆ τὰ λαχθέντα ποιεῖν, μη-

δεμίαν αἴσθησιν τοῖς πλήθεσιν ἐνδιδούς περὶ τοῦ γενη-
σομένου λιμοῦ· χαλεπὸν γὰρ τὸ προκείμενον ταῖς ψυ-
χαῖς ἀναπεσεῖν δυσελπιστία. Ἐὰν δέ τις ἐπιζητῇ τὴν
αἰτίαν, φήσει δεῖν, καθ' ἅπερ ἐν εἰρήνῃ προνοεῖν τῶν ἐν
τῷ πολέμῳ παρασκευῶν, καὶ ἐν [*] εὐπορίαις τῶν κατ'
ἐνδειαν· ἀδήλους δὲ εἶναι πολέμους καὶ λιμούς, καὶ συν-
όλως τοὺς καιροὺς τῶν ἀβουλήτων, εἰς οὓς ἀναγκαῖον
εἶναι παρεσκευάσθαι· ἀλλὰ μὴ γενομένων τότε τὴν θε-
ραπείαν ἐπιζητεῖν, ὅτ' οὐδὲν ὄφελος.“

21. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν τῶν ὀνειρών διά-
κρισιν εὐθυβόλως καὶ εὐσκόπως στοχαζομένην τῆς ἀλη-
θείας, καὶ τὴν συμβουλίαν ὅσα τῷ δοκεῖν ὠφελιμωτάτην
κατὰ τὴν τοῦ μέλλοντος ἀδήλου πρόνοιαν, τοὺς συνόντας
ἐγγυτέρω προσελθεῖν κελεύσας, ἵνα μὴ κατακούοι, „Ἄρ’“,
εἶπεν, „ἄνδρες, εὐρήσομεν τοιοῦτον ἄνθρωπον, ὃς ἔχει
πνεῦμα θεῖον ἐν ἑαυτῷ;“ Συνεπαινούντων δὲ καὶ συν-
εκρημούντων ἀπιδῶν εἰς τὸν παρεστῶτα „Ἐγγύς“ εἶπεν
„ἐστὶν ὃν παραινεῖς ἀναζητεῖν, οὐ μακρίαν ἀρέστηκεν ὁ
φρόνιμος καὶ συνετός, ὃν ἔδει κατὰ τὰς σὰς ὑψηλήσεις
σκοπεῖν, αὐτὸς ὢν τυγχάνεις· οὐ γὰρ ἄνευ θεοῦ ταῦτ'
ὑποφθέγγεσθαι μοι δοκεῖς. Ἴθι δὴ καὶ παραλάβανε
τὴν τε ἐπιμέλειαν τῆς ἐμῆς οἰκίας καὶ τὴν Αἰγύπτου πύ-
σης ἐπιτροπήν. Εὐχέρειαν δὲ οὐδεὶς μου καταγνώσεται,
μὴ φιλαυτία χρωμένου, πάθει δυσίατω· αἵ τε γὰρ με-
γάλοι τῶν φύσεων χρόνοι οὐ δοκιμάζονται μακροῖς,
ὄγκῳ δυνάμεως βιαζόμεναι φθάνειν εἰς ὑποδοχὴν αὐτῶν
ἀνπιέρθετον· τὰ τε πράγματα μέλλησιν καὶ διατριβὴν
οὐκ ἀνέχεται, τῶν καιρῶν ἐπειγόντων εἰς τὰς ἀναγκαίας
παρασκευάς.“ Εἰτ' αὐτὸν τῆς βασιλείας καθίστησι διά-
δοχον, μᾶλλον δέ, εἰ χρή τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, βασιλέα, τὸ

μὲν ὄνομα τῆς ἀρχῆς ὑπολειπόμενος αὐτῷ, τῆς δ' ἐν ἔργοις ἡγεμονίας ἐκστάς ἐκείνω, καὶ τὰ ἄλλα πράττων ὅσα ἐπὶ τιμῇ τοῦ νεανίου. Δίδωσιν οὖν αὐτῷ σφραγίδα βασιλικὴν καὶ ἱερὰν ἐσθῆτα καὶ κύκλον χρυσοῦν περιδέξαιον, καὶ ἐπὶ δευτέριον τῶν ἁρμάτων ἀναβιβάσας κελεύει περιελθεῖν τὴν πόλιν, περιερχομένου κήρυκος καὶ δηλούντος τοῖς ἀγροῦσι τὴν χειροτονίαν. Μετονομάζει δὲ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὀνειροκριτικῆς, ἐγχωρίῳ γλώττῃ προσαγορεύσας, καὶ ἐγγυᾶ πρὸς γάμον αὐτῷ τὴν ἐπιφανεστάτην τῶν κατ' Αἴγυπτον ἱερέως Ἰλίου θυγατέρα. Ταῦτ' ἐγένετο περὶ ἕτη γεγονότος ἤδη τριάκοντα. — Τοιαῦτα τῶν εὐσεβῶν τὰ τέλη. Καὶ ἂν γὰρ κλιθῶσιν, οὐκ εἰς ἅπαν πίπτουσιν, ἀλλὰ διαναστάντες ὀρθοῦνται παγίως καὶ βεβαίως, ὡς μήκεθ' ὑποσκελισθῆναι. Τίς γὰρ ἂν προσεδόκησε μὲν ἡμέρα τὸν αὐτὸν ἀντὶ μὲν δούλου δεσπότην, ἀντὶ δὲ δεσμώτου πάντων ἀξιονικότερον, [*] καὶ τὸν ὑποδιάκονον εἰρκτοφύλακος ὑπαρχον βασιλέως ἐσθαι, καὶ ἀντὶ τῆς εἰρκτῆς τὰ βασιλεία οἰκήσειν, τὰ πρῶτα τῶν ἐπὶ τιμαῖς φερόμενον ἀντὶ τῶν εἰς ἀτιμίαν ἐσχάτων. Ἄλλ' ὅμως καὶ γέγονε ταῦτα, καὶ γενήσεται πολλάκις, ὅταν δοκῇ τῷ θεῷ. Μόνον ἐν τι ὑφιστάσθω καλοκάγαθίας ἐμπύρεσμα ταῖς ψυχαῖς, ὅπερ ἀναγκαῖόν ποτε ὑπιζόμενον ἐκλάμπει.

Sensus rerum praecedentium mysticus. Somnium omnium commune est vita humana, cuius interpret idoneus non alius esse potest nisi vir politicus. (22-24.)

22. Ἐπεὶ δὲ πρόκειται μετὰ τὴν ῥητὴν ἀπόδοσιν καὶ τὴν τροπικωτέραν ἐξετάξεν, λεκτέον ἂν χρὴ καὶ περὶ αὐτῆς. Ἴσως μὲν οὖν γελάσονται τινες τῶν εἰκαιότερων

ἀκούσαντος. Ἐγὼ δὲ ἐρῶ μηδὲν ὑποστυλιόμενος, ὅτι ὁ πολιτικὸς πάντως ὄνειφοκριτικός ἐστιν, οὐχὶ τῶν βωμολόχων, οὐδὲ τῶν ἐναδολασχοῦντων καὶ ἐνσοφιστευόντων ἐπὶ μισθῶ, καὶ τὴν τῶν καθ' ὕπνον φαντασιῶν διάκρισιν ἀργυρισμοῦ πρόβλημα πεποιημένων, ἀλλὰ τὸν κοινὸν καὶ πάνδημον καὶ μέγαν ὄνειφον οὐ κοιμομένων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐγρηγορότων βιωθῶς ἀκριβοῦν. Ὁ δὲ ὄνειφος οὗτος, ὡς ἀπρηδέστατα φάναι, ὁ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ βλος. Ὡς γὰρ ἐν ταῖς καθ' ὕπνον φαντασίαις βλέποντες οὐ βλέπομεν, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούομεν, καὶ γαυόμενοι ἢ ἀπιτόμενοι οὕτω γενόμεθα οὕτω ἀπιτόμεθα, λέγοντες τε οὐ λέγομεν, καὶ παριπατοῦντες οὐ παριπατοῦμεν, καὶ ταῖς ἄλλαις κινήσασι καὶ σχέσασι χρῆσθαι δοκοῦντες οὐδεμίᾳ τὸ παρῆπιον χρῶμεθα — κηναὶ δ' αἰσὶ τῆς διανοίας *σκιαὶ* πρὸς οὐδὲν ὑποκαίμενον ἀληθείαι μόνον ἀναζωγραφουμένης καὶ εἰδωλοποιουμένης τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα — οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν παρηγορηγορότων αἰ φαντασθαι τοῖς ἐνυπνίοις εὐκασιῶν· ἤλθον, ἀπῆλθον, ἐφάνησαν, ἀπαπήδησαν, πρὶν καταληφθῆναι βαβαίως, ἀπέβησαν. Ἐξηγησάτω δὲ ἕκαστος αὐτῶν, καὶ τὸν ἔλεγχον οἰκονομεῖν ἔνθεν τῶν παρ' ἐμοῦ πίστεων εἴσεται, καὶ μάλιστα εἴ τις πρῶτος ἤδη γεγονώς τυγχάνοι. Οὗτος ἦν ὁ ποτὲ βρέφος, καὶ μετὰ ταῦτα παῖς, ὅτι ἐφηβος, ὅτι μειράκιον, καὶ νεανίας ἀνθρ, ὅτι ἀνήρ, καὶ γέρον ὕστατον, ἀλλ' οὐ πᾶντ' ὁμοῦ ἐκῦνα. Οὐκ ἐν μὲν παιδὶ τὸ βρέφος ὑπεξῆλθεν, ὁ δὲ παῖς ἐν παρήβῳ, ὁ δ' ἐφηβος ἐν μειρακίῳ, τὸ δὲ μειράκιον ἐν νεανίᾳ, ἐν ἀνδρὶ δὲ ὁ νεανίας, ἀνήρ δὲ ἐν γέροντι, γῆρας δ' ἐπὶ ταλευτῆς. Τάχα μέντοι τάχα καὶ τῶν ἡλικιῶν ἐκείστη περιμωροῦσαι τοῦ κρείτους τῆ μοι' αὐτὴν προαιποθνήσκει, τῆς ἀύσραως

ἡμᾶς ἀναδιδασκούσης ἡσυχῆ μὴ δεδιέναι τὸν ἐπὶ πᾶσι θάνατον, ἐπειδὴ τοὺς προτέρους εὐμαρῶς ἠνέγκαμεν, τὸν βρέφους, τὸν παιδός, τὸν ἐφήβου, τὸν μειρακίου, τὸν νεανίου, τὸν ἀνδρός· ὧν οὐδεὶς ἔτι ἐστὶ γήρως ἐπιστάντος.

23. Τὰ δὲ ἄλλα ὅσα περὶ τὸ σῶμα οὐκ ἐνύπνια; Οὐ κάλλος μὲν ἐφήμερον, πρὶν ἀνθήσει μαραινόμενον; Ὑγεία δὲ [*] ἀβέβαιον διὰ τὰς ἐφάδρους ἀσθενείας. Ἰσχυὸς δὲ εὐάλωτον νόσοις ἐκ μυριῶν προφάσεων, ἢ τ' ἀκρίβεια τῶν αἰσθήσεων οὐ παγία ρεύματος ἐνστάσει βραχέος ἀνατρέπεται. Τὴν δὲ ἐκτὸς ἀσάφειαν τίς οὐκ οἶδε; Μιᾶ ἡμέρα πλοῦτοι μεγάλοι πολλάκις ἀπερῴησαν. Τὰ πρωτεῖα τῶν ἐν ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς ἐνεγκάμενοι μυριοὶ πρὸς ἡμελημένων καὶ ἀφανῶν ἀδοξίαν μετέβαλον. Ἀρχαὶ βασιλέων αἰ μέγιστα καθηρέθησαν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ. Ἐγγυᾶται μου τὸν λόγον Διονύσιος ὁ ἐν Κορίνθῳ, ὃς Σικελίας μὲν τύραννος ἦν, ἐκπεσὼν δὲ τῆς ἡγεμονίας εἰς Κόρινθον καταφεύγει καὶ γραμματιστῆς ὁ τοιοῦτος ἡγεμῶν γίνεται. Συνεγγυᾶται καὶ Κροῖσος ὁ Λυδίας βασιλεύς, πλουσιώτατος βασιλέων, ὃς ἐλπίσας τὴν Περσῶν καθελεῖν ἀρχὴν οὐ μόνον τὴν οἰκίαν προσεπέβαλεν, ἀλλὰ καὶ ζωγραθεῖς ἐμέλλησε καταπίμπρασθαι. Μάρτυρες τῶν ἐνυπνίων οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ πόλεις, ἔθνη, χῶραι, ἢ Ἑλλάς, ἢ βάρβαρος, ἡπειρῶται, νησιῶται, ἢ Εὐρώπη, ἢ Ἀσία, δύσις, ἀνατολή. Μεμένηκε γὰρ οὐδὲν οὐδαμοῦ τὸ παράπαν ἐν ὁμοίῳ, τροπαῖς δὲ καὶ μεταβολαῖς ἐχρησάτο πάντα διὰ πάντων. Αἴγυπτός ποτε πολλῶν ἐθνῶν ἡγεμονίαν εἶχεν, ἀλλὰ νῦν ἐστὶ δούλη. Μακεδόνες οὕτως ἐπὶ καιρῶν ἠκμασαν, ὡς ἀπάσης ἀνάψασθαι τῆς οἰκουμένης τὸ κράτος, ἀλλὰ νῦν, τοῖς ἐκλογεῦσι τῶν χρη-

μάτων τοὺς ἐπιταχθέντας ὑπὸ τῶν κυρίων δασμοὺς ἐτησίους εἰσφέρουσι. Ποῦ δὲ ἢ τῶν Πτολεμαίων οἰκία καὶ ἢ καθ' ἕκαστον τῶν διαδόχων ἐπιφάνεια μέχρι γῆς καὶ θαλάττης περάτων ἐκλάμπασα; Ποῦ δὲ αἱ τῶν αὐτονόμων ἔθνων καὶ τῶν πόλεων ἐλευθερίαι; Ποῦ δὲ ἔμπαλιν αἱ δουλεῖαι τῶν ὑπηκόων; Οὐ Πέρσαι μὲν Παρθυαίων ἐπεκράτουν, ἤντι δὲ Περσῶν Παρθυαῖοι διὰ τὰς τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων στροφὰς καὶ τὰς ἄνω καὶ κάτω πεττείας καὶ μεταθέσεις αὐτῶν; Ἀναπλάττουσιν ἔνιοι μακρὰς τινὰς καὶ ἀπειράτους εὐτυχίας ἑαυτοῖς, αἱ δὲ ἀρχαὶ μεγάλων κακῶν εἰσι· καὶ σπεύδοντες ὡς ἐπ' ἀγαθῶν κληρονομίαν εὐρίσκουσι δεινὰς κακοπραγίας, καὶ τὸ ἐναντίον κακὸν προσδοκῆσαντες ἀγαθοῖς ἐνέτυχον. Ἀθληταὶ δυνάμεσι καὶ ῥώμῃσι καὶ εὐεξίαις σωμάτων μέγα φρονοῦντες, ἀνενδοίαστον νίκην ἐλπίσαντες, ἐξαγῶνιοι πολλάκις ἐγένοντο μὴ δοκιμασθέντες, ἢ καταστάντες εἰς τὸν ἀγῶνα ἠττήθησαν· οἱ δ' ἀπογνόντες καὶ δευτερείων ἐφίξεσθαι, τὰ πρῶτα τῶν ἀθλῶν στεφανηφοροῦντες ἦσαντο. Θέρους ἀναχθέντες τινές, ὁ γὰρ καιρὸς εὐπλοίας, ἐναυάγησαν· ἕτεροι χειμῶνος ἀνατραπήσεσθαι προσδοκῶντες ἄχρι λιμένων ἀκινδύνως παρεπέμψθησαν. Ὡς ἐφ' ὁμολογούμενα κέρδη συντείνουσιν ἔνιοι τῶν ἐμπόρων, ἀγνοοῦντες τὰς ἐφ' ἑδρὸς ζημίας, ἔμπαλιν λογιζόμενοι βλαβήσεσθαι μεγάλων ἀπήλαυσαν [*] ὠφελειῶν. Οὕτως ἀδηλοὶ μὲν αἱ τύχαι πρὸς ἑκάτερα, τὰ δ' ἀνθρώπεια ὡς ἐπὶ ζυγοῦ ταλαντεύεται, βάρεσιν ἀνίστοις ἐπικουφιζόμενα καὶ καφέλκοντα. Δεινὴ δὲ ἀσάφεια καὶ πολὺ σκότος κατακέχεται τῶν πραγμάτων. Ὡς δὲ ἐν βαθεῖ ὕπνῳ πλαζόμεθα, μηδὲν ἐμπεριελθεῖν ἀκριβείᾳ λογισμοῦ δυνάμενοι, μηδ' εὐτόνως καὶ παγίως ἐπιδράξασθαι τινος· σκιαῖς

γὰρ ἔοικε καὶ φάσμασι. Καὶ ὡς περ ἐν ταῖς πομπαῖς τὰ πρῶτα παρόρχεται φεύγοντα τὰς ὄψεις, καὶ ἐν τοῖς χειμάρροισι τὸ φερόμενον ῥεῦμα φθάνει παραδραμὸν ὀξύτητι τάχους τὴν κατάληψιν· οὕτω καὶ τὰ ἐν τῷ βίῳ πράγματα φερόμενα καὶ παρεξιόντα φαντάζεται μὲν ὡς ὑπομένοντα, μένει δὲ οὐδ' ἐπ' ἀκαρές, ἀλλ' αἰεὶ ὑποσύρεται. Καὶ οἱ ἐγρηγορότερες, ὅσα γε πρὸς τὸ ἐν ταῖς καταλήψεσιν ἀβέβαιον, οὐδὲν τῶν κοιμωμένων διαφέροντες, ἀπατῶντες ἑαυτοὺς ἱκανοὶ νομίζουσιν εἶναι τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων ἀπλανέσι λογισμοῖς ὄραν, οἷς ἐκάστη τῶν αἰσθήσεων, εἰς ἐπιστήμην ἐμπόδιος, δελεαζομένη θεάμασι, χυλῶν καὶ ἀτμῶν ιδιότησι, πρὸς ἅπερ ἀποκλίνουσα συνεφέλκεται καὶ τὴν ὅλην ψυχὴν οὐκ ἔωσα ὀρθοῦσθαι καὶ ἀπταιστώσ οἷα διὰ λεωφόρων ὁδῶν προέρχεσθαι. Τὸ δὲ ὑψηλοτάπεινον καὶ μεγαλόμικρον καὶ πᾶν ὅσον ἀνισότητι καὶ ἀνωμαλίᾳ συγγενὲς ἀπεργάζεται, σκοτοδιναῖαν ἀναγκάζει, καὶ πολὺν ἐμποιεῖ ἴλιγγον.

24. Τοσαύτης οὖν ἀταξίας καὶ ταραχῆς, ἔτι δὲ καὶ ἠσαφείας γέμοντος τοῦ βίου, παρελθόντα δεῖ τὸν πολιτικόν, ὡς περ τινὰ σοφὸν τὴν ὀνειροκριτικὴν, τὰ μεθ' ἡμέραν ἐνύπνια καὶ φάσματα τῶν ἐγρηγορέναι δοκούντων διακρίνειν εἰκόσι στοχασμοῖς καὶ εὐλόγοις πιθανότησι περὶ ἐκάστον ἀναδιδάσκοντα, ὅτι τοῦτο καλόν, ἐκεῖνο αἰσχρόν, τοῦτο ἀγαθόν, κακὸν ἐκεῖνο, τουτὶ δίκαιον, ἄδικον τὸ ἐναντίον, καὶ τὰ ἄλλα ταύτη, τὸ φρόνιμον, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ εὐσεβές, τὸ ὅσιον, τὸ συμφέρον, τὸ ὠφέλιμον, καὶ πάλιν τὸ ἀνωφελές, τὸ ἀλόγιστον, τὸ ἀγεννές, τὸ ἀσεβές, τὸ ἀνόσιον, τὸ ἀσύμφορον, τὸ βλαβερόν, τὸ φίλαντον. Καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, ἀλλότριον τοῦτο, μὴ

ἐπιθύμει· ἴδιον τοῦτο, χρῶ μὴ παραχρῶμενος. Περιουσιάζεις; Μεταδίδου· πλούτου γὰρ τὸ κάλλος οὐκ ἐν βιλαντίοις, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν χρηζόντων ἐπικουρίᾳ. Ὀλίγα κέκτησαι; Μὴ φθόνηι τοῖς ἔχουσι· πένητα βάσκιανον οὐδεὶς ἂν ἐλεήσαι. Εὐδοξεῖς καὶ τετίμησαι; Μὴ καταλαζονεύου. Ταπεινὸς εἶ ταῖς τύχαις; Ἀλλὰ τὸ φρόνημα μὴ καταπιπέτω. Πάντα σοὶ κατὰ νοῦν χωρεῖ; Μεταβολὴν εὐλαβοῦ. Πταιεὶς πολλάκις; Χρηστὰ ἔλπιζε· πρὸς γὰρ τὰ ἐναντία τῶν ἀνθρώπων αἱ τροπαί. Σελήγη μὲν γὰρ καὶ ἥλιος καὶ ὁ σύμπας οὐρανὸς σαφεῖς καὶ ἀριδιήλους ἔχει τὰς τρανότητας, ἅτε πάντων τῶν [*] καὶ αὐτὸν ὁμοίων μενόντων καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας αὐτῆς μετρονμένων κανόσιν, ἐν τάξεσιν ἐναρμονίοις καὶ συμφωνιῶν ταῖς ἀρίσταις· τὰ δ' ἐπίγεια πολλῆς ἀταξίας γέμοντα καὶ ταραχῆς, ἀσύμφωνα καὶ ἀνύρμοστα, ὡς κυριώτατα φάναι, ὅτι ταῦτα μὲν βαθὺ σκότος κατελληφεν, ἐκεῖνα δ' ἐμφέρεται τηλαυγεστάτῳ φωτί, μᾶλλον δ' αὐτῷ φῶς ἐστὶν εἰλικρινέστατον καὶ καθαρώτατον. Εἰ γοῦν βουληθεὶ διακίπτειν εἴσω τις τῶν πραγμάτων, εὕρησει τὸν οὐρανὸν ἡμέραν αἰώνιον, νυκτὸς καὶ πάσης σκιᾶς ἀμέτοχον, ἅτε περιλαμπόμενον ἀσβέστοις καὶ ἀκράτοις ἀδιαστιάτως φέγγεσιν. Ὅσοι τε διαφέρουσιν οἱ παρ' ἡμῖν ἐγρηγορότες τῶν κοιμωμένων, τοσοῦτω καὶ ἐν ἅπασιν τῷ κόσμῳ τὰ οὐράνια τῶν ἐπιγείων, τὰ μὲν ἐγρηγόρσει χρώμενα ἀκοιμήτῳ διὰ τὰς ἀπλανεῖς καὶ ἀπταιστότους καὶ ἐν ἅπασιν κατορθούσας ἐνεργείας, τὰ δὲ ὑπνῷ κατεχόμενα, καὶ ἂν εἰ πρὸς βραχὺ διανασταλῆ, πάλιν καθελκόμενα καὶ καταδαρθάνονται διὰ τὸ μηδὲν εὐθυγενὲς δύνασθαι τῇ ψυχῇ βλέπειν, ἀλλὰ πλάζεσθαι καὶ περιπταῖν· ἐπισκοτεῖται γὰρ ψευδέσι δόξαις, ὑφ' ὧν ὄνειρόπειν ἀναγκα-

ζόμενα καὶ τῶν πραγμάτων ὑστερίζοντα οὐδέν παγίως
καὶ βεβαίως ἰκανὰ καταλαμβάνειν ἐστί.

Curtus a regio secundus indicat medium inter populum et regem locum, ut annulus documentum fidei est inter virum politicum et populum. ●

25. Συμβολικῶς μέντοι καὶ ἐπὶ τὸ δευτερεῖον τῶν βασιλικῶν ἀρμάτων ἀναβάνειν λέγεται, δι' αἰτίαν τοιάνδε. Ὁ πολιτικὸς τὰ δευτερεῖα φέρεται βασιλέως· οὔτε γὰρ ἰδιώτης ἐστίν, οὔτε βασιλεύς, ἀλλ' ἀμφοῖν μεθόριος, ἰδιώτου μὲν ὡν κρείττων, ἐλάττων δ' εἰς ἀρχὴν ἀντεξουσίου βασιλέως, τῷ δήμῳ βασιλεῖ χρώμενος, ὑπὲρ οὗ πάντα πράττειν προήρηται καθαρῶ καὶ ἀδολωτάτῃ πίστει. Φέρεται δὲ ὡς ἐφ' ἄρματιου δίφρου μετέωρος, ὑπὸ τε τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ὄχλων εἰς ἕψος αἰρόμενος, καὶ μάλιστα ὅταν κατὰ νοῦν ἕκαστα, μικρὰ καὶ μεγάλα, χωρῆ, μηδενὸς ἀντιπνέοντος μηδ' ἀντιστατοῦντος, ἀλλ' ὡς ἐν εὐπλοίᾳ πάντων σωτηρίως ὑπὸ θεοῦ κυβερνωμένων. Ὁν δὲ δίδωσιν ὁ βασιλεὺς δακτύλιον, ἐναργέστατον δεῖγμα πίστεως ἐστίν, ἣν πεπίστευκεν ὁ τε βασιλεὺς δῆμος τῷ πολιτικῷ καὶ ὁ πολιτικὸς τῷ βασιλεύοντι δήμῳ. Ὁ δὲ περὶ τὸν τράχηλον χρυσοῦς κύκλος εὐδοξίαν ὁμοῦ καὶ κόλασιν ἕοικεν ὑποσημαίνειν. Ἔως μὲν γὰρ τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν εὐδοεῖται πράγματα αὐτῷ, γαστήρ ἐστι καὶ σεμνὸς ὑπὸ τῶν ὄχλων τιμώμενος. Ἐπειδὴν δὲ πταιῖσμα συμβῆ μὴ κατὰ προαίρεσιν — τοῦτο γὰρ ὑπαίτιον —, ἀλλὰ τεχηρόν, ὅπερ ἐστὶ συγγνωστόν, οὐδὲν ἥττον ἔλκεται κάτω διὰ τοῦ περιανχενίου κόσμου καὶ ταπεινοῦται, μόνον οὐκ ἐπιλέγοντος τοῦ δεσπότου. „Τὸν περιανχενιον τοῦτον κύκλον ἐδωρησάμην σοὶ καὶ κόσμον κατορθουμένων τῶν ἐμῶν καὶ ἀγχόντην ὑποτιγχανομένων.“

*Alia narrationis de rege Aegyptio eiusque eunuchiis
explicatio mystica.*

26. [*] Ἦκουσα μέντοι καὶ καθ' ἑτέραν ἰδίαν τρο-
πικώτερον τὰ περὶ τὸν τόπον ἀκριβοῦντων. Ἦν δὲ τοι-
άδε. Τὸν βασιλεῖα τῆς Αἰγύπτου τὸν ἡμέτερον νοῦν ἔλα-
γον εἶναι, τὸν τῆς καθ' ἕκαστον σωματικῆς χώρας ἡγε-
μόνα, ὃς οἷα βασιλεὺς ἀνήπται τὸ κράτος. Ὡς γινομένη
φιλοσωμάτῳ τρία τὰ πλεῖστος ἀξιόμιστα σπουδῆς δια-
πονεῖται, σιτία καὶ ὄσπρια καὶ ποτὰ, παρ' ὃ καὶ τρισὶ χρῆ-
ται τοῖς τῶν λεγομένων ἐπιμεληταῖς, ἀρχισιτοποιῶ καὶ
ἀρχιοινοχόῳ καὶ ἀρχιμαγείρῳ· πρωτανόβι γάρ ὁ μὲν τὰ
περὶ ἐδωιδῆν, ὁ δὲ τὰ περὶ πόσιν, ὁ δ' ἐπιτέτακται τοῖς
περὶ αὐτὰ τὰ ὄσπρια ἡδύσμασιν. Πάντες δὲ εἶσι εὐνοῦχοι,
ἐπειδὴ ὁ φιλήδονος ἄγονός ἐστι τῶν ἀναγκαιοτάτων, σω-
φροσύνης, αἰδοῦς, ἐγκρατείας, δικαιοσύνης, ἀπίστης ἀρε-
τῆς· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐχθρὸν ἄλλο ἄλλῳ, ὡς ἀρετῇ ἡδο-
νῇ, δι' ἣν ἀλογοῦσιν οἱ πολλοὶ ὧν μόνον ἄξιον περρον-
τικέναι, ταῖς ἀκαθέκτοις ἐπιθυμίαις χαριζόμενοι, καὶ οἷς
ἂν προστάττωσιν εἰκόντες. Ὁ μὲν οὖν ἀρχιμάγειρος οὐτ'
εἰς δεσμοτήριον ἀπάγεται οὕτω τινα περιπέτει λήρη, διὰ
τὸ μὴ σφόδρα τῶν ἀναγκαίων εἶναι τὰς παραφύσεις,
οὐχ ἡδοναῖς οὔσαις, ἀλλ' εὐσβαστα ἡδονῶν ὑπεκκλύματα.
Δύο δὲ τῶν περὶ τὴν ἄθλιον γαστέρα πραγματευομένων,
ἀρχισιτοποιὸς καὶ ἀρχιοινοχόος, ἐπειδὴ τὰ συνεκτικώτατα
τῶν εἰς τὸ ζῆν χρησίμων ἐστὶ βρωαῖς καὶ πόσις, ὧν ἐπι-
μελείας μὲν ἀξιουμένων οἱ προσοτῶτες βικότως ἐπιαιρών
τυγχάνουσι, ὀλιγοροισμένων δὲ ὀργῆς καὶ κολάσεως ἀξι-
οῦνται. Διαφορὰ δὲ καὶ ἐν ταῖς κολάσεσιν, ὅτι διάφο-
ρος ἡ χρεία, σιτίων μὲν ἀναγκαιοτάτη, οἴνου δὲ οὐ πᾶν

χρησίμη· καὶ γὰρ ἀκράτου δίχα ζῶσιν ἄνθρωποι ναμα-
 τιαῖοι ὕδατι ποτῶ χρώμενοι. Δι' ἣν αἰτίαν πρὸς μὲν
 τὸν ἀρχαιονοχόον γίνονται καταλλαγὰ καὶ συμβάσεις, ὡς
 ἂν ἀμαρτόντα περὶ τὸ ἔλαττον μέρος· ἀσύμβατα δὲ καὶ
 ἀκατάλλαπτα τὰ πρὸς τὸν ἀρχισιτοποιόν ἐστίν, ἄχρι θά-
 νάτου λαμβάνοντα τὴν ὀργήν, ὡς ἂν περὶ τὸ μέγιστον
 ἀδικήσαντα. Τελευτῇ γὰρ ἔπεται σιτίων σπῆναι· οὐ
 χάριν καὶ ὁ περὶ ταῦτα ἑξαμαρτῶν εἰκότως θνήσκει κρε-
 μασθεῖς, ὅμοιον κακὸν *ὦ* διέθικε παθῶν, καὶ γὰρ
 αὐτὸς ἀνεκρέμασε καὶ παρέτεινε τὸν πεινῶντα λιμῶ.

*Fruментis immensis a Iosepho regis vicario collectis fa-
 mes ubique terrarum incipit, veniuntque undique emtum.*

27. Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτου. Ὁ μὲν οὖν βασιλέως
 ὑπαρχος κατασταθεὶς καὶ τῆς Αἰγύπτου τὴν ἐπιμέλειαν
 καὶ προστασίαν λαβὼν ἐξῆει γνωρισθῆσόμενος ἅπασι
 τοῖς ἐγχωρίοις, καὶ τοὺς λεγομένους νομοὺς ἐπιὼν κατὰ
 πόλεις πολὺν αὐτοῦ πόθον ἐνειργάζετο τοῖς ὀρώσιν, οὐ
 μόνον ταῖς ὠφελείαις, ἅς ἐκάστοις παρεῖχεν, ἀλλὰ καὶ
 ταῖς περὶ τὴν ὄψιν τε καὶ τὴν ἄλλην ὀμιλίαν ἀλέκτοις καὶ
 ἐξαιρέτοις χάρισιν. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν τῶν ὄνειροῦτων
 σύγκρισιν ἐνέστη προτέρα ἢ ἑπταετία τῆς εὐθηνίας, τὸ
 πέμπτον [*] τῶν καρπῶν ἀνὰ πᾶν ἔτος συνάγων διὰ τὰ
 τῶν ὑπάρχων καὶ τῶν ἄλλων, οἱ πρὸς τὰς δημοσίας χρεῖ-
 ας ὑπηρετοῦν αὐτῶ, τοσαύτην ἤθροισε πληθὺν δραγμα-
 τῶν, ὅσην οὐδεὶς πω πρότερον γενομένην ἐμέμνητο. Πί-
 στις δὲ σαφειστάτη τὸ μηδ' ἠριθμηθῆναι δύνασθαι, καί-
 τοι μυρίων τῶν πονηθέντων οἷς ἐπιμελὲς περιεργία δι-
 αριθμήσασθαι. Διεξελθόντων δὲ τῶν ἑπτὰ ἐτῶν, ἐν οἷς
 ἠφόρησεν ἡ πεδιάς, ἀρχὴν ἐλάμβανεν ὁ λιμός, ὃν ἐπι-

βαίνοντα καὶ συναυξανόμενον οὐκ ἐχώρησεν Αἴγυπτος· ἀναγεόμενος γὰρ καὶ τὰς ἐξῆς αἰεὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπι-καταλαμβάνων ἄχρι περάτων καὶ τῶν πρὸς ἕω καὶ τῶν πρὸς δυσμὰς ἔφθασε, τὴν οἰκουμένην ἐν κύκλῳ πᾶσαν κατασχών. Λέγεται γοῦν μηδέποτε κοινῇ νόσος κατασκῆψαι τοσαύτη, καθάπερ ἦν ἰατρῶν παῖδες ὀνομάζουσιν ἔρπητα· καὶ γὰρ αὕτη πᾶσι τοῖς μέρεσιν ἐπιφοιτῶσα τὴν κοινωνίαν τῶν ἠλκωμένων σωμάτων ὅλη δι' ὅλων στοιχηδὸν πυρὸς τρόπον ἐπινέμεται. Τοὺς οὖν ἀφ' ἐκάστης δοκιμωτάτους αἰρουμένους σιτώνας ἐξέπεμπον εἰς Αἴγυπτον· ἤδη γὰρ ἡ πρόνοια τοῦ νεανίσκου πανταχόσε διηγγέλλετο, ταμιευσαμένου τροφᾶς ἀφθόνοους εἰς καιρὸν ἐνδείας. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον κελύβι ἀνοιχθῆναι τοὺς σωροὺς ἅπαντας, ὑπολαμβάνων εὐθυμοτέρους παρασκευάσειν τοὺς ἰδόντας καὶ τρόπον τινὰ ἀναθρέψειν τὰς ψυχὰς πρὸ τῶν σωμάτων ἐλπίσι χρησταῖς· ἔπειτα διὰ τῶν ἐπιτραπέντων τὰς σιταρχίας ἐπῶλε τοῖς ἔχουσιν ὠνητικῶς, στοχαζόμενος τοῦ μέλλοντος αἰεὶ καὶ τὸ ἐπιὸν ὄρων τοῦ παρόντος ἀκριβέστερον.

*Veniunt etiam in Aegyptum Iosephi fratres frumentum
eiatum.*

28. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ ὁ πατήρ (Gen. 42, 1 κκ.) ὑποσπανιζόντων ἤδη τῶν ἀναγκαίων, ἀγροῶν τὴν τοῦ παιδὸς εὐτυχίαν, ἐκπέμπει δέκα τῶν υἱῶν εἰς σιτωνίαν, τὸν νεώτατον οἴκοι κατασχών, ὃς ἦν ὁμομήτριος τῷ βασιλείῳς ὑπάρχῳ ἀδελφός. Καὶ οἱ μὲν εἰς Αἴγυπτον ἐλθόντες ἐντυγχάνουσιν ὡς ἀλλοτρίῳ τῷ ἀδελφῷ, καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἀξίωσιν καταπλαγέντες ἔθβι παλαιῷ προσκυνοῦσιν,

PHILO IV.

G

ἤδη καὶ τῶν ὄνειράτων αὐτοῦ λαμβανόντων βεβαίωσιν. Ὁ δὲ τοὺς πεπρακότας θεασάμενος εὐθύς ἐγνώρισεν ἅπαντας, ὑπὸ μηδενὸς αὐτὸς γνωρισθεὶς τὸ παράπαν, μὴ βουληθέντος πω τοῦ θεοῦ τὸ ἀληθὲς ἀναφῆναι διὰ τινὰς ἀναγκαίας αἰτίας ἅς τότε βέλτιον ἦν ἡσυχάζεσθαι, ἀλλ' ἢ τὴν ὄψιν ἀλλάξαντος εἰς σεμνότερον εἶδος τοῦ τὴν χώραν ἐπιτραπέντος, ἢ παρατρέψαντος τὰς ἀκριβεῖς καταλήψεις τῆς διανοίας τῶν ὄρωντων. Εἴτ' οὐχ ὡς περ νέος καὶ τοσαύτης ἡγεμονίας διάδοχος, ἀρχὴν τὴν μετὰ βασιλέα πρώτην ἀναψάμενος, εἰς ὃν ἀνατολαὶ καὶ δύσεις ἀπέβλεπον, [*] ἡλικίας ἀκμῆ καὶ μεγέθει τῆς ἐξουσίας ἐπαρθεὶς, καιρὸν ἔχων ἀμύνης, ἐμνησικακήσεν, ἀλλ' ἐγκρατῶς τὸ πάθος ἐνεγκῶν καὶ ταμιευσάμενος αὐτοῦ τῆ ψυχῇ μετὰ πολλοῦ τοῦ προμηθεοῦς ἐπεμόρφασεν ἄλλοτριώσιν, καὶ βλέμμασι καὶ φωνῇ καὶ τοῖς ἄλλοις καθυποκρινόμενος τὸν δυσχεραίνοντα „Οὐδέν,“ εἶπεν, „ὦ οὐτοι, φρονεῖτε εἰρηνικόν, ἀλλὰ τις τῶν βασιλέως ἐχθρῶν κατασκόπους ὑμᾶς ἐξέπεμψεν, ὃ κακὰς ὑπηρεσίας ὁμολογήσαντες ὑπηρετήσῃν λήσεσθαι μὲν ὠήθητε· λανθάνει δὲ οὐδέν τῶν δρωμένων ἐπ' ἐνέδρῳ, καὶ ἂν βαθεῖ σκότῳ συσκιόζηται.“ Πειρωμένων δὲ ἀπολογεῖσθαι καὶ δεξιόντων, ὡς ἐπ' ὀγενήτοις κατηγοροῦνται, μήτε γὰρ παρὰ δυσμενῶν ἦκειν, μήτ' αὐτοὶ τοῖς ἐγχωρίοις ἀπέχθεσθαι, μηδ' ἂν ὑπομεῖναι ποτε τοιαύτην διακονίαν· εἶνα γὰρ τὰς φύσεις εἰρηνικοὶ καὶ μεμαθηκέναι σχεδὸν ἐξ ἐνηπίων παιδῶν τιμᾶν εὐστάθειαν παρ' ὀσιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ πατρί, ὃ δώδεκα μὲν γενομένων υἱῶν ἐπὶ τὸν νεώτατον οὐκ ἔχοντά πω ἡλικίαν ἀποδημίας οὐκ ἀκαταμῆναι, δέκα δὲ τοὺς ὄρωνμένους ἡμᾶς ἐνταῦθα ὑπάρχειν, τὸν δὲ λοιπὸν ἐκποδῶν γεγενῆσθαι.

Iosephus obside retento fratrem natu minimum adduci iubet. (29 - 32.)

29. Ταῦτα ἀκούσας, ὡς ἐπὶ τεθνεῶτι ἑαυτῷ παρὶ τῶν ἀποδομένων, τί τὴν ψυχὴν ἄρα ἐπεπόνθει; Καὶ γὰρ εἰ μὴ ἐξελάλησθε τότε τὸ παραστῆναι πάθος, ἀλλὰ τούτῳ ὑποτυφρομένῳ καὶ ζῶπυρουμένῳ πάντως τὰ ἐντὸς ἐκαίετο. Βαθεῖ δὲ ὁμῶς ἦθει φησὶν αὐτοῖς· „Εἰ τῷ ὄντι μὴ κατασκευόμενοι τὴν γῆν ἀφίχθε, πρὸς πίστιν τὴν ἐμὴν ὑμεῖς μὲν ἐνταυθοῖ διατρίψατε βραχὺν τινα χρόνον, ὁ δὲ νεώτατος ἀδελφὸς ὑμῶν ἀφικέσθω, μετακλήθεις ἐπιστολιμαίοις γράμμασιν. Ἐὰν δὲ ἔνεκα τοῦ πατρὸς ἐπέλησθε ἀπειναί, φοβηθησομένου τάχα τὴν μάχην ὑμῶν διάξενξιν, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἀπάρατε, καυμεινάτω δὲ εἰς ὀμηρεύσιον, ἄχρις ἂν ἐπανέλθῃτε σὺν τῷ νεωτάτῳ. Τιμωρία δὲ κατὰ τῶν μὴ παιδαρχούντων ἢ ἀνωτάτῳ προκρίσεται θάνατος.“ Καὶ ὁ μὲν τοιαῦτ' ἀπειλήσας ὑποβλεπόμενος καὶ βαρείας ὀργῆς δειγματα παρασχῶν, ὅσα τῷ δοκῆν, ἀπηλλάττετο. Οἱ δὲ συνορίας καὶ κατηφείας γεμισθέντες ἐκάκιζον ἑαυτοὺς ἔνεκα τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐπιβουλῆς, „Ἐκεῖνο“ λέγοντες „τὸ ἀδίκημα τῶν παρόντων ἐστὶ κακῶν αἴτιον, τῆς ἐφόρου δίκης τῶν ἀνθρωπέων πραγμάτων ἤδη τι μηχανωμένης κατ' ἡμῶν· βραχὺν γὰρ ἐφρησυχάσασα χρόνον διανίσταται, τὴν ἀμελλικτον καὶ ἀπαραίτητον αὐτῆς ἐπιδβικνουμένη φόνειν τοῖς ἀξίοις κολάσεως. Πῶς γὰρ οὐκ ἀξιοί; δέον μὲν καὶ ποτινῶμενον τὸν ἀδελφὸν οἱ ἀνηλεεῖς ὑπερβέδομεν, οὐδὲν μὲν ἑξαμαρτόντα, φαντασίας δὲ τὰς κατ' ἕπνον διὰ τὸ φιλοκίβιον ὡς συνήθεσιν ἀνευγκόντα· ὑπὲρ ὧν οἱ θηριωδέστατοι καὶ πάντων ἀνθρώπων ἀγριώταται

δυσχευαίνοντες ἡμεῖς οὐχ ὅσια — δεῖ γὰρ [*] ἀψευδεῖν — εἰργασάμεθα. Τοιγαροῦν καὶ ταῦτα καὶ ἔτι τούτων χεῖρω πείσεσθαι προσδοκῶμεν, οἵτινες μόνοι σχεδὸν ἐξ ἀπάντων ἀνθρώπων εὐπατρίδαι λεγόμενοι, διὰ τὰς τῶν πατέρων καὶ πάππων καὶ προγόνων ὑπερβαλλούσας ἀρετάς, ἠσχύναμεν τὴν συγγένειαν, ἐπιφανές ὄνειδος κτήσασθαι σπουδάσαντες. “ Ὁ δὲ πρεσβύτατος τῶν ἀδελφῶν, ὅς καὶ ἐν ἀρχῇ συντιθεμένων τὴν ἐπιβουλήν ἠναντιοῦτο, „Ἐπὶ δὴ πεπραγμένοις“ εἶπεν „ἀνωφελεῖς αἱ μεταμέλεια. Παρεκάλουν, ἰκέτεον, ἐξετάζων ὅσον ἐστὶ τὸ ἀνοσιούργημα, μὴ θυμῷ χαρίζεσθαι, συναινεῖν δέον, ταῖς ἀβουλίαις ἑαυτῶν εἴξατε. Τοιγαροῦν καρπούμεθα τῆς ἀνθαδείας καὶ ἀσεβείας τὰ ἐπίχειρα. Ζητεῖται μὲν ἢ ἐπὶ ἐκείνῳ τυρευθεῖσα ἐπιβουλή. Ὁ δὲ ζητῶν οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ἀλλ’ ἢ θεός, ἢ λόγος ἢ νόμος θεῖος. “

30. Ταῦτα δὲ ἤκουεν ὁ πραθεὶς ἀδελφὸς ἠσυχῆ διαλαλούντων, ἐρμηνέως μεταξὺ ὄντος. Καὶ νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ πάθους μέλλων ἐνδακρῦειν, ὡς μὴ γένοιτο καταφανής, ἀποστρέφεται, καὶ προχέας θερμὰ καὶ ἐπύλληλα δάκρυα, καὶ πρὸς ὀλίγον ἐπικουφισθεὶς, τὴν ὄψιν ἀπομαξάμενος ἐπιστρέφει καὶ κελεύει τὸν ἡλικίᾳ δεύτερον τῶν ἀδελφῶν ἐν ὕψει τῶν ἀπάντων δεθῆναι, τὸν αὐτῷ κατὰλληλον. Ὁ γὰρ ἐν πλείοσι δεύτερος τῷ παρεσχάτῳ κατὰλληλος, ἐπεὶ καὶ τῷ τελευταίῳ ὁ πρῶτος. Ἴσως μέντοι καὶ διότι τὴν πλείστην μοῖραν ἔδοξε τῶν ἀμαρτηθέντων εἰσενεγκεῖν, μόνον οὐ συνταγματαρχῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἀλείφων ἐπὶ δυσμενείᾳ. Εἰ γὰρ συνετάχθη τῷ πρεσβυτάτῳ χρηστὰ καὶ φιλάνθρωπα βουλευομένοι, νεώτερος μὲν ἐκείνου, τῶν δ’ ἄλλων πρεσβύτερος ὢν, ἴσως ἂν ἴσως ἐπεσχέθη τὸ ἀδίκημα, τῶν τὴν ἀνωτάτω τάξιν

καὶ τιμὴν ἔχόντων συμπνεόντων καὶ ὁμογνωμονούντων περὶ πράγματος, ὃ καὶ καθ' αὐτὸ πολλὴν ὄψιν συνεφέλλετο. Νυνὶ δὲ ἀποστίας τῆς ἡμέρου καὶ ἀμείνονος τάξεως πρὸς τὴν ἀνήμερον καὶ χαλεπὴν ἤτομόλησε, καὶ ταύτης ἀποδειχθεὶς ἡγεμῶν οὕτως ἐθάρσυνε τοὺς συνεφαπτομένους τοῦ παρανομήματος, ὡς ἀνευδότης τὸν ἀνεπίληπτον ἄθλον διαθλήσῃ. Διὰ ταῦτ' ἐξ ἀπάντων μόνος οὗτος δεθῆναι μοι δοκεῖ. Οἱ δ' ἄλλοι τὴν οἴκαδε ἐπάνοδον ἤδη παρηυτρεπίζοντο, κελεύσαντος τοῦ τῆς χώρας ἐπιτρόπου τοῖς πυροπωλοῦσι τὰ ἀγγεῖα τῶν ἀδελφῶν ὡς ξένων ἅπαντα πληρῶσαι καὶ ἦν ἔλαβον τιμὴν ἐπὶ τῶν στομίων λάθρα καταθῆναι, μὴ προειπόντας ὡς ἀπεδίδοσαν. Καὶ τρίτον προσδαψιλεύεσθαι τροφάς, αἱ γένοιτο ἂν ἱκαναὶ καὶ κατὰ τὴν ὁδόν, ἐξαιρέτως ὑπὲρ τοῦ παραπεμφθῆναι τὴν σιτωνίαν ἀμείωτον. Ὀδοιπορούντων δὲ καὶ τὸν ἐν δεσμοῖς ἀδελφὸν ὡς βικὸς οἰκτιζομένων, οὐχ ἦτιον δὲ ἐπὶ τῷ πατρὶ κατηφούντων, εἰ πάλιν ἀκούσται συμφορᾶς, καθ' ἐκάστην ὁδὸν [*] ἐλαττουμένης καὶ ἀποκειρομένης αὐτῷ τῆς εὐπαιδείας, καὶ λεγόντων· Ἀλλ' οὐδὲ πιστεύσει δεδέσθαι, πρόφασιν δὲ εἶναι τελευτῆς τὰ δεσμὰ ὑπολήφεται, διὰ τὸ τοὺς ἅπαξ πληγέντας εἰς τὰ αὐτὰ προσπταίειν — ἐσπέρα καταλαμβάνει, καὶ τῶν ὑποζυγίων καθελόντες τὰ ἄχθη τὰ μὲν ἐπικούφιζον, αὐτοὶ δὲ βαρύτερας ταῖς ψυχαῖς φροντίδας ἐδέχοντο. Φιλεῖ γὰρ ἐν ταῖς ἀναπαύλαις τῶν σωμάτων ἐναργεστέρως τῶν ἀβουλήτων ἢ διάνοια λαμβάνουσα φαντασίας χαλεπῶς ἄγαν θλίβεσθαι καὶ πιέζεσθαι.

31. Λύσας δὲ τις ἐν ἀγγεῖον ὄρῳ παρὰ τῷ στομίῳ βαλάντιον ὑπόμεστον ἀργυρίου. Καὶ διαριθμησάμενος εὗρισκεν ὅσην τοῦ σίτου καθῆκε τιμὴν ἀποδοδομένην

αὐτῷ. Καὶ καταπλαγεῖς τοῖς ἀδελφοῖς ἀνέφερον. Οἱ δὲ οὐ χάριν, ἀλλ' ἐνέδραν ὑποτοπήσαντες ἠθύμουν καὶ βουλόμενοι πάντα τὰ ἀγγεῖα διερευνήσασθαι, φόβῳ διώξεως ἄραντες ἢ τάχιστα συνέτεινον, καὶ μόνον οὐκ ἀπνευστὶ θέοντες πολυήμερον ὁδὸν ἐπιτεμόντες ἀνύουσιν. Εἴτ' ἀλλαχόθεν ἄλλοι τὸν πατέρα οὐκ ἀδακρυτὶ περιλαβόντες ἐφίλουν ἐκάστη περιπλεκόμενον καὶ περιεχόμενον ἐκθύμως, καίτοι τῆς ψυχῆς ἤδη τι μαντευομένης ἀβουλήτον· καὶ γὰρ προσιόντων καὶ δεξιουμένων κατενόει τὸν ὑπολειφθέντα νῖον καὶ ὡς ὑστερηκότα τῆς βραδυτήτος ἠτιᾶτο, καὶ πρὸς τὰς εἰσόδους ἀπέβλεπε, σπεύδων τὸν ἀριθμὸν τῶν τέκνων πλήρη θεάσασθαι. Μηδενὸς δὲ ἔξωθεν ἔτι προσεπιφοιτῶντος διεπτοημένον ἰδόντες „Τῶν ἀβουλήτων,“ ἔφασαν, „ὦ πάτερ, ἀνιαρότερος τῆς μαθήσεως ὁ ἐνδοιασμός ἐστι· μαθῶν μὲν γὰρ τις ὁδὸν εὖρεν εἰς σωτηρίαν, ἢ δὲ ἀμφίβολος ἄγνοια δυσοδίας καὶ ἀπορίας αἴτιον. Ἄκουε δὴ σφόδρα μὲν ἀνιαροῦ διηγήματος, ἀναγκαίου δὲ λεχθῆναι. Ὁ συμπεμφθεὶς ἡμῖν ἀδελφὸς ἐπὶ σιτωνίαν καὶ μὴ ἐπανεληλυθὼς ζῆ μὲν· δεῖ γὰρ τὸν ὡς ἐπὶ τεθνεῶτι ἀπαλλάξαι σου μείζονα φόβον· ζῶν δὲ ἐν Αἰγύπτῳ καταμένει παρὰ τῷ τῆς χώρας ἐπιτρόπῳ, ὃς εἴτ' ἐκ διαβολῆς εἴτε καὶ ὑπότοπήσας αὐτὸς αἰτίαν ἡμῖν ὡς κατασκόποις ἐπέφερον. Ἀπολογουμένων δὲ ὅσα καιρός, καὶ περὶ τε σοῦ τοῦ πατρὸς διεξιόντων καὶ τῶν ἀπολειπομένων ἀδελφῶν, ἐνὸς μὲν τοῦ τεθνεῶτος, ἑτέρου δὲ τοῦ παρὰ σοὶ διατρίβοντος, ὃν ἔφαμεν ἔτι νέον ὄντα διὰ τὴν ἡλικίαν οἴκαδε καταμεῖναι, πάντα ἀπαμπίσχοντες καὶ ἀπογυμνοῦντες τὰ τῆς συγγενείας εἰς τὸ ἀνύποπτον, οὐδὲν ἠνύσαμεν, ἀλλ' ἔφη μόνην ἂν αὐτῷ πίστιν ἀψευδοῦς ὁμολογίας γενέσθαι τὴν ὡς αὐτὸν ἄφιξιν

τοῦ νεωτάτου παιδός· οὗ χάριν καὶ τὸν δεύτερον κατε-
σχηκέναι, φύσιόν τε καὶ ἐνέχυρον ἐκείνου. Τὸ μὲν οὖν
ἐπίταγμα πάντων ἀνιαρότατον, ὁ δὲ καιρὸς αὐτὸ προς-
τάττει μᾶλλον τοῦ κελεύοντος, ὃ [*] πειστέον ἐξ ἀνάγκης
διὰ τὰ ἐπιτήδεια, μόνης Αἰγύπτου χορηγούσης αὐτὰ τοῖς
λιμῶν πιεσθεῖσιν.“

32. Ὁ δὲ βαρύτερον ἀναστενάξας „Τίνα πρῶτον“
εἶπεν „ὀλοφύρομαι; Τὸν παρίσχαιτον, ὃς οὐ τελευταῖος,
ἀλλὰ πρῶτος ἔλαχε τὴν τῶν συμφορῶν τάξιν; ἢ τὸν δεύ-
τερον, ὃς τὰ δευτερεῖα τῶν κακῶν ἤρατο πρὸ θανάτου
δυσμα; ἢ τὸν νεώτατον, ὃς ἀπενκταιοτάτην ὁδὸν ἀφί-
ξεται, ἐὰν ἄρα ἀπίη, ταῖς τῶν ἀδελφῶν κακοπραγίαις οὐ
σωφρονισθεῖς; Ἐγὼ δὲ κατὰ μέλη καὶ μέρη διαστώμε-
νος — μέρη γὰρ τέκνα γονέων — εἰς ἀπαιδίαν κινδυ-
νεύω περιελθεῖν ὁ πολὺπαις καὶ εὐπαις ἄχρι πρὸ μικροῦ
νομισθεῖς.“ Ὁ δὲ πρεσβύτερος „Εἰς ὀμηρείαν“ ἔφη
„σοὶ δύο υἱοὺς δίδωμι, οὓς καὶ μόνους ἐγέννησα. Τού-
τους ἀπόκτεινον, ἐὰν μὴ σῶσον ἀποδῶ τὸν ἐγχειρισθησό-
μενόν μοι ἀδελφόν, ὃς ἀφικόμενος εἰς Αἴγυπτον δύο πε-
ριποιήσει τὰ μέγιστα ἡμῖν· ἐν μὲν πίστιν σαφῆ τοῦ μὴ
κατασκόπους μηδὲ πολεμίους εἶναι, ἕτερον δὲ τὸ τὸν ἀ-
δελφὸν τὸν ἐν δεσμοῖς ἀπολαβεῖν δυναθῆναι.“ Σφόδρα
δὲ ἀχθομένου τοῦ πατρὸς καὶ λέγοντος ἀγνοεῖν, ὅτι δυ-
εῖν ὄντων ὀμομητριῶν ὁ μὲν ἤδη τέθνηκεν, ὁ δὲ ἔρημος
καὶ μόνος ἀπολειφθεῖς εὐλαβήσεται τὴν ὁδὸν καὶ ζῶν
προαποθανεῖται τῷ δέει, κατὰ τὴν τῶν φοβερῶν ἐκβίων
ὑπόμνησιν, ἃ συνέβη τὸν πρότερον παθεῖν. Ταῦτα λέ-
γοντος τὸν εὐτολμότερον καὶ ἀρχικὸν φύσει καὶ δυνατόν
εἰπεῖν — ἦν δὲ καθ' ἡλικίαν ἀπὸ τοῦ πρώτου τέταρτος —
προστησάμενοι διερμηνεύειν ἔλβγον τὰ δοκοῦντα πᾶσιν.

Ἐδράκει δὲ τῶν μὲν ἀναγκαίων ὑστεριζόντων — ὁ γὰρ κομισθεὶς πρότερον σῖτος ἐπιλελοίπει —, κρατοῦντος δὲ τοῦ λιμοῦ καὶ πιέζοντος ἠνωμένους ἀπιέναι, μὴ βαδιεῖσθαι δὲ τοῦ νεωτάτου καταμένοντος· τὸν γὰρ τῆς χώρας ἐπίτροπον ἀπηγορευκέναι δίχα τούτου παραγενέσθαι. Λογισάμενος δὲ ἄτε σοφὸς ἀνὴρ, ὡς ἔστιν ἄμεινον ἓνα προέσθαι τῷ τοῦ μέλλοντος ἀδήλω καὶ ἀμφιβόλῳ πρὸ τῆς ὁμολογουμένης τῶν τοσούτων ἀπωλείας, ἣν ὑπομενεῖ πᾶς οἶκος ἐνδεία, ἀνιάτω νόσω, πιεσθεὶς, φησὶν αὐτοῖς· „Ἄλλ' εἰ τῆς ἐμῆς βουλήσεως ἐπικρατέστερα τὰ τῆς ἀνάγκης ἐστίν, εἰκτέον. Ἴσως γὰρ ἴσως ἡ φύσις οἰκοδομεῖ τι βέλτιον, ὃ μήπω ταῖς διανοαῖς ἡμῶν παραφαίνεῖν ἀξιοῖ. Λαβόντες οὖν καὶ τὸν νεώτατον, ὡς προήρησθε, ἀπιτε· μὴ μέντοι τὸν αὐτὸν ὄν καὶ πρόσθεν τρόπον. Πάλαι μὲν γὰρ ἀργυρίου μόνον ἔδει πρὸς σιτωνίαν ἀγνοουμένοις ἀνθρώποις καὶ μηδὲν πω πεποιθόσιν ἀνήκεστον, νυνὶ δὲ καὶ δώρων, τριῶν ἕνεκα· τῆς τε [*] πρὸς τὸν ἡγεμόνα καὶ σιτάρχην ἀρεσκείας, ὑφ' οὗ γνωρίζεσθαι φατε, καὶ τοῦ τὸν ἐν δεσμοῖς ἀπολαβεῖν θᾶπτον, πολλὰ καταθέντας αὐτοῦ λύτρα, καὶ τοῦ τὴν ὑπόνοιαν τῆς κατασκοπῆς ὡς ἐνὶ μάλιστα ἰάσασθαι. Πόντων οὖν ὅσων ἢ ἡμετέρα γῆ φέρει λαβόντες; ὡςπερ τινὰς ἀπαρχὰς κομίζετε τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ δισσὸν ἀργύριον, τό τε ἀποδοθὲν πρότερον — ἴσως γὰρ ἀγνοία τινὸς ἀπεδύθη — καὶ ἕτερον αὐταρκὲς εἰς σιτωνίαν. Ἐπιφέρεσθε μέντοι καὶ τὰς ἡμετέρας εὐχάς, ἃς πρὸς τὸν σωτῆρα ποιούμεθα θεόν, ἵνα καὶ εὐάρεστοι τοῖς ἐγγωρίοις ξενιτεύοντες ἦτε καὶ ἐπανερχήσθε σῶοι, τὰς ἀναγκαίας παρακαταθήκας υἱοὺς ἀποδιδόντες πατρί, τὸν τε καταλειφθέντα πρότερον ἐν δεσμοῖς, καὶ ὄν συνεπά-

γρσθβ νυνὶ νωτίτατον καὶ πραγμάτων ἄπειρον.“ Ἄραν-
τες δὲ συνέβαινον εἰς Αἴγυπτον.

*Iosephi fratres, inter quos etiam natus minimus, iterum in
Aegyptum veniunt. Ubi postquam comiter, quamvis
non laute, excepti erant, iam frumento plene instructi
amicissimeque tractati dimittuntur. (33-35.)*

33. Εἶτ' ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις ἀφικομένους ἰδὼν
ὁ τῆς χώρας ἐπίτροπος ἦσθη πάνυ, καὶ κλυθεὶ τῷ τῆς
οἰκίας ἐπιμβλουμένῳ πολυτελὲς ἄριστον εὐτρέπίζειν καὶ
τοὺς ἄνδρας εἰσάγειν ἀλῶν καὶ τραπέζης μεθέξοντας.
Εἰσαχθέντες δὲ καὶ ἐφ' ὅτῳ μὴ συναισθόμενοι διεπιτό-
ηντο, καὶ συγχυθέντες εἰόπαζον ἐπὶ κλοπῇ μέλλειν συ-
κοφαντῆσθαι, ὡς ὑπελόμενοι τὴν τοῦ σίτου τιμὴν, ἣν
πρότερον ἐν τοῖς ἀγγελοῖς ἀνεῦρον. Εἶτα τῷ τῆς οἰκίας
ἐπιμβλητῇ προσελθόντες ἀπελογοῦντο περὶ οὗ μηδεὶς
ἐτόλμα κατηγορεῖν, τὸ συνειδὸς ἰώμενοι, καὶ ἅμα προ-
φέροντες ἐδείκνυον τὸ ἀργύριον εἰς ἀπόδοσιν. Ὁ δὲ
χρηστοῖς καὶ φιλανθρώποις λόγοις ἐνθυμοτέρους αὐτοὺς
ἔποιε φάσκων· „Οὐδεὶς ἀσεβὴς ἐστὶν οὕτως, ὡς τὰς τοῦ
θεοῦ χάριτας συκοφαντῆσθαι, ὅς ἴλωις εἶη· θησαυροὺς
γὰρ ἐν τοῖς ὑμτέροις ὤμβρησεν ἀγγελοῖς, οὐ μόνον τρο-
φάς, ἀλλὰ καὶ πλοῦτον ἐξ εἰοίμου διδούς.“ Οἱ δὲ παρ-
ηγορηθέντες ἐν τάξει διελθούσαν ἅ οἰκοθεν ἐπιτρέχοντο
δῶρα, καὶ παραγνομένῳ τῷ δεσπότῃ τῆς οἰκίας προσ-
ἔμερον. Πυνθανομένῳ δὲ, πῶς ἔχοιεν καὶ εἰ ὁ πατήρ
ζῆ, περὶ οὗ πρόσθεν ἔλεγον, ἀποκρίνονται περὶ μὲν
αὐτῶν οὐδέν, περὶ δὲ τοῦ πατρός, ὅτι ζῆ καὶ ὑγιαίνει.
Κατευξάμενος δὲ ἐκείνῳ καὶ θεοφιλέστατον προσειπών,
τὸν ὁμομήτριον περιβλαψάμενος ἀδελφὸν ὡς εἶδεν οὐ

κατασχών, ἀλλ' ἤδη νικώμενος ὑπὸ τοῦ πάθους, πρὶν γενέσθαι καταφανής, * ἀποστρέφεται* καὶ δραμῶν προφάσει ἐπὶ τι τῶν κατεπειγόντων — ἐκλαλήσαι γὰρ τὸ ἀληθές καιρὸς οὐκ ἦν — ἐν μυχῶτινι τῆς οἰκίας ἀνακλαυσάμενος ἀποχεῖ τὴν τῶν δακρῶν φορᾶν.

34. Εἴτ' ἀπονησάμενος λογισμῶ τῆς ἀνίας ἐπεκράτησε καὶ προσελθὼν εἰστία τοὺς ξένους, ἀποδοὺς πρότερον καὶ τὸν ἀντὶ τοῦ νεωτάτου κατασχεθέντα εἰς ὀμηρείαν. Συνειστιῶντο δὲ καὶ ἄλλοι τῶν παρ' Αἰγυπτίοις δοκίμων. Αἱ δὲ ὑποδοχαὶ κατὰ τὰ πάτρια ἐκάστοις ἐγίνοντο, χαλεπὸν ἡγουμένου παρασαλεύειν παλαιούς νόμους, καὶ ταῦτα ἐν εὐωχίᾳ τινί, ἐνθα τῶν ἀηδῶν αἱ ἡδοναὶ πλείους. [*] Ἐξῆς δὲ προστάξαντος κατὰ τὰς ἡλικίας καθέξασθαι, μήπω τῶν ἀνθρώπων ἐν ταῖς συμποτικαῖς συνουσίαις κατακλίσει χρωμένων, ἐθαύμαζον, εἰ οἱ Αἰγύπτιοι ζηλωταὶ τῶν αὐτῶν Ἑβραίοις εἰσὶ τάξεώς τε πεφροντικότες καὶ τὰς πρεσβυτέρων καὶ νεωτέρων τιμὰς διακρίνειν ἐπιστάμενοι. Τάχα μέντοι καὶ τὸν ἄλλον χρόνον, ἔφασκον, τῆς χώρας ἀμαθέστερον τὰ περὶ διαίταν ἀγωγῆς, ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῖς κοινοῖς ἐπιστάς οὐ μόνον τοῖς μεγάλαις πράγμασιν ἤρμοσεν εὐταξίαν, δι' ὧν τὰ εἰρήνης καὶ πολέμου κατορθοῦσθαι πέφυκεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς εὐτελεστέροις εἶναι δοκοῦσιν, ὧν τὰ πλεῖστα ἐν παιδιαῖς ἰλαρότητα γὰρ ἐπιζητοῦσιν εὐωχίαι, σεμνὸν ἄγαν καὶ αὐστηρὸν συμπότην ἠκιστα παραδεχόμεναι. Τοιούτους ἐπαίνους ἡρέμα συνειρόντων τράπεζαι μὲν οὐ σφόδρα πολυτελεῖς εἰσκομίζονται, διὰ τὸν λιμὸν οὐκ ἀξιόσαντος τοῦ ξενοδόχου ταῖς ἐτέρων ἀτυχίαις ἐντροφᾶν. Αὐτοὶ δὲ ἄτε σύνεσιν ἀκριβεῖς καὶ τοῦτ' εἰς τὰ ἐγκώμα παραελάμβανον, ὡς ἀπειροκαλίαν πρᾶγμα ἐπίφθονον ἀπέ-

στραπται, λέγοντες· Ὡς καὶ τοῦ συναλγοῦντος τοῖς δέο-
μένοις καὶ τὸ τοῦ ἐστιάτορος σχῆμα διασώζει, μεθόριον
ἀμφοῖν τιθεὶς αὐτὸν καὶ τὴν ἐν ἑκαστέρῳ μέμψιν ἐκφεύ-
γων! Αἱ μὲν οὖν παρασκευαὶ τὸ ἀμισῆς εἶχον πρόσφοροι
τῷ καιρῷ γεγονυῖαι· τὸ δὲ ἑλλιπὲς ἀνεπλήρουν αἱ συν-
εχεῖς φιλοφροσύναι προπόσεσιν, εὐχαῖς, παραινέσεσι ταῖς
εἰς ἀνάληψιν, ἃ τοῖς ἐλευθέροις καὶ μὴ ἀμούσοις τὸ ἦθος
ἡδῶ τῶν ὅσα περὶ ἐδωδῆν καὶ πόσιν εὐτρεπίζουσιν οἱ φι-
λοεστιάτορες καὶ φιλόδειπνοι, τὰ μηδεμιᾶς ἄξια σπουδῆς,
ὀλιγοφρόνων ἐπίδειξιν πομποστολοῦντες.

35. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἴμα τῇ ἑῷ μεταπεμπάμενος
τὸν ἐπίτροπον τῆς οἰκίας κελεύει τὰ ἀγγεῖα τῶν ἀνδρῶν
ὅσα ἐπὶ πᾶσι γεμίσει σίτου καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν στο-
μίων τὴν τιμὴν ἐν βαλιανίοις καταθεῖναι, εἰς δὲ τὸ τοῦ
νεωτάτου τὸ κάλλιστον τῶν ἀργυρῶν ἔκπωμα, ὃ πίνειν
ἔθος εἶχεν αὐτός. Καὶ ὁ μὲν τὰ προσταχθέντα προ-
θύμως ἐπετελεῖ, μηδὲνα μάρτυρα παραλαμβάνων. Οἱ δὲ
οὐδὲν τῶν κρύφα γεγονότων εἰδότες ἀνεξέγγυσαν, ἐπὶ
τοῖς παρ' ἐλπίδας ἀγαθοῖς ἅπασιν χαίροντες. Ἄ μὲν γὰρ
προεδόκησαν, ταῦτα ἦν· ἐπὶ κλοπῇ τοῦ ἀποδοθέντος
ἀργυρίου σκωφαντίαν ἔξειν, ἀδελφὸν τὸν ὀμηρεῦντα
μὴ ὑπαλήψεσθαι, προσάπολεῖν καὶ τὸν νεώτατον ἴσως
ὑπὸ τοῦ σπουδάσαντος αὐτὸν ἀχθῆναι, βίαι κρατηθέντα.
Τὰ δὲ ἀποβάντα αἰσίων τελειότερα εὐχῶν· τὸ πρὸς [*]
τῷ μὴ σκωφαντηθῆναι τραπέζης καὶ ἁλῶν, ἃ σύμβολα
γενεῶν φίλων ἀνθρώποις ἀνεύρηται, μεταλαχεῖν, τὸ κο-
μίσασθαι τὸν ἀδελφὸν ἀνύβριστον μηδενὸς ἐντυχόντος
καὶ δεηθέντος, τὸ καὶ τὸν νεώτατον ἀγαγεῖν πρὸς τὸν
πατέρα σῶον, ἐκπεφυγῶτας μὲν τὰς κατασκόπων ὑπο-
νοίας, ἄφθονον τροφῶν πλῆθος ἐπιφερομένους, χρησιῶ

δὲ καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος λογιζομένους· εἰ γὰρ ἐπιλί-
ποι τὰ ἐπιτήδεια πολλάκις, ἔφασκον, οὐκέθ' ὡς πρότε-
ρον περιδεεῖς, ἀλλὰ γεγηθότες ὡς πρὸς ἴδιον, ἀλλ' οὐ
ξένον τὸν τῆς χώρας ἐπίτροπον ἀποδημήσομεν.

*Sed simulata furti accusatione tentatos Iosephus fratres ad
se redire cogit, quibus deinde se ipsorum fratrem esse
aperit. (36-40.)*

36. Ἀλλὰ γὰρ οὕτω διακειμένων καὶ τοιαῦτα ταῖς
ἠνθαῖς ἀναπολούντων αἰφνίδιος καὶ ἀπροσδόκητος ταρτι-
χὴ καταλαμβάνει. Πρостаχθεὶς γὰρ ὁ τῆς οἰκίας ἐπι-
μελητής, ἐπαγόμενος θεραπεύοντων πλήθος οὐκ ὀλίγον,
κατασείων τὰς χεῖρας καὶ μένειν ὑποσημαίνων ἐβοηθόμεναι.
Καὶ συνταίνας ἄσθματος πλήρης „Ἐπεσφράγισθε“ εἶπε
„καὶ τὰς προτέρας καθ' αὐτῶν αἰτίας. Ἀγαθὰ κακοῖς
ἀμειψόμενοι πάλιν τὴν αὐτὴν ὁδὸν τῶν ἀδικημάτων ἐτρα-
πισθε. Τὴν τοῦ σίτου τιμὴν ὑπεξελόμενοι καὶ μείζον
εἰ προσεξεσιγάσασθε· πονηρία γὰρ τεχνούσιν ἀμνηστίας
ἐπιδίδωσι. Τὸ κάλλιστον καὶ τιμιώτατον ἔκπωμα τοῦ
δουλοῦ, ἐν ᾧ προπόσεις προέπινον ὑμῖν, κεκλύφατε, οἱ
ἴλιαν εὐχάριστοι, οἱ ἴλιαν εἰρηνικοί, οἱ μηδὲ ὄνομα κατα-
σκοπῆς εἰδότες, οἱ διττὸν ἀργύριον εἰς ἀπόδοσιν τοῦ
προτέρου κεκομικότας, ἐνεδραν ὡς ἔοικε καὶ δέλταρ ἐπὶ
θήραν καὶ ἀρπαγὴν πλειόνων. Ἀλλ' οὐκ εἰς ἅπαν εὐο-
δοῦνται κακία, λανθάνειν δὲ ὑπὲρ τεχνάζουσα καταφωρᾶ-
ται.“ Ταῦτα συνείροντος ἀχανεῖς ἐπάγησαν, λύπης καὶ
φόβου, τῶν ἀργαλεωτάτων κακῶν, ἐξαίφνης ἐπιπεσόν-
των, ὡς μηδὲ διαῖραι τὸ στόμα δύνασθαι· τῶν γὰρ
ἀπροσδοκῆτων κακῶν αἱ προσβολαὶ καὶ τοῖς δεινοῖς περὶ
λόγους ἀφωτίαν ἐμποιοῦσι. Παρημένοι δὲ ὅμως ὑπὲρ

τοῦ μὴ δοκεῖν ἀλισκόμενοι τῷ συνειδῶτι καθησυχάζειν „Πῶς“ ἔφασαν „ἀπολογησόμεθα καὶ πρὸς τίνα; Σὺ γὰρ μέλλεις εἶναι καὶ δικαστὴς ὁ κατήγορος, ὃς ὠφείλες καὶ ἑτέρων αἰτιωμένων ἡμῖν συναγορεύειν, ἐξ ὧν ἐπιβρά-
θης· οἱ τὸ μὲν ἀργύριον τὸ εὐρεθὲν ἐν τοῖς ἀγγείοις πρότερον οὐδενὸς ἐλέγχοντος ἐκομίσαμεν ἀποδώσοντες, τισαύτη δὲ ἐχρησάμεθα τὸ λοιπὸν μεταβολῇ, ὡς τὸν ξενοδόχον ἀμείψασθαι ζημίαις καὶ κλοπαῖς; Ἄλλ' οὐ γέγονε τοῦτο, μήτε εἰς νοῦν ἔλθοι ποτὲ τὸν ἡμέτερον. Ὅς δὲ ἂν ἔχων ἀλῆ τὸ ἔκπωμα τῶν ἀδελφῶν, θνησκέτω. Θανάτου γὰρ τὸ ἀδίκημα, εἰ γέγονεν ὄντως, τιμώμεθα διὰ πολλά· πρῶτον μὲν, ὅτι πλεονεξία καὶ τὸ τῶν ἀλλοτριῶν ἐπιθυμεῖν παρανομώτατον· δεύτερον, ὅτι τοὺς ὠφληκότας βλάπτειν ἐπιχειρεῖν ἀνοσιώτατον· τρίτον δέ, ὅτι τοὺς μέγα φρονοῦντας ἐπ' εὐγενείᾳ τὸ τῶν προγόνων [*] ἀξίωμα καθαιρεῖν ἔργοις ὑπαιτίοις τολμῶν ὄνειδος αἰσχιστον. Οἷς ἅπασιν ἐνοχος ὢν εἴ τις ἡμῶν ὑφίρηται, θανάτων μυρίων ἄξια πεπραχῶς τελευτάτω.“

37. Καὶ ἅμα λύοντες τὰ ἄχθῃ τῶν ὑποζυγίων καθαιροῦσι καὶ προτρέπονται μετὰ πάσης ἐπιμελείας ἐρευ-
νᾶν. Ὁ δὲ οὐκ ἄγνοῶν ἐν τῷ τοῦ νωπιᾶτου κατακεῖμα-
νον, ἅτε αὐτὸς λάθρα θείς, ἐσοφίζετο, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ πρεσβυτάτου ποιησάμενος ἐξῆς κατὰ στίχον ἐπακολουθῶν ταῖς ἡλικίαις ἐσκόπει, προφέροντος ἐκά-
στον καὶ ἐπιδεικνυμένου τὰ ἀγγεῖα, μέχρι τοῦ τελευταίου, παρ' ᾧ καὶ τὸ ζητούμενον ἀνευρέθη, ὡς ἰδόντας ἀθρό-
ους ἀνοιμῶξαι καὶ τὰς ἐσθῆτας διαρρήξαντας ἐκδακρύνειν ἐπιπτώγοντας, καὶ ζῶντα τὸν ἀδελφὸν ἔτι προθρηνοῦντας, καὶ οὐχ ἥττον αὐτοῦ τὰ κατὰ τὸν πατέρα, ὃς προέλεγε τὰς συμβησομένας τῷ νύῳ κατοπραγίας, δι' ἃς βουλομέ-

ροῖς συναποδημεῖν τὸν ἀδελφὸν οὐκ επέτρεπε. Κατηφουῖντες δὲ καὶ συγκεχυμένοι τὴν αὐτὴν ὑπέστρεφον ὁδὸν εἰς τὴν πόλιν, ἐκπεπληγμένοι τῷ συμβεβηκότι καὶ τῷ πράγμα ἐπιβουλήν, ἀλλ' οὐ φιλαργυρίαν ἀδελφοῦ νομίζοντες. Ἐἶτα τῷ τῆς χώρας ἐπιτρόπῳ προσαχθέντες φιλάδελφον εὐνοίαν ἀπὸ γνησίου πάθους ἐπιδείκνυνται. Προσπεσόντες γὰρ ἀθρόοι τοῖς ἐκείνου γόνασιν ὡς κλοπῆς πάντες ἔνοχοι, ὃ μηδὲ εἰπεῖν θέμις, ἐπ' αὐτῷ ἐδικαονόησον, ἰκέτευον, ἑαυτοὺς ἐξεδίδωσαν, ἐκούσιον δουλείαν ὑπισχνουῖντο, δεσπότην προσηγόρευον ἐκεῖνον, * προβλήτους*, οἰκότριβας, ἀργυρωνήτους, οὐδὲν παραλείποντες τῶν οἰκετικῶν ὀνομάτων, ἀνεκάλουν ἑαυτοὺς. Ὁ δὲ ἔτι μᾶλλον ἀποπειρώμενος ἤθει βαρυτάτῳ φησὶν αὐτοῖς· „Μηδέποτε τοῦτο ἐργασάμην, ὡς τοσοῦτους ἀπάγειν ἑνὸς ἁμαρτόντος. Τί γὰρ εἰς μετουσίαν ἄξιον καλεῖν τιμωριῶν τοὺς μὴ τῶν ἀδικημάτων κοινοπραγίσαντας; Ἐκεῖνος μόνος, ἐπεὶ καὶ μόνος ἔπραξε, κολαζέσθω. Πυνθανομαι μὲν σὺν, ὅτι καὶ πρὸ τῆς πόλεως θάνατον ὠρίζετε κατὰ τοῦ ἀλόντος. Ἐγὼ δὲ ἕκαστα πρὸς τὸ ἐπεικές ἄγων καὶ ἡμερώτερον, ἐπικουρίζω τὴν τιμωρίαν, δουλείαν ὀρίσας ἀντὶ θανάτου.“

38. Χαλεπῶς δὲ τὴν ἀπειλήν φερόντων καὶ ἐφ' οἷς ἐσυκοφαντοῦντο καταδυομένων ὁ τέταρτος κατ' ἡλικίαν — ἦν δὲ τοῖμητις μετ' αἰδοῦς καὶ θαρσήαλεος, παθήσισιαν τὴν ἀνευ ἀναισχυντίας ἐπιτετηθευκῶς — προσελθὼν φησι· „Δέομαι, δέσποτα, μὴ θυμῷ χαρίσασθαι, μηδὲ ὅτι τέταξαι τὴν μετὰ βασιλέα τύξιν προκαταγνῶναι πρὸ τῆς ἀπολογίας ἡμῶν. Πυνθανομένῳ σοι κατὰ τὴν προτίρην ἐπιδημίαν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς ἀπεκρινάμεθα. Πατήρ μὲν [*] ἐστὶ πρεσβύτερος, οὐ χρόνῳ μᾶλλον

γεγηρακῶς ἢ ταῖς ἐπαλλήλοις δυστυχίαις, ὑφ' ὧν γυμναζόμενος ἀθλητοῦ τρόπον ἐν πόνοις καὶ δυσκαρτερήτοις κακοπαθείαις διετέλεσεν. Ἀδελφὸς δὲ κομιδῇ νέος ἐστὶ παιδίον, ἐκτόπως στεργόμενος ὑπὸ τοῦ πατρός, ἐπεὶ καὶ ὀψίγονός ἐστιν καὶ θυεῖν γενομένων ὁμομητριῶν ἀπελείφθη μόνος, τοῦ πρεσβυτέρου βιαίως ἀποθανόντος. Κελεύοντος δὲ σοῦ ἐνθάδε τὸν ἀδελφὸν ἀγαγεῖν, καὶ ἀπειλοῦντος, εἰ μὴ παραγένοιτο, μηδ' ἡμῖν εἰς ὄψιν ἐλθεῖν ἐπιτραπήσεσθαι, κατηφοῦντες ἀπηλλαττόμεθα, καὶ μόλις οἴκαδε ἐπανελθόντες ἐδηλοῦμεν τὰ ὑπὸ σοῦ τῷ πατρί. Ὁ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντέλεγε, δεδιῶς σφόδρα περὶ τῷ παιδί· τῶν δὲ ἀναγκαιῶν ὑποσπανίζόντων καὶ μηδενὸς ἡμῶν τολμῶντος ἐπὶ σιτωνίαν ἦκειν δίχα τοῦ νεωτάτου διὰ τὰς σὰς ἐπανατάσεις, μόλις πείθεται τοῦτον συνεκπέμψαι, μυρία μὲν αἰτιώμενος, ὅτι ἀδελφὸν ἄλλον ἔχειν ὠμολογήσαμεν, μυρία δὲ οἰκτιζόμενος, εἰ μελλήσει διαξέγγυσθαι· νήπιος γάρ ἐστι καὶ πραγμάτων ἀπειρος, οὐ μόνον τῶν κατὰ τὴν ἀλλοδαπήν, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν. Πρὸς οὖν οὕτω διακείμενον τὸν πατέρα πῶς ἂν ἀφικοίμεθα; τίσι δὲ ὀφθαλμοῖς αὐτὸν θεύσασθαι δίχα τούτου δυνασόμεθα; Τελυτήν οἰκτίστην ὑπομενεῖ, μόνον ἀκούσας ὡς οὐκ ἐπανελήλυθεν. Εἰθ' ἡμᾶς ἀνδροφόνους καὶ πατροκτόνους ἕκαστος ἐρεῖ τῶν φιλαπεχθημόνων καὶ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις συμφοραῖς ἐθελοκακούντων. Τὸ δὲ πλεῖστον τῆς κατηγορίας ἰνῆσεται κατ' ἐμοῦ. Πολλὰ γὰρ ὑπεσχόμην τῷ πατρί προέσθαι, παρακαταθήκην λαμβάνειν ὁμολογῶν, ἣν ἀποδώσειν ὅταν ἀπαιτηθῶ. Πῶς δὲ ἂν, εἰ μὴ ἐξευμενισθεῖς αὐτός, ἀποδοῦναι δυναίμην; Οἶκτον δέομαι τοῦ πρεσβύτου· λαβεῖν καὶ εἰς ἔννοιαν ἐλθεῖν τῶν κακῶν οἷσπερ ἀνιαθήσεται,

μὴ κομισάμενος ὄν * ἀβουλήτως * ἐνεχείρισεν. Ἀλλὰ σὺ μὲν ὑπὲρ ὧν ἔδοξας ἡδικῆσθαι, δίκας λάμβανε. Δῶσω δὲ ἐθελοντῆς ἐγώ. Δουλον ἀπὸ ταύτης ἀνάγραφε τῆς ἡμέρας· ἄσμενος ὑπομενῶ τὰ τῶν νεωνήτων, εἴαν τὸ παιδίον ἐθελήσῃς ἔασαι. Λήψη δὲ οὐκ αὐτὸς τὴν χάριν, εἴαν ἄρα διδῶς, ἀλλ' ὁ μὴ παρών, ἐπικουφισθεὶς τῶν φροντίδων ὁ τῶν τοσοῦτων πατήρ καὶ τῶν ἀπάντων· ἰκέται γάρ ἐσμεν καταπεφευγότες ἐπὶ τὴν σὴν ἱερωτάτην δεξιάν, ἧς μηδέποτε διαμάρτοιμεν. Ἔλεος οὖν εἰσελθέτω σὲ γήρως ἀνδρός, τοὺς ἀρετῆς ἄθλους κατὰ πᾶσαν ἡλικίαν διαπονήσαντος. Τὰς κατὰ Συρίαν πόλεις εἰς ἀποδοχὴν αὐτοῦ καὶ τιμὴν ἐπέστρεψε, καίτοι ξενικωτέροις ἔθεσι καὶ νομίμοις καὶ πολὺ διεστῶσι χρώμενος, οὐ βραχεῖ τινι τῶν ἐγχωρίων ἡλλοτριωμένοις· ἀλλ' ἢ τοῦ βίου καλοκἀγαθία καὶ τὸ σύμφωνον καὶ ὁμολογούμενον πρὸς ἔργα λόγων καὶ πρὸς λόγους ἔργων ἐξενίκησεν, ὡς καὶ τοὺς ἔνεκα [*] τῶν πατρίων μὴ εὐγνώμονας μεθαρμόσασθαι. Τοιαύτην μέλλεις κατατίθεσθαι χάριν, ἧς οὐκ ἂν δύναίτο μείζονα λαβεῖν· τίς γὰρ ἂν γένοιτο πατρὶ δωρεὰ μείζων ἢ τὸν ἀπογνωσθέντα κομίσασθαι;“

39. Πάντα δὲ ἦσαν ἀπόπειρα, καὶ ταῦτα καὶ τὰ πρότερα, πῶς ἔχουσι τοῦ τῆς χώρας ἐπιτρόπου σκοποῦντος εὐνοίας πρὸς τὸν ὁμομήτριον ἀδελφόν· ἐδεδίβι γὰρ μὴ φυσικῇ τινι ἡλλοτριώσει κέχρηται, καθάπερ οἱ ἐκ μητριῶν γεγονότες πρὸς τὸν ἐξ ἐτέρας ἰσοτίμου γυναικὸς οἶκον. Διὰ τοῦτο καὶ ὡς κατασκόπους ἠτιᾶτο καὶ περὶ τοῦ γένους ἐπυνθάνετο, πρόφασιν τοῦ γινῶναι εἰ περίεστιν ὁ ἀδελφός, ἀλλὰ μὴ ἐξ ἐπιβουλῆς ἀνήρηται. Καὶ ἓνα κατέσχε τοὺς ἄλλους ἔασας ἀπαίρειν, ὁμολογήσαντας ἀγαγεῖν τὸν νεώτατον, ὃν ἰδεῖν μάλιστα ἐπόθει καὶ τῆς

ἐπ' αὐτῷ χαλεπῆς καὶ βαρυστάτης ἀνίας ἀπαλλαγῆναι. Καὶ ἐπιθεὶ παρεγένετο καὶ τὸν ἀδελφὸν ἐθεάσατο, μικρὸν ὅσον ἀνεθεὶς τῆς φροντίδος, καλέσας ἐπὶ ξενίαν καὶ ἐστιῶν πολυτελεστέραις ἐχρῆτο καὶ εὐωχῆτο τὸν ὁμομήτριον παρασκευαῖς, ἀποβλέπον εἰς ἕκαστον, καὶ τεκμαιρόμενος ἐκ τῆς ὄψεως, εἴ τις αὐτοῖς ὑποικουρῆι φθόρος. Καὶ ὡς ἀσμενίζοντας ἐώρα καὶ ἀναχεομένους ἐπὶ τῇ τοῦ νεωτάτου τιμῇ, δυσὶν ἤδη μαρτυρίαις σημειωσάμενος τὸ μηδὲν ἔχθρος ὑποτύφροσθαι, καὶ τρίτην ἐπενόησε, τὴν τοῦ κεκλήφθαι δοκοῦντος αἰτίαν ἀναθεὶς τῷ νεωτάτῳ· σαφέστατος γάρ οὗτος ἔμελλεν ἔλεγχος γενέσθαι τῆς ἐκάστου διανοίας καὶ οἰκειότητος τῆς πρὸς τὸν συγκοφαντούμενον ἀδελφόν. Ἐξ ὧν ἀπάντων ἤδη συνεπέθετο περὶ τοῦ μὴ καταστασιάζεσθαι μηδ' ἐπιβουλεύεσθαι τὸν μητρῶον οἶκον, λογισμὸν τε εἰκότα καὶ περὶ τῶν αὐτῷ συμβεβηκότων ἐλάμβανεν, ὡς οὐκ ἐπιβουλαῖς ἀδελφῶν αὐτὰ μᾶλλον εἴη πεπονθῶς ἢ κατὰ πρόνοιαν θεοῦ τὰ μακρὰν ἐμβλέποντος καὶ τὰ μέλλοντα οὐχ ἤτιον τῶν παρόντων ὁρῶντος.

40. Εἴτι' ἐπὶ συμβάσεις καὶ καταλλαγὰς ἔειπε, νικώμενος ὑπὸ φιλοικελου πάθους, καὶ ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ὄνειδος προσβαλεῖν τοῖς ἀδελφοῖς ἔνεκα τῆς πράξεως οὐδένα τῶν Αἰγυπτίων ἐδικαιώσθαι παρεῖναι κατὰ τὴν πρώτην ἀναγνώρισιν. Ἀλλὰ κελεύσας ἅπασιν τὴν θεραπείαν μεταστῆναι, πηγὴν τινα διακρύβων ἐξαίρνης ἀνεῖς καὶ τῇ δεξιᾷ προσελθεῖν ἐγγυτέρω σημήνας, ἵνα μηδ' ἐκ τύχης ἐπακουῶσαι τις ἄλλος δυνηθῆ, φησὶν αὐτοῖς· „Ἐπεσκιασμένον πρᾶγμα καὶ χρόνῳ μακρῷ συγκυκρόφθαι δοκοῦν μέλλον ἀνακαλύπτειν μόνος μόνοις ὑμῖν ἀπαμπλοχῶ. Ἀδελφόν ὃν ἀπέδοσθε εἰς Αἴγυπτον, ἐκείνος ὃν ὁρᾶτε

τῶν παρεστῶτα, αὐτός εἰμι ἐγώ.“ Καταπλαγέντων δὲ αὐτῶν παρ’ ἐλπίδα καὶ διεπτοημένων, καὶ ὡσπερ ὄλκῃ τινι βιαίῳ τὰς ὄψεις ἐπὶ γῆν καταβεβληκότων καὶ πεπηγότων ἀφώνων καὶ ἀχανῶν, „Μὴ κατηφεῖτε,“ [*] εἶπεν. „ἀμνηστίαν ἀπάντων παρέχω τῶν εἰς ἐμέ πεπραγμένων. Μηδενὸς ἐτέρου δεῖσθε παρακλήτου. Ἄντοκελεύσω καὶ ἐκουσίῳ γνώμῃ πρὸς συμβάσεις ἐθελοντῆς ἀφίγμαι, συμβόλοις χρησάμενος δυσι, τῇ τε πρὸς τὸν πατέρα εὐσεβείᾳ, ἢ τὸ πλεῖστον τῆς χάριτος ἀνατίθημι, καὶ τῇ φροσικῇ φιλανθρωπία, ἢ πρὸς ἅπαντας, διαφερόντως δὲ πρὸς τοὺς ἀφ’ αἵματος χρῶμαι. Καὶ νομίζω τῶν συμβεβηκότων οὐχ ὑμᾶς, ἀλλὰ θεὸν αἴτιον γεγενησθαι, βουληθέντα με τῶν αὐτοῦ χαρίτων καὶ δωρεῶν, ἃς ἐν τοῖς ἀναγκαιότατοις καιροῖς ἠξίωσε τῷ γενεῖ τῶν ἀνθρώπων παρασχεῖν, ὑπηρετήν γενέσθαι καὶ διάκονον. Ἐναργῆ δὲ πίστιν δύνασθε λαβεῖν ἐξ ὧν ὁρᾶτε. Πᾶσαν μὲν Αἴγυπτον ἐπιτέτραμμαι, τιμὴν δὲ ἔχω τὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ, καὶ με νέον ὄντα πρεσβύτερος ὢν ὡς πατέρα τιμᾷ. Θεραπεύομαι τε οὐχ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πλείστων ἄλλων ἐθνῶν, ὅσα καὶ ὑπήκοα καὶ αὐτόνομα· χροῖται γὰρ πάντα διὰ τὴν ἐνδειαν προεστῶτος. Ἄργυρός τε καὶ χρυσός, καὶ, τὸ τούτων ἀναγκαιότερον, αἱ τροφαὶ παρ’ ἐμοὶ μόνῳ ταμιεύονται, διανέμοντι καὶ κατακερματίζοντι πρὸς τὰς ἀναγκαίας χρείας ἐκάστοις τῶν δεομένων, ὡς μήτε τι τῶν εἰς *τροφὴν* μήτε τι τῶν εἰς ἐκπλήρωσιν ἐνδείας ἐπιλιπεῖν. Ἄλλ’ οὐκ ἐναθρονώμενος καὶ σεμννώμενος ταυτὶ διεξῆλθον, ἀλλ’ ἵν’ αἰσθησθε, ὅτι τῶν τηλικούτων οὐδεὶς ἔμελλεν ἀνθρώπων ἔσεσθαι αἴτιος δούλω καὶ μετὰ ταῦτα δεσμώτῃ γενομένῳ· καὶ γὰρ ἐδέσθην ποτὲ συκοφαντηθεῖς. Ἄλλ’ ὁ τὰς ἐσχά-

τας συμφοράς τε καὶ δυσπραγίας μεθαρμοσάμενος εἰς
 τὰς ἀνωτάτω καὶ πρώτας εὐτυχίας θεὸς ἦν, ἧ πάντα δυ-
 νατά. Ταῦτα ἐμοῦ διανοουμένου μηκέτι εὐλαβῶς ἔχετε,
 τὰς δυσφροσύνας ἐκποδῶν ποιησάμενοι καὶ πρὸς ἰλαρὰν
 μεταβαλόντες εὐθυμίαν. Εὖ δὲ ἂν ἔχοι καὶ πρὸς τὸν
 πατέρα συντεῖναι καὶ πρῶτον αὐτῷ τὰ περὶ τῆς ἐμῆς εὐ-
 φρέσεως εὐαγγελίσασθαι. Φθάνουσι γὰρ αἱ φῆμαι παν-
 ταχόθεν κατὰ πολὺ. “

Fratrum gaudium et laudes.

41. Οἱ δὲ κατὰ διαδοχὴν τοὺς ἐπαίνους αὐτοῦ συν-
 εἶροντες ἀπαύστως ἀχαλίνους στόμασιν ἐξύμουν, ἄλλος
 ἄλλο τι διεξιὼν, ὁ μὲν τὸ ἀμνησίκακον, ὁ δὲ τὸ φιλοί-
 κειον, ὁ δὲ τὴν σύνεσιν, ἅπαντες δὲ ἀθρόοι τὴν εὐσε-
 βειαν ἐπὶ τὸν θεὸν *ἀναφέροντος* τὰ τέλη τῶν κατορθου-
 μένων καὶ μηκέτι ταῖς ἀβουλήτοις ἀρχαῖς καὶ πρώταις ἐν-
 στίασεσι τῶν κατὰ γνώμην *δυσχερᾶναντος*, καὶ τὴν ὑπερ-
 βύλλονσαν μετ' αἰδοῦς καρτερίαν, ὅς ἐν τοσαύταις γεγο-
 νῶς ἀνωμαλίαις οὔτε δουλεύων βλάβσημον οὐδὲν εἶπε κα-
 τὰ τῶν ἀδελφῶν ὡς πεπρακότων, οὔτ' εἰς εἰρκτὴν ἀπα-
 γόμενος ὑπ' ἀθυμίας ἐξελάλησέ τι τῶν ἀπορήτων, οὔτε
 πολὺν χρόνον ἐκεῖ καταμένων, οἷα [*] φιλεῖ, τοῖς δεσμώ-
 ταις ἔθους ὄντος τὰς ἰδίας ἀτυχίας ἀναμετρεῖσθαι, ἀπ-
 εγύμνωσεν· ἀλλ' ὡς μηδὲν εἰδὼς τῶν αὐτῷ συμβεβηκότων,
 ἀλλ' οὐδ' ὅτε τὰ ὄνειρατα διέκρινεν ἢ τοῖς εὐνούχοις ἢ
 τῷ βασιλεῖ, καιρὸν ἔχων εἰς μῆνυσιν, ἐπιτήδειόν τι ἐφθέγ-
 ξατο περὶ τῆς ἰδίας εὐγενείας, οὐδ' ὅτε βασιλέως ὑπαρ-
 χος ἐχειροτονεῖτο καὶ τῆς Αἰγύπτου πάσης τὴν ἐπιμέλειαν
 καὶ προστασίαν παρελάμβανεν, ἵνα μὴ δόξη τις εἶναι τῶν
 ἡμελημένων καὶ ἀφανῶν, ἀλλὰ τῷ ὄντι εὐπατρίδης, οὐ

φύσει δούλος, ἀλλ' ἐπιβουλὰς ὑφ' ὧν ἤμιστα ἐχρῆν ἀνηκέστους ὑπομεμενηκῶς καὶ συμφοράς. Ἔτι δὲ πρὸς τοῦτοις ἐρῶν ἡ πολὺς ἔπαινος ἰσότητος αὐτοῦ καὶ δεξιότητος· τὰς γὰρ τῶν ἄλλων ἀλαζονείας καὶ ἀπαιδευσίας ἡγεμόνων εἰδότες ἐθαύμαζον τὸ ἀνεπίφαντον καὶ ἀτραγώδητον, καὶ ὡς εὐθύς ἰδὼν κατὰ τὴν προτέραν ὁδὸν ἀποπτεῖναι δυνάμενος, ἢ τὸ γούν τελευταῖον λιμῶντι τροφὰς μὴ παρασχεῖν, πρὸς τῷ μὴ τιμωρήσασθαι καὶ ὡς χάριτος ἀξίοις δωρεὰν ἔδωκε τὰ ἐπιτήδεια, τὴν τιμὴν αὐτῶν ἀποδοθῆναι κελεύσας. Οὕτω μέντοι τὰ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ πράσεως εἰς ἅπαν ἡγνοήθη καὶ διέλαθεν, ὡς θ' οἱ ἐν τέλει τῶν Αἰγυπτίων συνήδοντο ὡς πρῶτον ἄρτι τῶν ἀδελφῶν τοῦ προεσιῶτος ἡκόντων, καὶ ἐπὶ ξενίαν ἐκάλουν, καὶ φθάνοντες ἐδήλουν τῷ βασιλεῖ, καὶ πάντα διὰ πάντων ἔγεμε χαρᾶς, οὐκ ἔλαττον ἢ εἶπερ εὐφόρησεν ἡ πεδιάς καὶ ὁ λιμὸς εἰς εὐθηνίαν μετέβαλε.

Regis Aegyptii erga patrem magno apparatu arcessitum et fratres Iosephi liberalitas, feracissimam terrae partem incolendam iis assignantis fratribusque curam gregum suorum committentis.

42. Γνοὺς δὲ ὁ βασιλεύς, ὅτι καὶ πατὴρ ἔστιν αὐτῷ καὶ ἡ γενεὰ πολυάνθρωπος, προτρέπει μεταστῆναι πατρικεῖ, τὴν βαθυγειοτάτην Αἰγύπτου μοῖραν ὁμολογήσας δεδωρῆσθαι τοῖς ἀφιζομένοις. Ἀπήνας οὖν καὶ ἄρμαμάξας καὶ πλῆθος ὑποξυγίων ἐπηχθισμένων τὰ ἐπιτήδεια δίδωσι τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ θεραπείαν ἰκανήν, ἵνα μετὰ ἀσφαλείας ἀγάγωσι τὸν πατέρα. Παραγενομένων δὲ καὶ τὰ περὶ τὸν ἀδελφὸν ἄπιστα καὶ μεῖζονα ἐλπίδων διηγουμένων οὐ πάνυ προσεῖχε· καὶ ἂν γὰρ οἱ λέγοιτες

ἀξιοπιστότατοι, ἀλλ' ἢ τοῦ πράγματος ὑπερβολὴ ῥαδίως οὐκ ἐπέτρεπε συναινεῖν. Ἰδὼν δὲ ὁ πρωσβύτης τὰς ἐν τοιοῦτῳ καιρῷ παρασκευὰς καὶ χορηγίας τῶν ἀναγκαίων ἀφιδότους τοῖς περὶ τούτου λεγομένοις εὐτυχήμασι συναδούσας, ὕμνῃ τὸν Θεόν, ὅτι τὸ δοκοῦν ἐκλειπέναι μέρος τῆς οἰκίας ἀπεπλήρωσεν. — Ἡ δὲ χαρὰ καὶ φόβον εὐθύς ἐγέννησεν τῇ ψυχῇ περὶ τῆς τῶν πατρῶν ἐκδικαιτήσεως. Ἦιδει γάρ καὶ νεότητά εὐόλισθον φύσει καὶ ξουτείας τὴν εἰς τὸ ἁμαρτάνειν ἐκχωρίαν, καὶ μάλιστα τῆς ἐν Αἰγύπτῳ χώρας τυφλωτιούσης περὶ τὸν ἀληθῆ Θεόν, ἕνεκα [*] τοῦ γνητιὰ καὶ θνητιὰ θεοπλαστεῖν. Καὶ προσέτι πλούτου καὶ δόξης ἐπίθεσις ὀλιγόφροσι διανοίαις ἐπιτίθεται, καὶ διότι ἀπολειφθεῖς μηδενὸς τῶν ἐκ τῆς πατρῴας οἰκίας ἐξεληλυθὸς σωφρονοιστοῦ, μόνος ὢν καὶ ἔρημος διδασκάλων ἀγαθῶν, ἔτοιμος ἔσται πρὸς τὴν τῶν ὀφθειῶν μεταβολήν. Οὕτως οὖν διακαίμενον ἰδὼν ὃ μόνῳ δυνατὸν ἀόρατον ψυχὴν ἰδεῖν, ἔλθον λαμβάνει, καὶ κοιμωμένῳ νύκτιω ἐπιμνησθεὶς φησὶ· „Μηδὲν εὐλαβοῦ περὶ τῆς εἰς Αἰγύπτου ἀφίξεως. Αὐτὸς ἡγεμονεύσω τῆς ὁδοῦ, παρίχων τὴν ἀποδημίαν ἀσφαλίῃ καὶ εὐάρεστον. Αποδώσω μέντοι καὶ τὸν τριπόθητον υἱόν, ὃς ποτε τεθνήσκει νομισθεὶς ἐκ πολυτείας οὐ ζῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ χώρας τούτης ἡγεμῶν ἀναφαινήται.“ Πληρωθεὶς δὲ εὐελπιστίας, ἅμα τῇ ἑρ γηγηθῶς ἐπέσπυδον. Ὁ δὲ υἱὸς ἀκούσας — σκοποὶ γάρ καὶ φραστήρης τῆς ὁδοῦ πάντα ἐδήλουν — οὐ μακρὴν τῶν ὄρων ἀπέχοντι διὰ ταχέων ἀπήντα τῷ πατρί. Καὶ κατὰ τὴν καλουμένην Ἱρώων πόλιν ἐντυχόντες ἐπιπλήτουσιν ἀλλήλοις, τὰς κεφαλὰς ἐπὶ τῶν ἀνθένων ἐρηίσταντες καὶ τὰς ἐσθῆτας διάκρουσι φύρματες πολυχρονίων ἀσπασμάτων ἀπλήστως

ἐνεφοροῦντο, καὶ μόλις παυσάμενοι συνέτεινον ἄχρι τῶν βασιλείων. Θεασάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν ὄψιν καταπλαγεὶς τῆς σεμνότητος, οὐχ ὡς ὑπάρχου πατέρα, ἀλλ' ἑαυτοῦ μετὰ πάσης αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἐδεξιούτο τούτον. Καὶ μετὰ τὰς ἐν ἔθει καὶ ἐξαιρέτους φιλοφροσύνας δίδωσιν αὐτῷ γῆς ἀποτομὴν ἀρετώσαν καὶ σφόδρα εὐκαρπον, τοὺς τε υἱοὺς αὐτοῦ πυνθανόμενος εἶναι κτηνοτρόφους, τὴν πολλὴν οὐσίαν ἔχοντας ἐν θρέμμασι καθίστησιν ἐπιμελητὰς τῶν ἰδίων, αἰπόλια καὶ βοσκόμενα καὶ ποιμένας καὶ μυριάς ὅσας ἀγέλας ἐγχειρίσας αὐτοῖς.

*Iosephi erga fratres etiam post patris mortem benivolus
riusque animus.*

43. Ὁ δὲ νεανίας τοσαύτῃ πίστει ἐχρήσατο ὑπερβολῇ, ὥστε τῶν καιρῶν καὶ τῶν πραγμάτων εἰς ἀργυρισμὸν παρεχόντων πλείστας ὅσας ἀφορμὰς, δυνηθεὶς δι' ὀλίγου πλουσιώτατος τῶν κατ' αὐτὸν γενέσθαι, τὸν γνήσιον ὡς ἀληθῶς πρὸ τοῦ νόθου πλοῦτον καὶ τὸν βλέποντά πρὸ τοῦ τυφλοῦ θαυμάσας, ἅπαντα τὸν ἄργυρον καὶ χρυσόν, ὅσον ἐκ τῆς τιμῆς ἤθροισε τοῦ σίτου, ἐν τοῖς βασιλείως ἐθήσανοιζετο ταμείοις, οὐδεμίαν δραχμὴν νοσφισάμενος, ἀλλὰ μόναις ἀρκεσθεὶς ταῖς δωρεαῖς, αἷς ἀμειβόμενος ἐκεῖνος ἀντεχαρίσατο. Καθ' ἅπερ τε Αἴγυπτον, καὶ σὺν αὐτῇ χώρας ἑτέρας καὶ ἔθνη πιεσθέντα τῷ λιμῷ παντὸς λόγου κρεῖττον ἐπετρόπειυσεν ὁ ἀνὴρ οὗτος, κατὰ τὸ πρότερον διανέμων τὰς τροφὰς καὶ ἀφορῶν οὐκ εἰς τὸ παρὸν μόνον λισιτελὲς, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸ μέλλον ὠφέλειαν. Ἦνίκα γοῦν ὁ ἔβδομος ἐνιαυτὸς τῆς ἐνδείας ἐνέστη, μεταπεμπάμενος τοὺς γεωργοὺς — ἤδη γὰρ [*] τῆς εὐφορίας καὶ εὐθηνίας ἐλπίς ἦν — ἐδίδου κριθὰς τε καὶ πηροὺς εἰς σπέρματα, φροντίσας τοῦ μηδένα νοσφί-

σασθαι, καταθῆναι * δὲ * βίς τῆς ἀρούρας * ἅ * ἔλαβεν, ὀπιτήρας καὶ ἐφόρους ἐπιλέξας ἀριστίνδιον, οἳ τὴν σπορὰν παραφυλάξουσι. Μετὰ δὲ τὸν λιμὸν χρόνοις μακροῖς ὑπεροχὴν τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς ὑπονοίᾳ πληχθέντες οἱ ἀδελφοὶ καὶ δέισαντες, μή τι χαλεπὸν πάθωσι μνησικακίας, προσελθόντες ἐδέοντο λιπαρῶς, ἐπαγόμενοι γυναῖκας καὶ γενεάν. Ὁ δὲ ἐπιδακρύσας φησὶν. „Ὁ μὲν καιρὸς ἰκανὸς ὑπόνοιαν κατασκευάσαι τοῖς ἀφύρῃτα ἐργισαμένοις καὶ μὴ δι' ἑτέρου μᾶλλον ἢ τοῦ συνβιδότος χάριν ἐλβγχομένοις· ἢ γὰρ τελευτὴ τοῦ πατρὸς τὸν ἀρχαῖον φόβον, ὃν πρὸ τῶν καταλλαγῶν εἶχετε, κεκαίνωκεν, ὡς τοῦ μὴ λυπηῆσαι τὸν πατέρα χάριν τὴν ἀμνηστίαν ἐμοῦ παρασχόντος. Ἐγὼ δὲ τὸν τρόπον οὐ χρόνοις μεταβάλλομαι, οὐδ' ὁμολογήσας ἔνσπονδος εἶναι δρᾶσω ποτέ τὰ ἄσπονδα· οὐ γὰρ ὑπερθέσεις ἀμύνης ἐκαιροφυλάκουν, ἀλλὰ τὴν βίς ἅπαν ἀπαλλαγὴν τῆς κολάσεως ἐχαριζόμεν, ἐπινέμων τὸ μὲν τι τιμῇ τοῦ πατρὸς — δεῖ γὰρ ἀψευθεῖν —, τὸ δὲ τι εὐνοίᾳ τῇ πρὸς ὑμᾶς ἀναγκαίᾳ. Εἰ δὲ καὶ πατρὸς ἕνεκα πάντ' ἐποίουν τὰ χρηστὰ καὶ φιλιάνθρωπα, φυλάξω ταῦτα καὶ πρὸς τετελευτηκότα· τέθνηκε δὲ οὐδείς, παρ' ἐμοὶ κριτῆ, τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ζήσεται τὸν ἀεὶ χρόνον ἀγήρω, ἀθανάτῃ φῦσει ψυχῆς μηκέτι ταῖς σώματος ἀνάγκαις ἐνδεδεμένη. Τί δεῖ μόνου μεμνήσθαι τοῦ γεννητοῦ πατρὸς; Ἐχομεν τὸν ἀγέννητον, τὸν ἀφθαρτον, τὸν αἰῶδιον, ὃς ἐφορᾷ πάντα καὶ πάντων ἐπακούει καὶ τῶν ἡσυχάζοντων, τὸν ἀεὶ βλέποντα καὶ τὰ ἐν μυχοῖς τῆς διανοίας, ὃν μάρτυρα καλῶ τοῦ συνβιδότος ἐπ' ἀψευδέσι καταλλαγαῖς. Ἐγὼ γάρ, καὶ μὴ θαυμάσητέ μου τὸν λόγον, „„τοῦ Θεοῦ εἰμι““ (Gen. 50, 10), τοῦ τὰ πονηρὰ βουλευόμενα ὑμῶν βίς ἀγα-

θῶν περιουσίαν μεθαρμωσαμένου. Γίνεσθε οὖν ἄφοβοι, καὶ πρὸς τὸ μέλλον χρησιμωτέρων μεθέξοντες ἢ ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς ἐκαρποῦσθε.“

Iosephi virtutes et felicitas.

44. Τοιούτοις θαρσύνας τοὺς ἀδελφοὺς λόγοις, ἔργοις τὰς ὑποσχέσεις ἐβεβαίον μάλλον, οὐδὲν παραλιπῶν τῶν εἰς ἐπιμέλειαν. Μετὰ δὲ τὸν λιμόν, ἐπ' εὐθηνίᾳ καὶ εὐετηρίᾳ τῆς χώρας ἤδη γεγηθότων τῶν οἰκητόρων, ἐτιμᾶτο πρὸς ἀπάντων, ἀμοιβὰς ἀντεκτινόντων ὑπὲρ ὧν εὖ πεπόνθησαν ἐν καιροῖς ἀβουλήτοις. Ἡ δὲ φήμη ὄνεισα τὰς ἐξῆς πόλεις κατέπλησε τῆς ἐπὶ τῷδε τῷ ἀνδρὶ εὐκλείας. Ἔτη δὲ βιώσας δέκα πρὸς τοῖς ἑκατὸν ἐτελεύτησεν εὐγῆρως, ἐπ' ἄκρον ἔλθων εὐμορφίας καὶ φρονήσεως καὶ λόγων δυνάμεως. Μαρτυρεῖ δὲ τὸ μὲν κάλλος τοῦ σώματος ἔρως ὃς ἐξέμηγεν [*] ἐπ' αὐτῷ γυναῖκα, τὴν δὲ σύνεσιν ἢ ἐν ταῖς ἀμυθήτοις τῶν κατὰ τὸν βίον ἀνωμαλίαις ὁμαλότης, εὐαρμωσίαν τοῖς ἀναρμόστοις καὶ συμφωνίαν τοῖς ἐξ αὐτῶν ἀσυμφώνοις ἐργασαμένη, τὴν δὲ τῶν λόγων δύναμιν ἢ τε τῶν ὄνειράτων διάκρισις καὶ ἢ ἐν ταῖς ὁμιλίαις εὐέπεια καὶ ἢ παρακολουθήσασα πειθῶ, δι' ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχομένων ἀνάγκη μάλλον ἢ ἑκῶν ὑπήκουε. Τούτων δὲ τῶν ἐνιαυτῶν ἑπτακαίδεκα ἄχρι μειρακίου διέτριβεν ἐν τῇ πατρῷᾳ οἰκίᾳ, τρισκαίδεκα δὲ ἐν ταῖς ἀβουλήτοις συντυχίαις, ἐπιβουλευόμενος, πιπρασκόμενος, δουλεύων, συκοφαντούμενος, ἐν δεσμοτηρίῳ καταδούμενος, τοὺς δὲ ἄλλους ὀγδοήκοντα ἐν ἡγεμονίᾳ καὶ εὐπραγίᾳ τῇ πάσῃ, λιμοῦ καὶ εὐθηνίας ἔφορος καὶ βραβευτῆς ἀριστος, τὰ πρὸς ἑκάτερον καιρὸν πρυτανεύειν ἰκανώτατος.

Π Ε Ρ Ι
Β Ι Ο Υ Μ Ω Σ Ε Ω Σ
Ο Π Ε Ρ Ε Σ Τ Ι
Π Ε Ρ Ι Θ Ε Ο Λ Ο Γ Ι Α Σ Κ Α Ι Π Ρ Ο Φ Η Τ Ε Ι Α Σ.
Λ Ο Γ Ο Σ Π Ρ Ω Τ Ο Σ.

D E
V I T A M O S I S
H O C E S T
D E T H E O L O G I A E T P R O P H E T I A.
L I B E R P R I M U S.

[II, 80.]

Moses profecto dignus, cuius vita et facta describantur.

1. [*] Μωσέως, τοῦ κατὰ μὲν τινὰς νομοθέτου τῶν Ἰουδαίων, κατὰ δὲ τινὰς ἐρμηνέως νόμων ἱερῶν, τὸν βίον ἀναγράψαι διενόηθην, ἀνδρὸς τὰ πάντα μεγίστου καὶ τελειοτάτου, καὶ γνώριμον τοῖς *ἀξιοῦσι* μὴ ἀγνοεῖν αὐτὸν ἀποφῆναι. Τῶν μὲν γὰρ νόμων τὸ κλέος, οὓς ἀπολέλοιπε, διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης πεφοιτηκὸς ἄχρι καὶ τῶν τῆς γῆς τερμάτων ἔφθασεν· αὐτὸν δὲ ὅστις ἦν

ἐπ' ἀληθείας ἴσασιν οὐ πολλοί, διὰ φθόρον ἴσως ἢ τὴν ἐν οὐκ ὀλίγοις τῶν διατεταγμένων ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς πόλεις νομοθετῶν ἐναντίωσιν, οὐκ ἐθελησάντων αὐτὸν μνήμης ἀξιῶσαι τῶν παρ' Ἑλλησι λογίων, ὧν οἱ πλείους τὰς δυνάμεις ἅς ἔσχον διὰ παιδείας ἔβρισαν ἐν τε ποιήμασι καὶ τοῖς καταλογάδιον [*] συγγράμμασι κωμωδίας καὶ συμβαριτικῆς ἀσελείας συνθέντες περιβόητον αἰσχύνην, οὓς ἔδει ταῖς φύσεσι καταχρήσασθαι πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τε καὶ βίων ὑφήγησιν, ἵνα μήτε τι καλὸν ἡσυχίᾳ παραδοθὲν ἀρχαῖον ἢ νέον ἀφανισθῆ ἢ λάμπαι δυνάμενοι, μήτ' αὖ τὰς ἀμείνους ὑποθέσεις παρελθόντες τὰς ἀναξίους ἀκοῆς προκροῖναι δοκῶσι, σπουδάζοντες τὰ κακὰ καλῶς ἀπαγγέλλειν εἰς ὄνειδῶν ἐπιφάνειαν. Ἄλλ' ἔγωγε τὴν τούτων βασκανίαν ὑπερβὰς τὰ περὶ τὸν ἄνδρα μνήσω, μαθὼν αὐτὰ καὶ ἐκ βίβλων τῶν ἱερῶν, ἅς θαυμάσια μνημεῖα τῆς αὐτοῦ σοφίας ἀπολέλοιπε, καὶ παρὰ τινῶν ἀπὸ τοῦ ἔθνους πρεσβυτέρων. Τὰ γὰρ λεγόμενα τοῖς ἀναγινωσκομένοις αἰεὶ συνύφαινον, καὶ διὰ τοῦτο ἔδοξα μᾶλλον ἑτέρων τὰ περὶ τὸν βίον ἀκριβῶσαι.

Moses, gente Hebraeus, nascitur et educatur in Aegypto.

2. Ἄρξομαι δὲ ἀφ' οὗπερ ἀναγκαῖον ἄρξασθαι. Μωσῆς γένος μὲν ἐστὶν Ἑβραῖος, ἐγεννήθη δὲ ἐν Αἴγυπτῳ καὶ ἐτρόφη, τῶν προγόνων αὐτοῦ διὰ πολυχρόνιον λιμὸν, ὃς Βαβυλῶνα καὶ τοὺς πλησιοχώρους ἐπίεξε, κιντὰ ζήτησιν τροφῆς εἰς Αἴγυπτον πανοικὶ μεταναστάντων, γῆν πεδιάδα καὶ βαθεῖαν καὶ πρὸς πάντα γονιμωτάτην, ὅσων ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει δεῖται, καὶ μάλιστα τὸν τοῦ σίτου καρπὸν. Ὁ γὰρ ταύτης ποταμὸς θέρους ἀκμάζον·

τος, ἤνικα τοὺς ἄλλους φασὶ μειοῦσθαι, χειμάρρους τε καὶ αὐθιγενεῖς, ἐπιβαίνων τε καὶ ἀναχεόμενος πλημμυρεῖ καὶ λιμνάζει τὰς ἕρούρας. Αἱ δὲ ὕετοῦ μὴ δεόμεναι φορῶς ἀφθονίαν παντοίων ἀγαθῶν ἀνὰ πᾶν ἔτος χορηγοῦσιν, εἰ μήπω μεσολαβήσειεν ὄργη Θεοῦ δι' ἐπιπολάζουσαν ἀσέβειαν τῶν οἰκητόρων. Πατὴρ δὲ καὶ μητὴρ ἔλαχε τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀρίστων, οὓς φυλέτας ὄντας ἢ ὁμοφροσύνη μᾶλλον ὠκείωσεν ἢ τὸ γένος. Ἐβδόμη γενεὴ οὗτός ἐστιν ἀπὸ τοῦ πρώτου, ὅς ἐπηλύτης ὢν τοῦ σύμπαντος Ἰουδαίου ἔθνους ἀρχηγέτης ἐγένετο.

Expositus ad fluvii ripam a regis filia invenitur, quae cum inscīa naturali matri nutriendum tradit. Ejus nomen. (3. 4.)

3. Τροφῆς δὲ ἠξιώθη βασιλικῆς ἀπ' αἰτίας τοιαύδων. Τῆς χώρας ὁ βασιλεύς, εἰς πολυανθρωπίαν ἐπιιδόντος ἀεὶ τοῦ ἔθνους, δέσας μὴ οἱ ἔποικοι πλείους γενόμενοι δυνατωτέρῃ χειρὶ τοῖς αὐτόχθοσι περὶ κράτους ἀρχῆς ἀμιλλῶνται, τὴν ἰσχὺν αὐτῶν ἀφαιρεῖν ἐπινοίαις ἀνοσιουργοῖς ἐμηχανᾶτο, [*] καὶ κελεύει τῶν γεννωμένων τὰ μὲν θήλα τρέφειν — ἐπεὶ γυνὴ διὰ φύσεως ἀσθένειαν ὀκνηρὸν εἰς πόλεμον —, τὰ δὲ ἀρῆθνα διαφθελεῖν, ἵνα μὴ αὐξηθῇ κατὰ πόλεις, ἐπιβὺς εὐανδροῦσα δύναμις δυσάλωτον καὶ δυσκαταίρβητον ἐπιτείχισμα. Γεννηθεὶς οὖν ὁ παῖς εὐθύς ὄντιν ἐνέφηγεν ἀσθειοτέραν ἢ κατ' ἰδιώτην, ὡς καὶ τῶν τοῦ τυράννου κηρυγμάτων, ἐφ' ὅσον οἶόν τε ἦν, τοὺς γονεῖς ἀλογῆσαι. Τρεῖς γοῦν φασὶ μῆνας ἐφθξῆς οἶκοι γαλακτοτροφηθῆναι, λανθάνοντα τοὺς πολλούς. Ἐπιβὺς δὲ, οἷα ἐν μοναρχίαις φιλεῖ, καὶ τὰ ἐν μυχοῖς ἐνιοὶ διηρῶντων, σπεύδοντες ἀεὶ τι καινὸν ἀκουσμα προσφέρειν τῷ βασιλεῖ, φοβηθέντες μὴ σωτηρίαν ἐνὶ μνώμενοι πλε-

ους ὄντες αὐτοὶ σὺν ἐκείνῳ προσάπολονται, δεδακρυμένοι τὸν παῖδα ἐκτιθέασι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ καὶ στένοντες ἀπήεσαν, οἰκτιζόμενοι μὲν αὐτοὺς τῆς ἀνάγκης αὐτόχειράς τε καὶ τεκνοκτόνους ἀποκαλοῦντες, οἰκτιζόμενοι δὲ καὶ τὸν παῖδα τῆς παραλογωτάτης ἀπωλείας. Εἶθ' ὡς εἰκὸς ἐν ἀλλοκότῳ πράγματι, κατηγόρουσιν αὐτῶν ὡς μείζονος αἰτίων συμφορᾶς. „Τί γάρ,“ ἔφασκον, „εὐθύς γεννώμενον οὐκ ἐξεθήκαμεν; τὸν μὴ φθάσαντα τροφῆς ἡμέρου μεταλαχεῖν οὐδὲ ἄνθρωπον οἱ πολλοὶ νομίζουσιν. Ἡμεῖς δὲ οἱ περὶ τὸ καὶ τρεῖς μῆνας ὅλους ἀνεθρέψαμεν, δαψιλεστέρας μὲν αὐτοῖς ἀνίας, τῷ δὲ τιμωρίας ἐλπορίζοντες, ἴν' ἠδονῶν καὶ ἀληθόνων ἐπὶ πλεῖστον ἀντιλαμβάνεσθαι δυνάμενος, ἐν αἰσθήσει κακῶν ἀργαλεωτέρων διαφθεῖρηται.“

4. Καὶ οἱ μὲν ἀγνοῖα τοῦ μέλλοντος ἀπήεσαν, οἰκτροῦ κατεσχημένοι πένθει. Ἀδελφὴ δὲ τοῦ ἐκτεθέντος βρέφους, ἔτι παρθένος, ὑπὸ φιλοικείου πάθους μικρὸν ἀποθῆν ἐκαραδόκει τὸ ἀποβησόμενον, ἃ μοι δοκεῖ πάντα συμβῆναι κατὰ θεὸν προμηθεύμενον τοῦ παιδός. Ουγάτηρ ἦν τῷ βασιλεῖ τῆς χώρας ἀγαπητὴ καὶ μόνη. Ταύτην φασὶ γημαμένην ἐκ πολλοῦ χρόνου μὴ κνῖσκειν, τέκνων ὡς εἰκὸς ἐπιθυμοῦσαν, καὶ μάλιστα γενεᾶς ἀφύερος, ἢ τὸν εὐδαίμονα κληρὸν τῆς πατρῴας εὐδαιμονίας καὶ ἡγεμονίας διαδέξεται, κινδυνεύοντα ἐρημίᾳ θυγατριδῶν ἀλλοτριωθῆναι. Κατηφοῦσαν δὲ ἀεὶ καὶ στένονσαν ὡς μάλιστα ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ τῷ βάρει τῶν φροντίδων ἀπαγορεῦσαι, καὶ δι' ἔθους ἔχουσαν οἶκοι καταμένειν καὶ μηδὲ τὰς κλισιάδας ὑπερβαίνειν, ἐξορμῆσαι μετὰ θεραπαινίδων ἐπὶ τὸν ποταμόν, ἐνθα ὁ παῖς ἐξέκειτο· καὶ ἔπειτα λουτροῖς καὶ περιώφραντηρίοις χρῆσθαι μέλλουσαν

ἐν τῷ δασυτάτῳ τῶν ἐλῶν [*] αὐτὸν θεάσασθαι καὶ κελεῦσαι προσφέρειν. Ἐἶτα ἀπὸ κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν καταθεωμένην τὴν τε εὐμορφίαν καὶ εὐεξίαν ἀποδέχεσθαι καὶ δεδακρυμένον ὀρῶσαν ἐλεεῖν, ἥδη τῆς ψυχῆς τετραμμένης αὐτῇ πρὸς μητρῶνον πάθος ὡς ἐπὶ γνησίῳ παιδί. Γνοῦσαν δέ, ὅτι τῶν Ἑβραίων ἐστὶ καταδεισάντων τοῦ βασιλέως τὸ πρόσταγμα, βουλευέσθαι περὶ τῆς τροφῆς αὐτοῦ· μὴ γὰρ ἀσφαλές εὐθὺς εἶναι νομίζειν εἰς τὰ βασιλεια ἄγειν. Διαπορούσης δέ ἔτι τὴν ἀδελφὴν τοῦ παιδὸς καθάπερ ὑπὸ σκοπῆς τὸν ἐνδοιασμὸν στοχασαμένην πυνθάνεσθαι προσδραμοῦσαν, εἰ βουλήσεται γαλακτοτροφηθῆναι τοῦτο παρὰ γυναιῶν Ἑβραϊκῶν, οὐ πρό πολλοῦ κησάντων· τῆς δὲ βούλεσθαι φεμένης τὴν αὐτῆς καὶ τοῦ βρέφους μητέρα παραγαγεῖν ὡς ἀλλοτρίαν, ἣν ἐτοιμότερον ἀσμένην ὑπισχνεῖσθαι προφάσει τοῦ ἐπιμισθῶ τροφεύσειν, ἐπινοίᾳ θεοῦ τοῦ τὰς πρώτας τροφὰς τῷ παιδί γνησίας εὐτρεπίζοντος. Ἐἶτα δίδωσιν ὄνομα, θεμένη Μωσῆν ἐτύμως διὰ τὸ ἐκ τοῦ ὕδατος αὐτὸν ἀνελεῖσθαι· τὸ γὰρ ὕδωρ μῶς ὀνομάζουσι Αἰγύπτιοι.

Adoptatus a regia filia per Aegyptios, Graecos aliosque doctores instituitur, felicissimeque in litteris et moribus proficit. (5. 6.)

5. Ἐπεὶ δὲ ἀθρόας ἐπιδόσεις καὶ παραυξήσεις λαμβάνων οὐ σὺν λόγῳ τῷ κατὰ χρόνον, θᾶπτον δὲ ἀπότιτος γίνεται, παρῆν ἢ μήτηρ ἅμα καὶ τροφὸς κομίζουσα τῇ δούσῃ μηκέτι γαλακτοτροφίας δεόμενον, εὐγενῆ καὶ ἀστεῖον ὀφθῆναι. Τελειότερον δὲ τῆς ἡλικίας ἰδοῦσα καὶ ἐκ τῆς ὄψεως ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον σπιάσασα εὐνοίας

υἷον ποιεῖται, τὰ περὶ τὸν ὄγκον τῆς γαστροῦς τεχνάσασα
 πρότερον, ἵνα γνήσιος, ἀλλὰ μὴ ὑποβολιμαῖος νομισθῆ. *Πάντα* δὲ ἐξευμαρῖζει θεὸς ἃ ἂν ἐθελήσῃ, καὶ τὰ δυσ-
 κατόρθωτα. Τροφῆς οὖν ἤδη βασιλικῆς καὶ θεραπείας
 ἀξιούμενος, οὐχ οἷα κομιδῆ νήπιος ἤδετο τωθασμοῖς καὶ
 γέλωσι καὶ παιδιαῖς, καίτοι τῶν τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ
 παρειληφόντων ἀνέσεις ἔχειν ἐπιτρεπόντων καὶ μηδὲν ἐπι-
 δεικνυμένων σκυθρωπόν, ἀλλ' αἰδῶ καὶ σεμνότητα παρα-
 φαίνων ἀκούσμασι καὶ θεάμασιν, ἃ τὴν ψυχὴν ἔμελλεν
 ὠφελήσειν, προσεῖχε. Διδάσκαλοι δὲ εὐθύς ἀλλαχόθεν
 ἄλλοι παρῆσαν, οἱ μὲν ἀπὸ τῶν πλησιοχώρων καὶ τῶν
 κατ' Αἴγυπτον νομῶν ἀντοκέλευστοι, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Ἑλ-
 λάδος ἐπὶ μεγάλας δωρεαῖς μεταπεμφθέντες. ὧν [*] ἐν
 οὐ μακροῦ χρόνῳ τὰς δυνάμεις ὑπερέβαλεν, εὐμοιρία φύ-
 σεως φθάνων τὰς ὑφηγήσεις, ὡς ἀνάμνησιν εἶναι δοκεῖν,
 οὐ μάθησιν, ἔτι καὶ προσεπινοῶν αὐτὸς τὰ δυσθεώρητα.
Πολλὰ γὰρ αἱ μεγάλαι φύσεις καινοτομοῦσι τῶν εἰς ἐπι-
 στήμην, καὶ καθάπερ τὰ εὐεχτικά τῶν σωμάτων καὶ πᾶσι
 τοῖς μέρεσιν ἐκίνητα φροντίδων ἀπαλλάττει τοὺς ἀλεί-
 πτας, οὐδὲν ἢ βραχέα παρέχοντας τῶν εἰς ἐπιμέλειαν,
 ὡςπερ καὶ γεωροῦς τὰ εὐβλαστα καὶ τὰ εὐγενῆ δένδρα
 βελτιούμενα δι' ἑαυτῶν· τὸν αὐτὸν τρόπον εὐφνῆς ψυχῆ
 προαιπαντῶσα τοῖς λεγομένοις ὑφ' αὐτῆς μᾶλλον ἢ τῶν
 διδασκόντων ὠφελεῖται, καὶ λαβομένη τινὸς ἐπιστημονι-
 κῆς ἀρχῆς, κατὰ τὴν παρομίαν, ἵππος εἰς πεδίον ὄρμῃ.
 Ἀριθμοὺς μὲν οὖν καὶ γεωμετρίαν καὶ τὴν τε ῥυθμικὴν
 καὶ ἁρμονικὴν καὶ μετρικὴν θεωρίαν, καὶ μουσικὴν τὴν
 σύμπασαν διὰ τε χρήσεως ὀργάνων καὶ λόγων τῶν ἐν ταῖς
 τέχναις καὶ διεξόδοις τοπικωτέραις Αἰγυπτίων οἱ λόγιοι
 παρέδωσαν, καὶ προσέτι τὴν διὰ συμβόλων φιλοσοφίαν,

ἦν ἐν τοῖς λεγομένοις ἱεροῖς γράμμασιν ἐπιδείκνυνται, καὶ διὰ τῆς τῶν ζώων ἀποδοχῆς, ἃ καὶ θεῶν τιμαῖς γεραιοῦσι. Τὴν δὲ ἄλλην ἐγκύκλιον παιδείαν Ἕλληνας ἐδίδασκον, οἱ δὲ ἐκ τῶν πλησιοχώρων τὰ τε Ἀσσύρια γράμματα καὶ τὴν τῶν οὐρανίων Χαλδαϊκὴν ἐπιστήμην. Ταύτην καὶ παρ' Αἰγυπτίων ἐλάμβανον, μαθηματικὴν ἐν τοῖς μάλιστα ἐπιτηδευόντων, καὶ τὰ παρ' ἀμφοτέροις ἀκριβῶς ἐν οἷς τε συμφωνοῦσι καὶ διακρίρονται καταμαθόν, ἀφιλονεικῶς τὰς ἔριδας ὑπερβὰς τὴν ἀλήθειαν ἐπεξήτει, μηδὲν ψεῦδος τῆς διανοίας αὐτοῦ παραδέχεσθαι δυναμένης, ὡς ἔθος τοῖς αἰρεσιομάχοις, οἱ τοῖς προτεθεῖσι δόγμασιν ὅποια ἂν τύχη βοηθοῦσιν, οὐκ ἐξετάζοντες εἰ δόκιμα, τὸ δὲ αὐτὸ δοῶντες τοῖς ἐπὶ μισθῷ συναγορεύουσι καὶ μηδὲν τοῦ δικαίου πεφροντικῶσιν.

6. Ἴδῃ δὲ τοὺς ὄρους τῆς βροφικῆς ἡλικίας ὑπερβαίνων ἐπέτεινε τὴν φρόνησιν, οὐχ ὡς ἔνιοι τὰς μειρακιώδεις ἐπιθυμίας ἀχαλινώτους ἔων, καίτοι μυρία * ἐχούσας * ὑπεκκαύματα διὰ παρασκευῆς ἀφιδόνους ἅς αἱ βασιλεῖαι χορηγοῦσιν, ἀλλὰ σωφροσύνῃ καὶ καρτερίᾳ, ὡς περ τιτὴν ἠρίαις ἐνδησάμενος αὐτὰς, τὴν εἰς τὸ πρόσω φορίαν ἀνεχαίτιζε βίᾳ. Καὶ τῶν ἄλλων μέντοι παθῶν ἕκαστον ἐξ ἑαυτοῦ μεμηνὸς καὶ λελυττηκὸς φύσει τιθασεύων καὶ ἐξημερῶν ἐπράυνον· εἰ δὲ πον διακινήθει μόνον ἡσυχῇ καὶ πτερύξαιτο, κολάσεις ἐμβριθεστέρως παρβίχεται ἢ διὰ λόγων [*] ἐπιπλήξεις, καὶ συνόλως τὰς πρώτας τῆς ψυχῆς ἐπιβολὰς τε καὶ ὁρμῆς ὡς ἀρηνιαστὴν ἵππον ἐπετήρει, δεδιὼς μὴ προεκδραμοῦσαι τοῦ ἠνιοχθεῖν ὀφειλοντος λογισμοῦ πάντα διὰ πάντων συγγέωσιν. Αὐταὶ γάρ εἰσιν αἱ ἀγαθῶν αἰτίαι καὶ κακῶν· ἀγαθῶν μὲν, ὅταν ἡγεμόνι λόγῳ πειθαρχῶσι, τῶν δὲ ἐναντιῶν,

ὅταν εἰς ἀναρχίαν ἐκδιαιτῶνται. Κατὰ τὸ εἶκος οὐκ οἶ
 τε συνδιατρίβοντες καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἐτεθήπεσαν, ὡς
 ἐπὶ καιρῷ θεάματι καταπληττόμενοι καὶ τίς ἄρα ὁ ἐνοι-
 κῶν αὐτοῦ τῷ σώματι καὶ ἀγαλματοφορούμενος νοῦς
 ἐστὶ, πότερον ἀνθρώπιος ἢ θεῖος ἢ μικτός ἐξ ἀμφοῖν.
 διερευνῶμενοι, τῷ μηδὲν ἔχειν τοῖς πολλοῖς ὅμοιον, ἀλλ'
 ὑπερκύπτειν καὶ πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐξῆρθαι. Γα-
 στρι τε γὰρ ἔξω τῶν ἀναγκαίων δασμῶν, οὓς ἡ φύσις
 ἔταξεν, οὐδὲν πλέον ἐχορήγει, τῶν τε ὑπογαστρῶν ἡδο-
 κῶν εἰ μὴ μέχρι σπορᾶς παιδῶν γνησίων οὐδὲν ἐμείνητο.
 Γενόμεός τε διαφερόντως ἀσκητῆς ὀλιγοδείας καὶ τὸν
 ἀστροδίαιτον βίον ὡς οὐδεὶς ἕτερος χλευάσας — ψυχῇ γὰρ
 ἐπετόθει μόνῃ ζῆν, οὐ σώματι — τὰ φιλοσοφίας δόγματα
 διὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἔργων ἐπεδείκνυτο, λέγων
 μὲν οἷα ἐφρόνει, πράττων δὲ ἀκόλουθα τοῖς λεγομένοις.
 εἰς ἀρμονίαν λόγου καὶ βίου, ἢ οἷος ὁ λόγος τοιοῦτος
 ὁ βίος, καὶ οἷος ὁ βίος τοιοῦτος ὁ λόγος ἐξετάζονται,
 καθάπερ ἐν ὄργανῳ μουσικῷ συντηχοῦντες. Οἱ μὲν οὖν
 πολλοί, καὶ ἂν αὐτὸ μόνον αἴρα βραχεῖά τινος εὐτυχίας
 προσπέσει, φισῶσι καὶ πνέονται μεγάλα, καταλαζορευό-
 μενοι τῶν ἀφαιεστέρων καθάρματα καὶ παρενοχλήματα
 καὶ γῆς ἄχθη καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀποκαλοῦσιν, ὡς περ τὸ
 ἀκλινὲς τῆς εὐπραγίας ἐν βελταίῳ παρ' αὐτοῖς εὖ μάλα
 σφραγισάμενοι. μηδὲ μέχρι τῆς ὑστεραίας ἰσως διαμε-
 νοῦντες ἐν ὁμοίῳ. Τύχης γὰρ ἀσταθμητότερον οὐδὲν.
 ἄνω καὶ κάτω τὰ ἀνθρώπεια πεττενοῖσιν. Ἡ μίᾳ πολ-
 λάκις ἡμέρα τὸν μὲν ἕψηλόν κενθαιρεῖ, τὸν δὲ ταπεινὸν
 μετῴρων ἐξαιρεῖ. Καὶ ταῦτα ὁρῶντες ἀεὶ γινόμενα καὶ
 σαφῶς εἰδότες ὅμως ὑπερόπται μὲν οἰκείων καὶ φίλων
 εἰσι, τόμοις δὲ παραβαίνοισι καθ' οἷς ἐγενήθησαν καὶ

ἐτρέφθησαν, ἔθνη δὲ πάτρια, οἷς μέμψις οὐδεμίαν πρόσεστι
δικαία, κινουῦσιν ἐκδεδιητημένοι, καὶ διὰ τὴν τῶν παρόν-
των ἀποδοχὴν οὐδενὸς ἔτι τῶν ἀρχαίων μνήμην λαμβά-
νουσιν.

*Populares autem suos male oppressos videns eorumque mi-
sertus unum eorum exactorem crudelissimum interficit. (7. 8.)*

7. Ὁ δὲ ἐπὶ αὐτὸν φθάσας τὸν ὄρον τῆς ἀνθρωπί-
νης εὐτυχίας καὶ θυγατριδοῦς μὲν τοῦ τοσοῦτου βασιλέ-
ως νομισθεὶς, τῆς δὲ παππύας ἀρχῆς ὅσον οὐδέπω γε-
γονῶς ἐλπίζει [*] ταῖς ἀπάντων διάδοχος, καὶ τί γὰρ ἄλλ'
ἢ ὁ νέος βασιλεὺς προσαγορευόμενος, τὴν συγγενικὴν καὶ
προγονικὴν ἐξήλωσε παιδείαν, τὰ μὲν τῶν εἰσποιησαμέ-
νων ἀγαθὰ, καὶ εἰ λαμπρότερα καιροῖς, νόθα εἶναι ὑπο-
λαβών, τὰ δὲ τῶν φύσει γονέων, εἰ καὶ πρὸς ὀλίγον ἀφα-
νέστερα, οἰκέια γοῦν καὶ γνήσια. Καθάπερ τις κριτῆς
ἀδέκαστος τῶν γεννησάντων καὶ τῶν εἰσποιησαμένων τοὺς
μὲν εὐνοίᾳ καὶ τῷ φιλεῖν προθύμως, τοὺς δὲ εὐχαριστί-
αις ἀνθ' ὧν εὐῖπαθεν ἠμελβητο, καὶ μέχρι παντὸς ἡμεί-
ψατο ἄν, εἰ μὴ κατεῖδεν ἐν τῇ χώρῃ μέγα καινουργηθὲν
ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀσέβημα. Ξένοι γὰρ ἦσαν, ὡς ἔφη
πρότερον, οἱ Ἰουδαῖοι, τῶν τοῦ ἔθνους ἀρχηγῶν διὰ
λιμὸν ἀπορίας τροφῆς ἐκ Βαβυλῶνος καὶ τῶν ἀνω σατρα-
πειῶν εἰς Αἴγυπτον μεταναστάντων, καὶ τρόπον τινὰ
ικέται καταπεφυγότες ὡς ἐπὶ ἄσυλον ἱερὸν τὴν τε βασι-
λέως πίστιν καὶ τὸν ἀπὸ τῶν οἰκητόρων ἔλθον. Οἱ γὰρ
ξένοι παρ' ἐμοὶ κριτῇ τῶν ὑποδεξαμένων ἰκέται γραφέ-
σθωσαν, μέτοικοι δὲ πρὸς ἰκέτας καὶ φίλοι. σπεύδοντες
εἰς ἀσπιῶν ἰσοτιμίαν καὶ γειτνιῶντες ἤδη πολίταις ὀλίγοι
τῶν αὐτοχθόνων διαφέροντες. Τούτους οὖν, οἱ τὴν

PHILO IV.

I

μὲν οἰκίαν ἀπέλιπον, εἰς δὲ Αἴγυπτον ἦγον ὡς ἐν δευτέ-
 ρῃ πατρίδι μετ' ἀσφαλείας οἰκήσοντες, ὃ τῆς χώρας ἡγε-
 μῶν ἠνδραποδίζετο καὶ ὡς ἢ πολέμου νόμῳ λαβῶν αἰχμα-
 λώτους ἢ πριάμενος παρὰ δεσποτῶν, οἷς ἦσαν οἰκότρι-
 βες, ὑπήγετο καὶ δούλους ἀπέφαινε, τοὺς οὐκ ἐλευθέρους
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ξένους καὶ ἐκέτας καὶ μετοίκους οὐτ' αἰ-
 δεσθεῖς, οὔτε δείσας τὸν ἐλευθέριον καὶ ξένιον καὶ ἐκέ-
 σιον καὶ ἐφέστιον θεόν, ὅς τῶν τοιούτων ἐστὶν ἔφορος.
 Εἴτ' ἐπιτάγματα ἐπέταττε βαρύτερα τῆς δυνάμεως, ἄλ-
 λους ἐπ' ἄλλοις πόνους προστιθεῖς, καὶ τοῖς ἀπαγορεύ-
 ουσιν ὑπ' ἀσθενείας ὃ σίδηρος εἶπετο. Ἐπιστάτας [γάρ]
 τῶν ἔργων ἀνηλεεστάτους καὶ ὠμοθύμους οὐδενὶ συγ-
 γνώμῃς μεταδιδόντας ἠρεῖτο, οὓς ἐργοδιώκτας ἀπὸ τοῦ
 συμβεβηκότος ὠνόμαζον. Εἰργάζοντο δὲ οἱ μὲν πηλὸν
 εἰς πλίνθον σχηματίζοντες, οἱ δὲ πανταχόθεν ἄχυρα συγ-
 κομίζοντες — πλίνθου γὰρ ἄχυρα δεσμός —, οἱ δὲ ἦσαν
 ἀποτταγαμένοι πρὸς οἰκιῶν καὶ τειχῶν καὶ πόλεων κα-
 τασκευῆς καὶ διωρύχων ἀνατομίας, ὑλοφοροῦντες αὐτοὶ
 μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἄνευ διαδοχῆς, οὐδεμίαν ἔχον-
 τες ἀνάπαυλαν, ἀλλ' οὐδ' ὅσον καταδαρθεῖν αὐτὸ μόνον
 ἐόμενοι, [*] πάντα καὶ τὰ τῶν δημιουργῶν καὶ τὰ τῶν
 ὑπουργῶν δρᾶν ἀναγκαζόμενοι, ὡς ἐν βραχεῖ τὰ σώματα
 αὐτοῖς ἀπαγορεύειν, ἅτε καὶ τῆς ψυχῆς προαναπιπτού-
 σης. Ἄλλοι γοῦν ἐπ' ἄλλοις ἐξέθνησκον ὡς ὑπὸ λοιμώ-
 δους φθορᾶς, οὓς ἀτάφους ἔξω τῶν ὀρίων ἀπερῶριπτον,
 οὐδὲ κόνιν ἐπαμήσασθαι τοῖς σώμασιν ἐῶντες, ἀλλ' οὐδὲ
 δακρῦσαι συγγενεῖς ἢ φίλους οὕτως οἰκτρῶς διαφθαρέντας·
 ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀδουλώτοις πάθει τῆς ψυχῆς, ἃ μόνον σχεδὸν
 ἐξ ἀπάντων ἐλεύθερα ἢ φύσις ἀνῆκε, δεσποτείαν ἐπηπεῖλουν
 οἱ ἀσεβεῖς, ἀνάγκης ἀνυποίστου βάρει δυνατωτέρας πιέζοντες.

8. Ἐπὶ δὴ τούτοις ἀθυμῶν καὶ δυσχεραίνων διετέλει, μήτ' ἀμύνασθαι τοὺς ἀδικοῦντας, μήτε βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις ἰκανὸς ὢν· ἃ δὲ οἴός τε ἦν διὰ λόγων ὠφέλει, παραινῶν τοῖς μὲν ἐφροσύνῃ μειριάζειν καὶ τὸ σφοδρὸν τῶν ἐπιταγμάτων ὑπανιέναι καὶ χαλᾶν, τοῖς δὲ ἐργαζομένοις φέρειν τὰ παρόντα γενναίως, ἄνδρας τε εἶναι τὰ φρονήματα καὶ μὴ συγκάμνειν τὰς ψυχὰς τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ χρηστὰ προσδοκᾶν ἐκ πονηρῶν. Πάντα γὰρ μεταβιάλλειν τὰ ἐν κόσμῳ πρὸς τὰ ἐναντία, νέφωσιν εἰς αἰθήραν, πνευμάτων βίαις εἰς ἀέρα ῥήγεμον, κλύδωνα θαλάττης εἰς ἡσυχίαν καὶ γαλήνην, τὰ δὲ ἀνθρώπεια καὶ μᾶλλον, ὅσῳ καὶ ἕσταθμητότερα. Τοιούτοις κατωπίζων ὡς περ ἀγαθὸς ἰατρὸς ᾔπειτο τὰς νόσους καίτοι βαρυντικίας οὐσίας ἐπικουφεῖν. Αἱ δὲ ὁπότε λωφήσκειαν, αὐθις ἐκ περιτροπῆς ἐπιτίθεντο, φέρονσά τι πάντως ἐκ τοῦ διαπνεῦσαι καινὸν κακὸν ἀργαλεώτερον τῶν πόρων τῶν προτέρων. Ἦσαν γάρ τινες τῶν ἐφροσυνότων ἀτίθασσοι σφόδρα καὶ λελυττηκότες, μηδὲν εἰς ἀγριότητι τῶν ἰοβόλων καὶ σαρκοβόρων διαφέροντες, ἀνθρωποειδῆ θηρία, τὴν τοῦ σώματος μορφὴν εἰς δόκησιν ἡμερότητος ἐπὶ θῆρα καὶ ὑπὸ πρὸς βλημένοι, σιδήρου καὶ ἀδάμαντος ἀπειθέστεροι. Τούτων ἓνα τὸν βιαιότατον, ἐπιτιθεμένη πρὸς τῷ μηδὲν ἐνδιδόναι καὶ ταῖς παρακλήσεσιν ἔτι μᾶλλον ἐξετραχύνετο, τοὺς τὸ προσεχθρὸν μὴ ἀπνευστὶ καὶ ὀξυχειρῆ δρυῶντας τύπτων, προσηλακίζων, ἄχρι θανάτου πάσαις αἰκιζόμενος αἰκίαις, ἀναιρῶν, δικάσας εὐαγὲς εἶναι τὸ ἔργον. Καὶ ἦν εὐαγὲς τὸν ἐπ' ὀλέθρου ζῶντα ἀνθρώπων ἀπόλλυσθαι. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἠγανάκτην, δεινὸν ἠγοούμενος, οὐκ εἴ τις τέθνηκεν ἢ ἀνήνηκεν ἀδίκως ἢ δικαίως, ἀλλ' εἰ ὁ θυγατριδοῦς αὐτῷ μὴ

συμφρονεῖ μηδὲ τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους ὑπείλη-
φεν, ἀλλὰ μισεῖ μὲν οὓς αὐτὸς στέργει, φιλεῖ δὲ οὓς προ-
βέβληται, καὶ ἔλεεῖ πρὸς οὓς ἀτρέπτως καὶ ἀπαραιτήτως
ἔχει.

*Qua caede ad regem perlata Moses in Arabiam fugit (9);
ubi quum filias sacerdotis cuiusdam pecora pascentes
ab aliorum pastorum vi liberasset (10), earum unam
in matrimonium accipit, gregeque pascendo se ad impe-
rium praeparat (11).*

9. [*] Λαβόμενοι δὲ ἅπαξ ἀφορμῆς οἱ ἐν τέλει καὶ
τὸν νεανίσκον ὑφορώμενοι — *ἔδεισαν* γὰρ μνησικα-
κήσοντα τῶν ἀνοσιουργημάτων αὐτοῖς καὶ ἐπὶ καιρῶν
ἡμνουόμενον — ἀναπεπταμένοις ὡς τοῦ πάππου μυ-
ρίας διαβολὰς ἐπήντιλον, οἱ μὲν ἔνθεν, οἱ δὲ ἔνθεν, ὡς
καὶ περὶ ἄφαιρέσεως τῆς ἀρχῆς ἐμποιῆσαι δέος. „Ἐπι-
θήσεται,“ λέγοντες, „οὐδὲν φρονεῖ μικρόν, αἰεὶ τι προς-
περιεργάζεται, πρὸ καιροῦ βασιλείας ἐρεῖ, θωπεύει τινάς,
ἑτέροις ἀπειλεῖ, κτείνει χωρὶς δίκης, τοὺς μάλιστα εὐνοὺς
σοὶ προβέβληται. Τί δὴ μέλλεις; ἀλλ' οὐχ ἅ διανοεῖται
δραῖν ὑποτέμνεις; Μέγα τοῖς ἐπιθεμένοις αἰ τῶν ἐπι-
βουλενομένων ἀναβολαί.“ Τοιαῦτα διεξιόντων ὑπαν-
εχώρησεν εἰς τὴν ὄμορον Ἀραβίαν, ἔνθα διατρίβειν ἦν
ἄσφαλές, ἴμα καὶ τὸν θεὸν ποτινιώμενος, ἵνα τοὺς μὲν
ἐξ ἀμηχάνων φύσῃται συμφορῶν, τοὺς δὲ μηδὲν παραι-
λιπόντας τῶν εἰς ἐπήρειαν ἀξίως τίσῃται, παράσχη δὲ
αὐτῷ ταῦτα ἐπιδεῖν ἀμφοτέρω, διπλασιάσας τὴν χαρὰν.
Ὁ δὲ ἐπακούει τῶν εὐχῶν, ἀγάμενος αὐτοῦ τὸ φιλόκαλον
ἦθος καὶ μισοπόνηρον, οὐκ εἰς μακρὰν τὰ κατὰ τὴν χώ-
ραν, ὡς θεῶν πρόπον, δικάσας. Ἐν ᾧ δὲ καὶ ἔμελλε δι-

κάξειν, τοὺς ἀρετῆς ἀθλοὺς Μωσῆς διήθλει, τὸν ἀλείπτειν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λογισμὸν ἀσθεῖον, ὑφ' οὗ γυμναζόμενος πρὸς τοὺς ἀρίστους βίους, τὸν τε θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν, ἐπονείτο, καὶ φιλοσοφίας ἀνεπίπτων ἀεὶ δόγματα, καὶ τῇ ψυχῇ διαγιγνώσκων εὐτρόχως καὶ μνήμη παρακατατιθέμενος εἰς τὸ ἀληστον αὐτιά, καὶ τὰς οἰκείας αὐτικά πράξεις ἐφαρμόττων ἐπαινέτας πάντας εἶχεν, ἐφιέμενος οὐ τοῦ δοκεῖν, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας, διὰ τὸ προκῆσθαι σκοπὸν ἐν αὐτῷ τὸν ὀρθὸν τῆς γνώσεως λόγον, ὃς μόνος ἐστὶν ἀρετῶν ἀρχὴ τε καὶ πηγὴ. "Εἰσρος μὲν οὖν ὄργην ἀμείλικτον βασιλέως ἀποδιδράσκων καὶ ἄρτι πρῶτον εἰς ἀλλοδαπὴν ἀφιγμένος, μήπω τοῖς τῶν ἐπιχωρίων ἔθουσιν ἐνωμιληκῶς μηδὲ ἀκριβῶς ἐπιστάμενος οἷς χαίρουσιν ἢ ἀλλοτριουῦνται, καὶ ἂν ἐσπούδασεν ἡσυχίᾳ χρώμενος ἀφανέστερον ζῆν τοὺς πολλοὺς λανθάνων, ἢ, βουληθεὶς εἰς μέσον παρέρχεσθαι, τοὺς γοῦν δυνατοὺς καὶ τοὺς πλεῖστον ἰσχύοντας λιπαρέσι θεραπεύειαι ἐξυμνολίζεσθαι, παρ' ὧν τις ὠφέλεια προσεδοκῆτο καὶ βοήθεια, εἰ δὲ τινες ἐπιδιδόντες ἀπάγειν πρὸς βίαν ἐπειρῶντο. Ὁ δὲ τὴν ἐναντίαν τοῦ εἰκότος ἀτραπὸν ἤλαυνε, ταῖς τῆς ψυχῆς ὑγιαινούσαις ὁρμαῖς ἐπόμενος καὶ μηδεμίαν ἐὼν ὑποσβελλίζεσθαι· διὸ καὶ τῆς ὑπόουσης δυνάμεως ἔστιν ὅτι πλέον ἐνεανιεύετο, [*] δύναμιν * ἀκαθαίρετον * τὸ δίκαιον ἠγούμενος, ὑφ' οὗ προτραπεῖς αὐτοκέλευστος ἐπὶ τῇ τῶν ἀσθενεστέρων συμμαχίαν ἔβητο.

10. Λέξω δὲ καὶ τὸ κατ' ἐκείνον αὐτῷ τὸν χρόνον πραχθέν, εἰ καὶ μικρὸν ὅσα γὰρ τῷ δοκεῖν, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ φρονήματος μικροῦ. Κτηνοτροφουῦσιν Ἄραβες καὶ νέμουσι τὰ θρέμματα, οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖ-

κες, γέοι τε καὶ παρθένοι παρ' αὐτοῖς, οὐχὶ τῶν ἡμελη-
 μένων καὶ ἀδόξων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄγαν ἐπιφανῶν.
 Ἐπιτὰ δὴ κόραι πατρὸς ἱερέως ποιμνὴν ἄγουσαι παρήσαν
 ἐπὶ τινα πηγὴν, καὶ τῶν ἰσομοιῶν ἐκδησάμεναι τοὺς καδί-
 σκους, ἄλλη διαδεχομένη παρ' ἄλλης ὑπὲρ τῆς ἐν τῷ πο-
 τεῖν ἰσομοιρίας, μύλα προθύμως τὰς δεξαμενάς, αἱ πλη-
 σίον ἔκειντο, πληροῦσιν. Ἐπιφοιτήσαντες δὲ ἕτεροι ποι-
 μένες καὶ τῆς τῶν παρθένων ἀσθενείας ὑπεριδόντες τὰς
 μὲν ἐπεχείρουν μετὰ τῆς ποιμνῆς ἐλαύνειν, τὰ δὲ οἰκεία
 θρέμματα προσῆγον ἐπὶ τὸ εὐτρεπισθὲν ποτόν, ἀλλό-
 τριον καρπωσόμενοι πόνον. Ἰδὼν δὲ Μωσῆς τὸ γενο-
 μενον — οὐ γὰρ ἦν πόρρω — συντείνας ἔδει, καὶ πλη-
 σίον στὰς „Οὐ πάνσεσθε“ εἶπεν „ἀδικούντες, τὴν
 ἐρημίαν νομίζοντες εἶναι πλεονεξίαν; βραχίονας καὶ πή-
 χεις ἀργούς τρέφοντες οὐκ ἐρυθριᾶτε; Χαῖται βαθεῖαι
 καὶ σάρκες ὑμεῖς ἔσθε, οὐκ ἄνδρες. Αἱ μὲν κόραι νε-
 νεύονται μηδὲν ὀκνεῦσαι τῶν πρακτέων, οἱ δὲ νεανίαί
 κορικῶς ἤδη τρυφᾶτε. Οὐ βαδιῆσθε; οὐχ ὑπεκτιήσα-
 σθε ταῖς πρότερον ἠκούσαις, ὧν καὶ τὸ ποτόν ἐστι, δι-
 καίως ἂν αὐταῖς ἐπανιλήσαντες, ἢ ἀφ' ἰσχυρότερον εἶη
 ἴδωρ, καὶ τὸ εὐτρεπισθὲν ἀφελῆσθαι σπεύδατε; Ἀλλὰ
 μὴ τὸν οὐράνιον τῆς δίκης ὀφθαλμὸν, οὐκ ἀφελῆσθε,
 βλέποντα καὶ τὰ ἐν τοῖς ἐρημοτάτοις. Ἐμὲ γοῦν ἐχειρο-
 τόνησα βοηθὸν οὐ προσδοκῆσαντα· καὶ γὰρ εἶμι σύμ-
 μαχος ταῖς ἀδικουμέναις μετὰ μεγάλης χειρός, ἦν οὐ θέ-
 μις πλεονέκταις ὄραν. Αἰσθήσεσθε δὲ αὐτῆς ἐκ τοῦ
 ἀφανοῦς τιρωακούσης, εἰ μὴ μεταβάλοιτε.“ Ταῦτα
 διεξιόντος φοβηθέντες, ἐπαὶ καὶ λέγων ἅμα ἐσθουσία
 μεταμορφούμενος εἰς προσῆτην, μὴ χρησμούς καὶ λόγια
 δεσπίζε, καταπαιθεῖς τε γίνονται καὶ τὴν ποιμνὴν τῶν

παρθένων ἐπὶ τὰς δεξιμένας ἄγονται, προτέρας μετα-
στησάμενοι τὰς αὐτῶν.

11. Αἱ δὲ ἐπανήεσαν οἴκαδε σφόδρα γεγηθῦναι, καὶ
τὰ συμβάντα παρ' ἐλπίδας ἐκδιηγούντο, ὡς πολὺν ἡμέρον
ἐνεργάσασθαι τοῦ ξένου τῷ πατρὶ. Κατεμέμεφετο γοῦν
αὐτὰς ἐπ' ἀχαριστίᾳ, τοιαῦτα λέγων· „Τί παθοῦσαι
μεθίστε, δέον ἄγειν εὐθύς, καὶ εἴπερ ἀνεδύετο, λιπαρῶν;
”Ἢ τινα μισανθρωπίαν μου κατέγνωτε, ἢ δεύτερον περι-
πεσεῖν ἀδίκους οὐ [*] προσδοκᾶτε; Βοηθῶν ἀπορεῖν
ἀνάγκη τοὺς ἐπιλήσιμονας χαρίτων. Ἀλλ' ὅμως ἀναδρα-
μοῦσαι, τὸ γὰρ ἀμάρτημα μέχρι νῦν ἐστιν ἰάσιμον, ἕτε
μετὰ σπουδῆς καὶ καλεῖτε, ξενίων μὲν πρότερον, αὐθις
δὲ καὶ ἀμοιβῆς, ὀφελλεται γὰρ αὐτῷ χάρις, μεθεξέοντα.“
Συντεῖναι δὲ καταλαμβάνουσιν αὐτὸν οὐ πόρρω τῆς
πηγῆς, καὶ δηλώσασαι τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς οἴκαδε συμ-
πεῖθουσιν ἤκειν. Ὁ δὲ πατήρ τὴν μὲν ὄψιν εὐθύς, τὸ
δὲ βούλημα ὀλίγω ὕστερον καταπλαγεῖς — ἀρίθμητοι γὰρ
αἱ μεγάλαι φύσεις καὶ οὐ μήκει χρόνου γνωρίζομεναι —
δίδωσι τὴν καλλιστεύουσαν αὐτῷ τῶν θυγατέρων γυναῖ-
κα, δι' ἐνὸς ἔργου πάνθ' ὅσα τῶν εἰς καλοκἀγαθίαν
μαρτυρήσας, καὶ ὡς ἀξιέραστον μόνον τὸ καλὸν ἐστὶ, τῆς
ἀφ' ἑτέρου συστάσεως οὐ δεόμενον, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ περι-
φέρειν τὰ γνωρίσματα. Μετὰ δὲ τὸν γάμον παρυλαβὼν
τὰς ἰαγέλας ἐπολιμαίνε, προδιδιασκόμενος εἰς τὴν ἡγεμο-
νίαν· ποιμενικὴ γὰρ μελέτη καὶ προγύμνασμα βασιλείας
τῷ μέλλοντι τῆς ἡμερωτάτης τῶν ἀνθρώπων ἐπιστατεῖν
ἀγχιῆς, καθάπερ καὶ τοῖς πολεμικοῖς τὰς φύσεις τὰ κυ-
νηγέσια· θήραις γὰρ ἐμπρομελετῶσιν οἱ πρὸς τὰς στρα-
ταρχίας ἀλευρόμενοι, τῶν ἀλόγων οἷά τινος ὕλης ὑποβε-
βλημένων πρὸς ἄσκησιν τῶν καθ' ἑκάτερον καιρῶν ἀρχῆς;

τόν τε πολέμου καὶ τὸν εἰρήνης. ἼΙ μὲν γὰρ τῶν ἀγρίων θήρα στρατηγικὸν καθ' ἐχθρῶν ἐστὶ προγύμνασμα, ἡ δὲ τῶν ἡμέρων ἐπιμέλεια καὶ προστασία βασιλικὸν πρὸς ὑπηκόους ἀγώνισμα. Διὸ καὶ ποιμένες λαῶν οἱ βασιλεῖς οὐχ ὡς ὄνειδος, ἀλλ' ὡς ὑπερβάλλουσα τιμὴ προσ-αγορεύονται. Καί μοι δοκεῖ, μὴ πρὸς δόξας τῶν πολλῶν, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν ἐρευνωμένῳ τὸ πρᾶγμα — γελάτω δὲ ὁ βουλόμενος —, μόνος ἂν γενέσθαι βασιλεὺς τέλειος ὁ τὴν ποιμενικὴν ἐπιστήμην ἀγαθός, ἐν ἐλάττωσι ζώοις παιδευθεὶς τὰ τῶν κρειττόνων· ἀμήχανον γὰρ τὰ μεγάλα πρὸ τῶν μικρῶν τελεσθῆναι.

Moses videt rubum ardentem. Rubi significatio. (12. 13.)

12. Γενόμενος οὖν τῶν καθ' αὐτὸν ἀγλαρχῶν ἀριστος καὶ ποριστὴς ὅσα πρὸς τὴν τῶν θρεμμάτων συν-ἔτινεν ὠφέλειαν ἰκανός, ἐκ τοῦ μηδὲν ἀποκνεῖν, ἀλλ' ἐθελουργῶ καὶ αὐτοκλεύστῳ προστασίᾳ εἰς δέον τῇ προ-θυμίᾳ χρῆσθαι, μετὰ [*] *καθαρᾶς* καὶ ἀδόλου πίστεως ἠΐξῃσε τὰς ἀγέλας, ὡς ὑπὸ τῶν ἄλλων νομέων ἤδη καὶ φθονεῖσθαι μηδὲν ὁμοιότροπον ἐν ταῖς ἰδίαις ποιμναῖς ὄρωντων, αἷς εὐτυχὲς εἶναι ἐδόκει ἢ ἐν ὁμοίῳ μονῇ, ταῖς δὲ τὸ μὴ βελτιοῦσθαι καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐλάττωσις, διὰ τὸ μεγάλας εἰωθέναι λαμβάνειν ἐπιδόσεις, ἐκ μὲν εὐ-σαρκίας καὶ πιότητος εἰς κάλλος, εἰς δὲ πλῆθος ἐξ εὐτο-κίας καὶ τῶν περὶ δίαιταν ὑγιεινῶν. Ἄγων τε τὴν ποι-μνην εἰς τόπον εὐνδρόν τε καὶ εὐχορτον, ἐνθα συνέβαινε καὶ πολλὴν πόαν προβατεύσιμον ἀναδίδοσθαι, γενόμε-νος πρὸς τινὶ νάπυι θέαμα ἐκπληκτικώτατον ὄρα. Βάτος ἦν, ἀκανθῶδὲς τι φυτὸν καὶ ἀσθενέστατον. Οὗτος οὐ-δενὸς πῦρ προσενεγκόντος ἐξαίφνης ἀνακαίεται, καὶ πε-

ρισχεθῆναι ὅλος ἐκ ῥίψης εἰς ἀκρέμονα πολλῆ φλογί, καθάπερ ἀπό τινος πηγῆς ἀνομβρούσης, διέμμεν σῶος, οὐ κατακαϊόμενος, οἷά τις ἀπαιθῆς οὐσία καὶ οὐχ ὕλη πυρὸς αὐτὸς ὢν, ἀλλὰ τροφῆ χρῶμενος τῷ πυρί. Κατὰ δὲ μέσην τὴν φλόγα μορφὴ τις ἦν περικαλλεστιάτη, τῶν ὀρατῶν ἡμερηῆς οὐδενί, θεοειδέστατον ἄγαλμα, φῶς αὐγοειδέστερον τοῦ πυρὸς ἀπαστράπτουσα, ἣν ἂν τις ὑπετόπησεν εἰκόνα τοῦ ὄντος εἶναι. Καλεῖσθω δὲ ἄγγελος, ὅτι σχεδὸν τὰ μέλλοντα γενήσεσθαι διηγγέλλετο τρανοτέρῃ φωνῆς ἡσυχίᾳ διὰ τῆς μεγαλοουργηθείσης ὀρθῶς· σύμβολον γὰρ ὁ μὲν καιόμενος βίαιος τῶν ἀδικουμένων, τὸ δὲ φλέγον πῦρ τῶν ἀδικούντων, τὸ δὲ μὴ κατακαλεσθαι τὸ καιόμενον τοῦ μὴ πρὸς τῶν ἐπιτιθεμένων φθαρῆσθαι τοὺς ἀδικουμένους, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀπρακτον καὶ ἀνωφελῆ γενήσεσθαι τὴν ἐπίθεσιν, τοῖς δὲ τὴν ἐπιβουλήν ἀζήμιον· ὁ δὲ ἄγγελος προνοίας τῆς ἐκ θεοῦ, τὰ λίαν φοβερὰ παρὰ τὰς ἀπάντων ἐλπίδας κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν ἐξευμαρίζοντος.

13. Τὴν δὲ εἰκασίαν ἀκριβῶς ἐπισκεπτέον. Ὁ βίαιος, ὡς ἐλέχθη, φριτὸν ἀσθενέστατον, ἀλλ' οὐδ' ἄκνητρον, ὡς εἰ καὶ μόνον ἐπιμαύσειβις τιτρώσκειν. Οὐτ' ἐξαναλώθη τῷ φύσει δαπανηρῷ πυρί, τὸ ἐναντίον δὲ ἐφλάχθη πρὸς αὐτοῦ, καὶ διαμένων ὅποιος ἦν, πρὸς τῷ μὴ ἀνακαίεσθαι μηδὲν ἀποβαλὼν τὸ παρῆπαν ἀνγὴν προσέλαβεν. [*] Τοῦθ' ἄπαν ὑπογραμφὴ τις ἐστὶ τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως, ἣ κατ' ἐκβῆνον τὸν χρόνον ἐπιβίχεν, μόνον οὐ βοῶσα τοῖς ἐν συμφοραῖς· „Μὴ ἀναπλίπτετε, τὸ ἀσθενὲς ὑμῶν δύναιμις ἐστίν, ἣ καὶ κεντῆ καὶ κατατιτρώσκει μυρλους. Ὑπὸ τῶν ἐξαναλώσασαι γλιχομένων τὸ γένος ἀκόντων διασωθήσεσθε μᾶλλον ἢ ὑπολείψθε, τοῖς

κακοῖς οὐ κακωθήσεσθε, ἀλλὰ ὅταν μάλιστα πορθεῖν νομίση τις ὑμᾶς, τότε μάλιστα πρὸς εὐκλειαν ἐκλάμψετε.“ Πάλιν τὸ πῦρ φθοροποιὸς οὐσία, διελέγχουσα τοὺς ὁμοθύμους· „Μὴ ταῖς ἰδίαις ἀλκαῖς ἐπαίρεσθε, τὰς ἀμάχους ῥώμας ἰδόντες καθαιρουμένους σωφρονίσθητε.“ Ἡ μὲν καυστική δύναμις τῆς φλογὸς ὡς ξύλον καίεται, τὸ δὲ φύσει καυστὸν ξύλον οἷα πῦρ ἐμφανῶς καίει.

Moses populum suum liberare et ex Aegypto educere a Deo iubetur.

14. Τὸ τεράστιον τοῦτο καὶ τεθραυματουρημένον δείξας ὁ θεὸς τῷ Μωσεῖ, παραίνεσιν ἐναργεστάτην τῶν μελλόντων ἀποτελεῖσθαι, καὶ διὰ χρησμῶν ἄρχεται προτρέπειν αὐτὸν ἐπὶ τὴν τοῦ ἔθνους σπεύδειν ἐπιμέλειαν, ὡς οὐ μόνον ἐλευθερίας αἴτιον, ἀλλὰ καὶ ἡγεμόνα τῆς ἐνθὲνδε ἀποικίας οὐκ εἰς μακρὰν γενησόμενον, ὁμολογῶν ἐν ἅπασι συλλήψεσθαι. „Κακουμένων γὰρ ἐκ πολλοῦ καὶ δυσανασχέτους ὕβρεις ὑπομενόντων, οὐδενὸς ἀνθρώπων οὐτ' ἐπικουφίζοντος οὐτ' ἐλεούντος τὰς συμφοράς, οἴκτον“ φησὶν „αὐτὸς ἔλαβον· καὶ γὰρ ἰδίᾳ ἕκαστον καὶ πάντα ὁμοθυμαδὸν ἐφ' ἰκετείας καὶ λιτὰς τραπομένους ἐλπίζειν τὴν ἐξ ἐμοῦ βοήθειαν. Εἰμὶ δὲ τὴν φύσιν ἡπιος καὶ γνησίους ἰκέταις ἰλεως. Ἴθι δὴ παρὰ τὸν βασιλέα τῆς χώρας μηδὲν φοβηθεὶς τὸ παράπαν· ὁ μὲν γὰρ πρότερος τέθνηκεν, ὃν ἀπεδίδρακες διὰ φόβον ἐπιβουλῆς· ἕτερος δὲ τὴν χώραν ἐπιτέτραπται, μηδενὸς τῶν πραγμάτων σοι μνησικακῶν. Καὶ τὴν τοῦ ἔθνους γερουσίαν παραλαβὼν εἶπέ χρησμῶ προσκεκλήσθαι ἐπ' ἐμοῦ τὸ ἔθνος, ἵνα μοι κατὰ τὰ πάτρια θύσῃ τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἔξω τῆς χώρας προελθόν.“ Ὁ δὲ οὐκ

ἀγνοῶν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ἀπιστήσοντας τούς τε ὁμοφύλους καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, „Ἐὰν οὖν“ φησὶ „πυνθάνονται, τί τὸ ὄνομα τοῦ πέμψαντος, μηδ' αὐτὸς εἰπεῖν ἔχω, ἅρ' οὐ δόξω διαπαταῖν;“ Ὁ δὲ „Τὸ μὲν πρῶτον λέγω“ φησὶν „αὐτοῖς· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν, ἵνα μαθόντες διαφορὰν ὄντος τε καὶ μὴ ὄντος προσαναδίδαχθῶσιν, ὡς οὐδὲν ὄνομα ἐπ' ἐμοῦ τὸ παράπαν κυριολογεῖται, ὃ μόνον πρόσεστι τὸ εἶναι. Ἐὰν δὲ ἀσθενέστεροι τὰς φύσεις ὄντες ἐπιζητῶσι πρόσρησιν, δήλωσον αὐτοῖς μὴ μόνον τοῦθ' ὅτι [*] θεὸς εἰμι, ἀλλ' ὅτι καὶ τριῶν τῶν ἐπωνύμων ἀνδρῶν ἀρετῆς, θεὸς Ἀβραάμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ, ὧν ὁ μὲν τῆς διδακτικῆς, ὁ δὲ τῆς φυσικῆς, ὁ δὲ τῆς ἀσκητικῆς σοφίας κανὼν ἐστίν. Ἐὰν δὲ καὶ ἔτι ἀπιστῶσι, τρισὶ σημείοις ἀναδίδαχθέντες μεταβαλοῦσιν, ἅ πρότερον οὔτε τις εἶδεν οὔτ' ἤκουσεν ἀνθρώπων.“ Ἦν δὲ τὰ σημεῖα τοιάδε. Ράβδον, ἣν εἶχεν, εἰς τὸ ἔδαφος ῥῆπαι κελεύει. Ἡ δὲ αὐτίκα ψυχρωθεῖσα εἶρε καὶ τῶν ἀπόδων τὸ ἡγεμονικώτατον, ὑπερμεγέθης δράκων γίνεται τελειότατος ταχέως. Ἀποχωρήσας δὲ ἀπὸ τοῦ ζώου καὶ διὰ θεός ἤδη πρὸς φυγὴν ὁρμῶν μετακαλεῖται, καὶ θεοῦ προστάξαντος ἅμα τε θάρσος ἐμποιήσαντος ἐπιδράττεται τῆς οὐρᾶς. Ὁ δὲ ἰλυσπώμενος ἔτι κατὰ τὴν ἐπαφὴν ἴσταται καὶ πρὸς μῆκος εὖ μάλ' αὖτα εὐθὺς εἰς βακτηρίαν ἀνστοιχειοῦτο τὴν αὐτήν, ὡς θαυμάζειν μὲν τὰς μεταβολὰς ἀμφοτέρων, ποτέρα δὲ καταπληκτικωτέρα μὴ δύνασθαι διακρίνειν, τῆς ψυχῆς ἰσορροπία πληγείσης φαντασίᾳ. Τοῦτο μὲν δὴ πρῶτον. Ἐτερον δὲ οὐκ εἰς μακρὰν ἐθαυματουργεῖτο. Τῶν χειρῶν τὴν ἑτέραν προστάττει τοῖς κόλποις ἐπικρύψαντα μικρὸν ὕστερον προενεγκεῖν. Δράσαντος δὲ τὸ κελευσθέν ἡ χεὶρ

λευκοτέρα χιόρος εξαπιναίως ἀναφαίνεται. Πάλιν δὲ καθέντες εἰς τοὺς κόλλους καὶ ἀνεπιγόντος εἰς τὴν αὐτὴν χρόαν τρέπεται, τὸ οἰκεῖον ἀπολαβοῦσα εἶδος. Ταῦτα μὲν οὖν ὑπὸ μόνου μόνος ἐπαιδεύστο, ὡς παρὰ διδασκάλου γνώριμος, ἔχων παρ' ἑαυτῷ τὰ τῶν τεράτων ὄργανα, τὴν τε χεῖρα καὶ τὴν βακτηρίαν, οἷς προσφωδιάσθη. Τρίτον δὲ ἐπιφύρεσθαι μὲν οὐκ ἦν οὐδὲ προδιδάσκουθαι, ἔμβλε δε ἐκπλήττειν οὐκ ἔλαττον, τὴν ἀρχὴν τοῦ γενέσθαι λαβὼν ἐν Αἰγύπτῳ. Ἦν δὲ τοιοῦτο. „Τοῦ ποταμίου“ φησὶν „ὕδατος ὅσον ἂν ἀριτάμενος ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχέη, αἷμα ξανθότατον ἔσται, πρὸς τῇ χρόα καὶ τὴν δύναμιν ἐτεροιοῦσθαι εἰς ἀλλαγὴν παντελῆ.“ Πιστὸν δὲ ὡς ἔοικε καὶ τοῦτο ἀνεφαίνεται οὐ μόνον διὰ τὸ τοῦ λέγοντος ἀψευδές, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἤδη προσπιδεχθέντα ἐπὶ τῆς χειρὸς καὶ τῆς βακτηρίας θαυματουργήματα. Πιστεύων δὲ ὁμοῦς παρηγεῖτο τὴν χειροτονίαν, ἀσχετόφωρον καὶ βραδύγλωστον, οὐκ εὐλογον αὐτὸν εἶναι φάσκων, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ λέγοντος ἦκουε θεοῦ· νομίνας γὰρ τὴν ἀνθρωπίνην λογιότητα κατὰ σύγκρισιν τῆς *θείας* ἀφωγίαν εἶναι, καὶ ἅμα τὴν φύσιν εὐλαβῆς ὧν ὑπεστέλλετο [*] τοῖς ὑπερόγκοις, τὰ λίαν μεγάλα κρίτων οὐ κατ' αὐτόν. Καὶ παρεκάλει ἕτερον ἔλκεσθαι τὸν εὐμαρῶς ἕκαστα τῶν ἐπισταλέντων διαπράξασθαι δυνατόμενον. Ὁ δὲ ἀποδεξάμενος αὐτόν τῆς αἰδοῦς „Ἄρ' ἀγνοεῖς“ εἶπε „τὸν δόντα ἀνθρώπῳ στόμα καὶ κατασκευάσαντα γλῶτταν καὶ ἀρτηρίαν καὶ τὴν ἅπασαν λογικῆς φωνῆς ὀργανοποιῶν; Αὐτός εἰμι ἐγώ. Μηδὲν οὖν δείξης· ἐμοῦ γὰρ ἐπιπέσαντος ἀρθρωθήσεται πάντα καὶ μεταβαλεῖ πρὸς τὸ βέλτιον, ὡς μηδενὸς ἔτι ἐμποδίζοντος φεῖν εὐτροχόν καὶ λεῖον ἀπὸ καθαρῆς πηγῆς τὸ

τῶν λόγων νᾶμα. Χρεία δὲ εἰ γένοιτο ἐρμηνέως, ὑπο-
 διακονικὸν στόμα τὸν ἀδελφὸν ἔξεις, ἵνα ὁ μὲν τῷ πλί-
 θει ἀπαγγέλλῃ τὰ ἀπὸ σοῦ, σὺ δὲ ἐκείνῳ τὰ θεῖα.“

*Redux in Aegyptum Moses cum fratre Aaronne regem adit de
 populo in solitudinem dimittendo: quod rex renuit.*

15. Ταῦτα ἀκούσας — οὐ γὰρ ἦν εἰς ἅπαι ἀσφαλὲς
 ἀντιλέγειν οὐδὲ ἀκίνδυνον — ἄρας ἐβάδιζε μετὰ γυναι-
 κὸς καὶ τέκνων ὁδὸν τὴν κατ' Αἴγυπτον, καθ' ἣν ὑπαν-
 τήσαντα τὸν ἀδελφὸν πείθει συνακολουθεῖν, ὑπειπὼν τὰ
 θεῖα λόγια· τῷ δὲ ἄρα προὔπειργαστο ἡ ψυχὴ κατ' ἐπι-
 φροσύνην θεῖαν πρὸς πειθαρχίαν, ὡς ἀνενδοιάστως συν-
 ινεῖν καὶ ἐτοίμως ἔπασθαι. Παραγεγνημένοι δὲ εἰς Αἴ-
 γυπτον γνώμη καὶ ψυχῇ μιᾷ, τὸ μὲν πρῶτον τοὺς δημο-
 γέροντας τοῦ ἔθνους συναγαγόντες ἐν ἀπορήτῳ μηνύ-
 οῦσι τοὺς χρησμούς, καὶ ὡς ἔλεον καὶ οἴκτιον λαβῶν αὐ-
 τῶν ὁ θεὸς ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐνθὲνδε μετανάστασιν εἰς
 ἀμείνω χώραν, ὁμολογῶν αὐτοῖς ἔσεσθαι τῆς ὁδοῦ ἡγε-
 μῶν, ὑπισχνεῖται. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τῷ βασιλεῖ θαυ-
 ροῦσιν ἤδη διαλέγεσθαι περὶ τοῦ τὸν λεῶν ἱερουργήσον-
 τα ἐκπέμψαι τῶν ὄρων· „Δεῖν“ γὰρ ἔρασκον „ἐν ἐρή-
 μι τὰς πατρὸς θυσιὰς ἐπιτελεσθῆναι, μὴ μετὰ τὰ αὐ-
 τὰ ταῖς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων γενομέναις, ἀλλὰ τρόπῳ
 καὶ νόμῳ διαφεύγοντι τὴν κοινότητα, διὰ τὰς τῶν ἐθνῶν
 ἐξαιρέτους ιδιότητας.“ Ὁ δὲ ἐξέτι σπαιργάνων προ-
 γονικῷ τύφῳ τὴν ψυχὴν πεπισμένος καὶ μηδένα τὸ παρ-
 ἅπαι νοητὸν θεὸν ἔξω τῶν ὄρατῶν νομίζων ἀποκρίνε-
 ται πρὸς ὕβριν εἰπόν· „Τίς ἐστιν οὗ χρὴ μὲ ὑπακούειν;
 Οὐκ οἶδα τὸν λεγόμενον τοῦτον καινὸν κύριον. Οὐκ ἐξα-
 ποστελῶ τὸ ἔθνος ἐπὶ προφάσει ἐορτῆς καὶ θυσιῶν ἀφη-

νιάσον.“ Εἶθ', ἄτε χαλεπὸς καὶ βαρῦμηις καὶ ἀπαραί-
 τητος τὴν ὀργήν, κελεύει τοὺς τοῖς ἔργοις ἐφεστῶτας
 προπηλακίζεσθαι ὡς ἀνέσεις καὶ σχολὴν ἐνδιδόντας, ἀνέ-
 σεως καὶ σχολῆς εἶναι λέγων τὸ βουλευέσθαι περὶ θυσι-
 ῶν καὶ ἐορτῶν· τοὺς γὰρ ἐν ἀνάγκαις τούτων οὐδὲ με-
 μνήσθαι, ἀλλ' οἷς ὁ βίος ἐν εὐπαθείᾳ πολλῇ καὶ τρυφῇ.
 Βαρυτέρας οὖν ἢ πρότερον συμφορᾶς ὑπομενόντων καὶ
 ἐπὶ τοῖς ἀμφὶ Μωσῆν δυσχεραίνοντων ὡς [*] ἀπατεῶσι,
 καὶ τὰ μὲν λάθρα, τὰ δὲ καὶ φανερώς κακηγορούντων,
 καὶ * ἀσεβείας * αἰτιωμένων ἐπὶ τῷ δοκεῖν Θεοῦ καταψεύ-
 δεσθαι, δεικνύειν ἄρχεται Μωσῆς ἅ προεδιδάχθη τέρα-
 τα, νομίσας τοὺς Θεασαμένους ἐκ τῆς ἐπεχούσης ἀπιστίας
 εἰς πίστιν τῶν λεγομένων μεταβαλεῖν. ἼΙ δὲ τῶν τεράτων
 ἐπίδειξις ἐγένετο καὶ τῷ βασιλεῖ διὰ σπουδῆς καὶ τοῖς ἐν
 τέλει τῶν Αἰγυπτίων.

Aaronis virga serpens facta.

16. Πάντων οὖν τῶν δυνατῶν συζυμέντων εἰς τὰ
 βασιλεία λαβὼν τὴν βακτηρίαν ὁ Μωσέως ἀδελφὸς καὶ
 κατασείσας μάλα ἐπιδεικτικῶς εἰς τὸ ἔδαφος ῥίπτει· καὶ
 ἡ μὲν δράκων αὐτίκα γίνεται. Οἱ δὲ ἐν κύκλῳ κατεθε-
 ῶντο καὶ ἅμα θαυμαστικῶς ἔχοντες ὑπὸ δέους ἐξαναχω-
 ροῦντες ἀπέφευγον. Σοφισταὶ δὲ ὅσοι καὶ μάγοι παρε-
 τύγχανον „Τί καταπλήττεσθε;“ εἶπον. „Οὐδ' ἡμεῖς
 τῶν τοιούτων ἀμελετήτως ἔχομεν, ἀλλὰ χρώμεθα τέχνῃ
 δημιουργῶ τῶν ὁμοίων.“ Εἶθ' ἐκάστου βακτηρίαν ἣν
 εἶχε ῥίψαντος, δρακόντων πλῆθος ἦν καὶ περὶ ἓνα τὸν
 πρῶτον εἰλοῦντο. Ὁ δὲ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος δια-
 ναστὰς πρὸς ὕψος τὰ μὲν κτήρια εὐρύνβι, τὸ δὲ στόμα
 διοίξας ὄλκου πνεύματος ῥύμη ριαιοτάτη καθ' ἅπερ βόλον

ἰχθύων πάντας ἐν κύκλῳ σαγηνεύσας ἐπισπᾶται, καὶ καταπιὼν εἰς τὴν ἀρχαίαν φύσιν τῆς βακτηρίας μετέβαλεν. Ἴδῃ μὲν οὖν ἐν ἐκάστῳ τῆ ψυχῇ τῶν ἐθελοκακούντων τὸ ὑποπτον διήλεγξεν ἢ μεγαλορρηθεῖσα ὄψις, ὡς μηκέτι νομίζειν ἀνθρώπων σοφίσματα καὶ τέχνας εἶναι τὰ γινόμενα πεπλασμένας πρὸς ἀπάτην, ἀλλὰ δύναμιν θειότεραν τὴν τούτων αἰτίαν, ἢ πάντα δοῦν εὐμαρές. Ἐπειδὴ δὲ ὁμολογεῖν ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῆς τῶν γινομένων ἐμφανοῦς ἐνεργείας οὐδὲν ἥτιον ἐθρασύνοντο, τῆς αὐτῆς ἀπανθρωπίας καὶ ἀσεβείας ὡσπερ ἀγαθοῦ τινος ἐπειλημμένοι βεβαιοτάτου, μήτε τοὺς καταδουλωθέντας ἀδίκως ἐλεοῦντες μήτε τὰ διὰ τῶν λόγων προσταττόμενα δοῶντες, ἅτε δὴ τοῦ θεοῦ τρανοτέραις χρησμῶν ἐπιδείξει ταῖς διὰ σημείων καὶ τεράτων τὸ βούλημα δεδηλωκότος, ἐμβριθεστέρως ἐπαναστάσεως ἐδέησε, καὶ πληγῶν ἐσμῷ οἱ ἄφρονες νουθετοῦνται οὐς λόγος οὐκ ἐπαίδευσε. Δέκα δὲ ἐπάγονται τῇ χώρᾳ τιμωρίαι· κατὰ τῶν τέλει ἡμαρτηκότων τέλειος ἀριθμὸς κολάσεως. ἼΙ δὲ κόλασις παρηλλαχῦα τὰς ἐν ἔθρι.

Decem plagae: quarum tres Aaron exsequitur. (17-19.)

17. Τὰ γὰρ στοιχεῖα τοῦ παντός, γῆ καὶ ὕδωρ καὶ αἶθρ καὶ πῦρ, ἐπιτίθενται [*] δικαιώσαντος θεοῦ, οἷς ἀπετελέσθη ὁ κόσμος, τὴν ἀσεβῶν χώραν φθαρῆναι, πρὸς ἔνδειξιν κράτους ἀρχῆς ἢ κέχρηται, τὰ αὐτὰ καὶ σωτηρίως ἐπὶ γενέσει τῶν ὄλων σχηματίζοντος, καὶ τρέποντος ὁπότε βουληθεῖη πρὸς τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἀπώλειαν. Διανέμει δὲ τὰς κολάσεις, τρεῖς μὲν, τὰς ἐκ τῶν πάχυμερεστέρων στοιχείων, γῆς καὶ ὕδατος, ἐξ ὧν ἀπετελέσθησαν αἱ σωματικαὶ ποιότητες, ἑφεις τῷ Μω-

σέως ἀδελφῶ, τὰς δὲ ἴσας ἐξ ἀέρος καὶ πυρός, τῶν ψυχογονιμωτάτων, μόνῳ Μωσεῖ· μίαν δὲ κοινήν ἀμφοτέροις, ἐβδόμην, ἐπιτρέπει. Τρεῖς δὲ τὰς ἄλλας εἰς συμπλήρωσιν δεκάδος ἀνατίθησιν αὐτῷ. Καὶ πρώτας ἐπιφέρειν ἄρχεται τὰς ἐξ ὕδατος· ἐπειδὴ γὰρ τὸ ὕδωρ Αἰγύπτιοι διαφερόντως ἐκτετιμῆκασιν, ἀρχὴν τῆς τῶν ὄλων γενέσεως τοῦτο εἶναι νομίζοντες, αὐτὸ πρῶτον ἠξίωσε καλέσαι πρὸς τὴν τῶν ἀποδεχομένων ἐπίπληξίν τε καὶ νοουθεσίαν. Τί οὖν οὐκ εἰς μακρὰν συνέβη; Τοῦ Μωσέως ἀδελφοῦ προστάξει θεία κατενεγκόντος τὴν βακτηρίαν ἐπὶ τὸν ποταμὸν ὃ μὲν εὐθὺς ἀπὸ Αἰθιοπίας ἀχρὶ θαλάσσης εἰς αἷμα τρέπεται. Συνεξαιματοῦνται δὲ αὐτῷ λίμναι, διώρυχες, κρήναι, φρέατα, πηγαί, σύμπασα ἢ κατ' Αἴγυπτον οὐσία ὕδατος, ὡς ἕποριά ποιοῦ τὰ παρὰ ταῖς ὄχθαις ἀναστέλλειν, τὰς δὲ ἀνατεινωμένας φλέβας καθάπερ ἐν ταῖς αἰμορροαγίαις κρονηδὸν αὐλοῦς ἀκοντίζειν αἵματος, μηδεμιᾶς ἐνορωμένης διαυγοῦς λιβάδος. Ἐναπέθνησκε δὲ καὶ τὰ γένη τῶν ἰχθύων ἅπαντα, ἅτε τῆς ζωτικῆς δυνάμεως εἰς φθοροποιὸν μεταβαλοῦσθης, ὡς δυσωδίας πάντα διὰ πάντων ἀναπεπλήσθαι τοσοῦτων σθηπομένων ἀθρόον σωμάτων. Πολὺς δὲ καὶ ἀνθρώπων ὄχλος ὑπὸ δίψου διαφθαρεῖς ἔκειτο σωρηδὸν ἐπὶ τῶν τριόδων, οὐ σθενόντων ἐπὶ τὰ μύηματα τῶν οἰκείων τοὺς τετελεντηκότας ἐκκομίζειν. Ἐπὶ γὰρ ἡμέρας ἑπτὰ τὸ δεινὸν ἐκράτησεν, ἕως οἱ μὲν Αἰγύπτιοι τοὺς ἀμφὶ Μωσῆν, οὗτοι δὲ τὸν θεὸν ἰκέτευσαν, οὐκτον λαβεῖν τῶν ἀπολλυμένων. Ὁ δὲ τὴν φύσιν ἰλεως μεταβάλλει τὸ αἷμα εἰς ὕδωρ πότιμον, ἀποδοῦς τῷ ποταμῷ καθαρὰ τὰ ἀρχαῖα ῥεῖθρα καὶ σωτήρια.

18. Μικρὸν δὲ ὅσον ἀνεθέντες ἐπὶ τὴν αὐτὴν ὁμό-

τητα καὶ παρᾶνομίαν ἔεντο, ὡς ἡ τοῦ δικαίου παντάπασι
 ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντος, ἢ τῶν ὑπομεινάντων μί-
 αν τιμωρίαν δεύτερον οὐκ εἰωθότων ἐπιπλήττεσθαι. Πα-
 θόντες δὲ ἀνεδιδάσκοντο νηπίων παιδῶν τρόπον μὴ κα-
 ταφρονεῖν. Ἡ γὰρ κόλασις ἐπομένη κατ' ἴχνος μελλόν-
 των μὲν ἐβράδυνε, πρὸς δὲ τὰ ἀδικήματα θεόντας ἐπι-
 δραμοῦσα κατελάμβανε. Πάλιν γὰρ ὁ Μωσέως [*] ἀδελ-
 φὸς κελευσθεὶς διώρυξι καὶ λίμναις καὶ ἔλεσι τὴν ῥάβδον
 ἐκτείνας ἐπιφέρει. Πρὸς δὲ τὴν ἔκτασιν βατράχων πλη-
 θὺς ἀνέρπει τοσαύτη, ὡς μὴ μόνον ἀγορὰς καὶ πᾶσαν
 τὴν ὑπαίδριον, ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἐπαύλεις, οἰκίας, ἱερὰ
 πάντα, ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον τόπον πεπληρωῶσθαι, κα-
 θάπερ εἰς ἀποικίαν ἐν γένος τῶν ἐνύδρων τῆς φύσεως
 ἐκπέμψαι διανοηθείσης πρὸς τὴν ἐναντίαν χώραν. Ἐναν-
 τία γὰρ χέρσος ὕδατι. Μῆτ' οὖν ἔξω προελθεῖν ἕνεκα
 τοῦ προκατέχεσθαι τοὺς στενωπούς, μήτε ἔνδον δυνά-
 μενοι μένειν — καὶ γὰρ τὰ ἐν μυχοῖς ἤδη προκατειλή-
 φρισαν, ἄχρι καὶ τῶν ὑψηλοτάτων ἀνέρποντες — ἐν ἐσχά-
 ταις ἦσαν συμφοραῖς καὶ σωτηρίας ἀπογνώσει. Πάλιν
 οὖν καταφεύγουσιν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς, ὑποσχομένου τοῦ
 βασιλέως ἐπιτρέψαι τὴν ἔξοδον Ἑβραίοις. Οἱ δὲ λιταῖς
 τὸν θεὸν ἐξευμενίζονται. Καὶ ἐπινεύσαντος τῶν φρύνων
 οἱ μὲν εἰς τὸν ποταμὸν ἀναχωροῦσι, τῶν δὲ εὐθὺς δια-
 φθαρέντων κατὰ τὰς τριόδους θημῶνες ἦσαν, σωρηδὸν
 ἐπιφερόντων καὶ τοὺς οἴκοθεν διὰ τὰς ἀνυποίστους ὀσμάς,
 αἱ ἐκ νεκρῶν σωμάτων καὶ τοιούτων ἀνεφέροντο, αἱ καὶ
 ἔμπνηχα ὄντα πολλὴν ἀηδίαν παρέχεται ταῖς αἰσθήσεσι.

19. Διαπνεύσαντες δὲ τῆς τιμωρίας ἐπ' ὀλίγον, ὡς-
 περ ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἀθληταὶ συλλεξάμενοι δύναμιν, ἵνα
 ἀπ' ἐρώωμενεστέρας ἰσχύος ἀδικῶσι, πάλιν εἰς τὴν συνήθη

κακίαν ἀνέδραμον, ἐκλαθόμενοι ὧν τίως ὑπέμειναν κακῶν. Ἐπισχῶν δὲ τὰς ἐκ τοῦ ὕδατος τιμωρίας ὁ θεὸς τὰς ἐκ γῆς ἐπέφερε, τὸν αὐτὸν ἐπιστήσας κολαστὴν· οὐ πάλιν κατὰ τὸ προσταχθὲν τῇ βακτηρίᾳ τὸ ἔδαφος παίσαντος φορὰ σκνιπιῶν ἐχύθη καὶ ταθεῖσα καθάπερ νέφος ἅπασαν ἐπίσχευεν Αἴγυπτον. Τὸ δὲ ζῶον, εἰ καὶ βραχύτατον, ὅμως ἀργαλεώτατον· οὐ γὰρ μόνον τὴν ἐπιφάνεια λυμαινεται κηρισμοῖς ἐμποιοῦν ἀηδεῖς καὶ βλαβερωτάτους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐντὸς βιάζεται διὰ μεταήρων καὶ ὤτων· σίνεται δὲ καὶ κόρας ὀφθαλμῶν εἰσπετόμενον, εἰ μὴ φυλάξαιτό τις. Φυλακὴ δὲ τίς ἐμελλε πρὸς τοσαύτην ἔσσεσθαι φορᾶν, καὶ μάλιστα θεοῦ κολάζοντος; Ἴσως ἂν τις ἐπιζητήσῃ, διὰ τί τοῖς οὕτως ἀφανέσι καὶ ἡμελημένοις ζώοις ἐτιμωρεῖτο τὴν χώραν, παρὲς ἄρκτους καὶ λέοντας καὶ παρδάλεις καὶ τὰ ἄλλα γένη τῶν ἀτιθάστων θηρίων, ἃ σαρκῶν ἀνθρωπείων ἀπτεται, καὶ εἰ μὴ ταῦτα, τὰς γαῶν Αἴγυπτίας ἀσπίδας, ὧν τὰ δῆγματα πέφικεν ἀνυπερθέτως ἀταρῶν. Ἐἰ δὲ οὕτως ἄγνοεῖ, μαθεῖτω· πρῶτον μὲν, ὅτι τοῖς οἰκήτορας τῆς χώρας ὁ θεὸς νοουθετῆσαι μᾶλλον ἐβούλετο ἢ διασθεῖραι· βουλήθεῖς γὰρ ἀφανίζῃν εἰς [*] ἅπαν, οὐκ ἂν ζῶοις ἐχρήτο πρὸς τὰς ἐπιθέσεις ὡς περ σινέροισι, ἀλλὰ τοῖς θεηλάτοις κακοῖς, λιμῶ τε καὶ λοιμῶ. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἐκεῖνο προσδιδασκείτω μάθημα πρὸς ἅπαντα τὸν βίον ἀταρχαῖον. Τί δὲ τοῦτ' ἔστιν; Ἄνθρωποι μὲν γὰρ ὅταν πολεμῶσι, τὸ δυνατώτατον εἰς συμμαχίαν ἐπαγορεύουσιν ἕξτάζουσιν, ὃ τὴν αὐτῶν ἀσθένειαν ἐκλήσκει. Θεὸς δὲ ἢ ἀτοκίτω καὶ μεγίστη δύναμις, ὧν οὐδενὸς χρεῖος, ἐάν του βουλήθῃ καθάπερ ὀργάνοις τοῖς χρέσσασθαι πρὸς τὰς τιμωρίας, οὐ τὰ ἐφφραμενίστατα καὶ μέγιστα αἰρεῖ-

ται, τῆς τούτων ἀλκῆς ἤκιστα φροντίζων, ἀλλὰ τοῖς εὐτελέσι καὶ μικροῖς ἀμάχους καὶ ἀητιήτους δυνάμεις ἐγκατασκευάσας, ἀμύνεται δι' αὐτῶν τοὺς ἀδικοῦντας, καθ' ἃ καὶ νῦν. Τί γὰρ εὐτελέστερον σκνιπός; ἀλλ' ὅμως τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὡς ἀπαγορεῦσαι πᾶσαν Αἴγυπτον καὶ ἐκβοᾶν ἀναγκασθῆναι, ὅτι „δάκτυλος Θεοῦ τοῦτ' ἔστι.“ Χεῖρα γὰρ Θεοῦ μηδὲ τὴν σύμπασαν οἰκουμένην ὑποσιτῆναι ἂν ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸν σύμπαντα κόσμον.

Tres plagae a Mose irrogatae. (20. 21.)

20. Τοιαῦται μὲν αἱ διὰ τοῦ Μωσέως ἀδελφοῦ τιμωρίαι. Ἄς δὲ αὐτὸς Μωσῆς ὑπερίτησε καὶ ἐξ οἶων τῆς φύσεως συνέστησαν μερῶν, κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἐπισκωπτέον. Ἄηρ μὲν οὖν καὶ οὐρανός, αἱ καθαρώταται μοῖραι τῆς τῶν ὄλων οὐσίας, παρ' ὕδατος καὶ γῆς διαδέχονται τὴν ἐπ' Αἴγύπτῳ νοθεσίαν, ἧς ἐπίτροπος ἐχβιροτονήθη Μωσῆς. Ἰρξάτο δὲ πρότερον τὸν ἀέρα διακινεῖν. Αἴγυπτος γὰρ μόνη σχεδὸν τι, παρὰ τίς ἐν τῇ νότιῳ κλίματι χώρας, τῶν ἐτησίων ὥρῶν μίαν τὴν χειμερινὴν οὐ παραδέχεται, τάχα μὲν, ὡς λόγος, διὰ τὸ μὴ πόρρω ζώνης διακεκαυμένης εἶναι, ῥέοντος τοῦ πυρῶδους ἐκβῆθαι ἀφανῶς καὶ τὰ ἐν κύκλῳ πάντα ἀλεινοντος, τάχα δέ, ἐπι καὶ ταῖς θεριναῖς τροπαῖς πλημμύρων ὁ ποταμὸς προαναλίσκει τὰς νεφώσας. Ἀρχεται μὲν γὰρ ἐπιβαίνειν θέρους ἐνισταμένου, λήγει δὲ λήγοντος, ἐν ᾧ χρόνῳ καὶ οἱ ἐτησίοι καταρῥάττουσιν ἐξ ἐναντίας τῶν τοῦ Νάλλον στομιάτων, δι' ὧν ἔτι κωλύμενος ἐκχεῖσθαι, τῆς θαλάσσης ὑπὸ βίας τῶν ἀνέμων πρὸς ὕψος κίφομένης καὶ τὰς τρικυμίας ὡσπερ μακρὸν τεῖχος ἀποτεινούσης,

ἐντὸς εἰλεῖται· καὶ ἔπειτα τῶν ρεῖθρων ὑπαντιαζόντων, τοῦ τε κατιόντος ἄνωθεν ἀπὸ τῶν πηγῶν καὶ τοῦ θύραζε χωρεῖν ὀφείλοντος ταῖς ἀνακοπαῖς ἀνατρέχοντος, εὐρύνεσθαι τε μὴ δυναμένων, αἱ γὰρ παρ' ἑκάτερα ἐκθλίβουσιν ὄχθαι, μετεωριζόμενος ὡς εἰκὸς ἐπιβαίνει. Τάχα δὲ, ἐπεὶ καὶ περιττὸν ἦν Αἰγύπτῳ χειμῶνα γενέσθαι· πρὸς ὃ γὰρ αἱ τῶν ὄμβρων φοραὶ χρήσιμοι, καὶ ὁ ποταμὸς λιμνάζων τὰς ἀρούρας εἰς καρπῶν ἐτησίων γένεσιν. Ἡ δὲ φύσις οὐ ματαιουργός, ὡς ἕτερον χορηγεῖν μὴ δεομένη γῆ, καὶ [*] ἅμα χαίρει τῷ πολιτρόπῳ καὶ πολυσχιδεῖ τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων, τὴν συμφωνίαν τοῦ παντός ἐξ ἐναντιότητων ἐναρμοσαμένη· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς μὲν ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ, τοῖς δὲ κάτωθεν ἐκ πηγῶν τε καὶ ποταμῶν παρέχει τὴν ἐξ ὕδατος ὠφέλειαν. Οὕτως οὖν τῆς χώρας διακειμένης καὶ ταῖς χειμεριναῖς ἐαριζούσης τροπαῖς, καὶ τῶν μὲν πρὸς θαλάττῃ μόναις ψεκᾶσιν ἀραιαῖς λιπαινόμενων, τῶν δὲ ὑπὲρ Μέμφιν, τὸ βασιλείον Αἰγύπτου, μηδὲ νεφομένων τὸ παράπαν, ἐξαίφνης οὕτως ἐνεωτέρισεν ὁ αἴθρ, ὡςθ' ὅσα ἐν τοῖς δυσχειμέροις ἀθρόα κατασκήψαι, φορὰς ὑετῶν, χάλαζαν πολλὴν καὶ βαθεῖαν, ἀνέμων συμπιπτόντων καὶ ἀντιπαταγούντων βίας, νεφῶν ῥήξεις, ἐπαλλήλους ἀστραπὰς καὶ βροντὰς, σινεχεῖς κεραυνούς, οἱ τερατωδεστάτην ὄψιν παρέρχοντο· θέοντες γὰρ διὰ τῆς χαλάζης, μαχομένης οὐσίας, οὔτε ἔτηκον αὐτὴν οὔτε ἐσβέννυντο, μένοντες δὲ ἐν ὁμοίῳ καὶ δολιχθεύοντες ἄνω καὶ κάτω διετήρουν τὴν χάλαζαν. Ἄλλ' οὐ μόνον ἡ ἐξαίσιος φορὰ πάντων τοὺς οἰκήτορας εἰς ὑπερβαλλούσας δυσθυμίας ἤγεν, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ πράγματος ἀήθες· ὑπέλαβον γὰρ, ὅπερ καὶ ἦν, ἐκ μηνιμάτων θείων κεκαινουρηγῆσθαι τὰ σύμπαντα, νεωτερίσαντος

ὡς οὐπω πρότερον τοῦ ἀέρος ἐπὶ λύμῃ καὶ φθορῇ δένδρων τε καὶ καρπῶν, οἷς συνεφθάρη ζῶα οὐκ ὀλίγα, τὰ μὲν περιψύξεσι, τὰ δὲ βάρει τῆς ἐπιπιπτούσης χαλάζης ὡσπερ καταλευσθέντα, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐξαναλωθέντα· ἔνια δὲ ἡμίφλεκτα διέμενε, τοὺς τύπους τῶν κεραυνίων τραυμάτων εἰς νοθεσίαν τῶν ὀρώντων ἐπιφερόμενα.

21. Λωφίσαντος δὲ τοῦ κακοῦ καὶ πάλιν τοῦ βασιλέως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν θρασυνομένων εἰς τὸν ἀέρα Μωσῆς τὴν ῥάβδον ἐκτείνει, κελεύσαντος τοῦ θεοῦ. Καὶ ἔπειτα ἄνεμος καταρράττει νότος βιαιότατος, ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ νύκτα ἐπιτεινόμενος καὶ σφοδρούμενος, αὐτὸς καθ' αὐτὸν ὦν μεγάλη ζημία· ξηρός τε γὰρ ἐστὶ καὶ κεφαλαλγῆς καὶ βαρυνήκοος, ἄσας τε καὶ ἀδημονίας ἐμποιεῖν ἱκανός, καὶ μάλιστα ἐν Αἰγύπτῳ κειμένη κατὰ τὰ νότια, δι' ὧν αἱ περιπολήσεις τῶν φωσφόρων ἑστέρων, ὡς ἅμα τῷ διακινηθῆναι τὸν ἀφ' ἡλίου φλογμὸν συνεπωθεῖσθαι καὶ πάντα καίειν. Ἀλλὰ γὰρ ἅμα αὐτῷ καὶ πλῆθος ἀμήχανον ζώων ἐπεφέρετο, φθοροποιὸν φυτῶν, ἀκρίδες, αἱ θεύματος τρόπον ἀπαύστως διέφαγον, ὅσα οἱ κεραυνοὶ ὑπελίποντο καὶ ἡ χάλαζα, ὡς [*] μηδὲν ἐν τῇ τοσαύτῃ χώρῃ βλαστάνον ἔτι θεωρεῖσθαι. Τότε μόγις εἰς ἀκριβεστάτην ἔννοιαν τῶν οικείων ἐλθόντες οἱ ἐν τέλει κακῶν, προσελθόντες ἔλεγον τῷ βασιλεῖ· „Μέχρι τίνος οὐκ ἐπιτρέπεις τὴν ἔξοδον τοῖς ἀνδράσιν; ἢ οὐπω μανθάνεις ἐκ τῶν γινομένων, ὅτι ἀπόλωλεν Αἴγυπτος;“ Ὁ δὲ, ὅσα τῷ δοκεῖν, ἐφίεις ὡμολόγη. Χαλάσαντος δὲ τοῦ δεινοῦ, πάλιν εὐξαμένου Μωσέως, ὑπολαβῶν ἐκ τῆς θαλάττης ἄνεμος ἀποσκεδάννυσι τὰς ἀκρίδας. Ἀνασκεδασθεισῶν δὲ καὶ τοῦ βασιλέως περὶ τὴν τοῦ

ἔθρους ἄφρσιν δυσθανατῶντος ἐπιγίνεται τῶν πρότερον κακῶν μείζον· λαμπρᾶς γὰρ ἡμέρας οὕσης ἑξαπιναιῶς ἀναχεῖται σκότος, ἴσως μὲν καὶ ἡλίου γενομένης ἐκλείψεως τῶν ἐν ἔθει τελειότερας, ἴσως δὲ καὶ συνεχείαις νεφῶν καὶ πυκνότησιν ἀδιαστάτοις καὶ πιλῆσει βιαιοτάτῃ τῆς τῶν ἀκτίνων φορᾶς ἀνακοπέισης, ὡς ἀδιαφορεῖν ἡμέραν νυκτός, καὶ τί γάρ, ἀλλ' ἢ μίαν νύκτα νομίζεσθαι μακροτάτην, τρισὶν ἡμέραις ἴσην καὶ ταῖς ἰσαρίθμοις νυξί. Τότε δὴ φασὶ τοὺς μὲν ἐρῶμιμένους ἐν ταῖς εὐναῖς μὴ τολμᾶν ἐξανίστασθαι, τοὺς δὲ ὅποτε κατεπέλοιοι τι τῶν τῆς φύσεως ἀναγκαίων, ἐπαφωμένους τοίχων ἢ τινος ἑτέρου καθάπερ τυφλοὺς μόλις προέρχεσθαι· καὶ γὰρ τοῦ χρειώδους πυρὸς τὸ φέγγος τὸ μὲν ὑπὸ τῆς κατεχούσης ζάλης ἐσβέννυτο, τὸ δὲ τῷ βάθει τοῦ σκότους ἀμυροῦμενον ἐνηφανίζετο, ὡς τὴν ἀναγκαιοτάτην ὄψιν τῶν αἰσθήσεων ὑγιαίνουσαν πηρὸν εἶναι, μηδὲν ὄραν δυναμένην, τετράφθαι δὲ καὶ τὰς ἄλλας οἷον ἐπηκόους πεσοῦσης τῆς ἡγεμονίδος. Οὔτε γὰρ λέγειν τις οὔτ' ἀκούειν οὔτε προσενέγκασθαι τροφᾶς ἵπτεμεν, ἀλλ' ἠσυχία καὶ λιμῶ παρέτενον αὐτούς, οὔδεμιᾶ τῶν αἰσθήσεων σχολάζοντες, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πάθους ὅλοι σινηροπασμένοι, μέχρι πάλιν Μωσῆς λαβὼν οἶκτον ἰκετεύει τὸν Θεόν. Ὁ δὲ φῶς ἀντὶ σκότους καὶ ἡμέραν ἀντὶ νυκτός ἐργάζεται σὺν αἰθρία πολλῇ.

Plaga septima Mosi et Aaroni coniunctis mandata.

22. Τοιαύτας φασὶ γενέσθαι καὶ τὰς διὰ μόνου Μωσέως ἐπιπλήξεις, τὴν διὰ χαλάζης καὶ κεραυνῶν, τὴν διὰ τῆς ἀκρίδος, τὴν διὰ σκότους, ὃ πᾶσαν ἰδέαν φωτός οὐ παρεδέχετο. Κοιῆ δὲ αὐτός τε καὶ ὁ ἀδελφός μίαν

ἐπετράπησαν, ἦν αὐτίκα σημανῶ. Κελεύσαντος τοῦ Θεοῦ τέφραν ἀπὸ καμίνου λαμβάνουσι ταῖς χερσίν, ἦν Μωσῆς κατὰ μέρος εἰς τὸν ἀέρα διέπατιεν. Ἐπειτα κονιορτὸς αἰφνίδιον ἐπενεχθεὶς ἀνθρώποις τε καὶ ἀλόγοις ζώοις ἀγρίαν καὶ θυσαλθῆ κατὰ τῆς δορᾶς ἀπάσης ἔλκωσιν εἰργάζετο, καὶ τὰ σώματα εὐθύς [*] συνήδει ταῖς ἐξανθήσεσιν, ὑποπύους ἔχοντα φλυκταίνας, ἃς ἐτόπασεν ἂν τις ἀφανῶς ὑποκαιομένας ἀναξεῖν. Ἀλγηδόσι τε καὶ περιωδυνίαις κατὰ τὸ βικὸς ἐκ τῆς ἐλκώσεως καὶ φλυγώσεως πιεζόμενοι μᾶλλον ἢ οὐχ ἦττον τῶν σωματίων τὰς ψυχὰς ἔκαμνον, ἐκτετρυχωμένοι ταῖς ἰνίαις· ἐν γὰρ ἂν τις ἀπὸ κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν συνεχὲς ἔλκος ἐθεάσατο, τῶν κατὰ μέλος καὶ μέρος διωσπαρμένων εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἀποκριθέντων, — ἕως πάλιν ἰκεσίαις τοῦ νομοθέτου, ἃς ὑπὲρ τῶν πασχόντων ἐποιήσατο, ἡ νόσος ῥίμων ἐγένετο. Κοινῇ μὲντοι τὴν νοσησίαν ταύτην ἐπετράπησαν δεόντως, ὁ μὲν ἀδελφὸς διὰ τὸν ἐπενεχθέντα κονιορτόν, ἐπεὶ τῶν ἀπὸ γῆς συμβαινόντων τὴν ἐπιμέλειαν ἔλαχε, Μωσῆς δὲ διὰ τὸν ἀέρα μεταβαλόντα πρὸς κῆκωσιν τῶν οἰκητόρων· ταῖς δὲ ἀπὸ ἀέρος καὶ οὐρανοῦ πληγαῖς οὕτως ὑπηρέτει.

Reliquiae tres plagae nullo homine intercedente ab ipso Deo inflictae. (23-26.)

23. Λοιπαὶ δὲ τιμωρίαι τρεῖς εἰσιν αὐτουργηθεῖσαι διὰ τῆς ἀνθρώπων ὑπηρεσίας, ὧν κατὰ μίαν ἐκάστην, ὡς ἂν οἶός τε ὦ, δηλώσω. Πρώτη δὲ ἐστὶν ἡ γενομένη διὰ ζῶου τῶν ἐν τῇ φύσει πάντων θρασυτάτου, κνωμίας, ἣν ἐτύμως ἐκάλεσαν οἱ θετικοὶ τῶν ὀνομάτων — σοφοὶ γὰρ ἦσαν — ἐκ τῶν ἀναιδεστάτων ζώων συνθέντες

τὸ ὄνομα, μίας καὶ κυνός, τοῦ μὲν τῶν χειρσαίων θρασυτάτου, τῆς δὲ τῶν πτηρῶν· ἐπιφοιτῶσι γὰρ καὶ ἐπιτρέχουσιν ἀδελφεῖς, καὶ ἂν ἀκείρη τις, εἰς τὸ ἀήττητον ἀντιφιλονεκροῦσιν, ἄχρις ἂν αἵματος καὶ σαρκῶν κορεσθῶσιν. Ἡ δὲ κυνόμνια τὴν ἀφ' ἑκατέρου τόλμαν προσειληφνῦια δηκτικὸν καὶ ἐπιβουλον ζῶον ἐστὶ· καὶ γὰρ πόρρωθεν μετὰ ῥοίξου καθάπερ βέλος εἰσακοντίζεται καὶ ἐπεμπίπτοντα βιαίως εὖ μάλα ἐγχρόμπεται. Τότε δὲ καὶ θεήλατος ἦν ἡ προσβολή, ὡς δεδιπλασιάσθαι τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιβουλήν, οὐκέτι μόνον τοῖς φυσικοῖς χρωμένῃς πλεονεκτήμασιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ θείας ἐπιφροσύνης, ἢ τὸ ζῶον ὠπλιζε καὶ πρὸς ἀλκὴν ἀνήγειρε κατὰ τῶν ἐγχωρίων. Μετὰ τὴν κυνόμνιαν εἶπετο τιμωρία πάλιν ἄνευ συμπράξεως ἀνθρωπίνης, βοσκημάτων θάνατος. Βουκόλια γὰρ καὶ αἰπόλια καὶ ποιμνία μεγάλα καὶ ὅσαι ὑποζυγίων καὶ ἄλλων θρεμμάτων ἰδέαι πᾶσαι μὲν ἡμέρα ὡς ἀφ' ἑνὸς συνθήματος ἀγεληδὸν διεφθείροντο, τὴν ἀνθρώπων [*] ἀπόλειαν, ἢ μικρὸν ὑστερον ἐμελλε γίνεσθαι, προμηνύουσαι, καθάπερ ἐν ταῖς λοιμώδεσι νόσοις. Λέγεται γὰρ προαγόν τις εἶναι λοιμικῶν νόσων ἢ ζῴων ἀλόγων αἰφνίδιος φθορά.

24. Μεθ' ἣν ἡ δεκάτη καὶ τελευταία δίκη πάσας ὑπερβάλλουσα τὸς προτέρας ἐπεγέτετο, θάνατος Αἰγυπτίων, οὔτε πάντων — οὔτε γὰρ ἐρημῶσαι τὴν χώραν προῆρεῖτο ὁ θεός, ἀλλὰ ρουθεῖσθαι μόνον — οὔτε τῶν πλείστον ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν ἐξ ἁπάσης ἡλικίας, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ζῆν ἐφεῖς μόνων τῶν πρωτοτόκων καταψηφίζεται θάνατον, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ πρεσβυτάτου τῶν βασιλέως παιδῶν, καὶ λήξας εἰς τὸν τῆς ἀφαιεστά-

της ἀλυστρίδος. Περὶ γὰρ μέσας νύκτας οἱ πρῶτοι πα-
 τέρας καὶ μητέρας προσειπόντες καὶ ὑπὲρ ἐκείνων υἱοὶ πιά-
 λιν πρῶτον ὀνομασθέντες, ὑγιαίνοντες καὶ τὰ σώματα
 ἐφόωμένοι πάντες ὑπὲρ οὐδαμίας προφρίσθως ἤβηδὸν ἔξα-
 πιναλῶς ἀνήρητο, καὶ οὐδαμίαν οἰκίαν ἀμοιρῆσαι φρασι-
 τότι τῆς συμφορῆς. Ἄμα δὲ τῇ ἔῳ, κατὰ τὸ εἶκος, ἕκα-
 στοι θρασυάμενοι τοὺς φιλικίτους ἀπροσδοκῆτως τιταλυ-
 τηκότας, οἷς ὁμοδλαιτοὶ καὶ ὁμοτράπεζοι μέχρι τῆς ἐσπέ-
 ρας ἐγυγκήρητο, βαρυτάτῳ πένθει κατασχεθέντες οἰμογῆς
 πάντα ἐνέπλησαν, ὥστε συνέβη καὶ διὰ τὴν κοινοπραγίαν
 τοῦ πάθους ἀπάντων ἀθρόως ὁμοθυμαδὸν ἐκβοησάντων
 ἕνα Θρῆνον ὑπὸ προύτων ἐπὶ πέρατα συνηχῆσαι κατὰ
 πάσης τῆς χώρας. Καὶ μέχρι μὲν ἐν ταῖς οἰκίαις διέ-
 τριβόν, ἀγροῶν ἕκαστος τὸ τοῦ πλησίον κακὸν ἐπὶ τῷ
 ἑαυτοῦ μόνον ἔστινα, προσελθὼν δὲ καὶ γνοὺς τὰ τῶν ἄλ-
 λων, διπλοῦν πένθος πρὸς τῷ ἰδίῳ καὶ τὸ κοινὸν εὐθύς
 ἐλάμβανε, ἐπὶ ἐλάττονι καὶ κοινοτέρῳ μῆζον καὶ βαρύ-
 τερον, ἄτε καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς παραμυθίας ἀρηρημένος·
 τίς γὰρ ἐμβλεῖ πταηγορῶν ἕτερον, αὐτὸς ὢν τοῦδε χρεῖος;
 Ὅπερ δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις φιλικῷ, τὰ παρόντια νομίσαντες
 ἀρχὴν εἶναι μισθόνων, καὶ περὶ τῆς τῶν ἑῶν ζώντων ἀπο-
 λείας καταδύσαντες, συνίδρυμον εἰς τὰ βασιλεια δεδια-
 κρυμένοι, καὶ τὰς ἐσθῆτας περιφθρημένοι κατεβύων τοῦ
 βασιλέως ὡς πάντων αἰτίου τῶν συμφορηκότων θεινῶν,
 „Ἐἴ γάρ,“ ἔλεγον, „εὐθύς ἐν ἀρχῇ Μωσέως ἐντυχόντος
 εἴασεν ἐξελεῖν τὸ ἔθνος, οὐδενὸς ἂν τῶν γεγονότων
 πειραθῆναι τὸ παράπαν· εὗξαντος δὲ ἀνθραδελῆ τῇ συν-
 ἡθρῇ τὰ ἐπιχειρῶτα τῆς ἀκαίρου φιλονεικίας ἐξ ἐτοίμου λα-
 βεῖν.“ Ἐπὶ ἄλλος ἄλλον παρεκίλει τὸν λεῶν μὲτις πιά-
 σης σπουδῆς ἐξ ἀπίσης τῆς χώρας ἐξολάνειν, καὶ τὸ

μίαν ἡμέραν, μᾶλλον δὲ ὥραν αὐτὸ μόνον κατασχεῖν πρὸς ἀνήκεστον τιμωρίαν τιθέμενοι.

25. [*] Οἱ δὲ ἐλαυνόμενοι καὶ διωκόμενοι, τῆς αὐτῶν εὐγενείας εἰς ἔννοιαν ἐλθόντες, τόλμημα τολμῶσιν, ὁποῖον εἰκὸς ἦν τοῦς ἐλευθέρους, καὶ μὴ ἀμνήμονας ὧν ἐπεβουλεύθησαν ἀδίκως. Πολλὴν γὰρ λείαν ἐκφορήσατες τὴν μὲν αὐτοὶ διεκόμενον ἐπιχθισμένοι, τὴν δὲ τοῖς ὑποζυγίοις ἐπέθεσαν, οὐ διὰ φιλοχρηματίαν ἢ, ὡς ἂν τις κατηγορῶν εἴποι, τὴν τῶν ἀλλοτριῶν ἐπιθυμίαν — πόθεν; — ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὧν παρὰ πάντα τὸν χρόνον ὑπηρετήσαν ἀναγκαῖον μισθὸν κομιζόμενοι, εἶτα δὲ ὑπὲρ ὧν κατεδουλώθησαν ἐν ἐλάττωσι καὶ οὐχὶ τοῖς ἴσοις ἀντιλυποῦντες· ποῦ γὰρ ἐστ' ὁμοιον ζημία χρημάτων καὶ στέρησις ἐλευθερίας, ὑπὲρ ἧς οὐ μόνον προῖεσθαι τὰς οὐσίας οἱ νοῦν ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκειν τολμῶσαι; Ἐν ἑκατέρῳ δὴ κατώρθουν, εἴτε ὡς ἐν εἰσῆνῃ μισθὸν λαμβάνοντες, ὃν παρ' ἀκόντων πολὺν χρόνον οὐκ ἀποδιδόντων ἀπεστεροῦντο, εἴτε ὡς ἐν πολέμῳ τὰ τῶν ἐχθρῶν φέρειν ἀξιοῦντες νόμῳ τῶν κεκρατηκότων. Οἱ μὲν γὰρ χειρῶν ἤρξαν ἀδίκων, ξένους καὶ ἰκέτας, ὡς ἔφην πρότερον, καταδουλώσαμενοι τρόπον αἰχμαλώτων, οἱ δὲ καιροῦ παραπεσόιτος ἡμύνεατο δόξα τῆς ἐν ὀπλοῖς παρασκευῆς, προασπίζοντος καὶ τὴν χεῖρα ὑπερέχοντος τοῦ Δικαίου.

26. Τοσαύταις μὲν δὴ πληγαῖς καὶ τιμωρίαις Αἴγυπτος ἐνουθετεῖτο, ὧν οὐδεμία τῶν Ἑβραίων, καίτοι γε ἐν ταῖς αὐταῖς πόλεσι καὶ κώμαις καὶ οἰκίαις συνδιατριβόντων, ἦψατο, γῆς, ὕδατος, ἀέρος, πυρός, ἃ μέρη τῆς φύσεώς ἐστιν, ἦν ἀμήχανον ἐκφυγεῖν, ἐπιθεμένων· ὃ δὲ καὶ παραδοξότατον ἦν, ὑπὸ τῶν αὐτῶν κατὰ τὸν αὐτὸν

τόπον καὶ χρόνον τοὺς μὲν διαφθείρεσθαι, τοὺς δὲ σώ-
 ζεσθαι. Ὁ ποταμὸς εἰς αἶμα μετέβαλεν, ἀλλ' οὐχ Ἑβραί-
 οῖς· ἤνικα γὰρ βουληθεῖεν ἀρύσασθαι, τροπὴν ἐλάμβαν-
 εν εἰς πότιμον. Βάτραχος ἐκ τῶν ὑδάτων ἐπὶ τὴν χέρ-
 σον ἀνερπύσας ἀγορὰς καὶ ἐπαύλεις καὶ οἰκίας ἐπλήρω-
 σεν· ἀλλ' ἀπὸ τῶν Ἑβραίων ἐξανεχώρει μόνων, καθά-
 περ διακρίνειν ἐπιστάμενος, οὓς τε χρὴ κολάζεσθαι, καὶ
 τὸ ἐναντίον. Οὐ σκνίπες, οὐ κυνόμυια, οὐκ ἀκρίς, ἢ καὶ
 φσιτὰ καὶ καρπούς καὶ ζῶα καὶ ἀνθρώπους μεγάλα ἔβλα-
 ψε, τούτοις προσέπτησαν οὐχ ὑβιῶν, οὐ χαλάξης, οὐ
 κεραννῶν αἱ γινόμεναι [*] συνεχεῖς φοραὶ μέχρι τούτων
 ἔφθασαν· ἐλκώσεως τῆς ἀργαλεωτάτης εἰς τὸ παθεῖν
 οὐδ' ὄναρ ἐπήσθοντο· βαθυτάτους σκότου τοῖς ἄλλοις
 ἀναχθέντος ἐν αὐγῇ καθαρᾷ διῆγον, τοῦ φωτὸς ἡμερη-
 σίου ἐπιλάμποντος· ἀναιρουμένων τῶν παρ' Αἰγυπτίοις
 πρωτοτόκων ἐτελεύτησεν Ἑβραῖος οὐδεὶς· οὐδὲ γὰρ εἰ-
 κὸς ἦν, ὁπότε καὶ ἡ τῶν ἀμυθήτων φθορὰ θρεμμάτων
 οὐδεμίαν τῶν παρὰ τούτοις ἀγέλην συνεπσπάσατο πρὸς
 ἀπίωλειαν. Καὶ μοί τις δοκεῖ παρατυχῶν τοῖς γενομένοις
 κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν μηδὲν ἄλλο νομίσαι τοὺς Ἑβραί-
 οὺς ἢ θνατὰς ὧν ἕτεροι κακῶν ὑπέμενον, καὶ οὐ μόνοι,
 ἀλλὰ καὶ μαθημάτων τὸ κάλλιστον καὶ ὠφελιμώτατον
 ἀναδιδασσομένους, εὐσέβειαν. Οὐ γάρ ποθ' οὕτως ἡ
 τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶς κρίσις ἐμφανῶς ἦλθε, τοῖς μὲν
 φθορᾶν, τοῖς δὲ σωτηρίαν παρασχοῦσα.

*Exeuntium ex Aegypto turba. Moses dux integer Deique
 amicus. (27. 28.)*

27. Τῶν δὲ ἐξιόντων καὶ μετανισταμένων οἱ μὲν ἀν-
 δρὸς ἔχοντες ἡλικίαν ὑπὲρ ἐξήκοντα μυριάδας ἦσαν, ὁ δὲ

ἄλλος ὄμιλος πρεσβυτέρων, παίδων, γυναικῶν, οὐ ῥάδιος ἄριθμηθῆναι. Μιγάδων δὲ καὶ συγκλύδων καὶ θεραπείας ὄχλος συνεξῆλθεν ὡσανεὶ νόθον μετὰ γνησίου πλήθους — οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐκ γυναικῶν γεννηθέντες τοῖς Ἑβραίοις Αἰγυπτίων καὶ τῷ πατρῷι γένει προσνεμηθέντες — καὶ ὅσοι τὸ θεοφιλὲς ἀγάμενοι τῶν ἀνδρῶν ἐπηλύτῃ ἐγένοντο, καὶ ἤδη τινὲς τῷ μεγέθει καὶ πλήθει τῶν ἐπαλλήλων κολάσεων σωφρονισθέντες μετεβάλλοντο. Τούτων ἀπάντων ἡγεμῶν ἐχειροτονεῖτο Μωσῆς, τὴν ἀρχὴν καὶ βασιλείαν λαβῶν οὐχ, ὡς περ ἔνιοι τῶν ἐπὶ τὰς δυναστείας ὠθουμένων, ὀπλοῖς καὶ μηχανήμασιν ἱππικαῖς τε καὶ πεζικαῖς καὶ ναυτικαῖς δυνάμεσιν, ἀλλ' ἀρετῆς ἕνεκα καὶ καλοκάγαθίας καὶ τῆς πρὸς ἅπαντας εὐνοίας, ἣ χρώμενος αἰεὶ διετελεῖ, προσέτι καὶ τοῦ φιλαρέτου καὶ φιλοκάλου θεοῦ γέρας ἄξιον αὐτῷ παρασχόντος. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν Αἰγύπτου κατέλιπεν ἡγεμονίαν, θυγατριδοῦς τοῦ τότε βασιλεύοντος ὄν, ἕνεκα τῶν κατὰ τὴν χώραν γενομένων ἀδικημάτων, πολλὰ χαίρειν φράσας ταῖς ἀπὸ τῶν θεμένων ἐλπίσι διὰ ψυχῆς εὐγένειαν καὶ φρονήματος μέγεθος καὶ τὸ μισοπόνηρον φύσει, τῷ πρυτανεύοντι καὶ ἐπιμελομένῳ τῶν ὅλων ἔδοξεν αὐτὸν ἀμείψασθαι βασιλεία πολυανθρωποτέρου καὶ κρείττονος ἔθνους, ὅπερ ἔμελλεν ἐξ ἀπάντων τῶν ἄλλων ἱερᾶσθαι, τὰς ὑπὲρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἀπάντων αἰεὶ ποιησόμενον εὐχάς, ὑπὲρ τε κακῶν ἀποτροπῆς καὶ μετουσίας ἀγαθῶν. Παρλαβίων δὲ τὴν ἀρχὴν οὐχ, ὡς περ ἔνιοι, τὸν ἴδιον αὖξιν οἶκον καὶ τοὺς υἱοὺς — δύο γὰρ ἦσαν αὐτῷ — προάγειν ἐπὶ μέγα δυνάμεως ἐσπούδασεν, ὡς ἐν μὲν τῷ παρόντι κοινωνοὺς, αὐθις δὲ καὶ διαδόχους ἀποφῆναι. [*] γνώμη γὰρ ἀδόλοι καὶ καθαροῦ πρὸς πάντα μικρὰ τε αὐ

καὶ μεγάλα χρώμενος, τὴν φυσικὴν πρὸς τὰ τέχνα φιλοστοργεῖαν ἐνίκα οἷα κριτῆς ἀγαθὸς τῷ περὶ τὸν λογισμὸν ἀδεκάστῳ. Προέκειτο γὰρ ἐν αὐτῷ τέλος ἀναγκαιότατον ὀνῆσαι τοὺς ἀρχομένους καὶ πάντα ὑπὲρ τῆς τούτων ὠφελείας ἔργῳ καὶ λόγῳ πραγματεύεσθαι, μηδένα παραλείποντι καιρὸν τῶν συντεινόντων πρὸς κατορθώσιν. Μόνος οὗτος τῶν πώποτε ἡγεμονευσάντων οὐ χρυσόν, οὐκ ἄργυρον ἐθησαυρίσατο, οὐ δασμοὺς ἐξέλεξεν, οὐκ οἰκίας, οὐ κτήματα, οὐ θρέμματα, οὐ θεραπείαν οἰκετικὴν, οὐ προσόδους, οὐκ ἄλλο τῶν εἰς πολυτέλειαν καὶ περιουσίαν οὐδὲν ἐκτήσατο, καίτοι πάντων ἔχειν ἀφθονίαν δυνάμενος· ἀλλ' ὑπολαβὼν πενίας ψυχικῆς ἔργον εἶναι τὸν ἐν ταῖς ὕλαις ἀποδέχεσθαι πλοῦτον τοῦ μὲν ὡς τυφλοῦ κατεφρόνησε, τὸν δὲ βλέποντα, τὸν τῆς φύσεως, ἐξετίμησε, καὶ ζηλωτῆς, ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις ἕτερος, αὐτοῦ γενόμενος, ἐν μὲν ἐσθῆσι καὶ τροφαῖς καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ δαιταν οὐδὲν ἐπιτραγωιδῶν πρὸς σεμνότερον ὄγκον, εὐτέλειαν καὶ εὐκολίαν ἐπετήδευεν ἰδιώτου, πολυτέλειαν δὲ τῷ ὄντι βασιλικὴν, ἐν οἷς καλὸν ἦν πλεονεκτεῖν τὸν ἀρχοντα. Ταῦτα δὲ ἦσαν ἐγκράτεια, καρτερία, σωφροσύνη, ἀγχίνουαι, συνέσεις, ἐπιστήμαι, πόνοι, κακοπάθειαι, ἡδονῶν ὑπεροψία, δικαιοσύνη, προτροπαὶ πρὸς τὰ βέλτιστα, ψόγοι καὶ κολάσεις ἁμαρτανόντων ἐννομοι, ἔπαινοι καὶ τιμαὶ πάλιν κατορθούντων σὺν νόμῳ.

28. Τοιγαροῦν πολλὰ χαίρειν φράσαντα φιλοχρηματία καὶ τῷ παρ' ἀνθρώποις μέγα πνέοντι πλούτῳ γεραίρει ὁ θεός, τὸν μέγιστον καὶ τελειότατον ἀντιδούς πλοῦτον αὐτῷ. Οὗτος δὲ ἐστὶν * ὁ τῆς * πάσης γῆς καὶ θαλάσσης καὶ ποταμῶν καὶ τῶν ἄλλων ὅσα στοιχεῖα καὶ συγκρίματα. Κοινωνὸν γὰρ ἀξιώσας ἀναφανῆσαι τῆς

ἑαυτοῦ λήξεως ἀνῆκε πάντα τὸν κόσμον ὡς κληρονόμου
 κτήσιν ἀρμόζουσαν. Τοιγαροῦν ὑπήκουεν ὡς δεσπότη
 τῶν στοιχείων ἕκαστον, ἀλλάττον ἦν εἶχε δύναμιν καὶ
 ταῖς προστάξεσιν ὑπεῖκον. Καὶ θαυμαστὸν ἴσως οὐδέν·
 εἰ γὰρ κατὰ τὴν παροιμίαν „κοινὰ τὰ τῶν φίλων“, φί-
 λος δὲ ὁ προφήτης ἀνείρηται θεοῦ, κατὰ τὸ ἀκόλουθον
 μετέχοι ἂν αὐτοῦ καὶ τῆς κτήσεως καθ' ὃ χρειῶδες. Ὁ
 μὲν γὰρ θεὸς πάντα κεκτημένος οὐδενὸς δεῖται, ὁ δὲ
 σπουδαῖος ἀνθρώπος κέκτηται μὲν οὐδέν κυρίως, ἀλλ'
 οὐδὲ αὐτόν, τῶν δὲ τοῦ θεοῦ κειμηλίων, καθ' ὅσον ἂν
 οἶός τε ἦ, μεταλαγχάνει. [*] Καὶ μήποτε εἰκότως· κο-
 σμοπολίτης γὰρ ἐστίν, ἧς χάριν αἰτίας οὐδεμιᾶ τῶν κατὰ
 τὴν οἰκουμένην πόλεων ἐνεγράφη, δεόντως, οὐ μέρος χώ-
 ρας, ἀλλ' ὅλον τὸν κόσμον κληρὸν λαβών. Τί δέ; οὐχὶ
 καὶ μείζονος τῆς πρὸς τὸν πατέρα τῶν ὄλων καὶ ποιητὴν
 κοινωνίας ἀπήλαυσε, προσρήσεώς τε τῆς αὐτῆς ἀξιοθεῖς;
 ὠνομάσθη γὰρ ὄλου τοῦ ἔθνους θεὸς καὶ βασιλεύς. Εἰς
 τε τὸν γνόφον, ἔνθα ἦν ὁ θεός, εἰσελθεῖν λέγεται, τουτ-
 ἐστίν εἰς τὴν ἀειδῆ καὶ ἀόρατον καὶ ἀσώματον τῶν ὄντων
 παραδειγματικὴν οὐσίαν, τὰ ἀθέατα φύσει θνητῆ κατα-
 ροῶν. Καθάρως τε γραφὴν εὖ δεδημιουργημένην ἑαυ-
 τὸν καὶ τὸν αὐτοῦ βίον εἰς μέσον προαγαγὼν πάγκαλον
 καὶ θεοειδὲς ἔργον ἔστησε παράδειγμα τοῖς ἐθέλουσι μι-
 μεῖσθαι. Εὐδαίμονες δὲ ὅσοι τὸν τύπον ταῖς ἑαυτῶν
 ψυχαῖς ἐναπεμάξαντο ἢ ἐσπούδασαν ἐναπομάξασθαι.
 Φερέτω γὰρ ἡ διάνοια μάλιστα μὲν τὸ εἶδος τέλειον ἀρε-
 τῆς, εἰ δὲ μή, τὸν γοῦν ὑπὲρ τοῦ κτήσασθαι τὸ εἶδος
 ἀνενδοίαστον πόθον. Καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνό τις ἀγνοεῖ,
 ὅτι ζηλωταὶ τῶν ἐνδόξων οἱ ἀφανεῖς εἰσὶ, καὶ ὧν ἂν ἐκεί-
 νοι μάλιστα ὀρέσθαι δοκῶσιν, πρὸς ταῦτα τὰς αὐτῶν

ἀποτείνουσιν ὀρμάς. Ἐπειδὴν γοῦν ἡγεμῶν ἄρξεται καθυδρυπαθεῖν καὶ πρὸς τὸν ἀβροδίαιτον ἀποκλίνειν βλον, σύμπαν ὀλίγου δεῖν τὸ ὑπήκοον τὰς γαστροὺς καὶ τῶν μετὰ γαστέρα προσαναρρήγγουσιν ἔξω τῶν ἀναγκαίων ἐπιθυμίας, εἰ μὴ τινες εὐμοιρίᾳ χρήσαιντο φύσεως, ψυχὴν οὐκ ἐπίβουλον, ἀλλ' εὐμενῆ καὶ ἴλεων κτησάμενοι. Ἐὰν δὲ αὐστηροτέραν καὶ σεμνοτέραν ἔληται προαίρεσιν, καὶ οἱ λίαν αὐτῶν ἀκράτορες μεταβάλλουσι πρὸς ἐγκράτειαν ἢ φόβῳ ἢ αἰδοῖ σπουδάζοντες ὑπόληπιν ἐμποιεῖν, ὅτι ἄρα ζηλωταὶ τῶν ὁμοίων εἰσὶ· καὶ οὐκ ἂν ποτε οἱ χείρους τὰ τῶν κρείττωνων, ἀλλ' οὐδὲ μανέντες ἀποδοκιμάζουσιν. Τάχα δέ, ἐπεὶ καὶ νομοθέτης ἔμελλεν ἔσεσθαι, πολὺ πρότερον αὐτὸς ἐγένετο νόμος ἔμψυχός τε καὶ λογικός· θεῖα προνοία, ἣτις ἀγνοοῦντα αὐτὸν εἰς νομοθέτην ἐχειροτόνησεν αὐθις.

Moses parat exitum. Columna ignis et fumi.

29. Ἐπειδὴ τοίνυν παρ' ἐκόντων ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, βραβεύοντος καὶ ἐπινεύοντος τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀποικίαν ἔστειλεν εἰς Φοινικὴν καὶ Συρίαν τὴν κοίλην καὶ Παλαιστίνην, ἣ τότε προσηγορεύετο Χανααίων, ἧς οἱ ὄροι τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν διεισιτήκεισαν ἀπ' Αἰγύπτου. Εἰτ' ἦγεν αὐτοὺς οὐ [*] τὴν ἐπίτομον, ἅμα μὲν εὐλαβηθεῖς, μήποτε ὑπαντιασάντων τῶν οἰκητόρων διὰ φόβον ἐπαστάσεως καὶ ἀνδραποδισμοῦ καὶ γενομένου πολέμου πάλιν τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὑποστρέψουσιν εἰς Αἴγυπτον, ἀπ' ἐχθρῶν ἐπ' ἐχθρούς, νέων ἐπ' ἀρχαίους, γέλως καὶ χλαυή γνησόμενοι, καὶ χείρω καὶ ἀρχαλωτέρα τῶν προτέρων ὑπομενοῦντες· ἅμα δὲ καὶ βουλόμενος αὐτοὺς δι' ἐρήμης ἄγων † καὶ † μακρᾶς δοκιμάσαι, πῶς ἔχουσι πειθυρχίας

ἐν οὐκ ἄφθόνοις χορηγίαις, ἀλλ' ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ὑπο-
 σπανιζούσαις. Ἐκτραπόμενος οὖν τῆς ἐπ' εὐθείας, ἐγ-
 κάρσιον ἀτραπὸν εὐρῶν καὶ νομίσας κατατείνειν ἄχρι τῆς
 ἐρυθρᾶς θαλάττης, ὁδοιπορεῖν ἤρχετο. Τεράστιον δέ
 φασι συμβῆναι κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, μεγαλόρρημα
 τῆς φύσεως, ὃ μηδεὶς πω μέμνηται πάλαι γεγονός. Νε-
 φέλη γὰρ εἰς εὐμεγέθη κίονα σχηματισθεῖσα προῆει τῆς
 πληθύος, ἡμέρας μὲν ἡλιοειδὲς ἐκλάμπουσα φέγγυς, νύ-
 κτωρ δὲ φλογοειδὲς, ὑπὲρ τοῦ μὴ πλάζεσθαι κατὰ τὴν
 πορείαν, ἀλλ' ἀπλανεστάτῃ ἐπεσθαι ἡγεμόνι τῆς ὁδοῦ.
 Τάχα μέντοι καὶ τῶν ὑπάρχων τις ἦν τοῦ μεγάλου βασι-
 λέως, ἀφανῆς ἄγγελος, ἐγκατειλημμένος τῇ νεφέλῃ προη-
 γήτωρ, ὃν οὐ θέμις σώματος ὀφθαλμοῖς ὄρασθαι.

Aegyptiū Hebraeos persequentē in mari pereunt. (30-32.)

30. Θεασάμενος δὲ ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς ἀνο-
 δία χρωμένους, ὡς ᾔετο, καὶ διὰ τραχείας καὶ ἀτριβοῦς
 ἐρήμης βαδίζοντας, ἤσθη μὲν ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν πορείαν
 σφάλματι, νομίσας συγκεκλειῖσθαι διεξοδὸν οὐκ ἔχοντας·
 ἐπὶ δὲ τῷ μεθέσθαι μετανοῶν ἐπεχειρεῖ διώκειν, ὡς ἢ
 φόβῳ τὴν πληθὺν ὑποστρέψων καὶ δουλωσόμενος αὐθις,
 ἢ ἀποκτενῶν ἡβηδὸν ἀφηνιάζουσαν. Εἶτα ἅπασαν τὴν
 ἰππικὴν δύναμιν παραλαβὼν ἀκοντιστάς τε καὶ σφενδο-
 νήτας καὶ ἵπποτοξότας καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι τῆς κούφης
 ὀπλίσεως, καὶ τὰ κάλλιστα τῶν δρεπανηφόρων ἀρμάτων
 ἑξακόσια τοῖς ἐν τέλει δούς, ἵνα μετὰ τοῦ πρέποντος ἀξι-
 ώματος ἐπακολουθήσωσι καὶ τῆς στρατείας μετάσχωσιν,
 οὐδὲν τάχους ἀνιεὶς ἐπεξέθει καὶ συντείνων ἐπέσπευδε,
 βουλόμενος ἑξαπιναιῶς οὐ προειδομένοις ἐπιστῆναι· τὸ
 γὰρ ἀνέλπιστον κακὸν ἀργαλεώτερον αἰεὶ τοῦ προσδοκη-

θέντος, ὅσω καὶ τὸ ὀλιγορηθὲν εὐεπιχειρητότερον τοῦ σὺν φροντίδι. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα διανοηθεὶς ἐπικολούθει, νομίζων αὐτοβοεὶ περιέσεσθαι. Οἱ δὲ ἔτυχον ἤδη παρὰ ταῖς ἡϊόσι τῆς θαλάττης στρατοπεδεύσαντες. Μελλόντων δὲ ἀριστοποιεῖσθαι τὸ μὲν πρῶτον πιάταγος ἐξερχεῖτο πολὺς, ἅτε τοσοῦτων ἀνθρώπων ὁμοῦ καὶ ὑπόζυγιων μετὰ σπουδῆς ἐλαυνόντων, ὡς ἐξεληλυθότας τῶν σκηνῶν περιβλέπεσθαι καὶ ὠτακουστῆν [*] ἀκροβατοῦντας. Ἐἶτα ὀλίγω ὕστερον ἐπὶ λόφου μετέωρος ἢ ἀντίπαλος καταφαίνεται δύναμις, ἐν τοῖς ὅπλοις ἐκτεταγμένη πρὸς μάχην.

31. Ἐπὶ δὲ τῷ παραλόγῳ καὶ ἀπροςδοκῆτῳ καταπλαγέντες καὶ μήτε πρὸς ἄμυναν εὐτρεπεῖς ὄντες διὰ σπάνιν ἀμυντηρίων — οὐ γὰρ ἐπὶ πόλεμον, ἀλλ' εἰς ὑποικίαν ἐξήβσαν — μήτε φεύγειν δυνάμενοι — κατόπιν μὲν γὰρ πέλαγος, ἐχθροὶ δὲ ἀντικρως, τὰ δὲ παρ' ἐκιάτερα βραθεῖα καὶ ἀτριβῆς ἐρημία — σφραδάζοντες καὶ τῷ μεγέθει τῶν κακῶν ἀπειρηκότες, οἷα παρὰ τὰς τοιαύτας φιλαῖ συμφορὰς, τὸν ἄρχοντα ἠτιῶντο, φάσκοντες: „Διὰ τὸ μὴ εἶναι μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ, οἷς ἀποθανόντες ἐνταφισόμεθα, ἐξήγαγες ἡμᾶς, ἵνα ἐνταῦθα κηδεύσῃς ὑποκτείνας; Ἡ οὐ πᾶσα δουλεία κουφότερον κακὸν θανάτου; Δελεάσας ἐλευθερίας ἐλπίδι τὸ πλῆθος, τὸν χαλεπώτερον περὶ τοῦ ζῆν ἐπεκρέμασας κίνδυνον. Ἡγνόεις τὴν ἡμετέραν ἀπλότητα καὶ τὴν Αἰγυπτίων πικρίαν καὶ τὸ βαρύνηρι; Τὸ μέγαθος τῶν ἀφύκτων κακῶν οὐχ ὄρας; Τί πρακτέον; πολεμῶμεν ἄνοπλοι πρὸς ὠπλισμένους; Ἄλλὰ φεύγομεν, καθάπερ ἐν ἄρκυσι κυκλωθέντες ἀνηλεέσιν ἐχθροῖς, ἐρημίαις ἀβάτοις, ἀπλώτοις πελίγεσιν; εἰ δὲ δὴ καὶ πλωτιά, τίς εὐπορία σκα-

ΡΗΙ.Θ ΙV.

L

φῶν εἰς περαιώσιν;“ Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούων τοῖς μὲν συνεγίνωσκε, τῶν δὲ χρησμῶν ἐμέμνητο. Καὶ διανείμας τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τῷ μὲν ἐνετύγγχανεν ἀφανῶς τῷ θεῷ, ἵνα ἐξ ἀμηχάνων ῥύσῃται συμφορῶν, δι' οὗ δὲ ἐθάψυνε καὶ παρηγόρει τοὺς καταβοῶντας· „Μὴ ἀναπίπτετε,“ λέγων, „οὐχ ὁμοίως ἀνθρώπος ἀμύνεται καὶ θεός. Τί μόνοις τοῖς εὐλόγοις καὶ πιθανοῖς προπιστεύετε; παρασκευῆς οὐδεμιᾶς ἐστὶ χρεῖος ὁ θεός βοηθός· ἐν ἀπόροις πόρον εὑρεῖν ἴδιον θεοῦ· τὰ ἀδύνατα παντὶ γεννητῷ, μόνῳ δυνατὰ καὶ κατὰ χειρός.“ Καὶ ταῦτα μὲν ἔτι καθεστῶς διεξήκει. Μακρὸν δὲ ἐπισχῶν ἔνθους τε γίνεται, καταπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ εἰωθότος ἐπιφοιτᾶν αὐτῷ πνεύματος, καὶ θεσπίζει προφητεύων τάδε· „Ἦν ὁράτε στρατιάν εὐοπλοῦσαν, οὐκίτι ἀντιπειταγμένην ὄψεσθε· πεσεῖται γὰρ προτροπάδην πᾶσα καὶ βύδιος ἀφανισθήσεται, ὡς μηδὲ λείψανον αὐτῆς ὑπὲρ γῆς ἔτι φανῆναι, καὶ οὐ μήκει χρόνου, ἀλλὰ τῇ ἐπιούσῃ νυκτί.“

32. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἀπεφθέγγετο. Καταδύντος δὲ ἡλίου νότος εὐθύς ἤρξατο κατασκήπτειν βιαιότατος, ἔφ' οὗ τὸ πέλαγος ὑπανεχώρησεν, εἰωθός μὲν ἀμπωτίζειν, τότε δὲ καὶ μᾶλλον ὠθούμενον τὸ πρὸς [*] αἰγιαλοῖς ὑπεσίρη, καθάπερ εἰς χαράδραν ἢ χάρυβδιν. Ἀστὴρ τε προφαίνεται οὐδεὶς, ἀλλὰ πικρὸν καὶ μέλαν νέφος ἅπαντα τὸν οὐρανὸν ἐπέιχε, γνοφώδους τῆς νυκτός οὐσίς εἰς κατάπληξιν τῶν διακόντων. Προσταχθεὶς δὲ Μωσῆς τῇ βακτηρίᾳ παίει τὴν θάλασσαν. Ἡ δὲ ῥαγεῖσα διίσταται, καὶ τῶν τμημάτων τὰ μὲν πρὸς τῷ ῥαγέντι μέρει μετέωρα πρὸς ὕψος ἐξαιρέται καὶ παγέντα τρόπον τείχους κραταιῶς ἠρέμει καὶ ἡσύχαζε, τὰ δὲ ὀπίσω στα-

λέντα καὶ χαλινοθάβεντα τὴν υἱὸν τὸ πρότω φορὸν καθά-
 πτω ἡλίαις ἀφανίστην ἀναχαιτίζωτο, τὸ δὲ μωσαϊτικόν, ἐν
 ᾧ ἡ ῥήξις ἐγένετο, ἀναξηρανθὲν ὕδωρ κέρυθα καὶ λιωφό-
 ρος γίνεταί. Τοῦτο ἰδὼν Μωσῆς καὶ Διαμιάσας ἐβουλή-
 θη, καὶ πληρωθεὶς χαρᾶς ἐθάρασεν τοὺς ἰδῶντες καὶ ἡ
 τάχιστα προκίρκετον ἀναξιαγγύναί. Πυραιοῦσθαι δὲ μιλ-
 λόντων σημεῖον ἐπιγίνεταί τυραιοδίστατον. Ἡ γὰρ ὁδη-
 γὸς πυρέλλη, πρωτοιστατοῦσα τὸν ἄλλον χρόνον, ἀνακίρ-
 πται πρὸς τὰ σφραῖμα τοῦ πλήθους, ὅπως ὀπισθοδρομικῆ,
 καὶ ταχθεῖσα μωδότης τῶν διωκόντων καὶ τῶν διωκομέ-
 των τοὺς μὲν ἡνιοχοῦσα σωτηρίως καὶ ἀσφαλῶς ἐπήλαι-
 νε, τοὺς δὲ ἀνῆργα καὶ ἀνέκροον, ἐφορμῶν ἐπιγομύνας.
 Ἄπειρ ὀρῶντες Αἰγύπτωι θορόβου καὶ ταραχῆς πάντα
 ἐκλήρον τὰς τὴ τάξιν ὑπὸ δέους ἀνίχτων ἐπισημειων-
 τος ἀλλήλοις καὶ ζητοῦντες ἤδη φανθῶν, ὅτι οὐδὲν ἦν ὄφρα-
 λος. Οἱ μὲν γὰρ Ἰβραῖοι διὰ ξηρῆς ἀτμοῦσθ πρὸς στα-
 θὸν ὄρθρον ματὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν ἐτι κομιδῆ νηπι-
 ῶν περαιοῦνται· τοὺς δὲ τὰ ἐμήματα τοῦ πηλέγονος ἄκα-
 τέρωθον ἐπικυλισθόντα καὶ ἠνωθέντα αἰτοῖς ἄρμασι καὶ
 ἵπποις καταποντοῖ, βορραῖς πρῶμασι τῆς παλιόφουας
 ἀναχυθούσης καὶ μωσαϊκοῖς τρικυμῆσι ἐπιδραμοῦσης, ὡς
 μηδὲ πυρφόρον ὑπολοιφθῆναι τὸν ἀπαιγγυλοῦντα τοῖς ἐν
 Αἰγύπτω τὰς αἰφνιδίους συμφορᾶς. Τὸ μέγα τοῦτο καὶ
 θαύμασιόν ἔργον Ἰβραῖοι κατεπλαιγύνας ἀναιματὲ νι-
 κην οὐκ ἐλπιοθῆσαν ἤσαντο, καὶ κατιδόντες ἐν ἀκαρπῆ
 φθορᾷ ἀθρόων πολυμῶν δύο χοροῖς, τὸν μὲν ἀνδρῶν,
 τὸν δὲ γυναικῶν, ἐπὶ τῆς ἡλόνος στήσαντες ὠχυριστικούς
 ἕμους εἰς τὸν θρόνον ἦθον, ἐξέρχοντος μὲν Μωσέως τοῖς
 ἀνδράσι, ἀδελφῆς δὲ τούτου ταῖς γυναῖκιν· ἡγημόντες
 γὰρ οὗτοι τῶν χορῶν ἐγένοντο.

Prima a mari statio. Sitis et fontes amari.

33. Ἄραυτες δὲ ἀπὸ θαλάττης μέχρι μὲν τινος ὠδοι-
ποροῦν, μηκέτι τὸν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὀρώδουντες φόβον.
Ἐπιλιπόντος δὲ τοῦ ποτοῦ τρισὶν ἡμέραις αὐθις ἐν ἀθυ-
μίαις ἦσαν ὑπὸ δίψους, καὶ πάλιν ἤρξαντο μεμψιμοιεῖν,
ὡς μηδὲν εὖ προπεπονθότες. Ἄει γὰρ ἡ τοῦ παρόντος
προξβολὴ δεινοῦ τὰς ἐπὶ τοῖς προτέροις ἀγαθοῖς ἡδονὰς
ἀφαιρεῖται. Θεασάμενοι δὲ πηγὰς ἐπιτρέχουσιν [*] ὡς
ἀρουσόμενοι, χαρὰς ὑπόπλοιοι, δι' ἀγνοίαν τοῦ ἀληθοῦς
ἀπατηθέντες· πικραὶ γὰρ ἦσαν. Εἶτα γευσάμενοι γναμ-
φθέντες τῷ παρ' ἐλπίδα τὰ τε σώματα παρῆντο καὶ τὰς
ψυχὰς ἀναπεπτώκεσαν, οὐχ οὕτως ἐφ' αὐτοῖς ὡς ἐπὶ τοῖς
νηπίοις παισὶ στένοντες, οὓς ἀδακρυτὶ ποτὸν αἰτοῦντας
ὄραν οὐχ ὑπέμενον. Ἔτιοι δὲ τῶν ὀλιγωροτέρων καὶ
πρὸς εὐσέβειαν ἀβεβαίων καὶ τὰ προγεγονότα ἠτιῶντο,
ὡς οὐκ ἐπ' εὐσεβείᾳ συμβάντα μᾶλλον ἢ διὰ μετουσίαν
ἀργαλεωτέρων συμφορῶν, ἀμεινον εἶναι λέγοντες τρις,
οὐκ ἅπαξ ὑπ' ἐχθρῶν ἀποθανεῖν, ἢ δίψει παραπολέ-
σθαι· τὴν μὲν γὰρ ἄπορον καὶ ταχεῖαν τοῦ βίου μετά-
στασιν οὐδὲν ἀθανασίας διαφέρειν τοῖς εὖ φρονούσι, θά-
νατον δὲ ὡς ἀληθῶς εἶναι τὸν βραδὺν καὶ μετ' ἀληθό-
ρων, οὐκ ἐν τῷ τεθνᾶναι τὸ φοβερόν, ἀλλ' ἐν μόνῳ τῷ
ἀποθνήσκειν ἐπιδεικνύμενον. Τοιαύταις χρωμένων ὀλο-
γύρῃσι πάλιν ἰκετεύει τὸν θεὸν ὁ Μωσῆς, ἐπιστάμενον
τὴν ζώων καὶ μάλιστα τῶν ἀθρώπων ἀσθένειαν καὶ τὰς
τοῦ σώματος ἀνάγκας ἐκ τροφῆς ἡρημένου καὶ δεσποί-
ταις χαλεπαῖς συνεζευγμένου, βρώσει καὶ πόσει, συγγνώ-
ναι μὲν τοῖς ἀθυμοῦσι, τὴν δὲ πάντων ἔνδειαν ἐκπλήσαι,
μὴ χρόνον μήκει, δωρεᾷ δὲ ἀντηρεθῆτω καὶ ταχεῖα, διὰ

τὴν τοῦ θνητοῦ φυσικὴν ὀλιγωρίαν ὀξὺν καιρὸν τῆς βο-
 ηθείας ἐπιποθοῦντος. Ὁ δὲ τῇ ἰλεῷ αὐτοῦ δυνάμει
 φθάνει προεκπέμψας, καὶ διοίξας τὸ τοῦ ἰκέτου ἀκοί-
 μητον ὄμμα τῆς ψυχῆς ξύλον δείκνυσιν, ὃ προσέταξεν
 ἀράμενον εἰς τὰς πηγὰς καθεῖναι, τάχα μὲν καὶ κατε-
 σκευασμένον ἐκ φύσεως ποιοῦν δύναιμι ἢ τάχα ἠγνοεῖτο,
 τάχα δὲ καὶ τότε πρῶτον ποιηθέν εἰς ἣν ἔμελλεν ὑπηρε-
 τεῖν χρεῖαν. Γενομένου δὲ τοῦ κλευσθέντος αἱ μὲν πη-
 γαὶ γλυκαίνονται μεταβαλοῦσαι πρὸς τὸ πότιμον, ὡς μη-
 δέ, εἰ τὴν ἀρχὴν ἐγένοντό ποτε πικραί, δύνασθαι δια-
 γνῶναι, διὰ τὸ μηδ' ἶχνος ἢ ζώπυρον τῆς ἀρχαίας κακίας
 εἰς μνήμην ὑπολελειφθαι.

Statio secunda, Aelim, caque lactior.

34. Τὸ δὲ δίψος ἀκεσάμενοι μεθ' ἠδονῆς διπλασίας,
 ἐπειδὴ τῆς ἀπολαύσεως τὸ παρ' ἐλπίδα συμβεβηκὸς ἀγα-
 θὸν εὐφραίνει μᾶλλον, ἔτι καὶ τὰς ὑδρίας πληρώσαντες
 ἀνθεύγνυσαν, ὡσπερ ἀπὸ θοίνης καὶ ἰλαρῆς εὐωχίας
 ἐστιαθέντες, καὶ μεθύοντες οὐ τὴν ἐν οἴνῳ μέθην, ἀλλὰ
 τὴν νηφάλιον, ἣν ἠκρατίσαντο τὰς προπόσεις λαβόντες
 παρὰ τῆς εὐσεβείας τοῦ προεστῶτος ἀρχοντος. Ἀφι-
 κνῶνται δὲ εἰς σταθμὸν δεύτερον, εὐδρόν τε καὶ εὐδεν-
 δρον — Αἰλεῖμ ὠνομάζετο — πηγαῖς καταρρέεόμενον
 δώδεκα, παρ' αἷς φοινίκων στελέχη νέα εὐερνέστατα ἦν
 τὸν ἀριθμὸν ἑβδομήκοντα, τοῖς ὀξὺ τῇ [*] διανοίᾳ βλέ-
 πειν δυναμένοις ἀγαθῶν τῶν ἐθνικῶν ἐναργῆ σημεῖα καὶ
 δαίγματα. Φυλαὶ μὲν γάρ εἰσι τὸ ἔθνος δώδεκα, ὧν
 ἐκάστη πηγῆς ἔξει λόγον εὐσεβοῦσα, χορηγούσης εὐσε-
 βείας ἀεννάους καὶ ἀνελλιπεῖς καλὰς πράξεις· γενάρχαι
 δὲ τοῦ σύμπαντος ἔθνους ἑβδομήκοντα γεγονάσι, φοινίκι

τῶ τῶν δένδρων ἀρίστῳ παρβικασθέντες προσηκόντως, ὃ καὶ ὄφθῆναι καὶ καρπὸν ἐνεγκεῖν ἐστὶ κάλλιστον, ὅπερ καὶ τὴν ζωτικὴν ἔχει δύναμιν, οὐκ ἐν ῥίζαις ὡσπερ καὶ τὰ ἄλλα κατορωρυγμένην, ἀλλ' ἀνώφοιτον, καρδίας τρόπον ἐν τῷ μεσαιτάτῳ τῶν ἀκρεμόνων ἰδρυμένην, ὑφ' ὧν οἷα ἡγεμονίς ὄντως ἐν κύκλῳ δορυφορεῖται. Τοιαύτην δὲ ἔχει φύσιν καὶ ἡ διάνοια τῶν γευσαιμένων ὀσιότητος· ἄνω γὰρ μεμάθηκε βλέπειν τε καὶ φοιτᾶν, καὶ μεταωροπολοῦσα αἰεὶ καὶ τὰ θεῖα διερευνημένη κάλλη χλεύην τίθει τὰ ἐπίγεια, ταῦτα μὲν παιδιάν, ἐκεῖνα δὲ σπουδὴν ὡς ἀληθῶς νομίζουσα.

Uterius progressi Israelitae fame laborantes a Deo manna saturantur. (35. 36.)

35. Μετὰ δὲ ταῦτα οὐ πολὺς διήλθε χρόνος καὶ ἀπειρία σιτίων ἐλίμωτον, ὡσπερ ἐκ διαδοχῆς ἀντεπιτιθεμένων τῶν ἀναγκαίων· δέσποιναι γὰρ χαλσπαὶ καὶ βαρβῆαι δίψα καὶ πείνα διακληρωσάμεναι τὰς κακώσεις ἐν μέρει προσέκειντο, καὶ συνέβαινε κατὰ τὴν τῆς προτέρας ἀνθεσιν ἐπιγίνεσθαι τὴν ἐτέραν, ὅπερ ἦν τοῖς πάσχουσιν ἀφορητότατον, οἱ γὰρ πρὸ μικροῦ δόξαντες ἀπαλλαγῆναι δίψους ἐφεδρεῦον κακὸν πείναν εὕρισκον. Ἦν δὲ οὐ μόνον ἡ παρούσα σπάνις χαλσπὸν, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τὸν μέλλοντα χρόνον τῶν ἐπιτηδείων ἀπόγνωσις. Ὁρῶντες γὰρ βαθεῖαν καὶ πολλὴν ἔρημον καὶ καρπῶν ἀγορευτικὴν σφόδρα ἠθύμον· πάντα γὰρ ἦσαν ἢ τραχεῖαι καὶ ἀπορρώγες πέτραι, ἢ ἀλμυρόγεως πεδιάς, ἢ ὄρη λιθωδέστατα, ἢ ψάμμοι βαθεῖαι πρὸς ἠλίβατον ὕψος ἀνατείνουσαι, καὶ προσέτι ποταμὸς οὐδεὶς, οὐκ ἀνδιγενής, οὐ χεϊμάφρους, οὐδεμίᾳ πηγῇ, σπαρτὸν οὐδέν, οὐδὲ δέν-

δρον, οὐχ ἡμερον, οὐ τῆς ἀγρίας ὕλης, οὐ ζῶον πτηνόν, οὐ χερσαῖον, ὅτι μὴ τῶν ἐρπετῶν τὰ ἰοβόλα πρὸς ὄλεθρον ἀνθρώπων, ὄφεις καὶ σκόρπιοι. Ἔϊτα ὑπομιμησκόμενοι τῆς κατ' Αἴγυπτον εὐθηνίας καὶ εὐετηρίας, καὶ τὴν τῶν ἐκεῖ πάντων ἀφθονίαν ἀντιτιθέντες τῇ πάντων ἐνταῦθα ἐνδείᾳ, χαλεπῶς ἔφερον καὶ πρὸς ἑτέρους ἕτεροι τοιαῦτα ἐλογοποιοῦν. „Ἐπ' ἐλευθερίας ἐλπίδι μεταναστάντες οὐδὲ τοῦ ζῆν ἄδεια ἔχομεν, οἱ ταῖς μὲν ὑποσχέσει τοῦ ἡγεμόνος εὐδαίμονες, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τῶν ἀνθρώπων ἀπάντων κακοδαιμονέστατοι. Τί τέλος ἔσται τῆς [*] ἀνηγύτου καὶ μακρᾶς οὕτως ὁδοῦ; Ἰᾶσι καὶ τοῖς πλείουσι καὶ τοῖς πεζεύουσιν ὄρος εἰς ὃν ἀφίξονται πρόκειται, τοῖς μὲν ἐμπόρια καὶ λιμένες, τοῖς δὲ πόλις τις ἢ χώρα. Μόνοις δὲ ἡμῖν ἄβατος ἐρημία καὶ δυσοδία καὶ χαλεπαὶ δυσελπιστία· προϊόντων γὰρ ὡσπερ ἀχανὲς καὶ βαθὺ πέλαγος ἀπόρευτον ἀναφαινεται, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐρυνόμενον. Μετεωρίσας καὶ φρυσήσας ἡμᾶς τῷ λόγῳ καὶ κενῶν ἐλπίδων τὰ ὄτα πληρώσας παρατείνει λιμῶ τὰς γαστέρας, οὐδὲ τὰς ἀναγκαίας ἐκπορίζων τροφάς. Αἰποικίας ὀνόματι τοσαύτην πληθύν ἠπάτησεν, ἐξ οἰκουμένης τὸ πρῶτον εἰς ἀοίκητον ἀναγαγών, εἶτα καὶ εἰς ἄδου προπέμπων, τὴν τοῦ βίου τελευταίαν ὁδόν.“

36. Τοιαῦτα ὀνειδιζόμενος οὐχ οὕτως ἐπὶ ταῖς εἰς αὐτὸν κακηγορίαις ἐδυσχέραιεν, ὡς ἐπὶ τῷ τῆς γνώμης αὐτῶν ἀνιδρότῳ· πεπειραμένοι γὰρ μυρίων ὄσων ἐκ τοῦ παραλόγου συμβεβηκότων πραγμάτων παρὰ τὸ καθεστὸς ἔθος ὄφριλον ὑπὸ μηδενὸς ἔτι τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν ἄγεσθαι, πεπιστευκέναι δὲ αὐτῷ, λαβόντες ἀποδείξεις ἐναργεστάτας τοῦ περὶ ἀπάντων ἀψευδεῖν. Ἰάλιν δὲ

ὅταν εἰς ἔννοιαν ἤλθε τῆς ἐνδείας, οὐ μείζον οὐδὲν κακὸν ἀνθρώποις ἐστί, συνθγίωσκεν, ὄχλον εἰδῶς ἀβέβαιον φύσει πράγμα καὶ ὑπὸ τῶν ἐν χερσὶ διακινούμενον, ἃ λήθην μὲν τῶν προγεγονότων ἐργάζεται, δυσελπιστίαν δὲ εἰς τὰ μέλλοντα. Πάντων οὖν ἐν ἐσχάταις ὄντων ἀνίαις καὶ τὰς ἀνωτάτω προσδοκῶντων συμφορὰς, ἃς ἐνόμιζον ἐφειδρεύειν καὶ ἐγγυτάτω παρεῖναι, τοῦτο μὲν διὰ τὴν σύμφυτον ἐπιείκειαν καὶ φιλανθρωπίαν, τοῦτο δὲ βουλόμενος ὃν ἐχειροτόνησεν ἡγεμόνα τιμῆσαι, καὶ ἔτι μᾶλλον ὡς εὐσεβείας ἔχει καὶ ὁσιότητος ἐν τε τοῖς φανεροῖς καὶ ἐν τοῖς ἀδήλοις ἅπασι διασυστῆσαι, ὁ θεὸς ἐλεήσας τὸ πάθος ἰάται. Ξένας οὖν εὐεργεσίας ἐκαινοτόμει, τρανοτέραις ὅπως ἐμφάσεσιν αἰδωσθῶσιν ἤδη μὴ δυσανασχετεῖν, εἰ μὴ κατὰ γνώμην εὐθύς ἀποβαίη, τλητικῶς δὲ ὑπομένειν χρηστὰ περὶ τῶν μελλόντων προσδοκῶντας. Τί οὖν συνέβη; Τῇ ὑστεραίᾳ περὶ τὴν ἑω δρόσος βαθεῖα καὶ πολλή περὶ σύμπαν ἦν ἐν κύκλῳ τὸ στρατόπεδον, ἦν ἀπένειφεν ἡσυχῇ, ἀήθη ὑετὸν καὶ παρηλλαγμένον, οὐχ ὕδωρ, οὐ χάλαζαν, οὐ χιόνα, οὐ κρύσταλλον — ταῦτα γὰρ αἱ τῶν νεφῶν ἀπεργάζονται μεταβολαὶ ταῖς χειμεριναῖς τροπαῖς —, ἀλλὰ κέγχρον βραχυτάτην καὶ λευκοτάτην, ἢ διὰ τὴν ἐπάλληλον φορὰν σωρηδὸν προεκέχυτο τῶν σκηρῶν, ἄπιστος ὄψις. Ἦν καταπλαγέντες ἐπνυθάνοντο τοῦ ἡγεμόνος, τίς τε ὑετὸς οὗτός ἐστιν, ὃν οὐδείς πω πρότερον εἶδεν [*] ἀνθρώπων, καὶ πρὸς τί γεγονός; Ὁ δὲ καταπνευσθεὶς ἐνθους γίνεται, καὶ θεσπίζει τάδε· „Θνητοῖς μὲν ἀνεῖται πεδιάς ἢ βαθύγειος, ἦν ἀνατεμόντες εἰς ἀύλακας ἀροῦσι καὶ σπείρουσι, καὶ τὰ ἄλλα καὶ κατὰ γεωργίαν δρῶσι, καρποὺς ἐτησίους ἐκπορίζοντες εἰς ἀφθονίαν τῶν ἀναγκαίων· θεῷ δὲ οὐ

Ἐπὶ γὰρ ἔτη τεσσαράκοντα, τοσοῦτον μῆκος αἰῶνος, ὁδοιποροῦσιν αὐτοῖς αἱ χορηγίαι τῶν ἀναγκαίων ἐν τάξεσι ταῖς εἰρημέναις ἐγίνοντο, καθάπερ ἐν σιταρχίαις μεμετρημέναις πρὸς τὰς ἐπιβαλλούσας ἐκάστοις διανομῆς. Ἄμα μὲντοι καὶ τὴν τριπόδητον ἡμέραν ἀνεδιδάσκοντο. Ζητοῦντες γὰρ ἐκ πολλοῦ, τίς ἄρα ἐστὶν ἡ τοῦ κόσμου γενέθλιος, ἐν ἣ τὸδε τὸ πᾶν ἀπετελέσθη, καὶ παρὰ πατέρων καὶ προγόνων τὴν ζήτησιν ἄλυτον διαδεξάμενοι, μόλις ἠδυνήθησαν εὑρεῖν, οὐ μόνον [*] χρησιμοῖς ἀναδιδασχθέντες, ἀλλὰ καὶ τεκμηρίῳ πάνυ σαφεῖ. Τοῦ γὰρ πλεονάζοντος ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ὡς ἐλίχθη, φθειρομένου, τὸ πρὸ τῆς ἐβδόμης ὕμενον οὐ μόνον οὐ μετέβαλεν, ἀλλὰ καὶ μέτρον εἶχε διπλάσιον. ἼΙ δὲ χρῆσις ἦν τοιαύδα. Συλλέγοντες ἅμα τῇ ἔῳ τὸ νειφόμενον ἥλιον ἢ ἔτριβον, εἶτα ἔψοντες ἠδεῖαν πάνυ τροφήν οἷα μελίπηκτον προσεφέροντο, μὴ δεόμενοι σιτοπόνων περιεργείας. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν εἰς ἰβροδίαιτον βίον οὐκ εἰς μακρὰν ἐπιπόρουν, ὅσαπερ ἐν οἰκονιμένῃ χώρᾳ καὶ εὐδαίμονι, βουληθέντος τοῦ Θεοῦ κατὰ πολλὴν περιουσίαν ἀφθονα χορηγεῖν ἐν ἐρημίᾳ· ταῖς γὰρ ἐσπίραις ὀρτυγομητιῶν νέφος συνεχὲς ἐκ θαλάττης ἐπιφερόμενον πᾶν τὸ στρατόπεδον ἐπεσκίαζε, τὰς πτήσεις προσγειοτάτας ποιούμενον εἰς τὸ εὐθρον. Συλλαμβάνοντες οὖν καὶ σκουάζοντες ὡς φίλον ἐκάστοις, κρεῶν ἀπέλανον ἠδίστων, ἅμα καὶ τὴν τροφήν παρηγοροῦντες ἀναγκαίῳ προσοψήματι.

Rurans deinde aquae inopia oppressi rursus etiam Dei auxilio gaudebant.

38. Τούτων μὲν οὖν πολλὴν ἦγον ἀφθονίαν οἷα ἐπιλειπόντων· ὕδατος δὲ καὶ πάλιν πείσασα δεινὴ σπάτις

ἐπιγίνεται. Καὶ πρὸς ἀπόγνωσιν ἤδη τραπομένων σω-
τηρίας λαβὼν Μωσῆς τὴν ἱερὰν ἐκείνην βακτηρίαν, δι' ἧς
τὰ κατ' Αἴγυπτον ἀπετέλεσε σημεῖα, θεοφορηθεὶς τὴν
ἀκρότομον παῖει πέτραν. Ἡ δέ, εἴτε προὔποκειμένης
πηγῆς φλέβα καίριον διαλοπεῖσα, εἴτε καὶ τότε πρῶτον
ὑδατος ἀφανέσιν ὑπονόμοις εἰς αὐτὴν ἀθροῦσιν συρρύνει-
τος καὶ σφόδρα ἐκθλιβέντος ἀναστομωθεῖσα τῇ βίᾳ τῆς
φορᾶς, κρουνηδὸν ἐκχεῖται, ὡς μὴ τότε μόνον παρασχεῖν
ἄκος δίψους, ἀλλὰ καὶ πρὸς πλείω χρόνον τοσαύταις
μυριάσιν ἀφθονίαν ποτοῦ. Τὰ γὰρ ὑδρεῖα πάντα ἐπλή-
ρωσαν, ὡς καὶ πρότερον ἀπὸ τῶν πηγῶν, αἱ πικραὶ μὲν
ἦσαν φύσει, μετέβαλον δὲ ἐπιφροσύνη θεῆς πρὸς τὸ γλύ-
κιον. Εἰ δέ τις τούτοις ἀπιστεῖ, θεὸν οὐτ' οἶδεν οὐτ'
ἐξήτησε πώποτε· ἔγνω γὰρ ἂν εὐθέως, ἔγνω παγίως κα-
ταλαβὼν, ὅτι τὰ παράδοξα δὴ ταῦτα καὶ παράλογα θεοῦ
παίγνιά εἰσιν, ἀπιδὼν εἰς τὰ τῷ ὄντι μεγάλα καὶ σπου-
δῆς ἄξια, γένεσιν οὐρανοῦ, καὶ πλανήτων καὶ ἀπλανῶν
ἀστέρων χορείας, καὶ φωτὸς ἀνάλαμπριν, ἡμέρας μὲν ἡλι-
ακοῦ, νύκτωρ δὲ τοῦ διὰ σελήνης, καὶ γῆς ἴδρουσιν ἐν τῷ
μεσαιτύτῳ τοῦ παντός, ἡπείρων τε καὶ νήσων ὑπερβάλ-
λοντα μεγέθη, καὶ ζώων καὶ φυτῶν ἀμυθήτους ἰδέας,
ἔτι δὲ καὶ πελαγῶν ἀναχύσεις, ποταμῶν αὐθιγενῶν καὶ
χειμάρρων φορᾶς, ἀεννάων ῥεῖθρα πηγῶν, ὧν αἱ [*] μὲν
ψυχρόν, αἱ δὲ θερμὸν ὑδωρ ἀνομβροῦσι, αἶρος παντοίας
τροπᾶς, ἐτησίων ὥρῶν διακρίσεις, ἄλλα κάλλη μυρία.
Ἐπιλλοιοὶ ἂν ὁ βίος τοῦ βουλομένου διηγεῖσθαι τὰ καθ'
ἕκαστα, μᾶλλον δὲ ἐν τι τῶν ὀλοσχερεστέρων μερῶν τοῦ
κόσμου, καὶ ἂν εἰ μέλλοι πάντων ἀνθρώπων ἔσσεσθαι μα-
κροβιώπαιος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, πρὸς ἀλήθειαν ὄντα
θαυμάσια, καταπεφρόνηται τῷ συνήθει· τὰ δὲ μὴ ἐν

ἔθει, - καὶ ἂν μικρὰ ἦ, ξέναις φαντασίαις ἐνδιδόντες καταπληττόμεθα τῷ φιλοκαίῳ.

Israelitae ad fines Phoenicum perveniunt, cum quorum rege bello implicantur. Manus Moysis sublatae et demissae.

39. Ἴδιη δὲ πολλὴν καὶ ἀπόρευτον διεξεληλυθότων ὄροι τινὲς ἀνεφαίνοντο γῆς οἰκουμένης καὶ προάστεια χώρας, εἰς ἣν μεθωρμίζοντο· νέμονται δὲ αὐτὴν Φοίνικες. Ἐλπίσαντες δὲ βίον εὖδιον καὶ γαληνὸν αὐτοῖς ἀπαντήσεσθαι γνώμης ἐσφάλησαν. Ὁ γὰρ προκαθήμενος βασιλεὺς πόρθησιν εὐλαβηθεὶς ἀναστήσας τὴν ἐκ τῶν πόλεων νεότητα μάλιστα μὲν ἀνείρξων ὑπηγνίαζεν· εἰ δὲ βιάζοντο, διὰ χειρῶν ἀμννούμενος ἀκμῆσι καὶ ἄρτι πρῶτον καθισταμένοις εἰς ἀγῶνα κεκμηκότας ὁδοιπορίαις καὶ ἐνδείαις σιτίων καὶ ποτῶν, ἃ κατὰ μέρος ἀντεπετίθετο. Μωσῆς δέ, παρὰ τῶν σκοπῶν γνοὺς οὐ μακρὰν διεστικότα τὸν ἐχθρῶν στρατόν, καταλέξας τοὺς ἡβῶντας καὶ στρατηγὸν ἐλόμενος ἓνα τῶν ὑπάρχων Ἰησοῦν πρὸς τὴν μείζονα συμμαχίαν αὐτὸς ἠπειγέτο· περιρρόναιμενος γὰρ τοῖς εἰωθόσι καθαρμοῖς ἐπὶ κολωνὸν τὸν πλησίον μετὰ σπουδῆς ἀναδραμῶν ἰκέτενε τὸν θεὸν ὑπερασπίσαι καὶ νίκην καὶ κράτος περιποιῆσαι τοῖς Ἑβραίοις, οὓς ἐκ χαλεπωτέρων κινδύνων καὶ κακῶν ἄλλων ἐρήύσατο, μὴ μόνον τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἐπικρεμασθείσας συμφορὰς ἀποσκεδάσας, ἀλλὰ καὶ ὅσας ὅ τε τῶν στοιχείων νεωτερισμὸς ἐκαινούργησε κατ' Αἴγυπτον καὶ ὁ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀνήνυτος λιμός. Ἴδιη δὲ μελλόντων εἰς μάχην καθίστασθαι τερατωδέστατόν τι συμβαίνει πάθος περὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ· κουφόταται γὰρ ἐγίνοντο ἐν μέρει καὶ βαρύνονται. Εἶτα ὁπότε μὲν ἐπελαφρίζοντο πρὸς ὕψος αἰρό-

μεναι, τὸ συμμαχικὸν ἐρῶννυτο καὶ ἀνδραγαθίζομενον ἐπικυδέστερον ἐγένετο· ὅποτε δὲ κάτω βρίσειαν, ἴσχυον οἱ ἀντίπαλοι· — μηνύοντος διὰ συμβόλων τοῦ Θεοῦ, ὅτι τῶν μὲν ἐστὶ γῆ καὶ αἱ τοῦ παντός ἐσχατιαὶ κλήρος οἰκεῖος, τῶν δὲ αἰθῆρ ὁ ἱερώτατος, καὶ ὡς περ ἐν τῷ παντὶ βασιλεύει καὶ κατακρατεῖ γῆς οὐρανός, οὕτω καὶ τὸ ἔθνος περιέσται τῶν ἀντιπολεμούντων. Ἄχρι μὲν οὖν τινος αἱ χεῖρες οἷα πλάστιγγες ἐν μέρει μὲν [*] ἐπεκουφίζοντο, ἐν μέρει δὲ ἐπέρρεπον, τηρικαῦτα καὶ ὁ ἀγὼν ἀμφήριστος ἦν· ἑξαπιναιῶς δὲ ἀβαρεῖς γενόμεναι, δακτύλοις ἀντὶ ταρσῶν χρώμεναι, μετέωροι πρὸς ὕψος ἤρθησαν, καθάπερ αἱ πτηναὶ φύσεις ἀεροποροῦσαι, καὶ διέμενον ἀνώφοιτοι, μέχρι τοῦ τὴν νίκην Ἑβραίους ἀνανταγώνιστον ἄρασθαι, τῶν ἐχθρῶν ἠβηδὸν ἀναιρεθέντων, ἅπερ τε διαθεῖναι παρὰ τὸ προσῆκον ἐσπούδαζον, παθόντων μετὰ δίκης. Τότε καὶ Μωσῆς ἰδρύεται βωμόν, ὃν ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων ὠνόμασε „Θεοῦ καταφυγὴν“, ἐφ’ οὗ τὰ ἐπινίκια ἔθνε χαριστηρίους εὐχὰς ἀποδιδούς.

Duodecim exploratores ad terram, in quam migrare placebat, inspicendam emissi non uno animo referunt. (40-42.)

40. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἔγνω δεῖν τὴν χώραν, εἰς ἣν ἀποκίζετο τὸ ἔθνος, κατασκέψασθαι — δεύτερον δὲ ὁδοιποροῦσιν ἔτος ἐνειστήκει — βουλόμενος μή, οἷα φιλεῖ, γνωσιμαχεῖν οὐκ εἰδότας, ἀλλ’ ἀκοῇ προμαθόντας αὐτὴν ἐπιστήμη τῶν ἐκεῖ βεβαίως χρωμένους τὸ πρακτέον ἐκλογίξασθαι. Δώδεκα δὲ ἰσραήθιμους ταῖς φυλαῖς ἀνδρας, ἐξ ἐκάστης ἓνα φύλαρχον, αἰρεῖται, τοὺς δοκιμωτάτους ἀριστίνδην προκρίνας, ἵνα μηδεμίᾳ μοῖρα πλεονῆ ἢ ἔλαττον ἐνεγκαμένη διαφέρηται, πᾶσαι δὲ ἐξ ἴσου διὰ

τῶν ἐν τέλει τὰ παρὰ τοῖς κατοίκοις, εἰ βουληθεῖεν οἱ
 πεμψθέντες ἀπευθεῖν, ἐπιγνώσιν. Ἐλόμενος δὲ αὐτούς
 φησι τάδε· „Τῶν ἀγόνων καὶ κινδύνων, οὓς ὑπέστημεν
 καὶ μέχρι νῦν ὑπομένομεν, ἄθλόν εἰσιν αἱ κληρουχίαι,
 ὧν τῆς ἐλπίδος μὴ διαμάρτομεν, ἔθνος πολυανθρωπό-
 ταιον εἰς ἀποικίαν παραπέμποντες. Ἔστι δὲ ὠφελιμώ-
 ταιον ἢ τόπων καὶ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων ἐπιστήμη,
 ὡςπερ ἢ ἀγνοια βλαβερόν. Ὑμᾶς οὖν ἐχειροτονήσαμεν,
 ἵνα ταῖς ὑμῶν ὄψεσι τε καὶ διανοίαις τὰ ἐκεῖ θεα-
 σώμεθα. Γίνεσθε δὴ τῶν τοσούτων μυριάδων ὧτα καὶ
 ὀφθαλμοὶ πρὸς τὴν τῶν ἀναγκαίων εἰδέναι σαφῆ κατά-
 ληψιν. Ἄ δε γνῶναι ποθοῦμεν, τρία ταῦτα ἐστίν· οἰ-
 κητόρων πλήθος τε καὶ δυνάμιν πόλεων, τὴν ἐν εὐκαιρίᾳ
 θέσιν καὶ ἐν οἰκοδομαῖς ἐχυρότητα ἢ τὸ ἐναντίον, χώ-
 ραν, εἰ βαθύγειός ἐστι καὶ πῖον, εἰ ἀγαθὴ παντοίους
 καρπούς ἐνεγκεῖν σπαρτῶν τε καὶ δένδρων, ἢ λεπτόγειος
 ἔμπαλιν —, ἵνα πρὸς μὲν ἰσχὺν καὶ πλῆθος οἰκητόρων
 ἰσορροποῖς δυνάμεσι φραξώμεθα, πρὸς δὲ τὴν ἐν τοῖς
 τόποις ἐρμυρότητα μηχανήμασι καὶ ταῖς ἐλεπόλεσιν.
 Ἀναγκαῖον δὲ καὶ τὴν χώραν εἰδέναι, εἰ ἀρετῶσα ἢ μὴ·
 περὶ γὰρ λυπρᾶς ἐκουσίους κινδύνους ὑπομένειν ἡλιθιό-
 τητος. Τὰ δὲ ὄπλα καὶ μηχανήματα ἡμῶν καὶ πᾶσα ἡ
 δύναμις ἐν μόνῳ τῷ πιστεύειν θεῷ κεῖται. Ταύτην ἔχον-
 τες τὴν παρασκευὴν οὐδενὶ τῶν φοβερῶν ἐξομεν· ἱκανὴ
 γὰρ ἀμάχους ῥώμας εὐεξίαις, τόλμαις, ἐμπειρίαις, πλῆ-
 θυσιν ἐκ πολλοῦ τοῦ [*] περιόντος κατακρατεῖν, δι' ἣν
 καὶ ἐν ἐρήμῃ βαθείᾳ χορηγίαι πάντων εἰσὶν, ὅσα ἐν εὐ-
 ετηρίᾳ πόλεων. Ὁ δὲ καιρὸς, ἐν ᾧ μάλιστα χώρας ἀρε-
 τὴν δοκιμάζεσθαι συμβέβηκεν, ἕαρ ἐστίν, ὃ νῦν ἐφέστη-
 κεν· ὥρα γὰρ ἕαρος τὰ μὲν σπαρέντα τελεσφορεῖται,

γενέσεως δὲ τῶν δένδρων φύσεις ἀρχὴν λαμβάνουσιν. Ἄμεινον δὲ ἂν εἶη καὶ ἐπιμεῖναι μέχρι θέρους ἀκμάζοντος καὶ διακομίσαι καρποὺς οἴονεϊ δείγματα χώρας εὐδαίμονος.

41. Ταῦτα ἀκούσαντες ἐπὶ τὴν καιασκοπὴν ἐξήεσαν, ὑπὸ παντός τοῦ πλήθους προπεμπόμενοι, δεδιώτος μὴ συλληφθέντες ἀπόλωνται, καὶ συμβῆ δύο τὰ χαλεπώτατα, ἀνδρῶν τε οἱ φυλῆς ἐκάστης ὄψις ἦσαν σφαγαί, καὶ ἄγνοια τῶν παρὰ τοῖς ἐφεδρεύουσιν ἐχθροῖς, ὧν ὠφέλιμος ἢ ἐπιστήμη. Παραλαβόντες δὲ ὀπιτῆρας καὶ ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ προερχομένοις ἐφείποντο. Καὶ γενόμενοι πλησίον, ἐφ' ὑψηλότατον ὄρος τῶν περὶ τὸν τόπον ἀναδραμόντες, κατεθεῶντο τὴν χώραν, ἧς πεδιάς μὲν ἦν πολλὴ κριθοφόρος, πυροφόρος, εὐχορτος, ὄρεινὴ δὲ οὐκ ἔλαττον ἀμπέλων καὶ στελεχῶν ἄλλων κατάπλεως, εὐδένδρος, ἄπασα λύσιος, ποταμοῖς καὶ πηγαῖς διεζωσμένη πρὸς ἄφθονον ὑδρείαν, ὡς ἐκ τῶν προπόδων ἄχρι τῶν κορυφῶν ὅλα τῶν ὄρων τὰ κλίματα δένδρεσι καιασκίοις συναφάνθαι, διαφερόντως δὲ τοὺς ἀνγένας καὶ ὅσαι βαθεῖαι διαφύσεις. Κατεθεῶντο δὲ καὶ τὰς πόλεις ἐρμυνοτάτας διχόθεν, ἐκ τῆς τοπικῆς περὶ τὴν θέσιν εὐκαιρίας, καὶ περιβόλων ἐχυρότητος. Ἐξετάζοντες δὲ καὶ τοὺς οἰκητορας ἐώρων ἀπείρους τὸ πλῆθος, περιμιχεστίτους γίγαντας, ἢ γιγαντώδεις τὰς τῶν σωμάτων ὑπερβολάς, ἔν τε μεγέθεσι καὶ ῥώμασι. Ταῦτα καιαδόντες εἰς ἀκριβετέραν κατάληψιν ἐπέμενον· ὀλισθηραὶ γὰρ αἱ πρῶται φαντασίαι, χρόνῳ μολίς ἐσφραγιζόμεναι. Καὶ ἅμα σπουδὴν ἐποιούντο δρεψόμενοι τῶν ἀκροδρύων, μὴ ἄρτι πρῶτον στεριφουμένων, ἀλλ' ἤδη ὑποπερκαζόντων, ἐπιδείξασθαι παντὶ τῷ πλήθει, τὰ μὴ φαδῖως φθαρησόμενα.

Μάλιστα δὲ αὐτοὺς κατέπληττεν ὁ τῆς ἀμπέλου καρπός· οἱ γὰρ βότρυες ὑπερμεγέθεις ἦσαν, ἀντιπαρεκτεινόμενοι ταῖς κληματίσι καὶ μοσχεύμασιν, ἄπιστος θεός. Ἐναχοῦν ἐκτεμόντες καὶ δοκίδος ἐκ μέσων ἀπαιωρήσαντες, ἧς τὰς ἀρχὰς δυσὶ νέοις, τῷ μὲν ἔνθεν, τῷ δὲ ἔνθεν ἐπιθέντες, ἐκ διαδοχῆς πιεζομένων αἰεὶ τῶν προτέρων — βαρύτερον γὰρ ἦν ἄχθος — ἐκόμιζον, περὶ τῶν ἀναγκαίων οὐχ ὁμοφρονοῦντες.

42. Ἐγένοντο μὲν οὖν αὐτοῖς ἄμιλλαι μυρίαὶ καὶ πρὶν ἐπανήκειν κατὰ τὴν ὁδόν, ἀλλὰ κουφότεραι, ὑπὲρ τοῦ μὴ γνωσιμαχούντων μηδ' [*] ἄλλα ἄλλων ἀπαγγελόντων στάσιν ἐν τῷ πλήθει γενέσθαι, χαλεπώτεραι δὲ μετὰ τὴν ἐπάνοδον. Οἱ μὲν γὰρ περὶ τῆς τῶν πόλεων ἐχυρότητος καὶ ὡς ἐκάστη πολυάνθρωπός ἐστιν διεξιόντες καὶ πάντα αἴροντες τῷ λόγῳ πρὸς τὸ μεγαλεῖον φόβον ἐνειργάζοντο τοῖς ἀκούουσιν, οἱ δὲ τὸν ἀπάντων ὦν εἶδον ὑφαιροῦντες ὄγκον παρεκάλουν μὴ ἀναπίπτειν, ἀλλ' ἔχεσθαι τῆς ἀποικίας, ὡς αὐτοβοεῖ περιεσομένους· οὐδεμίαν γὰρ ἀνθέξειν πόλιν πρὸς τοσαύτης δυνάμεως ἔφοδον ἀθρόως ἐπιστάσης, ἀλλὰ τῷ βάρει πιεσθεῖσαν ἀπερεῖν. Προσετίθεσαν δὲ καὶ τὰ ἐκ τῶν ἰδίων παθῶν ἐκότεροι ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων, οἱ μὲν ἄνθρωποι δειλίαν, οἱ δὲ ἀκατάπληκτοι θάρσος μετ' ἐνελπιστίας. Ἄλλ' οὗτοι μὲν πέμπτη μοῖρα τῶν ἀποδεδειλιακότων ἦσαν, οἱ δὲ ἔμπαλιν τῶν γενναίων πενταπλάσιοι. Τὸ δὲ ὀλίγον θάρσος ἀτολμίας ἐναφανίζεται περιουσία, ὃ δὴ καὶ τότε φασὶ συμβῆναι· τῶν γὰρ τὰ βέλτιστα διεξιόντων δυοῖν οἱ τὰ ἐναντία φάσκοντες δέκα περιῆσαν οὕτως, καὶ σύμπασαν ὑπηγάγοντο τὴν πληθύν, ἐκείνων μὲν ἄλλοτριώσαντες, αὐτοῖς δὲ οἰκνωσάμενοι. Περὶ δὲ τῆς χώρας

ταῦτά πάντες ἀπεφραίνοντο γνώμη μιᾷ, τὸ κάλλος καὶ τῆς
 πεδιάδος καὶ τῆς ὄρεινῆς ἐκδιηγούμενοι. „Τί δὲ ὄφελος“,
 εὐθύς ἀνεβόησαν, „ἡμῖν ἀλλοτρίων ἀγαθῶν καὶ ταῦτα
 πεφρουρημένων κρατερᾷ χειρὶ πρὸς τὸ ἀναφαιρετον;“
 Καὶ τοῖς δυσὶν ἐπιδραμόντες μικροῦ καταλεύουσιν αὐ-
 τοὺς, ἡδονὴν ἀκοῆς τοῦ συμφέροντος καὶ ἀπάτην ἀλη-
 θείας προκρίνοντες. Ἐφ' οἷς ὁ ἡγεμὼν ἠγανάκτει, καὶ
 ἅμα ἠύλαβεῖτο, μὴ τι θεήλατον κατασκήψῃ κακὸν οὕτως
 ἐκθύμως ἀπιστοῦσι τοῖς χρησιμοῖς. Ὅπερ καὶ ἐγένετο·
 τῶν γὰρ κατασκόπων οἱ μὲν δειλοὶ δέκα λοιμώδει νόσῳ
 διαφθείρονται μετὰ τῶν ἐκ τοῦ πλήθους συναπονοηθέν-
 των, μόνοι δὲ οἱ δύο συμβουλεύσαντες μὴ ὀρώδεῖν, ἀλλ'
 ἐρίσθαι τῆς ἀποικίας, ἐσώθησαν, ὅτι καταπειθεῖς ἐγέ-
 νοντο τοῖς λογιῶσι, γέρας ἐξαίρετον λαβόντες τὸ μὴ παρ-
 απολέσθαι.

*Res cum gente quadam cognata (Edomitatum)
 uctae. (43. 44.)*

43. Τοῦτο αἴτιον ἐγένετο τοῦ μὴ θᾶπτον ἦκειν εἰς
 ἣν ἀποικίζοντο γῆν. Ἀννάμενοι γὰρ ἔπει δευτέρῳ μετὰ
 τὴν ἀπ' Αἰγύπτου μετανάστασιν τὰς ἐν Συρίᾳ πόλεις καὶ
 τὰς κληρουχίας ἐκνέμωσθαι, τὴν ἄγουσαν καὶ ἐπίτομον
 ἐκτραπόμενοι ὁδὸν ἐπλάζοντο, δυσπορεύτους καὶ μακρὰς
 ἀνοδίας ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἀνθυρίσκοντες, εἰς ἀνήνυτον
 ψυχῆς τε καὶ σώματος κάματος, δίνας ἀναγκαίας τῆς
 ἄγαν ἀσεβείας ὑπομένοντες. Ὅτιώ γοῦν ἐνιαυτοὺς πρὸς
 τοῖς τριάκοντα δίχα τοῦ [*] παρβληλυθότος χρόνου, γυ-
 νῶς βλον ἀνθρωπίνης, ἄνω κάτω τριβόμενοι καὶ τὰς
 ἀβάτους ἐρημίας ἀναμετροῦντες ἔπει τεσσαρακοστῷ μό-
 λις ἐπὶ τοὺς τῆς χώρας ὄρους παρεγένοντο, ἐφ' οὓς καὶ
 P H I L O I V . M

πρότερον ἦλθον. Πρὸς δὲ ταῖς εἰσβολαῖς οἴκον ἕτεροί τε καὶ δὴ συγγενεῖς αὐτῶν, οὓς οἶοντο μάλιστα μὲν συνεκπολεμήσειν τὸν πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας πόλεμον καὶ πρὸς τὴν ἀποικίαν ἅπαντα συμπράξειν, εἰ δὲ ἀποκνοῖεν, μετὰ μηδετέρων γούν τετάξεσθαι χεῖρας ἀνέχοντας· οἱ γὰρ ἀμφοτέρων τῶν ἔθνῶν πρόγονοι, τοῦ τε Ἑβραϊκοῦ καὶ τοῦ τὰ προάστεια κατοικοῦντος, ἀδελφοὶ ἦσαν ὁμοπάτριοι καὶ ὁμομήτριοι, πρὸς δὲ καὶ δίδυμοι, ἀφ' ὧν εἰς πολυπαιδίαν ἐπιιδόντων καὶ τῶν ἀπογόνων εὐφορία τινὲ χρωμένων εἰς μέγα καὶ πολυάνθρωπον ἔθνος ἑκατέρω τῶν οἰκιῶν ἀνεχύθη. Ἄλλ' ἡ μὲν ἐφιλοχώρησεν, ἡ δὲ, ὡς ἐλέχθη πρότερον, εἰς Αἴγυπτον μεταναστᾶσα διὰ λιμόν, χρόνοις ὕστερον ἐπανῆει. Τὴν δὲ οἰκειότητα ἡ μὲν διεφύλαττε, καίτοι πολὺν χρόνον διαζευχθεῖσα, πρὸς τοὺς μηδὲν ἔτι τῶν πατρίων φυλάττοντας, ἀλλὰ πάντα τὰ τῆς ἀρχαίας πολιτείας ἐκδεδιητημένους, ὑπολαβοῦσα τοῖς ἡμέροις τὰς φύσεις ἀρμόστιον εἶναι διδόναι τι καὶ χρῆσθαι συγγενείας ὀνόματι. Ἡ δὲ ἔμπαιν τὰ φιλικὰ πάντα ἔτρεφεν, ἤθεσι καὶ λόγοις βουλαῖς τε καὶ πράξεσιν ἀσπίνοις καὶ ἀσυμφάτοις χρωμένη, πατρικὴν ἔχθραν ἰωπευροῦσα· ὁ γὰρ τοῦ ἔθνους ἀρχηγέτης αὐτὸς ἀποδόμενος τοῖ ἀδελφῷ τὰ προσθεῖα μικρὸν ὕστερον ὡς ἐξίστη μειτοποιεῖτο, παραβαίνων ὁμολογίας, καὶ ἐφόνα θάνατον ἀπειλῶν, εἰ μὴ ἀποδοῖη. Ταύτην τὴν παλαιὰν ἀνδρὸς ἐνὸς πρὸς ἓνα ἔχθραν ἔθνος τοσαύταις ὕστεροι γενναῖς ἐκαίνωσε. Ὁ μὲν οὖν ἡγεμῶν τῶν Ἑβραίων Μωσῆς, καίτοιγ' ἀντοβοεὶ δυνάμετος εἶναι ἐξ ἐπιδρομῆς, οὐκ ἰδικαίωσε διὰ τὴν εἰρημένην συγγένειαν, ἀλλ' ὁδοῦ χρήσασθαι μόνον ἡξίου τῇ διὰ τῆς χώρας, πάντα ὑπισχνούμενος πράξειν τὰ ἔσπονδα, μήτε μὴν χωρίον, μὴ θρέμα

ματα, μὴ λείαν ἀπάξβιν, ὕδατος εἰ ποτοῦ γένοιτο σπά-
νης τιμὴν παρέξβιν καὶ τῶν ἄλλων τοῖς ἀχορηγήτοις ὠνί-
ων. Οἱ δὲ εἰρηρικαῖς προσκλήσεσιν ἀνὰ κράτος ἠναντι-
οῦντο πόλεμον ἀπειλοῦντες, εἰ τῶν ὄρων ἐπιβάντας ἢ
πραύσαντας αὐτὸ μόνον αἰσθοῖντο.

44. Χαλεπῶς δὲ τὰς ἀποκρίσεις ἐνηροχότων καὶ ἤδη
πρὸς ἄμυναν ὀρμώντων ἐν ἐπηκόῳ σίας „Ὡς ἄνδρες“
εἶπεν, „ἢ μὲν ἀγανάκτησις ὑμῶν εὐλογος καὶ δικαία,
χρηστὰ γὰρ ἀφ' ἡμέρου γνώμης προτειναμένων πονηρὰ
ἀπὸ διανοίας ἀπεκρίναντο κακοήθους. Ἄλλ' οὐχ ὅτι
[*] τῆς ὠμότητος ἐκείνοι δίκας ἐπάξιοι τίνων εἰσὶ, διὰ
τοῦτο ἡμῖν ἐπὶ τὰς κατ' αὐτῶν τιμωρίας ἀρμότιον ἵσθαι,
ἐνεκα τῆς πρὸς τὸ ἔθνος τιμῆς, ἵνα καὶ ταύτῃ μοχθηρῶν
ἀγαθοὶ διαφέρωμεν, ἐξετάζοντας οὐ μόνον εἰ κολαστέοι
τινὲς εἰσιν, ἀλλ' εἰ καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐπιτήδριοι τοῦτο πά-
σχειν.“ Ἐἶτα ἐκτραπόμενος ἦγε δι' ἑτέρας τὴν πληθύν,
ἐπειδὴ τὰς κατὰ τὴν χώραν ὁδοὺς ἀπάσας φρουραῖς δια-
ζωσμένας εἶδεν ὑπὸ τῶν βλάβην μὲν οὐδεμίαν ἐνδεχομέ-
νων, φθόνῳ δὲ καὶ βασκανίᾳ τὴν ἐπίτομον οὐκ εἰόντων
προέρχασθαι. Ταῦτα δὲ σαφεστάτη πίστις ἀνίας ἦν,
ἦν ἐπὶ τῷ τὸ ἔθνος ἐλευθερίας ταχεῖν ἠγιῶντο, δηλονότι
χαίροντες, ἠνίκα τὴν ἐν Αἰγύπτῳ πικρὰν δουλείαν ὑπέ-
μενον· ἀνάγκη γὰρ οἷς φέρει λύπην τὰ ἀγαθὰ τῶν πλη-
σιον, ἐπὶ τοῖς τούτων εὐφραίνεσθαι κακοῖς, καὶ ἂν μὴ
ὁμολογῶσιν. Ἐτυχον γὰρ ὡς πρὸς ὁμογνώμονας καὶ τίε
αὐτὰ βουλομένους ἀνευγκόντες τὰ συμβάντα λυπηρὰ τῷ
αὐτῷ καὶ ὅσα κατ' ἡδονήν, οὐκ εἰδότες ὅτι πόρρω προελθ-
λύθαι μοχθηρίας καὶ ἐθελέθριως καὶ φιλαπεχθημιόνως
ἔχοντες στένειν μὲν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς, ἠδυσθαι δὲ ἐπὶ
τοῖς ἐναντίοις ἐμελλον. Τῆς δὲ κακονοίας ἀνακαλυφθεῖ-

σης ἐκείνων ἐκωλύθησαν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ὑπὸ τοῦ προ-
 εσιώτος, ἐπιδειξαμένου δύο τὰ κάλλιστα, φρόνησιν ἐν
 ταύτῳ καὶ χρησιότητα. Τὸ μὲν γὰρ μηδὲν μηδένα πα-
 θεῖν φυλάξασθαι συνέσεως, τὸ δὲ μηδ' ἀμύνασθαι συγ-
 γενεῖς ὄντας θελήσαι φιλανθρωπίας ἔργον.

Rex quidam finitimus Chanaanitarum victus.

45. Τὰς μὲν οὖν τούτων πόλεις παρημέψατο. Βα-
 σιλεὺς δὲ τις τῆς ὁμόρου Χανάνης [Ἄραδ] ὄνομα, τῶν
 σκοπῶν ἀπαγγειλάντων τὸν ὁδοιποροῦντα στρατὸν οὐ
 μακρὰν πᾶν ἀφεστηκότα, νομίσας ἀσύντακτον τε εἶναι
 καὶ ῥαδίως εἰ προεπίθοντο νικήσειν, ἄρας μετὰ τῆς οἰ-
 κείας νεότητος εὐοπλοῦσης ἐπεξέθει καὶ τοὺς πρώτους
 ὑπαντιάσαντας, ἅτε μὴ παρεσκευασμένους εἰς μάχην,
 τρέπεται· καὶ λαβὼν αἰχμαλώτους ἐπὶ τῷ παρ' ἐλπίδα
 εὐημερήματι φυσηθεὶς προΐει, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας
 χειρώσασθαι νομίζων. Οἱ δέ, οὐδὲ γὰρ ἐγνάμφθησαν
 ἥτιη τῆς προερχομένης τάξεως, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἢ πρό-
 τερον σπάσαντες εὐτολμίας καὶ τὴν ἔνδειαν τῶν ἐαλωκό-
 των ἐκπλήσαι ταῖς προθυμίαις ἐπειγόμενοι, συνεκρότουν
 ἄλλος ἄλλον μὴ ἀποκάμνειν, „Ἀνεγειρώμεθα“, λέγον-
 τες, „ἄρτι τῆς χώρας ἐπιβαίνωμεν· ἀκατάπληκτοι μετὰ
 τῆς ἐν τῷ θαρρέειν ὀχυρότητος γενώμεθα. Τὰ τέλη ταῖς
 ἀρχαῖς πολλάκις κρίνεται. Ἐπὶ τῶν εἰσβολῶν ὄντες κα-
 ταπληξώμεθα τοὺς οἰκήτορας, ὡς ἔχοντες μὲν τὴν ἐκ τῶν
 πόλεων εὐετηρίαν, [*] ἀντιδεδωκότες δὲ ἦν ἐκ τῆς ἐρημίας
 ἐπαγόμεθα σπάνιν τῶν ἀναγκαίων.“ Καὶ ἅμα διὰ τού-
 των προτρέποντες αὐτοὺς ἠΰξαντο τῆς χώρας ἀπαρχὰς
 ἀναθήσειν τῷ θεῷ τὰς πόλεις τοῦ βασιλέως καὶ τοὺς ἐν
 ἑκάστη πολίτας. Ὁ δὲ ἐπινεύει ταῖς εὐχαῖς καὶ θάρσος

ἐμπνεύσας τοῖς Ἑβραίοις τὴν τῶν ἀντιπάλων στρατιάν ἀλῶναι παρεσκεύασεν. Οἱ δὲ ἀνὰ κράτος ἐλόντες τὰς χαριστηρίους ὁμολογίας ἐπτεέλουν, οὐδὲν ἐκ τῆς λείας νοσφισάμενοι, τὰς δὲ πόλεις ἀντοῖς ἀνδράσι καὶ κχιμηλίοις ἀνιερώσαντες ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ὄλην τὴν βασιλείαν ὠνόμασαν ἀνάθημα. Καθάπερ γὰρ εἰς ἕκαστος τῶν εὐσεβούντων ἀπὸ τῶν ἐτησίων ἀπάρχεται καρπῶν, οὓς ἂν ἐκ τῶν ἰδίων συγκομίζεται κτημάτων, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὄλον τὸ ἔθνος μεγάλης χώρας, εἰς ἣν μετανίστατο, μέγα τμήμα τὴν εὐθύς αἰρεθθεῖσαν βασιλείαν ἀνέθηκεν ἀπαρχήν. τινὰ τῆς ἀποικίας· οὐ γὰρ ἐνόμισεν ὄσιον εἶναι διανείμασθαι γῆν ἢ πόλεις κατοικῆσαι, πρὶν καὶ τῆς χώρας καὶ τῶν πόλεων ἀπάρχασθαι

Fons largae aquae inventus.

46. Μικρὸν δὲ ὕστερον πηγὴν εὐυδρον ἀνευρόντες, ἢ παντὶ τοῖ πλήθει ποτὸν ἐχορήγησεν — ἐν φρέατι δὲ ἦν ἡ πηγὴ καὶ ἐπὶ τῶν τῆς χώρας ὄρων —, ὡσπερ οὐχ ὕδατος, ἀλλ' ἀκράτου σπάσαντες τὰς ψυχὰς ἀνεχύθησαν, ὑπὸ τῆ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἴσμα καινὸν οἱ θεοφιλεῖς χοροὺς περὶ τὸ φρέαρ ἐν κύκλῳ στήσαντες ἡδον εἰς τὸν κληροῦχον θεὸν καὶ τὸν ἀληθῶς ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας, ὅτι, πρῶτον ἐπιβάντες ἐξ ἐρημίας μακρᾶς τῆς οἰκουμένης καὶ ἦν ἔμελλον καθέξειν, ποτὸν ἄφθονον ἀνεῦρον, ἀρμόττον ἡγησάμενοι μὴ ἀσημβίωτον τὴν πηγὴν παρελθεῖν. Καὶ γὰρ ἔτυχεν οὐ χερσὶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ βασιλέων ἀνατιμῆσθαι φιλοτιμηθέντων, ὡς λόγος, οὐ μόνον περὶ τὴν εὐρεσιν τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τοῦ φρέατος κατασκευήν, ἵνα ἐκ τῆς πολυτελείας βασιλικὸν φαίνεται τὸ ἔργον καὶ ἡ τῶν κατασκευασάντων ἀρχῆθεν μεγαλόνοια.

Γαληθῶς δὲ εὐθὺς ἐπὶ τοῖς αἰεὶ συμβαλουσιν ἀπροσδοκίτοις ἀγαθοῖς ὁ Μωσῆς ἐχώρει προσωτέρω, τὴν μὲν νεότητά διανεύμας εἰς τὴν πρωτοστάτας καὶ ὀπισθοφυλάκας, γηραιούς δὲ καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας ἐν μέσοις τάξας, ἵνα διὰ τῶν παρ' ἑκάτερα φρουρὰν ἔχωσιν, εἴν τε ἀντιπρὸς, εἴν τε κατόπιον ἐχθρῶν ὄμιλον ἐπιή.

Amorrhaei profligati.

47. Ὀλίγαις δὲ ὑστερον ἡμέραις εἰς τὴν τῶν Ἀμορραίων χώραν ἐμβαλὼν πρέσβεις ἐξέπεμπε πρὸς τὸν βασιλέα — Σηὼν δὲ ἰσομαίετο — προτρέπων ἐφ' ἧ καὶ τὸν συγγενῆ πρότερον. Ὁ δὲ οὐ μόνον πρὸς ὑβρίων ἀπακρίναιτο τοῖς ἡκονσι, μικροῦ καὶ ἀγαλῶν αὐτούς, εἰ μὴ νόμος ὁ πρεσβευτικὸς ἐμποδῶν ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ τὸν στρατὸν συναγαγὼν ἐφόρμη, [*] νομίζων αὐτίκα τῷ πολέμῳ περιέσεσθαι. Συμπλακαῖς δὲ οὐ πρὸς ἀμελετήτους καὶ ἀνασθήτους ἔγνω τὴν μάχην οὖσαν, ἀλλ' ἀθλητὰς πολέμων ἀητήτους τῷ ὄντι, οἱ πρὸ μικροῦ πολλὰ καὶ μεγάλα ἠνδραγαθήσαντο, σωματίων ἀλκὴν καὶ φρόνημα διανοίας καὶ ἀρετῆς ὑπὸς ἐπιδειξάμενοι. Διὸ τοὺς μὲν ἐναντιωθέντας ἐκ πολλοῦ τοῦ παριώτους εἶλον, ἔψαυσαν δὲ ἀπὸ τῆς λείας αὐδαρός, τὰ πρῶτα τῶν ἀθλῶν ἀναθεῖναι τῷ θεῷ σπουδαίοντες, αἱ καὶ τότε φραζόμενοι καρτερῶς ἀπὸ τῶν αὐτῶν βουλευμάτων καὶ παρασκευῶν ἀντιφώρησαν ἅμα, καὶ τῇ ἰσχυροτέρῃ τοῦ Δικαίου χρώμενοι σφισμαχίᾳ, οἱ ἦν εὐταλμότεροί τε ἦσαν καὶ ἀγωνιστικὸί πρόθυμοι. Σαφῆς δὲ ἡ πίστις· δευτέρως οὐκ ἐδέησε μάχης, ἀλλ' ἡ πρώτη καὶ μόνη ἐγένετο, καθ' ἣν πᾶσα ἡ ἀντίπαλος ἐκλήθη δύναμις, καὶ ἀνατραπέσσα ἠβηδὸν αὐτίκα ἠφρακίσθη. Αἱ δὲ πόλεις ὑπὸ τῶν αὐτῶν χρόνον

κεναί τε καὶ πλήρεις ἐγένοντο, κεναὶ μὲν τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων, πλήρεις δὲ τῶν κεραιτηκότων. Τὸν αὐτὸν μέντοι τρόπον καὶ αἱ κατ' ἀγροὺς ἐπαύλεις ἐρημωθῆσαι τῶν ἐν αὐταῖς ἀντέλαβον ἄνδρας βελτίους τὰ πάντα.

Rex Balaces conductusque ab eo in Hebraeos vates. (48-54.)

48. Οὗτος ὁ πόλεμος ἅπασιν μὲν τοῖς Ἀσιανοῖς ἔθνεσι φοβερὸν δέος ἐνβιργάσατο, διαφερόντως δὲ τοῖς ὁμόροις, ὅσῳ καὶ τὰ δεινὰ ἐγγυτέρω προσεδοκάτο. Εἷς δὲ δὴ καὶ τῶν ἀστυγυιτόνων βασιλέων, ὀνόματι Βαλάκης, μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον τῆς ἐώς μοῖραν ὑπηγμένος, πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἀπειπὼν ἀντικρὺς μὲν ὑπαντῶν οὐκ ἰδοκίμασε, τὸν ἐκπορθήσεως δι' ὀπλων ἐλεύθερον πόλεμον διαδιδράσκων, ἐπ' οἰωνοὺς δὲ καὶ μαντείας ἐτρέπετο, νομίζων ἀραῖς τισι δυνήσεσθαι τὴν ἄμαχον ρώμην τῶν Ἑβραίων καθελθῖν. Ἄνηρ δὲ ἦν κατ' ἐκβῖνον τὸν χρόνον ἐπὶ μαντεία περιβόητος, Μεσοποταμίαν οἰκῶν, ὃς ἅπαντα μὲν ἐμβμύητο τὰ μαντικῆς εἶδη, οἰωνοσκοπίαν δὲ ἐν τοῖς μάλιστα συγκκρωτηκῶς ἐθαυμάζετο, πολλοῖς καὶ πολλάκις ἐπιδειξάμενος ἄπιστα καὶ μεγάλα. Προβῖπε γὰρ τοῖς μὲν ἐπομβρίας θέρους ἀκμάζοντος, τοῖς δὲ ἀνχμὸν τε καὶ φλογμὸν ἐν μέσῳ χειμῶνι, τοῖς δὲ ἐξ εὐετηρίας ἀφορίαν, καὶ ἔμπαλιν λιμοῦ φορῆν, ἐνλοῖς δὲ πλημμύρας ποταμῶν καὶ κενώσεις, καὶ θεραπείας λοιμικῶν νοσημάτων, καὶ ἄλλων μυρίων ὧν ἕκαστον ὁ προθροπίζειν δοκῶν ὀνομασιότατος ἦν, ἐπὶ μέγα τῆς εὐκλείας προερχόμενος διὰ τὴν ἐπιβαίνουσιν ἀβὶ καὶ φθάνουσαν πανταχόσῃ φήμην. Ἐπὶ τοῦτον ἐξέπεμπε τῶν ἑταίρων τινὰς, παρακαλῶν ἦκβιν, καὶ δωρεὰς τὰς μὲν ἤδη

παρηΐχε, τὰς δὲ δώσαν ὁμολόγοι, τὴν χρυσίαν ἧς ἔνεκα
 μισταπέμπεται δηλοῦν. Ὁ δὲ οὐκ ἀπὸ φρονήματος ἐν-
 γυνοῦς καὶ βαβαίου, [*] ἀλλὰ τὸ πλῆκον ἀστυζόμενος, ὡς
 δὴ τις ἐλλογίμων προφητῶν γαγονῶς καὶ μηδὲν ἄναυ χρη-
 σμῶν αἰωθῶς πρῶταιν τὸ παράπαν, ὑπερεδύετο, λέγων
 οὐκ ἐπιτρέπων αὐτῷ βυδίζεαι τὸ θαῖον. Καὶ οἱ μὲν
 ἤκοντας ἐπανήσαν ἄπρακτοι πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐτεροι δὲ
 εὐθὺς ἐπὶ τὴν αὐτὴν χρυσίαν ἐχαιροτονοῦντο τῶν δοκιμω-
 τέρων, πλεῖστο μὲν ἐπιπροσόμενοι χρήματα, περιττοτέρως
 δὲ δωρικάς ὑπισχνοῦμενοι. Αὐλακαυθαῖς δὲ καὶ τοῖς ἤδη
 προτεινομένοις καὶ ταῖς μελλούσαις ἐλπῆτι, καὶ τὸ ἀξι-
 ωμα τῶν παρακαλούντων καταιδαιθεῖς, ἐναδίδου, πάλιν
 τραπευσιζόμενος τὸ θαῖον, οὐκ ἐφ' ἑγχεῖ. Τῇ γοῦν ὑπο-
 ρυῖα παρασκευάζετο τὴν ἕξοδον, ὄναρατα διηγούμενος,
 ὑφ' ἧν ἔλεγε πλεχθεῖς ἐναργέει φαντασίαις ἀναγκάζε-
 σθαι μηκέτι μένειν, ἀλλὰ τοῖς πρέσβουσιν ἀκολουθεῖν.

40. Ἴδῃ δὲ αὐτῷ προερχομένου γίνεσθαι κατὰ τὴν
 ὁδὸν σημεῖον ἀνιδήλον περὶ τοῦ τὴν χρυσίαν ἐφ' ἣν συν-
 εταίων εἶναι παλιμνημον. Τὸ γὰρ ὑποζύγιον, ὃ συν-
 ἔβαινον αὐτὸν ἐποχεῖσθαι, προερχόμενον ἐπ' εὐθείας
 ἐξαπιναιῶς ἵσταται τὸ πρῶτον· οἷτα, ὡςπερ ἐξ ἐναντίας
 βῆε τινὸς ἀντιποδῶντος ἢ ἀναχαιτίζοντος, ὑπὸ πόδας
 ἐχώρει, καὶ πάλιν ἐπὶ δεξιὰ καὶ ἐνώπιον ἐπιπροσόμενον
 καὶ ὡδε καὶ ἐκείσε πλεζόμενον οὐκ ἤρεμι, καθάπερ οἶον
 καὶ μέθρη κερηστειρόν, καὶ πολλάκις τυπτόμενον ἠλόγει
 τῶν πλεχθῶν, ὡςτε καὶ τὸν ἐποχοῦμενον μικροῦ καταβα-
 λῶν καὶ καθεζόμενον ὅμως ἀντιλατῆται. Τῶν παρ' ἐκά-
 τερα χωρίων ἦσαν αἰμασιαὶ καὶ φραγμαὶ πλεθυσίον. Ὀπότε
 οὖν τούτοις προσεφράχθη φερόμενον, γόνυ καὶ κνήμας
 καὶ πόδας ὁ δεσπότης πιεζόμενος καὶ θλιβόμενος ἀπι-

δρόπιτο. Ἦν δέ, ὡς ἔοικε, θεία τις ὄψις, ἣν τὸ μὲν ζῶον ἐπιφοιτῶσαν ἐκ πολλοῦ θεασάμενον ὑπέπτηξεν· ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐκ εἶδεν, εἰς ἔλεγχον ἀναισθησίας· ὑπὸ γὰρ ἀλόγου ζώου παρενημερεῖτο τὰς ὄψεις, ὁ μὴ μόνον τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ τὸν κοσμοποιὸν ἀνῶν ὄραν. Μόλις οὖν τὸν ἀνθεστηκότα ἰδὼν ἄγγελον, οὐκ ἐπειδὴ τοιαύτης ἦν θείας ἄξιος, ἀλλ' ἵνα τὴν ἀτιμίαν καὶ οὐδένοιαν αὐτοῦ καταλάβῃ, πρὸς ἱκεσίας καὶ λιτὰς ἐτράπετο, συγγνώμην δέόμενος ὑπ' ἀγνοίας, ἀλλ' οὐ καθ' ἐκούσιον γνώμην ἁμαρτόντι. Τότε μὲν οὖν ὑποστρέφειν θέον ἐπυνθάνετο τῆς φανείσης ὄψεως, εἰ ἀνακάμπτει πάλιν τὴν ἐπ' οἴκου. Ἡ δὲ συνιδούσα τὴν εἰρωνεῖαν καὶ σχετιάσασα — τί γὰρ ἔδει πυνθάνεσθαι περὶ πράγματος οὕτως ἐμφανοῦς, ὃ τὰς ἀποδείξεις εἶχεν ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ μὴ δεομένου τῆς ἐκ λόγων ἀληθεστερας πίστεως, εἰ μὴ [*] ἄρα ὀφθαλμῶν ὠτα πιστότερα καὶ πραγμάτων ῥήματα; — „Βάδιζε“, εἶπεν, „ἐφ' ἣν σπεύδεις ὁδόν· ὀνήσεις γὰρ οὐδέν, ἐμοῦ τε λεκτέα ὑπηχοῦντος ἄνευ τῆς σῆς διανοίας, καὶ τὰ φωνῆς ὄργανα τρέποντος, ἢ δίκαιον καὶ συμφέρον. Ἠνιοχήσω γὰρ ἐγὼ τὸν λόγον, θεσπίζων ἕκαστα διὰ τῆς σῆς γλώττης οὐ συνιέντος.“

50. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγγὺς ἤδη γεγονότα μετὰ τῶν δορυφόρων ὑπαντησόμενος ἐξήκει, καὶ ἐντυχόντων, οἷα βικός, τὸ μὲν πρῶτον ἦσαν φιλοφροσύναι καὶ δεξιώσεις, εἶτα βραχεῖα κατάμεμψις περὶ τῆς βραδυιῆτος καὶ τοῦ μὴ ἐτοιμότερον ἦκειν, καὶ μετὰ ταῦτα εὐωχίαι ἦσαν καὶ πολυτελεῖς ἐστιάσεις καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς ὑποδοχὴν ξένων ἔθος εὐτρεπίζεσθαι, φιλοτιμίαις βασιλικαῖς πάντα πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐπιδιδόντα καὶ σεμνότερον ὄγκον. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἐφ' τὸν μάντιν ὁ Βαλάκης παρα-

λαβῶν ἐπὶ γεώλοφον ἀνήγαγεν, ἔνθα καὶ στήλην συνέβαινεν ἰδρῦσθαι δαιμονίου τινός, ἣν οἱ ἐγγώριοι προσεκύνοιν. Μέρος δὲ ἐνθένδε καθεωρᾶτο τῆς τῶν Ἑβραίων στρατοπεδείας, ὃ καθάπερ ἀπὸ σκοπιάς ἐπεδείκνυτο τῷ μάγῳ. Ὁ δὲ θεασάμενός φησιν· „Σὺ μὲν, ὦ βασιλεῦ, βωμούς ἐπτὰ δειμάμενος μόσχον ἐφ' ἐκάστου καὶ κριὸν ἱέρευσον· ἐγὼ δὲ ἐκτραπόμενος πεύσομαι τοῦ θεοῦ τί λεκτέον.“ Ἐξω δὲ προελθὼν ἐνθους αὐτίκα γίνεται προφητικοῦ πνεύματος ἐπιφοιτήσαιτος, ὃ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἔντεχρον μαντικὴν σοφιστεία ὑπερόριον τῆς ψυχῆς ἤλασε· θέμις γὰρ οὐκ ἦν ἱερωτάτην κατακωχὴν συνδιατάσθαι μαγικῇ. Εἶτα ὑποστρέψας καὶ τὰς τε θυσίας ἰδὼν καὶ τοὺς βωμούς φλέγοντας, ὡςπερ ἑρμηνεὺς ὑποβάλλοντος ἑτέρου, θεσπίζει τάδε· „Ἐκ Μεσοποταμίας μετεπέμψατό με Βαλάκης, μακρὰν τὴν ἀπ' ἀνατολῶν στειλάμενον ἀποδημίαν, ἵνα τίσηται τοὺς Ἑβραίους ἀραῖς. Ἐγὼ δὲ τίνα τρόπον ἀράσομαι τοῖς μὴ καταράτοις ὑπὸ θεοῦ; Θεάσομαι μὲν αὐτοὺς ὀφθαλμοῖς ἀφ' ὑψηλοτάτων ὄρῳν καὶ τῇ διανοίᾳ καταλήψομαι, βλάβαι δὲ οὐκ ἂν δυναίμην λαόν, ὃς μόνος κατοικήσει, μὴ συναριθμούμενος ἑτέροις ἔθνεσιν, οὐ κατὰ τόπων ἀποκλήρωσιν καὶ χώρας ἀποτομήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν ἐξαιρέτων ἔθῶν ιδιότητα, μὴ συναμιγνυμένων ἄλλοις εἰς τὴν τῶν πατρῶν ἐκδικαίτησιν. Τίς ἐπ' ἀκριβείας εὔρε τὴν πρώτην καταβολὴν τῆς τούτων γενέσεως; Τὰ μὲν σώματα αὐτοῖς ἐξ ἀνθρωπίνων διεπλάσθη σπερμάτων, ἐκ δὲ θεῶν ἔφυσαν αἱ ψυχαί. Διὸ καὶ γεγονάσιν ἀγχίσποροι θεοῦ. Ἀποθάνοι μου ἢ ψυχὴ τὸν [*] σωματικὸν βίον, ἵνα ἐν ψυχαῖς δικαίων καταρῶμηθῇ, οἷας εἶναι συμβέβηκε τὰς τούτων.“

51. Ταῦτα ἀκούων ὁ Βαλάκης ᾤδινεν ἐν ἑαυτῷ. Παισαμένον δέ, τὸ πάθος οὐ χωρήσας „Ἐπὶ κατά-
 ραις“, εἶπεν, „ἐχθρῶν μετακληθεὶς εὐχὰς τιθέμενος
 ἐκείνοις οὐκ ἐρυθριῆς; Ἐλελήθειν ἄρ' ἑμαντὸν ἀπατῶν
 ὡς ἐπὶ φίλῳ σοὶ τὴν ὑπὲρ τῶν πολεμίων ἀφανῶς τριταγμέ-
 νῳ τάξιν, ἣ νῦν γέγονε δῆλη. Μήποτε καὶ τὰς ὑπερθέ-
 σεις τῆς ἐνθάδε ἀφίξεως ἐποιοῦ διὰ τὴν ὑποικουροῦσαν
 ἐν τῇ ψυχῇ πρὸς μὲν ἐκείνους οἰκειότητα, πρὸς δὲ ἐμέ
 καὶ τοὺς ἐμούς ἀλλοτριῶσιν. Πίστις γάρ, ὡς ὁ παλαιὸς
 λόγος, τῶν ἀδήλων τὰ ἐμφανῆ.“ Ὁ δὲ τῆς κατακωχῆς
 ἀνθεὶς „Ἀδικωτάτην“ εἶπεν „αἰτίαν ὑπομένω συκο-
 φαντούμενος· λέγω γάρ οὐδὲν ἴδιον, ἀλλ' αἶ' ἂν ὑπη-
 χήσῃ τὸ θεῖον, ὅπερ οὐχὶ νῦν πρῶτον ἐγὼ μὲν εἶπον, σὺ
 δὲ ἤκουσας, ἀλλὰ καὶ πρόσθεν, ἥνικα τοὺς πρέσβεις ἔπεμ-
 ψας, οἷς ἀπεκρινάμην ταῦτά.“ Νομίσας δὲ ὁ βασιλεὺς
 ἢ τὸν μάντιν ἀπατᾶν ἢ τὸ θεῖον τρέπεσθαι καὶ ταῖς τῶν
 τόπων μεταβολαῖς τὸ τῆς γνώμης ἐχυρὸν ἀλλάττειν, εἰς
 ἕτερον ἀπαγαγὼν χωρίον ἐκ λόφου πᾶν περιμήκους ἐπι-
 δεικνυτο μέρος τι τῆς ἀντιπάλου στρατιᾶς. Ἐἶτα πάλιν
 ἐπὶ βωμοὺς ἰδρυσάμενος καὶ τὰ ἴσα τοῖς πρόσθεν ἰε-
 ρείοις καταθύσας ἐξέπρωπε τὸν μάντιν ἐπὶ οἴωνους καὶ
 φήμας αἰσίλους. Ὁ δὲ μονωθεὶς ἐξαίφνης θειοφορεῖται,
 καὶ μηδὲν συνίει, ὡσπερ μετανισταμένου τοῦ λογισμοῦ,
 τὰ ὑποβαλλόμενα ἐξελάλει, προφητεύων τάδε· „Ἀνα-
 στίας ἄκουε, βασιλεῦ, τὰ ὦτα ἐπαιωρήσας. Οὐχ ὡς ἄν-
 θρωπος [ὁ θεὸς] διαψευσθῆναι δύναται, οὐδ' ὡς υἱὸς
 ἀνθρώπου μετανοεῖ καὶ ἄπαξ εἰπὼν οὐκ ἐμμένει. Φθέγ-
 ξεται τὸ παράπαν οὐδὲν, ὃ μὴ τελειωθήσεται βεβαίως,
 ἐπεὶ ὁ λόγος ἔργον ἐστὶν αὐτῷ. Παρελήφθην δὲ ἐπ' εὐ-
 λογίαις, οὐ κατάραις ἐγώ. Οὐκ ἔσται πόνος ἢ μόχθος

ἐν Ἑβραίοις. Ὁ θεὸς αὐτῶν προασπίζει φανερώς, ὅς καὶ τὴν τῶν Αἰγυπτιακῶν ὄρμην κακῶν ἀπεσκέδασεν, ὡς ἓνα ἄνδρα τὰς τοσαύτας μυριάδας ἀναγαγών. Τοιγαροῦν οἰωνῶν ἀλογοῦσι καὶ πάντων τῶν κατὰ μαντικὴν ἐνὶ τῷ τοῦ κόσμου ἡγεμόνι πιστεύοντες. Ὅρῳ δὲ λαὸν ὡς σκύμνον ἀνιστάμενον καὶ ὡς λέοντα γαυρούμενον. Εὐωχηθήσεται θήρας καὶ ποτῷ χρήσεται τραυματιῶν αἵματι, καὶ κορροθεὶς οὐ τρέψεται πρὸς ὕπνον, ἀλλ' [*] ἐγρηγορώς τὸν ἐπινίκιον ἄσειται ὕμνον.

52. Χαλεπῶς δὲ ἐνεγκῶν ἐπὶ τῷ παρ' ἐλπίδας αὐτῷ τὰ τῆς μαντικῆς ἀπαντᾶσθαι „Ἀνθρώπε“, εἶπε, „μήτε ἄρας τίθεσο, μήτ' εὐχὰς ποιοῦ· βελτίων γὰρ τῶν μὴ καθ' ἡδονὴν λόγων ἢ ἀκίνδυνος ἡσυχία.“ Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὡσπερ ἐκλαθόμενος ὢν εἶπε διὰ τὸ τῆς γνώμης ἀβέβαιον εἰς ἄλλον τόπον ἀπήγε τὸν μάντιν, ἀφ' οὗ δέξασθαι μέρος τι τῆς Ἑβραϊκῆς στρατιᾶς, καταρᾶσθαι παρεκάλει. Ὁ δὲ ἄτε χείρων ἐκείνου, καίτοι πρὸς τὰς ἐπιφερομένας κατηγορίας ἀπολογία χρώμενος μᾶλλον ἀληθεῖ, ὡς οὐδὲν ἴδιον λέγοι, κατεχόμενος δὲ καὶ ἐνθουσιῶν διερμηνεύει τὰ ἐτέρου, δέον μὴκέτι ἐπακολουθεῖν, ἀλλ' οἴκαδε ἀπαίρειν, ἐτοιμότερον τοῦ παραπέμποντος προεξέτρεχεν, ἅμα μὲν οἰήσει, κακῷ μεγάλῳ, πεπεισμένος, ὅμα δὲ καὶ τῆς διανοίας καταρᾶσθαι γλιχόμενος, εἰ καὶ τῆς φωνῆς διεκωλύετο. Παραγενόμενος δὲ εἰς ὄρος μεῖζον τῶν προτέρων, ἄχρι πολλοῦ κατατεῖνον, κειλέει μὲν τὴν αὐτὴν ἐπιτελεῖν θυσίαν, βωμοὺς πάλιν ἐπτὰ κατασκευάσαντας καὶ ἱερεῖα τεσσαρεσκαίδεκα προσαγαγόντας ἐκάστη βωμῷ δύο, μόσχον τε καὶ κριόν. Αὐτὸς δὲ οὐκέτι κατὰ τὸ εἶκος ἐπὶ κληδόνας καὶ οἰωνοὺς ἔειπε, πολλὰ τὴν αὐτοῦ τέχνην κακίσας ὡς χρόνῳ καθάπερ γραφὴν ἐξίτηλον γε-

νομένην καὶ τοὺς εὐθυβόλους στοχασμοὺς ἔξαμαυρωθεῖσαν. Ἄλλως δὲ καὶ μόλις ἐνενόησεν, ὅτι οὐ συνάδει τῷ τοῦ Θεοῦ βουλήματι ἢ τοῦ μισθωσαμένου προαίρεσις αὐτὸν βασιλέως. Τραπόμενος οὖν κατὰ τὴν ἐρήμην ὄρᾳ κατὰ φυλάς ἐστρατοπεδευκότας Ἑβραίους, καὶ τό τε πλήθος καὶ τὴν τάξιν ὡς πόλεως, ἀλλ' οὐ στρατοπέδου καταπλαγείς, ἐνθους γενόμενος ἀναφθέγγεται. „Τὰδε φησὶν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀληθινῶς ὄρων, ὅστις καθ' ὕπνον ἐναργῆ φαντασίαν εἶδε Θεοῦ τοῖς τῆς ψυχῆς ἀκοιμήτοις ὄμμασιν· ὡς καλοὶ σου οἱ οἴκοι, στρατιὰ Ἑβραίων, αἰσκηναὶ σου ὡς νύπαι στυσκιάζουσαι, ὡς παράδεισος ἐπὶ ποταμοῦ, ὡς κέδρος παρ' ὕδατα. Ἐξελεύσεται ποτε ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν καὶ ἐπικρατήσει πολλῶν ἐθνῶν, καὶ ἐπιβαίνουσά ἢ τοῦδε βασιλεία καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸς ὑψος ἀρθήσεται. Ὁ λαὸς οὗτος ἡγεμόνι τῆς ἀπ' Αἰγύπτου πάσης ὁδοῦ κέχρηται Θεῷ, καθ' ἐν κέρας ἄγοντι τὴν πληθύν. Τοιγαροῦν ἔδεται [*] ἔθνη πολλὰ ἐχθρῶν, καὶ ὅσον ἐν αὐτοῖς πῖον ἄχρι μυβλοῦ λήγεται, καὶ ταῖς ἐκηβολαῖς ἀπολεῖ τοὺς δυσμενεῖς. Ἀναπαύσεται κατακλιθεὶς ὡς λέων ἢ σκύμνος λέοντος, μάλα καταφρονητικῶς δεδιὼς οὐδένα, φόβον τοῖς ἄλλοις ἐνβιργασμένος. Ἄθλιος δὲ ὅς ἂν αὐτὸν παρακινήσας ἐγείρη. Οἱ μὲν εὐλογοῦντές σε εὐφημίας ἄξιοι, κατάρως δὲ οἱ καταρῶμενοι.“

53. Σφόδρα δὲ ἐπὶ τούτοις ἀγανακτήσας ὁ βασιλεὺς „Ἐπ' ἀραῖς“ εἶπεν „ἐχθρῶν μετακληθεὶς εὐχὰς ἤδη τρεῖς τὰς ὑπὲρ ἐκείνων πεποίησαι. Φεῦγε δὴ θάττον, ὅξυ πάθος ἐστὶ θυμός, μὴ τι καὶ νεώτερον ἐργάσασθαι βιασθῶ. Πόσον πλῆθος χρημάτων, ἀνοητότατε, καὶ δωρεῶν, πόσῃν δὲ εὐφημίαν καὶ δόξαν ἀρῆρησαι σαυτὸν,

φρενοβλαφῆς ὢν! Ἐπανελεύσῃ φέρον ἀπὸ τῆς ξένης ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἀγαθὸν μὲν οὐδέν, ὄνείδη δὲ καὶ πολλὴν ὡς ἔοικεν αἰσχύνῃ, οὕτως σοὶ τῶν κατὰ τὴν ἐπιστήμην ἐφ' οἷς πρότερον ἐσεμνόνου γελασθέντων.“ Ὁ δὲ „Τὰ μὲν πρότερα πάντα“ εἶπεν „ἐστὶ λόγια καὶ χρησμοί, τὰ δὲ μέλλοντα λέγεσθαι γνώμης τῆς ἐμῆς εἰκασίαι.“ Καὶ τῆς δεξιᾶς λαβόμενος μόνος μόνῳ συναβούλευε, δι' ὧν, ὡς ἂν οἶόν τε ἦ, φυλάξαιτο τὸν ἀντίπαλον στρατόν, ἀσέβημα κατηγορῶν αὐτοῦ μέγιστον· τί γάρ, εἴποι τις ἂν, ἰδιότης καὶ συμβουλεύεις τὰ ἐναντία τοῖς χρησμοῖς ὑποτιθέμενος, εἰ μὴ ἴρα τῶν λογίων αἰσαὶ βουλαὶ δυνατώτεραι;

54. Φέρε δὲ οὖν καὶ τὰς καλὰς αὐτοῦ παραινέσεις ἐξετάσωμεν, ὡς τριτηνητευμέναι πρὸς ὁμολογουμένην ἦταν τῶν ἀεὶ νικῶν δυναμένων. Εἰδὼς γὰρ Ἑβραίοις μίαν ὁδὸν ἀλώσεως παρινομίαν, διὰ λαγνείας καὶ ἀκολασίας, μεγάλου κακοῦ, πρὸς μῆζον κακόν, ἀσέβειαν, ἄγχι αὐτοῦς ἐσπούδασεν, ἡδονὴν δέλταρ προτιθεῖς. „Εἰσὶ γάρ“ εἶπεν „αἱ ἐγχώριοι γυναῖκες, ὡ βασιλεῦ, διαφέρουσιν τὴν ὄψιν ἑτέρων. Ἄνηρ δὲ οὐδενὶ μᾶλλον εὐάλωτος ἢ γυναικὸς εὐμορφία. Ταῖς οὖν περικαλλεστιάταις εἶν ἐπιτρέψῃς μισθαρεῖν καὶ δημοσιεύειν, ἀγκιστρεύονται τὴν νεότητα τῶν ἀντιπάλων. Ὑφηγητέον δὲ αὐταῖς, μὴ εὐθὺς ἐμπαρέχσθαι τοῖς ἐθέλουσι τὴν ὥραν· ὁ γὰρ ἀγκισμὸς ὑποκνίζων τὰς ὁρμὰς ἐπιθερεῖ μᾶλλον, καὶ τοὺς ἔρωτας ἀναφλέξει. Τραχηλιζόμενοι δὲ ταῖς ἐπιθυμίαις πάντα ὑπομενοῦσι δρᾶν τε καὶ πάσχειν. Πρὸς δὲ τὸν οὕτω διακείμενον ἐραστὴν λεγέτω [*] φρουατομένη τις τῶν ἐπὶ τὴν θήραν ἀλιφομένων.“ „Οὐ θέμις τῆς ὀμιλίας σοὶ τῆς ἐμῆς ἀπολαῦσαι, πρὶν ἂν ἐκδικαιτηθῆς μὲν

τὰ πάτρια, μεταβαλὼν δὲ τιμῆσιν ἄπερ ἐγώ. Πίστις δὲ μοι τῆς βαβαίου μεταβολῆς γένοιτο ἂν ἀρίθηνος, ἣν ἐθελήσῃ μετασχεῖν τῶν αὐτῶν σπονδῶν τε καὶ θυσιῶν, ὡς ἀγάλμασι καὶ ξοάνοις καὶ τοῖς λοιποῖς ἀριδρύμασιν ἐπιτελοῦμεν. “ “ Ὁ δὲ ἄτε σαγηνευθεὶς πάγαις πολυθιδέσι, κάλλει καὶ στωμυλίας χριφαγωγίαις οὐδὲν ἀντιπῶν, ἐξηγωνισμένος τὸν λογισμὸν ἄθλιος ὑπηρστήσει τοῖς προσταττομένοις, ἀναγραφεὶς τοῦ πάθους δοῦλος. “

Phinees fervore divino correptus.

55. Ὁ μὲν δὴ τοιαῦτα συνεβούλευσεν. Ὁ δὲ οὐκ ἄπο σκοποῦ νομίσας εἶναι τὰ λοχθέντα, τὸν κατὰ μοιχῶν νόμον παρακαληνόμενος καὶ τοὺς ἐπὶ φθορῆ καὶ πορνείᾳ κινημένους ἀνελὼν, ὡς εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἐγράφησαν, ἀνέδην ἐπιτρέπει ταῖς γυναίξι τὰς ὀμίλλας πρὸς οὓς ἂν ἐθέλωσι ποιῶνθαι. Αἰσθῆσις δὲ ἀδελφῆς τὴν πληθὺν τῶν μβιρακίων ἐπήγοντο, πολὺ πρότερον τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀπατῶσαι καὶ τρέπουσαι ταῖς γοητείας πρὸς ἀσέβειαν, ἕως υἱὸς τοῦ ἀρχιερέως Φινεὲς ἐπὶ τοῖς γινομένοις σφόδρα χαλεπήνας — δεινότητιον γὰρ αὐτῷ κειτεφαινετο, εἰ ὑπ' ἓνα καιρὸν ἄμφοι τὰ τε σώματα καὶ τὰς ψυχὰς ἐπιδεδόκασι, τὰ μὲν ἡδοναῖς, τὰς δὲ τῷ παρανομοῦν καὶ ἀνοσιουργεῖν — ἐνθαινεύσατο νθανβιαν ἀνδρὶ καλῇ καὶ ἀγαθῷ προσήκουσαν. Ἰδὼν γὰρ τινα τῶν ἀπὸ τοῦ γένους θύοντα καὶ βισιόντα πρὸς πόρνην, μήτε κικυρότα εἰς τὸ ἔδαφος, μήτε λανθάνειν τοὺς πολλοὺς πειρώμενον, μήθ' οὐα φιλοῦ, κλέπτοντα τὴν εἴσοδον, ἀλλὰ μετ' ἀναισχύντιον θράσους τὴν ἀκοσμίαν ἐπιδικνύμενον καὶ φρουατιόμενον ὡς ἐπὶ σερμῶν πράγματι τῷ καταγελάστῳ, πάνυ πικρανθεὶς καὶ πληρωθεὶς ὀργῆς δικαίας ἐπεισδραμῶν ἔτι καὶ

εὐνήν κειμένους ἀμφοτέρους, τὸν τε ἐραστήν καὶ τὴν εἰταίραν, ἀναιρεῖ, προσαναταμών καὶ τὰ γεννητικά, διότι σποραῖς ὑπηρετήσαν ἐκθέσμοις. Τοῦτο θεασάμενοί τις τὸ παράδειγμα τῶν τὴν ἐγκράτειαν καὶ θεοσεβειαν ἐξελωκώτων προστάξαντος Μωσέως ἐμμήσαντο, καὶ πάντας τοὺς τελεσθέντας τοῖς χειροποιήτοις συγγενεῖς καὶ φίλους ἤβηδὸν ἀελέοντες τὸ μὲν μίasma τοῦ ἔθνους ἐκκαθαίρουσι διὰ τῆς τῶν προηδικηκότων ἀπαραιτήτου τιμωρίας, τοὺς δὲ ἄλλους παρασχόντας ἀπολογίαν ἐναργεσιάζει ὑπὲρ τῆς αὐτῶν εὐσεβείας περιεποιήσαντο, μηδένα τῶν ἀφ' αἵματος κατακρίτων οἰκτισάμενοι, μήτ' ἐλέω τὰ ἀδικήματα αὐτῶν παρελθόντες, ἀλλὰ καὶ καθαρὸν νομίσαντες τοὺς αὐτόχειρας. Ὅθεν οὐδενὶ παρεχώρησαν τὴν ἐπέξοδον φέρουσαν τοῖς δρωσιν ἀψευδέστατον ἔπαινον. Τετρακισχιλίους δὲ φασὶ πρὸς τοῖς δυσμυρίοις [*] ἀναιρεθῆναι μιᾷ ἡμέρᾳ, σινανααιρεθέντος εὐθύς τοῦ κοινοῦ μίasmatos, ὃ πᾶσαν τὴν στρατιάν ἐκτρίβου. Τῶν δὲ καθαρῶν ἐπιτελεσθέντων, ὡς ἀριστεῖ γέρας ἐπάξιον τῷ νύμφῳ τοῦ ἀρχιερέως, ὃς πρῶτος ἐπὶ τὴν ἀμυναν ὤρμησεν, ἐξήτει παρασχεῖν Μωσῆς· φθάνει δὲ χρησμοῖς δαρησάμενος ὁ θεὸς Φινεῖ τὸ μέγιστον ἀγαθόν, εἰσῆτην ὃ μηδεὶς ἰκανὸς ἀνθρώπων παρασχεῖν· πρὸς δὲ τῇ εὐσῆνῃ καὶ παγκρατησίαν ἱερωσύνης αὐτῷ, καὶ γένηται κληρονομίαν ἀναφαίρετον.

Expeditio contra Balacem victoriá magnáque praeda ornata. (56. 57.)

56. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐμφυλίων οὐδὲν ἔτι ἦν ἐπόλοιπον κακῶν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι πρὸς αὐτομολίαν ἢ προδοσίαν ὑπωπτεύοντο πάντες ἀπολώλεσαν, ἔδοξεν εἶναι καιρὸν

δαιότατος τῆς ἐπὶ τὸν Βαλιάκην στρατείας, ἄνδρα
καὶ βεβουλευμένον ἐργάσασθαι κακὰ καὶ δεδρα-
βεβουλευμένον μὲν διὰ τοῦ μάντεως, ὃν ἤλπισεν
τισι δυνήσεσθαι καθλεῖν τὴν δύναμιν τῶν Ἰβραί-
δεδρακότα δὲ διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀσελγείας καὶ
πορνείας, αἱ τὰ μὲν σώματα λαγνείαις, τὰς δὲ ψυχὰς
ἐκ τῶν χρωμένων διέφθειραν. Παντὶ μὲν οὖν τῷ
τῷ πολεμῆν οὐκ ἔδοκίμαζεν, εἰδὼς τὰ ὑπερόρτια πλή-
ταλοντα περὶ αὐτοῖς, καὶ ἅμα λυσιτελὲς ἡγούμενος
ἐπιβίας εἶναι συμμάχων, τοῖς προκείμενοις βοηθούς.
τίνδην δὲ τοὺς ἡβῶντας ἐπιλέξας χιλίους, ἐκ φυλῆς
λεβὶ θύμης δώδεκα χιλιάδας, τοσαῦται γὰρ ἦσαν αἱ φυλαί,
στρατηγὸν ἐλόμενος τοῦ πολέμου Φινεές, πῆρσαν ἤδη
εἰς τὴν εὐνοίαν στρατηγικῆς εὐτολμίας, ἐπὶ καλοῖς ἱεροῖσι ἐξέ-
βη τὸς ὀπλίτας καὶ θαρσύνων τοιάδῃ διωξήσοι. „Οὐχ
ἐκράτους ἀρχῆς ὁ πυρῶν ἀγὼν ἐστίν, οὐδὲ ὑπὲρ τοῦ
κτελεσθαι τὰ ἑτέρων, περὶ ὧν ἢ μόνον ἢ μάλιστα εἰσιν
ἐπιβουλοί, ἀλλ' ὑπὲρ εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος, ὧν τοὺς
ἐχθρούς συγγενεῖς καὶ φίλους ἠλλοτριώσαν οἱ ἐχθροί,
ἐπιβουλοὶ γενόμενοι τοῖς ὑπαχθῆσι χαλεπῆς ἀπωλείας.
ὧν οὖν ἄστοπον οἰκῶν μὲν αὐτόχειρας γεγενῆσθαι
ἐπιβουλοῦσάντων, ἐχθρῶν δὲ χαλεπώτερον ἠδικηκότων
ἐχθροῦσθαι, καὶ τοὺς μὲν μαθόντας ἀδικεῖν ἀνελεῖν βια-
σόμενοι, τοὺς δὲ διδάξαντας ἀτιμωρήτους καταλιπεῖν,
ἐπιβουλοῦσάντων πάντων αἰτίους εἶναι συμβέβηκεν, ὧν ἢ δεδράκασιν
ἐπιβουλοῦσάντων ἐκείνοι.“

17. Νευρωθέντες οὖν ταῖς παραινέουσιν ἐκείνοι, καὶ
ἐν ταῖς ψυχαῖς προὔπηρχε γυναικείας ζωνυρή-
σεως, ὡς ἐφ' ὁμολογουμένην νίκη πρὸς τὸν ἀγῶνα ἴεντο
ἐπιβουλοῦσάντων ἀητήτοις· καὶ συμπλακέντες τοσαύτη πε-
πλοῖο IV.

N

ριουσία ῥώμης καὶ τόλμης ἐχρήσαντο, ὡς ἱερεῦσαι μὲν τοὺς ἀντιπάλους, αὐτοὺς δὲ πάντας σώους ἐπανελθεῖν, οὐδενὸς ἀποθανόντος, ἀλλ' οὐδὲ τρωθέντος. [*] Ὑπέλαβεν ἄν τις τῶν ἀγνοούντων τὸ συμβεβηκός, ἰδὼν αὐτοὺς ἐπανιόντας, οὐκ ἀπὸ πολέμου καὶ παρατάξεως ἀφικνεῖσθαι μᾶλλον ἢ τῶν ἐν ταῖς ὀπλοσκοπίαις ἐπιδείξεων, ὥς ἔθος ἐν εἰρήνῃ ποιεῖσθαι· γυμνάσματα δὲ εἰσὶ καὶ μβλέται συγκροτουμένων τὰ κατ' ἐχθρῶν ἐν φίλοις. Τὰς μὲν οὖν πόλεις ἢ κατασκάπτοντες ἢ ἐμπιπράντες ἠφάνισαν, ὡς μηδ' εἰ τὴν ἀρχὴν ὠκίσθησαν εἰπεῖν ἔχειν· αἰχμαλώτων δὲ σωμάτων ἀπερίληπτον ἀριθμὸν ἀπαγαγόντες ἀνδρας μὲν καὶ γυναῖκας κτείνειν ἐδικαίωσαν, τοὺς μὲν, ὅτι βουλευμάτων καὶ χειρῶν ἤρξαν ἀδίκων, τὰς δέ, ἐπεὶ κατεγοήτευσαν τὴν Ἑβραίων νεότητα, παραιτίας γενομένας αὐτοῖς ἀκολασίας καὶ ἀσεβείας καὶ τὰ τελευταῖα θανάτου· νέοις δὲ κομιδῇ παισὶ καὶ παρθένοις συνέγνωσαν, ἀμνηστίαν τῆς ἡλικίας ἐφελκομένης. Λείας δὲ πολλῆς ἄγαν εὐπορήσαντες· ἕκ τε τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκιῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν κατ' ἀγροὺς ἐπαύλων — ἦν γὰρ ἐν τοῖς χωρίοις οὐκ ἐλάττων τῆς ἐν τοῖς ἄστεσιν — ἦκον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐπηχθισμένοι τὸν παρὰ τῶν ἐχθρῶν πάντα πλοῦτον. Ἐπαινέσας δὲ Μωσῆς τὸν τε στρατηγὸν Φινεὲς καὶ τοὺς παραταξαμένους ἐπὶ τε τοῖς κατορθώμασι καὶ ὅτι ταῖς ὠφελείαις οὐκ ἐπέδραμον, τὴν λείαν μόνοι διασφρατερίσασθαι διανοηθέντες, ἀλλ' εἰς μέσον προέθεσαν, ἵνα καὶ οἱ κατυμείναντες ἐν ταῖς σκηναῖς μετάσχωσι, προστάττει τοὺς μὲν ἔξω τοῦ στρατοπέδου καταμένειν τινὰς ἡμέρας, τῷ δὲ μεγάλῳ ἱερεῖ καθᾶραι τοῦ φόνου τοὺς ἀπὸ τῆς παρατάξεως ἦκοντας τῶν συμμάχων. Καὶ γὰρ εἰ νόμιμοι αἱ κατ' ἐχθρῶν

σφαιραί, ἀλλ' ὃ γὰρ κτείνων ἄνθρωπον, οἱ καὶ δικαίως καὶ ἀμυνόμενος καὶ βιασθεὶς, ὑπαίτιος εἶναι δοκεῖ, διὰ τὴν ἀνωτάτω καὶ κοινὴν συγγένειαν. Οὗ χάριν καὶ Φαρασίων ἐδέχθη τοῖς κτείνουσι πρὸς ἀπαιλλαγὴν τοῦ νομισθέντος ἄγους γεγενῆσθαι.

Prædæ distributio.

58. Μὲν οὐ πολὺν μέντοι χρόνον καὶ τὴν λαίαν διένειμε, τοῖς μὲν στρατευσαμένοις — ὀλίγος δὲ ἀριθμὸς ἦσαν παρὰ τοὺς ἠσυχάσαντας — διδοὺς ἡμῖν μέρος, θάτερον δὲ τοῖς καταμαίνουσι ἐν τῷ στρατοπέδῳ· δίκαιον γὰρ ὑπέλαβον εἶναι καὶ τούτοις μεταδοῦναι τῆς ὠφελείας, οἱ καὶ μὴ τοῖς σώμασι, ταῖς γοῦν ψυχαῖς διαγωνισαμένοις. Οἱ γὰρ ἔφραδοι, τῶν ἀγωνιστῶν οὐκ ἐλαττούμενοι ταῖς προθυμίαις, χρόνῳ καὶ τῷ φθασθῆναι μόνον ὑστεροῦσι. Λαβόντων δὲ τῶν μὲν ὀλίγων πλείω διὰ τὸ προκινδυνεύσαι, τῶν δὲ πλείονων ἐλάττω διὰ [*] τὴν ἔνδον καταμονήν, ἔδοξεν ἀναγκαῖον εἶναι πάσης τῆς λαίας τὰς ἀπαρχὰς καθιερωῦσαι. Τὸ μὲν οὖν πανθηκοστὸν οἱ ἐφραδεύσαντες, παντακοσιαστὴν δὲ μοῖραν οἱ προπολιμήσαντες εἰσήνεγκαν. Τῶν δὲ ἀπιαρχῶν τὰς μὲν παρὰ τῶν στρατευσαμένων τῷ μεγάλῳ ἱερῷ προσιάττειν δοθῆναι, τὰς δὲ παρὰ τῶν καταμαίναντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῖς νεωκόροις, οἷς ὄνομα Αἰθίοιαι. Χιλιάρχοι δὲ καὶ δεκατόνταρχοι καὶ ὁ ἄλλος ὄμιλος λοχαγῶν καὶ ταξιάρχῶν ὑπὲρ τε τῆς αὐτῶν σωτηρίας καὶ τῶν στρατευσαμένων καὶ τῆς παντὸς λόγου κρείττονος νίκης ἐθελοντικῶς κομίζουσαν ἐξαιρέτους ἀπαρχὰς, κόσμον τε χρυσοῦν ὅσον ἕκαστος ἐκ τῆς λαίας ἀνεῖρε, καὶ σκευὴ πολυτελέστατα, ὧν πάλιν ὕλη χρυσοῦς ἦν. Ἄ Μωσῆς λαβόν, καὶ τὴν οὐ-

σέβειαν τῶν φερόντων ἀγάμενος, ἀνατίθησιν ἐν τῇ καθιερωμένῃ σκηνῇ, τῆς εὐχαριστίας τῶν ἀνδρῶν ὑπόμνημα. Παγκάλῃ δὲ ἡ διανομὴ τῶν ἀπαρχῶν· τὰς μὲν τῶν μὴ πεπολεμηκότων, ἡμίσειαν ἀρετῆς τὴν χωρὶς ἔργων προθυμίαν αὐτὸ μόνον ἐπιδειξαμένων, τοῖς νεωκόροις ἀπέειμε· τὰς δὲ τῶν ἀγωνισαμένων, οἱ σώμασι καὶ ψυχαῖς ἐκινδύνευσαν ὀλόκληρον ἀνδραγαθίαν παρασχόμενοι, τῷ προεσθηκότι τῶν νεωκόρων, ἱερεῖ τῷ μεγάλῳ· τὰς δὲ τῶν ταξιαρχῶν, ἅτε ἡγεμονικάς, τῷ συμπάντων μεγάλῳ ἡγεμόνι θεῷ.

Duarum tribuum pecuariarum actiones cum Mose. (59. 60.)

59. Πάντες οὗτοι διεπολεμήθησαν οἱ πόλεμοι μήπω διαβεβηκότων Ἰορδάνην τὸν ἐγχώριον ποταμόν, πρὸς τοὺς τῆς ἀντιπέρας γῆς οἰκήτορας εὐδαίμονος καὶ βαθείας, ἐν ἣ πολλὴ πεδιάς σιτοφόρος καὶ χιλὸν κτήνεσιν ἐνεγκεῖν ἀγαθή. Ταύτην ὡς ἐθεάσαντο τὴν χώραν αἱ κτηνοτρόφοι δύο φυλαί, μοῖρα τοῦ συμπαντος ἕκτη στρατοῦ, Μωσῆν ἰκέτεον ἐπιτρέψαι τὰς κληρουχίας ἐνταυθοῖ λαβεῖν αὐτάς, ἥδη ποτὲ ἰδρυθείσας· ἐπιτηδειότατον γὰρ εἶναι ἔφασκον τὸν τόπον ἐνέμεσθαι τε καὶ ἐμβόσκεισθαι θρέμμασιν, εὐδρον ὄντα καὶ εὐχορτον καὶ πρῶβατευσίμην ἀφθονον πόαν ἀπαντοματίζοντα. Ὁ δὲ νομίσας αὐτοὺς ἢ προεδρία τὴν διανομὴν τὰ τε γέρα πρὸ καιροῦ λαμβάνειν ἀξιῶν ἢ πρὸς τοὺς μέλλοντας πολέμους ἀποκνεῖν, ἐφεδρενόντων ἔτι πλείονων βασιλέων, οἱ τὴν εἴσω τοῦ ποταμοῦ χώραν ἐκεκλήρωντο, πάνυ δυσχεράνας πρὸς ὄργην ἐπικρίνεται καὶ φησὶν· „Ὑμεῖς μὲν οὖν ἐνταυθοῖ καθεδεῖσθε σχολὴν ἐν οὐ δέοντι καὶ ἀργίαν ἔξοντες; τοὺς δὲ ὑμέτερους οἰκίους καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους

οἱ λειπόμενοι τραχηλιοῦσι πόλεμοι, καὶ τὰ μὲν ἄθλα μόνοις ὑμῖν ὡς ἐπὶ κατωρθωμένοις πᾶσι δοθήσεται, μάχαι δὲ καὶ πόνοι καὶ [*] ταλαιπωρίαὶ καὶ οἱ ἀνωτάτω κίνδυνοι ἑτέρους ἀναμενοῦσιν; Ἀλλ' οὐ δίκαιον ὑμᾶς μὲν εἰρήνην καὶ τὰ ἐκ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ καρποῦσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους πολέμοις καὶ κακοῖς τοσοῦτοις ἀμυθήτοις ἐναθλεῖν, οὐδὲ προςθήκης τὸ ὅλον μέρος *) εἶναι· τὸ ἐναγτίον γὰρ ἔνεκα τῶν ὅλων τὰ μέρη κληρονομίας ἀξιοῦται. Πάντες ἐστὲ ἰσότημοι, γένος ἓν, οἱ αὐτοὶ πατέρες, οἰκία μία, ἔθνη τὰ αὐτά, κοινωνία νόμων, ἄλλα μυρία, ὧν ἕκαστον τὴν οἰκειότητα συνδεῖ καὶ πρὸς εὐνοίαν ἀρμόζεται. Διὰ τί δὲ τῶν ἴσων ἐν τοῖς μεγίστοις καὶ ἀναγκαιοτάτοις ἀξιοθέντες ἐν ταῖς διανομαῖς πλεονεκτήσετε, ὡς ἢ ἄρχοντες ὑπηκόων ἢ δεσπότες δούλων καταφρονήσαντες; Ἔδει μὲν ὑμᾶς ταῖς ἑτέρων πληγαῖς πεπαιδεῦσθαι· φρονίμων γὰρ ἀνδρῶν μὴ ἀναμένειν ἄχρις ἂν ἐπ' αὐτοὺς ἔλθῃ τι δεινόν. Νυνὶ δὲ παραδείγματα ἔχοντες οἰκεία τοὺς πατέρας, οἱ κατεσκέφαντο τήνδε τὴν χώραν, καὶ τὰς ἐκείνων συμφορὰς καὶ τῶν συναπονοηθέντων — ἅπαντες γὰρ ἔξω δυοῖν ἀπώλοντο —, δεόν μὴδενὶ τῶν ὁμοίων συνεπιγράφεσθαι, δειλίαν, ὧ̄ κενοὶ φρενῶν, ζηλοῦτε ὡς οὐκ εὐαλωτότεροι γενησόμενοι, καὶ τὰς προθυμίας ὑποσκελίζετε τῶν ἀνδραγαθίζεσθαι προαιρουμένων, ἐκλύοντες καὶ παριέντες αὐτῶν τὰ φρονήματα; Τοιγάρτοι σπεύδοντες ἁμαρτάνειν σπεύδετε καὶ πρὸς τιμωρίας· ἢ γὰρ δίκη μόλις μὲν εἴωθε κινεῖσθαι, κινήθεισα δὲ ἀπαξ φθάνει προκαταλαμβάνουσα τοὺς ἀποδιδράσκοντας. Ὅταν οὖν ἅπαντες μὲν οἱ ἐχθροὶ καθαιρεθῶσιν, ἔφθρος δὲ μὴδὲς ἔτι

*) Mang. conflict: οὐδὲ προςθήκη τὸ ὅλον μέρος κτλ.

προσδοκᾶται πόλεμος, ἐν δὲ ταῖς εὐθύναις ἀνεπίληπτοι δοκιμασθῶσιν οἱ σύμμαχοι, μὴ λιποτάξιον, μὴ λιποστράτιον, μηδὲν ἄλλο τῶν ἐφ' ἣτιη διαπεπραγμένοι, παραμεμενηκότες δὲ ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους φαίνονται, καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς προθυμίαις, ἐρημωθῆ δὲ πᾶσα ἡ χώρα τῶν προενοκηκῶτων· τῆνικαῦτα δοθήσεται τὰ γέρα καὶ τὰ ἀριστεῖα ταῖς φυλαῖς ἐξ ἴσου.“

60. Τὴν δὲ νοῦθεσίαν πράως ἐνεγκόντες ὡς υἱοὶ γνήσιοι σφόδρα εὖνου πατρός — ἤδεισαν γὰρ αὐτὸν οὐ καταλαζονεούμενον ἀρχῆς ἐξουσία, προκηδόμενον δὲ πάντων, καὶ δικαιοσύνην καὶ ἰσότητα τιμώντα, καὶ τὸ μισοπόνηρον οὐκ ἐπ' ὀνειδεί, σωφρονισμῷ δὲ τῶν βελτιοῦσθαι δυναμένων ἀεὶ ποιούμενον — „Εἰκότως μὲν“, ἔφασαν, „ἀγανακτεῖς, εἰ τοῦτο ὑπέληφας, ὅτι τὴν συμμαχίαν ὑπολιπόντες πρὸ καιροῦ τὰς λήξεις λαβεῖν ἐπειγόμεθα. Χρὴ δὲ σαφῶς εἰδέναι, ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς φοβεῖ τῶν σὺν ἀρετῇ, καὶ ἂν ἐπιπονώτατον τυγχάνῃ. Κρήνομεν δὲ ἀρετῆς ἔργα, πειθαρχεῖν τέ [*] σοι τοιαῦδε ἡγεμόνι καὶ τῶν δεινῶν μὴ ὑστερίζειν καὶ ἐν ἀπάσαις ἐξετάζεσθαι ταῖς μελλούσαις στρατείαις, ἄχρις ἂν τὰ πράγματα λάβῃ τέλος αἴσιον. Ἡμεῖς μὲν οὖν, καθ' ἃ καὶ πρότερον, συνταξάμενοι διαβησόμεθα τὸν Ἰορδάνην ἐν ταῖς παντευχίαις, οὐδενὶ τῶν ὀπλιτῶν πρόσασιν παρασχόντες μονῆς· υἱοὶ δὲ κομιδῇ νήπιοι καὶ θυγατέρες καὶ μητέρες καὶ γυναῖκες καὶ τὸ πλῆθος τῶν βοσκημάτων, εἰς ἐπιτρέπης, ὑπολελείφονται, παισὶ μὲν καὶ γυναῖξιν οὐσίας ἐπαύλει· δὲ θρέμμασι κατασκευασάτων ἡμῶν, ἵνα μηδὲν ἐξ ἐπιδρομῆς δεινὸν πάθωσιν ἐν ἀτειχίστοις καὶ ἀφρουρήτοις προκαταληφθέντες.“ Ὁ δὲ ἄλλω τῷ βλέμματι καὶ πραοτέρῳ τῇ φωνῇ „Ἀφενδούσῃ ὑμῶν“, ἔφη, „βέβαιοι με-

νοῦσιν ὡς ἤτήσασθε λήξεις. Ὑπολείπεσθε μὲν ὡς ἀξι-
οῦτε γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ βοσκήματα, κατὰ λόχους
δὲ αὐτοὶ διαβαίνετε μετὰ τῶν ἄλλων ὠπλισμένοι καὶ ἐκτε-
ταγμένοι πρὸς μάχην, ὡς αὐτίκα, ἦν δέη, πολεμήσοντες.
Λύθεις δέ, ὅταν ἅπαντες οἱ ἐχθροὶ καθαιρεθῶσι καὶ γε-
νομένης εἰρήνης τὴν χώραν οἱ κεκρατηκότες διανείμονται,
καὶ ὑμεῖς ἐπανλεύσεσθε πρὸς τοὺς οἰκείους, τῶν ἐπι-
βαλλόντων ἀπολαύσοντες ἀγαθῶν καὶ καρπωσόμενοι ἦν
εἴλεσθε μοῖραν.“ Ταῦτα εἰπόντος καὶ ὑποσχομένου
πληρωθέντες εὐθυμίας καὶ χαρᾶς τοὺς μὲν οἰκείους μετὰ
τῶν θρεμμάτων ἀσφαλῶς ἐν ἐρύμασι δυσαλώτοις, ὧν τι
πλεῖστα χειροποίητα ἦν, ἰδρύνονται, τὰ δὲ ὄπλα ἀναλα-
βόντες ἐξέθεον τῶν ἄλλων συμμάχων προθυμότερον, ὡς
ἢ μόνοι πολεμήσοντες ἢ προαγωνιούμενοι * πάντων*. Ὅ-
γὰρ προλαβὼν τινα δωρεὰν προθυμότερος εἰς τὴν συμ-
μαχίαν, ἀποτίνειν ἀναγκαῖον ὄφλημα νομίζων, οὐ χαρίζε-
σθαι. — Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν βασιλείαν πεπραγμένα
αὐτῷ μεμνῆνται. Λεκτέον δὲ ἐξῆς καὶ ὅσα διὰ τῆς ἀρ-
χιερωσύνης καὶ νομοθετικῆς κατώρθωσεν· καὶ γὰρ ταύ-
τας περιεποιήσατο τὰς δυνάμεις ὡς ἀρμοιτούσας μάλι-
στα βασιλείᾳ.

Π Ε Ρ Ι
Β Ι Ο Υ Μ Ω Σ Ε Ω Σ
Λ Ο Γ Ο Σ Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο Σ.

DE
V I T A M O S I S
LIBER SECUNDUS.

[II, 134.]

Moses rex, legislator, pontifex, propheta.

1. Ἡ μὲν προτέρα σύνταξις ἐστὶ περὶ γενέσεως τῆς Μωσείως καὶ τροφῆς, ἔτι δὲ καὶ παιδείας καὶ ἀρχῆς, ἣν οὐ μόνον ἀνεπιλήπτως, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐπαινετῶς ἤρξε, καὶ τῶν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ ταῖς ὁδοιπορίαις, ἐπὶ τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσῃ καὶ κατὰ τὴν ἐρήμην πεπραγμένων, ἃ δύνανται πᾶσαν λόγων ὑπερβῆσαι, καὶ προσέτι πόνων οὓς κατώρθωσε, καὶ κληρουχιῶν ἃς ἐκ μέρους ἀπένευψε τοῖς στρατευσαμένοις· ἣν δὲ νυνὶ συντάττομεν, περὶ τῶν ἐπομένων καὶ τῶν ἀκολουθῶν. Φασὶ γὰρ τινες οὐκ ἄπο σκοποῦ, μόνον ἂν οὕτω τὰς πόλεις ἐπιδοῦναι πρὸς τὸ

βέλτιον, ἔάν οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν, ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν. Ὁ δὲ ἐκ περιττοῦ φαίνεται μὴ μόνον ταύτας ἐπιδεδειγμένους τὰς δυνάμεις ἐν ταύτῳ, τὴν τε βασιλικὴν καὶ φιλόσοφον, ἀλλὰ καὶ τρεῖς ἑτέρας, ὧν ἡ μὲν πραγματεύεται περὶ νομοθεσίαν, ἡ [*] δὲ περὶ ἀρχιερωσύνην, ἡ δὲ τελευταία περὶ προφητείαν. Περὶ ὧν νυνὶ λέγειν εἰλόμην ἀναγκαίως· ὑπέλαβον γὰρ τῷ αὐτῷ πάντα ἐφαρμόττειν, εἰ ἐγένετο προνοία θεοῦ βασιλεύς τε καὶ νομοθέτης καὶ ἀρχιερεὺς καὶ προφήτης, καὶ ἐν ἐκάστῳ τὰ πρωτεῖα ἠνέγκατο. Διὰ τί δὲ τῷ αὐτῷ πάντα ἐφαρμόττει, δηλωτέον. Βασιλεῖ προσήκει προστάττειν ἢ χρῆ, καὶ ἀπαγορεύειν ἢ μὴ χρῆ. Πρόσταξις δὲ τῶν πρακτέων καὶ ἀπαγόρευσις τῶν οὐ πρακτέων ἴδιον νόμον, ὡς εὐθὺς εἶναι τὸν μὲν βασιλέα νόμον ἔμφυχον, τὸν δὲ νόμον βασιλέα δίκαιον. Βασιλεὺς δὲ καὶ νομοθέτης ὀφείλει μὴ τὰ ἀνθρώπεια μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ θεῖα συνεπισκοπεῖν· οὐ γὰρ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης κατορθοῦνται τὰ βασιλέων καὶ ὑπηκόων πράγματα. Δι' ἣν αἰτίαν ἐδέησε τῷ τοιούτῳ τῆς πρώτης ἱερωσύνης, ἵνα ἐπὶ τελείοις ἱεροῖς καὶ ἐπιστήμῃ τελείᾳ τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας ἀποτροπὴν μὲν κακῶν, μετουσίαν δὲ ἀγαθῶν αὐτῷ τε καὶ τοῖς ἀρχομένοις αἰτῆται παρὰ τοῦ ἰλεω καὶ ταῖς εὐχαῖς συνεπινεύοντος. Πῶς γὰρ οὐ τελεσφορήσει τὰς εὐχὰς ὁ καὶ ἐκ φύσεως εὐμενὴς καὶ τοὺς γνησίως θεραπεύοντας αὐτὸν προνομίας ἀξιῶν; Ἀλλ' ἐπειδὴ μυρία καὶ βασιλεῖ καὶ νομοθέτῃ καὶ ἀρχιερεῖ τῶν ἀνθρωπείων καὶ θείων ἄδηλα — γεννητὸς γὰρ οὐδὲν ἥττον καὶ θνητὸς ἐστίν, εἰ καὶ τοσοῦτον καὶ οὕτως ἄφθονον περιβέβληται κληρὸν εὐπραγιῶν — ἀναγκαίως καὶ προφητείας ἔτυχεν, ἵνα ὅσα μὴ λογισμῷ δύναται καταλαμβάνειν, ταῦτα προνοία θεοῦ

εὔροι· ὧν γὰρ ὁ νοῦς ἀπολείπεται, πρὸς ταῦτα ἡ προφητεία φθάνει. Καλή γε ἡ συζυγία καὶ παναρμόνιος τῶν τεττάρων δυνάμεων· ἐμπλεκόμεναι γὰρ καὶ ἀλλήλων ἐχόμεναι συγχορεύουσι, τὰς ὀφειλίας ἀντιλαμβάνουσαι τε καὶ ἀντεκτίνουσαι, μιμούμεναι τὰς παρθέτους Χάριτας, αἷς μὴ διαζεύγνυσθαι νόμος φύσεως ἀκίνητος. Ἐφ' ὧν δεόντως εἶποι τις ἂν ὁ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν εἶωθε λέγεσθαι, ὅτι ὁ μίαν ἔχων καὶ πάσας ἔχει.

Legislatori quatuor virtutes necessariae, quas Moses habuit.

2. Ῥητέον δὲ πρῶτον περὶ τῶν κατὰ τὴν νομοθετικὴν ἔξιν. Οὐκ ἄγνωῶ μὲν οὖν, ὅτι τῷ μέλλοντι ἀρίστῳ γενήσεσθαι νομοθέτῃ προσήκει παντελέσι καὶ ὀλοκλήροις κεχρηῆσθαι ταῖς ἀρεταῖς πάσαις, ἐπειδὴ καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις οἱ μὲν ἐγγυτάτω γένους εἰσὶν, οἱ δὲ πόρρω, συγγενεῖς δὲ πάντες ἀλλήλων, καὶ τῶν ἀρετῶν τὰς μὲν προσπεφυκέναι νομιστέον μᾶλλον ἐνίοις πράγμασι, τὰς δὲ ἥττον ὤκειῶσθαι. [*] Νομοθετικῇ δὲ ἀδελφὰ καὶ συγγενῇ τέτταρα ταυτὶ διαφερόντως ἐστί· τὸ φιλάνθρωπον, τὸ φιλοδίκαιον, τὸ φιλάγαθον, τὸ μισοπόνηρον. Ὑπὸ γὰρ τούτων ἐκάστου παρακαλεῖται πᾶς, ὅτῳ ζῆλος εἰσέρχεται τοῦ νομοθετεῖν· φιλανθρωπίας μὲν εἰς μέσον προτιθέναι τὰς κοινωφελεῖς γνώμας ἀναδιδασκούσης· δικαιοσύνης δέ, ὡς ἰσότητα τιμητέον καὶ ὡς τὸ κατ' ἀξίαν ἀπονεμητέον ἐκάστοις· φιλαγαθίας δὲ ἀποδέχεσθαι τὰ φύσει καλὰ καὶ παρέχειν ἅπασιν τοῖς ἀξίοις ἀταμίευστα πρὸς ἀφθονωτάτην χρῆσιν· μισοπονηρίας δὲ προβεβλήσθαι τοὺς ἀτιμάζοντας ἀρετὴν καὶ ὡς κοινὸν δυσμετεῖς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ὑποβλέπεσθαι. Μέγα μὲν οὖν,

εἶ τῳ καὶ ἐν τι τῶν λεχθέντων λαβεῖν ἐγένετο, θαυμα-
στόν δέ, ὡς ἔοικε, τούτων ἀθρόον περιδράξασθαι δυ-
νηθῆναι, οὗ μόνος Μωσῆς ἐφικέσθαι δοκεῖ, τρανώσας
εὖ μάλα τὰς εἰρημένας ἀρετὰς ἐν οἷς διετάξατο. Συνί-
σασσι δὲ οἱ ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἐντυγχάνοντες, ἄς οὐκ ἂν,
εἰ μὴ τοιοῦτος ἐπεφύκει, συνέγραψεν ὑψηλισμένου
θεοῦ καὶ παραδέδωκε τοῖς ἀξίοις χρῆσθαι, κτημάτων τὸ
κάλλιστον, τῶν ἀγαματοφορουμένων ἐν τῇ ψυχῇ παρα-
δειγμάτων ἀπεικονίσματα καὶ μιμήματα, ἃ καὶ οἱ δηλω-
θέντες νόμοι γέγονασι, σαφέστατα τὰς λεχθείσας ἐμ-
φαίνοντες ἀρετὰς.

*Mosis leges praestantissimae, quia firmissimae (3) et ab
exteris acceptae, praecipue quod diei septimi cele-
brationem attinet (4).*

3. Ὅτι δὲ αὐτός τε νομοθετῶν ἄριστος τῶν παντα-
χοῦ πάντων ὅσοι παρ' Ἑλλησιν ἢ βαρβάρους ἐγένοντο,
καὶ οἱ νόμοι κάλλιστοι καὶ ὡς ἀληθῶς θεῖοι, μηδὲν ὦν
χρῆ παραλιπόντες, ἐναργεστάτη πίστις ἦδε. Τὰ μὲν
τῶν ἄλλων νόμιμα, εἴ τις ἐπὶ τῷ λογισμῷ, διὰ μυρίας
προφάσεις εὐρήσει κεκινημένα, πολέμοις ἢ τυραννίσιν ἢ
τισιν ἄλλοις ἀβουλήτοις, ἃ νεωτερισμῷ τύχης κατασκή-
πτει. Πολλάκις δὲ καὶ τροφή πλεονάσασα χορηγίαις καὶ
περιοσίαις ἀφθόνοις καθῆκε νόμους, τὰ λίαν ἀγαθὰ
τῶν πολλῶν φέρειν οὐ δυναμένων, ἀλλὰ διὰ κόρον ἐξυ-
βριζόντων. Ὑβρις δὲ ἀντίπαλον νόμος. Τὰ δὲ τούτου
μόνου βέβαια, ἀσάλευτα, ἀκράδαντα, καθάπερ σφραγῖσι
φύσως αὐτῆς σσημασμένα, μένει παγίως ἀφ' ἧς ἡμέ-
ρας ἐγράφη μέχρι νῦν, καὶ πρὸς τὸν ἔπειτα πάντα δια-
μνεῖν ἐλπίς αὐτὰ αἰῶνα ὡσπερ ἀθάνατα, ἕως ἂν ἥλιος

καὶ σελήγη καὶ ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος ἦ. Τοσαύταις γούν χρησαμένου τοῦ ἔθνους μεταβολαῖς κατὰ τε εὐπραγίας καὶ τὸ ἐναντίον, οὐδέν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ μικρότατον τῶν [*] διατισταγμένων ἐκινήθη, πάντων ὡς ἔοικε τὸ σεμνὸν καὶ θεοπρεπὲς αὐτῶν ἐκτετιμηκότων. Ἄ δὲ μήτε λιμὸς ἢ λοιμὸς ἢ πόλεμος, ἢ βασιλεὺς ἢ τύραννος, ἢ ψυχῆς ἢ σώματος ἢ παθῶν ἢ κακιῶν ἐπανάστασις, ἢ τι ἄλλο θεήλατον ἢ ἀνθρώπειον κακὸν ἔλυσε, πῶς οὐ περιμάχητα καὶ παντὸς λόγου κρείττονα κωδέστηκεν;

4. Ἄλλ' οὐπω τοῦτο θαυμαστόν, καίτοι μέγα καθ' αὐτὸ δεόντως ἂν νομισθῆν, τὸ ἐξ ἅπαντος τοῦ χρόνου πεφυλάχθαι τοὺς νόμους ἐν βεβαίῳ· ἀλλ' ἐκείνο θαυμασιώτερον, ὡς ἔοικε, τὸ μὴ μόνον Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους σχεδὸν ἅπαντας, καὶ μάλιστα οἷς ἀρετῆς πλείων λόγος, πρὸς τὴν ἀποδοχὴν αὐτῶν καὶ τιμὴν ὠσιῶσθαι. Γέρας γὰρ τοῦτο ἔλαχον ἐξαιρετον, ὃ μηδενὶ πρόσεστιν ἑτέρῳ. Σημεῖον δὲ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ βάρβαρον, ὡς ἔπος εἶπεῖν, οὐδεμία πόλις ἐστίν, ἢ τὰ ἑτέρας νόμιμα τιμᾶ, μόλις δὲ καὶ τῶν αὐτῆς εἰς ἀεὶ περιέχεται, πρὸς τὰς τῶν καιρῶν καὶ τῶν πραγμάτων μεθαρμοζομένη τροπὰς. Ἀθηναῖοι τὰ Λακεδαιμονίων ἔθη καὶ νόμιμα προβέβληται, καὶ Λακεδαιμόνιοι τὰ Ἀθηναίων. Ἄλλ' οὐδὲ κατὰ τὴν βάρβαρον Αἰγύπτιοι τοὺς Σκυθῶν νόμους φυλάττουσιν, ἢ Σκύθαι τοὺς Αἰγυπτίων, ἢ, συνελόντι φράσαι, τοὺς τῶν κατ' Ἑυρώπην οἱ τὴν Ἀσίαν οἰκοῦντες, ἢ τοὺς τῶν Ἀσιανῶν ἔθνῶν οἱ ἐν Ἑυρώπῃ. Ἀλλὰ σχεδὸν οἱ ἀφ' ἡλίου ἀνιόντος ἄχρι δυομένου, πᾶσα χώρα καὶ ἔθνος καὶ πόλις, τῶν ξενικῶν νομί-

μων ἀλλοτριουῶνται, καὶ οἶονται τὴν τῶν οἰκείων ἀποδο-
 χὴν, εἰ τὰ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀτιμάζοιεν, συναυξήσειν.
 Ἄλλ' οὐχ ὧδε τὰ ἡμέτερα ἔχει· πάντας γὰρ ἐπάγεται καὶ
 συνεπιστρέφει, βαρβάρους, Ἑλληνας, ἠπειρώτας, νησι-
 ώτας, ἔθνη τὰ ἐϋα, τὰ ἐσπέρια, Εὐρώπην, Ἀσίαν, ἅπα-
 σαν τὴν οἰκουμένην, ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα. Τίς γὰρ
 τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἐβδόμην οὐκ ἐκτετίμηκεν, ἄνεσιν πόνων
 καὶ ῥιψιῶν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς πλησιάζουσιν, οὐκ ἐλευ-
 θέροις μόνον, ἀλλὰ καὶ δούλοις, μᾶλλον δὲ καὶ ὑποζυ-
 γίοις διδούς; φθάσει γὰρ ἢ ἐκχειρῖα καὶ πρὸς πᾶσαν
 ἀγγέλην καὶ ὅσα πρὸς ὑπηρεσίαν γέγονεν ἀνθρώπου, κα-
 θάπερ δοῦλα θεραπεύοντα τὸν φύσει δεσπότην· φθά-
 σαι καὶ πρὸς δένδρων καὶ φυτῶν ἅπασαν ἰδέαν, οὐ γὰρ
 ἔρνος, οὐ κλάδον, ἀλλ' οὐδὲ πέταλον ἐρεῖται τεμεῖν, ἢ
 καρπὸν ὄντιναοῦν δρέψασθαι, πάντων διαφθιμένων κατ'
 ἐκείνην [*] τὴν ἡμέραν καὶ ὡσπερ ἐλευθερίαν ἀγόντων,
 κοινῷ κηρύγματι μηδενὸς ἐπιψαύοντος. Τίς δὲ τὴν λε-
 γομένην νηστείαν οὐ τέθηπε καὶ προσκυνεῖ, καὶ μάλιστα
 δι' ἔτους ἀγομένην, τῆς ἱερομηνίας αὐστηρότερον καὶ
 σεμνότερον τρόπον; Ἐν ἧ μὲν γὰρ [οὐ] πολὺς ἄκρατος
 καὶ τράπεζαι πολυτελεῖς, καὶ ὅσα περὶ ἐδωθὴν καὶ πόσιν
 ἀφθονα πάντα, δι' ὧν αἱ ἀκόρεστοι γαστρὸς ἡδοναὶ
 συναύξονται, προσαναρτήγησιν καὶ τὰς ὑπογαστρίους
 ἐπιθυμίας· ἐν ἧ δὲ οὐ σιτίον, οὐ ποτὸν ἔξιστι προσ-
 ενέγκασθαι, καθαραῖς ὅπως διανοαῖς μηδενὸς ἐνοχλοῦν-
 τος μηδὲ ἐμποδίζοντος σωματικοῦ πάθους, ὅποια φιλεῖ
 συμβαίνειν ἐκ πλησμονῆς, βορτάζωσιν, ἰλασκόμενοι τὸν
 πατέρα τοῦ παντός αἰσίοις εὐχαῖς, δι' ὧν ἀμνηστειάν μὲν
 παλαιῶν ἀμαρτημάτων, κτήσιν δὲ καὶ ἀπόλαυσιν νέων
 ἀγαθῶν εὐώθασιν αἰτεῖσθαι.

Legum Mosaicarum versio graeca eiusque historia. (5-7.)

5. Τὸ δὲ τῆς νομοθεσίας ἱεροπρεπὲς ὡς οὐ παρὰ Ἰουδαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τριθάυμασται, δῆλον ἔκ τε τῶν εἰρημένων ἤδη καὶ ἔκ τῶν μελλόντων λέγεσθαι. Τὸ παλαιὸν ἐγράφησαν οἱ νόμοι γλώσση Χαλδαϊκῇ, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμειναν ἐν ὁμοίῳ τὴν διάλεκτον οὐ μεταβάλλοντες, ἕως μήπω τὸ κάλλος εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἀνέφησαν αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ ἔκ τῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνεχοῦς μελέτης καὶ ἀσκήσεως τῶν χρωμένων αἰσθησις ἐγένετο καὶ ἑτέροις, καὶ τὸ κλέος ἐφοῖτα πανταχόσε — τὰ γὰρ καλὰ καὶ ἂν φθόνῳ πρὸς ὀλίγον ἐπισκιασθῆ χρόνον, ἐπὶ καιρὸν αὐθις ἀναλάμπει φύσεως εὐμενεία — δεινὸν ἠγησάμενοί τινες, εἰ οἱ νόμοι παρὰ τῷ ἡμίσει τμήματι τοῦ ἀνθρώπων γένους ἐξετασθήσονται μόνῳ τῷ βαρβαρικῷ, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν εἰς ἅπαν ἀμοιρήσει, πρὸς ἐρμηνείαν τὴν τούτων ἐτράποντο. Τὸ δὲ ἔργον ἐπεὶ καὶ μέγα ἦν καὶ κοινωφελές, οὐκ ἰδιώταις οὐδ' ἄρχουσιν ὧν οὐ πολὺς ἀριθμὸς, ἀλλὰ βασιλεῦσι καὶ βασιλέων ἀντέθη τῷ δοκιμωτάτῳ. Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος ἐπικληθεὶς τρίτος μὲν ἦν ἀπ' Ἀλεξάνδρου τοῦ τὴν Αἴγυπτον παραλαβόντος, ἀρεταῖς δὲ ταῖς ἐν ἡγεμονίᾳ πάντων, οὐχὶ τῶν καθ' αὐτὸν μόνον, [*] ἀλλὰ καὶ τῶν πάλαι πώποτε γεγενημένων ἀριστος, οὐ καὶ μέχρι νῦν τοσαύταις ὑστερον γενεαῖς ἄδεται τὸ κλέος, πολλὰ δείγματα καὶ μνημεῖα τῆς μεγαλοφροσύνης κατὰ πόλεις καὶ χώρας ἀπολιπόντος, ὡς ἤδη καὶ ἐν παροιμίας εἶδει τὰς ὑπερόγκους φιλοτιμίας καὶ μεγάλας κατασκευὰς Φιλαδελφείου ἀπ' ἐκείνου καλεῖσθαι. Συνόλωσ μὲν οὖν ἡ τῶν Πτολεμαίων οἰκία διαφερόντως παρὰ τὰς ἄλλας βα-

σιλείας ἤκμασεν, ἐν δὲ τοῖς Πτολεμαίοις ὁ Φιλάδελφος ὅσα γὰρ εἰς ἔδρασεν οὗτος ἐπαινεῖα, μόλις ἐκείνοι πάντες ἀθρόοι διεπρόξαντο, γενόμενος καθάπερ ἐν ζώῳ τὸ ἡγεμονεῦον, κεφαλὴν τρόπον τινὰ τῶν βασιλείων.

6. Ὁ δὲ τοιοῦτος ζῆλον καὶ πόθον λαβὼν τῆς νομοθεσίας ἡμῶν εἰς Ἑλλάδα γλωττίαν τὴν Χαλδαϊκὴν μεθαρμόζεσθαι διενεβῆτο, καὶ πρέσβεις εὐθύς ἐξέπεμπε πρὸς τὸν τῆς Ἰουδαίας ἀρχιερεῖα καὶ βασιλεία — ὁ γὰρ αὐτὸς ἦν — τό τε βούλημα δηλῶν καὶ προτρέπων ἀριστίνδην ἐλέσθαι τοὺς τὸν νόμον διερμηνεύοντας. Ὁ δὲ, οἷα εἰκός, ἡσθαις καὶ νομισαῖς οὐκ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης περὶ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐσπουδακέναι τὸν βασιλεία, σκυρῆμενος τοὺς παρ' αὐτῷ δοκιμωτάτους Ἑβραίων, οἳ πρὸς τῇ πατρῴῃ καὶ τῇ Ἑλληνικῇ ἐπιπαιδευντο παιδοῖαν, ἄσμενος ἀποστεῖλαι. Ὡς δὲ ἦκον, ἐπὶ ξυλίαν κληθέντες λόχοις ἀστειοῖς καὶ σπουδαίοις τὸν ἐστιάτορα ἐνώχουν ἀνθεσσιῶντες. Ὁ μὲν γὰρ ἀπεπειρῶτο τῆς ἐκείνου σοφίας, καινὰς, ἀλλ' οὐ τὰς ἐν ἔθῳ ζητήσας προτυπῶν· οἳ δὲ εὐστόχως καὶ εὐθυβόλως, οὐκ ἐπιτρέποντος μακρηγορεῖν τοῦ καιροῦ, καθάπερ ἀποφθεγγόμενοι τὰ προταθέντα διαλύοντο. Δοκιμασθέντες δὲ εὐθύς ἤρξαντο τὰ τῆς καλῆς πρεσβείας ἐπιτελεῖν, καὶ λογιζάμενοι παρ' αὐτοῖς, ἔσον εἴη τὸ πρῶγμα θεσπισθέντας νόμους χρησιμοῖς διερμηνεύειν, μήτ' ἀφελεῖν τι μήτε προσθαῖναι μήτε μεταθαῖναι δυναμένους, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἰδέαν καὶ τὸν τύπον αὐτῶν διαφυλάττοντας, ἐσκόπων τὸ καθαρώτατον τῶν περὶ τὸν τόπον χωρῶν ἔξω πόλεως· τὰ γὰρ ἐντὸς τοίχους, ἅτε παντοδαπῶν πληρωθέντα ζώων, διὰ νόσους καὶ τελευτὰς καὶ τὰς ὑγιαίνοντων οὐκ εὐαγεῖς πράξεις ἦν ὑποπτα. Νῆσος ἡ Φάρος πρόκειται τῆς Ἀλεξανδρείας,

ἧς ἀνχὴν ὑποταίνιος τέταται πρὸς τὴν πόλιν, περικλυζόμενος [*] οὐκ ἀγχιβαθεῖ, τὰ δὲ πολλὰ τεναγώδει θαλάττη, ὡς καὶ τῆς τῶν κυμάτων φορᾶς τὸν πολὺν ἦχον καὶ πάταγον ἐκ πάνυ μακροῦ διαστήματος προεκλύεσθαι. Τοῦτον ἐξ ἀπάντων τῶν ἐν κύκλῳ κρίνοντες ἐπιτηδειότατον εἶναι τὸν τόπον ἐνησυχᾶσαι καὶ ἐνηρεμῆσαι καὶ μόνῃ τῇ ψυχῇ πρὸς μόνους ὁμιλῆσαι τοὺς νόμους, ἐνταυθοῖ κατέμειναν καὶ τὰς ἱεράς βίβλους λαβόντες ἀνατείνουσιν ἅμα αὐταῖς καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανόν, αἰτούμενοι τὸν θεὸν μὴ διαμαρτεῖν τῆς προθέσεως. Ὁ δὲ ἐπινεύει ταῖς εὐχαῖς, ἵνα τὸ πλεῖστον ἢ καὶ τὸ σύμπαν γένος τῶν ἀνθρώπων ὠφελῆθῃ, χρησόμενον εἰς ἐπανόρθωσιν βίου φιλοσόφοις καὶ παγκάλοις διατάγμασι.

7. Καθίσαιτες δὲ ἐν ἀποκρίφῳ καὶ μηδενὸς παρόντος ὅτι μὴ τῶν τῆς φύσεως μερῶν, γῆς, ὕδατος, ἀέρος, οὐρανοῦ, περὶ ὧν πρῶτον τῆς γενέσεως ἔμελλον ἰεροφαντήσειν — κοσμοποιῖα γὰρ ἢ τῶν νόμων ἐστὶν ἀρχή — καθάπερ ἐνθουσιῶντες προεφῆτεον οὐκ ἄλλα ἄλλοι, τὰ δὲ αὐτὰ πάντες ὀνόματα καὶ ῥήματα, ὡςπερ ὑποβολέως ἐκάστοις ἀοράτως ἐνηχοῦντος. Καίτοι τίς οὐκ εἶδεν, ὅτι πᾶσα μὲν διάλεκτος, ἢ δὲ Ἑλληνικὴ διαφερόντως, ὀνομάτων πλουτεῖ, καὶ ταῦτόν ἐνθύμημα οἷόν τε μεταφράζοντα καὶ παραφράζοντα σχηματῖσαι πολλαχῶς, ἄλλοτε ἄλλας ἐφαρμόζοντα λέξεις. Ὅπερ ἐπὶ ταύτης τῆς νομοθεσίας οὐ φασὶ συμβῆναι, συνενεχθῆναι δὲ εἰς ταῦτό κύρια κυρίοις ὀνόμασι, τὰ Ἑλληνικὰ τοῖς Χαλδαϊκοῖς, ἐναρμοσθέντα εὖ μάλα τοῖς δηλουμένοις πράγμασιν. Ὅν γὰρ τρόπον οἶμαι γεωμετρίας καὶ διαλεκτικῆς τὰ σημαινόμενα ποικιλίαν ἐρμηνείας οὐκ ἀνέχεται, μένει δὲ ἀμετάβλητοι

ἢ ἐξ ἀρχῆς τεθεῖσα, τὸν αὐτὸν ὡς ἕοικε τρόπον καὶ οὗτοι συντρέχοντα τοῖς πράγμασιν ὀνόματα ἐξεῦρον, ἅπερ δὴ μόνα ἢ μάλιστα τρανώσειν ἔμελλεν ἐμφαντικῶς τὰ δηλούμενα. Σαφεστάτη δὲ τούτου πίστις· ἐάν τε Χαλδαῖοι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶτταν, ἐάν τε Ἕλληνες τὴν Χαλδαίων ἀναδιδαχθῶσι καὶ ἀμφοτέραις ταῖς γραφαῖς ἐντύχωσι, τῇ τε Χαλδαϊκῇ καὶ τῇ διερμηνευθείσῃ, καθάπερ ἀδελφάς, μᾶλλον δὲ ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐν τε τοῖς πράγμασι καὶ τοῖς ὀνόμασι τεθήπασι καὶ προσκυνούσιν, οὐχ ἐρμηνεῖς ἐκείνους, ἀλλ' ἱεροφάντας καὶ προφήτας προσγορεύοντες, οἷς ἐξεγένετο συνδραμεῖν λογισμοῖς εἰλικρινέσι τῷ Μωσέως καθαρωτάτῳ πνεύματι. Διὸ καὶ μέχρι νῦν ἀνά πᾶν ἔτος ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ἄγεται κατὰ τὴν Φάρον νῆσον, εἰς ἣν οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ παμπληθεῖς ἕτεροι διαπλέουσι, τό τε [*] χωρίον σεμνύνοντες, ἐν ᾧ πρῶτον τὸ τῆς ἐρμηνείας ἐξέλαμψε, καὶ παλαιᾶς ἔνεκα εὐσεβείας ἀεὶ νθαζούσης εὐχαριστήσονται τῷ Θεῷ. Μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐχαριστίας οἱ μὲν πηξόμενοι σκηναῖς ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, οἱ δὲ ἐπὶ τῆς αἰγιαλλίδος ψάμμου κατακλίναντες ἐν ὑπαίθρῳ μετ' οἰκείων καὶ φίλων ἐστιῶνται, πολυτελεστέραν τῆς ἐν βασιλεῖσι κατασκευῆς * ταύτην * τὴν ἀκτὴν νομίζοντες. Οὕτω μὲν οἱ νόμοι ζηλωτοὶ καὶ περιμάχητοι πᾶσιν ἰδιώταις τε καὶ ἡγεμόσιν ἐπιδείκνυνται, καὶ ταῦτα ἐκ πολλῶν χρόνων τοῦ ἔθνους οὐκ εὐτυχοῦντος· τὰ δὲ τῶν μὴ ἐν ἀκμαῖς πέφυκε πῶς ἐπισκιάζεσθαι. Εἰ δὲ γένοιτό τις ἀφορμὴ πρὸς τὸ λαμπρότερον, πόσῃν εἰκὸς ἐπίδοσιν γονήσεσθαι; Καταλιπόντας ἂν οἶμαι τὰ ἴδια καὶ πολλὰ χαίρειν φράσαντας τοῖς πατρίοις ἐκάστοις μεταβαλεῖν ἐπὶ τὴν τούτων μόνων τιμὴν· εὐτυχία γὰρ τοῦ

PHILO IV.

O

τῶν παραβαινόντων ὤρισαν· οἱ δὲ [*] ὑμεινους δόξαντες εἶναι τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐνθένδε ἐποιήσαντο, πόλιν δὲ τῷ λόγῳ κτίσαντες καὶ ἰδρυσάμενοι πρότερον, ἣν ἐνόμιζον οἰκειοτάτην εἶναι καὶ προπεωδεστάτην τῇ κτισθείσῃ πολιτείᾳ, καὶ διὰ τῆς τῶν νόμων θέσεως πρότερον ἐφήρμοζον. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρότερον ὑπολαβὼν, ὅπερ ἦν, τυραννικὸν τε καὶ δεσποτικὸν ἄνευ παραμυθίας προστάττειν ὡς οὐκ ἐλευθέροις, ἀλλὰ δούλοις, τὸ δὲ ὑστερον ἐμβλῆς μὲν, οὐ μὴν τελείως ἐπαινετόν, ἅπασιν τοῖς κριταῖς ἔοικεν, ἐν ἑκατέρῳ τῶν λεχθέντων διήνεγκεν. Ἐν τῷ γὰρ ταῖς προστάξεσι καὶ ταῖς ὑπογορεύσεσιν ὑποτίθεται καὶ παρηγορεῖ τὸ πλεον ἢ καλεῖται, μὲντιὰ προοιμιῶν καὶ ἐπιλόγων τὰ πλεῖστα καὶ ἀναγκαιότατα πειρώμενος ὑφηγεῖσθαι, τοῦ προτρέψασθαι χάριν μᾶλλον ἢ βιάσασθαι· πόλεως τε χειροποιήτου κτίσιν † καὶ † ἀρχὴν ποιήσασθαι τῆς γραφῆς ταπεινότερον ἢ κατ' ἀξίαν τῶν νόμων ὑπολαβὼν εἶναι, πρὸς τὸ μέγεθος καὶ κάλλος τῆς ὅλης νομοθεσίας ἀκριβεστάτη ὄψει τῇ κατὰ διάνοιαν ἀπιδῶν καὶ νομίσας αὐτὴν κρείττονα καὶ θειοτέραν ἢ ὥστε κίγκλον τινὲ τῶν ἐπὶ γῆς ὀρισθῆναι, τῆς μεγαλοπόλεως τὴν γένεσιν εἰσηγήσατο, τοὺς νόμους ἐμφερεστάτην εἰκόνα τῆς τοῦ κόσμου πολιτείας ἠγησάμενος εἶναι.

10. Τῶν γοῦν ἐν μέρει διατεταγμένων τὰς δυνάμεις εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζειν ἐθέλησειεν, εὐρήσει τῆς τοῦ παντὸς ἁρμονίας ἐπιεμένας καὶ τῷ λόγῳ τῆς αἰδίου φύσεως συναμδούσας. Διὸ καὶ τοὺς ἀφθόνων μὲν ἀγαθῶν ἀξιοθέντας, ὅσα κατ' εὐεξίαν σωματίων καὶ τὰς περὶ πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ τὰ ἄλλα ἐκτὸς εὐτυχίας, ἀρετῆς δὲ ἀφρηιάσαντας, καὶ οὐκ ἀνάγκη, γνώμη δὲ ἔκονσιω πανουργίαν καὶ τὰς ἄλλας κακίας, ὡς μέγα ὄφρ-

λος τὴν-μεγίστην ζημίαν ἐπιτηδεύσαντας, καθάπερ οὐκ ἀνθρώπων ἐχθρούς, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου, τὰς ἐν ἔθει τιμωρίας οὐ φησιν ὑπομεῖναι, ἀλλὰ καινοτάτας καὶ παρηλλαγμένας, ἃς ἐμεγαλούργησεν ἡ πάρεδρος τῷ θεῷ μισοπόνηρος δίκη, τῶν τοῦ παντός δραστικωτάτων στοιχείων ἐπιθεμένων, ὕδατος καὶ πυρός, ὡς καιρῶν περιόδους τοὺς μὲν κατακλυσμοῖς φθαρῆναι, τοὺς δὲ καταφλεχθέντας ἀπολέσθαι. Ἠελάγη μὲν ἄρθέντα καὶ ποταμοὶ μετεωρισθέντες, ἀνθιγενεῖς τε καὶ χεῖμαρῆροι, τὰς ἐν τῇ πεδιάδι πόλεις ἀπάσας ἐπέκλυσαν καὶ κατέσυραν, τὰς δὲ κατὰ τὴν ὄρεινὴν αἰ μεθ' ἡμέραν καὶ ἰνύκτωρ συνεχεῖς καὶ ἀδιάστατοι ὄμβρων φοραί. Χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων πάλιν τοῦ γένους συναυξηθέντος καὶ εἰς πολυανθρωπίαν ἐπιδόντος, ἐπειδὴ τὸ περὶ τοὺς προγόνους πάθος οἱ [*] ἀπόγονοι μάθημα σωφροσύνης οὐκ ἐποιήσαντο, πρὸς δὲ ἀκολασίας ἐτρέποντο, ζηλωταὶ χαλεπωτέρων ἐπιτηδευμάτων γενόμενοι, πυρὶ τούτους ἀναλῶσαι διανοήθη. Τότε οὖν, ὡς μνηύει τὰ λόγια, κεραννοὶ ῥυέντες ἐξ οὐρανοῦ τοὺς τε ἀσεβεῖς κατέπρησαν καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν· καὶ μέχρι τοῦ νῦν μνημεῖα τοῦ συμβεβηκότος ἀλέκτου πάθους δείκνυται κατὰ Συρίαν, ἐρείπια καὶ τέφρα καὶ θεῖον καὶ καπνός, καὶ ἡ ἔτι ἀναδιδομένη φλόξ ἀμαυρὰ καθάπερ διασμυχομένου πυρός. Ἐν δὲ τούτῳ συνέβαινε τοὺς τε ἀσεβεῖς ταῖς εἰρημέναις τιμωρίαις κολάζεσθαι, καὶ τοὺς καλοκἀγαθία διενηροχότας εὐπάσχειν, ἀρετῆς ἐπαξίων ἄθλων τυγχάνοντας. Ἐν μὲν γὰρ τῇ φορᾷ τοῦ κεραννίου πυρός οἰκήτορσιν αὐτοῖς ὅλης χώρας ἐμπιμπραμένης, εἰς μόνος ἀνὴρ μέτοικος ἐπιφροσύνῃ θείᾳ σώζεται, διότι τῶν ἐγχωρίων παρανομημάτων οὐδὲν ἠσπάσατο, τῶν

μετοίκων εἰωθότων ἀσφαλείας ἔνεκα τὰ ξενικὰ τιμᾶν. ἐπεὶ τοῖς ἀτιμάζουσι κίνδυνος ἐκ τῶν ἀντοχθόνων ἔπεται. Καίτοι γ' οὐκ ἐπ' ἄκρον ἦκε σοφίας, ὡς διὰ τελειότητα τῆς ἐν αὐτῷ φύσεως τοσοῦτου γέρωσ ἀξιωθῆναι, ἀλλ' ὅτι *μόνος* τοῖς πολλοῖς οὐ συνηνέχθη πρὸς τὸ ἄβροδίαιτον ἀποκλίνασι καὶ πάσας μὲν ἡδονάς, πάσας δὲ ἐπιθυμίας χορηγίαις ἀφθόνοις ἀνάψασιν ὡσπερ φλόγα λασίῳ ὕλῃ κεχυμένην.

11. Κατὰ δὲ τὸν μέγαν κατακλυσμόν, ὀλίγου δέω φάναι, τοῦ σύμπαντος ἀνθρώπων γένους φθειρομένου τὸν Νῶε οἶκον ἀπαθῆ γενέσθαι παντὸς κακοῦ λόγος ἔχει, τὸν πρεσβύτατον καὶ ἡγεμόνα τῆς οἰκίας, ἐπειδὴ συνέβαινε μηδενὸς ἀδικήματος ἔκουσίου προσάψασθαι. Τὸν δὲ τρόπον τῆς σωτηρίας, ὡς ἱεραὶ βίβλοι περιέχουσιν, ἄξιον ἱστορῆσαι, διὰ τε μεγαλουργίαν καὶ ἄμικελτίωσιν ἡθῶν. Νομισθεὶς γὰρ εἶναι ἐπιτήδειος μὴ μόνον ἀμοιρῆσαι τῆς κοιτῆς συμφορᾶς, ἀλλὰ καὶ δευτέρας γενέσεως ἀνθρώπων αὐτὸς ἀρχὴ γενέσθαι, θείαις προτάξεσιν, ἃς ὑφηγοῦντο οἱ χρησμοί, ξύλινον δημιουργήσας ἔργον μέγιστον εἰς πήχεις τριακοσίους μῆκος καὶ πεντήκοντα εὐρὸς καὶ τριάκοντα ὕψος, καὶ συνεχῆ κατασκευασάμενος ἔνδον οἰκήματα, ἐπίπεδα καὶ ὑπερῶα, τριώροφα καὶ τετρώροφα, καὶ τροφᾶς ἐτοιμασάμενος, ἀπ' ἐκάστου γένους ζώων ὅσα χερσαῖα καὶ πτηνὰ εἰσήγαγεν ἄρῃεν τε καὶ θῆλυ, σπέρματα ὑπολειπόμενος πρὸς καταλλαγὴν καιρῶν τῶν αὐθις ποτε γενησομένων. ἦδει γὰρ τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ ἴλεω, καὶ, ἂν εἰ τὰ εἶδη φθαιροίτο, ἀλλὰ τοι τὴν ἐν τοῖς γένεσιν ἀφθαρσίαν, ἔνεκα τῆς πρὸς ὁμοιότητος [*] καὶ τοῦ μηδὲν κατὰ πρόθεσιν φόντων ποτὲ λυθῆναι, διαμένουσαν.

12. Οὐ χάριν πάντα ἐπειθάρχει, καὶ τὰ τέως ἡγρωμένα ἐξήμεροῦτο, καὶ οἷα νομεῖ καὶ ἀγελάρχῳ τιθασσενθέντα ἐπηκολούθει. Μετὰ δὲ τὴν εἴσοδον ἀπάντων εἴ τις ἐθεάσατο τὸ πλήρωμα, οὐκ ἂν διήμαρτεν εἰπών, ἀντίμιμον γῆς εἶναι πάσης, ἐν αὐτῷ φέρον τὰ ζώων γένη, ὧν καὶ ἡ σύμπασα γῆ τὰ ἀμύθητα εἶδη καὶ πρότερον ἤνεγκε καὶ ὕστερον ἀνδρῶν οἴσει. . . . Τὰ δὲ εἰκασθέντα χρόνοις ὕστερον οὐ μακροῖς ἀπέβαινε· τὸ μὲν γὰρ πάθος ἐλώφα καὶ ἡ τοῦ κατακλυσμοῦ φθορὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐμειοῦτο, τῶν τε ὄμβρων ἐπισχεθέντων καὶ τοῦ κατὰ πᾶσαν γῆν ἀναχυθέντος ὕδατος, πῆ μὲν ἀναλισκομένου τῷ ἀφ' ἡλίου φλογμῷ, πῆ δὲ ὑπονοστούντος εἰς χαράδρας καὶ φάραγγας καὶ τὰς ἄλλας τῆς γῆς κοιλότητας. Ὡς περ γὰρ θεοῦ προστάξαντος ἑκάστη φύσις, ὅπερ ἔχρησεν, οἷα δάνειον ἀναγκαῖον ἀπελάμβανε, θάλαττα καὶ πηγαὶ καὶ ποταμοί· πρὸς γὰρ τοὺς οἰκίους τόπους ἑκάστον ὑεῖθρον ὑπενόστει. Μετὰ δὲ τὴν κάθαρσιν τῶν ὑπὸ σελήην, ἀπολουσαμένης τῆς γῆς καὶ νέας ἀναφανείσης καὶ τοιαύτης, οἷαν εἰκὸς εἶναι ὅτε τὴν ἀρχὴν μετὰ τοῦ κόσμου παντὸς ἐκτίζετο, πρόβισιν ἐκ τοῦ ξυλίνου κατασκευάσματος αὐτὸς καὶ γυνῆ καὶ υἱοὶ καὶ αἱ τούτων γυναῖκες, καὶ μετὰ τῆς οἰκίας ἀγελῆδόν τὰ συνελλυθότα τῶν ζώων γένη πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων σποράν τε καὶ γένεσιν. Ταῦτα τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν εἰσὶν ἀριστεῖα καὶ ἄθλα, δι' ὧν οὐ μόνον αὐτοὶ καὶ γένη σωτηρίας ἔτυχον, τοὺς μεγίστους ἐκφυγόντες κινδύνους οἳ κατὰ τὸν τῶν στοιχείων νωτερισμὸν τοῖς πανταχοῦ πᾶσιν ἐπβειχίσθησαν, ἀλλὰ καὶ παλιγγενεσίας ἐγένοντο ἡγεμόνες καὶ δευτέρας ἀρχηγέ-

ται περιόδου, καθάπερ έμπυρεύματα τῶν ζῶων ἀρίστου γένους, ἀνθρώπων, ὑπολειφθέντες, ὃ τὴν ἡγεμονίαν τῶν περιγελῶν ἅπαξ ἁπάντων ἔλαχεν, ἀντίμιμον γεγονὸς θεοῦ δυνάμεων, εἰκὼν τῆς ἀοράτου φύσεως ἐμφανῆς, αἰδίου γενητή.

Π Ε Ρ Ι
Β Ι Ο Υ Μ Ω Σ Ε Ω Σ
Λ Ο Γ Ο Σ Τ Ρ Ι Τ Ο Σ.

DE
V I T A M O S I S
L I B E R T E R T I U S.

Moses sacerdos: ad quod munus sua et pietate (1) et morum castitate (2) idoneus fuit.

1. [*] Δύο μὲν ἤδη μέρη Μωσείως τοῦ βίου διεξελήλυθαμεν, τὸ περὶ βασιλείας καὶ νομοθετικῆς· τρίτον δὲ προσοδοτέον τὸ περὶ ἱερωσύνης. Ὁ τοίνυν μέγιστον καὶ ἀναγκαιότατον ἀρχιερεῖ προσεῖναι δεῖ, τὴν εὐσέβειαν, ἐν τοῖς μάλιστα οὗτος ἤσκησεν, ἅμα καὶ φύσεως εὐμοιρῆ χρησάμενος, ἣν ὥσπερ ἀγαθὴν ἄρουραν φιλοσο-

φία παραλαβοῦσα δογμάτων θεωρία παγκάλων ἐβελτίωσε· καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκεν ἢ τελειοποιηθῆναι τοὺς ἀρετῆς καρποὺς διὰ τε λόγων καὶ πράξεων. Τοιγαροῦν μετ' ὀλίγων ἄλλων φιλόθεός τε καὶ θεοφιλῆς ἐγένετο, καταπνευσθεὶς ὑπ' ἔρωτος οὐρανοῦ, καὶ διαφερόντως τιμήσας τὸν ἡγεμόνα τοῦ παντός, καὶ ἀντιτιμηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ. Τιμὴ δὲ ἀρμότιουσα σοφῶ θεραπεύειν τὸ πρὸς ἀλήθειαν ὄν· ἱερωσύνη δὲ θεραπείαν ἐπιτετήδευκε θεοῦ. Τοῦτου τοῦ γέρως, οὐ μείζον ἀγαθὸν ἐν τοῖς οὐσίῳ οὐκ ἔστιν, ἡξιούτο, χρησιμοῖς ἕκαστα τῶν εἰς τὰς λειτουργίας καὶ ἱεράς ὑπηρεσίας ἀναδιδασκόμενος.

2. Ἔδει δὲ πρότερον, ὡς περ τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα καθαρεῦσαι, μηδενὸς πάθους προσαψάμενοι· ἀλλ' ἀγνεῦσαι ἀπὸ πάντων ὅσα τῆς θιγητῆς ἐστὶ φύσεως, σιτίων καὶ ποτῶν καὶ τῆς πρὸς γυναῖκας ὁμιλίας. Ἀλλὰ ταύτης μὲν ἐκ πολλῶν χρόνων κατεφρόντισε, καὶ σχεδὸν ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον ἤρξατο [*] προφητεύειν καὶ θεοφορεῖσθαι, προσῆκον ἡγούμενος ἔτοιμον ἐμπαρέχειν ἀεὶ τοῖς χρησιμοῖς ἑαυτόν· σιτίων τε καὶ ποτῶν ἐπὶ τεσσαυράκοντα ἡμέρας ἐξῆς ἠλόγησε, δῆλον ὅτι τροφὰς ἔχων ἀμείνους τὰς διὰ θεωρίας, αἷς ἄνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ καταπνεόμενος τὴν μὲν διάνοιαν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ σῶμα διὰ τῆς ψυχῆς ἐβελτιούτο, καθ' ἑκάτερον πρὸς τὴν ἰσχὺν καὶ εὐεξίαν ἐπιδιδούς, ὡς τοὺς ἰδόντας ὕστερον ἀπιστεῖν. Εἰς γὰρ ὄρος ὑψηλότατον καὶ ἱερώτατον τῶν περὶ τὸν τόπον ἀελθῶν προστάξεσι θείαις, ὅπερ ἀπρόσιτον καὶ ἄβατον ἦν, εἰς ἐκεῖνον λέγεται διαμεῖναι τὸν χρόνον οὐδὲν ἐπιφερόμενος τῶν εἰς ἀναγκαίαν ἀπόλαυσιν τροφῆς, καὶ ἡμέραις ὕστερον, ὡς ἐλέχθη, τετταράκοντα κατέβαινε πολὺ καλλίων τὴν ὄψιν ἢ ὅτε ἀνῆει, ὡς τοῖς

ὄρωντας τρωθῆναι καὶ καταπεπληγῆσθαι, καὶ *μηδὲ* ἐπὶ πλέον ἀντέχειν τοῖς ὀφθαλμοῖς δύνασθαι κατὰ τὴν προσβολὴν ἡλιοειδοῦς φέγγους ἀπαστράπτοντος.

Moses in monte Sinai a Deo de fano exstruendo instituitur.

3. Ἔτι δὲ ἄνω διατρίβων ἐμυσταγωγεῖτο, παιδευόμενος τὰ κατὰ τὴν ἱερωσύνην πάντα, καὶ πρῶτα, ἃ δὴ πρῶτα τῇ τάξει, τὰ περὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ καὶ τὴν ἐν αὐτῷ κατασκευὴν. Εἰ μὲν οὖν τὴν χώραν, εἰς ἣν μετανίσταντο, ἤδη παρειλήφεσαν, ἀναγκαῖον [ἄν] ἦν ιδρύσασθαι περισημότατον νεῶν ἐν τῷ καθαρωτάτῳ λίθων πολυτελῶν ὕλης, καὶ περὶ αὐτὸ τεῖχη μεγάλα δεύμασθαι καὶ νεωκόροις παμπληθεῖς οἰκίας, ὀνομάσαντας ἱερόπολιν τὸν τόπον. Ἐπεὶ δὲ ἔτι κατὰ τὴν ἐρήμην ἐπλάζοντο, τοῖς μήπω παγίως ιδρυθεῖσιν ἤρμοττε φορητὸν ἔχειν ἱερόν, ἵνα ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις καὶ στρατοπεδείαις θυσίας ἀνάγωσι καὶ τὰ ἄλλα ὅσα κατὰ τὰς ἱερουργίας δρῶσι, μηδενὸς ἀμοιροῦντες ὧν χρῆ τοὺς ἐν πόλεσιν οἰκοῦντας. Σκηνὴν οὖν, ἔργον ἱερώτατον, δημιουργεῖν ἔδοξεν, ἧς τὴν κατασκευὴν θεσφάτοις λόγοις ἐπὶ τοῦ ὄρους Μωσῆς ἀνεδιδάσκετο, τῶν μελλόντων ἀποτελεῖσθαι σωμάτων ἀσωμάτους ἰδέας τῇ ψυχῇ θεωρῶν, πρὸς ἃς ἔδει καθάπερ ἀπ' ἀρχετύπου γραφῆς καὶ νοητῶν παραδειγμάτων αἰσθητὰ μιμήματα ἀπεικονισθῆναι. Προςῆκον γὰρ ἦν τῷ ὡς ἀληθῶς ἀρχιερεῖ, καὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ κατασκευὴν ἐπιτραπῆναι, ἵνα ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἤρμοσμένας καὶ συμφώνους τοῖς δημιουργηθεῖσι ποιῆται τὰς ἐν τῷ ἱεραῖσθαι λειτουργίας.

Tabernaculi externa structura. Columnae.

4. Ὁ μὲν οὖν τύπος τοῦ παραδείγματος ἐνεσφραγίζετο τῇ διανοίᾳ τοῦ προφήτου, διαζωγραφούμενος καὶ προδιαπλαττόμενος ἀφανῶς ἄνευ ὕλης ἀοράτοις εἶδεσι· τὸ δὲ ἀποτελεσμα πρὸς τὸν τύπον ἐδημιουργεῖτο, ἐναποματομένον τὰς σφραγίδας τοῦ τεχνίτου ταῖς προσφόροις ἐκάστω ὑλικάῃς οὐσίαις. Ἦν δὲ ἡ κατασκευὴ τοιαύδε. Ὀκτώ καὶ τεσσαράκοντα κίονες κέδρου [*] τῆς ἀσηπτοτάτης ἀπὸ στελέχων κοπέντες εὐεργεστῶν περιεβάλλοντο χρυσῷ βαθεῖ· καὶ ἔπειτα ἐκάστω δύο ἀργυραῖ βάσεις ὑπερείδοντο, καὶ κατὰ τὸ ἀκροκίονιον ἐφηρμόζετο χρυσῇ κεφαλῇ. Εἰς μὲν οὖν τὸ μῆκος τεσσαράκοντα κίονας διέταπτεν ὁ τεχνίτης, ἐκατέρωθεν τοὺς ἡμίσεις εἴκοσι, μηδὲν ἐν μέσῳ διάστημα ποιούμενος, ἀλλ' ἐξῆς ἐφαρμόζον καὶ συνάπτων, ἵνα οἷα τείχους ὄψις μία προφαίνεται· εἰς δὲ τὸ ἐσώτατον πλάτος τοὺς λοιποὺς ὀκτώ, ἕξ μὲν κατὰ τὴν μέσην χώραν, δύο δὲ ἐν ταῖς παρ' ἐκάτερα τῆς μέσης γωνίαις, τὸν μὲν ἐπὶ δεξιά, τὸν δὲ ἐπ' εὐώνυμα· κατὰ δὲ τὴν εἴσοδον ἄλλους τέτταρας, τὰ μὲν ἄλλα ὁμοίους, μίαν δὲ ἀντὶ δυοῖν ἔχοντας βάσιν τῶν ἐξ ἀντικρῦ, μεθ' οὓς ἐξωτάτω πέντε μόναις ταῖς βάσεσι διαφέροντας, χαλκαῖ γὰρ ἦσαν. Ὡστε τῆς σκηνῆς τοὺς σύμπαντας εἶναι, δίχα τῶν ἐν ταῖς γωνίαις δυοῖν ἀφανῶν, πέντε καὶ πενήκοντα ἐμφανεῖς, τὸν ἀπὸ μονάδος μέχρι δεκάδος τῆς παντελείας συμπληρούμενον ἀριθμόν. Εἰ δὲ βουλευθεῖη τις τοὺς ἐν τῷ προπυλαίῳ πέντε τῷ ὑπαίθρῳ συνάπτοντας, ὃ κέκληκεν αὐλήν, τιθέναι χωρὶς, ἀπολειφθήσεται ὁ ἀγιώτατος πεντηκοντάδος ἀριθμός, δύναμις ὧν τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου, ὅπερ ἐστὶ τῆς

τῶν ὄλων γενέσεως ἀρχή, συμπληρωθεὶς ἐκ τῶν ἐντὸς κιόνων· τεσσαράκοντα μὲν τῶν καθ' ἑκατέραν πλευρὰν εἴκοσιν, ἕξ δὲ τῶν ἐν μέσῳ δίχα τῶν ἐν ταῖς γωνίαις ἀποκεκρυμμένων, τεσσάρων δὲ τῶν ἀντικρῦ, ἐφ' ὧν τὸ καταπέτασμα. Τὴν δὲ αἰτίαν, ἧς ἕνεκα τοὺς πέντε τοῖς πενήκοντα συγκατατάττω καὶ χωρὶς αὐτῶν τίθημι, δηλώσω. Ἡ πεντὰς αἰσθήσεων ἀριθμὸς ἐστίν, αἰσθησις δὲ ἐν ἀνθρώπῳ πῆ μὲν νεύει πρὸς τὰ ἐκτὸς, πῆ δὲ ἀνακάμπτει πρὸς τὸν νοῦν, ὑπηρέτις οὖσα φύσεως νόμοις αὐτοῦ. Διὸ καὶ τὴν μεθόριον χώραν ἀπένειμε τοῖς πέντε· τὰ μὲν γὰρ ἐντὸς αὐτῶν ἐκνένευκε πρὸς τὰ ἄδυτα τῆς σκηνῆς, ἅπερ ἐστὶ συμβολικῶς νοητά· τὰ δὲ ἐκτὸς πρὸς τὸ ὑπαιθρον καὶ τὴν αὐλήν, ἅπερ ἐστὶν αἰσθητά, παρ' ὃ καὶ ταῖς βάσεις διήνεγκαν, χαλκαῖ γάρ εἰσιν. Ἐπεὶ δὲ τῆς ἐν ἡμῖν αἰσθήσεως κεφάλαιον μὲν καὶ ἡγεμονικὸν ὁ νοῦς, ἐσχατιὰ δὲ καὶ ὡσανεὶ βάσις τὸ αἰσθητόν, εἰκασθὲν δὴ τὸν μὲν νοῦν χρυσῷ, χαλκῷ δὲ τὸ αἰσθητόν. Μέτρα δὲ τῶν κιόνων ταῦτα· δέκα μὲν πήχεις τὸ μῆκος, εἰς δὲ καὶ ἡμισὺ τὸ εὖρος, ἵνα ἡ σκηνὴ πᾶσι τοῖς μέρεσιν ἴση προφαίνεται.

Aulaea internusque apparatus. (5. 6.)

5. [*] Παγκάλους δὲ καὶ ποικίλους ὑφάσμασιν αὐτὴν περιέβαλεν, ὑακίνθῳ καὶ πορφύρῳ καὶ κοκκίνῳ καὶ βύσσῳ καταχρώμενος εἰς τὴν ὑφήν. Δέκα γὰρ ἄς διὰ τῆς ἱερᾶς γραφῆς ὠνόμασεν αὐλαίας, ἐκ τῶν ἀρτίως λεχθέντων γενῶν ἐδημιούργει, μήκει μὲν ὀκτώ καὶ εἴκοσι πήχων ἑκάστην, εἰς δὲ τεσσαρὰς πήχεις τὸ εὖρος ἀνατέλων, ἵνα καὶ δεκάδα ἔχωσι τὴν παντέλβειαν, καὶ τετράδα τὴν δεκάδος οὐσίαν, καὶ τὸν ὀκτώ καὶ εἴκοσιν ἀριθμὸν

τέλειον, ἴσον τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι, καὶ τὴν τεσσαρακοντάδα, τὴν ζωογονικωτάτην, ἐν ἣ διαπλάττεσθαι φασιν ἄνθρωπον ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ. Οἱ μὲν οὖν εἴκοσι ὀκτὼ πήχεις τῶν ἀνλαιοῶν τοιαύτην ἔχουσι τὴν διανομήν· δέκα μὲν κατὰ τὸν ὄροφον, τοσοῦτον γὰρ ἔστι τῆς σκηρῆς τὸ εὖρος· οἱ δὲ λοιποὶ παρὰ τὰς πλευράς, ἐκατέρωθεν ἐννέα, πρὸς σκέπην ἀποτείνονται τῶν κίωνων, ὑπολειπομένου πήχεως ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἵνα μὴ ἀνασφρηταὶ πάγκαλον καὶ ἱεροπρεπὲς ἕφασμα. Τῶν δὲ ἰσσοσάκοντα, οἱ συναριθμοῦνται ἐκ τοῦ τῶν δέκα ἀνλαιοῶν πλάτους, τριάκοντα μὲν ἀπολαμβάνει τὸ μῆκος — τοσοῦτον γὰρ ἔστι καὶ τῆς σκηρῆς —, ἐννέα δὲ ὀπισθόδομος, τὸ δὲ λοιπὸν τὸ κατὰ τὸ προπύλαιον, ἵνα δεσμὸς ἢ τοῦ ὄλου περιβλήματος. Ἐπὶ δὲ τοῦ προπυλαιοῦ τὸ καταπέτασμα. Σχεδὸν δὲ καὶ αἱ ἀνλαῖαι καταπετάσματά εἰσιν, οὐ μόνον τῷ τὸν ὄροφον καὶ τοῖς τοίχοις καλύπτειν, ἀλλὰ καὶ τῷ συναρῆσθαι γένεσι τοῖς αὐτοῖς, ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου καὶ βύσσου. Ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν τό τε καταπέτασμα καὶ τὸ λεγόμενον κάλυμμα κατεσκευάζετο· τὸ μὲν εἰσω κατὰ τοὺς τέσσαρας κίονας, ἵνα ἐπικρίπτηται τὸ ἄδυτον· τὸ δὲ ἔξω κατὰ τοὺς πέντε, ὡς μηδεὶς ἐξ ἀπόπτου δύναιτο τῶν μὴ ἱερωμένων καταθεῆσθαι τὰ ἅγια.

6. Τὰς δὲ τῶν ἕφασμάτων ἕλας ἀριστίνδην ἐπέχειν ἐκ μυρίων ὄσων ἐλόμενος, τοῖς στοιχείοις ἰσαριθμους ἐξ ὧν ἀποτελέσθη ὁ κόσμος, καὶ πρὸς αὐτὰ λόγον ἔχουσας, γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ πῦρ· ἡ μὲν γὰρ βύσσος ἐκ γῆς, ἐξ ὕδατος δὲ ἡ πορφύρα, ὁ δὲ ὑακίνθος ἀέρι ὁμοιοῦται — φύσει γὰρ μέλας οὗτος —, τὸ δὲ κόκκινον πυρί, διότι φοινικοῦν ἐκάτερον. Ἦν γὰρ

ἀναγκαῖον ἱερὸν κατασκευάζοντας χειροποίητον τῷ πατρὶ καὶ ἡγεμόνι τοῦ παντός, τὰς ὁμοίας [*] λαβεῖν οὐσίας, αἷς τὸ ὄλον ἐδημιούργει. ἼΙ μὲν οὖν σκηνή, καθάπερ θεὸς ἅγιος, τὸν εἰρημένον τρόπον κατασκευάσθη. Τέμενος δὲ αὐτῆς ἐν κύκλῳ περιεβάλλετο πηχῶν μῆκος ἑκατὸν καὶ πλάτος πεντήκοντα, κίονας ἔχον ἀφρασιῶτας ἴσον ἀλλήλων διάστημα πέντε πήχεις, ὡς τοὺς μὲν σύμπαντας ἐξήκοντα εἶναι, διανέμεσθαι δὲ εἰς μὲν τὸ μῆκος τετραράκοντα, πρὸς δὲ τὸ εὖρος εἴκοσι, καθ' ἑκάτερα μέρη τοὺς ἡμίσεις. Ὑψηλὴ δὲ τῶν στύλων τὰ μὲν ἐντὸς κέδρος, τὰ δὲ ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἄργυρος, ἀπάντων δὲ αἱ βάσεις χαλκαῖ καὶ τὸ ὕψος ἴσον πέντε πηχῶν. Ἐδοξε γὰρ ἀρμότιον εἶναι τῷ τεχνίτῃ συνελθεῖν ὄλῳ ἡμίσει τὸ ὕψος τῆς λεγομένης αὐλῆς, ἵνα ἡ σκηνή πρὸς τὸ διπλάσιον μετέωρος ἀρθεῖσα προφαίνηται. Λεπτὰ δὲ ὀθόνην κατὰ τοῦ μήκους καὶ πλάτους ἦσαν ἐφαρμοζόμεναι τοῖς κλοσιν, ἰστίοις ἐμπερεῖς, ὑπὲρ τοῦ μηδένα τῶν μὴ καθαρῶν εἰσιέναι.

Partes tabernaculi interiores.

7. ἼΙ δὲ θεῖσις τοιάδε ἦν. Μείση μὲν ἴδρυτο σκηνή μῆκος ἔχουσα τριάκοντα πήχεις, καὶ εὖρος δέκα σὺν τῷ βιάθει τῶν κίωνων· ἀφρασιτήκει δὲ τῆς αὐλῆς ἐκ τριῶν μερῶν ἴσῳ διαστήματι, δυοῖν μὲν κατὰ τὰς πλευράς, ἐνὸς δὲ κατὰ τὸν ὀπισθόδομον· τὸ δὲ διάστημα ἐξ εἴκοσι πηχῶν ἀνεμετρεῖτο. Κατὰ δὲ τὸ προπύλαιον, ὡς εἶκός, ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν εἰσιόντων, μείζον ἐγένετο διάστημα πεντήκοντα πηχῶν· οὕτω γὰρ οἱ ἑκατὸν τῆς αὐλῆς ἔμελλον ἐκπληροῦσθαι, τῶν κατὰ τὸν ὀπισθόδομον εἴκοσι καὶ οὗς ἀπελάμβανεν ἡ σκηνή τριάκοντα συντε-

θέντων τοῖς κατὰ τὰς εἰσόδους πεπτήκοντα. Τὰ γὰρ προπύλαια τῆς σκηνῆς ὡσανεὶ μέσος ὄρος ἴδρυτο διττῆς πενηκοντάδος, τῆς μὲν κατ' ἀνατολάς, ἔνθα εἰσοδοί, τῆς δὲ πρὸς δυσμαῖς, ἔνθα τό τε μῆκος τῆς σκηνῆς καὶ ὁ κατόπιν περίβολος. Μέγιστον δὲ καὶ κάλλιστον ἄλλο προπύλαιον ἐν ἀρχῇ τῆς εἰς τὴν αὐλὴν εἰσόδου κατασκευάζετο διὰ τεττάρων κίωνων, καθ' ὧν ἐτείνετο τὸ ποικίλον ὑφασμα, τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς εἴσω κατὰ τὴν σκηνὴν καὶ ἐκ τῆς ὁμοίας ὕλης ἀπειργασμένον. Ἄμα δὲ τούτῳ ἐδημιουργεῖτο καὶ σκευὴ ἱερά, κιβωτός, λυχνία, τράπεζα, θυμιατήριον, βωμός. Ὁ μὲν οὖν βωμός ἴδρυτο ἐν ὑπαίθρῳ, τῶν εἰσόδων τῆς σκηνῆς ἀντικρῦ, ἀφεστῶς τοσοῦτον ὅσον ἱκανὸν ἦν λειτουργοῖς εἶναι διάστημα πρὸς τὰς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτελουμένας θυσίας.

Arca, candelabrum, mensa, altare suffitius, ara. (8 — 10.)

8. ἡ δὲ κιβωτός ἐν ἀδύτῳ καὶ ἀβάτῳ τῶν καταπετασμάτων εἴσω, κεχρυσωμένη πολυτελῶς [*] ἔνδοθεν καὶ ἔξωθεν, ἧς ἐπίθεμα ὡσανεὶ πῶμα τὸ λεγόμενον ἐν ἱεραῖς βίβλοις ἱλαστήριον. Τούτου μῆκος μὲν καὶ πλάτος μεμήνυται, βάθος δὲ οὐδέν, ἐπιφανείᾳ γεωμετρικῇ μάλιστα ὁμοιούμενον, ὅπερ ἔοικεν εἶναι σύμβολον φυσικώτερον μὲν τῆς ἰλέω τοῦ θεοῦ δυνάμεως, ἠθικώτερον δὲ διανοίας πάλιν, ἰλέω δὲ ἑαυτῇ αὐτῆς, τὴν πρὸς ὕψος ἄλογον αἴρουσαν καὶ φασῶσαν οἴησιν ἀτεφίας ἔρωτι σὺν ἐπιστήμῃ στέλλειν καὶ καθαιρεῖν ἀξιούσης. Ἄλλ' ἡ μὲν κιβωτός ἀγγεῖον τῶν νόμων ἐστίν· εἰς γὰρ ταύτην κατατίθεται τὰ χρησθέντα λόγια. Τὸ δὲ ἐπίθεμα τὸ προσαγορευόμενον ἱλαστήριον βάσις ἐστὶ τῶν πτηνῶν θυεῖν, ἃ πατρίᾳ μὲν γλώττῃ προσαγορεύεται Χερουβίμ, ὡς δὲ

ἂν Ἕλληνες εἴποιεν, ἐπίγνωσις καὶ ἐπιστήμη πολλή. Ταῦτα δέ τινες μὲν φασιν εἶναι σύμβολα τῶν ἡμισφαιρίων ἀμφοῖν, κατὰ τὴν ἀντιπρόσωπον θέσιν, τοῦ τε ὑπὸ γῆς καὶ ὑπὲρ γῆν· πτηνὸν γὰρ ὁ σύμπας οὐρανός. Ἐγὼ δὲ ἂν εἴποιμι δηλοῦσθαι δι' ὑπονοιῶν τὰς πρεσβυτάτας καὶ ἀνωτάτω δύο τοῦ ὄντος δυνάμεις, τὴν τε ποιητικὴν καὶ βασιλικήν. Ὀνομάζεται δὲ ἡ μὲν ποιητικὴ δύναμις αὐτοῦ θεός, καθ' ἣν ἔθηκε καὶ ἐποίησε καὶ διεκόσμησε τότε τὸ πᾶν· ἡ δὲ βασιλικὴ κύριος, ἣ τῶν γενομένων ἄρχει καὶ σὺν δίκῃ βεβαιοῦς ἐπικρατεῖ. Μόνος γὰρ πρὸς ἀλήθειαν ὢν καὶ ποιητὴς ἐστὶν ἀψευδῶς, ἐπιβιδή τὰ μὴ ὄντα ἡγαγεν εἰς τὸ εἶναι· καὶ βασιλεὺς φύσει, διότι τῶν γεγονότων οὐδεὶς ἂν ἄρχοι δικαιότερον τοῦ πεποιηκότος.

9. Ἐν δὲ τῷ μεθ' ὀρίῳ τῶν τεττάρων καὶ πέντε κίονων, ὅπερ ἐστὶ κυρίως εἰπεῖν πρόναον, εἰργόμενον δυσὶν ὑφάσμασι — τὸ μὲν ἔνδον ὃν καλεῖται καταπέτασμα, τὸ δὲ ἐκτὸς προσαγορεύεται κάλυμμα — τὰ λοιπὰ τρία σκευὴ τῶν προειρημένων ἴδρυτο· μέσον μὲν τὸ θυμιατήριον, γῆς καὶ ὕδατος σύμβολον, εὐχαριστίας, ἣν ἕνεκα τῶν γινομένων ἐφ' ἑκατέρου προσήκει ποιεῖσθαι — τὸν γὰρ μέσον ταῦτα τοῦ κόσμου τόπον κεκλήρωται — τὴν δὲ λυχνίαν ἐν τοῖς νοτίοις, δι' ἧς αἰνιττεται τὰς τῶν φωσφόρων κινήσεις ἀστέρων — ἥλιος γὰρ καὶ σελήνη καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν βορείων ἀφροσύνης νοτίους ποιοῦνται τὰς περιπολήσεις —, ὅθεν ἕξ μὲν κλάδοι, τρεῖς δὲ ἑκατέρωθεν, τῆς μέσης λυχνίας ἐκπεφύκασιν εἰς ἀριθμὸν ἑβδομον. Ἐπὶ δὲ πάντων λαμπύδιά τε καὶ λύχνοι ἐπτά, σύμβολα τῶν λεγομένων παρὰ τοῖς φυσικοῖς ἀνδράσι πλανήτων. Ὁ γὰρ ἥλιος, [*] ὡσπερ ἡ λυχνία, μέσος τῶν ἕξ τεταγμένος, ἐν τετάρτῃ χώρῃ φωσφορεῖ τοῖς ὑπεράνω

τρισι καὶ τοῖς ὑφ' αὐτὸν ἴσοις, ἀρμοζόμενος τὸ μουσικὸν καὶ θείον ὡς ἀληθῶς ὄργανον.

10. Ἡ δὲ τράπεζα τίθεται πρὸς τοῖς βορείοις, ἐφ' ἧς ἄρτοι καὶ ἄλες, ἐπειδὴ τῶν πνευμάτων τὰ βόρεια τροφिमώτατα καὶ διότι ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς αἱ τροφαί, τοῦ μὲν ὕοντος, τῆς δὲ τὰ σπέρματα ταῖς τῶν ὑδάτων ἐπιρροιαῖς τελβιογονούσης. Οὐρανοῦ δὲ καὶ γῆς παρίδρυσται τὰ σύμβολα, καθάπερ ἔδειξεν ὁ λόγος, τοῦ μὲν οὐρανοῦ ἡ λυχνία, τῶν δὲ περιγείων, ἐξ ὧν αἱ ἀναθυμιάσεις, τὸ ἐτύμως προσαγορευόμενον θυμιατήριον. Τὸν δὲ ἐν ὑπαίθρῳ βωμὸν εἶωθε καλεῖν θυσιαστήριον, ὡσανεὶ τηρητικὸν καὶ φυλακτικὸν ὄντα θυσιῶν, τὸ ἀναλωτικὸν τούτων αἰνιττόμενος, οὐ*) τὰ μέλη καὶ τὰ μέρη τῶν ἱερουργουμένων, ἅπερ δαπανᾶσθαι πυρὶ πέφυκεν, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ προσφέροντος. Εἰ μὲν γὰρ ἀγνώμων καὶ ἄδικος, ἄθυτοι θυσίαι καὶ ἀνίεροι ἱερουργίαι καὶ εὐχαὶ παλίμφημοι, παντελῆ φθορὰν ἐνδεχόμεναι· καὶ γὰρ ὁπότε γίνεσθαι δοκοῦσιν, οὐ λύσιν ἀμαρτημάτων, ἀλλ' ὑπόμνησιν ἐργάζονται. Εἰ δὲ ὅσιος καὶ δίκαιος, μένει βέβαιος ἡ θυσία, καὶ ἂν τὰ κρεῖα δαπανηθῇ, μᾶλλον δὲ καὶ εἰ τὸ παρῖταν μηδὲν προσάγοιτο ἱερεῖον. Ἡ γὰρ ἀληθῆς ἱερουργία τίς ἂν εἴη πλην ψυχῆς θεοφιλοῦς εὐσεβείας; Ἦς τὸ εὐχάριστον ἀθανατίζεται καὶ ἀνάγραφτον στηλιτεύεται παρὰ τῷ θεῷ, συνδιαιωνίζον ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ τῷ πᾶσι κόσμῳ.

Vestitus pontificalis eiusque sensus mysticus. (11. 12.)

11. Τούτοις ἐξῆς ἱερὰν ἐσθῆτα κατασκευάζεν ὁ τεχνίτης τῷ μέλλοντι ἀρχιερεῖ καθίστασθαι, παγκάλην

*) Mang. hoc ὄν ante τὸ ἀναλωτικὸν ponendum constat.

καὶ θαυμασιωτάτην ἔχουσαν ἐν τοῖς ὑφάσμασι πλοκήν. Τὰ δὲ ὕφη διττὰ ἦν, τὸ μὲν ὑποδύτης, τὸ δὲ προσαγορευόμενον ἐπωμῖς. Ὁ μὲν οὖν ὑποδύτης ἀμιγροτέρα ἰδέας· ὅλος γὰρ ὑακίνθινος, ἔξω τῶν κατωτάτω καὶ πρὸς ἐσχατιαῖς μερῶν, ταῦτα γὰρ ἐποικίλλετο χρυσοῖς ροῖσκοις καὶ κώδωσι καὶ ἀνθινοῖς πλέγμασιν. Ἡ δὲ ἐπωμῖς, ἐκπρεπέστατον ἔργον καὶ τεχνικώτατον, ἐπιστήμη τελειωτάτη κατεσκευάζετο τοῖς προειρημένοις γένεσιν, ὑακίνθω καὶ πορφύρῃ καὶ βύσσῳ καὶ κοκκίνῳ, συγκαταπλεκόμενον χρυσοῦ· πέταλα γὰρ εἰς λεπτὰς τρίχας κατατμηθέντα πᾶσι τοῖς νήμασι συνυφαίνετο. Λίθοι δὲ ἐπὶ τῶν ἀκρωμίων ἐνηρμόζοντο σμαράγδου πολυτελοῦς δύο τιμαλφέστατοι, [*] οἷς ὀνόματα τῶν φυλάρχων ἔξ καθ' ἑκάτερον ἐνεχαράττετο, δώδεκα τὰ σύμπαντα. Καὶ κατὰ τὸ στήθος ἄλλοι λίθοι πολυτελεῖς δώδεκα διαφέροντες ταῖς χροαῖς, σφραγῖσιν ἰσοκότες, ἐκ τριῶν τετραστοιχί· οὗτοι δὲ ἐνηρμόζοντο τῷ προσαγορευομένῳ λογεῖω. Τὸ δὲ λογεῖον τετράγωνον διπλοῦν κατεσκευάζετο, ὡσανεὶ βάσις, ἵνα δύο ἀρετὰς ἀγαλματοφορῇ, δῆλωσιν τε καὶ ἀλήθειαν· ὅλον δὲ ἄλυσιδίοις χρυσοῖς ἀνήρητο πρὸς τὴν ἐπωμίδα, σφιγγόμενον ἐξ αὐτῆς, ὑπὲρ τοῦ μὴ χαλᾶσθαι. Χρυσοῦν δὲ πέταλον ὡσανεὶ στέφανος ἐδημιουργεῖτο, τέτταρα· ἔχον γλυφὰς ὀνόματος, ὃ μόνοις τοῖς ὠτα καὶ γλῶτταν σοφίᾳ κεκαθαρμένοις θέμις ἀκούειν καὶ λέγειν ἐν ἀγίοις, ἄλλω δὲ οὐδενὶ τὸ παράπαν οὐδαμοῦ. Τετραγράμματος δὲ τὸ ὄνομά φησιν ὁ θεολόγος εἶναι, τίχα που σύμβολα τιθεῖς αὐτὰ τῶν πρώτων ἀριθμῶν, μονάδος καὶ δυάδος καὶ τριάδος καὶ τετράδος, ἐπειδὴ πάντα ἐν τῇ τετράδι, σημεῖον καὶ γραμμὴ καὶ ἐπιφάνεια καὶ στερεόν, τὰ μέτρα τῶν συμπάντων, καὶ αἱ κατὰ μουσι-

κὴν ἀρισταὶ συμφωνίαι, ἢ τε διὰ τεσσάρων ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ καὶ ἢ διὰ πέντε ἐν ἡμιολίῳ καὶ ἢ διὰ πασῶν ἐν διπλασίῳ καὶ ἢ δις διὰ πασῶν ἐν τετραπλασίῳ. Ἐχει δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀμυθήτους ἀρετὰς ἢ τετράς, ὧν τὰς πλείετας ἠκριβώσαμεν ἐν τῇ περὶ ἀριθμῶν πραγματείᾳ. Μίτρα δὲ ἦν ὑπὲρ αὐτό, τοῦ μὴ ψαύειν κεφαλῆς τὸ πέταλον. Πρὸς δὲ καὶ κίδαρις κατεσκευάζετο· κιδάρει γὰρ οἱ τῶν ἐύων βασιλεῖς ἀπὸ διαδήματος εἰώθασιν χρῆσθαι.

12. Τοιαύτη μὲν ἢ τοῦ ἀρχιερέως ἐσθῆς. Ὁν δὲ ἔχει λόγον οὐ παρασιωπητέον, αὐτῇ τε καὶ τὰ μέρη. Ὅλη μὲν δὴ γέγονεν ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα τοῦ κόσμου, τὰ δὲ μέρη τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν. Ἀρχτέον δὲ ἀπὸ τοῦ ποδήρου. Οὗτος ὁ [*] χιτῶν σύμπας ἐστὶν ὑακίνθινος, ἀέρος ἐκμαγεῖον· φύσει γὰρ ὁ ἀῆρ μέλας καὶ τρόπον τινὰ ποδήρης, ἀνωθεν ἀπὸ τῶν μετὰ σελήνην καὶ μέχρῃ τῆς γῆς ταθεῖς περάτων, πάντα κεχυμένος, ὅθεν καὶ ὁ χιτῶν ἀπὸ στέρνων ἄχρι ποδῶν περὶ ὄλον τὸ σῶμα κέχυται. Ἐξ αὐτοῦ δὲ κατὰ τὰ σφυρὰ ῥοῖσκοι καὶ ἀνθινὰ καὶ κώδωνές εἰσι. Τὰ μὲν ἀνθινὰ σύμβολον γῆς, ἀνθεῖ γὰρ καὶ βλαστάνει πάντα ἐκ ταύτης· οἱ δὲ ῥοῖσκοι ὕδατος, παρὰ τὴν φύσιν λεχθεῖτες εὐθυζόλωσ· οἱ δὲ κώδωνες τῆς ἀρμονίας καὶ συμφωνίας τούτων, οὔτε γὰρ γῆ χωρὶς ὕδατος, οὔτε ὕδωρ ἄνευ τῆς γειώδους οὐσίας ἀνταρκες εἰς γέεσιν, ἀλλ' ἢ σύνοδος καὶ κραισσις ἀμφοῦν. Μάρτυς δὲ τοῦ δηλουμένου καὶ ὁ τόπος ἐναργέστατος· ὡς γὰρ ἐν ἐσχάτοις τοῦ ποδήρου οἱ ῥοῖσκοι καὶ τὰ ἀνθινὰ καὶ οἱ κώδωνές εἰσιν, οὕτω καὶ τὰ ὧν ἐστὶ σύμβολα τὴν κατωτάτῳ χώρῳ ἔλαχεν ἐν κόσμῳ, γῆ καὶ ὕδωρ, καὶ τῇ τοῦ παντὸς ἀρμονίᾳ συνη-

χοῦντα τὰς ἰδίας ἐπιδείκνυνται δυνάμεις ἐν ὠρισμέναις χρόνων περιόδοις καὶ τοῖς προσήκουσι καιροῖς. Τριῶν μὲν δὴ στοιχείων, ἐξ ὧν τε καὶ ἐν οἷς τὰ αἰσθητὰ καὶ φθαρτὰ γένη πάντα, ἀέρος, ὕδατος, γῆς, ὁ ποδῆσης σὺν τοῖς ἀπρωρημένοις κατὰ σφραγῆ, σύμβολον ἐδείχθη προσήκόντως· ὡς γὰρ ὁ χιτῶν εἷς, καὶ τὰ λεχθέντι τρία στοιχεῖα μιᾶς ἰδέας ἐστίν, ἐπειδὴ τὰ κατωτέρω σελήνης ἅπαντα τροπὰς ἔχει καὶ μεταβολάς· καὶ καθάπερ ἐκ τοῦ χιτῶνος ἤρτηνται οἷ τε ῥοῖσκοι καὶ τὰ ἀνθινά, καὶ ἀπὸ ἀέρος τρόπον τινὰ γῆ καὶ ὕδωρ ἐκκρέμανται, τὸ γὰρ ὄχημα τούτων ἐστὶν ὁ ἀήρ. Τὴν δὲ ἐπωμίδα οὐρανοῦ σύμβολον ὁ λόγος εἰκόσι στοχασμοῖς χρώμενος παραστήσει. Πρῶτον μὲν γὰρ οἱ ἐπὶ τῶν ἀκρωτίων σφάραγδοι δύο λίθοι περιφερεῖς μνηύουσιν, ὡς μὲν οἴονται τινες, ἀστέρων τοὺς ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἡγεμόνας, ἥλιον καὶ σελήνην, ὡς δὲ ἂν ἐγγυτέρω τις ἀληθείας προσερχόμενος εἴποι, τῶν ἡμισφαιρίων ἐκάτερον. Ἴσα τε γὰρ ὡς λίθοι τό τε ὑπὸ γῆς καὶ ὑπὲρ γῆν, καὶ οὐδέτερον πέρνευται μειοῦσθαι ἢ αὐξεσθαι, καθάπερ ἡ σελήνη. Συνεπιμαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ χροῶ· σφραγῆ γὰρ ἔοικεν ἡ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ φαντασία κατὰ τὴν ὄψεως προσβολήν. Αναγκαίως δὲ καὶ καθ' ἐκάτερον τῶν λίθων ἔξ ὀνόματα ἐγγλύφεται, διότι καὶ τῶν ἡμισφαιρίων ἐκάτερον δίχα τέμνον τὸν ζωοφόρον ἔξ ἐναπολαμβάνει ζώδια. Ἐπειτα οἱ κατὰ στέρνα δώδεκα λίθοι ταῖς χροαῖς οὐχ ὅμοιοι, διανεμηθέντες εἰς τέτταρας στίχους ἐκ τριῶν, τίνος ἑτέρου δειγματα εἰσὶν ἢ τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου; καὶ γὰρ [*] οὗτος τετραγῆ διανεμηθεὶς ἐκ τριῶν ζωδίων τὰς ἐτησίους ὥρας ἀποτελεῖ, ἔαρ, θέρος, μπιόπωρον, χειμῶνα, τροπὰς τέτταρας, ὧν ἐκάστης ὅρος τρία ζώδια, γνωριζόμενος ταῖς

τοῦ ἡλίου περιφοραῖς κατὰ τὸν ἐν ἀριθμοῖς ἀσάλειτον καὶ βεβαϊότατον καὶ θεῖον ὄντως λόγον. Ὅθεν καὶ ἐνηρμόζοντο καὶ τῷ προσαγορευθέντι δεόντως λογεῖω· λόγῳ γὰρ αἱ τροπαὶ καὶ ἐτήσιοι ὥραι τεταγμένῳ καὶ παγίῳ συνίστανται, τὸ παραδοξότατον, διὰ τῆς καιρίου μεταβολῆς ἐπιδεικνύμεναι τὴν διαιωνίζουσαν τὴν αὐτῶν μονήν. Εὖ δὲ ἔχει καὶ πάνυ καλῶς καὶ τὸ τοῖς χρώμασι τοὺς δώδεκα λίθους διαλλάττειν, καὶ μηδένα ὁμοιον εἶναι μηδενί· καὶ γὰρ τῶν ἐν τῷ ζωοφόρῳ ἕκαστος ἀποτελεῖ τι χρῶμα οἰκεῖον, κατὰ τε ἀέρα καὶ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ τὰ τούτων παθήματα, καὶ ἔτι κατὰ τῶν ζώων καὶ φυτῶν γένη πάντα.

Rationale.

13. Διπλοῦν δὲ τὸ λογεῖον, οὐκ ἄπο σκοποῦ. Διττός γὰρ ὁ λόγος ἐν τε τῷ παντὶ καὶ ἐν ἀνθρώπου φύσει· κατὰ μὲν τὸ πᾶν ὃ τε περὶ τῶν ἀσωμάτων καὶ παραδειγματικῶν ἰδεῶν, ἐξ ὧν ὁ νοητὸς ἐπάγη κόσμος, καὶ ὁ περὶ τῶν ὁρατῶν, ἃ δὴ μιμήματα καὶ ἀπεικονίσματα τῶν ἰδεῶν ἐκείνων ἐστίν, ἐξ ὧν ὁ αἰσθητὸς οὗτος ἀπετελεῖτο. Ἐν ἀνθρώπῳ δὲ ὁ μὲν ἐστὶν ἐνδιάθετος, ὁ δὲ προφορικός, καὶ ὁ μὲν οἰᾷ τις πηγὴ, ὁ δὲ γεγωνός, ἀπ' ἐκείνου ὁέων· καὶ τοῦ μὲν ἐστὶ χῶρα τὸ ἡγεμονικόν, τοῦ δὲ κατὰ προφορὰν γλῶττα καὶ στόμα καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα φωτῆς ὀργανοποιΐα. Σχῆμα δὲ ἀπέπειμεν ὁ τεχνίτης τετραγώνον τῷ λογεῖω, πάνυ καλῶς αἰνιττόμενος ὡς χρῆ καὶ τὸν τῆς φύσεως λόγον καὶ τὸν τοῦ ἀνθρώπου βεβηκέναι πάντη, καὶ κατὰ μηδ' ὀτιοῦν κραδαίνεσθαι. Πᾶρ ὁ καὶ τὰς εἰρημένας δύο ἀρετὰς προσεκλήρωσεν αὐτῷ, δῆλωσιν τε καὶ ἀλήθειαν· ὃ τε γὰρ τῆς φύσεως λόγος

ἀληθῆς καὶ δηλωτικός πάντων, ὅτε τοῦ σοφοῦ, μιμού-
μενος ἐκβῆνον, ὀφείλει προσηκόντως ἀψευδέστατός τε
εἶναι τιμῶν ἀλήθειαν, καὶ μηδὲν φθόνῳ συσκιάζειν, ὧν ἢ
μήνυσις ὀφελήσῃ τοὺς ἀναδιδαχθέντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ
καὶ δυσὶ λόγοις τοῖς καθ' ἕκαστον ἡμῶν, τῷ τε προφο-
ρικῷ καὶ τῷ ἐνδιαθέτῳ, δύο ἀρετὰς ἀπένειμεν οἰκείας, τῷ
μὲν προφορικῷ δήλωσιν, τῷ δὲ κατὰ διάνοιαν ἀλήθειαν·
ἀρμόζει γὰρ διανοίᾳ μὲν μηδὲν παραδέχεσθαι ψεῦδος,
ἐρμηνείᾳ δὲ μηδὲν ἐμποδίζειν τῶν εἰς τὴν ἀκριβεστάτην
δήλωσιν. Λόγου δὲ ἄρα οὐδὲν ὄφελος τοῦ τὰ καλὰ καὶ
σπουδαῖα σεμνηγοροῦντος, ἢ μὴ πρόσεστιν οἰκείων ἀκο-
λουθία πράξεων. Ὅθεν τὸ λόγιον ἤρτησεν ἐκ τῆς ἐπω-
μίδος ἵνα μὴ χαλάται, τὸν λόγον οὐ δικαιοῦσας [*] ἔργων
ἰππευῆσθαι· τὸν γὰρ ὧμον ἐνεργείας καὶ πράξεως
ποιεῖται σύμβολον.

Cidaris. — Pontifex mundum repraesentans.

14. Ἄ μὲν οὖν αἰνίττεται διὰ τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος, ἐστὶ
τοιαῦτα. Κίδαριν δὲ ἀντὶ διαδήματος ἐπιτίθησι τῇ
κεφαλῇ, δικαιοῦν τὸν ἱερομένον τῷ θεῷ, καθ' ὃν χρόνον
ἱερᾶται, προσφέρειν ἀπάντων, καὶ μὴ μόνον ἰδιοιῶν,
ἀλλὰ καὶ βασιλέων. Ὑπεράνω δὲ τὸ χρυσοῦν ἐστὶ
πέταλον, ἢ τῶν τεττάρων αἱ γλυφαὶ γραμμῶν ἐν-
σφραγίσθησαν, ἐξ ὧν ὄνομα τοῦ ὄντος φασὶ μνηύ-
σθαι, ὡς οὐχ οἶόν τε ὃν ἄνευ κατακλήσεως θεοῦ συστή-
ναί τι τῶν ὄντων· ἀρμονία γὰρ πάντων ἐστὶν ἢ ἀγαθό-
της καὶ ἰλαῶς δύναμις αὐτοῦ. Τοῦτον τὸν τρόπον ὁ
ἄφχιερὸς διακοσμηθεὶς στέλλεται πρὸς τὰς ἱερουργίας,
ἵνα, ὅταν εἰσὶν τὰς πατρίους εὐχὰς τε καὶ θυσίας ποιη-
σόμενος, συνεισέρχεται πᾶς ὁ κόσμος αὐτῷ, δι' ὧν ἐπι-

φέρεται μιμημάτων, ἀέρος τὸν ποδήρη, ὕδατος τὸν ῥοῖσνον, γῆς τὸ ἀνθινόν, πυρός τὸ κόκκινον, οὐρανοῦ τὴν ἐπωμίδα, καὶ κατ' εἶδος τοῖν δυοῖν ἡμισφαιρίοις τοῖς ἐπὶ τῶν ἀκρωμίων σμαράγδους περιφερεῖς, ἐφ' ὧν καθ' ἐκάτερον γλυφαὶ ἕξ, τοῦ ζωοφόρου τοῖς ἐπὶ τῶν στέρνων δώδεκα λίθους ἐκ τριῶν κατὰ τέτταρας στοίχους, τοῦ συνέχοντος καὶ διοικοῦντος λόγου τὸ σύμπαν, τὸ λόγιον. Ἀναγκαῖον γὰρ ἦν τὸν ἱερωμένον τῷ τοῦ κόσμου πατρὶ παρακλήτῳ χοῆσθαι τελειοτάτῳ τὴν ἀρετὴν νύτῃ, πρὸς τε ἀμνηστειὰν ἀμαρτημάτων καὶ χορηγίαν ἀφθονωτάτων ἀγαθῶν. Ἴσως μέντοι καὶ προδιδάσκει τὸν τοῦ θεοῦ θεραπευτήν, εἰ καὶ μὴ τοῦ κοσμοποιουῦ δυνατόν, ἀλλὰ τοῦ γε κόσμου διηνεκῶς ἄξιον εἶναι πειρᾶσθαι, οὗ τὸ μίμημα ἐνδύομενος ὀφείλει, τῇ διανοίᾳ τὸ παράδειγμα εὐθύς ἀγαλματοφορῶν, αὐτὸς τρόπον τινὰ πρὸς τὴν τοῦ κόσμου φύσιν ἕξ ἀνθρώπου μεθηρομόσθαι καί, εἰ θέμις εἰπεῖν — θέμις δὲ ἀψευδεῖν περὶ ἀληθείας λέγοντα —, βραχύς κόσμος εἶναι.

Pelvis athena, ex mulierum speculis confecta.

15. Τῶν δὲ προπυλαίων ἔξω παρὰ ταῖς εἰσόδοις λουτήρ ἐστὶ χαλκοῦς, οὐκ ἀργὸν ὕλην λαβόριτος τοῦ τεχνίτου πρὸς τὴν κατασκευὴν, ὅπερ φιλεῖ γίνεσθαι, σκευὴ δὲ ἐπιμελῶς δημιουργηθέντα πρὸς ἑτέραν χρείαν, ἃ μετὰ σπουδῆς καὶ φιλοτιμίας ἀπάσης αἱ γυναῖκες εἰσῆνεγκαν, ἀμιλλώμεναι τοῖς ἀνδράσιν πρὸς εὐσέβειαν, ἀγώνισμα καλὸν ἄρασθαι διανοηθεῖσαι καί, καθ' ὅσον δυνάμειως εἶχον, σπουδάσασαι μὴ ἀπολειφθῆναι τῆς ἐκείνων ὀσιότητος· κάτοπτρα γάρ, οἷς εἰς εὐμορφίαν [*] εἰώ-

θασι διακοσμεῖσθαι, μηδενὸς προστάξαντος, αὐτοκελεύ-
 στω προθυμία σωφροσύνης καὶ τῆς περὶ γάμον ἀγνείας
 καὶ τί γὰρ ἢ ψυχικοῦ κάλλους ἀπαρχὴν πρεπωδεστάτην
 ἀπήρξαντο. Ταῦτα ἔδοξε τῷ τεχνίτῃ λαβόντι χωνεῦσαι
 καὶ μηδὲν ἀπ' αὐτῶν ἕτερον ἢ τὸν λουτήρα κατασκευά-
 σασθαι, περιῤῥαντηρίοις ὅπως οἱ μέλλοντες εἰς τὸν νεῶν
 εἰσιέναι ἱερεῖς ἐπὶ τῷ τὰς διατεταγμένας λειτουργίας
 ὑπουργεῖν χρῶνται, πόδας μάλιστα καὶ χεῖρας ἀπονι-
 πτόμενοι. — σύμβολον ἀνηπαίτιον ζωῆς καὶ βίου καθα-
 ρεύοντος ἐν πράξεσιν ἐπαινεταῖς, οὐ τὴν τραχεῖαν κα-
 κίας ὁδόν, ἢ κυριώτερον εἰπεῖν, ἀνοδίαν, ἀλλὰ τὴν δι'
 ἀρετῆς λεωφόρον ἀπευθύνοντος. „Υπομιμνησκέσθω
 μέντοι,“ φησί, „καὶ ὁ μέλλον περιῤῥαίνεσθαι, ὅτι τοῦδε
 τοῦ σκεύους ἡ ὕλη κίτοπτρα ἦν, ἵνα καὶ αὐτὸς οἶα πρὸς
 κίτοπτρον ἀυγάξῃ τὸν ἴδιον νοῦν, καὶ ἂν εἴ τι ὑποφαί-
 νοιτο αἰσχος ἐξ ἀλόγου πάθους ἢ παρὰ φύσιν ἐπαι-
 ρούσης καὶ μετεωριζούσης ἠδονῆς ἢ συστειλλούσης
 ἔμπαλιν λύπης καὶ καθαιρούσης ἢ ἀποστρέφοντος
 καὶ ἀποκλίνοντος τὴν ἐπ' εὐθείας ὁρμὴν φόβου ἢ
 τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὰ μὴ παρόντα ἐλκούσης καὶ
 ἀποτεινούσης βία, τοῦτο θεραπεύῃ τε καὶ ἰαταί, τοῦ
 γνησίον καὶ ἀνόθου μεταποιούμενος κάλλους· τὸ μὲν
 γὰρ τοῦ σώματος ἐν συμμετρίᾳ μερῶν εὐχροία τε καὶ
 εὐσαρκία κῆται, βραχὺν τῆς ἀκμῆς ἔχον καιρόν, τὸ δὲ
 τῆς διανοίας ἐν ἁρμονίᾳ δογμάτων καὶ ἀρετῶν συμ-
 φωνία, μὴ χρόνου μήκει μαραινόμενον, ἀλλ' ἐφ' ὅσοι
 ἐγχρονίζῃ καινούμενον καὶ νεάζον, χρώματι διαπρε-
 πῆ κεκοσμημένον ἀληθείας καὶ ὁμολογίας ἔργων πρὸς
 λόγους καὶ λόγων πρὸς ἔργα καὶ ἔτι βουλευμάτων
 πρὸς ἑκάτερα.“

Moses fratrem suum eiusque filios ad sacerdotium inaugurat.
(16 - 18.)

16. Διδαχθέντι δὲ αὐτῷ τὰ παραδείγματα τῆς ἱερᾶς σκηνῆς, καὶ ἀναδιδάξαντι τοὺς διανοίᾳ ὀξεῖς καὶ εὐφυῶς ἔχοντας πρὸς ἀνάληψιν καὶ τελείωσιν ἔργων, ἅπερ ἀναγκαίως εἶχε δημονορηθῆναι, κατὰ τὸ εἶκος ἱεροῦ κατασκευασθέντος ἔδει καὶ ἱερεῖς τοὺς ἐπιτηδειοτάτους αἰρεθῆναι τε καὶ προμαθεῖν, ὃν τρόπον τὰς θυσίας ἀνάγειν τε καὶ ἱεροουργεῖν προσῆκε. Τὸν μὲν οὖν ἀδελφὸν ἐξ ἀπάντων ἐπικρίνας ἀριστίνδην ἀρχιερέα, τοὺς δὲ ἐκείνου παῖδας ἱερεῖς ἐχειροτόνει, προνομίαν οὐ τῷ οἰκείῳ γένει διδούς, ἀλλ' εὐσεβείᾳ καὶ ὀσιότητι, ἃς ἐνεώρα τοῖς ἀνδράσι ἐπούσας. Σαφῆς δὲ πίστις· οὐδέτερον νύων — δύο δὲ ἦσαν αὐτῷ — τούτου τοῦ γέροντος ἠξίωσεν, ἀναγκαίως ἂν ἀμφοτέροισι ἐλόμενος, εἴ τινα τιμὴν τῷ φιλοκείῳ ἐνευμε. Καθίστη δὲ μετὰ τῆς ἀπαντος τοῦ ἔθνους γνώμης, ὡς τὰ λόγια ἔφηγεῖτο, καυότατον τρόπον καὶ [*] ἄξιον ἱστορηθῆναι. Λούει τὸ πρῶτον αὐτοὺς ὕδατι πηγῆς τῷ καθαρωτάτῳ καὶ ζωτικωτάτῳ, καὶ ἔπειτα τὰς ἱερὰς ἀναδίδωσιν ἐσθῆτας, τῷ μὲν ἀδελφῷ τὸν ποδήρη καὶ τὴν ἐπωμίδα οἶονεὶ θώρακα, τὸ παιποίκιλον ἴφασμα καὶ μίμημα τοῦ πιντός, τοῖς δὲ ἀδελφιδοῖς χιτῶνας λινοῦς, ζώνας τε καὶ περισκελῆ πασι τὰς μὲν, ὅπως ἀνεμπόδιστοι καὶ ἐτοιμότεροι πρὸς τὰς ἱερὰς ὑπουργίας ᾧσι, σφιγγομένων τούτοις ἀνεμμένους κόλπους τῶν χιτῶνων, τὰ δὲ, ὅπως μηδὲν ὦν κρύπτεσθαι θέμις προφαίνεται, καὶ μάλιστα ἀνερχομένων ἐπὶ τὸν βωμὸν ἢ κατιόντων ἀνωθεν, καὶ πάντα δροῦντων μετὰ σπουδῆς καὶ τάχους. Εἰ γὰρ μὴ

οὕτως ἀκριβῆς ἐγεγένητο ἡ σιόλις διὰ τὴν τοῦ μέλλοντος ἀδήλου προφυλακὴν, καὶ ἔνεκα τῆς συντόνου περὶ τὰς λειτουργίας ὀξύτητος ἀπεγυμνοῦντο, τὸν προσήκοντα ἱεροῖς καὶ ἱερωμένοις κόσμον φυλάττειν ἀδυνατοῦντες.

17. Ὡς δὲ ταῖς ἐσθήσεσιν ἤσκησεν αὐτούς, χρίσματος εὐωδεστάτου λαβῶν, ἢ μυρεψικῆ τέχνη κατειργάσθη, τὰ ἐν ὑπαίθρῳ πρῶτα, τὸν τε βωμὸν καὶ τὸν λουτήρα, κατέχρει, ἐπιρῥαίνων ἐπιτάκεις· ἔπειτα τὴν σκητὴν καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἕκαστον, τὴν κιβωτόν, τὴν λυχνίαν, τὸ θυμιατήριον, τὴν τράπεζαν, τὰ σπονδεῖα, τὰς φιάλας, τὰ ἄλλα ὅσα πρὸς θυσίας ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα· καὶ τελευταῖον προσαγαγὼν τὸν ἀρχιερεῖα πολλῶν λίπει τὴν κεφαλὴν ἀλείφει. Ταῦτα ἐπιτελέσας * ἕνα προσαχθῆναι * κελεύει μόσχον καὶ κριοὺς δύο· τὸν μὲν, ἵνα θύσῃ περὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων, αἰνιττόμενος, ὅτι παντὶ γεννητῶ, καὶ ἂν σπουδαῖον ἦ, παρ' ὅσον ἦλθεν εἰς γένεσιν, συμφυῆς τὸ ἁμαρτάνειν ἐστίν, ὑπὲρ οὗ τὸν θεὸν εὐχαῖς καὶ θυσίαις ἀναγκαῖον ἐξευμενίζεσθαι, μὴ διακινήθεις ἐπιθοῖτο· τῶν δὲ κριῶν τὸν μὲν ἕτερον εἰς ὀλοκαύτωμα εὐχαριστήριον τῆς τῶν ὅλων διοικήσεως, ἧς κατὰ τὸ ἐπιβάλλον ἕκαστῷ μέρος μέτεστι καρπουμένῳ τὴν ἀπὸ τῶν στοιχείων ὠφέλειαν, γῆς πρὸς οἴκησιν καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς τροφάς, ὕδατος πρὸς ποτὸν καὶ λουτρά καὶ πλοῦν, ἀέρος πρὸς ἀναπνοὴν καὶ τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεις — ἐπειδὴ πασῶν ἀῆρ ὄργανον — καὶ ἔτι τὰς ἐτησίους ὥρας, πυρὸς τοῦ μὲν χρειώδους πρὸς τὰ ἐψόμενα καὶ θερμαινόμενα, τοῦ δὲ οὐρανίου πρὸς ἀγῆν καὶ τὰ ὄρατὰ πάντα· τὸν δὲ ἕτερον εἰς τὴν τῶν ἱερωμένων διὰ καθάρσεως ἀγενετικῆς παντέλειαν, ὃν ἐτύμως τλειώσεως ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ τὰς ἀρμοττούσας θεραπευταῖς

καὶ λειτουργίας θεῶν τείλει· ἡμεῶν ἰσχυροτέρη δὲ
 τοῦ δὲ αἵματος αὐτοῦ τὸ μὴ εἶναι ἀνάγκη τοῦ ἵκανοῦ εἶναι
 δεῖν ἀνδρῶν, τὸ δὲ πάλιν ἰσχυρὰ δεχέσθαι καὶ ἀπὸ τοῦ-
 τούτου τρία μέρη τοῦ αἵματος χρεῖται τῶν τελομένων ἰσχυρῶν.
 οὗς ἄρα οὐκ ἔλαττον χρεῖται, ἀλλὰ ἄρα, [*] δεῖν τὴν
 εὐνοίαν, ἀντιτάκτους, ὅτι καὶ τὸν τείλει καὶ ἀνάγκη
 καὶ ἄρα καὶ ἵκανοῦ ἀντιτάκτους — ἀνάγκη μὲν πρὸς ἄλλο
 δεῖν, πρὸς δὲ ἄρα εἰς ἄλλο, δεῖν δὲ τῆς αἵματι τὸν
 ἵκανοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος αὐτῶν ἄρα τε καὶ δεῖν,
 ἰσχυροτέρη δὲ αὐτοῦ τῆς εἰς ἑαυτὸν εὐνοίαν μετὰ
 δεῖν, ἀνάγκη τῆς ἄρα εὐνοίαν καὶ τοῦ
 τείλει, ὅτι ὁ αἵματι ἀντιτάκτους καὶ τῆς αἵματι ἀντι-
 τάκτους, ἀνάγκη ἀνάγκη ἀνάγκη εἰς τῆς αἵματι
 αἵματι τῆς αἵματι.

18. Νόμιμον μὲν οὖν ἰσχυρὸν εἶναι, ὃ ἀποκαταστάσει
 τείλει, ἀνάγκη μὲν τῆς ἀνάγκη τῆς ἀνάγκη καὶ
 ἄρα τῆς ἀνάγκη. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν αἵματι τῆς ἀνάγκη
 ἀνάγκη, ἄρα εἰς ἄλλο τῆς ἀνάγκη καὶ τῆς
 ἀνάγκη χρεῖται, ὃ ἀνάγκη ἀνάγκη ἀνάγκη, ἀνάγκη-
 δὲ τὸ ἵκανοῦ τῆς ἀνάγκη τῆς ἀνάγκη, τῆς ἀνάγκη καὶ
 τῆς ἀνάγκη ἀνάγκη ἀνάγκη, ἀνάγκη ἀνάγκη τῆς
 ἀνάγκη τῆς ἀνάγκη καὶ εἰς ἄλλο ἀνάγκη ἀνάγκη, ἀνάγκη
 καὶ τῆς εἰς ἀνάγκη, ἀνάγκη καὶ εἰς ἄλλο ἀνάγκη ἀνάγκη
 τῆς εἰς ἀνάγκη ἀνάγκη ἀνάγκη. Ἐπειδὴ δὲ εἰς
 τῆς ἀνάγκη ἀνάγκη ἀνάγκη τῆς ἀνάγκη καὶ τῆς ἀνάγκη
 ἀνάγκη ἀνάγκη, τῆς εἰς ἀνάγκη ἀνάγκη ἀνάγκη τῆς
 ἀνάγκη, ἀνάγκη μὲν εἰς τῆς ἀνάγκη ἀνάγκη τῆς ἀνάγκη
 ἀνάγκη ἀνάγκη — ἀνάγκη δὲ εἰς τῆς ἀνάγκη ἀνάγκη καὶ
 ἀνάγκη, τὸ πρὸς ἀνάγκη εἰς ἀνάγκη — ἀνάγκη

τε καὶ τοὺς ἀδελφιδοὺς ὠργιάζεν. Εἰσελθὼν δὲ ἀνεδιδασκεν, οἷα ὑφηγητῆς ἀγαθὸς ἀμαθῆ γνῶριμον, ὄν χρητῶρον τὸν ἀρχιερέα τὰς εἴσω ποιεῖσθαι λειτουργίας. Ἔπειτα ἐξελθόντες ἀμρότεροι καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείναντες πρὸ τῆς κεφαλῆς, εὐχὰς τίθενται τῷ ἔθνει τὰς προσηκούσας ἀπὸ καθαρῆς καὶ ὀσιωτάτης γνώμης. Ἔτι δὲ εὐχομένων τετρατωδέστατόν τι συμβαίνει· ἐκ γὰρ τῶν ἀδύτων, εἴτε αἰθέρος ὑπόσπασμα τοῦ καθαρωτάτου, εἴτε αἶρος κατὰ τὴν τῶν στοιχείων φύσει μεταβολὴν ἀναλυθέντος εἰς πῦρ, αἰφνίδιον ἀθρόα φλόξ διεκπαίει καὶ συντόνῳ ῥύμη φέρεται μὲν ἐπὶ τὸν βωμόν, τὰ δὲ ἐπ' αὐτοῦ πάντα ἐξανάλισκω, πρὸς, οἴμαι, σαφειστάτην δήλωσιν, ὅτι οὐδὲν ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης ἐπετελεῖτο. Δωρεὰν γὰρ ἐξαίρετον βίος ἦν τοῖς ἀγίοις προσνεμηθῆναι, μὴ μόνον ἐν οἷς ἄνθρωποι δημιουργοί, ἀλλὰ καὶ τῷ καθαρωτάτῳ τῆς οὐσίας πυρὶ, τὸ χρεῖωδες καὶ πικρὸν ἡμῖν ὅπως μὴ προσάψαιτο τοῦ βωμοῦ, διὰ τὸ μυρίας ἴσως ἀναμεμίχθαι κῆρας. Ἄπτεται γὰρ οὐ μόνον ζῶων ἀλόγων ὀπτιωμένων ἢ ἐφομένων εἰς πλησμονὴν [*] ἀδίκου γαστρὸς τῆς ταλαίνης, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων ἐξ ἐπιβουλής ἀναιρουμένων, οὐ τριῶν ἢ τεττάρων, ἀλλὰ καὶ πολυανθρώπων ὀμλων. Ἴδιον γοῦν καὶ στόλους μεγάλους ἐπιβατικοῦ πλήρως ὄιστοι πνευφόροι κατέφλεξαν βληθέντες, καὶ ὅλας πόλεις ἐξανάλωσαν, αἷ σμυχόμενα μέχρι θυμελλων εἰς τέφραν ἐδαπάνησαν, ὡς μηδ' ἔχρος ὑπολαβείσθαι τοῦ πάλαι σνοικισμοῦ. Ταύτης ἐνεκά μοι δοκῶ τῆς αἰτίας ὡς μεμιασμένον ἦλασθαι τοῦ ἱερωτάτου βωμοῦ πῦρ τὸ χρεῖωδες, ἀνθ' οὗ φλόγα αἰθέριον ὤμβρησεν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς διαστολὴν ἀγίων καὶ βαβήλων, ἀνθρώπων τε καὶ θεῶν· ἤρμωτε γὰρ ταῖς

λόμενος-διαγνῶναι τοὺς τε ἀνιάτως ἔχοντας καὶ τοὺς ἐπὶ
 τοῖς πεπραγμένοις δυσχεραίνοντας, καὶ εἰ ἤδη τινὲς ἄμαρ-
 τόντες μετανοοῦσι, κήρυγμα κηρύττει. Τὸ δὲ ἦν ἄρα
 βάσανος ἀκριβῆς τῆς ἐκάστου διανοίας, ὡς ἔχοι πρὸς τε
 ὀσιότητα καὶ τὸ ἐναντίον. „Τίς“ γάρ, φησὶ (ib. v. 27),
 „πρὸς κύριον, ἴτω πρὸς με.“ Βραχὺ μὲν τὸ λεχθέν, μεγάλη
 δὲ ἡ ἔμφασις· ἔστι γὰρ τοιόνδε τὸ δηλούμενον· Εἴ τις
 μηδὲν τῶν χειροποιήτων μηδ' ὅσα γενητὰ νομίζει θεοῦς,
 ἀλλ' ἓνα τὸν ἡγεμόνα τῶν ὄλων, ἐμοὶ προσίτω. Τῶν μὲν
 οὖν ἄλλων οἱ μὲν ἔνεκα τοῦ τὸν Αἰγυπτιακὸν ἐξηλωκέναι
 τύφον ἀφηγιάζοντες οὐ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις, οἱ δὲ
 φόβῳ κολάσεως ἴσως ἐγγυτέρω προσελθεῖν οὐκ ἐθάρῃον,
 ἢ τὴν ἐκ Μωσέως τίσιν δεδιότες, ἢ τὴν ἐκ τοῦ πλήθους
 ἐπανάστασιν· ἀεὶ γὰρ οἱ πολλοὶ τοῖς μὴ συναπονοουμέ-
 ροις ἐπιτίθενται. Μία δὲ ἐξ ἀπάντων ἡ λεγομένη
 Λευϊτικὴ φυλὴ τοῦ κηρύγματος ἐπακούσασα καθάπερ
 ἀφ' ἐνὸς συνθήματος ἔθει μετὰ πολλῆς σπουδῆς, τῇ
 ποδωκείᾳ τὴν προθυμίαν ἐπιδεικνυμένη καὶ τὴν ὀξύτητα
 τῆς εἰς εὐσέβειαν ψυχικῆς [*] ὁρμῆς. Οὓς ἰδὼν Μωσῆς
 ὡσπερ ἀπὸ βαλβίδος ἀμιλλωμένους „Εἰ μὴ μόνον τοῖς
 σώμασιν,“ εἶπεν, „ἐπισπεύδετε τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀφίξιν,
 ἀλλὰ καὶ ταῖς διανοίαις ἀντίκα μαρτυρήσεσθε. Ζίφος
 ἀναλαβὼν ἕκαστος τοὺς μυρίων ἄξια θανάτων εἰργα-
 σμένους, οἱ τὸν ἀληθῆ θεὸν καταλιπόντες τοὺς ψευδω-
 νόμους ἐδημιούργησαν, φθαρταῖς καὶ γενηταῖς οὐσίαις
 τὴν τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου πρόσρησιν ἐπιφημί-
 σαντες, συγγενεῖς καὶ φίλους ἀποκτεινάτω, φίλιαν καὶ
 συγγένειαν ὑπολαβὼν εἶναι μόνην ἀνδρῶν ἀγαθῶν ὀσιό-
 τητα.“ Οἱ δὲ τὴν παραινέσιν ἐτοιμότερα φθάσαντες,
 ἐπεὶ καὶ τὰς γνώμας ἔτυχον ἡλλοτριωμένοι, σχεδὸν ἀφ'

οὐ τὸ παρανόμημα γερόμενον εἶδον, ἀναιροῦσιν ἠβηδὸν εἰς τρισχιλίους τῶν πρὸ μικροῦ φίλτάτων. Κειμένων δὲ ἐν ἀγορᾷ μέση τῶν σωμάτων, ἢ πληθὺς θαυταμένη τοὺς μὲν οἰκτίσατο, τὸ δὲ τῶν κτεινάντων ἐνθερμον ἔτι καὶ μεστὸν ὀργῆς παράστημα καταδείσασα φόβῳ νοουθετεῖται. Μωσῆς δὲ τὴν ἀριστείαν ἀποδεξάμενος γέρας ἐπενόησε καὶ ἐβεβαίωσε τῇ πράξει τὸ οἰκεῖον· ἔδει γὰρ τοὺς ὑπὲρ Θεοῦ τιμῆς ἐκούσιον πόλεμον ἀραμένους, καὶ βραχεῖ καιρῷ κατωρθωκότας, ἀξιωθῆναι τῆς θεραπείας αὐτοῦ, λαχόντας ἱεροσύνην.

21. Ἐπεὶ δὲ οὐ μία τάξις τῶν ἱερομένων, ἀλλ' οἷς μὲν ἐπιτέτραπται τὰ περὶ τὰς εὐχὰς καὶ θυσίας καὶ τὰς ἄλλας ἱεροουργίας, ἄχρι τῶν ἀδύτων ἰούσιν, οἷς δὲ τούτων μὲν οὐδέν, ἐπιμέλεια δὲ καὶ φρουρά, καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ, τοῦ τε ἱεροῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, οὓς νεωκόρους ἔνοι καλοῦσιν, ἢ πολλοῖς πολλαχοῦ μυρίων κακῶν αἰτία γενομένη περὶ πρωτείων στάσις ἐπεπόλασε καὶ ἐνταῦθα, τῶν νεωκόρων ἐπιθεμένων τοῖς ἱερεῦσι καὶ τὴν ἐκείνων τιμὴν παρασπάσασθαι βουληθέντων· καὶ τοῦτο εὐμαρῶς ἤλπισαν ἔσθθαι πολλαπλασίους τὸν ἀριθμὸν ὄντες. Ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν ἰδίᾳ γνώμῃ νεωτερίζειν, καὶ τὴν πρεσβυτάτην τῶν δώδεκα φυλῶν συμφρονεῖν ἀναπίθουσιν, ἢ πολλοὶ τῶν εἰκαιότερων ἐπηκολούθησαν ὡς ἔχειν δυναμένη πρεσβεῖον ἡγεμονίας. Μέγαν τοῦτον ἐπιτιχισμόν Μωσῆς ἔγνω φρόμενον κατὰ αὐτοῦ· τὸν γὰρ ἀδελφὸν ἀρχιερέα κατὰ τὰ χρησθέντα λόγια ἠφητο, διαβολαὶ δὲ ἦσαν, ὡς τοὺς μὲν χρησμούς ἐπιψευσαμένου, ποιησαμένου δὲ τὴν αἴρεσιν διὰ τὴν οἰκειότητα καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν εὐνοίαν. Ἐφ' οἷς εἰκότως ἀνιαθεῖς, εἰ μὴ μόνον ἀπιστεῖται διὰ τοσούτων

ἐλέγχων τὴν ἑαυτοῦ πίστιν ἐπιδειξάμενος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ [*] ἔργοις ἅπερ ἀναφέρονται πρὸς Θεοῦ τιμὴν, δι' ἃ μόνον καὶ τὸν ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ ἦθος καταβρωσμένον ἀναγκασθὲν ἢ ἀληθεύειν — ἀλήθεια γὰρ ὁπαδὸς Θεοῦ —, λόγοις μὲν ἀναδιδάσκων περὶ τῆς ἑαυτοῦ προαιρέσεως οὐκ ἐδοκίμαξεν, τὸ μεταπειθῆναι ἐπιχειρῶν τοὺς προκαταληφθέντας ἐναντίαις δόξαις ἀργαλέον εἰδώς, ἰκτείνει δὲ τοὺς Θεῶν ἐμφανεῖς ἀποδείξεις αὐτοῖς παρασχῶν περὶ τοῦ μηδὲν ἐπιβῆσθαι κατὰ τὴν τῆς ἱερουζόλης αἴρεσιν. Ὁ δὲ καλεῖται δώδεκα ράβδους λαβεῖν ταῖς φυλαῖς ἰσραήθμων, καὶ τὰ μὲν τῶν ἄλλων ὀνόματα φυλάρχων ἐπιγράψαι ταῖς ἑνδεκά, τῇ δὲ λοιπῇ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἀρχιερέως, εἶτα εἰς τὸν νεῶν ἄχρι τῶν ἀδύτων εἰσενεγκῶν. Ὁ δὲ τὰ προσταχθέντα ποιήσας ἐκαραδόκει τὸ ἀποθησόμενον. Τῇ δὲ ὑστεραῖς λογίῳ πληχθεὶς ἅπαντος τοῦ ἔθνους προσιτώτος εἰσέρχεται, καὶ τὰς ράβδους ἐκκομίζει, τὰς μὲν ἄλλας οὐδὲν διάφορον ἐχούσας, μίαν δὲ, ἐφ' ἧς τὸ ὄνομα ἐπιγέγραπτο τοῦ ἀδελφοῦ, τρωματωρημίτην· οἷα γὰρ φητὸν κῶναν ἐπὶ αἰῶνα εὐθὺς βλαστῶν ἐξέρχεται καὶ ἐπ' εὐφορίας καρπιῶν ἔβριθαι.

22. Οἱ δὲ καρποὶ κάρνα ἦσαν, ἃ φησὶν ἐναντίαν ἔχει τοῖς ἄλλοις. Ἐπὶ γὰρ τῶν πλείστων, σταφυλῆς, ἐλαίας, μήλων, διαφέρει τὸ σπέρμα καὶ τὸ ἐδώδιμον, ἃ διαφέροντα τόποις χωρίζεται· τὸ μὲν γὰρ ἐδώδιμον ἔξω, τὸ δὲ σπέρμα εἰςω κατακέλευται. Τοῦ δὲ καρπίου ταύτων ἐστὶ τὸ τε σπέρμα καὶ τὸ ἐδώδιμον, ἀμφοτέρων εἰς μίαν ἰδίαν ἀποκριθέντων, καὶ τόπος εἰς ὃ ἐντὸς ὀχυρωμένος καὶ περιεσφορημένος ἔρχει διπλῶ τῷ μὲν ἐκ γλοιοῦ πᾶν βλαθός, τῷ δὲ οὐδὲν ἀποδέοντι ἐκλίον κατασκηναίσματος, ἀφ' οὗ τελείαν ἀρετὴν αἰνέτται.

Ὡς περὶ γὰρ ἐν καρφύῳ ταῦτόν ἐστιν ἀρχὴ καὶ τέλος, ἀρχὴ
 μὲν ἢ σπέρμα, τέλος δὲ ἢ καρπός· οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ
 τῶν ἀρετῶν, ἐκάστη γὰρ συμβέβηκον εἶναι καὶ ἀρχὴν
 καὶ τέλος, ἀρχὴν μὲν, ὅτι οὐκ ἐξ ἑτέρας δυνάμεως, ἀλλ'
 ἐξ ἑαυτῆς φύεται, τέλος δὲ, ὅτι πρὸς αὐτὴν ὁ κατὰ
 φύσιν βλος σπινύδαι. Μία μὲν αἰτία ἦδε. Λέγονται δὲ
 καὶ ἑτέρα τῆς προτέρας ἐμφαντικώτερα. Καρφύον τὸ
 μὲν φλοιῶδες ἐστὶ πικρὸν, τὸ δὲ εἴσω περικλυμένον ὡσανεὶ
 ξύλινον ἕρκος στυφνὸν ἐν μάλα καὶ κραταίῳ, οἷς ἄμφο-
 τέροις ὁ καρπὸς ἐγκατακλυκωμένος οὐκ ἐστὶν πύλητος.
 Τοῦτο ποιῆται σύμβολον ἀσκητικῆς ψυχῆς, ἀφ' οὗ προ-
 τρέπειν αὐτὴν οἴεται δεῖν ἐπὶ ἀρετῆν, ἀναδιδάσκων, ὅτι
 πόνῳ προεπιχεῖν ἀναγκαῖον. Πικρὸν δὲ καὶ ἀντιτινέες
 καὶ σκληρὸν ὁ πόνος, ἐξ οὗ φύεται τὸ ἀγαθόν, οὐ χάριν
 οὐ μαλακιστέον. Ὁ [*] μὲν γὰρ τὸν πόνον φεύγων
 φεύγει καὶ τὰ ἀγαθὰ· ὁ δὲ αὐτὸς τλητικῶς καὶ ἀνδρῶδες
 ὑπομένων τὰ δυσκαρτέρητα σπινύδαι πρὸς μακαριότητα.
 Οὐδὲ γὰρ ἄβροδιαίτοις καὶ τὴν ψυχὴν ἐκτεθηλασμένοις
 καὶ τὸ σῶμα διαφθέκουσιν ὑπὸ τῆς κατὰ ἐκάστην ἡμέραν
 ἀδιαστάτου θρόνηως ἀρετῆς πέφυκον ἐνδαιτυῖσθαι, κα-
 κουμένην δὲ μεταστῆσθαι πρότερον ἀπόλαψιν χρηματι-
 σασα πρὸς τὸν ἄρχοντα τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἄλλ' οἱ χρὴ
 τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὁ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης ἀνδρίας
 τε καὶ δικαιοσύνης ἰερῶτατος θλαστος ἀσκητικῆς μετα-
 τρέχει, καὶ ὅσοι τὸν ἀνστηρὸν καὶ σκληροδαιτον βίον
 ἐγκράτειάν τε καὶ καρτερίαν ἐηλοῦσι σὺν ἰσχυρίῳ καὶ
 ὀλιγοδαίῳ, δι' ὧν τὸ κυριώτατον τῶν ἐν ἡμῖν, ὁ λογισμὸς,
 εἰς ὑγιάν ἄνοτον καὶ εὐβλίαν ἐπιδίδωσι, καθυλοῖν τὸν
 βαρὺν τοῦ σώματος ἐπιτιχισμόν, ὃν οἰνοφλυγίαι καὶ
 οἰμοφραγίαι καὶ λαγνυῖαι καὶ ἄλλαι ἀπλήρωτοι ἐπιθυμίαι

ΡΗΗ.Ο IV.

Q

συνεκρότησαν γεννήσασαι τὴν ἀντίπαλον ἀγχινοίας πολυσαρκίαν. Λέγεται μὲντοι καὶ τῶν ἐν ἔαρι βλαστάνειν εἰωθότων δένδρων ἢ ἀμυγδαλῇ πρόπτον ἀνθεῖν, εὐαγγελιζομένη φορὸν ἰεροδρόμων, καὶ ἕστατον φυλλοφόρον, τὴν ἐπέτειον πρὸς μίχιστον ἀποιέουσα τῆς χλοῆς εὐγηρίαν, ὧν ἐκάτερον ποιεῖται σύμβολον τῆς ἱερατικῆς φυλῆς· αἰνιττόμενος, ὅτι καὶ πρώτη καὶ ἕστατι, τοῦ συμπαντος ἀνθρώπων γένους ἀνθήσει, καθ' ὃν ἂν χρόνον δόξη τῷ θεῷ ταῖς ἑαριναῖς τροπαῖς ἐξομοιωῶσαι τὸν ἡμέτερον βίον, ἀνελόντι τὴν ἐπίβουλον καὶ τοῦ καποδαιμονεῖν πηγὴν πλεονεξίας.

Moses propheta. Trias oraculorum genera.

23. Ἐπειδὴ τοίνυν τῷ τελειοτάτῳ ἡγεμόνι τέτταρα δεῖν ἔφαμεν προσεῖναι, βασιλείαν καὶ νομοθετικὴν ἔξιν καὶ ἱερωσύνην καὶ προφητείαν, ἵνα διὰ μὲν τῆς νομοθετικῆς προσηγορίας ἢ δεῖ καὶ ἀπαγορευτὴν ἢ μὴ δεῖ πράττειν, διὰ δὲ τῆς ἱερωσύνης μὴ μόνον τὰ ἀνθρώπινα ἀλλὰ καὶ τὰ θεῖα διέτη, διὰ δὲ τῆς προφητείας ὅσα μὴ λογισμῷ καταλαμβάνεται θεοπλῆξη, — διελεγμένους περὶ τῶν πρώτων τριῶν καὶ ἐπιδειχῶς Μωσὴν ἄριστον βασιλέα καὶ νομοθέτην καὶ ἀρχιερέα, τὸ τελευταῖον ἔρχομαι δηλώσω, ὅτι καὶ προφητῶν γέγονε δοκιμώτατος. Ὅσα ἄγνωσθαι μὲν ἴσθαι, ὡς πάντα εἰσὶ χρησμοί, ὅσα ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀναγέγραπται, χρησθέντες δὲ αὐτοῦ· λέξω δὲ τὰ ἰδιαιτέρα, πρότερον εἰπὼν ἐκεῖνο, τῶν λογίων γὰρ τὰ μὲν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ λέγεται δι' ἑρμηνείας τοῦ θεοῦ προφήτου, τὰ δὲ ἐκ πενύσεως καὶ ἀποκρίσεως ἐθεσπίσθη, τὰ δὲ ἐκ προσώπου Μωσίου ἐπιδεικνύσαντος καὶ ἐξ αὐτοῦ κατασχεθέντος. Τὰ μὲν οὖν πρώτα ὅλα

δι' ὄλων ἀρετῶν θείων δείγματα ἐστί, τῆς τε [*] ἰλεω καὶ εὐεργετίδος, δι' ὧν ἅπαντας μὲν ἀνθρώπους πρὸς καλοκἀγαθίαν ἀλείφει, μάλιστα δὲ τὸ θεραπευτικὸν αὐτοῦ γένος, ᾧ τὴν πρὸς εὐδαιμονίαν ἄγουσαν ἀνατέμνει ὁδόν. Τὰ δὲ δεύτερα μῖξιν ἔχει καὶ κοινωρίαν, πυνθανομένου μὲν τοῦ προφήτου περὶ ὧν ἐπεζῆται, ἀποκρινομένου δὲ τοῦ θεοῦ καὶ διδάσκοντος. Τὰ δὲ τρίτα ἀνατίθεται τῷ νομοθέτῃ, μεταδόντος αὐτῷ τοῦ θεοῦ τῆς προγνωστικῆς δυνάμεως, ἣ θεσπιεῖ τὰ μέλλοντα. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα ὑπερθετόν, μίξονα γάρ ἐστιν ἢ ὡς ὑπ' ἀνθρώπου τινὸς ἐπαινεθῆναι, μόλις ἂν ὑπ' οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου καὶ τῆς τῶν ὄλων φύσεως ἀξίως ἐγκωμιασθέντα, καὶ ἄλλως λέγεται ὡσανεὶ δι' ἐρμηνείας· ἐρμηνεῖα δὲ καὶ προφητεῖα διαφέρουσι. Περὶ δὲ τῶν δευτέρων αὐτίκα πειράσομαι δηλοῦν, συνυφήνας αὐτοῖς καὶ τὸ τρίτον εἶδος, ἐν ᾧ τὸ τοῦ λέγοντος ἐνθουσιῶδες ἐμφαίνεται, καὶ ὃ μάλιστα καὶ κυρίως νερόμισται προφήτης.

Oraculorum generis secundi, quod sit per interrogationem et responsionem, exemplum primum. (24 - 26.)

24. Τῆς δὲ ὑποσχέσεως ἀρκτέον ὧδε. Τέτταρες εἰσι τόποι διὰ πεύσεως καὶ ἀποκρίσεως χρησιμοῖς νομοθετηθέντες μικτὴν ἔχοντες δύναμιν· τῇ μὲν γὰρ ὁ προφήτης ἐνθουσιᾷ πυνθανόμενος, τῇ δὲ ὁ πατήρ θεσπιῖσι λόγου καὶ ἀποκρίσεως μεταδιδούς. Ἔστι δὲ πρῶτον, οὐχ ὅτι Μωσῆν ὀσιώτατον καὶ θεοφιλέστατον τῶν πώποτε γενομένων, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπὶ βραχὺ γευσάμενον εὐσεβείας ὠργίασεν. Ἐξ ἀνομοίων τις (Lev. 24, 10 βη.) γενόμενος ἄνθρωπος νόθος, Αἰγυπτίου μὲν πατρός, μητρὸς δὲ Ἰουδαίας, ὃς τῶν μὲν ταύτης πατριῶν ἐθνῶν ἠλόγησε, πρὸς

δὲ τὴν Αἰγυπτιακὴν, ὡς λόγος, ἀπέκλινεν ἀσέβειαν τὴν τῶν ἀνδρῶν ζηλώσας ἀθεότητα. Μόνοι γὰρ σχεδὸν πάντων τῶν ἐθνῶν Αἰγύπτιοι γῆν ἐπετείχισαν οὐρανῷ, τὴν μὲν ἰσοθέων τιμῶν ἀξιῶσαντες, τῷ δὲ οὐδὲν γέρας ἐξαίρειον ἀπονεύσαντες, ὡς δεόν πρὸ τῶν βασιλείων τὰς ἐσχατίας περιέπειν. Ἐν γὰρ κόσμῳ βασιλεῖον μὲν ἱερώτατον οὐρανός, ἐσχατιὰ δὲ γῆ, καθ' ἑαυτὴν μὲν ἀξιοσπούδαστος, εἰς δὲ σύγκρισιν ἰούσα αἰθέρος ἀπολειπομένη τοσοῦτον, ὅσον σκότος μὲν φωτός, νύξ δὲ ἡμέρας, φθορὰ δὲ ἀφθαρσίας, καὶ θνητός θεοῦ. Τῆς γὰρ χώρας οὐχ ὑστὼ καθάπερ αἱ ἄλλαι νεκρομένης, ἀλλὰ ταῖς τοῦ ποταμοῦ πλημμύραις εἰωθυίας ἀνὰ πᾶν ἔτος λιμαίνεσθαι, θεοπλαστοῦσι τῷ λόγῳ τὸν Νεῖλον Αἰγύπτιοι ὡς ἀντίμιμον οὐρανοῦ γεγονότα, καὶ περὶ τῆς χώρας σεμνηγοροῦσιν.

25. Ὁ δὴ μικτός οὗτος ἐκεῖνος διενεχθεὶς τινι τῶν ἀπὸ τοῦ ὄρατικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ γένους, ἀκράτως ὑπ' ὀργῆς αὐτὸς αὐτοῦ γενόμενος καὶ ἅμα τῆς Αἰγυπτιακῆς ζηλωτῆς ἀθεότητος ὢν, ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἔειπε τὴν ἀσέβειαν, [*] ἐπαράτῳ καὶ ἐναγεῖ [καὶ] μεμισασμένη ψυχῇ τε καὶ γλώττῃ καὶ πάσῃ τῆς φωνῆς ὀργανοποιῶν καταρασάμενος δι' ὑπερβολὴν κακῶν ὃν οὐδ' ὑπὸ πάντων, ἀλλὰ μόνων τῶν ἀρίστων ἐνλογεῖσθαι θέμις, ὅσοι τὰς τελείας καθάρσεις ἐδέξαντο. Διὸ καὶ θαυμάσας τὴν φρενοβλάβειαν καὶ τὴν τοῦ θράσους ὑπερβολὴν, καίτοι γ' ὑπόπλεως ὢν παραστήματος ἐγγενοῦς καὶ ἰέμενος αὐτοχειρία διαχρήσασθαι τὸν ἄνθρωπον, ἔδεισε μὴ κοφωτέραν ἀναπράξῃ τιμωρίαν ἰσόρροπον γὰρ ἐπινοῆσαι πρὸς τοσαύτην ἀσεβείαν κόλασιν ἄνθρωπος οὐκ ἂν ἴσχυσεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῷ μὴ σέβοιτι θεὸν ἔπεται τὸ

μήτε γονεῖς, μήτε πατρίδα, μήτ' εὐεργέτας τιμᾶν, ὁ δὲ δὴ πρὸς τῷ μὴ σέβειν καὶ κακηγορεῖν τοιμῶν τίνα μοχθηρίας ὑπερβολὴν ἀπολέλοιπε; καίτοι καὶ τὸ κακηγορεῖν ἦττον ἐν συγκρίσει κατάρως. Ἀλλὰ γλωσσαιγία καὶ ἀχάλινον στόμα ὅταν ἐκνόμοις ἀφροσύναις ὑπηρετῶσι, πάντως τι καινουργεῖται τῶν ἀθέσμων. Ἴδ' ἄνθρωπε, καταρᾶται τις θεόν; τίνα καλῶν ἕτερον θεὸν εἰς τὴν τῆς ἀρεῆς βεβαλωσιν; ἢ δῆλον ὅτι αὐτὸν κατ' αὐτοῦ; Ἄπιαγε βεβήλων καὶ ἀνοσίων ἐνθυμημάτων! Καλὸν ἐκνήρασθαι τὴν ἀθλίαν ψυχὴν, ἐπηρεασθεῖσαν μὲν ὑπὸ φωνῆς, διακόνοις δὲ τοῖς ὡσὶν χρησαμένην, αἰσθήσει τυφλῇ. Καὶ οὔτε ἡ γλῶττα τοσοῦτον ἀσεβήμα φθουραμένου παρβίθη, οὔτε τὰ τοῦ μέλλοντος ἀκούειν ὡς ἐπιφράχθη; Εἰ μὴ ὅρα κατὰ πρόνοιαν τῆς δίκης, ἥτις οὔτ' ἀγαθὸν ὑπερβάλλον οὔτε μέγιστον κακὸν ἐπισκιάζεσθαι οἴεται δεῖν, πρὸς ἔλεγχον ἐναργέστατον ἀρετῆς ἢ κακίας, ἵνα τὴν μὲν ἀποδοχῆς, τὴν δὲ τιμωρίας ἀξιώσῃ. Αἰὶ δὲ τοῦτο τὸν μὲν εἰς βίρκτην ἀπαχθέντα καλεῖται δεθῆναι· πορνύεται δὲ τὸν θεὸν ἱλασάμενον ταῖς ἀνάγκαις τῶν αἰσθήσεων, δι' ἃς καὶ βλέπομεν ἢ μὴ θέμις ὄρα, καὶ ἀκούομεν ὧν μὴ θέμις ἀκούειν, ὅ τι χρὴ παθεῖν τὸν εὐρετὴν ἀσεβήματος καὶ ἀνοσιουργήματος ἐκτοπίου καὶ ξένου δηλῶσαι. Ὁ δὲ προστίπτει καταλευσθῆναι, προσήκουσαν οἴμαι δίκην ὑπολιβῶν τὴν διὰ λίθων κατ' ἀνδρὸς λιθίνην καὶ ἀπόκροτον ψυχὴν ἔχοντος, καὶ ἅμα βουλόμενος πάντας τοὺς ἀπὸ τοῦ ἔθνους συνεφάρμασθαι τῆς κολάσεως, οὗς ἤδει σφόδρα τραχέως ἐνεγκόντας καὶ φονῶντας· μόνης δὲ ὡς ἔοικε τῆς διὰ βλημάτων ἐμελλον αἰ τοσαῦται μυριάδες ἐφάπτεσθαι. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ ἀνοσίου καὶ παλαμνίου τίσιν ἐργάτη διάταγμα καινόν, οὐκ ἂν ποτε προσηγομί-

νης ἀξιωθὲν γραφῆς, ἀλλ' αἱ ἀπροςδόκητοι νεωτεροποιῖαι καινοὺς νόμους εἰς ἀνακοπὴν [*] ἀμαρτημάτων ἐπιζητοῦσιν. Αὐτίκα γοῦν νομοθετεῖται τάδε· Ὃς ἂν καταράσῃται θεόν, ἀμαρτία ἔνοχος ἔστω· ὃς δὲ ἂν ὀνομάσῃ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου, θνησκέτω. (Lev. 24, 15 s.) Ἐὕγε, ὦ πάνσοφε! μόνος ἀμιγοῦς ἠκρατίσω σοφίας. Τοῦ καταρᾶσθαι χεῖρον τὸ ὀνομάζειν ὑπέληφας· οὐ γὰρ ἂν τὸν μὲν βαρύτερον ἀσέβημα εἰργασμένον ἐπεκούφιζες, διημαρτηκόσιν ἐπεικέστερον πράττων· κατὰ δὲ τοῦ βραχύτερον ἠδικηκέναι δόξαντος τὴν ἀνωτάτω τιμωρίαν, θάνατον, ὠρίζες.

26. Ἀλλ', ὡς ἔοικε, θεοῦ τὰ νῦν οὐχὶ τοῦ πρώτου καὶ γεννητοῦ τῶν ὄλων, ἀλλὰ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι μέμνηται· ψευδώνυμοι δὲ εἰσὶ γραφῶν καὶ πλαστῶν τέχναις δημιουργούμενοι. Ξοάνων γὰρ καὶ ἀγαλμάτων καὶ τοιουτοτρόπων ἀφιδρυμάτων ἢ οἰκουμένη μεστή γέγονεν, ὧν τῆς βλασφημίας ἀνέχειν ἀναγκαῖον, ἵνα μηδεὶς ἐθίξῃται τῶν Μωσέως γνωρίμων συνόλως θεοῦ προσρήσεως ἀλογεῖν· ἀξιονικοτάτη γὰρ ἀεὶ καὶ ἐπαξιόρατος ἢ κλήσις. Εἰ δέ τις, οὐ λέγω βλασφημήσειεν εἰς τὸν ἀνθρώπων καὶ θεῶν κύριον, ἀλλὰ καὶ τολμήσειεν ἀκαίρως αὐτοῦ φθέγξασθαι τὸ ὄνομα, θάνατον ὑπομεινάτω τὴν δίκην. Οὔτε γὰρ τῶν φυτευσάντων, καίτοι θνητῶν ὑπαρχόντων, οἷς μέλι γονέων τιμῆς, τὰ ὀνόματα προφέρουσιν, ἀλλὰ τὰ κύρια διὰ τὸν ἐπ' αὐτοῖς σεβασμὸν ἠσυχάζοντες, τοῖς τῆς φύσεως ἀκαλοῦσι, πατέρα καὶ μητέρα προσαγορεύοντες, δι' ὧν εὐθὺς αἰνίττονται τὶς ἐξ ἐκείνων ἀνυπερβλήτους εὐεργεσίας καὶ τὴν αὐτῶν εὐχάριστον διάθεσιν. Ἐτι νῦν συγγνώμης ἀξιούσθωσαν οἱ κατ' ἐπισυρμὸν γλώττης ἀκαιρενο-

μενοι καὶ λόγων ἀναπλήρωμα ποιούμενοι τὸ ἁγιώτατον
καὶ θεῖον ὄνομα;

*Alterum huius oraculorum generis exemplum, repetitum a
poena in diei septimi contemptorem constituta. (27. 28.)*

27. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ γεννητοῦ τῶν ὄλων τιμὴν τὴν
ἱερὰν ἑβδόμην ἐπέμνυνεν ὁ προφήτης, ἰδὼν αὐτῆς ὄξυ-
πεστέροις ὄμμασι κάλλος ἐξαισίον, ἐνεσφραγισμένον οὐ-
ρανῶ τε καὶ τῷ σύμπαντι κόσμῳ, καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως
αὐτῆς ἀγαλματοφορούμενον. Εὗρισκε γὰρ αὐτὴν τὸ μὲν
πρῶτον ἀμήτορα, γενεᾶς τῆς θήλεος ἀμέτοχον, ἐκ μόνου
πατρὸς σπαρεῖσαν ἄνευ σπορῆς, καὶ γεννηθεῖσαν ἄνευ
κνήσεως. Ἐπειτα δὲ οὐ ταῦτα μόνον κατεῖδεν, ὅτι παγ-
κάλῃ καὶ ἀμήτωρ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀειπάρθενος, οὐτ' ἐκ μη-
τρὸς, οὐτε μήτηρ, οὐτ' ἐκ [*] φθορῆς, οὐτε φθαρησο-
μένη. Ἐἶτα ἐκ τρίτου κατενόησεν αὐτὴν ἐξετάζων καὶ
κόσμον γενέθλιον, ἣν ἐφορτάζει μὲν οὐρανός, ἐφορτάζει
δὲ γῆ καὶ τὰ ἐν γῆ, γαννύμενα καὶ ἐνευφραινόμενα τῇ
παναρμονίῳ ἑβδομάδι. Ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ὁ πάντα
μέγας Μωσῆς ἐδικαίωσε τοὺς ἐγγραφεύς αὐτοῦ τῇ ἱερῇ
πολιτείᾳ, θεσμοῖς φύσεως ἐπομένους, πανηγυρίσειν, ἐν
ἰλαρίναις διάγοντας ἐν θυμίαις, ἀνέχοντας μὲν ἔργων καὶ
τεχνῶν τῶν εἰς πορισμὸν, καὶ πραγματειῶν ὅσαι κατὰ
βλου ἰζητήσιν, ἄγοντας δὲ ἐκεχειρίαν καὶ διαφειμένους
πίσης ἐπιπόνου καὶ καματηρῆς φροντίδος, σχολάζοντας
οὐχ, ὡς ἔνιοι, γέλωσιν ἢ παιδικῆς ἢ μῆμων ἢ ὀρχηστῶν
ἐπιδελξεσι, περὶ ἃς κηρανοῦσι καὶ δυσθανατοῦσιν οἱ
θεατρομανοῦντες καὶ διὰ τῶν ἡγεμονικωτάτων αἰσθή-
σεων, ὀράσεως καὶ ἀκοῆς, δοῦλον ἀπεργαζόμενοι τὴν φύ-
σει βασιλῆα ψυχῆν, ἀλλὰ μόνῳ τῷ φιλοσοφεῖν· οὐχ ὅπερ

μισθοδεύουσιν οἱ λογοθῆραι καὶ σοφισταί, πιπράσκοντες
 ὡς ἄλλο τι τῶν ὠνίων ἐπ' ἀγορᾶς δόγματα καὶ λόγους,
 οἷ φιλοσοφία κατὰ φιλοσοφίας, ὡ γῆ καὶ ἥλιος! χρώμενοι
 δι' αἰῶνος οὐκ ἐρυθριῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὄντι φιλοσοφεῖν,
 ὅπερ ἐκ τριῶν συνήφαιται, βουλευμάτων καὶ λόγων καὶ
 πράξεων εἰς ἓν εἶδος ἡρμοσμένων πρὸς κτήσιν καὶ ἀπό-
 λαυσιν εὐδαιμονίας. Τούτου δὴ τις ἀλογήσας τοῦ διατά-
 γματος, ἔτι τοὺς χρησμούς ἐναύλους ἔχων τοὺς περὶ
 τῆς ἰεραῆς ἐβδόμης, οὓς ἐθέσπισαν ἄνθ' προφήτου ὁ θεὸς
 καὶ διὰ φωνῆς — τὸ παραδοξότατον — ὄρατῆς τῶν
 παρατιγχανόντων ὀφθαλμοῦς ὧτων ἐπήγειρε μᾶλλον,
 ἐπὶ φρουραρισμὸν ἐξῆει διὰ μέσον τοῦ στρατοπέδου, πίν-
 τας εἰδὼς ἐν ταῖς σκηναῖς ἡρμουῦντας· καὶ δρῶν ἔτι τὸ
 ἀδίκημα καταφανῆς ὑπὲρ τοῦ μὴ λαθεῖν γίνεται. Πυλῶν
 γὰρ ἔξω προελθόντες τινὲς εἰς ἐρημίαν ἵνα ἐν τῷ καθα-
 ρωτάτῳ καὶ ἡσυχάζοντι εὐξῶνται, θέαν ἔκνομον ἰδόντες,
 ξύλων ἕλην συγκομίζοντα, καὶ δυσανασχετήσαντες ἐμεί-
 λησαν μὲν αὐτὸν ἀνελεῖν· λογισμῷ δὲ τὸ παρακεκνημέ-
 ρον τῆς ὀργῆς ἐπέσχον, ἵνα μήτε ἰδιῶται πρὸ ἀρχόντων
 κολάζειν τινὰ δοκῶσι καὶ ταῦτα ἄκριτον, καὶ ἂν ἄλλως
 τὸ παρανόμημα ἦν ἐμφανές, μήτε τοῦ περὶ τὴν ἡμέραν
 εὐαγοῦς μίασμα φόρου, καὶ ἂν δικαιοτάτος ἦ, προσ-
 ἀψῆται. Συλλαβόντες δὲ ἄγοισιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἀρχοντα,
 ᾧ συνήδρευον μὲν ἰεραῖς· παρσιστήκει δὲ σύμπασα ἡ πλη-
 θὺς πρὸς ἀκροασιν. Ἔθας γὰρ ἦν, αἰεὶ μὲν κατὰ τὸ
 παρεῖκον, προηγουμένως δὲ ταῖς ἐβδόμαις, ὡς ἐδήλωσα
 καὶ πρόσθεν, φιλοσοφεῖν, τοῦ μὲν ἡγεμόνος ὑψηλο-
 μένου καὶ διδάσκοντος ἢ τε [*] χρῆ πράττειν καὶ λέγειν,
 τῶν δὲ εἰς καλοκἀγαθίαν ἐπιδιδόντων καὶ βελτιουμένων
 τά τε ἡθῆ καὶ τὸν βίον. Ἀφ' οὗ καὶ εἰσέτι τῶν φιλοσο-

φροῦσι ταῖς ἐβδόμαις Ἰουδαῖοι τὴν πάτριον φιλοσοφίαν, τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἀναθέντες ἐπιστήμη καὶ θεωρίᾳ τῶν περὶ φύσιν. Τὰ γὰρ κατὰ πόλεις προσευκτήρια τί ἕτερόν ἐστιν ἢ διδασκαλιᾶ φρονήσεως καὶ ἀνδρίας καὶ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης, εὐσεβείας τε καὶ ὀσιότητος, καὶ συμπάσης ἀρετῆς, ἣ κατανοεῖται καὶ κατορθοῦται τὰ τε ἀνθρώπεια καὶ θεῖα;

28. Τότε μὲν οὖν εἰς εἰρκτὴν ὁ τηλικούτον ἀσέβημα δράσας ἀπάγεται. Μωσῆς δὲ ἀπορῶν ὅ τι χρή παθεῖν τὸν ἄνθρωπον — ἦδρι γὰρ ἄξια θανάτου διαπεπραγμένον, ἀλλὰ τίς ἂν γένοιτο τρόπος ἀρμόζων τῆς τιμωρίας; — ἀφικνεῖται πρὸς τὸ ἀόρατον ἀοράτω ψυχῇ δικαστήριον καὶ ἐπυνθάνετο τοῦ πρὶν ἀκοῦσαι πάντα ἐπισταμένον δικαστοῦ, τί κέκρικεν. Ὁ δὲ ἀποφαίνεται τὴν γνώσιν, ὅτι καὶ θνήσκειν ὀφείλει, καὶ οὐχ ἑτέρως ἢ καταλευσθεῖς, ἐπιδή καὶ τούτω, καθάπερ καὶ τῷ προτέρῳ, μπετέβαλεν ὁ νοῦς εἰς κωφὴν λίθον, εἰργασμένῳ τελεώτατον παρανόμημα, ὃ σχεδὸν πάντα τὰ ἄλλα ἐμφέρεται, ὅσα περὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἐβδόμης νενομοθεῖται. Λιὰ τί; Ὅτι οὐχ αἱ βάνανσοι μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι καὶ πραγματεῖαι καὶ μάλιστα αἱ περὶ πορισμὸν καὶ βίου ζήτησιν ἢ διὰ πυρός εἰσιν ἢ οὐκ ἄνευ τῶν διὰ πυρός. Ὅθεν ἀπαγορεύει πολλάκις ἐν ταῖς ἐβδόμαις πῦρ ἐνάθειν, ὡς ἀρχηγικώτατον αἴτιον καὶ πρῶτον ἐργον, οὗ ἠσυχίασαντος ἐννοήθη καὶ τὰ κατὰ μέρος ὡς εἰκὸς συνησυχάζειν. Ὑλη δὲ ξύλα πυρός, ὥστε τὸν ξυλιζόμενον ἀδελφὸν καὶ συγγενὲς ἀμάρτημα τῷ καλοντι δρᾶν, τὸ παρανόμημα διπλασιάζοντα, τῇ μὲν, ὅτι τὸ προσταχθέν ἤραμεῖν συνεκόμιζε, τῇ δέ, ὅτι καὶ τοιαῦτα συνεκόμιζεν, ἢ πῦρ ἐστὶν ἕλη τῆς τῶν τεχνῶν ἀρχῆς.

Exemplum tertium desumptum a celebratione Paschatis extra ordinem concessa. (29. 30.)

29. Ἀμφω μὲν οὖν τὰ εἰρημένα τιμωρίας ἀσεβῶν διὰ πεύσεως περιέχει καὶ ἀποκρίσεως βεβαιουμένης. Ἔτερα δὲ δύο ἐστὶν οὐχὶ τῆς αὐτῆς, ἀλλὰ διαφερούσης ἰδέας, ὧν τὸ μὲν περὶ κλήρου διαδοχῆς, τὸ δέ, ὅσα τῷ δοκεῖν, παρὰ καιρὸν [*] ἐπιτελουμένης ἱερουργίας, περὶ ἧς λεκτέον πρότερον. Τὴν ἀρχὴν τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας πρῶτον ἀναγράφει μῆνα Μωσῆς ἐν ταῖς τῶν ἐνιαυτῶν περιόδοις, ἀναθεὶς οὐχ, ὥσπερ ἔνιοι, χρόνῳ τὰ πρεσβεῖα μᾶλλον ἢ ταῖς τῆς φύσεως χάρισιν, ἃς ἀνέτειλεν ἀνθρώποις· κατὰ γὰρ ταύτην τὰ μὲν σπαρτά, ἢ ἀναγκαῖα τροφή, τελειογονεῖται. Ὁ δὲ τῶν δένδρων καρπὸς ἡβώντων ἄρτι γεννᾶται, δευτέραν ἔχων τάξιν, ὅθεν καὶ ὀψιγονός ἐστιν· αἰεὶ γὰρ ἐν τῇ φύσει τὰ μὴ λίαν ἀναγκαῖα τῶν σφόδρα ἀναγκαίων δεύτερα. Σφόδρα μὲν οὖν ἀναγκαῖα πυροὶ τε καὶ κριθαὶ καὶ ὅσα ἄλλα εἶδη τροφῆς ὧν ἄνευ ζῆν οὐκ ἔστιν. Ἐλαιον δὲ καὶ οἶνος καὶ ἀκρόδρα οὐχὶ τῶν ἀναγκαίων, ἐπεὶ καὶ δίχα τούτων ἄχρι μακροτάτου γήρως παρατείνοντες εἰς πολυετίαν βιοῦσιν ἀνθρώποι. Τῷ δὴ μηνὶ τούτῳ περὶ τεσσαρεσκαδεκάτην ἡμέραν μέλλοιτος τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου γίνεσθαι πλησιφαούς, αἴγεται τὰ διαβατήρια δημοφανῆς ἑορτῆ, τὸ Χαλδαιστὶ λεγόμενον Πάσχα, ἐν ἧ οὐχ οἱ μὲν ἰδιῶται προσείγονσι τῷ βωμῷ τὰ ἱερεῖα, θύουσι δὲ οἱ ἱερεῖς, ἀλλὰ νόμον προτάξει σύμπαν τὸ ἔθνος ἱεράται, τῶν κατὰ μέρος ἑκάστου τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίας ἀνάγοντος τότε καὶ χειρουργούντος. Ὁ μὲν οὖν ἄλλος ἅπας λεῶς ἐγεγήθει καὶ παιδρὸς ἦν, ἐκίστου νομίζοντος ἱερωσύνῃ τιμηθῆναι.

Δεδαικρυμένοι δὲ ἕτεροι καὶ στένοντες διῆγον, οἰκείων αὐτοῖς ἔναγχος τετελευτηκότων, οὓς πενθοῦντες διπλῆ κατείχοντο λύπη, προσειληφότες τῇ διὰ τοὺς ἀποθανόντας συγγενεῖς καὶ τὴν ἐκ τοῦ στερηθῆναι τῆς περὶ τὴν ἱερουργίαν ἡδονῆς τε καὶ τιμῆς, οἷς οὐδὲ καθάρασθαι καὶ περιόρῃνασθαι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐξεγένετο, μήπω τοῦ πένθους ὑπερημέρου καὶ ἐκπροθέσμου γεγενημένος. Οὗτοι μετὰ τὴν πανήγυριν προσελθόντες τῶ ἄρχοντι συννοίας μεστοὶ καὶ κατηφείας τὰ συμβεβηκότα διηγήσαντο, τὴν ὑπόγυον τῶν συγγενῶν τελευτήν, τὸ πένθος ᾧ κατ' ἀναγκαῖον ἐχρήσαντο, τὸ μὴ δυναθῆναι διὰ τοῦτο μετασχεῖν τῆς τῶν διαβατηρίων θυσίας. Εἶτα ἐδέοντο μὴ ἔλαττον τῶν ἄλλων ἐέγκασθαι, μηδὲ τὸ ἐπὶ τοῖς ἀποθανούσιν οἰκείοις ἀτύχημα ἐν ἀδικήματος μέρει καταριθμηθῆναι, τιμωρίαν ἐργασάμενον πρὸ [*] ἐλέου. Νομίσει γὰρ ἂν χεῖρονα παθεῖν τῶν ἀποθανόντων, εἶγε τοῖς μὲν οὐδενός ἐστιν ἀντίληψις τῶν ἀβουλήτων, οἱ δὲ ζῶντες δόξουσι τεθνήσκειν τὸν μετ' αἰσθήσεως θάνατον.

30. Ταῦτα ἀκούσας ἑώρα μὲν καὶ τὴν δικαιολογίαν οὐκ ἄπωδον, καὶ τὴν τοῦ μὴ ἱερουργῆσαι πάλαι πρόφασιν ἀναγκαίαν, καὶ τὸ συμπαθὲς ἀνακεκραμένον τούτοις. Ἐπαμφοτερῖζων δὲ τὴν γνώμην καὶ ὡςπερ ἐπὶ πλάστιγγος ἀντιόρέπων — τῇ μὲν γὰρ ἐταλιάντενε τὸ ἔλεος καὶ τὰ δίκαια, τῇ δὲ ἀντέβριθεν ὁ νόμος τῆς τῶν διαβατηρίων θυσίας, ἐν ἣ καὶ πρῶτος μὲν καὶ τεσσαρεσκαίδεκάτη ἡμέρα δεδήλωται τῆς ἱερουργίας — ἀρνῆσθως καὶ συγκαταθέσεως μεταξὺ φορούμενος ἰκτενεύει τὸν θεὸν δικαστὴν γενέσθαι καὶ χρησμῶ τὴν κρίσιν ἀναφῆναι. Ὁ δὲ ἐπακούσας θεσπίζει λόγιον, οὐ περὶ ὧν ἐνετεύχθη μόνον,

ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐθὶς ποτε γενησομένων, εἰ ταῖς αὐταῖς χρήσαιντο συντυχίαις· ἐπιδαμιλευόμενος δὲ καὶ περὶ τῶν κατ' ἄλλας αἰτίας οὐ δυναθέντων ἱερουργῆσαι μετὰ παντὸς τοῦ ἔθνους προσεπιθεσπίζει. Τίνα οὖν ἐστὶ τὰ περὶ τούτων λόγια χρησθέντα μηνυτέον. „Συγγενικόν“ φησι „πένθος ἀναγκαῖα μὲν τοῖς ἀφ' αἵματος θία, ἀναγράφεται δὲ οὐκ ἐν πλημμελείαις. Ἔως μὲν οὖν *ἐμπρόθεσμόν* ἐστὶν, ἔξω περιβόλων ἱερῶν ἐλαυνέσθω, οὓς ἀπὸ παντὸς ἀγνεύειν οὐχ ἔκουσίου μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ μὴ κατὰ γνώμην μιάσματος δεῖ. Γενομένου δὲ ἐκπροθέσμου μὴ στερεῖσθωσαν ἰσομοιρίας τῆς ἐν ταῖς ἱερουργίαις, ἵνα μὴ προσθήκη τετελευτηκότων οἱ ζῶντες ὦσιν. Ἰτωσαν δὲ ἅτε δεῦτεροι δευτέρου μηνί, πάλιν τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ, καὶ θυέτωσαν κατὰ ταῦτα τοῖς προτέροις, καὶ τῷ θύματι χρήσθωσαν ὡς ἐκεῖνοι νόμῳ καὶ τρόπῳ τῷ παραπλήσιῳ. Τὰ δὲ αὐτὰ ἐπιτετράφθω καὶ τοῖς μὴ διὰ πένθος, ἀλλὰ καὶ μακρᾶς χάριν ἀποδημίας κωλυομένοις ἅμα τῷ παντὶ ἔθνει συνιερουργεῖν. Οὐ γὰρ οἱ ξενιτεύοντες ἢ ἐτέρωθι οἰκοῦντες ἀδικοῦσιν, ὡς στερεῖσθαι τῆς ἴσης τιμῆς, καὶ ταῦτα μὴ χωροῖσθαι διὰ πολυανθρωπίαν τὸ ἔθνος μιᾶς χώρας, ἀλλ' ἀποικίας πανταχόσε διαπεμψαμένης.“ (Num. 9, 10 ss.)

Quartum exemplum a sententia de successione hereditaria repetitum. (31. 32.)

31. Τοσαῦτα διελεγμένος περὶ τῶν ὑστερησάντων μὲν ἅμα τῷ πλήθει θύσαι τὰ διαβατήρια κατὰ συντυχίας ἀβουλῆτους, ἐκπληρῶσαι δὲ εἰ καὶ ὀψέ, ἀλλ' οὖν ἀναγκαίως τὸ ἐλλειφθὲν σπουδασάντων, ἐπὶ τελευταῖον μέτειμι διάταγμα τὸ περὶ τῆς τῶν κλήρων διαδοχῆς, ὅπερ

ὁμοίως μικτόν ἦν, ἐκ πεύσεως καὶ ἀποκρίσεως λαβὼν τὴν σύστασιν. Ἦν τις ὄνομα Σαλπαὰθ (Num. c. 27) ἀνὴρ δόκιμος καὶ φυλῆς οὐκ ἀσήμου. Τούτῳ πέντε μὲν γίνονται θυγατέρες, υἱὸς [*] δὲ οὐδεὶς. Αἱ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς στέρησιν τῆς πατρῴας λήξεως ὑποτοπήσασαι διὰ τὸ τὰς κληρουχίας ἄρῃσι δεδόσθαι, προσίασι τῷ ἡγεμόνι μετὰ τῆς ἀρμοττούσης κοραῖς αἰδοῦς, οὐ θηρώμεναι πλοῦτον, ἀλλὰ τὸ ὄνομα καὶ ἀξίωμα γλιχόμεναι διασῶσαι τοῦ πατρὸς, καὶ φασιν· „Ὁ μὲν πατὴρ ἡμῶν ἐτελεύτησεν. Ἐτελεύτησε δὲ ἐν οὐδεμίᾳ στάσει γενόμενος, ὑφ' ὧν συνέβη διαφθαρῆναι μυρίους, ἀλλ' ἐξήλωσε βίον ἀπράγμονα καὶ ἰδιώτην· εἰ μὴ ἄρα ἐν ἁμαρτίᾳ θετέον τὸ γενεᾶς ἀρῆενος ἀμοιρῆσαι. Πάρεσμεν δὲ ἡμεῖς ὅσα μὲν τῷ δοκεῖν ὄρφαναί, τὸ δὲ ἀληθὲς σοὶ χρησόμεναι πατρί· τοῦ γὰρ γεννήσαντος ὁ νόμιμος ἄρχων οἰκειότερος ὑπηκόοις.“ Ὁ δὲ θαυμάσας τὴν φρόνησιν τῶν παρθένων καὶ τὴν πρὸς τὸν γεινόμενον εὐνοίαν ἐπέσχεν ὑφ' ἑτέρας ἐλκόμενος φαντασίας, καθ' ἣν τὰς κληρουχίας ἄνδρες ὤφειλον διανεμεσθαι, γέρας ληφόμενοι στρατείας καὶ πολέμων οὓς διήθλησαν, γυναικὶ δὲ ἡ φύσις ἀσυλίαν τῶν τοιούτων ἀγωνισμάτων παρέχουσα δῆλον ὅτι καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς τιθεμένων ἀθλῶν οὐ μεταδίδωσιν. Ὅθεν εὐκότως τῆς διανοίας ἀμφικλινῶς ἐχούσης καὶ ἀντισπωμένης ἀναφέρει τῷ θεῷ τὴν διαπόρησιν, ὃν ἦδει μόνον ἀψευδέσι καὶ ἀπλανεστάτοις κριτηρίοις τὰς κατὰ μικρὸν διαφορὰς διαστέλλοντα, πρὸς ἐπίδειξιν ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης. Ὁ δὲ ποιητὴς τῶν ὄλων, ὁ τοῦ κόσμου πατὴρ, γῆν καὶ οὐρανὸν ὕδωρ τε καὶ ἀέρα καὶ ὅσα ἐκ τούτων ἐκάστου συνέχων καὶ διακρατῶν, ὁ θεῶν καὶ ἀνθρώπων ἡγεμῶν, οὐκ ἀπηξίωσε χρηματι-

σαι κόραις ὀρφαναῖς. Χρηματίσας δέ, φημί, πλέον τι παρέσχεν ἢ κατὰ δικαστὴν νόμου ὁ εὐμενὴς καὶ ἰλεως, ὁ πάντα διὰ πάντων πεπληρωκὸς τῆς εὐεργετίδος ἑαυτοῦ δυνάμεως· ἔπαινον γὰρ διεξῆλθε τῶν παρθένων. Ὡς δέ-σποτα, πῶς ἂν σέ τις ὑμνήσειε, ποίῳ στόματι, τίνι γλώτ-τη, ποίῳ φωνῆς ὀργανοποιῖα, ποίῳ ψυχῆς ἡγεμονικῶ; οἱ γὰρ ἀστέρες εἰς γενόμενοι χορὸς ἄσονται τι μέλος ἐπάξιον; ὁ δὲ οὐρανὸς ὅλος εἰς φωνὴν ἀναλυθεὶς διηγή-σεται τι τῶν σῶν ἀρετῶν διηγήσασθαι μέρος; „Ὁρθῶς,“ φησὶν, „ἐλάλησαν αἱ θυγατέρες Σαλπαάθ.“ (Num. 27, 7.) Τοῦτο ἡλικὸν ἐστὶν ἐγκώμιον θεοῦ μαρτυροῦντος τίς οὐκ οἶδε; Πάριτε νῦν, οἱ ἀλαζόνες, οἱ μέγα πνέοντες ἐπὶ ταῖς εὐπραγίαις, οἱ τὸν αὐχένα πλέον τῆς φύσεως ἐπαίρον-τες καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνεσπακόιτες, παρ’ οἷς χηρεῖα μὲν γυναικῶν γέλωσ καὶ οἰκτρὸν κακόν, ἐρημῖα δὲ παιδῶν ὀρφανῶν [*] οἰκτρότερον τοῦ προτέρου χλευάζεται, καὶ κατιδόντες, ὅτι οἱ οὕτω ταπεινοὶ καὶ ἀτυχεῖς εἶναι δοκοῦν-τες οὐκ ἐν ἡμελημένοις καὶ ἀφανέσι τάττονται παρὰ τῷ θεῷ, οὗ τῆς ἀρχῆς τὸ ἀτιμότερον μέρος εἰσὶν αἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης βασιλεῖαι, διότι καὶ ὁ τῆς γῆς ἅπας ἐν κύ-κλῳ περίβολος ἐσχατιὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐστὶ, δέξασθε νοου-θεσίαν ἀναγκαίαν. Ἐπανέσας δὲ Μωσῆς τὴν ἔντευξιν τῶν παρθένων οὔτε ταῖτας ἀγεράστοις κατέλιπε, οὔτ’ εἰς τὴν ἴσιν τιμὴν τοῖς ἀγωνισταῖς ἀνδράσιν περιήγαγεν, ἀλλὰ τοῖς μὲν ὡς ἄθλα οἰκεῖα ἀπένειμε τὰς κληρουχίας, ἀνθ’ ὧν ἠνδραγαθίσαιτο, τὰς δὲ χάριτος καὶ φιλανθρωπίας, οὐ γέρωσ ἠξίωσεν· ὁ ἐναργέστατα παρέστησε διὰ τῶν ὀνομά-των, δόμα λέγων καὶ δόσεις, ἀλλ’ οὐκ ἀπόδομα, οὐκ ἀποδόσεις· ταῦτα μὲν γὰρ ἴδια τῶν λαμβανόντων, ἐκεῖ-να δὲ τῶν χαριζομένων.

32. Θεσπίσας δὲ περὶ ὧν ἐνθεύγχανον αἱ ὀρφανὰι παρθένοι, καὶ καθολικώτερον τίθησι νόμον (Num. 27, 8) περὶ κληρῶν διαδοχῆς, πρώτους μὲν υἱούς ἐπὶ μετουσίαν καλῶν τῶν πατρῶων, εἰ δὲ μὴ εἶεν υἱοί, δευτέρας θυγατέρας, αἷς φησὶ δεῖν περιτιθέναι τὸν κληρὸν ὡσανεὶ κόσμον ἔξωθαι, ἀλλ' οὐχ ὡς ἴδιον καὶ συγγενὲς κτήμα· τὸ γὰρ περιτιθέμενον οὐδεμίαν οἰκείωσιν ἔχει πρὸς τὸ διακοσμούμενον, ἀρμονίας καὶ ἐνώσεως ἀλλοτριούμενον. Μὲτὰ δὲ τὰς θυγατέρας τρίτους ἀδελφοὺς καλεῖ, τετάρτην δὲ θείους πρὸς πατρός ἀπονέμει τάξιν, αἰνιττόμενος, ὅτι καὶ πατέρες γένοιντο ἂν υἱῶν κληρονόμοι. Πάνυ γὰρ εὐήθης ὑπολαβεῖν, ὅτι πατρὸς ἀδελφῶν νέμων κληρὸν ἀδελφίδου διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα συγγένειαν, αὐτὸν ἀφαλλετο τὸν πατέρα τῆς διαδοχῆς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νόμος ἐφήσει κληρονομεῖσθαι τοὺς γονεῖς ὑπὸ παιδῶν, ἀλλὰ μὴ τούτους κληρονομεῖν, τὸ μὲν ἀπνεκταῖον καὶ παλίμφημον ἠσύχασεν, ἵνα μὴ πατήρ καὶ μήτηρ προσοδύεσθαι δοκῶσι τὰ ἐπὶ ὠκνημόροις τέκνοις ἀπαρηγόρητα πένθη, πλαγίως δὲ αὐτοὺς ἐκάλεσεν τοῖς θείοις ἐπιεῖς, ἵνα καὶ ἀμφοτέρων στοχάσῃται καὶ τοῦ πρέποντος καὶ τοῦ μὴ τὴν οὐσίαν ἀλλοτριωθῆναι. Μὲτὰ δὲ θείους πέμπτη τάξις ἐστὶν οἱ ἔγγιστα γένους, ὧν ὑπὲρ τοῖς πρώτοις δίδωσι τοὺς κληροῦς.

Tertium oraculorum genus sunt ea, quae divini furoris instinctu a Moese propheta eduntur. Exempla: 1) oraculum de clade Aegyptiorum. (33. 34.)

33. Ταῦτα ἀναγκαιῶς διεξελλυθὼς περὶ τῶν μικτῆν ἔχόντων κληρονόμιαν χρησμῶν, εἰς δὲ δηλώσω [*] τὰ κατ' ἐνθουσιασμόν τοῦ προφήτου θεσπισθέντα λόγια· τοῦτο

γὰρ ὑπεσχόμενῃ δείξειν. Ἀρχὴ τοίνυν ἐστὶν αὐτῷ τῆς
 θεοφορήτου κατακωχῆς, ἣτις καὶ τῷ ἔθνει γέγονεν εὐ-
 πράγίας ἀρχή, στειλαμένῃ τὴν ἀπ' Αἰγύπτου πρὸς τὰς
 κατὰ Συρίαν πόλεις ἀποικίαν μυριάσι πολλαῖς. Ἄνδρες
 γὰρ ὁμοῦ καὶ γυναῖκες ἀτριβῆ καὶ μακρὰν ἐρήμην ἀπα-
 σαν ἀνύσαντες ἐπὶ θάλατταν ἀφικνοῦνται, τὴν Ἐρυθρὰν
 προσαγορευομένην. Εἶτα, ὡς εἰκός, ἐν ἀμηχάνοις ἦσαν,
 οὔτε περαιοῦσθαι δυνάμενοι διὰ σκαφῶν ἀπορίαν, οὔτ'
 ἐπιστρέφειν τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἀσφαλὲς ἠγούμενοι. Δια-
 κειμένοις δὲ οὕτως μεῖζον ἐπιρῥάττει κακόν. Ὁ γὰρ τῶν
 Αἰγυπτίων βασιλεὺς δύναμιν παραλαβὼν οὐκ εὐκατα-
 φρόνητον, ἰππότην καὶ πεζὸν στρατόν, ἐπέξεδει διώκων
 καὶ σπεύδων καταλαβεῖν, ἵνα τίσηται τῆς ἐξόδου, ἣν
 θεσφάτοις ἀριδῆλοις ἐπέτρην ποιήσασθαι. Ἄλλ', ὡς
 εἰκοιεν, ἀβέβαιος ἢ μοχθηρῶν ἀνθρώπων διάθεσις, ὡς
 ἐπὶ πλάστιγγος μικρᾶς ἔνεκα προφάσεως φέπουσα πρὸς
 τὰ ἐναντία. Μέσοι δὲ ληφθέντες ἐχθρῶν καὶ θαλάττης
 ἀπέγνωσαν τὴν ἰδίαν σωτηρίαν, οἱ μὲν εὐκτὸν ἀγαθὸν
 ἠγούμενοι τὸν οἰκτιστὸν ὄλεθρον, οἱ δέ, ἄμεινον εἶναι
 νομίζοντες ὑπὸ τῶν τῆς φύσεως ἀπολέσθαι μερῶν ἢ
 γέλωτος ἐχθροῖς γενέσθαι, ρίπτειν ἑαυτοὺς εἰς θάλασσαν
 διενοοῦντο, καὶ τινα τῶν βάρους ἐχόντων ἐπαχθισάμε-
 νοι παρὰ ταῖς ἡἴουσιν ἐφήδρευον, ἵνα, ὅπότεν θεάσαι-
 το τοὺς πολεμίους ἐγγὺς ὄντας, καθαλλόμενοι ῥῆον εἰς
 βυθὸν ἐνεχθῶσιν. Ἀλλὰ γὰρ οἱ μὲν πρὸς τὸ ἄπορον
 τῆς ἀνάγκης ἐπτόητο δυσθανατῶντες.

34. Ὁ δὲ προφήτης ὁρῶν ὑπὲρ ἐκπλήξεως σπασαγηνευ-
 μένον ὡσπερ βόλον ἰχθύων τὸ σύμπαν ἔθνος, οὐκέτι ὢν
 ἐν ἑαυτῷ θεοφορεῖται καὶ θεσπίζει τάδε (Ε.κcod. 15, 1 18.)

„Τὸ μὲν δέος ἀναγκαῖον καὶ φόβος ἐγγὺς καὶ μέγας ὁ κίνδυνος· ἐξ ἐναντίας ἀχανές ἐστι πέλαγος, ὑπόδρομος εἰς καταφυγὴν οὐδεὶς, ἀπορία πλοίων, κατόπιν ἔφεδροι φάλαγγες ἐχθρῶν, αἱ στείχουσιν ἀπνευστὶ διώκονται. Ποῖ τις τράπηται, ποῖ τις ἐκνεύσῃ; Πάντα πανταχόθεν ἐξαπιναίως ἐπέθετο, γῆ, θάλαττα, ἄνθρωποι, στοιχεῖα φύσως. Ἀλλὰ θαρσύνετε, μὴ ἀποκάμνετε, στήτε ταῖς διανοαῖς μὴ κραδαινόμενοι, προσδοκᾶτε τὴν ἀήττητον ἐκ θεοῦ βοήθειαν· αὐτῆσπαγγέλτως ἤδη παρέσται, μὴ ὀρωμένη προσαγωνιέεται· πεπερασθε αὐτῆς ἤδη πολλάκις ἀμνησιμένης ἀφανῶς· μέλλουσαν κονιῖσθαι βλέπω, βρόχους τοῖς ἀνέσι περιβάλλουσαν †κατὰ† τῶν ἀντιπάλων· ἔλκει κατὰ τῆς θαλάσσης· μολίβδου τρόπον εἰς βυθὸν χωροῦσιν. Ὑμεῖς μὲν ἔτι ζώντων αἰσθάνεσθε, τεθνεώτων δὲ ἐγὼ φαντασίαν λαμβάνω. Τήμερον δὲ καὶ ὑμῖς αὐτοὺς νεκροὺς θνάσκεσθε.“ [*] Καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἀπεφθέγγετο μείζονα ὄντα πάσης ἐλπίδος. Οἱ δὲ ἐπειροῦντο ἔργοις τῆς περὶ τὸ λόγιον ἀληθείας. Ἀπέβαινε γὰρ τὰ χρησθέντα θείαις δυνάμεσι μύθων ἀπιστότερα· ῥῆξις θαλάσσης, ἀναχώρησις ἐκατέρου τμήματος, πῆξις τῶν κατὰ τὸ ῥαγὲν μέρος διὰ παντὸς τοῦ βάθους κυμάτων, ἵνα ἀντὶ τειχῶν ἢ κραταιοτάτων, εὐθυτενῆς ἀνατομῆ τῆς μεγαλουργηθείσης ὁδοῦ ἢ τῶν κρυσταλλωθέντων μεθόριος ἦν, ὁδοιπορία τοῦ ἔθνους ἀκινδύνως πεζεύοντος διὰ θαλάσσης ὡς ἐπὶ ξηρᾶς ἀτραποῦ καὶ λιθώδους ἐδάφους — ἐκραυρώθη γὰρ ἡ ψάμμος, καὶ ἡ σπορὰς αὐτῆς οὐσία συμπερῖσσα ἠνώθη —, ἐχθρῶν ἀπνευστὶ διωκόντων ἐφόρμησις, σπυροῦντων ἐπὶ οἰκτιρὸν ὄλεθρον, νεφέλης ὀπισθοφύλακος ἠριόχησις ἐν ἧ θεία τις ὄψις πυρὸς ἀγῆν ἀπαστράπτουσα ἦν, πελαγῶν ἃ τέως ἀνακοπέντα διειστήκει

ΡΗΠ.Ο IV.

R

παλλίωροια, τοῦ διακοπέντος καὶ ἀναξηρανθέντος μέρους αἰφνίδιος θαλλάττωσις, πολεμίων φθοραὶ οὓς τότε κρυσταλλωθέντα τείχη καὶ ἀνατραπέντα κατεύνασεν καὶ αἱ πλημμύραι τοῦ πελάγους ὡσπερ εἰς φάραγγα τὴν ὁδὸν ἐπενεχθεῖσαι κατέκλυσαν, ἐπίδειξις τῆς φθορᾶς διὰ τῶν ὑπαναπλευσιάντων σωμάτων ἢ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πελάγους κατεστόρεσε, καὶ σφοδρὰ κυμάτωσις, ὑφ' ἧς πάντες οἱ νεκροὶ σωρηδὸν ἀπεβράσθησαν εἰς τοὺς ἀντιπέραν αἰγιαλούς, ἀναγκαῖα θεᾶ γενησόμενοι τοῖς διασωθεῖσιν, οἷς ἐξεγένετο μὴ μόνον τοὺς κινδύνους διαφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπιθεῖν τοὺς ἐχθροὺς οὐκ ἀνθρωπίναις ἀλλὰ θεῖαις δύναμσι παντὸς λόγου μεῖζον κολασθέντας. Διόπερ εἰκότως εὐχαρίστοις ὕμνοις γεραίρει τὸν εὐεργέτην. Εἰς γὰρ δύο χοροὺς διανείμας τὸ ἔθνος, τὸν μὲν ἀνδρῶν, τὸν δὲ γυναικῶν, ἐξάρχει μὲν αὐτὸς τοῖς ἀνδράσιν, ἕξαρχον δὲ καὶ τῶν γυναικῶν καθίστησι τὴν ἀδελφὴν, ἵνα ἴδωσιν ὕμνους εἰς τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν ἀντιφθόγγοις ἀρμονίαις συνηχοῦντες, διὰ τε κράσως ἡθῶν καὶ μέλους, τῶν μὲν ἐπὶ τὴν αὐτὴν σπευδόντων ἀμοιβήν, τοῦ δὲ συνισταμένου κατὰ τὴν βαρύτητος πρὸς ὀξύτητα συμφωνίαν· φθόγγοι γὰρ οἱ μὲν ἀνδρῶν βαρεῖς, ὕβρις δὲ οἱ γυναικῶν, ἐξ ὧν ὅταν ἡ κρᾶσις γένηται σύμμετρος, ἡδιστον καὶ παναρμόγιον ἀποτελεῖται μέλος. Τὰς δὲ τοσαύτας μυριάδας ἐπίσειεν ὁμογνωμονῆσαι, τὸν αὐτὸν ὕμνον ἐν ταύτῃ συνάδων, τὰ τεράστια ἐκεῖνα καὶ μεγαλοουργηθέντα, περὶ ὧν ὀλίγω πρότερον διεξῆλθον. Ἐφ' οἷς ὁ προφήτης γεγηθώς, ὁρῶν καὶ τὴν τοῦ ἔθνους περιχάρειαν, οὐδ' αὐτὸς ἔτι χωρῶν τὴν ἡδονὴν, κατήρχε τῆς ᾠδῆς· οἱ δὲ ἀκούοντες εἰς δύο χοροὺς διαιραθέντες τὰ λεχθέντα συνηδον.

2) Vaticinatio de cibo coelesti, Manna. (35. 36.)

35. [*] Τοῦτο ἔστι τῆς καὶ ἐνθουσιασμὸν προφητείας Μωσέως ἀρχὴ καὶ προοίμιον. Ἐξῆς δὲ θεσπίζει περὶ τοῦ πρώτου καὶ ἀναγκαιοτάτου, τροφῆς, ἣν γῆ μὲν οὐκ ἤνεγκε — καὶ γὰρ ἦν στεῖρα καὶ ἄγονος — ὠμβροσε δὲ οὐρανὸς οὐκ ἄπαξ, ἀλλὰ ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ἐκάστης ἡμέρας πρὸ τῆς ἕω καρπὸν αἰθέριον ἐν δρόσῳ κέγχρῳ παραπλήσιον. Ὁ ἰδὼν Μωσῆς συγκομίζειν καλεῖται, καὶ ἐπιθειάσας φησὶ: „Πιστεύειν δεῖ τῷ θεῷ πεπειραμένους αὐτοῦ τῶν εὐεργεσιῶν ἐν μείζοσιν ἐλπίδος πράγμασιν. Ἀθησαύριστα, ἀταμίευτα τὰ τῆς τροφῆς ἔστω. Μηδεὶς ἄχρι πρώτης ὑπολείψθω μηδὲν αὐτῆς μέρος.“ Τοῦτο ἀκούσαντες ἔνιοι τῶν πρὸς εὐσέβειαν ἀνεργατίστων, ὑπολαβόντες ἴσως οὐ χρησμούς, ἀλλὰ παραινεσθὲν ἄρχοντος εἶναι τὰ λεγόμενα, λείπουσιν εἰς τὴν ὑστεραίαν. Τὸ δὲ σπηρόμενον τὸν κήλον τοῦ στρατοπέδου δυσοδμίας πληροῖ τὸ πρῶτον, εἶτα εἰς σκώληκας, ὧν ἡ γένεσις ἐκ φθορᾶς ἐστὶ, μετέβαλεν. Ἀπερὶ ἰδὼν Μωσῆς εἰκότως ἐπὶ τοῖς ἀπειθέσι πικραίνεται. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν, εἰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα θεασάμενοι, πρὸς μὲν τὰς πιθανὰς καὶ εὐλόγους φαντασίας ἀδύνατα παραχθῆναι, τελειωθέντα δὲ εὐμαρῶς ἐπιφροσύναις θεαίαις, οὐκ ἐνδοιάζουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπιστοῦσιν οἱ δυσμαθέστατοι πάντων; Ἀλλ' ὅγε πατήρ θυσὶν ἐνεργεσιταῖς ἀποδείξει τὸ λόγιον τοῦ προφήτου διασυνίστησεν, ὧν τὴν μὲν ἑτέραν εὐθὺς ἀπεδείξατο φθορᾶ τοῦ ὑπολειφθέντος καὶ δυσωδίας καὶ τῆς πρὸς σκώληκας, τὸ φανλότερον ζῶον, μεταβολῆ, τὴν δὲ ἑτέραν ὑστερον. *Ἐπεὶ* γὰρ τὸ πλεονάζον τοῦ συγκομισθέντος

ὑπὸ τῆς πληθύος ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτίσι διβλύετο καὶ τηκόμενον ἐξανηλοῦτο,

36. δεύτερον οὐκ εἰς μακρὰν ἀποθειάσας ἀποφθέγγεται λόγιον, τὸ περὶ τῆς ἰβραῖς ἐβδόμης. Ἐχουσαν γὰρ αὐτὴν ἐν τῇ φύσει προνομίαν, οὐκ ἀφ' οὗ μόνον ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς οὐρανοῦ καὶ παντός αἰσθητοῦ γενέσεως, ἠγνόησαν ἄνθρωποι, τάχα που διὰ τὰς ἐν ὕδασι καὶ πυρὶ γενομένας συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους φθορὰς οὐ δυναθέντων παρὰ τῶν προτέρων διαδέξασθαι μνήμην τῶν ἔπειτα τῆς κατὰ τὸν ἐν χρόνοις εἰρημὸν ἀκολουθίας καὶ τάξεως, ὅπερ ἀδηλούμενον ἐπιθειάσας ἀνέφηνα λογίῳ μαρτυρηθέντι διὰ σημείου τινὸς ἀναργοῦς. Τὸ δὲ σημεῖον τοιοῦτον ἦν. Ἐλάττων μὲν ἀπὸ ἀέρος ἐγένετο ἡ φορὰ ταῖς προτέραις ἡμέραις τῆς τροφῆς, τότε δὲ αὐτὴ διπλασίῳ καὶ ταῖς μὲν προτέραις εἴ τι κατεβλήθη, λειβόμενον ἐτήκετο μέχρι τοῦ παντελεῖος εἰς νοτίδα μεταβαλὸν ἀναλωθῆναι· τότε δὲ οὐδενίαν δεχόμενον τροπὴν ἐν ὁμοίῳ διέμενεν. Ἐφ' οἷς ἀγγελλομένοις καὶ ἅμα ὁρωμένοις καταπλαγεῖς Μωσῆς οὐκ ἐστοχάσατο μᾶλλον ἢ θρογορηθεὶς ἐθέσπισε τὴν ἐβδόμην. [*] Ἐὼ λέγειν, ὅτι καὶ αἱ τοιαῦται εἰκασίαι συγγενεῖς τροφητικῆς εἰσὶν· ὁ γὰρ νοῦς οὐκ ἂν οὕτως εὐσκόπως ἐνθυβόλησεν, εἰ μὴ καὶ θεῖον ἦν πνεῦμα τὸ ποδηγετοῦν πρὸς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. Τὸ δὲ τεράστιον οὐ μόνον ἐκ τοῦ διπλασιασθῆναι τὴν τροφήν ἐδηλοῦτο, οὐδ' ἐκ τοῦ διαμαῖναι σαῶν παρὰ τὸ καθεστὼς ἔθος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἀμφότερα ταῦτα συμβῆναι κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν, ἀφ' ἧς ἤρξατο ἀπὸ ἀέρος ἡ τροφή χορηγεῖσθαι, μεθ' ἧν ὁ ἰσρώτατος ἀριθμὸς τῆς ἐβδόμης ἐμελλεν ἀνατέλλειν, ὥστε λογιζόμενος ἂν τις εὖροι κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς

τοῦ κόσμου γενέσεως τὴν οὐράνιον δοθεῖσαν τροφήν ἤρξατο γὰρ καὶ τὸν κόσμον ἐξάδος τῇ πρώτῃ δημιουργεῖν, καὶ τὴν λεχθεῖσαν ἕναι τροφήν. Ἡ δὲ εἰκὼν ὁμοιότης. Καθάπερ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὸ τελειότατον ἔργον, τὸν κόσμον, ἀνέφηρε, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εὐθηνίαν ἐν ἐρήμῳ μεταβαλὼν τὰ στοιχεῖα πρὸς τὸ κατεπεῖγον τῆς χρείας, ἵνα ἀντὶ γῆς ὁ ἀῆρ σιτία τροφήν ἄπονον φέρῃ καὶ ἀταλαίπωρον, οἷς ἀναχώρησις οὐκ ἦν εὐτρέφισθαι κατὰ σχολὴν τὰ ἐπιτήδεια. Μετὰ ταῦτα τρίτον ἀναφθέγγεται χρησμὸν τερατωδέστατον, δῆλον ὅτι τῇ ἐβδόμῃ τὴν εἰωθυῖαν ὁ ἀῆρ οὐ παρέξει τροφήν καὶ οὐδὲν ἐπὶ γῆν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ βραχύτατον, ὡς ἔθος, ἐνσχθήσεται. Τοῦτο δὲ ἀπέβαινεν ἔργοις. Τῇ μὲν γὰρ προτεραίᾳ ταῦτα θεσπίζει, τινὲς δὲ τῶν ἀβελβίων τὸ ἔθος ὥρμησαν ἐπὶ τὴν συγκομιδὴν, καὶ σφραλέντες τῶν ἐλπίδων ἐπαγήσαν ἄπρακτοι, κακίζοντες μὲν ἑαυτοὺς τῆς ἀπιστίας, ἀληθόμαντιν δὲ καὶ θεοφράδμονα καὶ μόνον προορατικὸν τῶν ἀδήλων ἀνακαλοῦντες τὸν προφήτην.

3) Admonitio de vituli aurei confectione ulciscenda.

37. Τοιαῦτα μὲν ἐστὶ ἃ περὶ τῆς οὐρανίου τροφῆς κατεχόμενος ἐθέσπισεν. Ἔτερα δὲ ἐξῆς ἀναγκαῖα, καί τοι δόξαντο ἂν παραινέουσιν εἰκόναι μᾶλλον ἢ χρησμοῖς, ὧν ἐστὶ καὶ τὸ χρησθὲν κατὰ τὴν μεγίστην τῶν πατρῶν ἐκδιαιτήσιν, περὶ ἧς ἔμπροσθεν εἶπον, ἠνίκα τεκτηνᾶμενοι ταῦρον χρυσοῦν, Αἰγυπτιακοῦ μίμημα Τύφου, χοροὺς ἴστασαν καὶ βωμοὺς κατεσκευάζον καὶ θυσίας ἀνῆγον, ἐκλαθόμενοι τοῦ πρὸς ἀλήθειαν θεοῦ καὶ τὴν

προγονικὴν εὐγένειαν, ἣ δι' εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος ἠϋξήθη, καθαιροῦντες. Ἐφ' οἷς Μωσῆς περιπαθήσας ἦν, εἰ πρῶτον μὲν πᾶς ὁ λαὸς ἐξαίφνης γεγένηται τυφλός, ὃ ἄχρι πρὸ μικροῦ πάντων ἐθνῶν ὀξυωπέστατος, ἔπειτα δὲ εἰ πλάσμα [*] μύθου κατεψευσμένον ἴσχυσε τοσαύτην ἀνγὴν σβέσαι τῆς ἀληθείας, ἣν οὐθ' ἥλιος * ἐκλάμπων * οὐθ' ὁ σύμπας χορὸς τῶν ἀστέρων ἐπισκιάσει· * περιλάμπεται * γὰρ ἰδίῳ φέγγει νοητῶ καὶ ἄσωμάτῳ, πρὸς ὃ παραβαλλόμενον τὸ αἰσθητὸν νῦξ ἂν πρὸς ἡμέραν εἶναι νομισθεῖη. Δι' ἣν αἰτίαν οὐκέτι μένων ὁ αὐτὸς ἐξάλλεται τό τε εἶδος καὶ τὴν διάνοιαν, καὶ ἐπιθειάσας φησὶν· „Τίς ἐστὶν ὃ μὴ τῶ πλάνῳ συνενεχθεὶς μηδὲ τὸ κῦρος ἐπιφημίσας τοῖς ἀκύροις; Πᾶς ὁ τοιοῦτος ἐμοὶ προσίτω.“ (Exod. 32, 26.) Μιᾶς δὲ φυλῆς προσελθούσης οὐχ ἦτιον ταῖς διανοαῖς ἢ τοῖς σώμασιν, οἱ πάλαι μὲν ἐφόνων κατὰ τῶν ἀθέων καὶ ἀνοσιουργῶν, ἡγεμόνα δὲ ἐζήτουν καὶ στρατάρχην ἀνευρεῖν ὃς ἐνδίκως ὑφηγήσεται καιρὸν καὶ τρόπον τῆς ἀμύνης, οὓς ὀργῶντας εὐρῶν καὶ γέμοντας εὐτολμίας καὶ παραστήματος, ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον θεοφορηθεὶς „Ξίφος ἕκαστος ὑμῶν,“ φησὶν, „ἀναλαβῶν ἐφορμάτω τε διὰ παντὸς τοῦ στρατοπέδου καὶ κτεινέτω μὴ μόνον ἀλλοτρίους, ἀλλὰ καὶ φίλων καὶ συγγενῶν τοὺς οἰκειοτάτους ἐπιστροφάδην, εὐαγέστατον κρίνων τὸ ἔργον ὑπὲρ ἀληθείας καὶ θεοῦ τιμῆς, ὧν ὑπερμαχεῖν καὶ προαγωνίζεσθαι κουφότατος πόνος.“ Οἱ δὲ αὐτοβοεὶ τριεχιλλοὺς κτείναντες τοὺς ἀρχηγέτας μάλιστα τῆς ἀσεβείας γενομένους οὐκ ἀπελογήσαντο μόνον περὶ τοῦ μὴ συνεφάσασθαι τοῦ τολμήματος, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀριστείων τοῖς γενναιοτάτοις ἀνεγράφησαν, καὶ γέρωσ ἠξιώθησαν οἰκειοτάτου ταῖς πράξεσιν, ἱερωσύνης·

ἔδει γὰρ θεραπευτῆς ὁσιότητος γενέσθαι τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀνδραγαθισαμένους καὶ προπολεμήσαντας.

4) *Oraculum de aedituorum rebellium interitu.*

38. Ἔχω δέ τι μηνύσαι σημειωδέστερον λόγιον, περὶ οὗ καὶ πάλαι διεξήλθον ὅτε καὶ τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπήγειν τοῦ προφήτου, ὅπερ αὐτὸς πάλιν κατασχεθεὶς ἀναφθέγγατο, τελειωθὲν οὐ μακροῖς χρόνοις ὕστερον, ἀλλ' εὐθύς ὅτε ἐχρησιμοδεῖτο. Τῶν περὶ τὸν νεῶν λειτουργιῶν δύο τάξεις εἰσὶν, ἡ μὲν κρείστων ἱερέων, ἡ δὲ ἐλάττων νεωκόρων. Ἦσαν δὲ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον τρεῖς μὲν ἱερεῖς, νεωκόρων δὲ πολλαὶ χιλιάδες. Οὗτοι φρονηθέντες ἐπὶ τῇ τοῦ οἰκείου πλήθους περιουσίᾳ τῆς τῶν ἱερέων καταφρόνον ὀλιγότητος, καὶ δύο ἐν τῷ αὐτῷ παρανομήματα συνύφαινον, ὧν τὸ μὲν ἦν καθάρσεις τῶν ὑπερεχόντων, τὸ δὲ αὐξήσεις τῶν ἐλαττόνων, οἷα ἠγεμόσιν ὑπηκόων ἐπιτιθεμένων ἐπὶ συγχύσει τοῦ κρατίστου καὶ δημωφελεστάτου, τῆς τάξεως. Ἐἶτα συνιστάμενοι καὶ ἀθροίζόμενοι κατεβόων τοῦ προφήτου ὡς δι' οἰκειότητα τῷ τε ἀδελφῷ καὶ τοῖς [*] ἀδελφιδοῖς χαρισαμένου τὴν ἱερωσύνην καὶ ἐπιμενυσαμένου τὰ περὶ τὴν αἴρεσιν αὐτῶν, ὡς ἐπιφροσύνη θεῖα, καθάπερ διεξήειμεν, μὴ γενόμενα. Ἐφ' οἷς ἀνιαθεὶς καὶ περιαλγήσας, καίτοι πραύτατος ὢν καὶ ἡμερώτατος, οὕτως πρὸς δικαίαν ὀργὴν ὑπὸ μισοπονήρου πιάθους ἠκονήθη, ὡς ἰκνεῦσαι τὸν θεὸν ἰποστραφεῖναι τὴν θυσίαν αὐτῶν· οὐκ ἐπειδήπερ ἔμελλεν ὁ δικαιοτάτος κριτῆς ἱερουργίας ἀσεβῶν παραδέχεσθαι, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ θεοφιλοῦς τὸ κατ' αὐτὴν μέρος οὐχ ὑποσιωπῆ, σπεύδουσα μὴ εὐδοεῖν ἀνοσίους, ἀλλ' αἰεὶ τῆς προθέσεως διαμαρτάνειν. Ἔτι δὲ ζέων καὶ πεπυρωμένος ὑπὸ τῆς

νομίμου διαγανακτήσεως ἐνθουσιῶν καὶ μεταβαλῶν εἰς προφήτην θεσπίζει τάδε· „Χαλκιδόν ἀποστασία πρῶγμα. Τοὺς ἀπίστους τούτους οὐ μόνον λόγος, ἀλλὰ καὶ ἔργα παιδῶνι. Παθόντες εἶσονται τὸ ἐμὸν ἀψευδές, ἐπεὶ *μαθόντες* οὐκ ἔγνωσαν. Ἐπικριθήσεται δὲ τοῦτο τῆ τοῦ βίου τελευτῆ. Εἰ μὲν γὰρ δέξονται τὸν κατὰ φύσιν θάνατον, πέπλασμα τὰ λόγια· εἰ δὲ καινὸν τινα καὶ παρηλλαχμένον, τὸ φιλόληθές μοι μαρτυρηθήσεται. Χάσματα γῆς ὄρω διηνοιγμένης ἐπὶ μήκιστον εὐρυνόμενα, πολυανθρώπους *ἀπολλυμένας* συγγενείας, αὐτάνδρους ὑποσυρομένας καὶ συγκαταπινομένας οἰκίας, ζῶντας ἀνθρώπους εἰς ἕδου καταρχομένους.“ Ἐπεὶ δὲ ἠσύχασε, ῥήγνυται μὲν ἡ γῆ σβισμῶν τιναχθεῖσα, ῥήγνυται δὲ καθ' ὃ μέρος μάλιστα αἱ σκηναὶ τῶν ἀσβεῶν ἦσαν, ὡς ὑπνεχθεῖσας ἀθρόας ἐπικρυφθῆναι· τὰ γὰρ διαστάντα μέρη πάλιν συνῆλθε τῆς χρείας ἀποτελεσθεῖσης ἧς ἔνεκα διεβέβηθη. Μικρὸν δὲ ὕστερον τοὺς τῆς στάσεως ἠγεμόνας πεντήκοντα πρὸς τοῖς διακοσίοις ἄνδρας κεραινοὶ κατασκήψαντες αἰφνίδιον ἀθρόους ἐξηγάλωσαν, μηδὲν μέρος ὑπολειπόμενοι τῶν σωμάτων ὃ ταφῆς ἐπιμοιράσθαι. Τὸ δὲ τῶν τιμωριῶν ἐπάλληλον καὶ τὸ ἑκατέρας μέγεθος διύσημον καὶ περιβόητον ἀπέφηνε τὴν εὐσέβειαν τοῦ προφήτου, χρησαμένου θεῶν μάρτυρι τῆς περὶ τοὺς χρησμούς ἀληθείας. Ἄξιον δὲ καὶ ἐκεῖνο μὴ παριδεῖν, ὅτι τὰς κατὰ τῶν ἀσβεῶν κολάσεις διεκληρώσαντο γῆ καὶ οὐρανός, αἱ τοῦ παντός ἀρχαί· τὴν γὰρ μοχθηρίαν ἐρύττωσαν μὲν ἐπὶ γῆς, ἐξέτειναν δὲ εἰς αἰθέρα, τοσοῦτον ὕψος αὐτὴν διάραντες. Ὅθεν καὶ τῶν στοιχείων ἑκάτερον ἐχορήγησε τὰς τιμωρίας, ἡ μὲν, ἵνα ὑποσίρη καὶ καταπίη τοὺς τότε βαρύνοντας αὐτὴν φαγεῖσα

καὶ διαστᾶσα, ὃ δέ, ἵνα κατακλέξῃ καὶ διαφθείρῃ, πυρὸς πολλοῦ φορᾶν, καινότερον ὑπὸν, ὀμβρῆσας. Τὸ δὲ τέλος καὶ τοῖς καταποθεῖσι καὶ τοῖς ὑπὸ τῶν κεραυνῶν [*] διεφθαρμένοις ταῦτον ἀπέβαινε· οὐδέτεροι γὰρ ἐφάνησαν, οἱ μὲν ἐπικρουθέντες γῆ, τῇ τοῦ χάσματος συνόδῳ πρὸς τὸ ἰσόπεδον ἐνωθείσῃ, οἱ δὲ ὅλοι δι' ὕλων ἀναλωθέντες ὑπὸ τοῦ κεραυνίου πυρός.

5) *Praedictio de morte sua.*

39. Χρόνοις δὲ ὕστερον, ἐπιθεὶς τὴν ἐνθὲνδε ἀποικίαν ἔμελλεν εἰς οὐρανὸν στέλλεσθαι καὶ τὸν θνητὸν ἀπολιπὼν βίον ἀπαθανατίζεσθαι, μετακληθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὃς αὐτὸν δυάδα ὄντα, σῶμα καὶ ψυχὴν, εἰς μονάδος ἀνεστοιχειοῦτο φύσιν, ὅλον δι' ὅλων μεταμοζόμενος εἰς νοῦν ἡλιοειδέστατον, τότε δὴ κατασχθεὶς οὐκέτι συλλήβδην ἀθρόω πᾶσι τῷ ἔθνει θεσπίζειν ἔοικεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ μέρος ἐκάστη φυλῇ τὰ μέλλοντα καὶ γυναιῖς αὐτῶν ἀποβησόμενα· ὧν τὰ μὲν ἤδη συμβέβηκε, τὰ δὲ προσδοκᾶται, διότι πίστις τῶν μελλόντων ἢ τῶν προγεγονότων τελεῶσις. Ἱεροτικὴ γὰρ διαφέροντας καὶ ταῖς σποραῖς, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μηρώσις γένεσι, καὶ βουλευμάτων πολυτρόποις ἰδέαις καὶ τῶν περὶ τὸν βίον ἐπιτηδευμάτων ἀμυθήτοις διαφοραῖς ὡσπερ τινὰ κληρὸν διανομὴν λογίων καὶ χρησμῶν εὐρέσθαι. Θαυμάσια μὲν οὖν ταῦτα. Θαυμασιώτατον δὲ καὶ τὸ τέλος τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ὃ, καθάπερ ἐν τῇ ζωῇ, κεφαλή τῆς ὅλης νομοθεσίας ἐστίν. Ἰδὲ γὰρ ἀναλαμβάνομενος καὶ ἐπὶ αὐτῆς βαλβίδος ἐστῶς, ἵνα τὸν εἰς οὐρανὸν δρόμον διανύῃ διήπτάμενος, καταπνευσθεὶς καὶ ἐπιθειάσας ζῶν ἔτι τὰ ὡς ἐπὶ θανόντι ἐναντῷ προφητεύει δεξιῶς, ὡς ἐτελεύτησε

μήτω τελευτήσας, ὡς ἐτάφη μηδενὸς παρόντος, δηλονότι
 χερσὶν οὐ θνηταῖς, ἀλλ' ἀθανάτοις δυνάμετιν, ὡς οὐδ'
 ἐν τάφῳ τῶν προπαιτόρων ἐκηδεύθη, τυχὸν ἑξαιρέτου
 μνήματος ὃ μηδεὶς εἶδεν ἀνθρώπων, ὡς σύμπαν τὸ ἔθνος
 αὐτὸν ὅλον μήτη δακρυφόροισιν ἐπένθησεν, ἴδιον καὶ
 κινήσας πένθος ἐπιδεικνύμενον ἕνεκα τῆς ἀλέκτου καὶ
 εἰρὸς ἕνα ἕκαστον καὶ πρὸς ἅπαντας εὐνοίας καὶ κηδε-
 μονίας. Τοιοῦτος μὲν ὁ βίος, τοιαύτη δὲ καὶ ἡ τελευτὴ
 τοῦ βασιλέως καὶ νομοθέτου καὶ ἀρχιερέως καὶ προ-
 φήτου Μωσέως διὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων μνημονεῖται.

ΠΕΡΙ
ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΛΟΓΙΩΝ
Ἄ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΝΟΜΩΝ ΕΙΣΙ.

DE DECEM ORACULIS,
QUAE SUNT
LEGUM CAPITULA.
SIVE
DE DECALOGO.

[II, 180.]

Leges Morales cur non in civitate iam constituta, sed in deserto datae sint, causae quatuor. (1 - 4.)

1. Τοὺς βίους τῶν κατὰ Μωσθεῖα νομῶν ἀνδρῶν, οἷς ἠρχηγέταις τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ νόμους ἀρχαίους αἰετοὶ βιβλοὶ δηλοῦσιν, ἐν ταῖς προτέροις συντάξεσι μνημονίως κατὰ τὰ ἀκρίβητα λέξις τῶν ἀναρχωμένων νόμων τὰς ἰδέας ἀκριβῶτα, μηδ' εἴ τις ὑποφαινοίτο τρόπον ἀλλαγῆσαι, τοῦτον παρὰ, ἕνεκα τῆς πρὸς διανοίας φιλομαθοῦς ἐπιωτέρας, ἢ πρὸ τῶν ἐπιφανῶν ἔθους

τὰ ἀφανῆ ζητεῖν. Πρὸς δὲ τοὺς ἀποροῦντας, διὰ τι οὐκ ἐν πόλεσιν, ἀλλ' ἐν ἐρήμῳ βαθεῖα τοὺς νόμους ἐτίθει, λεκτέον πρῶτον μὲν, ὅτι αἱ πολλαὶ τῶν πόλεων ἀμυθῆτων κακῶν εἰσι [*] μεσταί, καὶ τῶν πρὸς τὸ θεῖον ἀνοσιουργημάτων, καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους ἀδικημάτων. Οὐδὲν γάρ ἐστιν ὃ μὴ κεκιβδήλευται, τὰ γνήσια τῶν νόθων παρενημερούντων καὶ τὰ ἀληθῆ τῶν εἰκότων, ἃ φύσει μὲν κατέψευσται, πιθανὰς δὲ ὑποβάλλει φαντασίας πρὸς ἀπάτην ἐν πόλεσιν· οὗ καὶ ὁ πάντων ἐπιβουλότατος φύεται τύφος, ὃν τινες τεθήπασι καὶ προσκυνοῦσι, τὰς κενὰς δόξας σεμνοποιοῦντες διὰ χρυσῶν στεφάνων καὶ ἀλουργίδων καὶ πλήθους θεραπόντων καὶ ὄχημάτων, ἐφ' ὧν οἱ λεγόμενοι μακάριοι καὶ εὐδαίμονες μετέωροι φέρονται, τοτὲ μὲν ὄρεῖς ἢ ἵππους καταξενγνύντες, τοτὲ δὲ καὶ ἀνθρώπους, οἳ τὰ φορεῖα κατὰ τῶν ἀυχένων ἀχθοφοροῦσι, τὴν ψυχὴν πρὸ τοῦ σώματος δι' ὑπερβολὴν ὑβρεως πιεζόμενοι.

2. Τύφος καὶ πολλῶν ἄλλων κακῶν δημιουργός ἐστιν, ἀλαζονείας, ὑπεροψίας, ἀνοσιότητος. Αἱ δὲ εἰσιν ἀρχαὶ ξενικῶν καὶ ἐμφυλίων πολέμων, οὐδὲν μέρος, οὐ κοινόν, οὐκ ἴδιον, οὐ κατὰ γῆν, οὐ κατὰ θάλατταν ἠσυχάζειν ἐῶσαι. Τί δὲ δεῖ τῶν πρὸς ἀλλήλους ἀμαρτημάτων μεμνησθαι; τύφῳ γὰρ καὶ τὰ θεῖα ἐξωλιγώρηται, καίτοι νομιζόμενα τῆς ἀνωτάτω τυγχάνειν τιμῆς. Τιμὴ δὲ τίς ἂν γένοιτο, μὴ προσούσης ἀληθείας, ἢ καὶ ὄνομα καὶ ἔργον ἔχει τίμιον, ἐπεὶ καὶ τὸ ψεῦδος ἔμπαλιν ἄτιμον φύσει; Ἡ δὲ ὀλιγωρία τῶν θεῶν ἐμφανῆς τοῖς ὀξυδερκέστερον ὁρῶσι. Μυρίας γὰρ ὅσας διὰ γραφικῆς καὶ πλαστικῆς μορφώσαντες ἰδέας ἱερὰ καὶ νεῶς αὐταῖς προσπεριεβάλλοντο, καὶ βωμοὺς κατασκευάσαντες ἀγάλ-

μασι καὶ ξοάνοις καὶ τοιοντοτρόποις ἀφιδρόμασι τιμῆς ἰσοθεοῦς ἀπένομιαν ἄπασιν ἀφύχοις, οὓς πᾶνθόλωσ αἱ ἱερὰ γραφαὶ τοῖς ἐκ πόρνης γεγονόσιν ἀπαικάζουσιν. Ὡς γὰρ οὗτοι πάντας, ὅσους ἐρασιῆς ἔσχον ἢ μήτηρ ἐπιγράφονται πατέρας ἐνὸς ἀγροῦ τοῦ φύσει, οὕτω καὶ οἱ κατὰ πόλεις οὐκ αἰδότης τὸν ὄντως ὄντα ἀληθῆ θᾶν μυρία πλήθῃ φρονιόμιον ἐκταθαιώκασιν. Ἐἴτα ἄλλων παρ' ἄλλοις τιμωμένων ἢ περὶ τοῦ ἀρίστου κρατήσαστε διχόνοια καὶ τὰς πρὸς τὰ ἄλλα πάντα διαφορὰς ἐγέννησαν. Εἰς ἃ πρῶτον ἀπιδὼν ἔξω πόλεις ἐβουλήθη νομοθετεῖν. Ἐβουλόη δὲ καὶ ἐκείνο δαύτερον, ὅτι τοῦ μέλλοντος ἱερῶς νόμουσ παραδέχασθαι τὴν φρονὴν ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀποφθῆναι καὶ ἐκαθήρσασθαι τὰς [*] δυσκεπλήτους κηλίδας, ὡς μιγάδων καὶ συγκλύδων ὄχλος ἀνθρώπων κατὰ πόλεις προσετρίβαστο. Τοῦτο δὲ ἀμύχανον ἐτέρως ἢ διοικισθέντι σμυθῆναι, καὶ οὐκ εὐθὺς, ἀλλὰ μακροῦ χρόνου ὑστερον, ἕως ἄν οἱ τῶν ἀρχαίων παρανομημάτων ἐκταραγισθέντες τύποι κατὰ μικρὸν ἀμεινομένοι καὶ ἀποφθόντες ἀφανισθῶσι. Τοῦτον τὸν τρόπον καὶ οἱ τὴν ἱατρικὴν ἀγαθὰ σῶζουσι τοὺς κάμνοντας· οὐ γὰρ πρότερον αἰτία παρεχθῆναι ἀξιοῦσι, πρὶν ἢ τὰ τῶν νόσων αἰτία ὑπεκλύσθαι· μονόντων γὰρ ἀνομηλοῦσ αἱ τροφαὶ, ἐπιζήμιοι ὄλοι γινόμεναι τοῦ πιάθουσ.

β. Εἰκότως οὖν ἐκ τῶν κατὰ πόλιν βλαβερωτάτων σμυθαιῶν αἰσ ἐρημιον ἀπαγαγόν, ἵνα κανώση τὰς ψυχὰς ἀδικημάτων, ἤρξατο προσετρίβειν τὰς διανοίας τροφὰς. Αὗται δὲ τίνας ἄν εἴαν ὅτι μὴ νόμοι καὶ λόγοι θεοὶ; — Τρίτη δὲ ἐστιν αἰτία ἡδε. Καθάπερ οἱ σταλλόμενοι μακρὸν πλοῦν, οὐχ ὅταν ἐπιβάντες τῆς νεῆσ ἀπὸ λιμένος ἔξαναχθῶσιν, ἀρχονται κατασκουάζειν ἰστίαι καὶ πηδάλια

καὶ οἶακας, ἀλλ' ἔτι μένοντες ἐπὶ γῆς ἕκαστα τῶν συντεινόντων πρὸς πλοῦν εὐτρεπίζονται· τὸν αὐτὸν τρόπον ἠξίωσεν οὐ λαβόντας κληρονομίας καὶ τὰς πόλεις οἰκήσαντας τότε ζητεῖν νόμους οἷς πολιτεύσονται, ἀλλ' ἐτοιμασμένους τοὺς τῆς πολιτείας κανόνας, καὶ ἐνασκηθέντας οἷς ἔμελλον οἱ δῆμοι κυβερνασθῆναι σωτηρίως, τηρικαῦτα εἰσοκίεσθαι, χρησομένους εὐθύς ταῖς τῶν δικαίων παρασκευαῖς, ἐν ὁμοιοῖα καὶ κοινωνίᾳ καὶ διανομῇ τῶν ἐπιβαλλόντων ἑκάστοις.

4. Φασὶ δὲ τινες καὶ τετάρτην αἰτίαν, οὐκ ἀπωδόν, ἀλλ' ἐγγυτάτω τῆς ἀληθείας. Ἐπειδὴ γὰρ ἔδει πίστιν ἐγγενέσθαι ταῖς διανοίαις περὶ τοῦ μὴ εὐρήματα ἀνθρώπου τοὺς νόμους, ἀλλὰ θεοῦ χρησμούς σαφεσιτάτους εἶναι, πορρωτάτω τῶν πόλεων ἀπήγαγε τὸ ἔθνος εἰς ἔρημον βαθεῖαν καὶ ἄγονον οὐ μόνον ἡμέρων καρπῶν, ἀλλὰ καὶ ποτίμου ὕδατος, ἵνα, ἐὰν ἐν σπάνει γενόμενοι τῶν ἀναγκαίων καὶ δίψῃ καὶ λιμῶ διαφθαρήναι προσδοκήσαντες, ἐξαπιναιῶς ἀφθονίαν τῶν ἐπιτηδείων ἀπαυτοματισθέντων ἀνευρίσκωσιν, οὐρανοῦ μὲν ὕοντος τροφάς, τὸ καλούμενον μάννα, προσόψημα δὲ τροφῶν ἀπ' ἀέρος ὀρνιθομήτρων φορᾶν, ὕδατος δὲ πικροῦ γλυκαινομένου πρὸς τὸ πότιμον, πέτρας δὲ ἀκροτόμου πηγᾶς ἀνομβροῦσης μηκέτι θαυμάζωσι Νεῖλον, μηδ' εἰ συμβέβηκεν [*] εἶναι θεοῦ τοὺς νόμους ἀμφιγνοῶσιν, ἐναργεσιτάτην βᾶσανον εὐληφότες ἐκ τῶν χορηγιῶν, ἃς ἐξ ἀπόρων ἔσχον οὐκ ἐλπίσαντες. Ὁ γὰρ πρὸς τὸ ζῆν ἀφθονίαν δοῦς καὶ τὰς πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἀφορμὰς ἔδωρεῖτο. Πρὸς μὲν οὖν τὸ ζῆν σιτίων ἔδει καὶ ποτῶν, ἅπερ ἀνευρίσκον οὐχ ἐτοιμασάμενοι, πρὸς δὲ τὸ εὖ ζῆν ὡς εἰκὸς νόμων καὶ διαταγμάτων, οἷς βελτιοῦσθαι τὰς ψυχὰς ἔμελλον.

Harum legum alias Deus ipse nullius ministerio usus, alias per prophetam Mosem promulgavit.

5. Αἰδ' εἰσὶν ἐν στοχασμοῖς εὐκόστω αἰτία λεγόμεναι περὶ τοῦ διαφορηθέντος· τὰς γὰρ ἀληθεῖς θεὸς οἶδε μόνος. Εἰπὼν δὲ ἅ ἤρμοιτε περὶ τούτων, ἐξῆς αὐτοῖς ἀκριβῶστω τοὺς νόμους, ἐκείνο κατὰ τὸ ἀναγκαῖον προμηγύσας, ὅτι τῶν νόμων οὓς μὲν αὐτὸς ὁ θεός, οὐ προσχρησάμενος ἄλλῳ, δι' αὐτοῦ μόνου θεσπίζων ἠξίωσεν, οὓς δὲ διὰ προφήτου Μωυσέως, ὃν ἀριστέραν ἐξ ἀπάντων ὡς ἐπιτηδευότατον ἱεροφανταῶν εἶλετο. Τοὺς μὲν οὖν αὐτοπροσώπως θεσπισθέντας δι' αὐτοῦ μόνου συμβέβηκε καὶ νόμους εἶναι καὶ νόμων τῶν ἐν μέρει κεφάλαια, τοὺς δὲ διὰ τοῦ προφήτου πάντας ἐπ' ἐκείνους ἀναφέρεσθαι.

Hae leges numero danario, qui est perfectus, conclusae sunt. (6. 7.)

6. Αἰξω δέ, ὡς ἂν οἶός τε ᾧ, καὶ περὶ ἑκατέρων, καὶ πρότερόν γε τῶν κριμαλιωδωστέρων, ὧν ἐνθάδε ἄξιον διαμύσαι τὸν ἀριθμὸν δεκάδι τῇ παντιβίῃ περιαινομένων, ἢ πάσας μὲν ἀριθμῶν διαφορίας, ἀρτίων καὶ περιττῶν καὶ ἀρτιοπερίττων — ἀρτίων μὲν δυοῖν, περιττῶν δὲ τριῶν, ἀρτιοπερίττων δὲ πέντε —, πάσας δὲ λόγων τῶν ἐν ἀριθμοῖς πολυπλασίων, καὶ ἐπιμερῶν καὶ ἐπιμορίων, περιέχει· πάσας δὲ ἀναλογίας, τὴν τε ἀριθμητικὴν, ἢ τῇ ἰσαριθμῶν ὑπερέχει καὶ ὑπερέχεται — οἷον ἐπὶ τοῦ ἑν καὶ δύο καὶ τρία +, καὶ τὴν γεωμετρικὴν, καθ' ἣν οἶός ὁ λόγος πρὸς τὸν πρῶτον τοῦ δευτέρου, τοιοῦτος καὶ ὁ πρὸς τὸν δευτέρου τοῦ τρίτου, ὡς ἔχει ἐπὶ τοῦ ἑν καὶ δύο καὶ τῆσσιρα — ἐν τε διπλαστοῖς καὶ τριπλαστοῖς καὶ συνόλως

πολυπλάσιους, καὶ πάλιν ἐν ἡμιολίοις καὶ ἐπιτρίτοις καὶ τοῖς παραπλησίοις —, ἔτι μὲντοι καὶ τὴν ἀρμονικὴν, καθ' ἣν ὁ μέσος τῶν ἄκρων τῷ ἴσῳ μορίῳ καὶ ὑπερέχεται καὶ ὑπερέχει, ὡς ἔχει ἐπὶ τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου καὶ ἕκτου. Περιέχει δὲ ἡ δεκάς καὶ τὰς τῶν τριγώνων καὶ τετραγώνων καὶ τῶν ἄλλων πολυγώνων ἐμφανομένης ἰδιότητος· καὶ τὰς τῶν συμφωνικῶν, τὴν τε διὰ τετάρτων ἐν ἐπιτρίτοι λόγῳ, τῷ τέσσαρα [*] πρὸς τρία· καὶ τὴν διὰ πέντε ἐν ἡμιολίῳ, τῷ τρία πρὸς δύο· καὶ τὴν διὰ πασῶν ἐν διπλασίῳ, τῷ δύο πρὸς ἓν· καὶ τὴν δις διὰ πασῶν ἐν τετραπλασίῳ, τῷ ὀκτῶ πρὸς δύο. Παρ' ὃ μοι δοκοῦσι καὶ οἱ πρῶτοι τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασι θέμενοι — σοφοὶ γὰρ ἦσαν — εὐκότως αὐτὴν προσαγορεύσαι δεκάδα, ὡς αὐτὴ δεκάδα οἶσαν, παρὰ τὸ δεχέσθαι καὶ κειρωμέναι τὰ γένη πάντα τῶν ἀριθμῶν, καὶ λόγων τῶν καὶ ἀριθμῶν καὶ ἀναλογιῶν, ἀρμονικῶν τε αὐτῶν καὶ συμφωνικῶν.

Ἰ. Τὴν μὲντοι δεκάδα πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ διὰ ταῦτα ἄν τις εὐκότως θαυμάσαι, περιέχουσιν τὴν τε ἀδιάστατον φῆσιν καὶ τὴν διαστηματικὴν. Ἡ μὲν οὖν ἀδιάστατος τάττεται κατὰ σημεῖον μόνον, ἡ δὲ διαστηματικὴ κατὰ τρεῖς ἰδέας, γραμμῆς καὶ ἐπιφανείας καὶ στερεοῦ. Τὸ μὲν γὰρ διὰ σημείοις τερατούμενον ἐστὶ γραμμῆ, τὸ δὲ ἐπὶ δύο διαστατῶν ἐπιφανεία, φησίσης ἐπὶ πλάτους γραμμῆς, τὸ δὲ ἐπὶ τρία στερεον, μῆκος καὶ πλάτους ῥάδιος προσλαβόντων, ἐφ' ὧν ἴσταιται φῆσις· πλείους γὰρ τριῶν διαστάσεις οὐκ ἐγέννησεν. Ἀρχῆται δὲ τούτων ἀριθμοὶ τοῦ μὲν ἀδιαστάτου σημείου τὸ ἓν, τῆς δὲ γραμμῆς τὰ δύο, καὶ ἐπιφανείας μὲν τρία, στερεοῦ δὲ τέσσαρα, ὧν ἡ σύνθεσις, ἐνός καὶ δύοῖν καὶ τριῶν καὶ τεσσάρων, ἀποτελεῖ δεκάδα, παρασφαιρούσων

σύστασιν αὐταρκέστατα. Μετέχω δὲ καὶ ποιότητος, καθ' ἣν ἄνθρωπός εἰμι, καὶ ποσότητος ἢ πηλίκος. Γίνομαι δὲ καὶ πρὸς τι, ὅταν μου πρὸς δεξιοῖς τις ἢ πρὸς εὐωμήμοις ἢ. Ἀλλὰ καὶ ποιῶ τι, τρίβων τι ἢ καίων· καὶ πάσχω, κειρόμενος ἢ τριβόμενος ὑφ' ἑτέρων. Καὶ ἐν τῷ ἔχειν ἐξετάζομαι, ἢ περιβεβλημένος ἢ ὠπλισμένος, καὶ ἐν τῷ κείσθαι, σχέδην καθεζόμενος ἢ κατακεκλιμένος. Εἰμι δὲ πάντως καὶ ἐν χρόνῳ καὶ ἐν τόπῳ, τῶν προειρημένων οὐδενὸς δυναμένων χωρὶς ἀμφοῖν ὑφίστασθαι.

Quo organo Deus in edicendis legibus usus sit.

9. Ταυτὶ μὲν οὖν ἀποχρώντως λελέχθω. Συνυφαίνειν δὲ ἀναγκαῖον τὰ ἀκόλουθα, τοὺς δέκα λόγους, ἢ χρησμούς ἢ νόμους ἢ θεσμούς πρὸς ἀλήθειαν ὄντας, οὓς ἀθροισθέντος τοῦ ἔθνους ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν εἰς ἐκκλησίαν ὁ πατήρ τῶν ὅλων ἐθέσπισεν. Ἄρα γε φωνῆς τρόπον προέμενος αὐτός; Ἄπαγε, μηδ' εἰς νοῦν ποτε ἔλθῃ τὸν ἡμέτερον. Οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός, στόματος καὶ γλώττης καὶ ἀρτηριῶν δεόμενος, ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἱεροπρεπέστατόν τι θαυματουργῆσαι, κελύσας ἤχην ἀόρατον ἐν ἀέρι δημιουργηθῆναι, πάντων ὀργάνων θαυμασιώτερον ἁρμονίαις τελείαις * ἡρμωσμένην *, οὐκ ἄψυχον ἀλλ' οὐδ' ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς τρόπον ζώου * συνεστηκυῖαν *, ἀλλὰ ψυχὴν *) λογικὴν ἀνάπλεων σαφηνείας καὶ τρανότητος, ἢ τὸν ἀέρα σχηματίσασα καὶ ἐπιτείνασα καὶ πρὸς πῦρ φλογουίδες μεταβαλοῦσα, καθάπερ πνεῦμα διὰ σάλπιγγος φωνὴν τοσαύτην ἔναρθρον ἐξήχησεν, ὡς τοῖς ἔγγιστα τοῖς

*) Mang. etiam hoc loco ἤχην legi vult.

πορφωτάτω καὶ [*] ἴσον ἀκροῦσθαι δοκεῖν. Ἀνθρώπων μὲν γὰρ αἱ φωναὶ πρὸς μίχιστον ἀποτεινόμεναι περιήκασιν ἐξασθενεῖν, ὡς ἀριδῆλους τοῖς μακρῶν ἀφροσθηκόσι μὴ γίνεσθαι τὰς ἀντιλήψεις, ταῖς, ἐπεχτάσειν ἐκ τοῦ καὶ ὀλίγον ἀμεινυόμενας, ἐπειδὴ καὶ τὰ ὄργανα φθαρτά. Τὴν δὲ κεκαινουργημένην φωνὴν ἐπιπνέουσα θεοῦ δύναμις ἤγειρε καὶ ἐξωπύρει, καὶ ἀναχέουσα πάντη τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς ἀπέφηνε τηλαυγέστερον, ἀκοὴν ἐτέραν πολὺ βελτίω τῆς δι' ὠτων ταῖς ἐκάστων ψυχαῖς ἐντιθεῖσα. Ἢ μὲν γὰρ βραδυτέρα πως οὔσα αἰσθητικῶς ἀτρομεῖται, μέχρις ἂν ὑπ' ἀέρος πληχθεῖσα διακινήθῃ· φθάνει δὲ ἢ τῆς ἐνθρόνου διανοίας ὀξύτατῳ τάχει προσυπαντιῶσα τοῖς λεγομένοις.

Cur Deus decem oracula quasi ad unum tantum dederit.

10. Φωνῆς μὲν δὴ τῆς θαλάσσης περὶ τούτων. Ἀπόντως δὲ ἂν τις ἀπορήσῃ, τοῦ χάριν, πλείστων ὅσων μυριάδων εἰς ἓν ἠθροισμένων χωρίον, ἕκαστον θροεῖται τῶν δέκα λογίων ἤξιωσεν, ὡς οὐχὶ πρὸς πλείους, ἀλλὰ ὡς πρὸς ἓνα, „οὐ μοιχεύσεις,“ λέγων (Ἐξοδ. 20, 13), „οὐ φρονεύσεις,“ „οὐ κλέψεις“ καὶ τὰ ἄλλα ταύτης. Ἀπικτέον μὲν οὖν, ὅτι βούλεται κάλλιστον ἀναδιδάξαι μίσθημα τοῦς ἐντυγχάνοντας ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς, ὡς ἄρα κατ' αὐτὸν εἰς ἕκαστος, ὅταν ἢ νόμιμος καὶ θεῶν καταπειθής, ἰσότημός ἐστιν ὅλη ἔθνη πολυανθρώποιστάτω, μᾶλλον δὲ καὶ πᾶσιν ἔθνεσιν, αἱ δὲ περαιτέρω προελθόντα εἰπεῖν, καὶ παντὶ τῷ κόσμῳ. Διόπερ ἐν ἐτέροις ἑπαιτῶν τινα δίκαιον ἄνδρα φησὶν· „Ἐγὼ εἶμι ὁ θεός σου.“ (Gen. 17, 1.) Ὁ δὲ αὐτὸς ἦν καὶ κόσμου θεός, ὡς τοῦς ὑπηκόους τὴν αὐτὴν τειταγμένους τάξιν καὶ

ὁμοίως εὐτρεστοῦντας τῷ ταξίαρχῳ τῆς ἰσῆς ἀποδοχῆς καὶ τιμῆς μεταλαμβάνειν. Δεύτερον δέ, ὅτι κοινῇ μὲν ὡς πλήθει τις ἐκκλησιάζων οὐκ ἐξ ἀνάγκης διαλέγεται, ἐνίοτε δὲ προστάτων ἢ ἀπαγορευῶν ἰδία, ὡς ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν ἐμφερομένων εὐθύς ἂν δόξαι τὰ πρακτέα, καὶ κοινῇ πᾶσιν ἀθροῖσι ὑφηγεῖσθαι· εὐπειθέστερος ὁ τὰς παραινέσεις αὐτοπροσώπως δεχόμενος, ὁ δὲ συλλήβδην μεθ' ἑτέρων κεκώφωται, τὸν ὄχλον ἀφηνιασμοῦ παρακάλυμμα ποιούμενος. Τρίτον, ἵνα μηδεὶς ποτε βασιλεὺς ἢ τύραννος ἀφανοῦς ἰδιώτου καταφρονήσῃ, γεμισθεὶς ἀλαζονείας καὶ ὑπεροψίας, ἀλλ' εἰς τὰ τῶν ἱερῶν νόμων διδασκαλεῖα φοιτήσας [*] χαλάσῃ τὰς ὀφρῦς, ἀπομαθῶν οἴησιν εἰκότι, μᾶλλον δὲ ἀληθεῖ λογισμῷ. Εἰ γὰρ ὁ ἀγέννητος καὶ ἄφθαρτος καὶ αἰδῖος, καὶ οὐδενὸς ἐπιδεῆς, καὶ ποιητὴς τῶν ὄλων καὶ εὐεργέτης καὶ βασιλεὺς τῶν βασιλέων, καὶ θεὸς θεῶν οἷδὲ τοῦ ταπεινοτάτου ὑπεριδεῖν ὑπέμεινεν, ἀλλὰ καὶ τοῦτον εὐωχῆσαι λογίων καὶ θεσμῶν ἱερῶν ἠξίωσεν, ὡς μόνον ἐστιᾶν μέλλων καὶ μόνῳ τὸ συμπύσιον εὐτρεπίεσθαι πρὸς ψυχῆς ἀνάχυσιν ἱεροφαντουμένης, ἢ θέμις τὰς μεγάλας τελεῖσθαι τελειῶν· ἐμοὶ τῷ θνητῷ τί προσῆκον ὑψαυχετεῖν καὶ πεφυσῆσθαι φρουαττομένῳ πρὸς τοὺς ὁμοίους, οἱ τύχαις μὲν ἀνίστοις, ἰσῆ δὲ καὶ ὁμοία συγγενεῖα κέχρηται, μίαν ἐπιγραψάμενοι μητέρα τὴν κοινὴν ἀπάντων ἀνθρώπων φύσιν; Ἐμπρόσιτον οὖν καὶ εὐέντευκτον ἑμαυτὸν παρέξω, καὶ ἂν τὸ τῆς γῆς καὶ τὸ τῆς θαλάττης κράτος ἀνάψωμαι, τοῖς ἀπορωτάτοις καὶ ἀδοξοτάτοις καὶ οἰκτιοτάτης συμμαχίας ἐρήμοις, ἑκατέρου τῶν γονέων ὀρφανοῖς καὶ γυναιξίχρηϊαν ὑπομενούσαις καὶ πρεσβύταις, ἢ μὴ παιδοποιησαμένοις τὸ παράπαν, ἢ ἀποβαλοῦσιν ὠκυμόρους

οὓς ἐγέννησαν. Ἄνθρωπος γὰρ ὢν ὄγκον καὶ σεμνότητα τετραγοδημένην οὐ δικαιοῦται προσεσθαι, μετῶ δὲ ἐπιθὲ τῆς φύσεως, τοὺς ὄρους αὐτῆς μὴ ὑπερβαίνειν, ἀλλ' ἐθίζων τὴν ἐμμαντοῦ διάνοιαν ἀνθρώποιοναθεῖν· οὐ μόνον διὰ τὰς ἀδήλους τῶν ἐναντίων πρὸς τὰ ἐναντία μεταβολάς, καὶ τῶν εὐπραγμάτων καὶ τῶν ἐν κακοπραγμάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀρμότιον, καὶ ἂν ἀτρέπτως καὶ βεβηλῶς μένῃ τὸ εὐτυχεῖν, μὴ ἐπιλανθάνεσθαι τινα αὐτοῦ. Αἰαταῦτά μοι δοκεῖ τοὺς χρησμούς ἐρικῶς ἀποτεινόμενος ὡς πρὸς ἓνα θεοπέριον ἐθελήσεται.

Oraculorum locus totus miraculis plenus.

11. Πάντα δὲ, ὡς εἰκόσ, τὰ περὶ τὸν τόπον ἐθαυματουργεῖτο· κτύποις βροντῶν μεζόνων ἢ ὡςτε χωρστὴν ἄκοάς, ἀστραπῶν λάμπειν ἀγροειδοσιτάταις, ἀορίτου σάλπιγγος ἤχη πρὸς μήκιστον ἀποτεινούση, καθόδοις τεφύλης, ἢ κλονος τρόπον τὴν μὲν βάσιν ἐπὶ γῆς ἐρήφαιτο, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα πρὸς αἰθέριον ὕψος ἀνέβαινα, πρὸς οὐρανοῦ φορῆ, κεντῶν βαθεῖ τὰ ἐν κύκλῳ ἀνακιάζοντες. Ἔδει γὰρ θεοῦ δυνάμει ἀφανομένης μηδὲν τῶν τοῦ κόσμου μερῶν ἠσυχάζειν, ἀλλὰ πάντα πρὸς ὑπερβολὰν [*] συγκινῆσθαι. Παρυστήκει δὲ ὁ λαὸς ἀγροῦσας ὄμιλιῶν τῶν πρὸς γυναῖκας, καὶ πιαστῶν ἠδονῶν, ἔξω τῶν πρὸς τὰς τροφίμς, ἀναγκαιῶν ἀποσιχόμενος, λοιπῶς τε καὶ περιθρηνητοῖς καθηρόμηνος ἐκ τριῶν ἡμερῶν, εἰ καὶ τὰς ἐσθῆτας ἀποπλονύμενος, ἐν τοῖς μάλιστα λαυχεύμων, ἀκροβατιῶν καὶ ἀνορθιακῶς τὰ ὦτα, Μωσῶς προδηλώσαντος ἐπιπροβλεῖσθαι πρὸς ἐκκλησιαίαν. Ἔγνω γὰρ αὐτὴν ἐσομένην, ἡνλικα μόνως ἀνακληθῆσῃς ἐχρησμηδῆτο. Φωνὴ δὲ ἐκ μένου τοῦ φούρτος ἀπ' οὐρανοῦ πη-

ρὸς ἐξήκει καταπλιχτικωτάτη, τῆς φλογὸς εἰς διάλεκτον ἀρθρονιμένην τὴν σιτήθη τοῖς ἀκρωμένοις, ἢ τὰ λεγόμενα οὕτως ἐπαργῶς ἐτραυῦτο, ὡς ὄραν αὐτὸ μᾶλλον ἢ ἀκοίειν δοκεῖν. Ἐγγυᾶται δέ μου τὸν λόγον ὁ νόμος, ἐν ᾧ γέγραπται· „Πᾶς ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φετήν“ (Exod. 20, 18)· ἐμφανταώτατα. Τὴν μὲν γὰρ ἀνθρώπων ἀκοιστήν εἶναι συμβέβηκεν, ὄρατήν δὲ ὡς ἀληθῆς τοῦ θεοῦ. Διὰ τί; Ὅτι ὅσα αὐτὸ λέγει ὁ θεός, οὐ ῥήματα ἔστιν, ἀλλ' ἔργα, ἅπερ ὀφθαλμοὶ πρὸ ὠτων διορίζουσι. Παγκάλως μέντοι καὶ θεοπροπῶς ἐκ τοῦ πυρός ἡ φωνὴ εἴρηται προέρχεσθαι· ἠκρίβωται γὰρ καὶ ζελασώσις τὰ τοῦ θεοῦ λόγια καθάπερ χοισὸς πυρὶ. Μητίει δὲ καὶ ἀπὸ συμβόλον τι τοιοῦτο. Ἐπειδὴ τοῦ πυρός τὸ μὲν φωτίζει, τὸ δὲ καίειν πέφραεν, οἱ μὲν τοῖς χοισμοῖς ἀξιούτες εἶναι καταπειθεῖς ὡς ἐν ἀσκήφῳ φωτὶ τὸν αἰεὶ χρόνον ζῶσονται τοῖς νόμοις ἀπὸ τῶν ἀστέρων ἔχοντες ἐν φετῇ φωσφοροῦντας· ὅσοι δὲ ἀφρησιασταὶ, καιόμενοι καὶ κατακαιόμενοι διατελοῦσιν ἐπὶ τῶν ἔσθον ἐπιθυμιῶν, αἱ φλογὸς τρόπον πορθέσουσι τὸν σῆματτα τῶν ἐχόντων ζῆον.

Decem oracula in duos quiniones sunt digesta, quorum primus praecepta de Deo parentibusque colendis, secundus interdictiones continet. — Praeceptum primum et secundum de Deo uno colendo deque simulacris non fingendis. (12. 13.)

12. Ἄ μὲν οὖν ἦν ἀναγκαῖον προδηλώσαι, ταῦτα ἔστιν. Ἐπὶ αὐτὰ δὲ ἔδῃ, τρεπτέον τὰ λόγια, καὶ πάντα τὰ ἐν τούτοις ἐρεωστέον διάφορα. Δίκα τοίνυν ὄντα διειπμεν εἰς δύο πεντάδας, ὡς θεοὶ στήλαις ἐνεχάραξε.

Καὶ ἡ μὲν προτέρα περὶ τὰ πρωτεῖα ἔλαχεν, ἡ δὲ δευτέρα τῶν ἡσσόνων ἤξιούτο. Καλαὶ δὲ ἀμφότεραι καὶ βιωκελεῖς, εὐρέας ὁδοὺς καὶ λεωφόρους ἐνὶ τέλει περατουμένας ἀναστελλοῦσαι, πρὸς ἄπταιστον ψυχῆς ἐπιεμένης αἰεὶ τοῦ βελτίστου πορεύειν. Ἡ μὲν οὖν ἀμείνων περὶ τὰς τοιαύδε ἦν· περὶ μοναρχίας, ἢ μοναρχεῖται ὁ κόσμος· περὶ ξοάνων καὶ ἀγαλμάτων, καὶ συνόλοις ἀφιδρυμάτων χειροκμητῶν· περὶ τοῦ μὴ λαμβάνειν ἐπὶ ματαίῳ πρόσρησιν Θεοῦ· περὶ τοῦ τὴν ἱερὰν [*] ἑβδομήτην ἄγειν ἱεροπρεπῶς· περὶ γονέων τιμῆς, καὶ ἰδίᾳ ἑκατέρου, καὶ ἀμφοτέρων κοινῇ· — ὡς εἶναι τῆς μὲν μιᾶς γριμῆς τὴν μὲν ἀρχὴν Θεὸν καὶ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦ παντός, τὸ δὲ τέλος γονεῖς, οἳ μιμούμενοι τὴν ἐκείνου φύσιν γεννῶσι τοὺς ἐπὶ μέρος. Ἡ δὲ ἑτέρα παντὶς τῆς πάσας ἀπαγορεύσεις περιέχει· μοιχείας, φόνου, κλοπῆς, ψευδομυρτυριῶν, ἐπιθυμιῶν. Ἐπισκεπιτέον δὲ μετὰ πόσης ἀκριβείας τῶν λογίων ἕκαστον, μηδὲν πύργου ἀντὶ τῶν ποιουμένων. Ἀρχὴ δὲ ἀρίστη πάντων μὲν τῶν ὄντων Θεός, ἀρετῶν δὲ εὐσέβεια· περὶ ὧν ἀναγκαιότατον πρῶτον διαξελθεῖν. Πλάνοσ τις οὐ μικρὸς τὸ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων γένος κατέσχηκε, περὶ πράγματος, ὅπερ ἢ μόνον ἢ μάλιστα ἦν εἰκὸς ἀπλανέστατον ταῖς ἐκείνων διανοίαις ἐνιδρῆσθαι. Ἐκτεθειώκισι γὰρ οἱ μὲν τὸς τέσσαρας ἀρχάς, γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ πῦρ, οἱ δὲ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἄλλους πλανήτας καὶ ἀπλανεῖς ἀστέρους, οἱ δὲ μόνον τὸν οὐρανόν, οἱ δὲ τὸν συμπάντα κόσμον· τὸν δὲ ἀνωτάτω καὶ πρεσβύτατον, τὸν γεννητὴν, τὸν ἄρχοντα τῆς μεγάλης πόλεως, τὸν στρατιόρχην τῆς ἀητιότητος στρατίας, τὸν κυβερνήτην, ὃς οἰκονομεῖ σωτηρικῶς αἰεὶ τὰ σύμπαντα, παρεκαλίνεοντο, ψευδωνύμους πρόσρησις ἐκείνοις ἐπιψη-

μισαντες ἑτέρας ἑτεροι. Καλοῦσι γὰρ τὴν γῆν Κόρην, Λήμητρα, Πλούτωνα· τὴν δὲ θάλασσαν Ποσειδῶνα, δαίμονας ἐναλίους ὑπάρχους αὐτῶ προσαναπλάττοντες, καὶ Θεραπείας ὁμίλους μεγάλους, ἄρρῆνων τε καὶ Θηλειῶν· Ἴφραν δὲ τὸν αἶρα, καὶ τὸ πῦρ Ἴφαιστον, καὶ ἥλιον Ἀπόλλωνα, καὶ σελήνην Ἄρτεμιν, καὶ ἑωςφόρον Ἀφροδίτην, καὶ στίλβοντα Ἐρμῆν. Καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων ἑκάστου τὰς ἐπωνυμίας * μυθογράφοι * παρέδωσαν, οἱ πρὸς ἀπάτην ἀκοῆς εὖ τετεχνασμένα πλάσματα συναφήναντες ἔδοξαν περὶ τὴν τῶν ὀνομάτων θεῶν κεκομψεῦσθαι. Τὸν τε οὐρανὸν εἰς ἡμισφαίριον τῷ λόγῳ διχῆ διανεύμαντες, τὸ μὲν ὑπὲρ γῆς, τὸ δὲ ὑπὸ γῆς, Διοσκόρους ἐκαλέσαντο, τὸ περὶ τῆς ἑτερημέρου ζωῆς αὐτῶν προστεραπευσάμενοι διήγημα. Τοῦ γὰρ οὐρανοῦ συνεχῶς καὶ ἀπαύστως αἰεὶ κύκλῳ περιπολοῦντος ἀνάγκη τῶν ἡμισφαιρίων ἑκάτερον ἀντιμεθίστασθαι παρ' ἡμέραν ἄνω τε καὶ κάτω γινομένων, ὅσα τῷ δοκεῖν· ἄνω γὰρ καὶ κάτω πρὸς ἀλήθειαν οὐδὲν ἐν σφαίραις. Πρὸς δὲ τὴν ἡμετέραν [*] σχέσιν αὐτὸ μόνον εἶωθε λέγεσθαι τὸ μὲν ὑπὲρ κεφαλῆς ἄνω, κάτω δὲ τὸ ἐναντίον. Τῷ δὲ φιλοσοφεῖν ἀνόθως ἐγνωκότι καὶ ἀδόλου καὶ καθαρᾶς εὐσεβείας μεταποιουμένῳ κάλλιστον καὶ ὀσιώτατον ὑφηγεῖται πικράγγελμα, μηδὲν τῶν τοῦ κόσμου μερῶν αὐτοκρατὲς ὑπολαμβάνειν εἶναι. Καὶ γὰρ γέγονε. Γένεσις δὲ φθορᾶς ἀρχή, καὶ ἂν προνοία τοῦ πεποιηκότος ἀθανατίζεται· καὶ ἦν ποτε χρόνος, ὅτε οὐκ ἦν. Θεὸν δὲ πρότερον μὲν οὐκ ὄντα καὶ ἀπὸ τινὸς χρόνου γενόμενον καὶ μὴ διαιωνίζοντα λέγειν οὐ θεμιτόν.

13. Ἄλλὰ γὰρ ἔνιοι περὶ τὰς κρίσεις ἀπονοία τοσαύτη κέχρηται, ὥστε οὐ μόνον τὰ εἰρημένα θεοῦ νομί-

ζῆλον, ἀλλὰ καὶ ἕκαστον αὐτῶν μέγιστον καὶ πρώτον θεόν,
 τὸν ὄντα ὄντως ἢ οὐκ αἰδέοις ἀδιδόκτω τῇ φύσει, ἢ οὐ
 σπουδάζοντες μαθαῖν, ἕκαστα τοῦ μηδὲν ἔξω τῶν αἰσθη-
 τῶν ἀόρατον καὶ νοητὸν αἴτιον υπολαμβάνειν εἶναι, καί-
 τοι σαφαστάτης ἐγγύς παρακακίαντες πίστεως. Ψυχῇ
 γὰρ ζῶντος καὶ βουλευόμενοι καὶ πάντα ὅσα κατὰ τὸν
 ἀνθρώπινον βίον δρῶντας, οὐδέποτε ψυχὴν ὀφθαλμοῖς
 σώματος ἴσχυσαν θεάσασθαι, καίτοι φιλοτιμηθέντες
 ἂν πάσας φιλοτιμίας, εἴπως ἴδοιεν οἷόν τι ἦν ἀγαθμιά-
 των ἰσοπεπτότατον, ἀπ' οὗ κατὰ μετάβασιν εἰκὸς ἦν
 ἔννοιαν τοῦ ἀγανήτου καὶ αἰδίου λαβεῖν, ὅς ἔστιν αὐτῶν
 κόσμον ἠρισχῶν σωτηρίας ἀόρατος ὢν κατενοήθη.
 Καθάπερ οὖν τοῦ μεγάλου βασιλέως τὰς τιμὰς εἴ τις
 τοῖς ὑπάρχοις καὶ σαιρῦταις ἀπέκρινεν, ἔδοξεν ἂν οὐκ
 ἀγνωμονότατος εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ δημοκινδυνότα-
 τος, χαριζόμενος τὰ δασπότου θεούλοις· τὸν αὐτὸν τρόπον
 ἂν τοῖς αὐτοῖς γράσῃ τὸν ποιοηκότα τοῖς γαγονόσιν,
 ἵστα πάντων ἀβουλότατος ὢν καὶ ἀδικώτατος, ἵστα διδοῦς
 ἀνέτοις οὐκ ἐπὶ τιμῇ τῶν ταπεινοτέρων, ἀλλ' ἐπὶ κατε-
 φέσει τοῦ κρείττους. Κίσι δὲ οἱ καὶ προσευχασίλλον-
 σιν ἰσχυροῖς, μηδὲν τῶν ἴστων ματαδιδόντες, ἀλλὰ τοῖς μὲν
 τὰ πάντα τῶν ἐπὶ τιμῇ χαριζόμενοι, τῇ δὲ οὐδὲν νέμον-
 τες, ἀλλ' οὐδὲ μνήρης, τὸ κοινώτατον, ἀξιοῦνται· ἐπι-
 λήθονται γὰρ οὐ μόνον προσῆκον ἦν μνησθῆναι, [*] ἐπι-
 τηδύοντες οἱ βαρυνδαίμονες ἐκούσιον λήθην. Ἕτεροι δὲ
 καὶ στομάργῳ κατοχόμενοι λῦτη τὰ δολύμια τῆς ἐνι-
 δρυμένης ἀσφαλείας εἰς μίσην προφύροντας βλασφημιῶν
 ἐπιχάσουσι τὸ θεῖον, ἀκουησάμενοι κακήγορον γλώτταν,
 ἅμα καὶ λωπαῖν ἐθέλοντας τοὺς αἰσθησοῦντας, οἷς ἄλακτον
 καὶ ἀπαρηγόρητον κῶλύς εἰσδύεται πένθος, τὴν ὕλην

πυρπολοῦν ψυχὴν δι' ὧτων. Ἡ γὰρ τῶν ἀνοσιῶν ἐλέ-
πολις τοῦτο ἔστι, ᾧ μόνῳ τοὺς φιλοθεοὺς ἐπιστοματί-
ζουσι, νομίζοντας ὑπὲρ τοῦ μὴ παροξύνειν ἐν τῷ παρόντι
κάλλιστον τὴν ἡσυχίαν.

*Haec praecepta sanctissime servemus. — Simulacrorum
opifices.*

14. Πᾶσαν οὖν τὴν τοιαύτην τερθρείαν ἀπώσάμενοι
τοὺς ἀδελφοὺς φύσει μὴ προσκινῶμεν, εἰ καὶ καθαρωτέ-
ρας καὶ ἀθανατωτέρας οὐσίας ἔλαχον — ἀδελφὰ δὲ
ἀλλήλων τὰ γενόμενα καθ' ὃ γέγονεν, ἐπεὶ καὶ πατὴρ
ἅπαντων εἰς ὃ ποιητὴς τῶν ὅλων ἐστίν —, ἀλλὰ καὶ
διανοίᾳ καὶ λόγῳ καὶ πάσῃ δυνάμει τῇ τοῦ ἀγεννήτου
καὶ αἰδίου καὶ τοῦ τῶν ὅλων αἰτίου θεραπείᾳ σφόδρα εὐ-
τόνως καὶ ἐρῶμένως ἐπαποδιώμεθα, μὴ ὑποκατακλινό-
μενοι, μηδ' ὑπέκοντες ταῖς τῶν πολλῶν ἀρεσκειαῖς, ἕφ'
ῶν καὶ οἱ δυνάμενοι σώζεσθαι διαφθείρονται. Πρῶτον
μὲν οὖν παράγγελμα καὶ παραγγελμάτων ἱερώτατον
στηλιτεύσωμεν ἐν αὐτοῖς, ἕνα τὸν ἀνωτάτω νομίζειν τε
καὶ τιμᾶν θεόν· δόξα δὲ ἡ πολύθεος μηδ' ὧτων ψανέτω
ἀνδρὸς καθαρῶς καὶ ἀδόλως εἰωθότος ζητεῖν ἀλήθειαν.
Ἄλλ' ὅσοι μὲν ἡλίον καὶ σελήνης καὶ τοῦ σύμπαντος οὐρανοῦ
τε καὶ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὀλοσχερεστάτων μερῶν ὡς
θεῶν πρόπολοί τε καὶ θεραπευταί, διαμαρτάνουσι μὲν —
πῶς γὰρ οὐ, τοῖς ὑπηκόοις πρὸ τοῦ ἀρχοῦτος σεμνύνον-
τες; — ἥττον δὲ τῶν ἄλλων ἀδικοῦσι, τῶν ξύλα καὶ
λίθους ἄργυρόν τε καὶ χρυσόν καὶ τὰς παραπλησίους
ἕλας μορφωσάντων ὡς φίλον ἐκάστοις, εἶτα ἀγαλμάτων
καὶ ξοάνων καὶ τῶν ἄλλων χειροκμήτων, ὧν πλαστικὴ
καὶ ζωγραφία καὶ δημοιοψία μεγάλα ἔβλαψε τὸν ἀνθρώ-

πινον βίον, καταπλησάντων τὴν οἰκουμένην. Τὸ γὰρ
λάλλιστον ἔρεισμα τῆς [*] ψυχῆς ἐξέκοψαν, τὴν περὶ τοῦ
ζῶντος ἀεὶ θεοῦ προσήκουσαν ὑπόληψιν, ὡσπερ τε ἀνερ-
μάτιστα σκάφη ὧδε καὶ ἐκεῖσε σαλεύουσι διαφερόμενοι
τὸν αἰῶνα, μηδέποτ' εἰς λιμένα καταῤῃραι μηδ' ἐνορμύσα-
σθαι βεβαίως ἀληθείᾳ δυνάμενοι, τυφλώτιοντες περὶ τὸ
θεῶν ἄξιον, πρὸς ὃ μόνον ὀξυδερχεῖν ἀναγκαῖον ἦν.
Καὶ μοι δοκοῦσι τῶν τὰς τοῦ σώματος ὄψεις πεπηρω-
μένων ἀθλιώτερον ζῆν· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἀκουσίως ἐβλά-
βησαν, ἢ νόσον ὀφθαλμῶν χαλεπὴν ὑποστάντες ἢ πρὸς
ἐχθρῶν ἐπιβουλευθέντες, οἱ δὲ ἐκουσίῳ γνώμῃ τὸ τῆς
ψυχῆς ὄμμα οὐκ ἠμαύρωσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ παντελῶς
ἀποβαλεῖν ἠξίωσαν. Ὅθεν τοῖς μὲν ἔλεος ὡς ἠτυχηκόσι,
τοῖς δὲ κόλασις ὡς μοχθηροῖς ἐπεται δικαίως, οἱ μὲν τὰ
τῶν ἄλλων οὐδὲ τὸ προχειρότατον ἐνενόησαν, ὃ „κἂν
παῖς ἔγνω νήπιος“ *), ὅτι τοῦ τεχνιτευθέντος ὁ τεχνίτης
ἀμείνων· καὶ χρόνῳ, πρεσβύτερος γὰρ καὶ τρόπον τινὰ
τοῦ δημιουργηθέντος πατήρ· καὶ δυνάμει, τὸ γὰρ δρῶν
τοῦ πάσχοντος ἐπικυδέστερον. Καὶ δέον, εἴπερ ἐξημάρ-
τανον, τοὺς ζωγράφους αὐτοὺς καὶ ἀνδριαντοποιοῦς
ὑπερβολαῖς τιμῶν ἐκτεθειωκέναι, τοὺς μὲν εἶασαν ἀφα-
νεῖς οὐδὲν πλέον παρασχόντες, τὰ δὲ ὑπ' ἐκείνων δη-
μιουργηθέντα πλάσματα καὶ ζωγραφήματα θεοὺς ἐνόμι-
σαν. Καὶ οἱ μὲν τεχνῖται πολλάκις ἄποροι καὶ ἄδοξοι
κατεγήρασαν, ἀτυχίαις ἐπαλλήλοις ἐναποθανόντες, τὰ δὲ
τεχνιτευθέντα πορφύρα καὶ χρυσῷ καὶ ταῖς ἄλλαις πολυ-
τελείαις, ὡς πλοῦτος χορηγεῖ, σεμνοποιεῖται, θεραπεύεται
τε οὐ πρὸς ἐλευθέρων μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐπατριδῶν καὶ

*) Hosiodi dictum.

τὸ σῶμα καλλίστων. Ἰερῶν γὰρ τὸ γένος ἐξεστάζεται μετὰ πάσης ἀκριβείας, εἰ ἀνεπίληπτον, καὶ ἡ κοινωμία τῶν τοῦ σώματος μερῶν, εἰ σύμπασα ὁλόκληρος. Καὶ οὕτω τοῦτο δεινόν, καίτοι δεινὸν ὄν· ἀλλ' ἐκεῖνο παγχάλεπον. Ἦδη γὰρ τινὰς οἶδα τῶν πεποιηκότων τοῖς πρὸς αὐτῶν γεγονόσιν εὐχομένους τε καὶ θύοντας, οἷς πολὺ βέλτιον ἦν ἑκατέραν τῶν χειρῶν προσκυνεῖν, εἰ δὲ μὴ ἐβούλοιντο δόξαν φιλαυτίας ἐκτρεπόμενοι, σφύρας γούν καὶ ἄκμονας καὶ γραφίδας καὶ καρκίνους καὶ τὰ ἄλλα ἐργαλεῖα, δι' ὧν ἐμορφώθησαν αἱ ἕλαι.

Summus felicitatis finis similitudo cum Deo. Quid hac de re simulacrorum cultor?

15. [*] Καίτοι πρὸς τοὺς οὕτως ἀποροηθέντας ἄξιον παρόρησιασαμένους εἰπεῖν, εὐχῶν ἀρίστην εἶναι συμβέβηκεν, ὃ γενναῖοι, καὶ τέλος εὐδαιμονίας τὴν πρὸς θεὸν ἐξομοίωσιν. Εὐχεσθε οὖν καὶ ἡμεῖς ἐξομοιωθῆναι τοῖς ἀφιδρύμασιν, ἵνα τὴν ἀνωτάτω καρπώσησθε εὐδαιμονίαν, ὀφθαλμοῖς μὴ βλέποντες, ὡσὶ μὴ ἀκούοντες, μυκτῆρσι μὴ ἀναπνεύοντες μήτε ὀσφραϊνόμενοι, στόματι μὴ φωνοῦντες μηδὲ γερόμενοι, χερσὶ μήτε λαμβάνοντες μήτε διδόντες μήτε δρωῶντες, ποσὶ μὴ βραδίζοντες, μηδ' ἄλλο τι τῶν μερῶν ἐνεργοῦντες, ἀλλ' ὡσπερ ἐν εἰρηκτῇ τῶν ἱερῶν φρονούμενοι καὶ φυλλαττόμενοι, μεθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτωρ τὸν ἀπὸ τῶν θνομέων αἰεὶ καπνὸν σπῶντες· ἐν γὰρ τοῦτο ἀγαθὸν μόνον προσηναπλάττεται τοῖς ἀφιδρύμασιν. Ἄλλ' ἔγωγε νομίζω ταῦτα ἀκούοντας οὐχ ὡς ἐπ' εὐχαῖς, ἀλλ' ὡς ἐπὶ κατάραις ἀγανακτήσειν καὶ τρέψασθαι πρὸς λαιδορίας ἄμνην ἀντικατηγοροῦντας· ὃ μέγιστον ἂν εἴη τεκμήριον τῆς ἐπιπολαζούσης ἀσεβείας.

ἀνθρώπων θεοὺς νομίζοντων, οἷς ὅμοιοί ποτε τὰς φύσεις ἀπεύξαιτο ἂν γενέσθαι.

Aegyptiorum mores superstitiosi.

16. Μηδεὶς οὖν τῶν ἐχόντων ψυχὴν ἀψύχῳ τινὶ προσκυνεῖτω· πάνυ γὰρ τῶν ἀτόπων ἐστὶ τὰ τῆς φύσεως ἔργα πρὸς θεραπείαν τετραφθαι τῶν χειροκμήτων. Αἰγύπτῳ δὲ οὐ μόνον τὸ κοινὸν ἔγκλημα χώρας ἀπάσης, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐξαιρετικὸν ἐπάγεται δεόντως. Πρὸς γὰρ ξοάνοις καὶ ἀγάλμασιν ἔτι καὶ ζῶα ἄλογα παραγηόχασιν εἰς θεῶν τιμάς, ταύρους καὶ κριοὺς καὶ τράγους, ἐφ' ἐκάστῳ μυθικόν τι πλάσμα τετρατευμένοι. Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως ἔχει τινὰ λόγον, ἡμερώτατα γὰρ καὶ ὠφελιμώτατα βίῳ. Ἄροτῆρ ὁ βοὺς αὐλακας ἀνατέμνει εἰς τὰς σποράς, ἀλοῆσαι πάλιν, ὅταν δέῃ τὸν καρπὸν καθαίρεσθαι, δυνατώτατος. Ὁ κριὸς τῶν σκεπασμάτων τὸ κάλλιστον, ἐσθῆτα, παρέχει· γυμνὰ γὰρ ἂν τὰ σώματα διερθεῖτοτο ἡρόδω, ἢ διὰ θάλπος, ἢ διὰ κρύος ἄμετρον, τοτὲ μὲν τῷ ἀφ' ἡλίου φλογμῶ, τοτὲ δὲ ἀπ' ἀέρος περιψύξει. Νυνὶ δὲ καὶ προσυπερβάλλοντες τῶν ἀλόγων τὰ ἀγριώτατα καὶ ἀτιθασσότατα, λέοντας καὶ κροκοδείλους καὶ ἐρπειῶν τὴν ἰοβόλον ἀσπίδα, γεραίρουσιν ἱεροῖς καὶ ταμένεσι θυσίαις τε καὶ πανηγύρεσι καὶ πομπαῖς καὶ τοῖς παραπλησίαις· ἀφ' ἑκατέρου γὰρ τῶν εἰς χρῆσιν δουθέντων [*] ἀνθρώποις ὑπὸ θεοῦ, γῆς καὶ ὕδατος, διερευνησάμενοι τὰ ἀγριώτατα οὔτε χερσαίων λέοντος θηριωδέστερον ἀνεῦρον, οὔτε κροκοδείλου τῶν ἐνύδρων ἀγριώτερον, ἃ σέβουσι καὶ τιμῶσι. Πολλὰ μὲντοι καὶ ἄλλα ζῶα, κύνες, αἰλούρους, λύκους, πτηνὰ ἰβίδας καὶ ἱέρακας, καὶ πάλιν ἰχθύων ἢ ὅλα τὰ σώματα ἢ μέρη τούτων

ἐκτεθειώκασιν. Ἦν τί ἂν γένοιτο καταγελαστότερον; Καὶ δὴ τῶν ξένων οἱ πρῶτον εἰς Αἴγυπτον ἀφικόμενοι, πρὶν τὸν ἐγχώριον τυφὸν ταῖς διανοίαις εἰσοικίσασθαι, ἐκθνήσκουσι χλευάζοντες. Ὅσοι δὲ παιδείας ὀρθῆς ἐγέυσαντο, τὴν ἐπ' ἀσέμνοις πράγμασι σεμνοποιίαν καταπλαγέντες οἰκτιζονται τοὺς χρωμένους, ἀθλιωτέρους, ὅπερ εἰκός, εἶναι ὑπολαμβάνοντες τῶν τιμωμένων, μεταβεβληκότας εἰς ἐκεῖνα τὰς ψυχάς, ὡς ἀνθρωποειδῆ θηρία περινοστεῖν δοκεῖν. Ἀνελὼν οὖν ἐκ τῆς ἱερᾶς νομοθεσίας πᾶσαν τὴν τοιαύτην ἐκθέωσιν, ἐπὶ τὴν τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ὄντος θεοῦ τιμὴν ἐκάλεσεν, ἐαυτοῦ τιμῆς οὐ προσδεόμενος — οὐ γὰρ ἐτέρου χρεῖος ἦν ὁ αὐταρκέστατος ἐαυτῷ —, βουλόμενος δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀνοδίαις πλανώμενον εἰς ἀπλανεστάτην ἄγριν ὁδόν, ἵνα ἐπόμενον τῇ φύσει τὸ ἄριστον εὑρηται τέλος, ἐπιστήμην τοῦ ὄντως ὄντος, ὅς ἐστι τὸ πρῶτον ἀγαθὸν καὶ τελεώτατον, ἀφ' οὗ τρόπον πηγῆς ἄρδεται τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ τὰ ἐπὶ μέρους ἀγαθά.

Præceptum tertium: „Ne assumes Dei nomen in vanum.“ „Nomen.“ Nunquam iurare. Iusiurandum necessarium.

17. Διελεγμένοι καὶ περὶ τῆς δευτέρας παραίνεσεως, ὅσα οἷόν τε ἦν, τὴν ἐπομένην κατὰ τὸ ἐξῆς ἀκριβώσωμεν. Ἔστι δὲ „μὴ λαμβάνειν ὄνομα θεοῦ ἐπὶ ματαιῶ.“ (Exod. 20, 7.) Τὰ μὲν οὖν τῆς τάξεως γνώριμα τοῖς τὴν διάνοιαν ὀξυδερχοῦσιν ὄνομα γὰρ αἰεὶ δεύτερον ὑποκειμένου πράγματος, σκιᾶ παραπλήσιον ἢ παρέπεται σώματι. Προσειπὼν οὖν περὶ τῆς ὑπάρχεως καὶ τιμῆς τοῦ αἰεὶ ὑπάρχοντος, ἐπόμενος τῷ τῆς ἀκολουθίας εἰρημῷ τὰ πρόποντα καὶ περὶ τῆς κλήσεως εὐθύς παρήγ-

γειλο· πολύτροποι γὰρ καὶ πολυειδεῖς αἱ περὶ τοῦτο τὸ μέρος τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίαι. Κάλλιστον δὴ καὶ βιωφελέστατον καὶ ἀρμότιον λογικῇ φύσει τὸ ἀνώμοτον, οὕτως [*] ἀληθεύειν ἐφ' ἐκάστου δεδιδασμένῃ, ὡς τοὺς λόγους ὄρκους εἶναι νομίζεσθαι. Δεύτερος δὲ φασὶ πλοῦς τὸ εὐορκεῖν· ἤδη γὰρ ὁμνὺς εἰς ἀπιστίαν ὑπονοεῖται. Μελλήτης οὖν ἔστι καὶ βραδύς, εἴπως ἐνδέχοιτο ταῖς ὑπερθέσεσιν ἀπώσασθαι τὸν ὄρκον. Εἰ δὲ τις ἀνάγκη βιάζοιτο, περισκεπτέον οὐ παρέρχως ἕκαστα τῶν ἐμφερομένων· τὸ γὰρ πρᾶγμα οὐ μικρόν, εἰ καὶ τῷ ἔθει καταφρονεῖται. Μαρτυρία γάρ ἐστι θεοῦ περὶ πραγμάτων ἀμφισβητουμένων ὄρκος. Μάρτυρα δὲ καλεῖν ἐπὶ ψεύδει θεὸν ἀνοσιώτατον. Ἴδι γάρ, εἰ βούλει, τῷ λόγῳ διάκνηρον εἰς τὴν τοῦ μέλλοντος ὁμνύσαι διάνοιαν ἐπὶ ψεύδει. Θεάση γὰρ αὐτὴν οὐκ ἡρεμοῦσαν, ἀλλὰ θορύβου καὶ ταραχῆς μεστήν, κατηγορουμένην, καὶ πύσας ὕβρεις καὶ βλασφημίας ὑπομένουσαν. Ὁ γὰρ ἐκάστη ψυχῇ συνοικῶν καὶ συμπεφυκῶς ἔλεγχος, οὐδὲν εἰωθῶς παραδέχεσθαι τῶν ὑπαιτίων, μισοπονήρῳ καὶ φιλαρέτῳ χρώμενος ἀεὶ τῇ φύσει, κατήγορος ὁμοῦ καὶ δικαστῆς ὁ αὐτὸς ὢν, διακνηθεὶς ὡς μὲν κατήγορος αἰτιᾶται, κατηγορεῖ, δυσωπεῖ, πάλιν δὲ ὡς δικαστῆς διδάσκει, νουθετεῖ, παραινεῖ μεταβάλλεσθαι· καὶ ἂν μὲν ἰσχὺς πείσαι, γεγηθῶς καταλλάττεται, μὴ δυναθεὶς δὲ ἀσπονδαὶ πολεμεῖ, μήτε μεθ' ἡμέραν μήτε νύκτωρ ἀφιστύμενος, ἀλλὰ κεντῶν καὶ τιτρώσκων ἀνίσταται, μέχρις ἂν τὴν ἀθλίαν καὶ ἐπάρατον ζῶν ἀπορρήξῃ.

Periurus.

18. Τί λέγεις, εἴποιμ' ἂν πρὸς τὸν ἐπίορκον, τολ-

τεχοῦται, οὐδένως ἀμφισβητούμενον τὸ πικρὸν, τὰ μὲν
 αὐτῶν ἐν τῇ λέξει προσευαγγελουμένους ἔργα, ὡς οὐκ
 ἄμεινον ὄν ὑποκοπήν φησύντων, μᾶλλον δὲ καὶ ἀφαντεῖν
 ὑποσιῆσαι ποιεῖται. Φύεται γὰρ ἐν πολιορκίᾳ ψευ-
 δοκία καὶ ἀπέθαια. Αὐτὸ χρῆ τὸν μέλλοντα ὀμνῆσαι
 πᾶσι ἐπιμελῶς ἐξητακῆσαι καὶ ἀπόδοι παρτιτῶς, τὸ
 πρῶτον εἰ εὐμέγεθες, καὶ εἰ γέγονον ἕντως, καὶ εἰ σπαι-
 χρῶν καταλλεγομένων· ἐσπῆν, εἰ ἀποδοῦναι φρονεῖν καὶ
 σῶμα καὶ γλῶτταν, τὴν μὲν σπουδαίας, τὸ δὲ μισσημέ-
 των, τὴν δὲ βλασφημιῶν· οὐ γὰρ ἕστιν, δι' οὐ στέφανος
 τὸ ἱερῶτατον ἄνομη προσηφέται τις, διὰ τοῦτου φθέρ-
 γασθαι τι τῶν ἀίχμων. Ἐκτανύεται δὲ καὶ τὸν τόπον
 καὶ κειρὸν ἐπιτήδειον. Ἴδου γὰρ οἰδέ τις ἐν βλασφημίαις
 καὶ ἀκαθάρτοις χωροῖς, ἐν οἷς οὐκ οὐκ πατρὸς οὐκ μητρός,
 ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀδελφῶν προσηφύτου τινὸς ἐν βλασφημίαις
 ἔξιον μεμνησθαι, διαμενεμένους καὶ ἕλκε φησῆσαι ἄνομων
 σπουδαίας, τῇ τοῦ Θεοῦ πολιορκίᾳ χρησιμεύουσας ἀνά-
 μοτι ἔνθα μὴ δοῦναι τὸν ἀπέθαιον. Ὁ δὲ τῶν λογυμένων
 ἄλογως ἔχων ἔτι τὸ μὲν πρῶτον μισθῶς καὶ ἀκαθάρ-
 τος ὢν, ἀλλ' ὡς εἰκαὶ εἰ μέγιστοι τῶν τιμωριῶν ἐφ' ἀποδείξαι-
 σιν αὐτῶν, τῆς ἐπιφάνειας τῶν ἀνθρώπων δόξης ἀποκρίσεως καὶ
 ἀπαρηγορήτως ἐπὶ τοῖς οὐκ οὐκ μεγάλοις ἀδικήμασιν ἐχού-
 σης, ἢ τις, ὅταν μὴ πρὸς τὴν καλῶς ἀξίωσιν, ἐπὶ πολλῶν
 θανατῶν ἕλκε τὰς τιμωρίας, [*] ἢ, ὅταν ἢ κειρὸς,
 ἀνασηφύται μοιὰ τοῦ κειρῆ σπουδαίας.

Preceptum quartum de illa septimo aucto servando.

29. Τέταρτον ἐστὶ προφύλαγμα τὸ παρὰ τῆς λαφῆς
 ἀσθόμενης, ἢ ἀπογῶς καὶ ὅπως ἄγεται. Τετάρτην ἔναι
 μὲν τῶν πόλεων βορτάζουσιν ὑπὸ τοῦ μηνός, ἀπὸ τῆς
 Ρ' III. 0 IV.

κατὰ θεὸν νομηνίας διαριθμούμεναι, τὸ δὲ Ἰουδαίων ἔθνος συνεχῶς, ἕξ [ἡμέρας] διαλείποντες αἰεὶ. Λόγος δὲ ἐστὶν ἀναγραφείς ἐν τοῖς κατὰ κοσμοποιΐαν, περιέχων αἰτίαν ἀναγκαίαν· ἐν γὰρ ἕξ ἡμέραις φησὶ κτισθῆναι τὸν κόσμον, τῇ δὲ ἑβδόμῃ παυσάμενον τῶν ἔργων τὸν θεὸν ἄρξασθαι τὰ γεγονότα καλῶς θεωρεῖν. Ἐκέλευσεν οὖν καὶ τοὺς μέλλοντας ἐν ταύτῃ ζῆν τῇ πολιτείᾳ, καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ κατὰ τοῦθ' ἐπεσθαι θεῷ, πρὸς μὲν ἔργα τρεπομένους ἐφ' ἡμέρας ἕξ, ἀνέχοντας δὲ καὶ φιλοσοφούντας τῇ ἑβδόμῃ καὶ θεωρίαις μὲν τῶν τῆς φύσεως σχολάζοντας, ἐπισκοποῦντας δὲ καὶ εἴ τι μὴ καθαρῶς ἐν ταῖς προτέραις ἐπράχθη, λόγον καὶ εὐθύνας ὧν εἶπον ἢ ἔδρασαν παρ' ἑαυτῶν λαμβάνοντας ἐν τῷ τῆς ψυχῆς βουλευτηρίῳ, συνεδρευόντων καὶ συνεξεταζόντων τῶν νόμων εἰς τε τὴν τῶν παροραθέντων κατόρθωσιν καὶ πρὸς τὴν τοῦ μηδὲν αὐθις ἕξαμαρτάνειν προφυλακῆν. Ἄλλ' ὁ μὲν θεὸς ἅπαξ κατεχρήσατο ταῖς ἕξ ἡμέραις πρὸς τὴν τοῦ κόσμου τελείωσιν, μήκους χρόνων οὐ προσδεόμενος. Ἄνθρώπων δὲ ἕκαστος, ἅτε θνητῆς φύσεως μετέχων καὶ μυρίων ἐνδεῆς ὧν πρὸς τὰς ἀναγκαίας τοῦ βίου χρείας, ὀφείλει μὴ κατοκνεῖν ἐκπορίζειν τὰ ἐπιτήδεια μέχρι τελειότης τοῦ βίου, διαναπαυόμενος τὰς ἱερὰς ἑβδομάδας. Ἄρ' οὐ παγκάλῃ παραίνεσις καὶ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν ἰκανωτάτη προτρέψασθαι καὶ διαφερόντως εἰς εὐσέβειαν; „Ἐπου“, φησὶν, „αἰεὶ θεῷ.“ Παράδειγμα προθεσμίας ἔστω σοὶ πράξεων ἐν *ἕξαήμερον* ἀνταρχέστατον, ἐν ᾧ τὸν κόσμον ἐδημιούργει. Παράδειγμα καὶ τοῦ δεῖν φιλοσοφεῖν ἢ ἑβδόμῃ, καθ' ἣν ἐπιδεῖν λέγεται ἅ ἐιργάσατο, ὅπως καὶ αὐτὸς ἐπιθεωρῆς τὰ φύσεως καὶ τὰ ἴδια ὅσα συντίθει πρὸς εὐδαιμονίαν. Τοιοῦτον οὖν ἀρχέτυ-

των τῶν ὑψηλῶν βίων, πραγματικῶ τε καὶ θεωρητικῶ, μὴ
παρέλθωμεν, ἀλλ' αἰεὶ πρὸς αὐτὸ βλέποντες ἐπινοοῦμεν οὐκ
ὅπως καὶ τίποτε ταῦτα ἐκαστῶν διανοίας ἐγχειρήσωμεν ἔξουσι-
οῦντες θεητῆρ φύσιν ὡς ἐκαστὴν ἀθαρσίαν, καὶ ὁ τὸ λέγειν καὶ
πρῶτον ὁ χρῆ. *Ἦὼς δὲ* [*] λέγεται ἐν Ξ' ἡμέρῳ γεγραφέ-
σθαι τὸν κόσμον ὑπὸ θεοῦ, τῷ μὲν δὲ χρόνῳ πλε τὸ ποιῆσαι
θεομένου, μεμήνηται διὰ τῶν ἀλληγορηθέντων ἐν αἰέροις.

Numeri septemarii in aliis etiam honor.

21. Τὴν μέγιστον προνομίαν, ἣς ἐν ταῖς αἰείροις ἀβδουρίαις
ἦέλονται, δηλοῦσιν οἱ περὶ τὰ μεθ' ἡμῶν διατηρήματα,
ἐπιμαλῶς πύου καὶ παρρησιασμένους αὐτῶν ἔξουσιάζοντες.
Ἦδα γὰρ ἴσταιν ἡ ἐν ὑψηλοῖς παρθέτως, ἡ ἀμύνη φύσει,
ἡ μονίμως οὐκισιότηη καὶ ἀρχῆς, ἡ ἰδέα τῶν πληρῶτων,
ἐπιπ καὶ τῆς ἀπλανοῦς τρυφῆς μονίας. Ἔκ γὰρ μιν ὡ-
δου καὶ ἀβδουριῶδες ἀσφαρῶς ὁ ὁσώματα, τὸ παρῶσαι γινε-
τοῦ ὁφαιτοῦ. *Ἦκατη* δὲ ὁ ἀσφαρῶς ἐκ ἐν ἀρετῆτων
ἀφαισι καὶ τῆς μαριότης. Ἦ μὲν αὖν ὁρετῆτος τὴν
πρώτην καὶ ἄνωγιότητα καὶ ἄπλαντῆ παρρησιαν ἀλλοχον, ἦν
μονίως ἐπιμαλῶς, ἡ δὲ μαριότη τὴν καὶ ἀνωρι καὶ ἐκάσε
ἀσφαρῶς ἣς ἐπιμαλῶς ἀβδουρίαις, ἣτις ἐξουσιῶς διανομη-
θῶσαι ταῖς ἐπιμαλῶς ἀσφαρῶς ἀρετῶς πληρῶτος ἀρχώσται·
ὅπου ἐπιμαλῶς παρῶσται τε τῶν κατ' ἀσφαρῶν, ἀσφαρῶς καὶ
ἐπιμαλῶς καὶ ἀσφαρῶς ἀσφαρῶς ἀσφαρῶς ἀσφαρῶς, οὐκ αἰεὶ
τὸ ἀπλανῶς οὐκισιότητων· τὴν γὰρ ἐν ὑψηλοῖς τρυφῆτι
ἐκαστῶν ἀσφαρῶς τὸν οὐκισι, μεθωριαν ἐκαστῶς ἀσφαρῶς τρυ-
φῆ καὶ μαριότης· ἀλλ' οἱ καὶ παρῶσται ἀσφαρῶς ἀσφαρῶς
τῆ ἀσφαρῶς καὶ ἀσφαρῶς ἀσφαρῶς, πλερῶτος ἀσφαρῶς ἀσφαρῶς
ταῖς οὐκισι ἀσφαρῶς ἀσφαρῶς ἀσφαρῶς, ἢ τὴν ἰδέαν
ἀσφαρῶς ταῖς ἀσφαρῶς ἀσφαρῶς, ἢ τὴν τοῦ θεοῦ ἀσφαρῶς

στρατοπέδου τάξιν οὐδέποτε λείπει. Αἰὰ μὲν δὴ ταῦ-
 τα καὶ ἔτι πλεον τετιμῆται ἡ ἑβδομάς. Ἐπ' οὐδενὶ δέ
 οὕτω προνομίας ἔτυχεν, ἢ τῷ μάλιστα τὸν ποιητὴν καὶ
 πατέρα τῶν ὄλων ἐμφανεσθαι διὰ ταύτης· ὡς γὰρ διὰ
 καιόπτρου φαντασιούται ὁ νοῦς θεὸν δρῶντα καὶ κο-
 σμοποιούντα καὶ τῶν ὄλων ἐπιτροπεύοντα.

*Præceptum quintum de parentibus colendis, idque in
 consinio utriusque quinionis positum. Cur? (22. 23.)*

22. Μετὸν δὲ τὰ περὶ τῆς ἑβδομῆς παραγγέλλει τὸ
 πέμπτον παρ' ἀγγέλμα, τὸ περὶ γονέων τιμῆς, τάξιν αὐτῶν
 δοῦς τὴν μεθόριον τῶν δυοῖν πεντιάδων. Τελευταῖον
 γὰρ ὄν τῆς προτέρας, ἐν ἧ τὰ ἱερώτατα πρὸς τὸ θεῖον,
 καὶ τῇ δευτέρᾳ συνάπτει, περιεχούσῃ τὰ πρὸς ἀνθρώ-
 πους δίκαια. Αἴτιον δὲ ὡς οἶμαι τόδε. Τῶν γονέων ἡ φύ-
 σις ἀθανάτου καὶ θνητῆς οὐσίας ἔοικεν εἶναι μεθόριος·
 θνητῆς μὲν διὰ τὴν πρὸς [*] ἀνθρώπους καὶ τὰ ἄλλα
 ζῶα συγγένειαν καὶ τὸ τοῦ σώματος ἐπίκληρον, ἀθανά-
 του δὲ διὰ τὴν τοῦ γεννῶν πρὸς θεὸν τὸν γεννητὴν τῶν
 ὄλων ἑξομολοσίαν. Ἴδῃ μὲν οὖν τινες τῇ ἐτέρᾳ μερὶδι
 προσκληρώσαντες αὐτοὺς ἰδοξάν τῆς ἐτέρας ὀλιγωρεῖν·
 ἄκρατον γὰρ ἔμφορησάμενοι τὸν τῆς εὐσεβείας πόθον
 πολλὰ χαιρεῖν φράσαντες ταῖς ἄλλαις πραγματείαις ὄλον
 ἀνέθεσαν τὸν οικεῖον βλον θεραπέει θεοῦ. Οἱ δὲ οὐδὲν
 ἕξω τῶν πρὸς ἀνθρώπους δικαίων ἁγαθῶν ὑποτοπή-
 σαντες εἶναι μόνην τὴν πρὸς ἀνθρώπους ὀμίλλαν ἠσπά-
 σαντο, τῶν τε ἁγαθῶν τὴν χρῆσιν ἕξ ἴσου πᾶσι παρ-
 ἔχοντες διὰ κοινωρίας ἡμερον, καὶ τὰ δεινὰ κατὰ δύναμιν
 ἐπικουφίσαι ἀξιοῦντες. Τούτους μὲν οὖν φιλανθρώ-
 πους, τοὺς δὲ προτέρους φιλοθεοὺς ἐνδίκως ἂν εἴποι τις,

ἡμιτελεῖς τὴν ἀρετὴν· ὀλόκληροι γὰρ οἱ παρ' ἀμφοτέροις εὐδοκιμοῦντες. Ὅσοι δὲ μήτ' ἐν τοῖς πρὸς ἀνθρώπους ἐξετάζονται, συντηδόμενοι μὲν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς ἀγαθοῖς, συναλγοῦντες δὲ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις, μήτ' εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος περιέχονται, μεταβεβληκέναι δόξαιεν ἂν εἰς τὴν τῶν Θεῶν φύσιν· ὧν τῆς ἀγριότητος οἴσονται τὰ πρωτεῖα οἱ γονέων ἀλογοῦντες, ἑκατέρας μερίδος ὄντες ἐχθροὶ καὶ τῆς πρὸς Θεὸν καὶ τῆς πρὸς ἀνθρώπους.

23. Ἐν δυσιν οὖν δικαστηρίοις, ἃ δὴ μόνα ἐστὶν ἐν τῇ φύσει, μὴ ἀγνοεῖτωσαν ἐαλωκότες· ἀσεβείας μὲν ἐν τῷ Θεῷ, διότι τοὺς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντας καὶ κατὰ τοῦτο μιμησαμένους Θεὸν οὐ περιέπουσι· μισανθρωπίας δὲ ἐν τῷ κατ' ἀνθρώπους. Τίνα γὰρ ἕτερον εὐ ποιήσουσιν οἱ τῶν συγγενεσιτάτων καὶ τῆς μεγίστης παρεσχημένων δωρεάς ὀλιγοροῦντες, ὧν εἶναι δι' ὑπερβολὴν οὐδ' ἁμοιβῆς ἐνδέχονται; πῶς γὰρ ἂν ὁ γεννηθεὶς ἀντιγεννηῆσαι δύναίτο τοὺς σπειραντας, κληρὸν ἐξαίρετον τῆς φύσεως χαρισσαμένης πρὸς παῖδας γονεῦσιν, εἰς ἀντίδοσιν ἐλθεῖν οὐκ ἰσχύοντα; Ὅθεν καὶ σφόδρα προσῆκεν ἀγανακτεῖν, εἰ μηδὲ πάντα μέλλοντες ἀντιχαρίζεσθαι μηδὲ τὰ κοινώτατα ἐθέλησουσιν. Οἷς δέοντως ἂν εἴποιμι, τὰ Θεῶν πρὸς ἀνθρώπων ἡμεροῦσθαι δεῖ. Καὶ πολλάκις ἔργων ἡμερωθέντας λέοντας, ὄρκτους, [*] παρδάλεις, οὐ μόνον πρὸς τοὺς τρέφοντας διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις χάριν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, ἕνεκά, μοι δοκῶ, τῆς πρὸς ἐκείνους ὁμοιότητος· καλὸν γὰρ αἰεὶ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον ἀκολουθεῖν διὰ βελτιώσεως ἕνεκα. Νυνὶ δὲ ἀναγκασθήσομαι τὰ ἐναντία λέγειν. Μιμηταὶ Θεῶν ἐνίων, ἀνθρώποι, γίνεσθε· τοὺς ὠφεληκότας ἀντομελεῖν ἐκεῖνα οἶδε καὶ πεπαλδευ-

ται. Κίνες οἰκουροὶ προασιζουσι καὶ προαποθνήσκουσι τῶν δεσποτῶν, ὅταν κίνδυνός τις ἐξαπιναίως καταλάβῃ. Τούτους δὲ ἐν ταῖς ποιμναῖς φασὶ προαγωνιζομένους τῶν θρεμμάτων ἄχρι νίκης ἢ θανάτου παραμένειν ὑπὲρ τοῦ διατηρῆσαι τοὺς ἀγελάρχας ἀζημίους. Εἴτ' οὐκ αἰσχρῶν ἐστὶν αἰσχιστον, ἐν χαρίτων ἀμοιβαῖς ἄνθρωπον ἡττηθῆναι κυνός, τοῦ θηρίων θρασυτάτου τὸ ἡμερώτατον ζῶον; Ἄλλ' εἰ μὴ τοῖς χερσαίοις ἀναδιδασκόμεθα, πρὸς τὴν πτηγὴν καὶ ἀεροπόρον μετώμεν φύσιν, ἢ χρὴ παρ' αὐτῆς μαθισόμενοι. Τῶν πελαργῶν οἱ μὲν γηραιοὶ καταμένουσιν ἐν ταῖς νεοττιαῖς ἀδυνατοῦντες ἵπτασθαι. Οἱ δὲ τούτων παῖδες, ὀλίγου δέω φάναι, γῆν καὶ θάλατταν ἐπιποττώμενοι, πανταχόθεν ἐκπορίζουσι τοῖς γονεῦσι τὰ ἐπιτήδεια. Καὶ οἱ μὲν ἀξίως τῆς ἡλικίας ἡρεμοῦντες, ἐν ἀφθονίᾳ διατελοῦσι τῇ πάσῃ τραφῶντες· οἱ δὲ τὰς εἰς τὸν πορισμὸν κακοπαθείας ἐπελαφρίζόμενοι τῶ ἐνσεβεῖν καὶ τῶ προσδοκᾶν ἐν γῆρα τὰ αὐτὰ πείσεσθαι ὑπὸ τῶν ἐγγόνων, ἀναγκαῖον ὄφλημα ἀντεκτίνουσιν ἐν καιρῶ, καὶ λαβόντες αὐτὸ καὶ ἀποδιδόντες. Οὐδέτεροι τρέφειν αὐτοὺς δύνανται, παῖδες μὲν ἐν ἀρχῇ τῆς γενέσεως, γονεῖς δὲ ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου· ὅθεν αὐτοδιδάκτωι τῇ φύσει νεοπιτροφηθέντες γηροτροφοῦσι χαίροντες. Ἄρ' οὐκ ἄξιον ἐπὶ τούτοις ἀνθρώπους, ὅσοι γονέων ἀμελοῦσιν, ἐγκαλύπτεσθαι καὶ κακίξειν ἑαυτούς, ὠλιγορηκότας ὧν ἢ μόνον ἢ πρὸ τῶν ἄλλων ἀναγκαῖον ἦν πεφροτικέναι, καὶ ταῦτ' οὐ δίδοντας μᾶλλον ἢ ἀποδίδοντας; Παιδῶν γὰρ οὐδὲν ἴδιον ὃ μὴ γονέων ἐστίν, ἢ οἰκοθεν ἐπιδεδωκότων, ἢ τὰς αἰτίας τῆς κτήσεως παρασχομένων. Εὐσεβείαν δὲ καὶ ὁσιότητα, τὰς τῶν ἀρετῶν ἡγεμονίδας, ἀρὰ γ' ἐντὸς ὄρων ἔχουσι τῶν ψυχῶν;

Ἐπερορίους μὲν οὖν ἀπεληλύκασι καὶ περνογαδεύκασι. Θεοῦ γὰρ ὑπηρεταί πρὸς [*] τέκνων σποράν οἱ γονεῖς. Ὁ δὲ ὑπηρετήν ἀτιμάζων συνατιμάζει καὶ τὸν ἄρχοντα. Τῶν δὲ εὐτολμοτέρων ἀποσθεμνύοντες τὸ γονέων ὄνομα φασὶ τινες, ὡς ἄρα πατὴρ καὶ μήτηρ ἐμφανεῖς εἰσὶ θεοί, μιμούμενοι τὸν ἀγέννητον ἐν τῷ ζωπλαστεῖν, ἀλλὰ τὸν μὲν εἶναι τοῦ κόσμου θεόν, τοὺς δὲ μόνων ὧν ἐγέννησαν. Ἀμήχανον δὲ εὐσεβεῖσθαι τὸν ἀόρατον ὑπὸ τῶν εἰς τοὺς ἐμφανεῖς καὶ ἐγγύς ὄντας ἀσεβούντων.

Secundus quiniio orditur ab adulterio, maleficiorum maximo.

24. Τοσαῦτα καὶ περὶ γονέων τιμῆς φιλοσοφήσας τέλος ἐπιτίθει τῇ ἐτέρᾳ καὶ θειοτέρᾳ πεντάδι. Τὴν δὲ ἐτέραν ἀναγραφόμενος, περιέχουσιν ἀπαγορεύσεις τῶν πρὸς ἀνθρώπους, ἀπὸ μοιχείας ἀρχεται, μέγιστον ἀδικημάτων τοῦτ' εἶναι ὑπολαβόν. Πρῶτον μὲν γὰρ πηγὴν ἔχει φιληδοσίαν, ἣ καὶ τὰ σώματα θρύπτει τῶν ἐχόντων, καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς ἐκλύει τόνους καὶ τὰς οὐσίας διαφθείρει, πάντα δίκην ἀσβέστου πυρὸς ὧν ἂν προσάψῃται καταφλέγουσα, καὶ μηδὲν σώον ἀπολείπουσα τῶν κατὰ τὸν ἀθρώπινον βίον. Ἐπιτί' ἀναπιθῆναι τὸν μοιχὸν οὐκ ἀδικεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκει συναδικεῖν, ἐν ἀκοινωνήτοις πράγμασι κοινωνίαν τιθέμενον. Οἴστρου γὰρ τούτου κατασχόντος ἀμήχανον εἰρεῖν τέλος δι' ἑνὸς μόνου τὰς ὀρέξεις, ἀλλὰ δι' πάντως δύο κοινοπραγεῖν, τὸν μὲν ὑψηλοῦ, τὸν δὲ γνωρίμου τάξιν λαβόντα, πρὸς ἀκρισίας καὶ λαγνείας βεβαίωσιν, αἰσχρίστων κακῶν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτ' ἐνεστὶν εἰπεῖν, ὡς τὸ σῶμα μόνον διαφθείρεται τῆς μοιχευομένης γυναικός, ἀλλ', εἰ δεῖ τὸ ἀληθές εἰπεῖν, ἡ ψυχὴ πρὸ τοῦ σώματος εἰς

ἀλλοτριώσιν ἐθίζεται, διδασκομένη πάντα τρόπον ἀποστρέφεται καὶ μισεῖν τὸν ἄνδρα. Καὶ ἦττον ἂν ἦν δεινόν, εἰ τὸ μῖσος ἐπεδείκνυτο ἐμφανές — τὰ γὰρ ἐν περιόπτῳ ῥᾶον φυλάσσασθαι —· ἢνὶ δὲ δυσυπονόητον καὶ δυσθήρατόν ἐστι, πανούργοις τέχναις συσκιαζόμενον, καὶ τὴν ἐναντίαν ἔστιν ὅτε τοῦ φιλεῖν δόξαν ἐμποιοῦν γοητεῖαις τισὶ καὶ ἀπάταις. Ἀγαστάτους γε μὴν τρεῖς ἀποδεικνύουσιν οἴκους· τὸν τε τοῦ παρασπονδουμένου ἀνδρός, [ὅς] τὰς ἐπὶ γάμοις εὐχὰς καὶ τὰς ἐπὶ γνησίοις παισὶν ἐλπίδας περικόπτεται, καὶ δύο δὲ ἑτέρους, τὸν τε τοῦ μοιχοῦ καὶ τῆς γυναικός. Καὶ γὰρ τούτων ἑκάτερος ὕβρεως καὶ ἀτιμίας καὶ τῶν μεγίστων ὄνειδῶν ἀναπίμπλαται. Καὶ ἂν πολυάνθρωποι μὲν τύχωσιν αἱ συγγένειαι, διὰ τὰς ἐπιγαμίας καὶ τὰς ἄλλων πρὸς ἄλλους ἐπιμιξίας ἄψεται καὶ τῆς πόλεως ἀπάσης ἐν κύκλῳ βαδίζον τὸ ἀδίκημα. Παγχάλεπόν γε μὴν [*] καὶ ὁ τῶν τέκνων ἐπαμφοτερισμός. Μὴ γὰρ ἀγνευούσης γυναικός ἀμφίδοξον καὶ ἄδηλον, τὰ ἀποκνύμενα τίνος ἐστὶν ἀληθεία πατρός. Εἶτα λανθάνοντος τοῦ πράγματος οἱ μοιχίδιοι τὴν τῶν γνησίων παρασπασάμενοι τάξιν ἀλλοτρίαν γενεὰν νοθεύουσι καὶ κληρὸν ὅσον τῷ δοκεῖν πατρῶον οὐδὲν προσήκοντα διαδέξονται. Καὶ ὁ μὲν μοιχὸς ἐφρυβρίσας καὶ ἐναπεριγών τὸ πάθος, ἐπίληπτον σποράν σπείρας, ὅταν ἀποπλησθῇ τῆς ἐπιθυμίας, οἰχήσεται καταλιπών, γέλωτα θέμενος τὴν τοῦ παρανομηθέντος ἄγνοιαν. Ὁ δὲ οἷα τυφλὸς μηδὲν τῶν ἐποικουρημένων ἐπιστάμενος, ὡς οἰκειότατα ἔγγονα τὰ ἐκ τῶν πολεμιωτάτων θεραπεύειν ἀναγκασθήσεται. Φανερόν δὲ εἰ γένοιτο τὸ ἀδίκημα, κακοδαιμονέστατοι γένοιτο ἂν οἱ μηδὲν ἠδίκηκότες ἄθλιοι παῖδες, μηδετέρῳ γένει

προσνεμηθῆναι δυνάμενοι, μήτε τῷ τοῦ γήμαντος, μήτε τῷ τοῦ μοιχοῦ. Ἐπιεικῆ συμφορὰς ἀπεργαζομένης τῆς ἐκνόμου μίξεως εὐκότως στυγητὸν καὶ θεομίσητον πρᾶγμα, ἢ μοιχεία, πρῶτον ἀδικημάτων ἀναγράφη.

Secunda interdictio caedem hominis cavet.

25. Δεύτερον δὲ πρόσταγμα μὴ ἀνδροφονεῖν. Ἀγλαστικὸν γὰρ καὶ σύννομον ζῶον τὸ ἡμερώτατον ἢ φύσις γυνήσασα πρὸς ὁμόνοιαν καὶ κοινωνίαν ἐκάλεσε, λόγον δοῦσα συναγωγὸν εἰς ἁρμονίαν καὶ κρᾶσιν ἡθῶν. Ὁ δὲ κτείνων τινὰ μὴ ἀγνοεῖτω νόμους φύσεως καὶ θεσμούς ἀνατρέπων καλῶς καὶ συμφερόντως ἅπασι γραφέντας. Ἰστω μέντοι καὶ ἱεροσουλία ἔνοχος ὢν τὸ ἱερώτατον τῶν τοῦ θεοῦ κτημάτων σεσυληκῶς. Τί γὰρ σεμνότερον ἢ ἰσώτερον ἀνάθημα ἀνθρώπου; Χρυσὸς μὲν καὶ ἄργυρος καὶ λίθοι πολυτελεῖς, καὶ ὅσαι ἄλλαι τιμαλφεστάται ἔλαι, κόσμος οἰκοδομημάτων ἐστίν, ἄψυχος ἀψύχων· ἄνθρωπος δὲ ζῶον ἄριστον κατὰ τὸ κρεῖττον τῶν ἐν αὐτῷ, τὴν ψυχὴν, συγγενέστατος τῷ καθαρωτάτῳ τῆς οὐσίας οὐρανῷ, ὡς δὲ ὁ τῶν πλειστων λόγος, καὶ τῷ τοῦ κόσμου πατρὶ, τῶν ἐπὶ γῆς ὑπάντων οἰκιστάτατον ἀπεικόνισμα καὶ μιμημα τῆς αἰδίου καὶ εὐδαίμονος ἰδέας τὸν νοῦν λαβῶν.

Tertia interdictio furtum prohibet.

26. Τρίτον δὲ ἐστὶ τῆς δευτέρας πεντάδος παράγ-
μα μὴ κλέπτειν. Ὁ γὰρ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιχειρῶς κοινῆς πόλεως ἐχθρὸς, βουλήσβι μὲν τὰ πάντων, δυνάμει δὲ τὰ τινῶν ὑφαιρούμενος, τῷ τὴν μὲν πλεονεξίαν ἐπὶ μάλιστα ἐκτείνεσθαι, τὸ δὲ ἀσθενὲς ὑστερίζον εἰς βρα-

χὺ στέλλεσθαι καὶ μόνον [*] φθάνειν ἐπ' ὀλίγους. Ὅσοι τοίνυν τῶν κλεπτῶν ἰσχὺν προσέλαβον, ὅλας συνλώσι πόλεις, ἀλογοῦντες τιμωριῶν διὰ τὸ ἐπικυδέστεροι τῶν νόμων εἶναι δοκεῖν. Οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ ὀλιγαρχικοὶ τὰς φύσεις, οἱ τυραννίδος καὶ δυναστειῶν ἐπιθυμοῦντες, οἱ τὰς μεγάλας ἐργαζόμενοι κλοπὰς, σεμνοῖς ὀνόμασι τῆς ὀρχῆς καὶ ἡγεμονίας ἐπικρύπτοντες ληστείαν τὸ ἀληθέστερον. Ἐκ πρώτης οὖν ἡλικίας ἀναδιδασκέσθω τις μηδὲν λάθρα τῶν ἀλλοτρίων ὑφαιρεῖσθαι, καὶ ἂν βραχύτατον ἦ, διότι ἐγγρονίζον ἔθος φύσεως κραταιότερόν ἐστι, καὶ τὰ μικρὰ μὴ κωλύόμενα αὖξεται καὶ ἐπιδίδωσι πρὸς μέγεθος ἐπαυξανόμενα.

Quarta interdictio falsum testimonium vetat.

27. Κλέπτειν δὲ ἀπειπῶν ἐξῆς ψευδομαρτυρεῖν ἀπαγορεύει, πολλοῖς καὶ μεγάλοις καὶ πᾶσι χαλεποῖς τοῖς ψευδομάρτυρας ἐνόχους εἰδώς. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον φθείρουσι τὴν σεμνὴν ἀλήθειαν, ἧς οὐκ ἔστιν ἐν βίῳ κτήμα ἱερώτερον, ἡλίου τρόπον φῶς τοῖς πράγμασι περιτιθείσης, ἵνα μηδὲν αὐτῶν ἐπισκιάζῃται. Δεύτερον δέ, πρὸς τῷ ψεύδεσθαι καὶ τὰ πράγματα, οἷα νυκτὶ καὶ σκότῳ βαθεῖ περιαιμπίσχουσι, καὶ συμπράττουσι μὲν τοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἐπιτίθενται δὲ τοῖς ἀδικουμένοις, ὃ μὴτ' εἶδον, μὴτ' ἤκουσαν, μὴτ' ἴσασι, παγίως εἰδέναι καὶ σφόδρα κατειληφέναι διαβεβαιούμενοι. Προσεπεξεργάζονται δὲ καὶ τρίτον παρανόμημα τῶν προτέρων ἀργαλεώτερον. Ὅταν γὰρ σπάνις ἀποδείξεων ἢ διὰ λόγων ἢ γραμμάτων, ἐπὶ μάρτυρας καταφεύγουσιν οἱ τὰς ἀμφισβητήσεις ἔχοντες, ὧν τὰ ῥήματα κανόνες εἰσὶ δικαστικῆς περὶ ὧν μέλλουσιν ἀποφαίνεσθαι· μόνοις γὰρ

ἐπιπέμπειν ἀνάγκη, μηδενὸς ὄντος εἰτέρου τῶν εἰς ἴλογον.
 Ἐξ οὗ συμβαίνει, τοὺς μὲν καταμαρτυρουμένους ἀδικῶ-
 σθαι, νικῶν δυναμένους, τοὺς δὲ προσίζοντας δικαστὰς
 ἀδίκους καὶ παρνόμους ἀπὸ δικαίων καὶ νομίμων γρά-
 φασθαι. Τὸ μὲντοι πανούργημα φθάνει καὶ πρὸς ἀσθ-
 βειαν· οὐ γὰρ ἀνωμότως δικάζειν ἔθος, ἀλλὰ μετὰ φρι-
 κωδυστάτων ὄρκων, οὓς παραβαίνουναι πρὸ τῶν ἀπειτω-
 μένων οἱ φανακίζοντες, ἐπειδὴ τῶν μὲν τὸ σφάλμα οὐ
 κατὰ γνώμην, οἱ δὲ ἐπιστήμη κατηγοροῦσι καὶ ἐκ
 προνομίας ἀμαρτάνοντες καὶ τοὺς κυρίους τῆς ψήφου συν-
 οξαμαρτάνειν ἀναπιθόντες, οὐκ εἰδότες ὃ δοῦσιν, ἐπι-
 τιμωρὶα τῶν οὐδηνμῶς ἄξιων κολάσους.

Interdictio quinta cupiditatem arceat.

28. [*] Αἰὰ μὲν δὴ ταῦτά μοι δοκεῖ προδομαρτυ-
 ρίαν ἀπειπεῖν. Τελωνιαῖον δὲ ἐπιθυμίαν ἀπαγορεύει,
 κωλυτικοὺς καὶ ἐπιβουλον τὴν ἐπιθυμίαν κιδῶς.
 Πάντα μὲν γὰρ τὰ προχῆς πάθη χαλεπὰ, κινεῶντα καὶ
 σβιλοντα αὐτὴν παρὰ φῆσιν, καὶ ὑγιαίνειν οὐκ εἴονται,
 χαλεπώτατον δὲ ἐπιθυμία· διὸ τῶν μὲν ἄλλων ἴκασιον
 θύραθον ἐπιεικῶν καὶ προσκελιτον ἔξωθον ἀκούσιον
 εἶναι δοκεῖ, μόνη δὲ αὐτὴ ἐπιθυμία τὴν ἀρχὴν ἐξ ἡμῶν
 λαμβάνει καὶ ἔστιν ἐκούσιος. Τί δὲ τοῦτο ὃ λέγω; Τοῦ
 παρόντος καὶ νομισθέντος ἀγαθοῦ φαντασία διεγερθεῖ
 καὶ διανίστησι τὴν προχῆν ἠρμυῶσαν καὶ σφόδρα μετέω-
 ρον ἔχει, καθάπερ ὀφθαλμοὺς φῶς ἀνασιγίαν.
 Καλεῖται δὲ τοῦτο τὸ πάθος αὐτῆς ἠδονή. Τὸ δὲ ἐναν-
 τιον ἀγαθῷ κακόν, ὅταν ἐκβιασάμενον πληγὴν ἐπιπέμπει
 καιρίων, συννομίας καὶ κατηγεσίας ἐνθὺς αὐτὴν ἀναπι-
 πλησιν ἀκούσαν. Ὄνομα δὲ καὶ τούτῳ τῷ πάθει λύπη.

Ὅταν δὲ τὸ κοκὸν μήπω μὲν εἰσφορισμένον θλίβῃ, μέλλῃ δὲ ἀφικεῖσθαι καὶ πορευθεῖσθαι, πτοίαν καὶ ἄγωνίαν, ἀποφρόδας ἄγγέλους, προσκίπτει δευματοῦντας. Φόβος δὲ προσεγορεύεται τὸ πάθος. Ἐπειδὴν δὲ λαβὼν τις ἔννοιαν ἁγαθοῦ μὴ παρόντος ὀρέγεται τυχεῖν αὐτοῦ, πρὸς μέγιστον τὴν ψυχὴν ἐλαίνει καὶ ἐπὶ πλείστον ἐκτείνεται, ψαύεται τοῦ ποδουμένου γλιχόμενος, εἴςπερ ἐπὶ τροχοῦ κατατείνεται, σπείδων μὲν σιλλαβεῖν, ἐφικεῖσθαι δὲ ἀδιησίων, καὶ ταῦτ' ὀνειδιζόμενος τοῖς τοῖς ἐξαναχωρούντας διώκειται, ἐλόττιον μὲν τόχει, προθυμῆ δὲ ἀνανταγχαρίστη. Ὅμοιον δὲ τι καὶ περὶ τὰς αἰσθητικὰς ἔκτα συμβαίνει· ὁφθαλμοὶ τε γὰρ πολλὰκις ὀρατοῦ τινασὶν ἀσπίδων ἀφασίας εἰς κατάληψιν ἐλθεῖν ἐπειγόμενοι, τείροντες αὐτοῖς, εὖ μάλ' αὖ καὶ πλέον τῆς δύσεως εἰσχεθῆντες, ὠλισσθον κατὰ κενὸν περὶ τὴν ἀκριβῆ τοῦ ὑποκειμένου γινώσκου σφαλέρτες, καὶ προσέτι τὴν ὄψιν τῆ βία καὶ συντόνῃ τῆς προσβολῆς ἀσθενήσαντες ὀμυροῦνται. Καὶ θροῦ πάλιν ἀσφρόδους ἐκ μακροῦ διαστήματος φερόμενον τὸ ὄμα ἀιτηθέντα καὶ *ἐπαρδιμαθῆντα* ἔσται καὶ σπείδει προσελάθει, εἰ οἷον τε, ἐγγυτέρω, πόδῃ τοῦ τραπαδήσει ταῖς ἀκοαῖς τὸν ἔχον. Ὁ δὲ, εἴτι γὰρ ἀμειψός, ὡς ἔσται, προσέτιται οἰδν τὸν εἰς γινώσκου τελευτήτατον ἐπιθεδοῖς, ὡς εἴτι μᾶλλον τὸν ἀτήντων καὶ ἀδιεξίτητον ἐπιτείνασθαι τοῦ καταλαβεῖν ἕμερον. Ταυτοῖσιον τυχερίαν ἐπιφροσύνης τῆς ἐπιθυμίας· ἐκείνός τε γὰρ ὡν ὀρεχθῆν πάντων ὅποτε μᾶλλον φαίνεται, ἀπειτόχαιον. Ὁ τε κραυδαῖς ἐπιθυμίας, [*] ἀσπίδων ὡς τῶν ἀπύτων, οἰδνποτε πληροῦνται, περὶ κενὴν ἰδυσπῆμτος τῆν ὄρεδα. Ἐπειροτε τὰ ἀσπίδων τῶν νοσημάτων, εἰ μὴ προσαναφανοῦσθαι

τομοῖς ἢ καύσειν, ἐπιθέοντι σώμασιν ἐν κίρκῃ κα-
ταλαμβίοντι τὴν τοῦ σώματος κοινωσίαν, οὐδὲν ἀπα-
θὲς μέρος ἔωντι· οὐτως, εἰ μὴ λόγος ὁ κατὰ φιλοσοφίαν
ἰατροῦ δίκην ἰατροῦ φέρονται τὴν ἐπιθυμίαν ἐπιλαχοί,
πάντα ἐξ ἀνάγκης τὰ τοῦ βίου πράγματα κινηθήσονται
παρὰ φάσιν. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ὑπεξηρημέρον ὁ διαφύ-
γει τὸ πάθος, ἀλλ' ὅταν ἄδειαν λίσση καὶ ἐκχωρίαν,
ἐπιπέσει καὶ * σπένται* πάντα διὰ πάντων. Ἐνθάδε
ἴσως μικρογραφῶν ἐστὶ παρὰ τῶν οὐτως ἐμαρτυρῶν, ἃ τίς
ἀνὴρ ἢ πόλις ἀγροῦ καὶ ἐκείνην οὐχ ἡμέριον μόνον, ἀλλ-
λὰ καὶ ὄψιν, ὡς ἔπος εἶπεν, ἔλεγχον ἐναργῆ παρυστήντα;
Χρημάτων ἔσως ἢ γυναικὸς ἢ δόξης ἢ τιμῆς ἄλλου τῶν
ἡδονῶν ἀπεργαζομένων ἀπὸ γε μικρῶν καὶ τῶν τυχόντων
αἴτιος γίνεται κακῶν; οὐ διὰ τοῦτο συγγένεια μὲν ἀλ-
λοτριωθῶνται, τὴν φυσικὴν εὐνοίαν μεθαρμοζόμενα πρὸς
ἀνήκωτον ἔχουσαν; χῶρον δὲ μεγάλου καὶ πολυάνθρω-
ποι στείρωσιν ἐμαρτυροῦνται; γῆ δὲ καὶ θά-
λασσα πληροῦνται τῶν κεινοπορευομένων ἀπὸ συμφορῶν,
ναυμαχίας καὶ πεζαῖς σιγιστιαῖς; Οἱ γὰρ Ἕλληνας καὶ
βαρβάρων πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ πρὸς ἀλλήλους τραγωδι-
θῆντες πόλεμοι πάντες ἀπὸ μιᾶς πηγῆς ἐφύθησαν, ἐπι-
θυμίας ἢ χρημάτων ἢ δόξης ἢ ἡδονῆς· παρὶ γὰρ ταῦτα
κηρύσσεται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος.

*Hæc decem oracula sunt legum aeternarum, aliis locis præ-
scriptarum, capitula. (29-32.)*

20. "Αἷς μὲν δὴ ταύτων. Χρῆ δὲ μηδ' ἐκείνο
ἀγροῦν, ἵτι οὐδένα λόγου κωφίλιον νόμον εἰσὶ τῶν ἐν
εἶδει παρ' ἄλλην τὴν νομοθεσίαν ἐν ταῖς ἑσπερῶν βίβλοις
ἀναγραφέντων. Ὁ μὲν πρῶτος τῶν παρὰ βουβαχίας.

Οὔτοι δὲ δηλοῦσιν, ὅτι ἐν αἴτιον τοῦ κόσμου καὶ ἡγε-
 μῶν καὶ βασιλεὺς εἷς, ὃ ἡνιοχῶν καὶ κυβερνῶν τὰ ὅλα
 σωτηρίως, ὀλιγαρχίαν ἢ ὀχλοκρατίαν, ἐπιβουλούς πολι-
 τείας φνομένας παρὰ ἀνθρώποις τοῖς κακίστοις ἐξ ἀτα-
 ξίας καὶ πλεονεξίας, ἐξεληλακῶς ἐκ τοῦ καθαρωτάτου
 τῆς οὐσίας, οὐρανοῦ. Ὁ δὲ δεύτερος κεφάλαιόν ἐστι
 πάντων, ὅσα περὶ χειροκμήτων ἐνομοθετεῖτο ἄν, ἀγάλ-
 ματα καὶ ξόανα καὶ συνόλως ἀφιδρύματα, ὧν γραφικὴ
 καὶ πλαστικὴ βλαβεραὶ δημιουργοί, κατασκευάζειν οὐκ
 εἴων, οὐδ' ὅσα μύθων πλάσματα προσίεσθαι, θεογα-
 μίαν καὶ θεογονίαν καὶ τὰς ἀμφοτέροις ἐπομένας [*]
 ἀμυθήτους καὶ ἀργαλεωτάτας κῆρας. Τῷ δὲ τρίτῳ
 ὑποστέλλει τὰ τε ἀνώμοτα καὶ ἐφ' οἷς ὀμνύναι δεῖ, καὶ
 ὁπότε καὶ ὅπου χρῆ καὶ τίνα καὶ πῶς ἔχοντας κατὰ τὴν
 ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ ὅσα ἐπ' εὐόρκοις καὶ τὸ ἐναντίον
 ἐχρήσθη.

30. Τὸ δὲ τέταρτον, τὸ περὶ τῆς ἑβδομάδος, οὐδὲν
 ἄλλ' ἢ κεφάλαιον νομιστέον ἑορτῶν καὶ τῶν διατετα-
 γμένων εἰς ἐκάστην ἀγρευτικῶν· περιῤῥαντηρίων δὲ αἰσίων
 καὶ ἐπηκόων εὐχῶν καὶ θυσιῶν τελείων ἢ λατρεία ἐγίνετο.
 Ἐβδόμην δὲ λέγω καὶ τὴν σὺν ἐξάδι τῇ γονιμωτάτῃ καὶ
 τὴν ἄνευ ἐξάδος ἐπιπροσθούσαν αὐτῇ, μονάδι ὠμοιω-
 μένην, ὧν ἑκατέρω τὰς ἑορτὰς παρασιθμεῖ· μονάδι μὲν
 τὴν τε ἱερομηνίαν, ἣν σάλπιγξιν ὑποσημαίνουσι, καὶ
 νηστείαν, ἐν ἣ σιτίων καὶ ποτῶν ἀποχὴ διείρηται καὶ
 ἣν Ἑβραῖοι πατρίῳ γλώττῃ Πάσχα προσαγορεύουσιν, ἐν
 ἣ θύουσι πανδημῶν αὐτῶν ἕκαστος τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν
 οὐκ ἀναμένοντες, ἱερωσύνην τοῦ νόμου χαρισαμένου τῷ
 ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς
 αὐτουργίαν θυσιῶν. Καὶ ἔτι τὴν ἐν ἣ προσφέρεται

δράγμα, χαριστήριον εὐγονίας καὶ φροῦς τῆς πεδιάδος, δι' ἀσταχύων πληρώσεως. Καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης καταριθμουμένην ἑπτὰ ἑβδομάσι πεντηκοστὴν ἡμέραν, ἐν ἣ προσάγειν ἄρτους ἕδος, οἱ καλοῦνται πρωτογεννημάτων εἰτύμως, ἐπειδήπερ εἰσὶν ἀπαρχὴ γεννημάτων καὶ καρπῶν, ἡμέρου τροφῆς, ἣν ἀνθρώποις, τῷ ἡμερωτάτῳ ζῳῷ, ἀπένειμεν ὁ Θεός. Ἐβδομάδι δὲ τὰς μεγίστας καὶ πολυήμερους ἐορτὰς προσέειμεν κατὰ τὰς τοῦ ἔτους ἰσημερίας, ἑαρινὴν καὶ μετοπωρινὴν, δύο δυσὶν ἀναθείς, ἑκατέραν ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ, τὴν μὲν κατὰ τὸ ἕαρ ἐπὶ τελειώσει τῶν σπειρομένων, τὴν δὲ μετοπωρινὴν ἐπὶ συγκομιδῇ καρπῶν ἀπάντων, οὓς καὶ τὰ δένδρα ἤνεγκεν. Ἐπὶ δὲ ἡμέραι ἀπενεμήθησαν εἰκότως ἑπτὰ μῆσι τῆς ἰσημερίας ἑκατέρας, ἵνα μὴν ἕκαστος λαμβάνῃ γέρας ἐξαίρετον, μίαν ἱερὰν ἡμέραν ἐορτώδῃ πρὸς εὐθυμίαν καὶ ἀπόλαυσιν ἐκχειρίας. Ἐμφέρονται δὲ καὶ ἄλλοι νόμοι πάνυ καλῶς τιθέντες, εἰς ἡμερότητα καὶ κοινωνίαν ἀνθρώπων τε καὶ ἰσότητα προσκαλούμενοι. Τούτων οἱ μὲν εἰσι περὶ τοῦ λεγομένου ἑβδοματικοῦ, καὶ ὁ διελθεται πᾶσαν ἀρχὴν [*] τὴν χώραν ἕαν, μήτε σπειροῦντας μήτε ἀροῦντας μήτε δένδρα διακαθαίροντας ἢ ὅσα ἄλλα τῶν κατὰ γεωργίαν ἐπιτελοῦντας. Ἐξ γὰρ Ἰουδαίοις τὴν τε πεδιάδα καὶ τὴν ὄρεινὴν εἰς καρπῶν γένεσιν καὶ δασμῶν εἰήσιον φροῦν πονηθείσας ἀνέσεως ἤξιωσε, τοῦ διαπνεῦσαι χάριν καὶ ἀπελευθεριάσαι, χρησόμενος ἀνοπικνεύστω τῇ φύσει. Ἄλλοι δὲ εἰσι περὶ τοῦ πεντηκοστοῦ ἔτους, ἐν ᾧ τὰ τε λεχθέντα ἀρχῆς ἐπιτελεῖται καὶ — τὸ ἀναγκασιότατον — ἡ τῶν κληρονομιῶν ἀποκατάστασις εἰς τοὺς ἐξ ἀρχῆς λαχόντας οἴκους, πρῶτον φιλανθρωπίας καὶ δικαιοσύνης μεστόν.

31. Τὸ δὲ πέμπτον, τὸ περὶ γονέων τιμῆς, πολλοὺς καὶ ἀναγκαίους νόμους ὑπαινίττειται, τοὺς ἐπὶ πρεσβύταις καὶ νέοις ἀναγραφέντας, τοὺς ἐπὶ ἄρχουσι καὶ ὑπηκόοις, τοὺς ἐπὶ εὐεργέταις καὶ εὖ πεπονθόσι, τοὺς ἐπὶ δούλοις καὶ δεσπότηαις. Γονεῖς μὲν γὰρ ἐν τῇ κρείττονι τῶν εἰρημένων εἰσὶ τάξει, ἐν ἣ ἡ πρεσβύται, ἡγεμόνες, εὐεργέται, δεσπότηαι· παῖδες δὲ ἐν τῇ καταδβεστέρι, ἐν ἣ νεώτεροι, ὑπήκοοι, εὖ πεπονθότες, δούλοι. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα προστέτακται, νέοις μὲν εἰς ἀποδοχὴν γήρως, πρεσβύταις δὲ εἰς ἐπιμέλειαν νεότητος· καὶ ὑπηκόοις μὲν εἰς πειθαρχίαν, ἡγεμόσι δὲ εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀρχομένων· καὶ εὖ μὲν πεπονθόσιν εἰς χαρίτων ἀμοιβάς, ἄρξασι δὲ δωρεῶν εἰς τὸ μὴ ζητεῖν καθάπερ ἐν δανείοις ἀπόδοσιν· καὶ θεράπουσι μὲν εἰς ὑπηρεσίαν φιλοδέσποτον, δεσπότηαις δὲ εἰς ἡπιότητα καὶ πραότητα, δι' ὧν ἐξισοῦνται τὸ ἄνισον.

32. Καὶ ἡ μὲν προτέρα πεντὰς ἐν τούτοις *περατοῦται*, κεφαλαιώδη τύπον περιέχουσα· τῶν δὲ ἐν εἰδει νόμων οὐκ ὀλίγος ἀριθμὸς. Τῆς δὲ ἐτέρας πρῶτον ἐστὶ κεφάλαιον τὸ κατὰ μοιχῶν, ὃ ὑποτέτακται πλεῖστα διατάγματα, τὸ κατὰ φθορέων, τὸ κατὰ παιδεραστῶν, τὸ κατὰ τῶν λαγνίστερον βιούντων, ὀμιλίαις τε καὶ μίξεσιν ἐκνόμοις καὶ ἀκολάστοις χρωμένων. Τὰς δὲ ἰδέας ἀναγέγραφεν, οὐχ ὑπὲρ τοῦ μνηύσαι τὸ [*] πολύχουν καὶ πολύτροπον τῆς ἀκρασίας, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ τοὺς ἀσχημόνως ζῶντας ἐμφανέστατα δυσωπεῖν, *ἐπαντλῶν* τοῖς ὧσιν αὐτῶν ἀθρόα ὄνειδη, δι' ὧν ἐρυθριάσουσι. Δεύτερον δὲ κεφάλαιον ἡ τοῦ μὴ ἀνδροφονεῖν ἀπαγόρευσις, ὑφ' ἣν εἰσι πάντες οἱ περὶ βιαίων, ὕβρεως, αἰκίας, τραυμάτων, πηρώσεως ἀναγκαῖοι νόμοι καὶ σφόδρα κοινωφελεῖς.

Τρίτον δὲ τὸ περὶ τοῦ μὴ κλέπειν, ᾧ ὑποτάσσεται τὰ ἐπὶ χρεωκοπίαις ὀρισθέντα καὶ ἐξάρτοις παρακαταθή-
 καις καὶ ἀκοινωνήτοις κοινωνίαις καὶ ἀναισχύντοις ἀρπαγαῖς
 καὶ συνόλως πλεονεξίαις, ὑφ' ὧν πείθονται τινες φανε-
 ρῶς ἢ λάθρα τὰ ἀλλότρια νοσφίζεσθαι. Τέταρτον δὲ
 τὸ περὶ τοῦ μὴ ψευδομαρτυρεῖν, ᾧ πολλὰ ἐμφέρεται, τὸ
 μὴ ἀπατᾶν, τὸ μὴ συγκοφαντεῖν, τὸ μὴ τοῖς ἐξαμαρτά-
 νουσι συμπράττειν, τὸ μὴ ποιεῖσθαι προκάλυμμα πί-
 στιν ἀπιστίας, ἐφ' οἷς ἅπασιν νόμοι προσήκοντες ἐτέ-
 θησαν. Πέμπτον δὲ τὸ ἀνεῖργον τὴν τῶν ἀδικημάτων
 πηγὴν, ἐπιθυμίαν, ὑφ' ἧς ῥέουσιν αἱ παρανομώταται
 πράξεις, ἴδιαι καὶ κοιναί, μικραὶ καὶ μεγάλαι, ἱεραὶ καὶ
 βέβηλοι, περὶ τε σώματα καὶ ψυχὰς καὶ τὰ λεγόμενα
 ἐκτός· διαφεύγει γὰρ οὐδέν, ὡς καὶ πρότερον ἐλέχθη,
 τὴν ἐπιθυμίαν, ἀλλ' οἷα φλόξ ἐν ὕλῃ νέμεται, δαπανῶσα
 πάντα καὶ φθείρουσα. Πολλὰ δὲ τῶν ὑποπιπτόντων
 αὐτῇ διατέτακται πρὸς τὴν νοουθεσίας ἐπανόρθωσιν ἐνδε-
 χομένην καὶ πρὸς κόλασιν ἀφηνιαστῶν ὅλον τὸν βίον
 ἐνδεδωκότων τῷ πάθει.

*Haec decem oracula Deus ipse ex se dedit, ceteras leyes per
 Mosem; supplicia vero legibus suis solius boni auctor
 non adiunxit.*

38. Τοσαῦτα καὶ περὶ τῆς δευτέρας πεντάδος ἀπο-
 χρώντως λέλεκται πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν δέκα λογίων,
 ἅπερ ἱεροπρεπῶς ἔχρησεν αὐτὸς ὁ Θεός. Ἦν γὰρ ἀρ-
 μότιον αὐτοῦ τῇ φύσει, κεφάλαια μὲν τῶν ἐν εἶδει νόμων
 αὐτοπροσώπως θευπίσαι, νόμους δὲ τοὺς ἐν τῷ μέρει
 διὰ τοῦ τελειοτάτου τῶν προφητῶν, ὃν ἐπικρίνας ἀρι-
 στίονδην καὶ ἀναπλήσας ἐνθεοῦ πνεύματος ἐρμηνεῖα τῶν

PHILO IV,

U

χρησιμωδουμένων εἴλετο. Μετὰ δὲ ταῦτα λέγωμεν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τοὺς δέκα λόγους ἢ νόμους ἀποφήνας ψιλᾶς προστάξεσι καὶ ἀπαγορεύσεσι, κατὰ τῶν παραβησομένων, ὡς ἔθος νομοθέταις, οὐδὲν ὤρισεν ἐπιτίμιον. Θεὸς ἦν, εὐθὺς δὲ κύριος ἀγαθός, μόνων ἀγαθῶν αἴτιος, κακοῦ δὲ οὐδενός. Οἰκειότατον οὖν ὑπολαβὼν αὐτοῦ τῇ φύσει τὰ σωτήρια κελεύειν ἀμιγῆ καὶ ἀμέτοχα τιμωρίας, ἵνα μήπως [*] τις ἄφρονι συμβούλῳ χρησάμενος ἄκων, ἀλλ' ἔμφρονι λογισμῷ καθ' ἑκούσιον γνώμην αἰρῆται τὰ βέλτιστα, μετὰ κολάσεως οὐκ ἤξιωσε θεσπίζειν οὐκ ἀσυλλαν τοῖς ἀδικοπραγοῦσι διδούς, ἀλλ' εἰδὼς τὴν πάρεδρον αὐτῷ δίκην καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἔφορον πραγμάτων οὐκ ἠρεμήσουσαν, ἅτε φύσει μισοπόνηρον καὶ ὡσπερ τι συγγενές ἔργον ἐκδεχομένην τὴν κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων ἄμνηαν. Ἐμπροσπερ μὲν γὰρ ὑπηρεταῖς καὶ ὑπάρχοις θεοῦ, καθάπερ τοῖς πολέμου στρατηγοῖς, ἐπὶ λειποτάκταις οἱ λείπουσι τὴν τοῦ δικαίου τάξιν ἀμνητηρίοις χρῆσθαι· τῷ δὲ μεγάλῳ βασιλεῖ τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν ἐπιγεγράφθαι τοῦ παντός, εἰρηροφυλακοῦντι καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ πάντα τοῖς πανταχοῦ πᾶσιν ἀεὶ πλουσίως καὶ ἀφθόνηως χορηγοῦσι. Τῷ γὰρ ὄντι ὁ μὲν θεὸς πρῦτανις εἰρήνης, οἱ δὲ ὑποδιάκονοι πολέμων ἠγεμόνες εἰσὶν.

Π Ε Ρ Ι
Π Ε Ρ Ι Τ Ο Μ Η Σ.

DE
C I R C U M C I S I O N E.

[II, 210. 211.]

*Circumcisio cur instituta sit, causae quatuor verae ab aliis (1),
duae symbolicae a libri auctore propositae (2).*

1. Τὰ μὲν γένη τῶν ἐν εἶδει νόμων, οἱ προσαγο-
ρευόμενοι δέκα λόγοι, διὰ τῆς προτέρας ἠκριβώνται συν-
τάξως. Τὰ δὲ ἐν μέρει διατάγματα κατὰ τὴν τῆς γρα-
φῆς ἀκολουθίαν νῦν ἐπισκεπτέον. Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ
τοῦ γελωμένου παρὰ τοῖς πολλοῖς. Ἰθαῖται δὲ ἡ τῶν γεν-
νητικῶν περιτομή, πρῶγμα σπουδαζόμενον οὐ μωρίως
καὶ παρὰ ἑτέροις ἔθνεσι, καὶ μάλιστα τῷ Αἰγυπτιακῷ, ὃ
καὶ πολυαυθροπώτατον καὶ ἀρχαιώτατον καὶ φιλοσο-
φώτατον εἶναι δοκεῖ. Παρ' ὃ καὶ προσῆκον ἦν παιδι-
κὴν χλευσὴν μεθυμένους φρονιμώτερον καὶ σεμνότερον
ἀναζητῆσαι τὰς αἰτίας, ὅν χάριν ἐκράτησε ἔθος, καὶ
μὴ προξανασιάντας καταγινώσκειν μεγάλων ἔθνων
ἐνχέρειαν, λογιζομένους ὡς οὐκ εὐκὸς τοσαύτας [*] μυ-
ριάδας καθ' ἑκάστην γενεὰν ἀποτίμνουσθαι, μετὰ χαλιπῶν

ἀληθῶν ἀκρωτηριαζούσας τὰ τε ἑαυτῶν καὶ τὰ τῶν οἰκειοτάτων σώματα· πολλὰ δὲ εἶναι τὰ προτρέποντα τὴν εἰσαγωγὴν τῶν παλαιῶν διατηρεῖν καὶ ἐπιτελεῖν, τὰ δὲ ἀνωτάτω τέτταρα. Ἐν μὲν, χαλεπῆς νόσου καὶ δυσίατου πάθους ἀπαλλαγὴν, ἣν ἀνθρακα καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ καίειν ἐντυφόμενον, ὡς οἶμαι, ταύτης τῆς προσηγορίας *τυχόντα, ὅστις* εὐκολώτερον τοῖς τὰς ἀκροποσθίας ἔχουσιν ἐγγίνεται. Δεύτερον, τὴν δι' ὅλον τοῦ σώματος καθαρότητα πρὸς τὸ ἀρμόττειν τάξει ἱερωμένη, παρ' ἧ καὶ ξυρῶνται τὰ σώματα προσυπερβάλλοντες οἱ ἐν Αἰγύπτῳ τῶν ἱερέων· ὑποσυλλέγεται γὰρ καὶ ὑποστέλλει καὶ θριξὶ καὶ ποσθίας ἕνια τῶν ὀφειλόντων καθαίρεσθαι. Τρίτον δέ, τὴν πρὸς καρδίαν ὁμοιότητα τοῦ περιτμηθέντος μέρους· εἰς γὰρ γένεσιν ἄμφω παρεσκεύασται. Τὸ μὲν γὰρ ἐγκάρδιον πνεῦμα νοημάτων, τὸ δὲ γόνιμον ὄργανον ζῶων. Ἐδικαίωσαν γὰρ οἱ πρῶτοι τῷ ἀφανεῖ καὶ κρείττονι, δι' οὗ καὶ τὰ νοήματα συνίσταται, τὸ ἐμφανὲς καὶ ὄρατόν, ᾧ τὰ αἰσθητὰ γεννᾶσθαι πέφυκεν, ἕξομοιωσάτω. Τέταρτον δὲ καὶ ἀναγκαιότατον, τὴν πρὸς πολυγονίαν κατασκευὴν. Λέγεται γὰρ ὡς εὐδοῖ τὸ σπέρμα, μήτε σκιδνάμενον, μήτε περιῶν εἰς τοὺς τῆς ποσθίας ὡς ἦλθε κόλπους· ὅθεν καὶ τὰ περιτεμνόμενα τῶν ἐθνῶν πολυγονώτατα καὶ πολυανθρωπότατα εἶναι.

2. Ταῦτα μὲν οὖν εἰς ἀκοῆς ἦλθε τὰς ἡμετέρας, ἀρχαιολογούμενα παρὰ θεσπεσίοις ἀνδράσιν, οἱ τὰ Μωσέως οὐ παρέργως διηρομήνευσαν. Ἐγὼ δὲ πρὸς τοῖς εἰρημίοις καὶ σύμβολον ἡγοῦμαι τὴν περιτομὴν δυοῖν τοῖν ἀναγκαιοτάτοι· ἐνὸς μὲν, ἡδονῶν ἐκτομῆς, αἱ καταγοητεύουσι διάνοιαν. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ νικητήρια φέρει-

ται τῶν ἐν ἡδοναῖς φίλτρων ἢ ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα συνουσία, τὸ ὑπηρετοῦν ταῖς τοιαύταις ὁμιλίαις ὄργανον ἀκρωτηριάζειν ἔδοξε τοῖς νομοθέταις, αἰνιτιομένοις ἐκτομὴν περιττῆς καὶ πλεοναζούσης ἡδονῆς, οὐ μιᾶς, ἀλλὰ διὰ μιᾶς τῆς βιαστικωτάτης καὶ τῶν ἄλλων ἀπασῶν. Ἐτέρου δέ, τοῦ γινῶναι τινα ἑαυτὸν καὶ τὴν βαρεῖαν νόσον, τὴν οἴησιν ψυχῆς, ἀπόσασθαι. Ἐνιοὶ γὰρ ὡς ἀγαθοὶ ζωοπλάσται ζῶν τὸ κάλλιστον, ἀνθρωποὶ, ἠΰχρησαν δύνασθαι δημιουργεῖν, καὶ φουσηθέντες ὑπ' ἀλαζονείας ἑαυτοὺς ἐξεθείωσαν, [*] τὸν ἀληθῶς ὄντα αἴτιον γενέσεως Θεὸν παρακαληνθάμενοι, καίτοιγ' ἐκ τῶν συνόντων ἐπανορθώσασθαι τὴν ἀπάτην δυνάμενοι. Πολλοὶ μὲν γὰρ παρ' αὐτοῖς εἰσὶν ἄνδρες ἄγονοι, πολλαὶ τε καὶ στείραι γυναῖκες, ὧν ἀτελεῖς αἱ ὁμιλῖαι καταγρησάντων ἐν ἀπαιδίᾳ. Πονηρὰν οὖν δόξαν ἐκτριπτόν τῆς διανοίας, καὶ τὰς ἄλλας ὅσαι μὴ φιλόθεοι. Τούτων μὲν οὖν περίτοσαῦτα. Τρωπτεόν δὲ ἐπὶ τοὺς κατὰ μέρος ἤδη νόμους καὶ πρῶτόν γε ἀφ' ὧν ἄρχεσθαι καλόν, τοὺς περὶ μοναρχίας ὀρισθέντας.

Π Ε Ρ Ι
Μ Ο Ν Α Ρ Χ Ι Α Σ
Λ Ο Γ Ο Σ Π Ρ Ω Τ Ο Σ.

D E
M O N A R C H I A
L I B E R P R I M U S.

[II, 213.]

Sunt, qui solem, lunam et stellas tamquam deos colunt, pro Deo vero et summo quem debebant, in primo ordine ponentes quae erant in secundo ponenda.

1. Τινὲς ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἄλλοις ἀστέρας ὑπέλαβον εἶναι θεοὺς ἀντοκράτορας, οἷς τὰς τῶν γενομένων ἀπάντων αἰτίας ἀνέθεσαν. Μωσῆϊ δὲ ὁ κόσμος ἔδοξεν εἶναι καὶ γεννητὸς καί, καθάπερ πόλις ἡμεγίστη, ἄρχοντας * τε * ἔχουσα καὶ ὑπηκόους· ἄρχοντας μὲν τοὺς ἐν οὐρανῷ πάντας ὅσοι πλάνητες καὶ ἀπλανεῖς ἀστέρες. ὑπηκόους δὲ τὰς μετὰ σελήνην ἐν αἴθρι περιγείους φήσεις· τοὺς δὲ λεχθέντας ἄρχοντας οὐκ ἀντεξουσιοῖς, ἀλλ' ἐνὸς τοῦ πάντων πατέρος ὑπάρχου, οὗ μιμουμένους τὴν ἐπιστάσιον κατορθοῦν, πρωταρείοντος κατὰ δίκην καὶ νόμον ἕκαστον τῶν γεγονότων. Τοὺς δὲ μὴ βλι-

πορτος τὸν ἐπιβεβηκότα ἡρολογον, τότε ἐπιβεβηκότα ὡς
 ὠκυπέγετα τῶν ἐν αὐτοῖς γινόμενων ἰσχύων τὰς πλῆθεις,
 ὡν τὴν ἕξουσιαν ὁ ἰσχυρότατος νομοθέτης εἰς ἐπιτήρησιν
 μετασφραδίζονται, λέγων ὁμοῦ. „Ὀψὲ ἰδὼν τὸν ἥλιον καὶ τὴν
 σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρους καὶ πάντα τὸν αὐραὸν τοῦ
 οὐρανοῦ κλυθῆναι προσκαρῆσαι αὐτοῖς.“ (Deut. 4, 19.)
 ἐκλυθῆναι πῶρον καὶ κλυθῆναι πλῆθυσιν εἶπε τὴν τῶν εὐχρη-
 μένων ὡς ἄστων ἰσοδοξίαν. Ἐν γὰρ ἰθὺς ἥλιον μὲν
 προσέδοικε καὶ ἰσοδοξοῦσθαι τὴν ἐπιπέδουσι ἄστων ἀνωτα-
 κείων, ἐν ὧς αἱ [*] ζώων καὶ φανῶν καὶ κινήσων γένεσις
 ἰσχυροῦσι χόρον περιέδοικε τελεσφοροῦνται, σελήνην δὲ
 ἰσοδοξοῦσθαι καὶ ἰσοδοξοῦσθαι ἥλιον εὐδοξίαν τὴν ἐπιπέδουσι καὶ
 ἀνωτακείων ἰσοδοξοῦσθαι ὡς μὲν ἡμεῖς ἥλιον, καὶ τοὺς
 ἄλλους ἀστέρους καὶ τὴν πρὸς τὴν ἐπιπέδουσι ἀνωτακείων
 μὲν τῶν ἐν ἰσοδοξίᾳ τοῦ * πορτος * ἐπιπέδουσι τε
 καὶ ἰσοδοξοῦσθαι, πλῆθυσιν ἐπιπέδουσι ἰσοδοξοῦσθαι, μὲν
 εἶπε τῶν ἀστων ἰσοδοξοῦσθαι. Ἐν δὲ ἐπιπέδουσι
 αὐτῶν διὰ τῆς ἰσοδοξοῦσθαι ἰσοδοξοῦσθαι ἰσοδοξοῦσθαι,
 εἶπε, καὶ ἰσοδοξοῦσθαι ἰσοδοξοῦσθαι εἶπε γένεσις, τὴν
 αὐτῶν ἐπιπέδουσι καὶ ἰσοδοξοῦσθαι πῶρον ἰσοδοξοῦσθαι τῶν ἐπι-
 πεδουσι ἀνωτακείων, ἰσοδοξοῦσθαι ἰσοδοξοῦσθαι ἐπιπέδουσι.
 ἰσοδοξοῦσθαι δὲ ἰσοδοξοῦσθαι, εἶπε τῶν μὲν ὁ ἐν ἡμῶν, ἰσοδοξοῦσθαι
 ἰσοδοξοῦσθαι καὶ ἰσοδοξοῦσθαι, ἰσοδοξοῦσθαι τῶν ἰσοδοξοῦσθαι ἰσοδοξοῦσθαι
 ἐπιπέδουσι, ἰσοδοξοῦσθαι ἰσοδοξοῦσθαι καὶ ἰσοδοξοῦσθαι
 ἰσοδοξοῦσθαι βασιλείων εἶπε ἰσοδοξοῦσθαι, ἰσοδοξοῦσθαι ἰσοδοξοῦσθαι
 ἰσοδοξοῦσθαι. ἰσοδοξοῦσθαι ὡν τῶν καὶ ἰσοδοξοῦσθαι ἰσοδοξοῦσθαι
 ἰσοδοξοῦσθαι ἐπιπέδουσι ἰσοδοξοῦσθαι ἰσοδοξοῦσθαι, τὴν
 ἰσοδοξοῦσθαι ἐπιπέδουσι ἰσοδοξοῦσθαι, ἰσοδοξοῦσθαι μὲν ἰσοδοξοῦσθαι
 ἰσοδοξοῦσθαι, ἰσοδοξοῦσθαι δὲ ἰσοδοξοῦσθαι ἰσοδοξοῦσθαι. ἰσοδοξοῦσθαι
 ἰσοδοξοῦσθαι τῶν ἰσοδοξοῦσθαι πλῆθυσιν τὴν ἰσοδοξοῦσθαι ἰσοδοξοῦσθαι

τὴν τοῦ αἰδίου καὶ ἀοράτου καὶ μόνῃ διανοία καταληπτοῦ κμὴν ἴωμεν, ὃς οὐ μόνον θεὸς θεῶν ἐστὶ νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν, ἀλλὰ καὶ πάντων δημιουργός. Ἐὰν δέ τις τὴν τοῦ αἰδίου καὶ ποιητοῦ θεραπείαν ἄλλω προσρέμῃ, νεωτέρῃ ἢ γεννητῇ, φρενοβλαβῆς ἀναγεγράφθω καὶ ἔνοχος ἀσεβείᾳ τῇ μεγίστῃ.

Sunt etiam, qui simulacris ex auro et argento factis divinum honorem tribuunt. Aliter Moses. (2. 3.)

2. Εἰσὶ δέ τινες, οἱ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀνδριαντοποιοῖς ὡς θεοπλαστεῖν ἱκανοῖς παρέδωσαν. Οἱ λαβόντες ἀργὴν ὕλην θνητῷ παραδείγματι προσχρησάμενοι — τὸ παραλογώτατον — θεοὺς ὅσα τῷ δοκεῖν ἐμόρφωσαν καὶ νεῶς κατασκευάσαντες καὶ ἰδουσάμενοι βωμοὺς ἐδείμαντο, θυσίαις τε καὶ πομπαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις ἱεροουργίαις τε καὶ ἀγιστεῖαις ἐπιμελῶς πάντῃ καὶ πεφροτισμένως γεραιρόνουν, ἱερέων καὶ ἱερείων τὸν περὶ ταῦτα τῷ φρον σεινοποιούντων ὡς ἔτι μάλιστα. Οἷς ὁ τῶν ὄλων πατήρ προαγορεύει λέγων· „Οὐ ποιήσετε ἐμῶν θεοῦς ἀργυροῦς καὶ χρυσοῦς“ (Exod. 20, 20), μονοουχὶ ἀντικρυς ἀναδιδάσκων, ὅτι οὐδ' ἐξ ἑτέρας ὕλης χειρόκμητον οὐδὲν τὸ παράπαν θεοπλαστήσετε, δύο κωλυθέντες ἐκ τῶν ἀρίστων· ἄργυρος γὰρ καὶ χρυσὸς τὰ πρωτεῖα τῶν ἐν ὕλαις φέρονται. Δίχα δὲ τῆς ῥητῆς ἀπαγορεύσεως καὶ ἕτερον αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ τῶν πρὸς ἡθλοποιῖαν μάλιστα συντεινόντων, διελέγχων οὐδὲ μετρίως τοὺς φιλοχρημάτους, [*] οἱ πρῆταχόθεν μὲν ἀργύριον καὶ χρυσίον ἐκπορίζουσι, τὸ δὲ πορισθὲν ὡς ἀγαλλμα θεῖον ἐν ἀδύτοις θησαυροφυλακοῦσιν, ἀγαθῶν αἴτιον

καὶ τῆς συμπάσης εὐδαιμονίας τοῦτ' εἶναι νομίζοντες. Καὶ ὅσοι μὲν τῶν ἀπόρων κεκράτηνται χαλεπῇ νόσῳ, φιλαργυρία, οὐκ ἔχοντες ἴδιον πλοῦτον, ὃν θεραπείας ἀξιώσουσι, τὸν τῶν πλησίων τεθηπότες καὶ προσκυνοῦντες ἔωθεν εἰς τὰς τῶν περισουσιαζόντων οἰκίας ἀρικνοῦνται καθάπερ εἰς ἱερὰ μέγιστα, προσευξόμενοι καὶ τὰ ἀγαθὰ παρὰ τῶν δεσποτῶν ὡς θεῶν αἰτησόμενοι. Πρὸς οὓς καὶ ἐν ἑτέροις φησὶν· „Οὐκ ἐπακολουθήσετε εἰδώλοις, καὶ θεοὺς χωνευτοὺς οὐ ποιήσετε“ (Lev. 19, 4), διὰ συμβόλων ἀναδιδάσκων, ὅτι πλοῦτος τιμὰς ἀπονέμειν ἰσοθέου οὐ προσήκει. Πλοῦτον γὰρ αἱ περιβόητοι ὕλαι, χρυσὸς καὶ ἄργυρος, * ἔεισθαι* περὶ κάσιν, αἷς ἀκολουθοῦσιν, οἱ πολλοί, τὰ τοῦ λεγομένου τυρλοῦ πλοῦτου μόνα ἢ μάλιστα εὐδαιμονίας αἷτια νομίζοντες. Τὰδε εἰσὶν ἃ φησὶν εἰδωλα, σκιαῖς τοικῶτα καὶ φύσμισιν, οὐδενὸς ἠρημένα ὄχρου ὡς καὶ βεβαίου· φέρεται γὰρ τρόπον πνεύματος ἀστάτου τροπῆς καὶ μεταβολῆς παντοίας ἐκδεχόμενα. Σημεῖον δὲ τοῦτο ἐναργέστατον· Μὴ προσλαβόντων ἑξαπιναλως ἔστιν ὅτι προσέπιτη, παγλως ἐνβιλήφθαι νομίζόντων πάλιν ἀπεδήμησε, καὶ ὅτι μέντοι πάρεστι, καθάπερ τὰ διὰ τῶν κατόπτρων εἰδωλα φαντάζεται, τὴν αἰσθησὶν ἀπαιτῶντα καὶ καταγοητεύοντα, καὶ ὡς ἂν ὑπρεστηκῶτα καὶ μὴ ὑπομένοντα. Καὶ τί δεῖ τῶν ἀνθρώπων πλοῦτον ἢ τυφον, ὃν ἀναξωγραφοῦσιν αἱ κεναὶ δόξαι, δηλοῦν ὡς ἔστιν ὀβίβαιος; Ἴδῃ γὰρ τινες καὶ τὰ ἄλλα πάντα ζῶα καὶ φυτό, ὃν γένεσις ἐστὶ καὶ φθορά, συνεχῶς μὲν φασὶ καὶ ἀπαύστως ἔεισθαι, τῆς δὲ ἀπορροῆς ἀδηλοτέραν αἰσθησὶν εἶναι, ἀβελνικώσης τῆς περὶ τὴν φύσιν ὀξύτητος τὴν δι' ὄμμως ἀκριβῆ προσβολήν.

τὴν τοῦ αἰδίου καὶ ἀοράτου καὶ μόνη διανοία καταληπτοῦ τιμὴν ἴωμεν, ὅς οὐ μόνον θεὸς θεῶν ἐστὶ νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν, ἀλλὰ καὶ πάντων δημιουργός. Ἐάν δέ τις τὴν τοῦ αἰδίου καὶ ποιητοῦ θεραπείαν ἄλλω προσνέμῃ, νεωτέρῳ ἢ γεννητῷ, φρενοβλαβῆς ἀναγεγράφθω καὶ ἔνοχος ἀσεβείᾳ τῇ μεγίστῃ.

Sunt etiam, qui simulacris ex auro et argento factis divinum honorem tribuunt. Aliter Moses. (2. 3.)

2. Εἰσὶ δέ τινες, οἳ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀνδριαντοποιοῖς ὡς θεοπλαστεῖν ἱκανοῖς παρέδωσαν. Οἱ λαβόντες ἀργὴν ὕλην θνητῷ παραδείγματι προσχρησάμενοι — τὸ παραλογώτατον — θεοὺς ὅσα τῷ δοκεῖν ἐμόρφωσαν καὶ νεῶς κατασκευάσαντες καὶ ἰδρυσάμενοι βωμοὺς ἐδείμαντο, θυσίαις τε καὶ πομπαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις ἱερουργίαις τε καὶ ἀγιστεῖαις ἐπιμελῶς πάνυ καὶ πεφροντισμένως γεραίρουσιν, ἱερέων καὶ ἱερείων τὸν περὶ ταῦτα τύφον σεμνοποιούντων ὡς ἐνὶ μάλιστα. Οἷς ὁ τῶν ὄλων πατήρ προαγορεύει λέγων· „Οὐ ποιήσετε ὑμῖν θεοὺς ἄργυροῦς καὶ χρυσοῦς“ (Exod. 20, 20), μονονουχὶ ἀντικρυς ἀναδιδάσκων, ὅτι οὐδ' ἐξ ἑτέρας ὕλης χειρόκμητον οὐδὲν τὸ παράπαν θεοπλαστήσετε, δύο κωλυθέντες ἐκ τῶν ἀρίστων· ἄργυρος γὰρ καὶ χρυσὸς τὰ πρωτεῖα τῶν ἐν ὕλαις φέρονται. Δίχα δὲ τῆς ρητῆς ἀπαγορεύσεως καὶ ἕτερον αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ τῶν πρὸς ἡθροποιίαν μάλιστα συντεινόντων, διελέγχων οὐδὲ μετρίως τοὺς φιλοχρημάτους, [*] οἳ πανταχόθεν μὲν ἀργύριον καὶ χρυσίον ἐκπορίζουσι, τὸ δὲ πορισθὲν ὡς ἀγαλλμα θεῖον ἐν ἀδύτοις θησαυροφυλακοῦσιν, ἀγαθῶν αἴτιον

καὶ τῆς συμπύσης εὐδαιμονίας τοῦτ' εἶναι νομίζοντες. Καὶ ὅσοι μὲν τῶν ὑπόρων κεκράτηται χαλεπῇ νόσῳ, φιλαργυρία, οὐκ ἔχοντες ἴδιον πλοῦτον, ὃν θεραπείας ἀξιώσουσι, τὸν τῶν πλησίων τεθνηπότες καὶ προσκυνοῦντες ἔωθεν εἰς τὰς τῶν περιουσιαζόντων οἰκίας ἀρικνοῦνται καθάπερ εἰς ἱερὰ μέγιστα, προσευξόμενοι καὶ τὰ ἀγαθὰ παρὰ τῶν δεσποτῶν ὡς θεῶν αἰτησόμενοι. Πρὸς οὓς καὶ ἐν ἑτέροις φησὶν· „Οὐκ ἐπακολουθήσετε εἰδώλοις, καὶ θεοὺς χωνευτοὺς οὐ ποιήσετε“ (I. ev. 19, 4), διὰ συμβόλων ἀναδιδάσκων, ὅτι πλοῦτος τιμὰς ἀπονέμειν ἰσοθέους οὐ προσήκει. Πλούτου γὰρ αἱ περιβόητοι ὕλαι, χρυσὸς καὶ ἄργυρος, * ρεῖσθαι * περὶ κασιν, αἷς ἀκολουθοῦσιν, οἱ πολλοί, τὰ τοῦ λεγομένου τερλοῦ πλούτου μόνα ἢ μάλιστα εὐδαιμονίας αἷτια νομίζοντες. Τάδε ἐστὶν ἃ φησιν εἰδῶλα, σκιαῖς τοικῶτα καὶ φύσμασιν, οὐδενὸς ἤρητημένα ὄχρουῦ καὶ βεβαίου· φέρεται γὰρ τρόπον πνεύματος ἀσιάτου τροπὰς καὶ μεταβολὰς παντοίας ἐκδεχόμενα. Σημεῖον δὲ τοῦτο ἐναργέστατον· Μὴ προσλαβόντων ἐξοπινάλως ἔστιν ὅτε προσέπιτη, παγλως ἐνελήφθαι νομίζόντων πάλιν ἀπεδίμησε, καὶ ὅτε μέντοι πάρεστι, καθάπερ τὰ διὰ τῶν ζωόπτρων εἰδῶλα φαντάζεται, τὴν αἰσθησιν ἀπαιῶντα καὶ καταγοητεύοντα, καὶ ὡς ἂν ὑπεστιχῶτα καὶ μὴ ὑπομένοντα. Καὶ τί δεῖ τῶν ἀνθρώπων πλοῦτον ἢ τυφον, ὃν ἀναζωγραφοῦσιν αἱ κεναὶ δόξαι, δηλοῦν ὡς ἔστιν ἀβέβαιος; Ἴδῃ γὰρ τινες καὶ τὰ ἄλλα πάντα ζῶα καὶ φυτὰ, ὃν γένεσις ἐστὶ καὶ φθορά, συνεχῶς μὲν φασὶ καὶ ἀπαύστως ρεῖσθαι, τῆς δὲ ἀπορρόιας ἀδηλοτέρων αἰσθησιν εἶναι, ἀεινικώσης τῆς περὶ τὴν φύσιν ὀξύτητος τὴν δι' ὄψεως ἀκριβῆ προσβολήν.

3. Ἀλλ' οὐ μόνον πλοῦτος καὶ δόξα καὶ τὰ τοιαῦτα εἰδωλα ἱμενηνά, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἀπάται, ἃς μυθογράφοι διαπλάσαντες * ἐξετύπωσαν*, ἐπιτειχίσαντες τὰς ψευδεῖς δόξας κατὰ τῆς ἀληθείας, θεοὺς καινοὺς ὡσπερ ἀπὸ μηχανῆς εἰσαγαγόντες ἕνεκα τοῦ τὸν αἰῶδιον καὶ ὄντα ὄντως λήθη παραδοθῆναι. Πρὸς δὲ τὸ εὐπαράγωγον μέλεσι καὶ ῥυθμοῖς καὶ μέτροις ἐνήρμοσαν τὸ ψευδές, νομίσαντες ῥαδίως καταγοιτεύσειν τοὺς ἐπτυγχάνοντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλαστικὴν καὶ ζωγραφίαν συνεργοὺς τῆς ἀπάτης [*] προσέλαβον, ἵνα χρωμάτων καὶ σχημάτων καὶ ποιότητων εὖ δεδημιουργημέναις ἰδέαις ὑπαγαγόντες τοὺς ὁρῶντας καὶ τὰς ἡγεμονίδας αἰσθήσεις, ὄψιν καὶ ἀκοήν, δελεάσαντες, τὴν μὲν ἀψύχοις εὐμορφίαις, τὴν δὲ εὐφωνία ποιητικῇ συναρπάσωσι, τὴν ψυχὴν ἀβέβαιον καὶ ἀνίδρυτον * ταύτη* ἀπεργαζόμενοι. Διὰ τοῦτ' ἐπιστάμενος ἐπὶ μέγα δυνάμει προεληλυθότα τὸν τῦφον καὶ δορυφορούμενον ὑπὸ τοῦ πλείστου γένους τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκουσίοις γνώμαις, εὐλαβηθεῖς μήποτε καὶ οἱ ζηλωταὶ τῆς ἀδεκάστου καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας καθάπερ ὑπὸ χειμάρρου περισυρῶσιν, ἐνσφραγίζεται βαθεῖς τύπους ταῖς διανοίαις, ἐγχαράττων ὁσιότητα ὑπὲρ τοῦ μὴ συγχυθέντας ἢ ἐπιλειανθέντας ἀμανρωθῆναί ποτε χρόνῳ, καὶ συνεχῶς ἐπάδει ποτὲ μὲν λέγων, ὅτι θεὸς εἷς ἐστὶ καὶ κτίστης καὶ ποιητὴς τῶν ὄλων, ποτὲ δὲ ὅτι κύριος τῶν γεγονότων, ἐπειδὴ τὸ βέβαιον καὶ πάγιον καὶ τὸ κῆρος ὡς ἀληθῶς περὶ αὐτὸν εἶναι πέφυκε μόνον. Λέλεκται δέ, ὅτι „οἱ προσκείμενοι τῷ ὄντι θεῷ ζῶσι πάντες.“ (Deut. 4, 4.) Ἄρ' οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τρισμακάριος καὶ τρισευδαίμων βίος, ἀγαπητικῶς ἔχουσθαι τῆς θεραπείας τοῦ πρεσβυτέρου πάντων

αἰτίου, καὶ μὴ τοὺς ὑποδιακόνοὺς καὶ πυλωροὺς πρὸ τοῦ βασιλέως θεραπεύειν ἀξιοῦν; Ἄθάνατος δὲ ἦδε ἡ ζωὴ καὶ μακρῶν ἐν ταῖς τῆς φύσεως στήλαις ἀναγέγραπται· ταυτί τε τὰ γράμματα συνδιαιωρίζειν τῷ κόσμῳ ἀναγκαῖον.

Deum esse sibi persuadere non admodum difficile. Cognoscitur ex mundo condito.

4. Δυστόπαστος μὲν οὖν καὶ δυσκατάληπτός ἐστιν ὁ πατήρ καὶ ἡγεμὼν τῶν συμπάντων, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἀποκνητέον τὴν ζήτησιν αὐτοῦ. Δύο δὲ ἐν ταῖς περὶ Θεοῦ ζητήσεσι τὰ ἀνωτάτω ταῦτα ἐπαπορεῖ ἡ διάνοια τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνόθως· ἐν μὲν, εἰ ἔστι τὸ Θεῖον, ἔνεκα τῶν ἐπιτηδευσάντων ἀθεότητα, κακῶν τὴν μεγιστην· ἔτερον δέ, τὸ τί ἐστι κατὰ τὴν οὐσίαν. Τὸ μὲν οὖν πρότερον οὐ πολὺς πόνος ἰδεῖν, τὸ δὲ δεύτερον οὐ χαλεπὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἴσως ἀδύνατον. Ἐπισκεπτέον δὲ ἐκάτερα. Μὲν τοίνυν γνωρίσματα τῶν δημιουργῶν πέφυκέ πως εἶναι τὰ δημιουργηθέντα. Τίς γὰρ ἀνδριάντας ἢ γραφῆς θεασάμενος οὐκ εὐθὺς ἐνόησεν ἀνδριαντοποιὸν ἢ ζωγράφον; Τίς δὲ ἐσθῆτας ἢ ναῦς ἢ οἰκίας ἰδὼν οὐκ ἔννοιαν ἔλαβεν ὑφάντου καὶ ναυπηγοῦ καὶ οἰκοδόμου; Παρελθὼν δὲ τις εἰς πόλιν εὐνομον, ἐν ἣ τὰ τῆς πολιτείας σφόδρα καλῶς διακεκόσμηται, τί ἔτερον ὑπολήφεται ἢ ὅτι ἐπιστατεύεται ἠδὲ ἡ πόλις ὑπ' ἀρχόντων [*] ἀγαθῶν; Τὸν οὖν ἀφικόμενον εἰς τὴν ἀληθῶς μεγαλόπολιν, τόνδε τὸν κόσμον, καὶ θεασάμενον τὴν ὄρβινῃν καὶ πεδιάδα πλήθουσαν ζώων καὶ φυτῶν, καὶ ποταμῶν ἀνθιγενῶν καὶ χειμάρρων φορῆς, καὶ ποταγῶν ἀναχύσεις καὶ εὐκρασίαν αἴρος καὶ τῶν ἐτησίων

ὠρῶν τροπᾶς, εἶτα ἥλιον καὶ σελήνην, τοὺς ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἡγεμόνας, καὶ τὰς τῶν ἄλλων πλαυήτων τε καὶ ἀπλαυῶν καὶ τοῦ σύμπαντος οὐρανοῦ περιπολήσεις καὶ χορείας, οὐκ εἰκότως, μᾶλλον δὲ ἀναγκαίως ἔννοϊαν λήψουθαι δεῖ τοῦ πατρὸς καὶ ποιητοῦ καὶ προσέτι ἡγεμόνος; Οὐδὲν γὰρ τῶν τεχνικῶν ἔργων ἀπαντοματίζεται. Τεχνικώτατος δὲ ὁ κόσμος, ὡς ὑπό τις τὴν ἐπιστήμην ἀγαθοῦ καὶ τελειοτάτου πάντως δεδημιουργηθῆσθαι. Τοῦτον τὸν τρόπον ἔννοϊαν ἐλάβομεν ὑπάρξεως Θεοῦ.

*Qualis vero sit, non aequae facilis, attamen iucunda per-
vestigatio.*

5. Τὴν δὲ οὐσίαν, εἰ καὶ δυσθήρατον καὶ δυσκατάληπτον εἶναι συμβέβηκεν, ὅμως καθ' ὅσον ἐνδέχεται, διερευνητέον. Οὐδὲν γὰρ ἄμεινον τοῦ ζητεῖν τὸν ἀληθῆ Θεόν, καὶ ἂν ἡ εὐρεσις αὐτοῦ διασῆγη τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ἐπειδὴ καὶ ἡ περὶ τοῦ βούλεσθαι μαθεῖν σπουδὴ καθ' ἑαυτὴν ἀλέκτους ἔδονας καὶ εὐφροσύνας ἐργάζεται. Μάρτυρες δὲ οἱ μὴ χεῖλεσιν ἄχροις γευσάμενοι φιλοσοφίας, ἀλλὰ τῶν λόγων καὶ δογματῶν αὐτῆς ἐπιπλέον ἐστιαθέντες. Τούτων γὰρ ὁ λογισμὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἄνω μετέωρος ἀρθεὶς αἰθεροβρατεῖ καὶ συμπεριπολῶν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ τῷ σύμπαντι οὐρανῷ τὰ ἐκεῖ πάντα γλιχόμενος ἰδεῖν ἀμνηστέρας χρεῖται ταῖς προσβολαῖς, ἀκράτου καὶ πολλοῦ φθέγγους ἐκχεομένου, ὡς τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα σκοτοδιναῖν ταῖς μαρμασιγαῖς. Ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο προκαμῶν ἀπαγορεύει, γνώμη δὲ ἀηττήτω πρὸς τὴν ἐνδεχομένην θείαν ἵεται, καθάπερ ἐν ἀθλοῖς δευτερείων μεταποιούμενος, ἐπειδὴ τῶν πρώτων ἐσφάλῃ. Φαντασίας δὲ ἀληθοῦς δευτέρα ἐστὶν εἰκασία καὶ στοχα-

σμός καὶ ὅσα εἰς τὴν τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν ἰδέαν ἀνάγεται. Καθάπερ οὖν, οἷός ἐστι τῶν ἀστέρων ἕκαστος κατὰ τὴν οὐσίαν εἰλικρινῶς οὐτ' εἰδότες οὔτε σαφῶς δυνάμενοι διαγινῶναι, ζητεῖν ὅμως προθυμούμεθα, τρυπόμενοι τοῖς εἰκόσι λόγοις ἕνεκα τοῦ φύσει φιλομαθοῦς· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῆς κατὰ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν ἐναργυῶς φαντασίας ἀμοιροῦντες ὀφείλομεν μὴ ἀπολείπεσθαι τῆς ζητήσεως αὐτοῦ, διὰ τὸ τὴν σκέψιν καὶ ἄνευ τῆς εὐρέσεως καθ' αὐτὴν τριπόδητον εἶναι, ἐπεὶ καὶ τοὺς τοῦ [*] σώματος ὀφθαλμοὺς οὐδεὶς αἰτιᾶται, παρ' ὅσον, ἥλιον αὐτὸν ἰδεῖν ἀδυνατοῦντες, τὴν φερομένην ἀπόρροίαν τῶν ἀκτίνων ἐπὶ γῆν ὄρωσιν, ἡλιακῶν ἀγῶν ἔσχατον φέγγος.

Sermones inter Mosem et Deum de Dei cognitione habiti.

6. Εἰς ἅπερ ἀπιδῶν ὁ ἱεροφάντης καὶ θεοφιλέστατος Μωσῆς ἰκετεύει τὸν θεὸν λέγων· „Ἐμφάνισόν μοι σπαντόν,“ μόνον σὺ καταχθεῖς καὶ βοῶν ἀντικρως, ὅτι „τοῦ μὲν εἶναι σε καὶ ὑπάρχειν διδάσκαλος καὶ ὑφηγητής μοι γέγονεν ὁ κόσμος, καὶ ὡς υἱὸς ἀναδιδάξαις με περὶ τοῦ πατρὸς καὶ ὡς ἔργον περὶ τοῦ τεχνίτου· τίς δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν τυγχάνεις ὧν διαγινῶναι ποθῶν, οὐδένα τούτου τοῦ μαθήματος ὑφηγητὴν ἐν οὐδενὶ τῶν τοῦ παντὸς μερῶν ἀνευρίσκω. Διὸ δέομαι καὶ ποτιῶμαι προσέσθαι τὴν ἰκεσίαν ἀνδρὸς ἰκέτου καὶ φιλοθέου καὶ μόνον σὲ θεραπεύειν ἀξιοῦντος· ὡς γὰρ τὸ φῶς ὑφ' ἑτέρου μὴ γνωριζόμενον αὐτὸ ἑαυτοῦ γνώρισμά ἐστιν, οὕτω καὶ σὺ σπαντόν μόνος ἂν φῆναι δύναιο. Διὸ συγγνώμης ἀξιῶ τυχεῖν, εἰ σπᾶνει τοῦ διδάξαντος ἐπὶ σὲ καταφρυγεῖν ἐθάρρησα, παρὰ σοῦ σπεύδων μαθεῖν.“ Ὁ

δὲ „Τὴν μὲν προθυμίαν,“ φησὶν, „ἐπαινετὴν οὖσαν ἀποδέχομαι, τὸ δὲ αἶτημα οὐδενὶ τῶν εἰς γένησιν ἠκόντων ἐφαρμόζει. Χαρίζομαι δὲ ἐγὼ τὰ οἰκεῖα τῷ λιηπομένῳ· οὐ γὰρ ὅσα μοι δοῦναι ῥάδιον, καὶ ἀνθρώπων λαβεῖν δυνατόν. Ὅθεν ὀρέγω τῷ χάριτος ἀξίῳ πάσας ὄσας ἂν οἶός τε ἦ δέξασθαι δωρεάς. Τὴν δὲ ἐμὴν κατάληψιν οὐχ οἶον ἀνθρώπου φύσις, ἀλλ’ οὐδ’ ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος δυνήσεται χωρῆσαι. Γινώθι δὴ σαυτὸν καὶ μὴ συμπεριφέρου ταῖς ὑπὲρ δυνάμιν ὁρμαῖς καὶ ἐπιθυμίαις, μηδὲ σε τῶν ἀνεφίκτων ἔρως αἰρέτω καὶ μετωριζέτω· τῶν γὰρ ἐφικτῶν οὐδενὸς ἀμοιωῆσεις.“ Ταῦτα ἀκούσας ἐπὶ δευτέραν ἰκεσίαν ἦλθε καὶ φησι· „Πέπεισμαι μὲν ταῖς σαῖς ὑφηγήσεσιν, ὅτι οὐκ ἂν ἰσχυσα δέξασθαι τὸ τῆς σῆς φαντασίας ἐναργές εἶδος. Ἰκετεύω δὲ ἐγὼ τὴν γοῦν περὶ σε δόξαν θεάσασθαι· δόξαν δὲ σὴν εἶναι νομίζω τὰς σε δορυφορούσας δυνάμεις, ὧν διαφεύγουσα ἢ κατάληψις ἄχρι τοῦ παρόντος οὐ μικρὸν ἐνεργάζεται μοι πόθον τῆς διαγνώσεως.“ Ὁ δὲ ἀμείβε-ται καὶ φησὶν· „Ὅς ἐπιζητεῖς δυνάμεις εἰσὶν ἀόρατοι καὶ νοηταὶ πάντως, ἐμοῦ τοῦ ἀοράτου καὶ νοητοῦ. Λέγω δὲ νοητάς, οὐχὶ τὰς ἤδη ὑπὸ τοῦ νοῦ καταλαμβανομένας, ἀλλ’ ὅτι εἰ καὶ καταλαμβάνεσθαι οἶαί τε εἶεν, οὐκ ἂν αἰσθησις αὐτάς, ἀλλ’ ἀκραιφνέστατος νοῦς καταλάβοι. Περικυῖαι δὲ ἀκατάληπτοι κατὰ τὴν οὐσίαν ὁμῶς περιφαίνουσιν ἐκμαγεῖόν τι καὶ ἀπεικόνισμα τῆς αὐτῶν ἐνεργείας. Οἶαι αἱ παρ’ ἡμῖν σφραγίδες, ὅταν προσεβηχθῆ κηρὸς ἢ τις ὁμοιότροπος ὕλη, μυρίους ὄσους τύπους ἐναπομάττονται, μηδὲν ἀκρωτηριασθεῖσαι μέρος, [*] ἀλλ’ ἐν ὁμοίῳ μένουσαι· τοιαύτας ὑποληπτέον καὶ τὰς περὶ ἐμὲ δυνάμεις περιποιούσας ἀπολοῖς ποιότητος καὶ

μυθῶν ἀνόμοις, καὶ μηδὲν τῆς αἰδίου φάσιως μεταλλαιτομένας μήτε μοιουμένας. Ὀνομάζονται δὲ ἀνίως οὐκ ἔπι σκοποῦ τινὲς τῶν παρ' ἡμῶν ἰδέας, ἐπιτιθὴ ἕκαστον τῶν ὄντων *εἰδοποιοῦσι*, τὰ ἄτακτα τάττουσαι, καὶ τὰ ἄπειρα καὶ ἀόριστα καὶ ἀσχημάτιστα περαιοῦσαι καὶ περιορίζουσαι καὶ σχηματίζουσαι, καὶ συνόλωσ τὸ χεῖρον εἰς τὸ ἄμεινον μεθασμοζόμεναι. Μήτ' οὖν ἐμὲ μήτε τινὰ τῶν ἐμῶν δογμάτων κατὰ τὴν οὐσίαν ἐκπίσης ποτὲ δογμάσθαι καταλαβῆν. Ἐῶν δὲ ἐπιτιθῶν, ὡς πῆλον, βίολως καὶ προθύμως μεταδίδωμι. Ἐαῖτα δὲ ἐστὶν ἐπὶ τὴν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ καλίαι θεῶν, ἣν οὐ σώματος ὀρθολογῶς, ἀλλὰ τοῖς διανοίας ἀκοιμήτοις ὕμναισι συμβαλεῖν καταλαμβάνεσθαι. Μόνος ὁ σοφίας ἕρκος συνεχῆς ἔστι καὶ πικρὸς, ἢ δογματικῶν ἀειδῶν καὶ ποικιλλαστικῶν ἀνακλιπταίαι τοὺς φοιτητὰς καὶ γνωσθίμους αὐτῆς." Ἐαῖτα ἀκούσας οὐκ ἐπιείσατο τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλ' ἔτι τὸν ἐπὶ τοῖς ἀοράτοις πύθον ἐξωπύρει.

Omnes eodem quo Moses modo rebus divinis studentes Deo sunt accepti, transgressi etiam ab alio cultu, qui Proscelyti dicuntur.

7. Καὶ πάντας τοὺς ὁμοιοτρόπους, εἴτ' οὖν φάντας ἐξ ἀρχῆς, εἴτε καὶ ἐκ τοῦ μεταβάλλεσθαι πρὸς τὴν ἀμύβλια τάξιν κρηλίτους γεγονέντας, ἀποδέχεται τοὺς μὲν, ὅτι τὴν ἐγγένειαν οὐ κατέλωσαν, τοὺς δὲ, ὅτι πρὸς ἐγγένειαν ἤξιωσαν μεθασμῶσθαι. Τοῦτους δὲ καλεῖ πρὸς ἡλύτους ἀπὸ τοῦ προσεληλωθέναι κωνῆ καὶ φιλοθέω πολιτεία, οἳ μεθικῶν μὲν ἀλογοῦναι πλωσιμάτων, περιέχονται δὲ ἀκραιφνοῦς ἀληθείας. Ἰσοτιμίαν γοῦν

ἅπασιν ἐπηλύταις μεταδούς καὶ χαρισάμενος ὅσα καὶ τοῖς ἀντόχθοσι, παραινῆ τοῖς εὐπατρίδαις, μὴ μόνον αὐτοὺς τιμαῖς γεραίρειν, ἀλλὰ καὶ ἔξαιρέτω φιλία καὶ εὐνοία περιιτῆ. Καὶ μήποτ' εἰκότως. „Ἀπολελοιπότες,“ φησί, „πατρίδα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς δι' ἀρετὴν καὶ ὁσιότητα, μὴ ἀμοιρεῖτωσαν ἐτέρων πόλεων καὶ οἰκιῶν καὶ φίλων, ἀλλ' ἔστωσαν ἔφεδροι καταφυγαὶ τοῖς πρὸς εὐσεβείαν αὐτομολοῦσι· φίλτρον γὰρ ἀνυσιμώτατον καὶ δεσμὸς ἄλυτος εὐνοίας ἐρωτικῆς ἢ τοῦ ἐνὸς θεοῦ τιμῆ.“ Προστάττει δέ, μὴ, παρ' ὅσον αὐτοῖς ἰσονομίαν καὶ ἰσοτέλειαν ἐπηλύταις παρέχει κατεγνωκόσι τοῦ πατρῷου καὶ προγονικοῦ τύφου, στομαργίᾳ χρήσασθαι καὶ ἀχαλίνῳ γλώσση, βλασφημοῦντας οὓς ἕτεροι νομίζουσι θεούς, ἵνα μὴ καὶ ἐκεῖνοι διακινηθέντες ἢ μὴ θέμις φθέγγωνται κατὰ τοῦ ὄντως ὄντος· ἀγνοία γὰρ τῆς [*] διαφορᾶς, ἅτε τὸ ψεῦδος ὡς ἀληθές προμαθόντες ἐκ παιδῶν καὶ ξύντροφον ἔχοντες, ἐξαμαρτήσονται. Τῶν δὲ ἀπὸ τοῦ ἔθνους εἰσὶ τινες, οἱ καθυφιέντες τὴν τοῦ ἐνὸς τιμὴν, ἐκλιπόντες τὴν ἀναγκαιοτάτην τάξιν εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος, ταῖς ἀνωτάτω τιμωρίαις ὀφείλουσι κολάζεσθαι, σκότος αἰρούμενοι πρὸ ἀνγοειδестаίου φωτός καὶ τυφλὴν ἀπεργαζόμενοι διάνοιαν, ὃξὺ καθορᾶν δυναμένην. Καὶ ἐπιτετράφθαι δὲ καλὸν ἅπασιν τοῖς ζῆλον ἔχουσιν ἀρετῆς, ἐκ χειρὸς ἀναπράττειν ἀνυπερθέτως τὰς τιμωρίας, μήτ' εἰς δικαστήριον, μήτ' εἰς βουλευτήριον, μήτε συνόλως ἐπ' ἀρχὴν ἄγοντας, ἀλλὰ τῷ παραστάντι μισοπονήρῳ πάθει καὶ φιλοθέῳ καταχρησθαι πρὸς τὰς τῶν ἀσεβῶν ἀπαραιτήτους κολάσεις, νομίσαντας αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ καιροῦ τὰ πάντα γεγενῆσθαι, βουλευτάς, δικαστάς, στρατηγούς, ἐκκλησιαστάς, κατη-

γύρους, μίσητας, νόμους, δήμιον. Ἦτα μηδενὸς ἕνεκεν
ἐμποδῶν ἄριστοι συνέδοξον πολλῇ προσηγορίᾳ ἑστῆσαν
ἀσπίδιον.

Exemplum quoddam sermoris divini, eiusque praeceptum.

α. Αναγέγραπται τις ἐν τοῖς νόμοις τὸ καλὸν τοῦτο
τόλμημα τολμήσας. Ἐπειδὴ γὰρ ἐθελούσι τινος ἀλλο-
φύλοις συνόντας γυναιξὶ καὶ ἔνθα τῶν πρὸς αὐτῆς ἡλ-
τρων ἀλογοῦνται μὲν τῶν ποιεῶν, τοιοῦτόντι δὲ τῶς
μυθικῶς τοιαύτης, Ἦτα τῶν ἑξαρχῶν καὶ ἡγεμόνων τῆς τι-
μοφορίας καὶ ἀποδοῦνται ἤδη γὰρ προσηγορίᾳ
δημοσικῆ τὸ ἀνασυνεργησι καὶ θούλας ἀγέλαται καὶ
ἐοικότες ἀθῶντες φωνηθῶς ἐπιταλοῦνται παρῶντες ἄλλων
τοῦ πλήθους ἐθελούσι, ἀποδοῦναι τοῖς παρ' ἐκείνου
ἐπὶ τὴν θείαν ἡγεμονίαν, οὐδὲν ἐκλυθηθῶς ἀνασυν-
εργῆς γυναιξὶ τὸν μὲν ἔνθα τῆς νόμου τῶν ἀνασυν-
εργῆς ἀποδοῦναι, τὴν δὲ ἔτι διδόναι καὶ καὶ ἐξέρχεται.
Τοιαῦτα τὸ ἔργον ἐξέρχεται δευτέρῳ ἐν ἀποδοῦναι παρῶντες
μυθῶς ἐθελούσι τῶν ἐπὶ ταῦτα προσηγορίᾳ
ἑστῆσαν οὐδὲν ὁ θῶς τῆς ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι καὶ
ἐθελούσι ἀποδοῦναι γυναιξὶν διταῦς οὐδὲν ἀνασυνεργῆς
δωροῦται, ἀποδοῦναι καὶ ἀποδοῦναι τῆ μὲν, ἔξω δωροῦται
ἀποδοῦναι μεταποδοῦναι (Ἦτα τῶν ἀποδοῦναι τοῖς ἀποδοῦναι
τῆς θῶς ἀποδοῦναι τῆ δὲ, ἔτι γένοιτο ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι
ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι, ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι τῶν
παρῶς, ἢ τὸ ἀποδοῦναι οὐκ ἀποδοῦναι μόνον, ἀλλὰ καὶ
ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι. Ἔπειτα δὲ τοιαύτη ἀποδοῦναι μόνον
ἀποδοῦναι, ὅτι οὐδὲ ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι
[*] ἀποδοῦναι ἔνθα τῶν ἀποδοῦναι τῶν ἀποδοῦναι,
ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι, οὐκ ἐν ἀποδοῦναι ὡς

Ρητ.ο IV.

X

ἐπὶ τῶν ἀνδραπόδων ἔθος, ἀλλ' ἐν τοῖς σώμασι καταστί-
ζοντες αὐτὴν σιδήρῳ πεπυρωμένῳ πρὸς ἀνεξάλειπτον δια-
μονήν, οὐδὲ γὰρ χρόνῳ ταῦτα ἀμαυροῦνται.

Poenā in divinatores. Propheta verus exstiturus.

9. Τὴν δὲ ὁμοίαν προαίρεσιν ὁ ἱερώτατος Μωσῆς
καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἅπαξ ἀπάντων σώζειν ἔοικεν, ἀληθείας
ἐραστὴς ὢν καὶ διδάσκαλος, ἦν καὶ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις
ἐγχαράττειν καὶ ἐνφραγίζειν ποθεῖ, τὰς ψευδεῖς δόξας
μακρὰν τῆς διανοίας αὐτῶν ἀποικίζων. Ἐπιστάμενος
γούν τῷ πλάνῳ τῶν πολλῶν βίῳ συμπράττουσαν οὐ με-
τριῶς εἰς ἀνοδίαν τὴν μαντικὴν, οὐδενὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς
εὐχρησθαι, πάντας δὲ τοὺς κολακεύοντας αὐτὴν ἐλαύ-
νει τῆς αἰδίου πολιτείας, θύτας, καθαρτάς, οἰωνοσκό-
πους, τερατοσκόπους, ἐπύδοντας, κληδόσιν ἐπανέχοντας.
Στοχασταὶ γὰρ πάντες οὗτοι πιθανῶν καὶ εἰκότων, ἄλ-
λοτε ἄλλας ἀπὸ τῶν αὐτῶν φαντασίας λαμβάνοντες, διὰ
τὸ μήτε τὰ ὑποκείμενα φύσιν ἔχειν πάγιον, μήτε τὴν
διάνοιαν ἀκριβῆ βάσανον πεποιῆσθαι, ἢ βασανισθήσεται
τὰ δόκιμα. Παρασκευαὶ δὲ πάντα ταῦτά εἰσιν ἀσεβείας.
Διὰ τί; Ὅτι ὁ προσέχων καὶ πειθόμενος αὐτοῖς ἀλογεῖ
τοῦ πάντων αἰτίου, μόνον ταῦθ' ὑπολαμβάνων ἀγαθῶν
εἶναι καὶ κακῶν αἰτία, καὶ οὐκ αἰσθάνεται τὰς τοῦ βίου
φροντίδας ἐξάπτων ἀβεβαιοτάτων πεισμάτων, ὀρνίθων
καὶ πτερῶν φορᾶς ἐν ἕρῃ τῆδε καὶ ἐκεῖσε, καὶ χαμαι-
ξήλων ἐρπετῶν ἃ τῶν φωλεῶν ἀνέρπει πρὸς ζήτησιν τρο-
φῆς, ἔτι δὲ σπλάγχχνων καὶ αἵματος καὶ νεκρῶν σωμάτων,
ἃ στερόμενα ψυχῆς εὐθύς ἐπισυμπίπτει καὶ συγχεῖ-
ται καὶ ἑτεροιοῦμενα τὰς οἰκείους φύσεις ἐξαλλάττει πρὸς
τὴν ζείρω μεταβολήν. Ἄξιοί γάρ τὸν ἐγγραφόμενον τῆ

κατὰ τοὺς νόμους πολιτεία τέλειον εἶναι, μὴ ἐν οἷς οὐ πολλοὶ παιδοτριβοῦνται μαρτυρίαις καὶ κληδοσίαι καὶ πιδαναίς εἰκασταῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς πρὸς Θεὸν οὐδὲν ἔχουσιν ἐπαμφοτερίζον ἢ ἀμφοβόλον, ἀλλ' ἀνευδοκίαιον καὶ γυμνήν ἀλήθειαν. Ἐπεὶ δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ἔρωσ τῆς τῶν πολλόντων ἐπισημῆς ἐπίδρυνται καὶ διὰ τὸν ἔρωτα τοῦτον ἐπὶ θουτικήν καὶ τὰ ἄλλα εἶδη τρέπονται μαρτυκῆς, ὡς δὲ αὐτῶν τὸ σαφὲς ἀνεμφωνήσονται, τὰ δὲ ἀσαφούς γίμει πολλῆς καὶ ἐξ ἑαυτῶν ἀπὸ διελέγχεται· τοῦτοις μὲν ἀφόδρα πύτότως ἐπικολουθεῖν ἀπαγορεύει. Φησὶ δέ, ὅτι εἴαν ἀληθῶς ἐπισβεῖσιν, οὐκ [*] ἀμφοβήσονται τῆς τῶν πολλόντων ἐπιγνώσεως, ἀλλὰ τις ἐπιφανείε ἐξαπινάτως προφήτης ἀποφύρητος θουτικῆ καὶ προφητεύεται, λέγων μὲν οὐκ οὐδὲν — οὐδὲ γάρ, οἱ λέγει, δύναται καταλαβεῖν ὄγν καταχόμενος ὄντως καὶ ἐνθουσιῶν —, ὅσα δὲ ἐνηχῶται, διελέσσεται καθ' ἑαυτὸν ὑποβιάλλοντος ἑτέρου· ἀρμηρῶς γάρ οἱσιν οἱ προφητῆται θουῖ καταχρωμένου τοῖς ἐκείνων ὄργάνοις πρὸς δήλωσιν ὧν ἂν ἐθελήσῃ. Ταῦτα καὶ τὰ τοῦτοις πικρακλήσεται πρὸς τῆς τοῦ ἐνός θουῖ καὶ ὄντως ὄντος ἐννοίας ὑπειπιῶν, ὃν χρῆ τρόπον ἀπονέμειν αὐτῇ τὰς τιμὰς δέξῃς ὑπογράμει.

Π Ε Ρ Ι
Μ Ο Ν Α Ρ Χ Ι Α Σ
Λ Ο Γ Ο Σ Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο Σ.

DE
M O N A R C H I A
LIBER SECUNDUS.

[II, 222.]

*Dei templum alterum est mundus, alterum manufactum idque
tamen unum, quia Deus unus.*

1. Τὸ μὲν ἀνωτάτω καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἱερὸν
θεοῦ νομίζουσιν τὸν σύμπαντα χρῆ κόσμον εἶναι, νεῶν
μὲν ἔχοντα τὸ ἀγιώτατον τῆς τῶν ὄντων οὐσίας μέρος,
οὐρανόν, ἀναθήματα δὲ τοὺς ἀστέρας, ἱερέας δὲ τοὺς
ὑποδιακόνοισ ἀυτοῦ τῶν δυνάμεων ἀγγέλους, ἄσωμάτους
ψυχάς, οὐ κράματα ἐκ λογικῆς καὶ ἀλόγου φύσεως, οἷας
τὰς ἡμετέρας εἶναι συμβέβηκεν, ἀλλ' ἐκτετμημένας τὸ
ἀλογον, ὅλας δι' ὄλων νοεράς, λογισμοὺς ἀκραιφνεῖς,
μονάδι ὠμοιωμένους· τὸ δὲ χειρόκμητον. Ἔδει γὰρ
ὄρμᾶς ἀνθρώπων μὴ ἀνακόψαι, φορᾶς τὰς εἰς εὐσέβειαν
συντελούντων καὶ θυσίαις βουλομένων ἢ ἐπὶ τοῖς συμ-

βαίνουσιν ἀγαθοῖς εὐχαριστεῖν ἢ ἐφ' οἷς [*] ἂν ἁμαρτάνουσι συγγνώμην καὶ παραίτησιν αἰτεῖσθαι. Προβνόησε δὲ ὡς οὔτε πολλαχόθεν οὔτ' ἐν ταύτῳ πολλὰ κατασκευασθήσεται ἱερὰ, δικαιοσύνας, ἐπιδοῦναι εἰς ἐστὶ θεός, καὶ ἱερὸν εἶναι μόνον. Ἔπειτα τοῖς βουλομένοις ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν ἱερουργεῖν οὐκ ἐφήσιν, ἀλλ' ἀνισταμένους ἀπὸ περάτων γῆς εἰς τοῦτ' ἀφικνεῖσθαι κλεῦει. Ἄμα καὶ τῶν τρόπων λιμβιάνων ἀναγκαιοτάτην βίασανον· ὁ γὰρ μὴ μέλλον θύειν εὐαγῶς οὐκ ἂν ὑπομῖναι ποτε πατρίδα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς ἀπολιπὼν ξενιτεύειν, ἀλλ' ἔοικεν ὑπὸ δυνατωτέρας ὀλκῆς ἀγόμενος τῆς πρὸς εὐσέβειαν ὑπομένειν τῶν σπηθιστάτων καὶ φιλιτάτων ὡς περ τινῶν ἠνωμένων μερῶν ἀπαρτᾶσθαι. Καὶ τοῦδε σαφειστάτη πίστις ἐστὶ τὰ γινόμενα. Μυριοὶ γὰρ ἀπὸ μυρίων ὄσων πόλεων οἱ μὲν διὰ γῆς, οἱ δὲ διὰ θαλάττης, ἐξ ἀνατολῆς καὶ δύσβως καὶ ἄρκτου καὶ μεσημβρίας καθ' ἑκάστην ἑορτήν εἰς τὸ ἱερὸν καταίρουσιν οἷά τινα κοινὸν ὑπόδρομον καὶ καταγωγὴν ἀσφαλῆ πολυπράγμονος καὶ ταρᾶχωδιστάτου βίου, ζητοῦντες εὐδλίαν εὐρεῖν καὶ φροντίδων ἀνθεθέντες, αἷς ἐκ πρώτης ἡλικίας καταξέγγυρται καὶ πιέζονται, βραχύν τινα διαπνεύσαντες χρόνον ἐν ἰλαραῖς διαίταις εὐθυμίας, ἐλπίδων τε χρησιῶν γεμισθέντες σχολάζουσι τὴν ἀναγκαιοτάτην σχολήν, ὁσιότητι καὶ τιμῇ θεοῦ φίλιαν καὶ πρὸς τοὺς τέως ἀγροουμένους συντιθέμενοι, καὶ κρᾶσιν ἡδῶν ἐπὶ θυσιῶν καὶ σπονδῶν εἰς βεβαιωτάτην πίστιν ὁμοφροσύνης ποιοῦμενοι.

Templi externa structura, magnificentia, situs.

2. Τούτου τοῦ ἱεροῦ ὁ μὲν ἑξωτάτω περιβολὸς καὶ μήκι καὶ πλάτει μέγιστος ὢν τέσσαρασι στοαῖς εἰς πολυτέ-

λειαν ἡσκημέναις ὠχύρωται. Διπλῆ δὲ αὐτῶν ἐστὶν ἐκά-
 στη, ξύλων καὶ λίθων ὕλαις καὶ χορηγίαις ἀφθόνοις καὶ
 δημιουργῶν ἐμπειρίαις καὶ τῶν ἐφρονηκότεων ἐπιμελείαις
 κατασκευασμένη, τελειότατον ἔργον. Οἱ δὲ εἰσω βρα-
 χύτεροι μὲν, αὐστηροτέραν δὲ ἔχοντες τὴν κατασκευὴν.
 Κατὰ δὲ τὸ μωσαίτατον αὐτὸς ὁ νεὸς παντὸς λόγου
 κρείττων, ὡς ἐκ τῶν περιφαινομένων ἐστὶ τεκμήρασθαι·
 τὰ γὰρ ἔνδον ἀόρατα παντί τῳ, πλὴν ἐνὶ τῷ ἀρχιερεῖ,
 καὶ τούτῳ μόνῳ δι' ἔτους ἐπιτετραμμένον ἄπαξ εἰσιέναι.
 Πάντα ἐστὶν ἀθέατα· πυρεῖον μὲν γὰρ ἀνθρώπων πλη-
 ρες καὶ θυμιάματος εἰσκομίζει, πολλῆς δὲ ἀναδιδομένης
 ὡς εἰκὸς ἀτμίδος κατέχεται τὰ ἐν κύκλῳ πάντα, καὶ ἡ
 ὄψις ἐπισκιάζεται καὶ ἀνακοπὴν ἴσχει, πρόσω χωρεῖν
 ἀδυνατοῦσα. Μέγιστος δὲ καὶ ὑψηλότατος ὢν, *εἰ*
 καὶ ἐν χθαμαλωτέρῳ κείμενος, τῶν περιμηχεστάτων
 ὀρῶν οὐδενὸς [*] ἀποδεῖ. Τὰ μὲν οὖν ἐν οἰκοδομαῖς
 ὑπερβολὰς ἔχοντα περιβλεπτά ἐστι καὶ θαυμάζεται πρὸς
 τῶν ὀρώωντων, καὶ μάλιστα τῶν ἐπιφοιτῶντων ξένων, οἱ
 συγκρίνοντες τὰς οἴλων δημοσίων κατασκευὰς ἐκπλήτ-
 τονται τό τε κάλλος ὁμοῦ καὶ τὴν πολυτέλειαν. Ἄλλος δὲ
 οὐδὲν ἐστὶν ἐν τῷ περιβόλῳ, προστάξει νόμου διὰ πολλά.
 Πρῶτον μὲν, ὅτι οὐχ ἡδονὴν καὶ τέρψιν εὐδιάγωγον
 ἐπιζητεῖ τὸ πρὸς ἀλήθειαν ἱερὸν, ἀλλ' αὐστηρὰν ἀγι-
 στείαν. Δεύτερον δέ, ὅτι τὰ συντείνοντα πρὸς τὴν τῶν
 δένδρων χλόην οὐ θέμις εἰσκομίζεσθαι, τὰδ' ἐστὶν ἀλόγων
 ζώων καὶ ἀνθρώπων περιττώματα. Τρίτον δέ, ὅτι τὰ
 μὲν τῆς ἰγρίας ὕλης πρὸς οὐδὲν ὄφελος, ἄχθος δέ, ὡς οἱ
 ποιηταὶ φασὶ, γῆς· τὰ δὲ τῆς ἡμέρου, καρπῶν ἡμέρων
 οἰστικά, μεθέλξει τοῖς ὀλιγόφρονας ἀπὸ τῆς περὶ τὴν
 ἱερουργίαν σεμνότητος. Πρὸς δὲ τούτοις λύσια χωρία

καὶ δρυμοὶ βαθεῖς κακούργων εἰσὶν ἐνδαιτήματα, τὴν ἐκ τοῦ συσκιάζεσθαι ποριζομένων ἀσφάλειαν καὶ *τὸ* ἐξ ἐνέδρας καθ' ὧν ἂν ἐθέλωσιν αἰφνιδίως ἐπιτίθεσθαι. Αἱ δὲ εὐρυχωραὶ καὶ τὸ ἀναπεπταμένον καὶ ἀνειμένον πάντη, μηδενὸς τὰς ὄψεις ἐμποδίζοντος, πρὸς τὴν τῶν εἰσιόντων καὶ ἐνδιατριβόντων ἀκριβῆ θεῶν ἱεροπρεπωδέυτατον.

Templi reditus.

3. Προςόδους δὲ ἔχει τὸ ἱερόν οὐ μόνον ἀποτομίας γῆς, ἀλλὰ καὶ πολὺν μείζονος ἐτέρας, αἱ οὐδενὶ χρόνῳ φθαρῆσονται. Ἐφ' ὅσον γὰρ τὸ ἀνθρώπων γένος διαμενεῖ, ἀεὶ καὶ αἱ πρόσοδοι τοῦ ἱεροῦ ἀναχθήσονται συνδαιωνίζουσαι παντὶ τῷ κόσμῳ. Προστέτακται γὰρ ἀνὰ πᾶν ἔτος ἀπαρχὴν εἰσφέρειν ἀπὸ εἰκοσαβτίας ἀρξαμένους. Αἱ δὲ εἰσφοραὶ λύτρα προσονομάζονται· διὸ καὶ προθυμώτατα ποιοῦνται τὰς ἀπαρχάς, φαιδροὶ καὶ γεγηθότες, ὡς ἅμα τῇ καταθέσει μέλλοντες ἢ δουλείας ἀπαλλαγὴν ἢ νόσων ἀκεσιν εὐρεῖν καὶ βεβαιωτάτην ἐλευθερίαν ὁμοῦ καὶ σωτηρίαν εἰς πάντα καρποῦσθαι. Πολυανθρωποτάτου δὲ ἔθνους ὡς εἶκος καὶ τὰς ἀπαρχὰς ἀφθονωτάτας εἶναι συμβέβηκε. Σχεδὸν γοῦν ἀνὰ πᾶσαν πόλιν τιμῆον τῶν ἱερῶν χρημάτων ἐστίν, εἰς ἃ παραγνομένοις ἔθος ἀπάρχεσθαι. Καὶ χρόνοις ὀρισμένοις ἱεροπομποὶ τῶν χρημάτων εἰσὶν ἀριστινδὴν ἐπικριθέντες. Ἐξ ἐκάστης δὲ οἱ δοκιμώτατοι χειροτονοῦνται, σώους τὰς ἐλπίδας ἐκάστων παρεκπέμποντες· ἐν γὰρ ταῖς νομίμοις ἀπαρχαῖς αἱ τῶν εὐσεβούντων ἐλπίδες εἰσὶ.

Sacerdotio unā tantum fungitur tribus.

4. [*] Φυλαὶ μὲν οὖν εἰσι τοῦ ἔθνους δώδεκα, μία δὲ ἐκ πασῶν ἀριστίνθην ἐπικριθεῖσα ἱεράται, γέρας ἀνδραγαθίας καὶ φιλοθέου ψυχῆς τουτὶ λαβοῦσα, καθ' ὃν καιρὸν ἔδοξεν ἢ πληθὺς ἀμαρτεῖν ἐπακολουθήσασα γνώμαις ἐνίων ἀγνώμοσιν, οἱ τὴν Αἰγυπτιακὴν ἔπεισαν ζηλοῦν ἡλιθιότητα καὶ τὸν ἐγχώριον τύφον, ὃν ἐπ' ἀλόγοις ζώοις καὶ μάλιστα ταύροις μυθοπλαστοῦσι· τοὺς γὰρ ἡγεμόνας τῆς ἀπογοίας ἅπαντας ἠβηδὸν ἀντοκέλευστοι κατακτείναντες εὐαγὲς ἔδοξαν ἔργον εἰργᾶσθαι, τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας διαθλήσαντες.

Leges de sacerdotibus. Corporis integritas. Vestitus, imprimis pontificalis. (5. 6.)

5. Νόμοι δὲ ἱερέων εἰσὶν οἷδε. Παντελῆ καὶ ὀλόκληρον εἶναι τὸν ἱερέα προστέτακται, μηδεμίαν ἐν τῷ σώματι λώβην ἔχοντα, μήτε κατ' ἐνδειαν ἐπιλείποντος ἢ ἀκρωτηριασθέντος μέρους, μήτε κατὰ πλεονασμὸν ἅμα τῇ γενέσει περιττεύσαντος, ἢ ὕστερον ἐκ νόσου προσφυνέντος, μήτε τῆς χροῆς μεταβαλούσης εἰς λέπραν ἢ λειχήνας ἀγρίους ἢ μυρμηκίας ἢ τινὰς ἄλλας ἐξανθημάτων ἐκφύσεις· ἃ μοι δοκεῖ πάντα σύμβολα τῆς περὶ ψυχὴν εἶναι τελειότητος. Εἰ γὰρ τὸ φύσει θνητὸν σῶμα τοῦ ἱερέως ἐπισκεπτέον ἵνα περὶ μηδὲν ἀτύχημα κηραίνῃ, πολὺ πλεον ψυχὴν τὴν ἀθάνατον, ἣν φασὶ τυπωθῆναι κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ὄντος· λόγος δὲ ἐστὶν εἰκὼν Θεοῦ, δι' οὗ σύμπας ὁ κόσμος ἐδημιουργεῖτο. Μετὰ δὲ τὴν ἐξ εὐπατριδῶν ἐγγένειαν καὶ παιτέλειαν τὴν ἐν τοῖς σώμασι καὶ ψυχαῖς, περὶ ἐσθῆτος, ἣν ἀνα-

λαμβάνειν χρῆ τὸν ἱερέα μέλλοντα λειτουργεῖν τὰς ἱεράς λειτουργίας, νενομοθέτηται. Ἡ δὲ ἐσθῆς ἐστὶ χιτῶν λινοῦς καὶ περιζῶμα, τὸ μὲν εἰς αἰδοίων σκέπην ἢ μὴ πρὸς τῷ θυσιαστηρίῳ γυμνοῦσθαι θέμις, ὁ δὲ χιτῶν ἔνεκα τῆς πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ὀξύτητος· ἀνείμονες γὰρ ἐν μόνοις χιτωνίσκοις τὰ τε ἱερέια καὶ τὰς σπονδίας καὶ ὅσα ἄλλα χρήσιμα θυσίαις προσάγουσιν εἰς ἀνυπέροστον τάχος ἠσκημένοι. Τῷ δὲ ἀρχιερεῖ διείρηται μὲν τὴν παραπλησίαν ἐσθῆτα ἀναλαμβάνειν, ἥνικα ἂν εἰς τὰ ἄδυτα ἐπιθυμιάσων εἰσῆ, διὰ τὸ τὴν ὀθόνην ἐκ μηδενὸς τῶν ἀποθνησκόντων, ὥσπερ τὰ ἔρια, γεννᾶσθαι. Προστίεται δὲ καὶ ἑτέρα χρῆσθαι πάνυ ποικίλην ἐχούση κατασκευήν, ὡς ἀπεικόνισμα καὶ μίμημά τι τοῦ κόσμου δοκεῖν εἶναι. Σαφῆς δὲ πίστις ἢ κατασκευή. Πρῶτον μὲν γὰρ ἔνδυμα περιμερές ἐστὶν ὅλον δι' ὅλων ὑακίνθινον, ποδῆρης χιτῶν, αἴρος σύμβολον, ἐπειδὴ περὶ ὁ αἴρ καὶ φύσει μέλις ἐστὶ καὶ τρόπον τινὰ ποδῆρης, ἄνωθεν ἀπὸ τῶν κατὰ σελήνην [*]τόπων ταθεῖς ἄχρι τῶν κατωτάτω γῆς μυχῶν. Εἰδ' ὕψισμα θωρακοειδὲς ἐπὶ τούτῳ, σύμβολον οὐρανοῦ. Δύο τε γὰρ ἐπὶ τῶν ἀκρωτίων λίθοι σμίραγδοι τῆς τιμαλρεστιάτης ὕλης εἰσὶν, ὁ μὲν ἔνθεν, ὁ δὲ ἐνθεν, εἰς ἑκατέρωθεν, περιμερές, δείγματα τῶν ἡμισφαιρίων, ὧν τὸ μὲν ὑπὲρ γῆν, τὸ δὲ ὑπὸ γῆν ἐστίν. Εἶτα πρὸς τοῖς στέγνοις δώδεκα λίθοι πολυτελεῖς τὰς χρόας διαφέροντες, ἐκ τριῶν τεταγμένοι τετραστοιχεί, πρὸς παράδειγμα τοῦ ζωδιακοῦ τυπωθέντες· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐκ δώδεκα συνεστὼς ζωδίων τὰς ἐτησίους τέτταρας ὥρας ἀποτελεῖ, τρία νείμας εἰς ἐκάστην. Σύμπας δὲ ὁ τόπος καλεῖται λογεῖον ἐτύμως, ἐπειδὴ τὰ ἐν οὐρανῷ πάντα λόγοις καὶ ἀναλογίαις δεδημιούργηται καὶ συντίεταιται· τῶν γὰρ ἐκεῖ τὸ

παράπαν ἄλογον οὐδέν. Ἐπὶ δὲ τοῦ λογιῶν διττὰ ὑφ' αὐμαῖα καταποικίλλει, προσαγορεύων τὸ μὲν δήλωσιν, τὸ δὲ ἀλήθειαν. Αἰνίτταται δὲ διὰ μὲν τῆς ἀληθείας, ὅτι οὐρανοῦ τὸ παράπαν ψεῦδος ἐπιβαίνειν οὐ θεμιτόν, ἀλλ' τοῦθ' ἄπειν εἰς τὸν περιήγειον πεφυγάδευται χῶρον, ψυχαῖς ἐξαγῶν ἀνθρώπων εἰσοικιζόμενον· διὰ δὲ τῆς δηλώσεως, ὅτι αἱ καὶ οὐρανόθεν φάσεις ἕκαστα δηλοῦσι τῶν παρ' ἡμῶν, ἃ καθ' αὐτὰ πάντως ἂν ἦν ἄγνωστα. Σημεῖον δὲ ἐναργέστατον· εἰ μὴ φῶς, ἥλιος δὲ, ἀνέλιμψε, πῶς ἂν αἱ τῶν σωματίων ἀμύθητοι ποιότητες διαφάνησαν, πῶς δὲ ἂν αἱ πολέμορφοι τῶν χρωμάτων καὶ σχημάτων ἰδέαι; Ἡμέρας τε καὶ νύκτας, μῆνας τε καὶ ἐνιαυτοὺς, καὶ συνόλους χρόνον τίς ἀνέδειξεν ὅτι μὴ σελήνης καὶ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων αἱ ἐναρμόνιοι καὶ παντός λόγου κρείττους περιφοραί; Τίς δὲ τὴν ἀριθμοῦ φύσιν ὅτι μὴ τὰ λεχθέντα κατὰ τὰς τῶν μερῶν τοῦ χρόνου συνθέσεις; Τίς δὲ τὰς ἐν θαλάττῃ καὶ τοσοῦτοις πελάγεσιν ὁδοὺς ἀνέτεμε καὶ ἀνέδειξε πλωτήροι εἰ μὴ αἱ τῶν ἀστέρων στροφαὶ καὶ περίοδοι; Σοφοὶ δὲ ἄνδρες καὶ μαχία ἄλλα ἅττα παρατηρήσαντες ἀνεγράψαντο, ἐκ τῶν οὐρανόθεν σημειωτάμενοι νηρημίας καὶ ἐπισημίων βίας, φορέας καὶ ἀφορίας καρπῶν, καὶ ἀνείμια καὶ φλογυδέστατα θέρη, χειμῶνας ἐξαιτίους καὶ ἐαυρίζοντας, ἀύχμοις καὶ ἐπαμύχμιας, σίγονίας ζώων καὶ φυτῶν, καὶ τὸ ἐναντίον ἑκατέρων, ἀγονίας καὶ ὅσα τοιοῦτοτροπα. Πάντων γὰρ ἐστηλίκενται τῶν ἐπὶ γῆς ἐν οὐρανοῦ τὰ σημεία.

6. Πρὸς δὲ τοῖς κάτω μέρεσι τοῦ ποδῆρος ἀπηρώρηται χρίστεοι βάλανες τε καὶ ἀνθινά. Ταῦτα ἐστὶ σήμβολα γῆς καὶ ὕδατος· γῆς μὲν τὰ ἀνθινά, παρ'

ὅσον βλαστάνει καὶ ἀνθῆ πάντα ἐκ ταύτης, ὕδατος δὲ οἱ ῥοῖσχοι λεχθέντες εἰτύμως παρὰ τὴν ῥύσιν. Τὴν δὲ ἄρμονίαν καὶ συμφωνίαν καὶ συνήχησιν τῶν τοῦ κόσμου μερῶν οἱ κώδωνες ἐμφαίνουσι. Ἐν δὲ ἔχει καὶ ἡ θείσις ἀνωτάτω μὲν, ἐν ᾗ οἱ λίθοι, τὸ καλούμενον περιστήθιον, οὐρανοῦ μίμημα, διότι καὶ ὁ οὐρανὸς ἀνωτάτω· ὁ δὲ ποδῆρης ὑπὲρ αὐτό, ὅλος δὲ ὅλον ὑακίνθινος, ἐπιθὴ [*] καὶ ὁ ἀήρ μέλας ὢν τὴν μετὰ τὸν οὐρανὸν τάξιν δευτέραν τριμήται· τὰ δὲ ἀνθινὰ καὶ οἱ ῥοῖσχοι πρὸς τοῖς ἰσχύτοις, διότι γῆ καὶ ὕδωρ τὴν κατωτάτω τοῦ παντός μοῖραν ἔλαχον. "ΙΙδ' ἐστὶν ἡ τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος κατασκευή, μίμημα τοῦ παντός, θανμάσιον ἔργον καὶ ὀφθῆναι καὶ νοηθῆναι· καὶ γὰρ ὄφιν ἔχει καταπληκτικωτάτην καὶ οἴαν οὐδὲν ὑφρασμα τῶν παρ' ἡμῖν ἔνθα ποικιλίας ὁμοῦ καὶ πολυτελείας, καὶ νόησιν τὴν περὶ τῶν αὐτῆς μερῶν φιλόσοφον. Βούλβεται γὰρ τὸν ἀρχιερέα πρῶτον μὲν εἰκόνα τοῦ παντός ἔχειν ἐμφανῆ περὶ ἑαυτόν, ἵνα ἐκ τῆς συναχοῦς θείας ἄξιον παρέχη τὸν ἴδιον βίον τῆς τῶν ὅλων φύσεως, ἕπειτα ὅπως ἐν ταῖς ἱεροουργίαις συνλειτουργῇ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῷ· προπαιδίστατον δὲ τὸν ἱερομένον τῷ τοῦ κόσμου πατρί, καὶ τὸν υἱὸν ἐπιάγεισθαι πρὸς θυσιασίαν τοῦ γογγυνηκότος. "Ἔστι δὲ καὶ τρίτον τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος σύμβολον ἀναγκαῖον μὴ ἡσυχασθῆναι· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων οἱ ἱερεῖς ὑπὲρ οἰκαίων καὶ φίλων καὶ πολιτῶν αὐτὸ μόνον εἰώθεισι τὰς τε εὐχὰς καὶ θυσίας ἐπιτελεῖν, ὁ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεὺς οὐ μόνον ὑπὲρ ἅπαντος ἀνθρώπων γένους, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν τῆς φύσεως μερῶν, γῆς, ὕδατος, ἀέρος καὶ πυρός, τὰς τε εὐχὰς καὶ τὰς εὐχαριστίας ποιῶνται, τὸν κόσμον, ὅπως ἐστὶ ταῖς ἀληθείαις, ἑαυτοῦ πατρίδα εἶναι νομίζων,

ὑπὲρ ἧς ἰκεσίαις καὶ λιταῖς εἴωθον ἐξευμενίζειν τὸν ἡγεμόνα, ποτνιώμενος τῆς ἐπεικοῦς καὶ ἴλεω φύσεως αὐτοῦ μεταδιδόναι τῷ γενομένῳ.

Pontifex in munere fungendo ne vinum bibito.

7. Ταῦθ' ὑπειπὼν προσνομοθετεῖ κελεύων τὸν προσ-
 ἰόντα τῷ βωμῷ καὶ ψάλλοντα θυσιῶν, ἐν ᾧ χρόνῳ τέτα-
 κται τὰς ἱερᾶς λειτουργίας ἐπιτελεῖν, μὴ οἶνον μήτε τι
 ἄλλο πίνειν μέθυσμα, τετάρων ἔνεκα τῶν ἀναγκαιοτά-
 των, ὄκνου καὶ λήθης καὶ ὕπνου καὶ ἀφροσύνης. Ἄκρα-
 τος γὰρ τὰς μὲν τοῦ σώματος δυνάμεις ἀνισὶς δυσκινητό-
 τερα τὰ μέλη ποιεῖ καὶ ὀκνηροτέρους ἀπεργάζεται καὶ
 βίᾳ καταδαρθάνειν ἀναγκάζει· τοὺς τε τῆς ψυχῆς τόνους
 ἐπιχαλῶν λήθης ὁμοῦ καὶ ἀφροσύνης αἴτιος γίνεται.
 Νηφόντων δὲ τὰ τε μέρη τοῦ σώματος ἐπελαφριζόμενα
 εὐκινητότερα, αἱ τε αἰσθήσεις καθαρώτεραι καὶ εὐκρι-
 νέστεραι, ὅ τε νοῦς ὀξυωπέστερος, ὥστε προῖδέσθαι
 πράγματα δύνασθαι καὶ ἅ πρότερον εἶδεν ἀπομνημο-
 τεῦσαι. Συνόλως μὲν οὖν τὴν οἴνου χρῆσιν ἅπασιν τοῖς
 κατὰ τὸν βίον ἀλυσιτελσοτάτην εἶναι ὑποληπτέον, ψυχῆς
 πιεζομένης, αἰσθήσεων ἀμαυρομένων, βαρυνομένου σώ-
 ματος· ἐλεύθερον γὰρ καὶ ἄφθον οὐδὲν εἴ τῶν παρ'
 ἡμῖν, ἀλλ' ἐκάστῳ πρὸς ὃ πέφυκεν ἐμπόδιός ἐστιν. Ἐν
 δὲ ταῖς ἁγιστεῖαις καὶ ἱεροουργίαις τὸ βλάβος [*] ἀργα-
 λεώτερον, ὅσω καὶ τὸ περὶ θεὸν ἔξαμαρτάνειν τοῦ περὶ
 ἄνθρωπον ἀφορητότερον. Ὅθεν εὐκότως προστέταχται
 νηφάλια θύειν, κατὰ τὴν διαστολήν καὶ διάκρισιν τῶν
 ἁγίων καὶ βεβήλων, καὶ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων, καὶ
 νομίμων καὶ παρανόμων.

De pontificis sacerdotumque coniugio. (8 - 11.)

8. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἱερεὺς πολὺ πρότερον ἀνήρ ἐστι καὶ
ταῖς πρὸς σπουδαίαν ὁρμῆν ἐξ ἀνάγκης ὀφείλει χρῆσθαι,
γάμον αὐτῷ παρθένον καθαρῶς μεῖται, καὶ ἐκ καθα-
ρῶν γονέων καὶ πάτριων καὶ προγόνων οἷς ἐκ κληροκί-
μαθιαν καὶ εὐγένειαν ἀριτερότην ἐπικριθέντων. Πόρνη
μὲν γὰρ καὶ βλαβήλη σώματι καὶ ψυχῇ οὐδὲ προσδεῖν ἐᾷ,
καὶ ἂν τὴν ἐργασίαν ἀποθεμένη σχῆμα κόσμου καὶ
σώφρον ὑποδύηται, διὰ τὸ τὴν ἱερασίαν προύπερον ἀνίσ-
χον αὐτῇ γενέσθαι. Ἀντιῆ δὲ πρὸς μὲν τὰ ἄλλα ἐπιτε-
μιαν ἔχει διὰ τὸ τῶν πρὶν σπουδαιότητων καθαρεύουσαι
μυτιάνουσαν γὰρ ἀδικημάτων βλαπτικόν. Καὶ μηδεὶς
ἕτοιμος αὐτὴν ἀγκαθαι κωκυλεύσθω. Ἱερῶν δὲ μηδὲ προσ-
τεῖω· τὰ γὰρ ἱεροσύνης ἐλευθερία δικαιοσύνη, σπουδαίαν ἐπι-
ζητούσης τὴν ἀπὸ γονέων ἀρχῆς ἕχρη τελειότης ἀνομιαι-
των. Ἐὐήθως γὰρ διὰ μὲν τὰς ἐκ τῶν τριτημῶν ἐπι-
γνωμέναις οὐκίαις ἐν τοῖς σώματιν πύργωθαι τινὰς ἱεροσύ-
νης, αἱ σὺμβολικῶν ἀτυχίας, τὸ μοχθηρίας κίαι, τὰς δὲ μὴ
καὶ ἀνάγκην μόνον, ἀλλ' ἔστιν ὅτι ἁπονομοῖς γρόμιας πε-
πρακτοῖς τὴν ἴδιαν ὄριαν, ἐπιδήματ' ὄρε καὶ μόλις μι-
έγνωσαν, οὐδὲν ἀπὸ ἐρωσιῶν ἱεροσύνην ἀρμόζωθαι καὶ
ἀποζηματιναιῶν οἷς ἱερῶν χωρῆς μετακίωθαι μένου-
σι γὰρ οὐδὲν ἥτιον ἐν ταῖς προχαῖς τῶν μετανοούντων
οὐκίαι καὶ τύποι τῶν ἀρχαίων ἀδικημάτων. "Ὅταν οὖν
καὶ πειρακίως ἐν δίκροισ διέροηται, ..μηδὲν μεθωμο-
πόρνης μὴ κομίζωιν οἷς τὸ ἱερόν" (Ὅροι. 28, 18)· κατεσι-
γο τὸ νόμισμα καθ' αὐτὸ οὐκ ἐνοχον, ἀλλὰ διὰ τὴν λα-
βῆσαν καὶ τὴν πρῆξιν ἐπ' ἡ δίδωται. Σχολῆ γὰρ ἐπὶ
προσετό τις οἷς κοινωρῆαν ἱερέων γοναῖνας, ὡν καὶ τὰ

χρήματα βέβηλα καὶ παράσημα, εἰ καὶ ταῖς ὕλαις καὶ τοῖς χαρᾶκτῆρσι δόκιμα.

9. Τὰ μὲν οὖν περὶ γάμου οὕτως ἠκριβῶνται τῷ ἀρχιερεῖ, ὥστ' οὐδὲ χήραν ἐφίεται γαμεῖν αὐτῷ, οὐδὲ τετελευτηκότος ἀνδρὸς μονωθεῖσαν, οὐτ' ἂν ἀπηλλαγμένην ἔτι ζῶντος, ἵνα πρῶτον μὲν εἰς ἄβατον καὶ καθαρὰν ἄρουραν ὁ ἱερός σπόρος χωρήσῃ καὶ μηδεμίαν κρᾶσιν αἰγωναὶ πρὸς ἑτέραν οἰκίαν λαμβάνωσιν· εἶτα δέ, ὅπως ἀκακώτοις καὶ ἀδιαστρόφοις ταῖς ψυχαῖς συνεργόμενοι ῥαδίως διαπλάττωσι τὰ [*] ἤθη καὶ τοὺς τρόπους αὐτῶν· ὄλκοι δὲ καὶ εὐάγωγοι διάνοιαι παρθένων πρὸς ἀρετὴν, εἰς διδασκαλίαν ἐτοιμότεται. Ἡ δὲ ἑτέρου πείραν ἀνδρὸς λαβοῦσα κατὰ τὸ εἶκος ἀπειθεστέρα πρὸς μάθησιν, ἅτε τὴν ψυχὴν ἀκραιφνεστάτην οὐκ ἔχουσα, καθάπερ τινὰ λελειασμένον κηρὸν εἰς τρανότητα τῶν ἐγγραφησομένων δογμάτων, ἀλλὰ τραχεῖαν ὑπὸ τῶν προεγχαρχθέντων τύπων, οἱ δυσεξάλειπτοι περιμένοντες ἢ οὐ παραδέχονται σφραγίδας ἑτέρας, ἢ παραδεξάμενοι συγγέουσι ταῖς ἐαυτῶν ἀνωμαλίαις. Παρθένον οὖν ὁ ἀρχιερεὺς ἀγέσθω γάμου ἀγνήν, λέγω δὴ παρθένον, οὐ μόνον ἢ μὴ ἕτερος οὐχ ὠμίλησεν, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἣ μηδεὶς ἄλλος ἀνήρ ὠνομάσθη διὰ τινῶν ὁμολογιῶν, καὶ ἂν ἀγνεύῃ τὸ σῶμα.

10. Τοῖς δὲ κατὰ μέρος ἱερεῦσι τὰ μὲν ἄλλα περὶ γάμων διατέτακται ταῦτ' ἅ καὶ τοῖς τὴν μεγίστην ἔχουσιν ἱερωσύνην. Ἐφίεται δὲ οὐ μόνον παρθέτους, ἀλλὰ καὶ χήρας, οὐ πάσας, ἀλλ' ὧν τετελευτήκασιν ἄνδρες, μετὰ ἀδείας ἀγεσθαι· φιλονεικίας γὰρ καὶ στάσεις ἐκ τοῦ βίου τῶν ἱερέων οἶεται δεῖν ὁ νόμος ἀναιρεῖν. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς ζῶντας γένοιτο ἂν ἴσως ἔριδες ἐκ πάθους

γυναικείου, ζηλοτυπίας, τοῖς δὲ ἀποθανοῦσι συναποθνήσκει καὶ ἢ πρὸς τοὺς δευτέρους ἄνδρας ἔχθρα. Ἄλλως τε τὸν ἀρχιερέα πλείονος ἐδικαίωσεν ἀγιστείας καὶ καθάρσεως ὡς περ ἐν ἅπασιν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐν γάμου κοινωνίᾳ μεταλαχεῖν, οὐκ ἐάσας ὅτι μὴ κόρην ἄγεσθαι. Τοῖς δὲ τῆς δευτέρας τάξεως ὑπανῆκε τὰ περὶ συνόδου γυναικῶν, ἐφειδὲς καὶ πεπειραμένους ἀνδρῶν ἐτέρων ἐγγυᾶσθαι.

11. Πρὸς δὲ τούτῳ καὶ τὸ γένος ἠκρίβωσε τῶν μελλονσῶν γαμεῖσθαι, προστάξας τῷ μὲν ἀρχιερεῖ μῦσθαι μὴ μόνον παρθένον γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ ἱερείαν ἐξ ἱερέων, ἵνα ἐκ μιᾶς οἰκίας καὶ τρόπον τινὰ τοῦ αὐτοῦ αἵματος ὧσιν νυμφίος τε καὶ νύμφη, πρὸς ἁρμονίαν ἐπιδειξόμενοι παρ' ὅλον τὸν βίον κρῦσιν ἡθῶν βεβαιωτάτην. Ἐπετρέπη δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ μὴ ἱερέων γαμεῖν θυγατέρας· τῇ μὲν, ὅτι μικρὰ τούτων καθάρσια, τῇ δέ, ὅτι τὸ ἔθνος οὐκ ἐβουλήθη γενεᾶς εἰς ἅπαν ἱερατικῆς ἀμοιρῆσαι τε καὶ παντελῶς ἀποζεῦξαι. Δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐκώλυσε τοὺς ἄλλους ἱερέας ἐπιγαμίας ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς ἀπὸ τοῦ ἔθνους, [*] αἵπερ εἰσὶ δευτέραι συγγένειαι· γαμβροὶ γὰρ ἀνδ' υἱῶν πενθεροῖς καὶ ἀντὶ πατέρων γαμβροῖς πενθεροί.

Pontifex et sacerdotes ne de mortuis polluuntur.

12. Τὰ μὲν δὴ περὶ γάμου ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια χάριν παίδων γενέσεως. Ἐπεὶ δὲ ἔπειτα γενέσκει φθορά, καὶ τοὺς ἐπὶ τελευταῖς ἀνέγραψε τοῖς ἱερεῦσι νόμους (Lev. 21, 1 ββ.), κηλεύσας μὴ ἐφ' ἅπασιν αὐτοὺς μιανέσθαι τοῖς ὅπως οὖν ἢ κατὰ φιλίαν ἢ κατὰ συγγένειαν ἠφκειωμένοις, ἀλλ' ἐπὶ μόνοις ἕξ, πατράσι καὶ μητράσι, υἱοῖς καὶ θυγατράσιν, ἀδελφοῖς καὶ ἀδελφαῖς

παρθένοις. Τὸν δὲ ἀρχιερέα παντὸς πένθους ὑπεξέλειτο, καὶ μήποτ' εἰκότως. Τὰς μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἱερέων ὑπηρεσίας ἀνθ' ἑτέρων ἕτεροι λειτουργεῖν δύνανται, ὡς, καὶ ἂν πενθῶσι τινες, μηδὲν τῶν ἐξ ἔθους ὑστερίζειν. Τὰς δὲ τοῦ ἀρχιερέως οὐδενὶ δρᾶν ἐφίεται. Πάρ' ἦν αἰτίαν ἀμίαντος ἀεὶ διατελείτω, μὴ προσαπτόμενος νεκροῦ σώματος, ὅπως τὰς ὑπὲρ τοῦ κόσμου εὐχὰς καὶ θυσίας ἔτοιμος ὢν ἐν καιροῖς τοῖς προσήκουσιν ἀκωλύτως ἐπιτελῆ. Καὶ γὰρ ἄλλως προσκεκληρωμένος θεοῦ καὶ τῆς ἱερᾶς τάξεως γεγονὼς ταξίαρχος ὀφείλει πάντων ἀλλοτριοῦσθαι τῶν ἐν γενέσει, μὴ γονέων, μὴ τέκνων, μὴ ἀδελφῶν εὐνοίας οὕτως ἠττώμενος, ὡς ἢ παρελθεῖν ἢ ὑπερθέσθαι τι τῶν ὀσίων, ὃ πραχθῆναι πάντως ἀντίκα ἄμεινον. Κελεύει δὲ μήτε τὰ εἴματα περιρῥήττειν ἐπὶ τοῖς οἰκειοτάτοις ἀποθανοῦσι, μήτ' ἀφαιρεῖν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὰ παράσημα τῆς ἱερωσύνης, μήτε συνόλως ἐκ τῶν ἁγίων ἐξιέναι κατὰ πρόφασιν πένθους, ἵνα καὶ τὸν τόπον αἰδούμενος καὶ τὰ περὶ αὐτὸν προκοσμῆματα οἷς ἀνίστεπται, κρείττων οἴκτου γενόμενος ἄλυπος εἰς ἀεὶ διατελῆ. Βούλεται γὰρ αὐτὸν ὁ νόμος μείζονος μεμοιρᾶσθαι φύσεως ἢ κατὰ ἄνθρωπον, ἐγγυτέρω προσιόντα τῆς θείας, μεθόριον, εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς λέγειν, ἀμφοῖν, ἵνα διὰ μέσου τινὸς ἄνθρωποι μὲν ἰλίσκωνται θεόν, θεὸς δὲ τὰς χάριτας ἀνθρώποις ὑποδιακόνῳ τινὶ χρώμενος ὀρέγη καὶ χορηγή.

Primitiarum usumfructum qui habent, qui non. (13 - 15.)

13. Ταῦτα εἰπὼν ἐξῆς εὐθύς νομοθετεῖ περὶ τῶν χρησιμοποιεμένων ταῖς ἀπαρχαῖς. „Ἐὰν οὖν τις,“ φησὶ (Λευ. 21, 17), „τῶν ἱερέων ὀφθαλμούς ἢ χεῖρας ἢ βῆσεις ἢ τι

μέλος ἄλλο παραιτησῶν τοῦ σώματος, ἢ καὶ τινα μῦ-
 ρον ἐνδέξεται, λειτουργῶν μὲν μὴ μετῴχτω διὰ τὰς
 ἐγγυρομένους κήρας, τὰ δὲ κοινὰ τῶν ἱερῶν γέροντα κεραιό-
 σθω, διὰ τὴν ἀνομιάν τὴν ἐγγυρομένων.“ „Ὅταν μέντοι λέ-
 πται (1.ον. 22, 3) τινὲς ἐξανθήσονται καὶ ὠχῶσιν ἢ καὶ
 γονοβόησι τις γένηται τῶν ἱερῶν, μήτε τριανέξῃς ἱερῶς
 φραπέτω, μήτε τῶν προκαίμενων ἄλλων τῶν γέροντα, μέχρως
 ἂν ἦτε φῶσις ἐπίσχη καὶ ἡ λέπτα μεταβληθῶσι τῶν τῆς
 ὕγιως σαρκὸς ἐξομοιωθῆναι χρώματι. Καὶ εἴαν προσέκη-
 ται μέντοι τις ὅτιον δήμοισι τῶν [*] ἀκαθάρτων ἱερῶς,
 ἢ καὶ νόκιω, οὐκ ἀλλὰ πολλάκις, ὀνομασίῃ, τὴν ἱερῶν
 ἐκείνην μηδὲν προσεμφοσθῶ τῶν καθαρῶν ἐκείνων, λου-
 σάμενος δὲ ἐπιγυρομένης ἐσπέρας χρῆσθαι μὴ κακωλύ-
 σθω.“ „Πύρρικός (1.ον. 22, 10) δὲ ἱερῶς καὶ με-
 αδοῦτος ἐργασθῶ τῶν ἀπαρχῶν“ — ὁ μὲν πύρρικός,
 ἐπειδὴ μὴ πᾶντις γέροντος συνέσται καὶ ὁμοφύλακτοι,
 Αἴος γὰρ, μὴ πρόηται τις τὰ καθαρῶν ἐκείνων προφύλακτοι
 χρησιμοποιεῖται ὡς ἀσκήσιον ἀκαθάρτων φιλανθρωπῶν· μετὰ δὲ
 τῶν γὰρ οὐ πᾶσι πᾶντων, ἀλλὰ τῶν ἐπιγυρομένων τοῖς
 ἐγγυρομένοις. Ἐξ δὲ μὴ, τὸ κάλλιστον καὶ λαμπρότατον
 τῶν ἐν τῶν βλαφ, τὰς, ἀνομιαν ἐκείνην ὑπὸ τῆς βλαφ-
 φωσίαιης παραιτησῶσιν ἀνομιαν. Ἐξ γὰρ ἕκαστον
 μέρος ἐν ὀκτώσιν οὐκ ἀνομιαν καὶ ἀνομιαν, ἕκαστον δὲ
 ἐν ταῖς μικραῖς ἐγγυροσθῶ καὶ ἀνομιαν ἐγγυροσθῶ καὶ τὸ
 ἐπιγυρομένων, ἐν τῶν ἀνομιαν ἐκείνων ἕκαστον μὲν ἀνομιαν
 γῶς, ὀκτώσιν δὲ ἀνομιαν, λαμπροὶ δὲ ἀνομιαν, ἐν
 δὲ πᾶσι δικαιοσύνης ἀνομιαν καὶ ἀνομιαν ἀνομιαν
 καὶ ἀνομιαν ἀνομιαν ἰδιῶται, ἀνομιαν καὶ ἀνομιαν γῶ-
 νήσονται, καὶ ἡ λόγῳ ἀνομιαν τὴν δὲ ἀνομιαν ἀνομιαν
 γενήσονται τὸ γὰρ τῶν τῶν ἀνομιαν ἀνομιαν ὅμοια ἕκαστον

ρέμειν ἄριστον. Τὸ δὲ ἄριστον πηγὴ κακῶν. Οὐ χάριν
καὶ τὰ γέγρα τα τῶν ἱερῶν οὐ δοτέον ὡς περ ἄλλοις οὐδέ
τοῖς παροίοις, ἕκαστα τοῦ γειτνιαῶν ἐραφουμένοις ὡς οὐ
θέμις· οὐ γὰρ οὐκίαις, ἀλλὰ γένοις ἐστὶν ἢ τιμῆ.

14. Ὅμοίως μὲντοι μηδὲ μισθωτῶ μηδεὶς παρεχέτω
μητε μισθὸν μητε ὑπερσοσίας ἀμοιβὴν ἱερῶν γέγρας. Χρη-
σεται γὰρ ὁ λατῶν ἐστὶν ὅτε ἀπίστος πρὸς ἃ πη δεῖ, βέ-
βηλα τὰ τῆς εὐσεβείας ἀθλα καὶ τῆς περὶ τὸν τειῶν ἱε-
τουργίας ἀπεργασάμενος. Δι' ἣν αἰτία οὐδ' ἄλλογενεῖ
συνόλωσ ὁ νόμος ἐπιτρέπει μεταλαμβάνειν τῶν ἀγίων, καὶ
ἂν εὐπαιδείης ὡν τεχνίω τῶν αὐτοχθόνων καὶ πρὸς
ἀνδρῶν καὶ πρὸς γυναικῶν ὡς ἐπιλήπτος ὡν, ἵνα αἱ τιμαὶ
μὴ νοθεύωνται, μέντοι δὲ ἐν τῇ ἱσρατικῇ τάξει βεβαίως
φιλάττομεθα. Καὶ γὰρ ἄτοπον τὰς μὲν θυσίας καὶ
ἱεροιουργίας καὶ ὅσα ἄλλα περὶ τὸν βωμὸν ἀγιστεῖσται, μὴ
πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἱσραῖσι μόνοις ἐπιτελεσθῆναι, τὰ δὲ
ἀντὶ τούτων ἀθλα κοινὰ γίνεσθαι καὶ τῶν ἐπιτηχόντων,
ὡς οὐ μὲν δεῶν πότοις πολλοῖς καὶ καμιάτοις καὶ ταῖς
μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ φροντίσιν ἀποτρέχειν τοῖς ἱε-
ρέας, τὰ δὲ ἀθλα κοινὰ καὶ τοῖς ἀργοῖσιν ἀποφάνειν.
„Ὀικογενεῖ δὲ“ φησὶν (Lev. 22. 11), „καὶ ἀργυρωτήτω
μεταδιδότω δεσπότης ἱσραῖς σιτίων καὶ ποτῶν ἐκ τῶν
ἀπαρχῶν.“ Πρῶτον μὲν, ὅτι θεράπορτι πόρος εἴς ὃ
δεσπότης, ὃ δὲ τοῦ δεσπότητος κληρῶς αἱ ἱσραὶ φιλωθρευ-
πία, ἐξ ὧν ἀνάγκη τὸν δοῦλον τρέφεσθαι. Δεύτερον
δὲ, ὅτι τὰ γειτνιούμενα πάντα ἀνάγκη μὴ δεῶν ἀκοιταῖς·
οἱ δὲ οὐκέτι, καὶ ἂν μὴ θέλωμεν, ἅτε αἰεὶ σενόντες καὶ
συνδικαιούμενοι, σιτία [*] τε καὶ ποτὰ καὶ ὄψα τοῖς δε-
σπότησι προσεντευξόμενοι καὶ τραπέζαις ἐφειστώτες καὶ
τὰ λείψανα ἐκκομίζοντες, καὶ ἂν μὴ φανερώς λαμβάνωσι,

λάθρα γούν ὑφαίρησονται, κλέπτειν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης βιωθῆντες, ὡς ἀνδ' ἕνός ἀδικήματος, εἴθερ' ἐστὶν ἀδικημα τὸ ἐκ τῶν δεσποτικῶν τρέφασθαι, καὶ εἰτέρων προσπαρισκανάζεσθαι κλοπῆν, ἵνα φτωχὸς τρόπος πρὸς τῶν ἀννησιτικῶς ζώντων ἀπολαύσεται τῶν καθερωθῆντων, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπιώτατον. Τρίτον καὶ ἐκείνο χρή λογίσασθαι, ὅτι τὰ τῶν ἀπειρχῶν οὐκ, παρ' ὅσον ἐπιπέμματα τοῖς οἰκίταις, ὀλιγορηθήσεται, διὰ τὸν δεσποτικὸν φόβον· ἱκανὸς γάρ οὗτος ἐπιστομίζων τῆν τιμὴν εὐχέρειαν, θεομαῖν οὐκ ἐφικτός.

15. Ταῦθ' ὑπειπὼν φιλανθρωπίᾳ μιστὸν νόμον εὖξῆς ἀναγράψαι. „Εἰν' ἀγαθόν,“ φησὶν (1.ον. 22, 12 κ.). „ἰερῶς γημιμένη μὴ ἱερῶι χηρῶσι, τελειότησιν τοῦ ἀνδρός ἢ καὶ ἐν ζῶντος ἄποις κατακλιθῆναι, πάλιν ἐπὶ τὸν πατρῶον οἶκον ἀναρχίαθαι, μεταληρωμένη τῶν ἀπειρχῶν, ὧν ἠέλικα παρθένος ἦν κοινώσει.“ Τρόπον γάρ τινα καὶ τῶν ἐστὶ θεράμω παρθένος, οἱ καὶ ἀνδρὸς καὶ παιδῶν ἴσημος οὐδεμίαν εἰτέρων ἔχοντα καταπαγῆν ὅτι μὴ τὸν πατέρα. Υἱῶν δὲ ὄντων ἢ ἀγαθῶν ἀνάγκη τὴν μητέρα τοῖς τέκνοις συντιτάχθαι· υἱοὶ δὲ καὶ ἀγαθῶν τῆς τοῦ γεννήσαντος οἰκίας ὄντες πῶς ταύτην ἀναγαγέονται καὶ τὴν μητέρα.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΤΙΝΑ ΓΕΡΑ ΙΕΡΕΩΝ.

DE
PRAEMIIS SACERDOTUM.

[II, 233.]

Praemia sive reditus sacerdotum sunt cuiusvis generis primitiae (1. 2), oblatorum sacrificiorum certae partes (3), holocaustorum tergora (4).

1. Τοῖς ἱερεῦσιν οὐκ ἀπένειμε χώρας ἀποτομὴν ὁ νόμος, ἵνα, ὡς ἕτεροι, τὰς ἀπὸ τῆς γῆς καρπούμενοι προσόδους τῶν ἀναγκαίων εὐπορῶσιν, ἀλλ' ὑπερβολῇ χρησάμενος τιμῆς „τὸν Θεόν“ ἔφη (Num. 18, 20) „κλήρον αὐτῶν εἶναι“, κατὰ ἀναφορὰν τὴν ἐπὶ τὰ καθιερούμενα, δυοῖν ἕνεκα· τῆς τε ἀνωτάτω τιμῆς, ἐπεὶ κοινωνοὶ τῶν κατ' εὐχαριστίαν ἀπονεμομένων γίνονται Θεῷ, καὶ τοῦ περὶ μόνα πραγματεύεσθαι δὴ τὰ περὶ τὰς ἀγιστείας, ὡς περ τινὰς κλήρων ἐπιμελητάς. Ἄ δὲ [*] προτίθησιν ἄθλα καὶ ἀριστεῖα, ταῦτ' ἐστὶ. Πρῶτον μὲν ἄπονον καὶ ἀταλαίπωρον τροφήν ἐτοίμην. Κελεύει γὰρ τοὺς σιτοπονοῦντας ἀπὸ παντὸς στέατός τε καὶ φυρά-

ματος ἄρτον ἀφαιρῆν ἀπαρχὴν εἰς ἱερέων χρῆσιν, προνοούμενος ἅμια καὶ τῆς εἰς εὐσέβειαν ἀγούσης ὁδοῦ νομίμῳ διδασκαλίᾳ τῶν ἀφαιρούντων. Ἐθιζόμενοι γὰρ ἀεὶ καὶ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς ἀπάρχουσθαι, τὴν Θεοῦ μνήμην ἀληστον ἔξουσιν, οὐ μείζον ἀγαθὸν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν. Πολυανθρωποτάτου δὲ ἔθνους ἀναγκαῖον εἶναι καὶ τὰς ἀπαρχὰς ἀφθόνους, ὡς καὶ τὸν ἀποροῦτάτου τῶν ἱερέων ἕνεκα περιουσίας τροφῶν εὐποροῦτάτου δοκεῖν εἶναι. Δεύτερον δὲ προστάττει καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης ἀπίσης κτήσεως ἀπάρχουσθαι, καθ' ἑκάστην μὲν ληνὸν οἶνον, καθ' ἑκάστην δὲ ἄλωνα σῖτόν τε καὶ κριθήν, ὁμοίως δὲ ἐξ ἐλαιῶν ἐλαιον καὶ ἀπὸ τῶν ἀκροδρύων ἡμέρους καρπούς, ἵνα μὴ τὰ ἀναγκαῖα μόνον ἔχοντες ἀνχμηρότερον ἀποζῶσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς ἀβροδίαιτον βίον εὐποροῦντες ἱλαριώτερον ἐξ ἀφθόνων τραφῶσι μετὰ κόσμου τοῦ προσήκοντος. Τρίτον ἐστὶ γέρας τὰ πρωτότοκα ἀρρήθνικὰ καὶ πάντα τῶν χειρσαίων ὅσα πρὸς ὑπηρεσίας καὶ χρῆσιν ἀνθρώπων. Ταῦτα γὰρ κλεβύβι διαδίδουσθαι τοῖς ἱερωμένοις ἀνθρώποις· βοῶν μὲν καὶ προβάτων καὶ αἰγῶν αὐτὰ τὰ ἔκγονα, μόσχους καὶ κριοὺς καὶ χιμάρους, ἐπειδὴ καθαρὰ καὶ πρὸς ἐδωδὴν καὶ πρὸς θυσίας ἐστί τε καὶ γενόμισται· λύτρα δὲ κατατιθέσθαι τῶν ἄλλων, ἵππων καὶ ὄνων καὶ καμήλων καὶ τῶν παραπλησίων μὴ μβιοῦντας τὴν ἀξίαν. Ἔστι δὲ καὶ ταῦτα πανπληθῆ· κτηνοτροφοῦσι γὰρ καὶ ζωοτροφοῦσιν ἐν τοῖς μάλιστα οἱ ἀπὸ τοῦ ἔθνους αἰπόλια καὶ βουκόλια καὶ ποιμένες καὶ μυρτίαι ἄλλας ἀγέλας παντοδαπῶν ζώων ἐκνέμοντες. Ἴδῃ μέντοι καὶ προσυπερβιάλλων ὁ νόμος οὐ μόνον ἀπὸ τῆς κτήσεως καθ' ἑκάστην ἰδέσθαι ἀπάρχουσθαι προστέταχεν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων ἡνυχῶν καὶ σομιάτων.

Μέρη γὰρ διαιρετὰ γονέων παῖδες εἰσιν, εἰ δὲ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ἀδιαίρετα· συγγενικῶ αἵματι καὶ * τοῖς * προγόνων ἀοράτοις εἶδεσιν εἰς ἐκγόνους διήκουσι, φίλτροις τε ἐνωτικῆς εὐνοίας καὶ φύσεως δεσμοῖς ἀλύτοις ἡρμοσμένοι. Ἄλλ' ὅμως καὶ τούτων τοὺς πρωτοτόκους ἀόρενας τρόπον ἀπαρχῆς καθιεροῖ, χαριστήρια εὐτεκνίας καὶ εὐγονίας οὔσης τε καὶ ἐλπίζομένης· καὶ ἅμα βουλόμενος οὐ μόνον ἀμέμπτους, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐπαινετοὺς τοὺς γάμους εἶναι, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος βλαστήσας καρπὸς καθιεροῦται· ὅπερ χρὴ λογιζομένους καὶ ἄνδρας καὶ γυναικας σωφροσύνης καὶ οἰκουρίας καὶ ὁμονοίας περιέχεσθαι, καὶ συμπνέονται ἀλλήλους, ἐν τε ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν λεγομένην κοινωνίαν ἀληθείᾳ παγίῳ βεβαιουῖσθαι. Τῆς δὲ τῶν πρωτοτόκων [*] υἱῶν καθιερώσεως, ὑπὲρ τοῦ μήτε γονεῖς τέκνων μήτε τέκνα γονέων διαζεύγνυσθαι, τιμᾶται τὴν ἀπαρχὴν ἀργυρίῳ ῥητῶ, προστάξας ἴσον εἰσφέρειν καὶ πένητα καὶ πλούσιον, οὐ πρὸς ἀξίωμα τῶν εἰσφερόντων, οὐδὲ πρὸς εὐεξίαν καὶ θάλλος τῶν γεννηθέντων ἀπιδῶν, ἀλλ' ὅσον δυνατὸν εἰσενεγκεῖν καὶ τῷ λίαν ἀπόρῳ σταθμησάμενος. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ παιδῶν γένεσις ἐν ἴσῳ καὶ τοῖς λαμπροτάτοις καὶ τοῖς ἀφανεστάτοις εἶωθε συμβαίνειν, ἴσῃν ἐδικαίωσε καὶ τὴν εἰσφορὰν νομοθετῆσαι, στοχασάμενος, ὡς ἔφην, μάλιστα τοῦ πᾶσι δυνατοῦ.

2. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἄλλον πόρον οὐ βραχὴν ἐπινέμει τοῖς ἱερεῦσιν, ἕκαστον τῶν προσόδων ἀπάρχεσθαι κελεύσας, ἀπὸ τε σίτου καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου, καὶ ἔτι θρεμμάτων ἐπιγονῆς κατὰ τε ποιμένας καὶ βοικόλια καὶ κίπόλια καὶ τὰς ἄλλας ἀγέλας. Ὅση δὲ καὶ τούτων ἴσῃ ἀφθονία, τεκμήραιτο ἂν τις ἐκ τῆς περὶ τὸ ἔθνος

πολυανθρωπίας. Ἐξ ὧν ἀπάντων ἐστὶ δῆλον, ὅτι βασιλέων σεμνότητα καὶ τιμὴν περιάπτει τοῖς ἱερεῦσιν ὁ νόμος. Ὡς γοῦν ἡγεμόσι φόρους ἀπὸ παντὸς μέρους κτήσεως δίδοσθαι κελεύει, καὶ δίδονται τὸν ἐναντίον τρόπον ἢ ὃν αἱ πόλεις τοῖς δυνάσταις εἰσφέρουσιν. Αἱ μὲν γὰρ ἐξ ἀνάγκης καὶ μόλις, ἐπιστένουσαι, τοὺς ἐκλογεῖς τῶν χρημάτων ὡς κοινούς λυμεῶνας ὑποβλεπόμεναι, καὶ προφάσεις ἄλλοτε ἄλλοίας σκηπτόμεναι καὶ τῶν προθεσμιῶν ἄλογοῦσαι τὰ ὀρισθέντα τέλη καὶ δασμούς κατατιθέασιν. Οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἔθνους τὰ ἱερατικά γεγηθότες, χαίροντες, τοὺς αἰτοῦντας φθάνοντες, τὰς προθεσμίας ἐπιτέμνοντες, λαμβάνειν ἄλλ' οὐ δίδόναι νομίζοντες, μετ' εὐφημίας καὶ εὐχαριστίας καθ' ἐκάστην τῶν ἐτησίων ὥρων ποιοῦνται τὰς εἰσφοράς, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες, αὐτοκελεύστωι προθυμίᾳ καὶ ἐτοιμότητι καὶ σπουδῇ παντὸς λόγου κρείττονι.

3. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῆς ἐκάστου κτήσεως ἐπινέμεται. Ἄλλαι δὲ εἰσὶν ἐξαιρέτοι πρόσοδοι προπωδέσται ἱερεῦσιν αἱ ἀπὸ τῶν ἀναγομένων θυσιῶν. Παντὸς γὰρ ἱερείου προστέτακται δύο τοῖς ἱερεῦσιν ἀπὸ δυοῖν δίδοσθαι μελῶν, βραχίονα μὲν ἀπὸ χειρὸς δεξιᾶς, ἀπὸ δὲ τοῦ στήθους ὅσον πῖον· τὸ μὲν ἰσχύος καὶ ἀνδρίας καὶ πάσης νομίμου πράξεως ἐν τε τῷ δίδοναι καὶ λαμβάνειν καὶ ἐνεργεῖν σύμβολον, τὸ δὲ τῆς περὶ τὸν θυμὸν ἰλεωπραότητος. Ἐνοικεῖν γὰρ αὐτὸν λόγος ἔχει τοῖς στήθεσιν, ἐπειδὴ χωρίον οἰκειότατον ἢ φύσις ἀπένειμε τὰ στέργνα θυμῷ πρὸς ἐνδιαίτησιν, ὧς καθάπερ στρατιώτῃ περιέβαλιν εἰς τὸ δυσάλωτον ἔρκος ὀχυρώτατον, τὸν ἐπικαλούμενον θώρακα, ὃν ἐκ πολλῶν καὶ συνεχῶν καὶ κραταιοτάτων ὀστέων ἀπεριγράσατο, [*] σφίγγας αὐτὸν εὖ μάλα νεύροις ἀρῆα-

γέσιν. Ἀπὸ δὲ τῶν ἔξω τοῦ βωμοῦ θυομένων ἔνεκα κρεωφαγίας τρία προστέακται τῷ ἱερεῖ δίδοσθαι, βραχίονα καὶ σιαγόνα καὶ τὸ καλούμενον ἦνυστρον· τὸν μὲν βραχίονα διὰ τὴν ὀλίγην πρότερον εἰρημένην αἰτίαν, τὰς δὲ σιαγόνας τοῦ τε κυριωτάτου τῶν μελῶν, κεφαλῆς, καὶ λόγου τοῦ κατὰ προφορὰν ἀπαρχῆν. Καὶ γὰρ τούτου τὸ νᾶμα ρεῖν ἔξω καὶ δίχα τῆς κινήσεως τούτων οὐκ ἂν δύναίτο· σειομένων γὰρ — ἀφ' οὗ καὶ προσωνομάσθησαν ἐτύμως — ὅταν πληχθῶσιν ὑπὸ γλώττης, ἀπασα ἢ τῆς φωνῆς ὀργανοποιῖα συνηγεῖ. Τὸ δὲ ἦνυστρον ἔκφυσις κοιλίας ἐστίν· κοιλίαν δὲ φάτην ἀλόγου θρέμματος, ἐπιθυμίας, εἶναι συμβέβηκεν, ἥτις ὑπ' οἰνοφλυγίας καὶ ὀψοφαγίας ἀρδομένη τροφαῖς ἐπαλλήλοις σιτίων ὁμοῦ καὶ ποτῶν ἀεὶ κατακλύζεται καὶ συὸς τρόπον ἐν βορβόρῳ διαιτωμένη χαίρει. Παρ' ὃ καὶ τόπος ἐπενεμήθη σφόδρα οὐκείοτατος ὁ τῶν περιττωμάτων ἀκολάστῳ καὶ ἀπρεπεστάτῳ θρέμματι. Ἀντίπαλον δὲ ἐπιθυμίας ἐγκράτεια, ἣν ἀσκητέον καὶ διαπονητέον καὶ σπουδαστέον πάσῃ μηχανῇ περιποιεῖσθαι, ὡς μέγιστον ἀγαθὸν καὶ τελειότατον ἴδια τε καὶ κοινῇ συμφέρον. Ἐπιθυμία μὲν οὖν βέβηλος καὶ ἀκάθαρτος καὶ ἀνίερος οὕσα πέρα τῶν ἀρετῆς ὅρων ἐλήλαται καὶ πεφρηγᾷδεται δεόντως· ἐγκράτεια δὲ καθαρὰ καὶ ἀκηλίδωτος ἀρετὴ, πάντων ὅσα πρὸς βρωσιν καὶ πόσιν ἀλογοῦσα καὶ ἐπάνω τῶν γαστρὸς ἠδονῶν ἀνχοῦσα ἴσασθαι, βωμῶν ἱερῶν ψανέτω, καὶ τὴν πρόσφυσιν ἐπιφερομένη τῆς κοιλίας, ὑπόμνημα τοῦ καταφρονητικῶς ἔχειν ἀπληστίας καὶ λαιμαργίας καὶ πάντων ὅσα τὰς εἰς τοῦτο ἐπιθυμίας ἀναφλέγει.

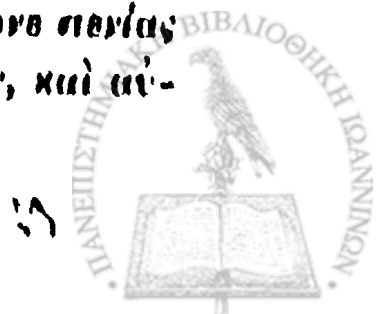
4. Ἐφ' ἅπασιν μέντοι καὶ τὰς τῶν ὀλοκαντωμάτων — ἀμύθητα δὲ ταῦτ' ἐστὶ — δορὰς προστάττει τοὺς

ἐπιηρητοῦντας ταῖς θυσίαις ἱερεῖς λαμβάνειν, οὐ βρα-
 χεῖαν, ἀλλ' ἐν τοῖς μάλιστα πολυχρήματον δωρεῖν. Ἐξ
 ὧν δῆλόν ἐστιν, ὅτι κλῆρον ἕνα μὴ παραιτῶν τῇ ἱερωμέ-
 νῃ φυλῇ κατὰ ταῦτά ταῖς ἄλλαις, τῶν πασῶν ἔδωκε σεμνό-
 τερον * πόρον * καὶ ἀπορώτερον, κατὰ πρόφασιν ἀπαρ-
 χῶν τῶν ἐξ ἀπαντος θυσίας εἰδους. Ὑπὲρ δὲ τοῦ μη-
 δεῖα τῶν διδόντων ὀνειδίζειν τοῖς λαμβάνουσι, κελεύει
 τὰς ἀπαρχὰς εἰς τὸ ἱερόν κομίζεσθαι πρότερον, εἰ [*]
 ἐνθενδε τοὺς ἱερεῖς λαμβάνειν. Ἱεροοίτε γάρ, θεῶι τοὺς
 μὲν εὐεργετουμένους ἐν ἅπασι τοῖς κατὰ τὸν βίον χαρι-
 στηρίους ἀνάγειν ἀπαρχὰς, τὸν δὲ ἴτε μηδεὶός ἐπι-
 δεῖα τοῖς ἀμφὶ τὸ ἱερόν ἐπιηρέταις καὶ λειτουργοῖς χαρί-
 ζεσθαι μετὰ σεμνότητος καὶ τιμῆς τῆς ἀπάσης. * Τὸ *
 γάρ μὴ παρ' ἀνθρώπων, ἀλλὰ παρὰ τοῦ πάντων εὐεργέ-
 του δοκεῖν λαμβάνειν ἀδυσώπητον ἔχει δωρεῖν.

Legum custodia salus omnium.

δ. Τοσοῦτων οὖν προκειμένων ἄλλων εἰν τινας
 ἀπορῶσι τῶν ἱερέων κοσμίως καὶ ἀνυπαίτιως ζῶντες, τῆς
 ἡμετέρας παρνομίας ἐγχεσιῶσι κατόχοροι, καὶ ἂν ἠτυ-
 χάζωσιν. Εἰ γάρ ἐπειθαρχοῦμεν τοῖς κελευσθεῖσι καὶ
 τὰς ἀπαρχὰς ἐπονούμεθα ἢ προστέτακται, οὐκ ἂν μύ-
 ρον ἐκείνοι τῶν ἀναγκαίων ἐνπόρον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων
 ὅσα πρὸς ἀβροδιατικούς χορηγίας ἐνεπήμλιαντο. Καὶ
 ἂν ἄρα ποτὲ ἀνδρὶς ἢ φυλῇ τῶν ἱερέων ἐν ἅπασι τοῖς κα-
 τὰ τὸν βίον ἀφθόροις ἐξετάζηται, μέγα δεῖγμα τοῦτο
 γονήσεται κοινῆς ὀσιότητος καὶ τῆς τῶν νομίμων ἐπι-
 ἀκριβείας εἰς ἅπαν φυλακῆς. Ἀλλ' ἢ τινῶν ὀλιγοπρία —
 ἀπαντας γάρ οὐκ ἀσφαλές αἰτιασθαι — γέγονο σενίας
 αἰτία τοῖς ἱερωμένοις, εἰ δὲ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, καὶ ἀν-

τοῖς ἐχείνοις. Τὸ γὰρ παρανομεῖν ἐπιζήμιον τοῖς παρανομοῦσι, καὶ ἂν πρὸς ὀλίγον δελεᾷ χρόνον· τὸ δὲ ἐπισθαι τοῖς τῆς φύσεως νόμοις ὀφειμώτατον καὶ ἂν παραπίπτα ἀνστηρὸν ἢ καὶ μηδὲν προσφρὲς ἐμφανῆ.

Aedituorum reditus. Urbes refugii.

6. Τοσαύτας προσόδων ἀφορμὰς χαρισάμενος τοῖς ἱερεῖσιν οὐδὲ τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει καταλιγώρησεν. Εἰσὶ δὲ τεωκόροι. Τοῦτων οἱ μὲν ἐπὶ θύραις ἰδρυταὶ παρ' αὐταῖς ταῖς εἰσόδοις πυλωροί, οἱ δὲ εἴσω κατὰ τὸ πρόναον ὑπὲρ τοῦ μή τινα ὦν οὐ θέμις ἔχοντα ἢ καὶ ἄκοντα ἐπιβῆναι, οἱ δὲ ἐν κύκλῳ περιουστοῦσιν, ἐν μέρει διακληρωσάμενοι νύκτα καὶ ἡμέραν, ἡμεροφύλακες καὶ νυκτοφύλακες, ἕτεροι δὲ τὰς στοᾶς καὶ τὰ ἐν ὑπαίθρῳ κοροῦντες τὸν φορυτὸν ἐκχομίζουσιν, ἐπιμελούμενοι καθαρότητος· οἷς ἅπασιν μισθὸς ὠρίσθησεν αἱ δεκάται, κληροῦς γὰρ τεωκόρων οὗτος. Οὐ πρότερον γοῦν εἶασεν ὁ νόμος αὐταῖς χρῆσθαι τοῖς λαβόντας ἢ πάλιν ἄλλας δεκάτας ὡς ἀπὸ κτημάτων ἰδίων ἀπαρξασθαι καὶ δοῦναι τοῖς τῆς ἀμείνονος τάξεως ἱερεῖσιν· τῆρκαῖτα γὰρ ἐφῆκεν ἀπολαΐειν, πρότερον δὲ οὐκ ἔα. Ἀπέτιμε δὲ καὶ πόλεις αὐτοῖς ὀκτώ πρὸς ταῖς τεσσαράκοντα, καὶ καθ' ἑκάστην προάστεια εἰς διςχιλίους πύχεις ἐν κύκλῳ, πρὸς τομὰς θρεμμάτων, καὶ τὰς ἄλλας ὧν δεῖ πόλεσιν ἀναγκαίας ὑπηρεσίας. Ἐκ δὲ τούτων ἀπεκληρώθησαν ἀπὸ ἕξ, αἱ μὲν ἐκτός, αἱ δὲ ἐντός Ἰορδάνου τοῦ ποταμοῦ, τρεῖς ἑκατέρωθεν εἰς καταφυγὴν τοῖς ἀκούσιον φόνον δράσασιν. Ἐπιπιδῆ γὰρ [*] τὸν ὀπασοῦν γεγόμενον ἀνθρώπῳ τελευτῆς παραίτιον οὐκ ἦν εὐαγὲς εἴσω περιόραντηρίων παρέρχεσθαι, χρώμενον πρὸς ἀσφάλειαν κα-

ταφυγῇ τῷ ἱερῷ, τὰς εἰρημένας ἀνῆκε πόλεις, ἱερὰ δεύ-
 τερα, πολλὴν ἀσυλίαν ἐχούσας ἕνεκα τῆς περὶ τοὺς οἰκή-
 τορας προνομίας τε καὶ τιμῆς, οἳ τοὺς ἰκέτας διασώζειν
 ἔμελλον, εἰ βιάσοιτό τις ὀχρωτέρα δύναμις, οὐ παρα-
 σκεναῖς ταῖς εἰς πόλεμον, ἀλλ' ἀξιώμασι καὶ προνομίαις,
 ἅπερ ἐκ τῶν νόμων διὰ τὴν σεμιότητα τῆς ἱερωσύνης
 εἶχον. Ὁ δὲ φυγὰς ἐντὸς ὄρων τῆς πόλεως, εἰς τὴν πε-
 φυγάδευται, κατακεκλείσθω διὰ τοὺς ἐφέδρους κολαστάς,
 οἳ γένει προσηκόντες τῷ τεθνεῶτι, πόθῳ τοῦ συγγενοῦς,
 καὶ ἂν μὴ ἔφ' ἐκόντος ἀναιρεθῇ, κατὰ τοῦ κτείναντος
 φρονῶσι, νικῶντος τοῦ οἰκείου πάθους τὸν ἀκριβῆ τοῦ
 δικαίου λογισμόν. Ἐξω δὲ προῖων ἐπ' ὀλέθρῳ ἀνεν-
 δοιάστῳ προελευσόμενος ἴστω· λήσεται γὰρ οὐδένα τῶν
 ἰφ' αἵματος, ἔφ' ὧν ἀντίκα λίνοις καὶ πάγαις σαγηνευ-
 θεῖς οἰχήσεται. Προθεσμία δὲ ἔστω τῆς φυγῆς ὁ βίος
 τοῦ μεγάλου ἱερέως, οὗ τελετήσαντος ἀμνηστείας ἀξιω-
 θεῖς καίτω. Ταῦτα καὶ τὰ τοίτοις παραπλήσια νομο-
 θετήσας περὶ τῶν ἱερέων ἐξῆς ἀναδιδάσκει περὶ ζώων, ἃ
 πρὸς θυσίας ἐστὶν ἐπιτήδεια.

ΠΕΡΙ
ΖΩΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΘΥΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΙΝΑ ΤΩΝ ΘΥΣΙΩΝ ΤΑ ΕΙΔΗ.

DE
ANIMALIBUS SACRIFICIO IDONEIS
DEQUE VICTIMARUM SPECIEBUS.
SIVE
DE VICTIMIS.

[II, 238.]

Animalia sacrificiis idonea sunt aut terrestria aut volucra.

1. Τῶν εἰς τὰς ἱεροουργίας ζῶων τὰ μὲν ἐστὶ χερσαῖα, τὰ δὲ ἀεροπόρα. Τὰ μὲν οὖν τῶν πτηνῶν ἔθνη μυρία ὅσα παρελθὼν δύο μόνα ἐξ ἀπάντων εἴλετο, περιστερὰν καὶ τρυγῶνα, διότι περιστερὰ μὲν τῶν φύσει [*] τιθασσῶν καὶ ἀγελαστικῶν ἡμερώτατον, τρυγῶν δὲ τῶν φύσει μονωτικῶν τιθασσότατον. Τὰς δὲ τῶν χερσαίων ἀμυθήτους ἀγέλας, ὧν οὐδ' ἀριθμὸν εὐρεῖν εὐπορον, ὑπερβὰς τρεῖς ἀριστίνδην ἐπέκρινε, βοῶν καὶ προβάτων

καὶ αἰγῶν· ἡμερώταται γὰρ αὐταὶ καὶ χειροηθέσταται. Βουκόλια γοῦν μεγάλα καὶ αἰπόλια καὶ ποιμνία πρὸς ἐνὸς ἄγονται τοῦ τυχόντος, οὐκ ἀνδρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ κομιδῇ νηπίου παιδός, εἰς γε νομὰς ἐξιόντα, καὶ ὁπότε δέοι πάλιν εἰς σηκούς ὑποστρέφοντα ἐν κόσμῳ. Τῆς δὲ ἡμερότητος πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα σημεῖα, σαφέστατα δὲ ταυτί· τό τε πάντα χλοηφάγα εἶναι καὶ μηδὲν αὐτῶν σαρκοβόρον, καὶ τὸ μήτε γαμψοὺς ὄνυχας ἔχειν, μήτε τὴν ἔκφρσιν τὴν τῶν ὀδόντων παντελῆ· τὸ γὰρ ἐνδοτέρω φάτιον οὐκ ὀδοντοφρεῖ, ἀλλ' ὅσοι τομίαι τῶν ὀδόντων κατ' αὐτὸ ἐπιλελοίπασιν. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ βιωφελέστατα τῶν ζώων εἰσὶ· κριοὶ μὲν εἰς ἐσθῆτας, τὴν ἀναγκαιότητα σκέπην σωμάτων· βόες δὲ εἰς τὸ ἀρύσαι γῆν, καὶ προετοιμάσασθαι σπόρον καὶ τὸν γινόμενον ἀλοῆσαι κρηπόν, εἰς μετουσίαν καὶ ἀπόλαυσιν τροφῆς· αἰγῶν δὲ καὶ τρίχες καὶ δορυὰ συνυφαινόμεναί τε καὶ συρράπτομεναι φορηταὶ γεγόνασιν ὀδοιπόροις οἰκίαι, καὶ μάλιστα τοῖς ἐν στρατείαις, οὓς ἔξω πόλεως ἐν ὑπαίθρῳ διατρίβειν ἀναγκάζουσιν αἱ χρεῖαι τὰ πολλὰ.

Haec animalia integra sunt.

2. Πάντα δὲ ὀλόκληρα περὶ μηδὲν μέρος κηραίνοντα τὰ τοῦ σώματος, ὅλα δὲ ὄλων ἄσινῃ, μώμων ἀμέτοχα. Τοσαύτη γοῦν ἐστὶ πρόνοια οὐ μόνον τοῖς ἀνάγουσι τὰς θυσίας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἱερωμένοις, ὥστε οἱ δοκιμώτατοι τῶν ἱερέων, ἀριστίνδην ἐπικριθέντες εἰς τὴν τῶν μώμων σκέψιν, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν ἄκρον ἐρεννώσιν ὅσα τε ἐμφανῆ καὶ ὅσα ἐπὶ γαστρὶ καὶ μηροῖς ἀνακέκρυπται, μήπου τις βραχεῖα λώβη διαλέληθε. Τὸ δὲ ἀκριβὲς καὶ περιττὸν τῆς ἐξετύσθως οὐχ ἕνεκα τῶν

καταθνομένων, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ περὶ τοὺς καταθύοντας ὑπαιτίου γίνεται· βούλεται γὰρ αὐτοὺς ἀναδιδάξαι ἀπὸ συμβόλων, ὅποτε προέρχοντο εἰς βωμοὺς ἢ εὐξόμενοι ἢ εὐχαριστήσοντες, μηδὲν ἀρρώστημα ἢ νόσημα ἢ πάθος ἐπιφέρεισθαι τῇ ψυχῇ, πειρᾶσθαι δὲ ὅλην δι' ὅλων ἀκτιλί-
δωτον * ἀγιάζειν *, ὡς ἰδόντα μὴ ἀποστραφῆναι θεόν.

*Sacrificia sunt alia publica, alia privata. Publicorum miri-
ficus ordo.*

3. Ἐπεὶ δὲ τῶν θυσιῶν αἱ μὲν εἰσιν ὑπὲρ ἅπαντος τοῦ ἔθνους, εἰ δὲ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὑπὲρ ἅπαντος ἀνθρώπων γένους, αἱ δὲ ὑπὲρ ἐκάστου [*] τῶν ἱερονογεῖν ἀξιούντων, λεκτέον πρότερον περὶ τῶν κοι-
νῶν. Θαυμαστὴ δὲ ἡ τούτων τάξις ἐστίν· αἱ μὲν γὰρ ἀνάγονται καθ' ἐκάστην ἡμέραν, αἱ δὲ ταῖς νομηγίαις καὶ ἱερομηγίαις, αἱ δὲ νηστειαῖς, αἱ δὲ τρισὶ καιροῖς ἑορ-
τῶν. Καθ' ἐκάστην μὲν οὖν ἡμέραν δύο ἄμνοις ἀνά-
γειν διείρηται, τὸν μὲν ἅμα τῇ ἑῷ, τὸν δὲ δείλης ἑσπέρας, ὑπὲρ εὐχαριστίας ἐκάτερον, τὸν μὲν ὑπὲρ τῶν μεθ' ἡμέ-
ραν, τὸν δὲ ὑπὲρ τῶν νύκτωρ εὐεργεσιῶν, ὡς ἱσαύστως καὶ ἀδιαστάτως ὁ θεὸς τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων χορηγεῖ. Ταῖς δὲ ἐξδόμαις διπλασιάζει τὸν τῶν ἱερῶν ἀριθμὸν, ἴσα προστιθεὶς ἴσοις, ἰσότημον ἡγούμενος τὴν ἐξδόμην αἰῶνι, ἣν καὶ γενέθλιον τοῦ κόσμου πατὴρ ἀνέγραψεν. Οὗ χάριν τὴν τῆς ἐξδόμης θυσίαν ἐξομοιωσάτω τῇ ἐνδε-
λεχείᾳ τῶν ἡμερησίων ἄμνων διανοήθη. Δις δὲ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπιθυμᾶται τὰ πάντων εὐωδέστατα θυσιῶν εἶσω τοῦ καταπειάσματος, ἀνίσχοιτος ἡλίου καὶ θυομένου, πρὸ τε τῆς ἑωθινῆς θυσίας καὶ μετὰ τὴν ἑσπερινήν, ὡς εἶναι τὰ μὲν ἕναιμα εὐχαριστίαν ὑπὲρ

ἡμῶν τῶν ἐναίμων, τὰ δὲ θυμιάματα ὑπὲρ τοῦ ἡγεμονικοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν λογικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐμορφώθη πρὸς ἀρχέτυπον ἰδέαν εἰκόνοσ θείας. Ἄρτοι δὲ προτίθενται ταῖς ἐβδόμαις ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης ἰσάριθμοι τοῖς μηνὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ, δυσὶ θεμάσιν ἀνά ἕξ, δώδεκι, κατὰ τὸν λόγον τῶν ἰσημεριῶν ἐκάτερα. Δύο γάρ εἰσιν ἀνά πᾶν ἔτος, ἐαρινή τε καὶ μετοπωρινή, αἱ μηνῶν ἕξ καταριθμοῦνται· ἐαρινῇ μὲν τὰ σπαρτὰ πάντα τελειογονεῖται, καθ' ὃν χρόνον τὰ δένδρα γεννᾶν ἄρχεται· μετοπωρινῇ δὲ καὶ ὁ τῶν δένδρων καρπὸς τελεσφορεῖται, ἐν ᾧ καιρῷ πάλιν ἀρχὴ σποράσ. Οὕτω δολιχεύουσα ἡ φύσις τὸν αἰῶνα ἄλλας ἐπ' ἄλλας ἀμείβει δωρεὰς ἀνθρώπων γένει, ὧν εἰσι σύμβολα αἱ διτταὶ τῶν προκειμένων ἄρτων ἐξάδες. Λινίττονται δὲ καὶ τὴν ὠφελιμοτάτην τῶν ἀρετῶν ἐγκράτειαν, ἣ δορυφορεῖται πρὸς εὐκολίας καὶ εὐτελείας καὶ ὀλιγοθείας, διὰ τὸν ἐξ ἀκολατίας καὶ πλεονεξίας βλαβερότατον ἐπιτειχισμόν. Ἄρτος γὰρ ἐρασιῆ σοφίας διαρκῆς τροφή, παρέχουσα καὶ τὰ σώματα ἄνοσα καὶ τὸν λογισμόν ὑγιᾶ καὶ νηφάλιον· ὄψια δὲ καὶ μελίπηκτα καὶ ἡδύσματα καὶ ὅσα σιτοπόρων καὶ ὀφρακτιῶν περιεργίαι τεχνιτεύουσι, καταγοητεύουσαι τὴν ἄμουσον καὶ ἀφιλόσοφον καὶ ἀνδραποδωδεστιάτην τῶν αἰσθήσεων, γενῶσιν, ὑπηρετοῦσαν καλῇ μὲν οὐδενὶ θεάματι ἢ ἀκούσματι, γαστρὸς δὲ τῆς ταλαινῆς ἐπιθυμία, νόσους σφίματι καὶ ψυχῇ κατασκηνάζει πολλακίς ἀνιήτους. Συνεπιτίθεται δὲ τοῖς ἄρτοις λιβανωτὸς καὶ [*] ἄλλοσ· ὁ μὲν σύμβολον τοῦ μηδὲν ἡδύσματι εὐωδέστερον ὀλιγοθείας εἶναι καὶ ἐγκρατείας πικρὰ σοφία δικαζούση, οἱ δὲ ἄλλοσ διαμονῆσ τῆσ τῶν συμπάντων — οἷσ γὰρ ἂν περιπασθῶσι διακτηροῦσι — καὶ ἱκανοῦ προσοψήματος.

Οἶδ' ὅτι χλεύην θήσουσι καὶ γέλωτα ταῦτα οἱ περὶ τὰ
 κυμπόσια καὶ τὰς εὐωχίας πραγματευόμενοι καὶ πολυ-
 τελεῖς τραπέζας μεταδιώκοντες, οἱ ὀρνέων καὶ ἰχθύων
 καὶ κρεῶν καὶ τῆς ὁμοιοτρόπου φλυαρίας ἄθλιοι δοῦλοι,
 μηδ' ὄνυρ ἀληθοῦς ἐλευθερίας γεύσασθαι δυνάμενοι.
 Ὡν ὀλίγα φροντιστέον τοῖς κατὰ θεὸν καὶ πρὸς τὴν τοῦ
 ὄντος ὄντως ἀρέσκειαν ζῆν ἐγνωκόσιν, οἱ τῶν σαρκὸς
 ἡδονῶν ἀλογεῖν πεπαιδευμένοι τὰς τῆς διανοίας χαρὰς
 καὶ εὐπαθείας, θεωρία τῶν τῆς φύσεως ἐνασκούμενοι,
 μεταδιώκουσι.

*Sacrificia publica sunt triplicis generis: holocausta, pro
 salute, pro peccatis.*

4. Τοσαῦτα περὶ τούτων διαλεχθεῖς ἄρχεται διαι-
 ρεῖν τὰ τῶν θυσιῶν γένη, καὶ τέμνων εἰς τρία εἶδη τὰ
 ἀνωτάτω τὸ μὲν ὀλόκαιτον καλεῖ, τὸ δὲ σωτήριον, τὸ δὲ
 περὶ ἁμαρτίας. Εἴθ' ἕκαστον τοῖς ἀρμόττουσιν ἐπικο-
 σμεῖ, τοῦ πρέποντος ἅμα καὶ εὐαγοῦς οὐ μετρίως στο-
 χασάμενος. Παγκάλῃ δὲ καὶ προσφνεσιάτῃ τοῖς πρά-
 γμασιν ἢ διαίρεσις ἀκολουθίαν ἔχουσα καὶ εἰρμόν. Εἰ
 γὰρ βούλοιτό τις ἐξετάζειν ἀκριβῶς τὰς αἰτίας, ὧν ἕνεκα
 τοῖς πρώτοις ἔδοξεν ἀνθρώποις ἐπὶ τὰς διὰ θυσιῶν εὐ-
 χηριστίας ἅμα καὶ λιτὰς ἐλθεῖν, εὐρήσει δύο τὰς ἀνω-
 τάτω· μίαν μὲν τὴν πρὸς θεὸν τιμὴν, τὴν ἄνευ τινὸς
 ἐτέρου διὰ τὸ μόνον γινομένην καὶ ἀναγκαῖον καλόν·
 ἑτέραν δὲ τὴν τῶν θυόντων προηγουμένην ὠφέλειαν.
 Διττὴ δὲ ἐστίν· ἢ μὲν ἐπὶ μετουσίᾳ ἀγαθῶν, ἢ δὲ ἐπὶ κα-
 κῶν ἀπαλλαγῇ. Τῇ μὲν οὖν κατὰ θεὸν καὶ δι' αὐτὸν μό-
 νον γινομένην προσήκουσαν ὁ νόμος ἀπένειμε θυσίαν τὴν
 ὀλόκαιτον, ὀλοκλήρω καὶ παντελεῖ μηδὲν ἐπιφερομένην

τῆς θνητῆς φιλοτιμίας, ὀλόκληρον καὶ παντελῆ. Τὴν δὲ χάριν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ διακροῖται ἐπιδέχεται ἢ δόξα, καὶ αὐτὸς διαλλα, κατὰ τὴν μεταβολὴν τῶν ἀγαθῶν ὀφείσασκε θύσασκε ἢν ἀνόμιμον σωτήριον, τῇ δὲ φησὶ ἢ τῶν κακῶν ἀπονομήσει τὴν πρὸς ἁμαρτίας. Ὡς γὰρ εἶπαι διαόντως ἐπὶ τριῶν τὴν μὲν ὀλόκωσιον δι' αὐτῶν μόνον τῶν [*] θύων ὄν καλὸν τιμᾶσθαι, μὴ δὲ ἕτερον· τὰς δὲ ἄλλας δι' ἡμᾶς, τὴν μὲν οὖν σωτήριον ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων πρᾶγματων, τὴν δὲ πρὸς ἁμαρτίας ἐπὶ θρησκείᾳ ὄν ἐπιλημμέλητος φρονή.

Da holocaustum eiusque sensu mystico. (S. G.)

δ. Ἀσκήσον δὲ πρὸς διαίτησιν * θύσασκε * τὰ νομοθετηθέντα, τὴν ἀρχὴν ποιηταμένους ἀπὸ τῆς ὀφείτης. Ἄρτι σιγὴ δὲ εἶται ἢ ὀλόκωσιον. „Κατὰ δὲ“ φησὶ (I. αντ. 1, 3 κα.), „πρῶτον μὲν τὸ ἱερὸν ἄσθρον, ἐκ τῶν πρὸς τὰς θύσασκε ἀριστερότητος ζώων ἐπιτελεσθέντων, μύσχος ἢ ἄμνος ἢ ἔριφος. Κατὰ δὲ ἀπονομήσιον ὁ προσέχων τὰς χεῖρας ἐπιτελεσθέντων τῇ τοῦ ἱερῶν πρᾶγματι. Καὶ μετὰ ταῦτα λαβὼν τις τῶν ἱερῶν καταθέσκει, καὶ φησὶ τὴν ἕσπερος ὑποσχῶν καὶ δεξιόσπερος τοῦ αἵματος ἐν κύκλῳ παρῶν τὸν βωμὸν ἐπιτελεσθέντων, καὶ τὸ ἱερὸν ἀποδοθέν τις ὀλόκληρον μέρος διατελεσθέντων, καὶ τὰς ἀποδοθέντων καὶ ποδῶν. Ἐπειδὴ αἵματι τὸ ἱερὸν πρὸς θεοῦ τοῦ βωμοῦ παραδίδόντων“ γὰρ ὄν καὶ ἐκ ἄλλοις πολλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἔν. Ταῦτα μὲν ἢ φησὶ πρὸς τὰς πρᾶγματι. Μηδὲν δὲ καὶ τοῦ ἕσπερος ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῶν λόγων ἔχων τὸν διὰ τῶν ἀπὸ τῶν. Σὺν τῶν δὲ εἶται τὰ λογθέντων φησὶ ἀπὸ τῶν καὶ ἀπὸ τῶν. Ἀπὸ τῶν δὲ εἶται τὸ ὀλόκωσιον ἱερῶν, ἐπὶ τῶν δὲ τῶν ἀπὸ τῶν καὶ ἡγεμονικώσπερος καὶ τελειώσπερος καὶ

συγγενέστερον αἰτίῳ δραστικῷ· τὸ γὰρ θῆλυ ἀτελές, ὑπήκοον, ἐν τῷ πάσχειν μᾶλλον ἢ ποιεῖν ἐξεταζόμενον. Δυσὸν δὲ ὄντων ἐξ ὧν ἡ ἡμετέρα ψυχὴ συνέστη, λογικοῦ τε καὶ ἀλόγου, τὸ μὲν λογικὸν τῆς ἀφύετος γενεᾶς ἐστὶν ὅπερ νοῦς καὶ λογισμὸς κεκλήρωται, τὸ δὲ ἄλογον τῆς πρὸς γυναικῶν ὅπερ ἔλαχεν αἰσθησις. Νοῦς δὲ αἰσθήσεως, ὡς ἀνὴρ γυναικός, καθ' ὅλον γένος ἀμείνων, ὅς ἄμωμος ὢν καὶ καθαρθεὶς καθάρσει, ταῖς ἀρεταῖς τελείαις, αὐτός ἐστιν ἡ εὐαγεστάτη θυσία καὶ ὅλη δι' ὅλων εὐάρεστος θεῷ. Τὰς δὲ ἐπιτιθεμένας τῇ τοῦ ζώου κεφαλῇ χειρᾶς δειγμα σαφέστατον εἶναι συμβέβηκε πράξεων ἀνυπαίτιων καὶ βίου μηδὲν ἐπιφερομένου τῶν εἰς κατηγορίαν, ἀλλὰ τοῖς τῆς φύσεως νόμοις καὶ θεσμοῖς συνάδοντος. Βούλεται γὰρ τοῦ θύοντος πρῶτον μὲν τὸν νοῦν ὠσιῶσθαι γνώμας ἀγαθαῖς καὶ συμφερούσαις ἐνασκούμενον, ἔπειτα δὲ τὸν βίον ἐξ ἀρίστων συνεστάναι πράξεων, ὡς ἅμα τῇ τῶν χειρῶν ἐπιθέσει δύνασθαι τινα παρῆρησιασάμενον ἐκ καθαρῶ τοῦ συνειδότης τοιαῦτα εἰπεῖν· Αἱ χεῖρες αὐταὶ οὔτε δῶρον ἐπ' ἀδίκους ἔλαβον οὔτε τὰς ἐξ ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας διανομάς, οὔθ' αἵματος [*] ἀθώου προσήψαντο, οὐ πήρωσιν, οὐκ ὕβριν, οὐ τραῦμα, οὐ βίαν ἐξεργάσαντο, οὐκ ἄλλω τὸ παράπαν οὐδενὶ τῶν κατηγορίαν ἢ ψόγον ἐχόντων ὑπηρέτησαν, ἀλλ' ὑποδιάκονοι πάντων ἐγένοντο καλῶν καὶ συμφερόντων, ἅπερ τῇ σοφίᾳ καὶ νόμοις καὶ καλοῖς καὶ νομίμοις ἀνδράσι τετίμηται.

6. Τὸ δὲ αἷμα κύκλῳ προσχεῖται τῷ βωμῷ, διότι κύκλος σχημάτων τελειότατον, καὶ ὑπὲρ τοῦ μέρους οὐδὲν ἔρημον καὶ κενὸν ἀπολειφθῆναι ψυχικῆς σπονδῆς· ψυχῆς γὰρ κυρίως εἰπεῖν ἐστὶ σπονδὴ τὸ αἷμα. Συμβολι-

κῶς οὖν ἀναδιδάσκει τὴν διάνοιαν ὅλην δι' ὅλων ἐν κύκλῳ χορεύουσιν ἐν πάσαις ἰδέαις λόγων καὶ βουλευμάτων καὶ ἔργων ἐπιδείκνυσθαι τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἀρέσκειαν. Ἀποπλύνεσθαι δὲ κοιλίαν καὶ πόδας διεύρηται, πᾶν συμβολικῶς. Διὰ μὲν γὰρ τῆς κοιλίας αἰνίττεται, ὡς τὴν ἐπιθυμίαν ἀπονίπτεσθαι συμφέρον, κηλίδων καὶ μiasμάτων καὶ μέθης καὶ παροινίας μεστήν, κακὸν βλαβερώτατον ἐπὶ λήμῃ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων συγκροτούμενόν τε καὶ συνασκούμενον· διὰ δὲ τοῦ τοῦς πόδας ἀπολούεσθαι τὸ μηκίτι βῆναι ἐπὶ γῆς, ἀλλ' αἰθεροβατεῖν. Ἡ γὰρ τοῦ φιλοθεοῦ ψυχὴ πρὸς ἀλήθειαν ἀπὸ γῆς ἄνω πρὸς οὐρανὸν πηδῆ καὶ πτερωθῆσα μεταωροραεῖ συντάττεσθαι γλιχομένη καὶ συγχορεύειν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ τῇ τῶν ἄλλων ἀστέρων ἱερωτάτῃ καὶ παναρμονίῳ στρατιᾷ, ταξιαρχοῦντος καὶ ἡγεμονεύοντος τοῦ θεοῦ, τοῦ τὴν ἀναιταγόνιστον καὶ ἀναφαίρετον βασιλείαν ἔχοντος, δι' ἧς ἐνδίκως ἕκαστα προτανεύεται. Ἡ δὲ εἰς μέλη τοῦ ζώου διανομὴ δηλοῖ, ἥτοι ὡς ἐν τὰ πάντα, ἢ ὅτι ἐξ ἑνὸς τε καὶ εἰς ἓν, ὅπερ οἱ μὲν κόρον καὶ χρησιμοσύνην ἐκάλεσαν, οἱ δὲ ἐκπύρωσιν καὶ διακόσμησιν· ἐκπύρωσιν μὲν κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ δυναστείαν τῶν ἄλλων επικρατήσαντος, διακόσμησιν δὲ κατὰ τὴν τῶν τοιτάρων στοιχείων ἰσονομίαν ἢ ἀντιδιδόασιν ἀλλήλοις. Ἐμοὶ δὲ ἐνδυβολώτερον σκοπομένην δοκεῖ τοῦτο δηλοῦσθαι. Ἡ τιμῶσα ψυχὴ τὸ ὄν δι' αὐτὸ τὸ ὄν ὀφείλει μὴ ἀλόγως μηδ' ἀνεπιστημόως, ἀλλὰ καὶ σὺν ἐπιστήμῃ καὶ λόγῳ τιμᾶν. Ὁ δὲ περὶ αὐτοῦ λόγος τομὴν ἐπιδέχεται καὶ διαίρεσιν καθ' ἕκαστην τῶν θεῶν δυνάμεων καὶ ἰσχυρῶν· ὁ γὰρ θεὸς ἀγαθὸς τε ἐστὶ καὶ ποιητὴς καὶ γενέτης τῶν ὅλων καὶ προνοητικὸς ὧν ἐγέννησε, ποιητὴς τε καὶ ἐνεργετής μακαριώ-

τατος καὶ πάσης εὐδαιμονίας ἀνάπλεως, ὧν ἕκαστον καὶ καθ' αὐτὸ ἰδίᾳ σεμνὸν καὶ ἐπαινετὸν καὶ μετὰ τῶν ὁμογενῶν ἐξεταζόμενον. Ἔχει δὲ καὶ τὰ ἄλλα ταύτη. Ὅταν [*] βουλευθῆς σῆ διανοίᾳ εὐχαριστῆσαι τῷ θεῷ περὶ γενέσεως κόσμου, καὶ περὶ τοῦ ὅλου ποιοῦ τὴν εὐχαριστίαν καὶ περὶ τῶν ὀλοσχερῶν αὐτοῦ μερῶν ὡς ἂν ζώου τελειοτάτου μελῶν, οἷον οὐρανοῦ λέγω καὶ ἡλίου καὶ σελήνης, πλανητῶν καὶ ἀπλανῶν ἀστέρων, εἶτα γῆς καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς ζώων καὶ φυτῶν, εἶτα πελαγῶν καὶ ποταμῶν ἀνθιγνῶν τε καὶ χειμάρδων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς, ἔπειτα ἀέρος καὶ τῶν κατ' αὐτὸν μεταβολῶν· χειμῶν γὰρ καὶ θέρους ἕαρ τε καὶ μετόπωρον, αἱ ἐτήσιοι καὶ βιωφελίσταται ὥραι, παθήματα ἀέρος γέγονασιν ἐπὶ σωτηρία τῶν μετὰ σελήνην τρεπομένων. Καὶ ἂν ἄρα ποτε περὶ ἀνθρώπων εὐχαριστῆς, μὴ μόνον περὶ τοῦ γένους, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰδῶν καὶ ἀναγκαιοτάτων μερῶν εὐχαρίσται. ἀνδρῶν, γυναικῶν, Ἑλλήνων, βαρβάρων, τῶν ἐν ἡπείροις, τῶν τὰς νήσους εἰληχότων. Καὶ ἂν περὶ ἐνὸς ἀνδρός, τέμε τῷ λόγῳ τὴν εὐχαριστίαν, μὴ εἰς τὰ λεπτότατα μέχρι τῶν ἐσχάτων, ἀλλὰ εἰς τὰ συνεκτικώτατα, σῶμα καὶ ψυχὴν τὸ πρῶτον ἐξ ὧν συνέστηκεν, εἶτα εἰς λόγον καὶ νοῦν καὶ αἴσθησιν. Οὐ γὰρ ἂν γένοιτο ἀναξία θεοῦ ἀκοῆς καὶ ὑπὲρ ἑκάστου τούτων εὐχαριστία καθ' αὐτήν.

De sacrificio pro salute. (7 - 9.)

7. Ἀπόχρη τοσαῦτα περὶ τῆς θυσίας τῆς ὀλοκαύτου λελέχθαι. Τὴν δὲ τοῦ σωτηρίου λεγομένην ἐξῆς ἐπισκεπτέον. Ἐπὶ ταύτης γὰρ ἀδιαφορεῖ, ἕαν τε ἄρῃεν ἢ τὸ ἱερεῖον, ἕαν τε καὶ θῆλυ. Σφαγέντος δὲ τρία ταῦτα ὑπεξαιρεῖται τῷ βωμῷ, τὸ στέαρ, καὶ λοβὸς ἥπατος,

καὶ νεφροὶ δύο. Τὰ δὲ ἄλλα τῷ καταλύσαντι ἀνοχλα.
 Αἰὰ τί δὲ τὰ μέρη ταῦτα τῶν ἐντοσθίων καθιεροῦνται,
 ματὰ ἀκριβοῦς ἐπισκοπέον, ἐκείνο μὴ παρελθόντος.
 Διαλογιζόμενος ἐν ἐμαυτῷ πολλῶκι καὶ ταῦτα διαφρονώ-
 μενος ἐπηρόρησα, τί δή ποτε λοβὸν μὲν ἥπατος καὶ νε-
 φροῦς καὶ στέαρ ἀπορχῶς τῶν καταλυομένων ζώων ὑπε-
 ρβάλλοιτο ὁ νόμος, οὗτα δὲ καρδίαν οὗτα ἐγκέφαλον, τοῦ
 ἡγεμονικοῦ τῷ ἐτέρῳ ταύτων ἐνδυνατωμένον. Τὸ δὲ
 αὐτὸ νομίζω καὶ ἄλλους οὐκ ὀλίγους τῶν διανοητῶν μᾶλλον
 ἢ ὀρθοαίμοις ταῖς ἰσοῦς ἐντυγχανόντων γροισαῖς ἐπιζη-
 τήσαιν. Ἐάν μὲν οὖν ἐπισκοφόμενοι πιθανοτέρην αἰ-
 τίαν εὐφροσιν, θαυτοὺς τε καὶ ἡμῶς ἀφοκλήσασιν· οἱ δὲ
 μή, τὴν ἐπινοηθῆσαν ὑφ' ἡμῶν ἐπικρινάτωσαν, οἱ δόκι-
 μος. Ἔστι δὲ ἧδε. Τὸ ἡγεμονικὸν μόνον τῶν ἐν ἡμῖν
 ἀφροσύνην καὶ ἀδικίαν καὶ δουλίαν καὶ τὴν ἄλλαν κακίαν
 δέχεται τε καὶ χοιρεῖ· ταύτων δὲ οὐκ ἐστὶν τὸ ἔτιον τῶν
 λογόντων ἐστίν, [*] ἐγκέφαλος ἢ καρδία. Ἐδικαίωσαν
 αὖν ὁ ἰσῶς λόγος, τῷ τοῦ Θεοῦ βωμῷ, δι' αὐτῶν πάντων
 ἁμαρτημάτων καὶ ποσανομημάτων ὑπαλάσας γίνονται
 καὶ πανταλοῖς ἀφῆσαι, μὴ προσφέρων ἀγγαῖον, ἐν ἧ ποτα
 φωκίνας ὁ νοῦς ἐπὶ τὴν ἀδικίαν καὶ ἀσεβείαν ἀναθλίαν
 ἐχώρησαν, ἐκτραπόμενος τῆς ἐπ' ἄφροσιν καὶ καλοκῶγα-
 θλίαν ἀγῶνας ὁδοῦ· κῆθος γὰρ τὴν θουλίαν μὴ λήθην
 ἁμαρτημάτων, ἀλλ' ὑπόμνησιν αὐτῶν κατασκαυάξωιν.
 Τοῦτ' αἰτιον εἶναι μοι δοκοῖ τοῦ μηδέτερον τῶν ἡγεμο-
 νίαν ἐχόντων, ἐγκέφαλον ἢ καρδίαν, προσφέρουθαι. Ἄ
 δὲ δεικνύται, λόγον ἔχει προσήκοντα· τὸ μὲν αἶμα, ὅτι
 καὶ πύσιτον καὶ τῶν ἀπλόχων φιλαικίτητον, ἐπιμα-
 τίσχει γὰρ αὐτὸ καὶ πύσιον καὶ τῇ πυλακότητι τῆς ἐπα-
 γῆς ὠφέλει· οἱ δὲ νεφροὶ διὰ τοῦς παρωσιτίας καὶ τὰ

γβνηητικά, οἷς παροικουῦντες ἀγαθῶν τρόπον γβιτόνων
 βοηθοῦσι καὶ συμπράττουσιν, ὅπως ὁ τῆς φύσεως σπό-
 ρος εὐοδῆ μηδενὸς τῶν πλησίον ἐμποδίζοντος. Αὐτοὶ
 μὲν γὰρ αἰμοειδεῖς εἰσι δεξαμεναί, οἷς ἢ τῶν περιτω-
 μάτων ὑγρὰ κάθαρσις ἀποκρίνεται· οἱ δὲ παρασιτάται
 πλησίον, δι' ὧν ἄρδεται ὁ σπόρος. Λοβὸς δὲ ἥπατος
 τοῦ κυριωτάτου τῶν σπλάγγων ἐστὶν ἀπαρχή, δι' οὗ τὴν
 τροφήν ἐξαιματοῦσθαι συμβέβηκε καὶ ἐπωχθευμένην τῇ
 καρδίᾳ φέρεσθαι διὰ φλεβῶν εἰς τὴν τοῦ ὅλου σώματος
 διαμοιήν. Στόμαχος μὲν γὰρ παρακείμενος τῇ κατα-
 πόσει τὴν ὑπὸ τῶν ὀδόντων τμηθεῖσαν πρότερον καὶ
 λειανθεῖσαν αὐθις τροφήν ὑποδέχεται καὶ προκατεργά-
 ζεται· κοιλία δὲ παρὰ στομάχου λαμβάνουσα τὴν δευ-
 τέραν ὑπερβολὴν ἀποτελεῖ πρὸς ἣν ὑπὸ φύσεως ἐτάχθη,
 χύλωσιν ἀπεργαζομένη τῆς τροφῆς· αὐλοὶ δὲ δύο τῆς
 κοιλίας σιωληνοειδεῖς ἐκπεφύκασιν εἰς ἥπαρ, ἐπανιλοῦν-
 τες ταῖς διαπεφυκνίαις ἐν αὐτῷ δεξαμεναῖς. Ἐχει δὲ
 διττὴν δύναμιν ἥπαρ, διακριτικὴν τε καὶ προσεξαιμάτω-
 σιν. Ἡ μὲν οὖν διακριτικὴ πᾶν ὅσον ἰτέραμον καὶ
 δυσκατέργαστον εἰς τὸ παρακείμενον χολῆς ἀγγεῖον ἀπο-
 κρῖνει· ἡ δὲ ἑτέρα τὸ καθαρὸν καὶ διηθημένον τῷ περι-
 αὐτὴν φλογμῷ τρέπει μὲν εἰς αἷμα ζωτικιώτατον, ἀνα-
 θλίβει δὲ εἰς καρδίαν, ἀφ' ἧς ὡς ἐλέχθη ταῖς φλεβῶν ἐπο-
 χθευόμενον διὰ παντός εἰλεῖται τοῦ σώματος, γινόμενον
 αὐτῷ τροφή. Προςθετέον δὲ καὶ ἐκεῖνο τοῖς βίρημένοις,
 ὅτι τὴν τοῦ ἥπατος φύσιν, μετέωρόν τε καὶ λειοτάτην
 οὔσαν, καὶ διὰ λειότητα φανοτάτου κατόπτρου λόγον
 ἔχειν συμβέβηκεν, ἵνα, ἐπειδὴ τῶν ἡμερινῶν φροντίδων
 ἀναχωρήσας ὁ νοῦς, ὑπὸ μὲν παρεμμένου τοῦ σώματος,
 μηδεμιᾶς δὲ τῶν αἰσθήσεων [*] ἰσταμένης ἐμποδῶν, ἀνα-

καὶ τὸν αὐτὸν ἄρξεται καὶ τὰ νοήματα καθαρῶς ἐφ'
ἐπιστῶ σκοπεῖν, οὐα εἰς χίμαιρας ὑποβλέπων τὸ ἦμαρ,
ἔκαστα εὐλαχρινῶς καταθεῖται τῶν νοητῶν, καὶ περιβλε-
πόμενος ἐν χάριτι τὰ εἰδωλα, μὴ τι πρόσθεν αἰσχος,
ἵνα τὸ μὲν φύγη, τὸ δὲ ἐναντιὸν ἔσται, καὶ πόσις ταῖς
φαντασίαις ἐπιφαινήσῃ, προσηκείει δὲ τῶν ὑπερῶν
τὰ μέλλοντα.

κ. Ἀλλὰ δὲ μόνως ἡμέρας ἐπιπέσει (1. πεν. 19, 6)
τὴν χάριν τῆς τοῦ σωτηρίου δωρεῆς ποιεῖσθαι, μηδὲν
εἰς τὴν τρίτην ἀπολείποντας, πῶλλον χάριν. Ἐνός μὲν,
ὅτι τὰ τῆς ἁγίας τριπλῆς πύλαι χάριτος δεῖ προσεβλε-
πεῖν, σπουδῆν ποιησάμενος, ὥς μὴ μεταβῆται μέλει χρο-
νίου, ἀφ᾽ οὗ δὲ ἐάντων ἐστὶν αἰτία ἢ φάσις, καὶ ἂν ἡδύσμων
προσηκείη. Ἐλέγουν δὲ, ὅτι τὰς δωρεὰς ὑπομνήσαντες
εἶναι προσέειπε καὶ πῶς εἰς μέτρον προσηκείη τοῖς δεο-
μένοις. Ἐπεὶ γὰρ ἴσκει τοῦ τελευτήτος, ἵνα ἂν ἔλθῃται
τὸ ἁγίον, ὅς ἐπιπέσει, καὶ ἀπόδοστος ἔστω σωτηρίῳ ἰστέ-
φον τοῦ βασιλεῦς καὶ ἡμετέρας τῆς σωτηρίας τῶν τῆν
δωρεῶν ἐπιπέσαντων, ὡς προσηκείει μὴ νομῆσαν ἐπιπέσαν
ἐπιπέσαντες γὰρ ἐπιπέσαν, ἐπιπέσαν, ἐπιπέσαντες. ὁ δὲ ἐπιπέ-
σαντες ἐπιπέσαν, ὡς ἐπιπέσαντες ἐπιπέσαν καὶ τῆν προσηκείη, ἡν
ἐπιπέσαν ὑπομνήσαντες, ἀποδοῦναι καὶ ὑπερέδωκεν ἡμετέρας
ἀποδοῦναι, ὡς ἐπιπέσαντες, "προσηκείη". Ἐ-
πιπέσαντες δὲ, ὅτι τῆν τοῦ σωτηρίου δωρεῆς ἰστέφον ἡμετέρας
ἐπιπέσαντες προσηκείη, ἡν τῆν καὶ ἡμετέρας, ἡν
ἐπιπέσαντες μὲν ἡμετέρας ἰστέφοντες εἰς ἐπιπέσαν τῶν ἀφ᾽ οὗ
ἡμετέρας γὰρ ὑπομνήσαντες χάριτος ὑπομνήσαντες τοῖς προσηκείη
ἀποδοῦναι τῶν ἐν ἡμῖν, ὡς τῆν μὲν προσηκείη ἰστέφοντες
ἡμετέρας τῆν προσηκείη τῆν ἰστέφοντες, τῆν δὲ
ἰστέφοντες τῆς κατὰ τὸ οἶμα ἡμετέρας. Ἐπεὶ δὲ τῆν

οὐδέν ἦν ὃ κυρίως πέφυκε σωτηρίαν ἐνδέχασθαι, τὴν εἰς τρίτην ἡμέραν χρῆσιν ἀνά κράτος ἀπηγόρευσε, προστάξας, εἰ καὶ τύχοι τι κατ' ἄγνοιαν ἢ λήθην ἀπολειφθέν, εὐθύς ἀναλίσκεσθαι πυρὶ. Τὸν δὲ γευσάμενον αὐτὸ μόνον ἔνοχον ἀποφαίνει, λέγων αὐτῷ· „Τέθνηκέναι νομίζων, ὧ καταγέλαστε, οὐ τέθνηκας. Οὐ προσηκάμην ἀθύτων, ἀνιέρων, βεβήλων, ἀκαθάρτων, ὧν ἤψηκας κρεῶν, ὧ γατρίμαργε, θυσιῶν οὐδ' ὄναρ ἐψησθημένος.“ (Lev. 19, 7.)

(Sacrificium in gratiarum actionem.)

9. Τῆς δὲ τοῦ σωτηρίου θυσίας ἐν εἴδει περιλαμβάνεται ἡ λεγομένη τῆς αἰνήσεως, ἣτις λόγον ἔχει τοιόνδε (Lev. 7, 11 ss.). Ὁ μηδενὶ τὸ παράπαν ἀβουλήτῳ περιπεσῶν, μήτε κατὰ σῶμα, μήτε κατὰ τὰ ἐκτός, ἀλλ' ἀπολέμῳ καὶ εἰρηναίῳ βίῳ χρώμενος ἐν εὐπαθείαις τε καὶ εὐτυχίαις ἐξεταζόμενος, ἀπήμων καὶ ἄπταιστος ὧν καὶ τὸ μακρὸν τοῦ βίου πέλαγος εὐθύνων ἐν εὐδία καὶ γαλήνῃ πραγμάτων, ἐπιπνεούσης αἰεὶ κατ' οἰάκων εὐπραγίας, [*] ἀναγκαίως ὀφείλει τὸν κυβερνήτην θεόν, καὶ ἄνοσον μὲν σωτηρίαν, ἀζημίους δὲ ὠφελείας καὶ συνόλως ἀμιγῆ κακῶν τὰ ἀγαθὰ δωρούμενον, ὕμνοις τε καὶ εὐδαιμονισμοῖς τε καὶ εὐχαῖς θυσίαις τε καὶ ταῖς ἄλλαις εὐχαριστίαις εὐαγῶς ἀμείβεσθαι, ἃ δὴ πάντ' ἀθρόα συλλήβδην ἐν ὄνομα τὸ αἰνήσεως ἔλαχε. Ταύτην τὴν θυσίαν οὐχ ὥσπερ τὴν προτέραν τοῦ σωτηρίου θυσίαν ἡμέραις ἀναλίσκεσθαι προστάττει (Lev. 7, 15), μιᾶ δὲ αὐτὸ μόνον, ἵνα οἱ ἐπιτυχόντες ἐτοιμῶν καὶ προχείρων εὐεργεσιῶν ἐτοιμὴν καὶ ἀνυπέροχτον ποιῶνται τὴν μετάδοσιν.

De sacrificio pro peccato. Varia discrimina. (10-12.)

10. Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον. Τὴν δὲ τρίτην ἐξῆς ἐπισκεπτέον, ἣ καλεῖται περὶ ἁμαρτίας. Αὕτη τέμνεται πολλαχῆ καὶ ἐν τοῖς προσώποις καὶ ἐν τοῖς τῶν ἱεραίων εἶδεσι· προσώποις μὲν ἀρχιερέως καὶ τοῦ συμπαντος ἔθνους, καὶ ἄρχοντος ἐν μέρει, καὶ ἰδιώτου· ἱερείοις δὲ μόσχου καὶ χιμάρου καὶ χιμαίρας ἢ ἀμνάδος. Διακρίνεται δὲ, καὶ μάλιστα ἦν ἀναγκαῖον διακεκρίσθαι, τὰ θ' ἐκούσια καὶ ἀκούσια, τὰς τροπὰς λαμβανόντων πρὸς τὸ βέλτιον τῶν δοξάντων ἁμαρτεῖν καὶ κακιζόντων μὲν αὐτοὺς ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησαν, μεθορροζόντων δὲ πρὸς ζωὴν ἀνυπαίτιον. Τὰ μὲν οὖν τοῦ ἀρχιερέως ἁμαρτήματα καὶ τοῦ ἔθνους ἰσοτίμῃ καθαίρεται ζῶν· μόσχον γὰρ ἀνάγεσθαι περὶ ἐκατέρων προστέτακται. Τὰ δὲ τοῦ ἄρχοντος ἐλάττωι μὲν, ἀρῆνι δὲ καὶ τούτῳ· χίμαρος γὰρ ἐστὶ τὸ ἱερεῖον. Τὰ δὲ τοῦ ἰδιώτου καταδυστέρῳ τοῦ εἶδους· θῆλυ γάρ, οὐκ ἀρῆν χίμαιρα καταθύεται. Ἔδει γὰρ ἰδιώτου μὲν ἄρχοντα πλέον φέρεσθαι καὶ ἐν ταῖς ἱερουργίαις· ἄρχοντος δὲ τὸ ἔθνος, ἐπεὶ τὸ ὅλον τοῦ μέρους ἀεὶ κρεῖττον εἶναι δεῖ. Τὸν δὲ ἀρχιερέα τῷ ἔθνει τῆς αὐτῆς ἠξιῶσθαι *προνομίας* ἐν τῷ καθαίρεσθαι καὶ παρὰ τῆς ἰλεω τοῦ θεοῦ δυνάμει ἀμνηστῆσαν ἀδικημάτων αἰτεῖσθαι. Τὸ δὲ ἰσότημον οὐ δι' αὐτόν, ὡς ἔοικε, καρποῦται μᾶλλον ἢ διότι τοῦ ἔθνους ὑπηρέτης ἐστὶ, τὰς κοινὰς ὑπὲρ ἀπάντων ποιούμενος εὐχαριστίας ἐν ταῖς ἱερωτάταις εὐχαῖς καὶ ταῖς εὐαγγελιστάταις θυσίαις. Σμυρὴ δὲ καὶ θαυμασία καὶ ἡ περὶ ταῦτα διάταξις. „Ἐάν,“ φησὶν (Lev. 4, 3), „ὁ ἀρχιερεὺς ἕκων ἁμάρτη,“ καὶ προστίθῃσιν· „ὥστε τὸν λαόν

ἁμαρτεῖν,“ μόνον οὐκ ἄντικρος ἀναδιδάσκων, ὅτι ὁ πρὸς ἀλήθειαν ἀρχιερεὺς, καὶ μὴ ψευδώνυμος, ἀμέτοχος ἁμαρτημάτων ἐστίν. Εἰ δὲ ὀλισθήσῃ ποτέ, πείσεται τοῦτο οὐ δι' αὐτόν, ἀλλὰ διὰ κοινὸν τοῦ ἔθνους σφάλμα· τὸ δὲ σφάλμα οὐκ ἀνίατον, ἀλλὰ ῥαδίως τὴν θεραπείαν δεχόμενοι. Ὅταν οὖν σφαγιασθῇ ὁ μόσχος, κελεύει (ib. v. 6) τοῦ αἵματος ἐπιρῥαίνειν ἐπτάκις τῷ δακτύλῳ ἀντικρὸν τοῦ πρὸς τοῖς ἀδύτοις καταπετάσματος, ἐσωτέρῳ τοῦ προτέρου, καθ' ὃν τόπον ἴδρυνται τὰ ἱερώτατα σκεύη, καὶ ἔπειτα τοῦ [*] θυσιαστηρίου τέτταρα κέρατα — τετράγωνον γὰρ ἐστὶ — χρίειν καὶ ἀλείφειν, τὸ δὲ ἄλλο αἶμα προσχεῖν παρὰ τῆ βάσει τοῦ ἐν ὑπαίθρῳ βωμοῦ. Ἐφ' ὃν ἀναφέρειν τρία διεύρηται· στέαρ, καὶ λοβὸν ἥπατος, καὶ διττοὺς νεφρούς, κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ σωτηρίου διάταξιν. Δορᾶν δὲ καὶ κρέα καὶ σύμπαν ἀπὸ κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν τὸ ἄλλο σῶμα τοῦ μόσχου μετὰ τῶν ἐντοσθίων προσφέρειν ἔξω καὶ κατακαίειν ἐν χωρίῳ καθάρῳ, ἔνθα τὴν ἱερὰν τέφραν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ ἐκκομίζεσθαι συμβέβηκε. Τὰ δὲ αὐτὰ νομοθετεῖ καὶ περὶ παντὸς τοῦ ἔθνους ἁμαρτόντος. Εἰ δὲ τις ἄρχων πλημμελήσειεν, χιμάρῳ ποιεῖται τὴν κάθαρσιν (Lev. 4, 22), ὡς εἶπον· ἐὰν δὲ ἰδιώτης, χιμαῖρα ἢ ἀμνάδι. Τῷ μὲν γὰρ ἀρῶεν, τῷ δὲ ἰδιώτῃ θῆλυ ζῶον ἀπένειμε, τὰ ἄλλα διαταξάμενος ἐπ' ἀμφοῖν ὅμοια, χρίσαι τὰ κέρατα τοῦ ἐν ὑπαίθρῳ βωμοῦ τῷ αἵματι, στέαρ καὶ λοβὸν ἥπατος καὶ διττοὺς νεφρούς ἀνενεγκεῖν, τὰ δὲ ἄλλα τοῖς ἱερεῦσι παρασχεῖν ἐδωδὴν.

11. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἁμαρτημάτων τὰ μὲν εἰς ἀνθρώπους, τὰ δὲ εἰς ἱερά καὶ ἅγια δρᾶται, περὶ μὲν τῶν εἰς ἀνθρώπους γινομένων ἀκουσίως διελλεκται, τὴν δὲ ἐπὶ

τοῖς ἱεροῖς κάθαρσιν ἰλάσκεσθαι κριῶ νομοθετεῖ, πρότερον ἀποτίσαντας ἐκεῖνο περὶ ὃ γέγονεν ἢ πλημμέλεια, τὸ πέμπτον προσεπιθέοντας τῆς ἀξίας τιμῆς. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια νομοθετήσας ἐπὶ τοῖς ἀκούσιοις καὶ περὶ τῶν ἐκούσιων ἐξῆς διατάσσεται. „Ἐάν τις,“ φησὶ (Lev. 5, 20 [6, 4] κκ.), „ψεύσῃται περὶ κοινωνίας ἢ περὶ παρακαταθήκης ἢ ἀρπαγῆς ἢ εὐρέσεως ὧν ἀπώλεσεν ἕτερος, καὶ ὑπονοηθεὶς ὄρκον προταθέντος ὁμώσει, καὶ δόξας ἐκπεφευγῆναι τὸν ἀπὸ τῶν κατηγορῶν ἔλεγχον αὐτὸς ἑαυτοῦ γένηται κατήγορος, ἔνδον ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἐλεγχθεὶς, καὶ κακίση μὲν αὐτὸν ὧν ἠρνήσατο καὶ ἐπιώρκησεν, ὁμολογῶν δὲ ἄντικρυς τὸ πραχθέν ἀδίκημα συγγνώμην αἰτῆται, κελεύει τῷ τοιούτῳ παρέχειν ἀμνηστίαν, ἐπαληθεύοντι τὴν μετάνοιαν οὐχ ὑποσχέσει ἀλλ' ἔργοις, ἀποδόσει τῆς παρακαταθήκης καὶ ὧν ἤρπασεν ἢ εὐρεν ἢ συνόλως ἐσφρατερίσατο τοῦ πλησίον, προσαποτίσας καὶ τὸ ἐπίπεμπτον εἰς παρηγορίαν τοῦ πλημμεληθέντος.“ Ὅταν δὲ ἰλεώσῃται τὸν ἠδίκημένον πρότερον, „Ἴτω,“ φησὶ, „μβτιὰ ταῦτα καὶ εἰς τὸ ἱερόν αἰτησόμενος ἄφεσιν ὧν ἐξήμαρτεν, ἐπαιγόμενος παράκλητον οὐ μεμπτόν τὸν κατὰ ψυχὴν ἔλεγχον, ὡς ἀνιάτου συμφορᾶς αὐτὸν ἐξήρυσσάτο, τὴν θανατῶσαν νόσον ἀνεῖς καὶ πρὸς ὑγείαν παντελῶς μεταβαλὼν.“ Κριὸν δὲ ἄγειν κελεύει, καὶ τοῦτο διεύρηται σφάγιον, καθὼς [*] καὶ τῷ πρὸς τὰ ἅγια πλημμελήσονται· τὸ γὰρ ἐν τοῖς ἁγίοις ἀκούσιον ἁμάρτημα ἰσότημον ἀπέφηνε τῷ περὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐκούσιῳ, εἰ μὴ ἄρα καὶ τοῦτ' ἔστιν ἅγιον, ἐπειδὴ προσγέγονεν ὄρκος, ὃν οὐκ ἐφ' ὑγιεῖ γινόμενον ἐπληρωθῆσατο τροπῇ τῇ πρὸς τὸ βέλτιον. Παρατηρητέον δὲ, ὅτι τὰ μὲν ἐπιφερόμενα τῷ βωμῷ ἐκ τοῦ περὶ ἁμαρτίας ἰσραὴλ ταυτὰ ἐστὶν ἅ

καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ σωτηρίου θυσίᾳ· λοβὸς ἥπατος καὶ στέαρ καὶ νεφροί. Τρόπον γάρ τινα καὶ ὁ μετανοῶν σώζεται, τὴν χαλεπωτέραν τῶν ἐν τῷ σώματι παθῶν νόσον ψυχῆς ἐκτροπέμενος. Τὰ δὲ ἄλλα μέρη τοῦ ζώου πρὸς ἐδώδην ἀπονέμεται διαφερόντως. Ἐν τρισὶ δὲ ἡ διαφορὰ· τόπων, χρόνων, τοῖς λαμβάνουσιν. Τόπος μὲν οὖν τὸ ἱερόν, χρόνος δὲ ἀντὶ δυοῖν ἡμερῶν μία, οἱ δὲ μεταλαμβάνοντες ἱερεῖς, ἀλλ' οὐχ ὧν ἐστὶν ἡ θυσία, καὶ ἱερέων ἄρσενες. Ἐξω μὲν οὖν οὐκ ἔξ τοῦ ἱεροῦ προφέρουσιν, βουλόμενος, εἴ τι τῷ μετανοοῦντι πρότερον ἡμάρτηται, μὴ περίφοιτον εἶναι βασκάνων καὶ φιλατεχθημόνων γνώμαις ἀγνώμοσι καὶ στόμασιν ἀχαλίνοις, ἐπ' ὀνειδίει καὶ διαβολαῖς ἐκδεχομένων, ἀλλ' ἐντὸς ὄρων ἱερῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ κάθαρσις γέγονεν εἶναι.

12. Τοῖς δὲ ἱερεῦσιν εὐωχεῖσθαι τὴν θυσίαν κελεύει, διὰ πολλά. Πρότερον μὲν, ἵνα τιμήσῃ τὸν τεθνηκότα· ἡ γὰρ τῶν ἐστιωμένων ἀξίωσις ἐπικοσμεῖ τοὺς ἐστιάτορας. Δεύτερον δέ, ἵνα βεβαιότερον πιστεύσωσιν, ὅτι οἷς ἁμαρτημάτων εἰσέρχεται μεταμέλεια, ἴλεων τὸν θεὸν ἔχουσιν· οὐ γὰρ ἂν τοὺς προσπόλους αὐτοῦ καὶ θεράποντας ἐπὶ μετουσίᾳ τῆς τοιαύτης τραπέζης ἐκάλεσεν, εἰ μὴ παντελῆς ἐγεγένητο ἀμνηστία. Τρίτον δέ, ὅτι λειτουργεῖν οὐδεὶ τῶν ἱερέων ἔξεστω, ὅς ἂν μὴ ὀλόκληρος ᾖ· καὶ γὰρ τῷ βραχυτάτῳ μώμῳ σκορακίζεται. Παρηγορεῖ δὲ * τοὺς * μηκέτι τὴν τῶν ἀδικημάτων ὁδὸν ἰόντας, ὡς ἱερατικοῦ γένους ἕνεκα προαιρέσεως καθαρᾶς μεταλαχόντας καὶ πρὸς ἱερέων ἰσοτιμίας ἐκτεμφθέντας. Ὅθεν καὶ μιᾷ ἡμέρᾳ τὸ περὶ ἁμαρτίας ἱερεῖον ἀναλίσσεται, ὡς δεόν ὑπερτίθεσθαι μὲν τὸ ἁμαρτῶσαι, μέλλοντας ἀεὶ πρὸς αὐτὸ καὶ βραδύνοντας, πρὸς δὲ τὸ κατ-

ορθοῦν ἐπεσπενσμένοι τάχει χρῆσθαι. Τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦ ἀρχιερέως ἢ τοῦ ἔθνους ἕνεκα πλημμελείας σφαγιαζόμενα πρὸς μὲν ἐδωδὴν οὐ σκευάζεται, κατακαίεται δὲ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τέφρας, ὡς ἐλέχθη. Κρείττων γὰρ οὐδεὶς ἀρχιερέως ἢ τοῦ ἔθνους ἐστίν, ὅς ἀμαρτησάντων γενήσεται παραιτητής. Εἰκότως οὖν ἀναλίσκεται τὰ κρέα πυρὶ, κατὰ μίμησιν τῶν ὀλοκαυτωμένων, ἐπὶ τιμῇ τῶν προσιόντων, οὐχ ὅτι πρὸς ἀξίωσιν αἱ ἱεραὶ γίνονται κρίσεις, ἀλλ' ὅτι τῶν τὰς ἀρετὰς μεγάλων καὶ ὡς ἀληθῶς ἁγίων τὰ ἀμαρτήματα τοιαῦτά ἐστιν ὡς ἐτέρων κατορθώματα νομίζεσθαι. Καθάπερ γὰρ ἡ βαθεῖα καὶ [*] ἀρετῶσα πεδιάς, καὶ ἂν ἀφορήσῃ ποτέ, τῆς λυπρόγεω φύσει καρπὸν φέρει πλείονα, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν σπουδαίων καὶ φιλοθέων συμβαίνει τὰς πρὸς καλοκάγαθίαν ἀφορίας ἀμείνους εἶναι ὧν ἐκ τύχης οἱ φαῦλοι κατορθοῦσι· γνώμη δὲ οὐδὲν ὑπαίτιον δραῖν ὑπομένουσι.

Votum magnum, sacrificiū tria priora genera in se coniungens. (13. 14.)

13. Ταῦτα διαταξάμενος περὶ ἐκάστης ἰδέας τῶν θυσιῶν ἐν μέρει, τῆς τε ὀλοκαυτοῦ καὶ σωτηρίου καὶ περὶ ἀμαρτίας, ἄλλην προσνομοθετεῖ κοινὴν τῶν τριῶν, ἵνα αὐτὰς ἀποδείξῃ φίλας καὶ συγγενεῖς οὔσας. Ἡ δὲ συναγωγὴ αὐτῶν εὐχὴ μεγάλη καλεῖται. Διὰ τί δὲ ταύτης ἔτιχε τῆς προσρήσεως, λυκτέον. Ὅταν ἀπάρξονται τινες ἀπὸ παντὸς μέρους κτήσεως, πυρούς, κριθάς, ἔλαιον, οἶνον, τὰ κάλλιστα τῶν ἀκροδρύων, ἔπιτα τῶν ζώων τὰ πρωτότοκα ἀρρένικα, τὰ μὲν ἐκ τῶν καθαρῶν ἀνιερώσαντες, τὰ δὲ ἐκ τῶν μὴ καθαρῶν κατ' ἀξίαν τιμησόμενοι, μηκέτι δὲ ἔχοντες ὕλας, ἐν αἷς διαθήσονται

τὴν εὐσεβείαν, αὐτοὺς ἀνατιθέασι καὶ καθιεροῦσιν, ἄλεκτον ἐπιδεικνύμενοι ὀσιότητα καὶ ὑπερβολὴν τινα γνώμης φιλοθέου. Διὸ καὶ μεγάλη προσηκόντως εὐχὴ (Num. 6, 2) καλεῖται· κτημάτων γὰρ τὸ μέγιστον αὐτός τις ἐστὶν αὐτῷ, οὗ παραχωρεῖ καὶ ἐξίσταται. Ποιησαμένοι δὲ τὴν εὐχὴν τάδε διαγορεύει. Πρῶτον μὲν ἄκρατον μὴ προσφέρεσθαι, μηδ' ὅσα ἐκ σταφυλῆς κατεργάζεται, μηδ' ἄλλο τι μέθυσμα πίνειν ἐπὶ καθαιρέσει λογισμῶν, νομίζοντα τὸν χρόνον ἐκείνον ἱερᾶσθαι· καὶ γὰρ τοῖς λειτουργοῖς τῶν ἱερέων δίψαν ἀκουμένοις ὕδατι τὰ περὶ μέθην ἀπειρήται. Δεύτερον δὲ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μὴ ἀποκείρεσθαι, σύμβολον ἐναργὲς τοῖς ὀρθῶσι παρέχοντας τοῦ μὴ παρακόπτειν τὸ νόμισμα τῆς εὐχῆς. Τρίτον δὲ τὸ σῶμα φυλάττειν καθαρὸν καὶ ἀμίαντον, ὡς μὴ γορευῶσιν ἐπεισιέναι τετελευτηκόσι μηδὲ ἀδελφοῖς, τὴν φησικὴν εὐνοίαν καὶ συμπάθειαν πρὸς τὰ οἰκεῖα καὶ φίλα νικώσης εὐσεβείας, ἣν αἰεὶ νικᾶν καλὸν ὁμοῦ καὶ συμφέρον.

14. Ἠκούσης δὲ τῆς προθεσμίας (Num. 6, 14) τρία ζῶα κλεῦει προσάγειν ἐπὶ λύσει τῆς εὐχῆς, ἄρνα καὶ ἀμνάδα καὶ κριόν, τὸν μὲν εἰς ὀλοκαύτωσιν, τὴν δὲ περὶ ἁμαρτίας, τὸν δὲ κριόν εἰς θυσίαν τοῦ σωτηρίου. Πᾶσι γὰρ τούτοις συμφέρεται πῶς ὁ εὐξάμενος· τῇ μὲν ὀλοκαύτῳ θυσίᾳ διὰ τὸ μὴ τῶν ἄλλων μόνων ἀπαρχῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ παραχωρεῖν τῷ σωτῆρι· τῇ δὲ περὶ ἁμαρτίας διὰ τὸ ἄνθρωπος εἶναι, καὶ ἂν γὰρ ὁ τέλειος ἢ γυννητός, οὐκ ἐκφεύγει τὸ ἁμαρτάνειν· τῇ δὲ τοῦ σωτηρίου, διότι τὸν σωτῆρα ὄντως θεὸν ἐπιγέγραπται τῆς σωτηρίας αἷτιον, ἀλλ' οὐκ ἰατρόν καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ δυνάμεις· οἱ [*] μὲν γὰρ ἐπίκηροι καὶ θνητοὶ μηδ' αὐ-

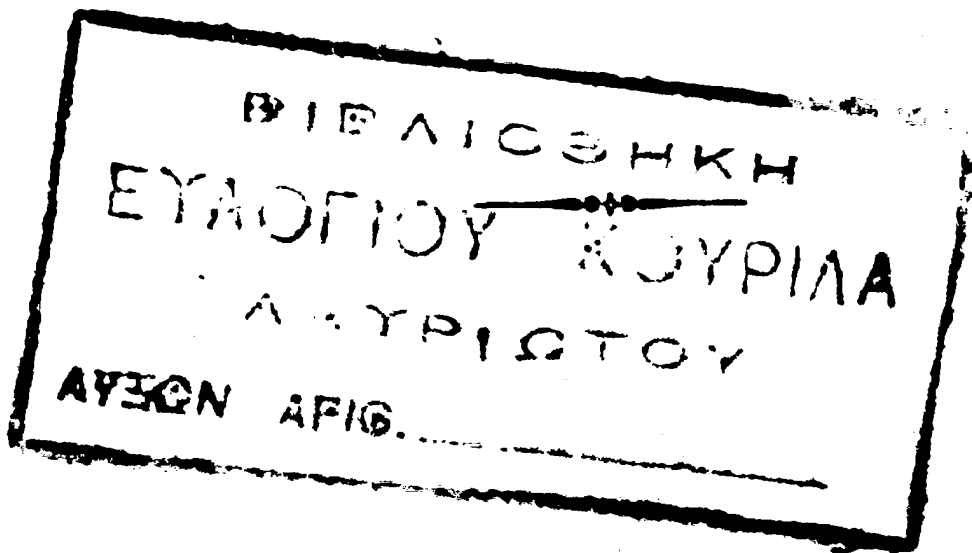
τοῖς ὑγείαν ἱκανοὶ παρισχυῖν, αἱ δὲ οὕτω πάντας οὐτ' ἀβὶ τοὺς αὐτοὺς ὠρελοῦσιν, ἀλλ' ἔστιν ὅτι καὶ μεγάλα βλάπτουσιν, ἐπειδὴ τὸ κῆρος βίερον ἀνήπεται, καὶ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν χρωμένων αὐταῖς. Ἐκπλήττει δὲ μὴ τὸ τῶν τριῶν ζώων προσαγομένων εἰς διαφορούσας θυσίας μηδὲν εἶναι ὑπερογενές, ἀλλὰ ταύτου γένους τὰ πάντα, κριὸν καὶ ἄρνα καὶ ἀρνάδα· βούλει γάρ, ὅπερ ἔην μικρῷ πρότερον, διὰ τούτου παραστῆσαι, ὅτι ἀδελφαὶ καὶ συγγενεῖς εἰσιν αἱ τρεῖς ἰδέαι τῶν θυσιῶν, τῷ καὶ τὸν μετανοοῦντα σώξασθαι, καὶ τὸν σωζόμενον ἐκ ηρωικῶν ἀφρώστημάτων μετανοῶν, καὶ δικάσθον σπινθῆν πρὸς ὀλόκληρον καὶ παντελεῆ διάθυσιν, ἧς ἡ ὀλόκαιτος θυσία σύμβολον. Ἐπιπὶ δὲ αὐτὸν *ἠΰξαιτο* προσαγαγεῖν, τὸν δὲ ἱερὸν βωμὸν οὐ θέμις αἵματι ἀνθρωπίνῳ μαινώσθαι, ἔδει δὲ τι πάντως μέρος ἱεροουργηθῆναι, ἐσπούδασθαι λαβεῖν, ὅπερ ἀφαιρεθὲν οὐτ' ἀλγηδόνας οὐτε λώβην ἀπεργάσεται. Τοῦ γὰρ κατὰ τὸ σῶμα φυσικοῦ καθάπερ δένδρου περιτιτὸς κλάδους τὰς τῆς κεφαλῆς τρίχας ὑπέκκει (Num. 6, 18) καὶ παρέδωκε πικρῆ, ἢ τὰ κρέα τῆς τοῦ σωτηρίου θυσίας ἔρπεται· προσηκόντως, ἵνα τι τοῦ ὑΰξαιμένου μέρος, ὃ μὴ ἐπιφέρειν ἔξωσι τῷ βωμῷ, θυσίας εἶδει γούν στυνακρηθῆ, γνωόμενον ὕλη φλογὸς ἱερῆς.

Sacerdotum sacrificia privata.

15. Ταῦτα μὲν κοινὰ τῶν ἄλλων. Ἔδει δὲ καὶ τοὺς ἱερεῖς ἀπαύξασθαι τι τῷ βωμῷ, μὴ νομισαντας ἡσυχίαν ἐνῆρσαι τὰς ὑπεροσίας καὶ λειτουργίας ἐφ' ὧν ἐτάχθησαν (Lev. 6, 13 [20]). Ἢ δὲ ἀπαρχὴ πρέ-

πούσα ἱερεῦσιν ἀπὶ οὐδενὸς τῶν ἐναίμων, ἀλλὰ ἀπὸ
 τοῦ καθαρωτάτου τῆς ἀνθρώπινης τροφῆς. Σεμίδα-
 λισ γὰρ ἡ ἐνδελεχῆς θυσία ἐστὶν αὐτῶν, μέτρου ἱεροῦ τὸ
 δέκατον καθ' ἑκάστην ἡμέραν, οὗ τὸ μὲν ἡμισυ πρωΐ-
 ας, τὸ δὲ ἡμισυ δείλης προσάγεται, τατηρισθὲν ἐν
 ἐλαίῳ μηδενὸς εἰς βρῶσιν ὑπολειφθέντος. Χρησμός
 γὰρ ἐστὶ, πάσας ἱερέως θυσίας ὀλοκάντους εἶναι καὶ
 μηδὲν αὐτῶν εἰς ἐδώδην ἀπονέμεσθαι. Εἰρηκότες οὖν,
 ὡς οἶόν τε ἦν, τὰ περὶ τῶν θυσιῶν, ἐξῆς καὶ περὶ τῶν
 θυόντων λέξομεν.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ ΚΟΥΡΙΑ

ΑΝΤΙΣΤΟΧΟΥ

ΑΥΣΤΡΙΑΝ ΔΡΑΜΕ.

ΠΕΡΙ

ΘΥΟΝΤΩΝ.

DE
ACRIFICANTIBUS
SEU
DE VICTIMAS OFFERENTIBUS.

[II, 251.]

Qui victimas offert, et corpore et animo purus esto.

1. Βούλεται τὸν ἄγοντα τὰς θυσίας ὁ νόμος κα-
ιὸν εἶναι σώματι καὶ ψυχῇ· ψυχῇ μὲν ἀπὸ τε τῶν πα-
ν καὶ νοσημάτων καὶ κακιῶν τῶν ἐν τε λόγοις καὶ
ἔργοις, τῷ δὲ σώματι, ἀπ' ὧν ἔθος αὐτὸ μιαινεσθαι.
ταρσιν δὲ ἐπενόησεν ἑκατέρῃ τὴν προσήκουσαν· ψυ-
ιὲν διὰ τῶν πρὸς τὰς θυσίας εὐτρεπιζομένων ζώων,
ατι δὲ διὰ λουτρῶν καὶ περιέραντηρίων, περὶ ὧν μι-
ῦστερον ἐροῦμεν· ἄξιον γὰρ τῷ κρείττονι καὶ ἡγεμο-
τέρῳ τῶν ἐν ἡμῖν, ψυχῇ, καὶ τὰ τῶν ὀλιῶν ἀπονέμειν
ιβεία. Τίς δὲ οὖν ἡ ταύτης κάθαρσις; Ἴδε, φησὶν,
ὅτος, ὃ προσάγεις εἰς ἱερεῖον, ὡς ἔστιν ὀλόκληρον καὶ
HILO IV. Λα

παντελῶς μώμων ἀμέτοχον, ἐπικριθὲν ἐκ πολλῶν ἀριστίνδην διανοίαις μὲν ἀδεκάστοις ἱερέων, ὀξυπεστάταις δὲ αὐτῶν ὄψεσι καὶ τῷ συνεχεῖ τῆς ἀσκήσεως συγκεκοτημέναις εἰς ἀνυπαίτιον ἐπίσκεψιν. Ἐὰν γὰρ † μὴ † τοῖς ὀφθαλμοῖς μᾶλλον ἢ τῷ λογισμῷ τοῦτο κατιδῆς, οὐκ ἐκνήψῃ τὰ ἁμαρτήματα καὶ ὅσας ἐν ἅπαντι τῷ βίῳ κηλίδας ἀνεμάξω, τὰ μὲν ἀβουλήτοις συντυχίαις, τὰ δὲ καθ' ἐκούσιον γνώμην. Εὐρήσεις γὰρ τοσαύτην περὶ τὸ ζῶον ἀκριβολογίαν αἰνιττομένην διὰ συμβόλων τὴν τῶν σῶν βελτίωσιν ἠθῶν· οὐ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀλόγων ὁ νόμος, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν νοῦν καὶ λόγον ἐχόντων, ὥστε οὐ τῶν θυομένων φροντίς ἐστίν, ἵνα μηδεμίαν ἔχοι λώβην, ἀλλὰ τῶν θυόντων, ἵνα περὶ μηδὲν πάθος κηραίνωσι. Τό γε μὴν σῶμα, ὡς εἶπον, λουτροῖς καὶ περιόρραντηρίοις καθαίρει, καὶ οὐκ ἔῃ περιόρράναμενον εἰς ἅπαξ ἢ ἀπολουσάμενον εὐθύς εἴσω περιβόλων ἱερῶν παρέχεσθαι, ἀλλὰ ἑπτὰ ἡμέρας ἔξω διατρίβειν κελεύει, καὶ δις περιόρραίνεσθαι τῇ τρίτῃ καὶ ἐβδόμῃ καὶ μετὰ ταῦτα λουσαμένῳ παρέχειν τὰς τε εἰσόδους καὶ τὰς ἱερουργίας.

Corporis puritas efficitur cineris eiusque animalis cum aqua mixti, sensum altiore[m] etiam habentis, adpersione.

2. [*] Ὅσον δὲ καὶ ἐν τούτῳ τὸ προμηθεὺς καὶ φιλόσοφον, ἐπισκεπτέον. Οἱ μὲν ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες ἀμιγεῖ ὕδατι περιόρραίνονται, θαλάττῃ μὲν οἱ πολλοί, τινὲς ποταμοῖς, οἱ δὲ κάλπισιν ἐκ πηγῶν ἀρνούμενοι· Μωσῆς δὲ τέφραν προετοιμασάμενος ὑπολειφθεῖσαν ἐξ ἱεροῦ πυρός — ὃν δὲ τρόπον, αὐτίκα δηλωθήσεται — ἀπὸ ταύτης φησὶ δεῖν ἀναιρεῖσθαι καὶ ἐμβάλλοντας εἰς ἀγγεῖον αὐθις ὕδωρ ἐπιφέρειν, εἶτα ἐκ τοῦ κράματος βά-

πτοντας ὑσσώπου κλάδους τοῖς καθαιρομένοις ἐπιρῥαί-
 νειν. Αἰτία δὲ οὐκ ἄπο σκοποῦ λέγοιτ' ἂν ἦδε. Βούλε-
 ται τοὺς ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος θεραπείαν ἰόντας γινῶναι
 πρότερον ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἰδίαν οὐσίαν· ὁ γὰρ ἀνεπιστήμων
 ἑαυτοῦ πῶς ἂν δυνηθεῖη καταλαβεῖν τὴν ἀνωτάτω καὶ
 πάνθ' ὑπερβάλλουσαν Θεοῦ δύναμιν; Ἔστιν οὖν ἡμῶν
 ἢ κατὰ τὸ σῶμα οὐσία ἢ γῆ καὶ ὕδωρ, ἧς ὑπομιμνήσκει
 διὰ τῆς καθάρσεως, αὐτὸ τοῦτο ὑπολαμβάνων εἶναι τὴν
 ὠφελιμωτάτην κάθαρσιν, τὸ γινῶναί τινα ἑαυτόν, καὶ ἐξ
 οἴων, ὡς οὐδεμιᾶς σπουδῆς ἀξίων, τέφρας καὶ ὕδατος,
 συνεκρίθη. Τοῦτο γὰρ ἐπιγνοὺς τὴν ἐπίβουλον οἴησιν
 εὐθὺς ἀποστραφήσεται, καὶ καθελὼν τὸ ὑπέρανχον
 εὐαρσθήσει Θεῷ καὶ μεταποιήσεται τῆς ἰλεω δυνάμεως
 αὐτοῦ, μισοῦντος ἀλαζονείαν. Εἴρηται γὰρ πού καλῶς,
 ὅτι „ὁ ἐγχειρῶν ὑπεράνχοις ἢ λόγοις ἢ ἔργοις οὐκ ἀν-
 θρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ Θεὸν παροξύνει, τὸν ἰσότητος
 καὶ παντὸς ἀρίστου δημιουργόν“ (Num. 15, 30). Ἐν
 οὖν τῷ περιρῥαίνεσθαι πληττομένοις καὶ διωγειρομένοις
 μόνον οὐ καὶ ἀντικρὺς αὐτὰ γὰρ στοιχεῖα, γῆ καὶ ὕδωρ,
 ἀφιέντα φωνὴν φησιν· Ἡμεῖς ἐσμέν ἢ τοῦ σώματος ὑμῶν
 οὐσία. Ἡμᾶς ἢ φύσις κρημισαμένη, ἢ θεία τέχνη, δι-
 ἐπλασθῆν εἰς ἀνθρωπόμορφον ἰδέαν. Ἐξ ἡμῶν παγέντες
 ὅταν ἐγίνεσθε, πάλιν εἰς ἡμᾶς ἀναλυθήσεσθε ὅταν δέη
 θνήσκειν. Οὐδὲν γὰρ εἰς τὸ μὴ ὄν φθίβεσθαι πέφυκεν,
 ἀλλ' ἐξ ὧν ἢ ἀρχή, πρὸς ταῦτα καὶ τὸ τέλος.

*Animi nitor efficitur victimis sacrificio idoneis, quas vero
 potissimum in mente pia et in Deum grata cernuntur.*

3. Ἴδθῃ δὲ ἀναγκαῖον καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ἀποδοῦ-
 ναι τῆς περὶ τὴν τέφραν ταύτην ιδιότητος. Ἔστι γὰρ

οὐ ξύλων αὐτὸ μόνον δαπανηθέντων ὑπὸ πυρός, ἀλλὰ καὶ ζώου πρὸς τὴν τοιαύτην κάθαρσιν ἐπιτηδείου. Κελεύει γάρ (Num. 19, 1 vs.) δάμαλιν πυρρῶν ἄζυγον ἄμωμον ἀχθεῖσαν σφαιγιασθῆναι μὲν ἔξω πόλεως, τὸν δὲ ἀρχιερέα λαμβάνοντα ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐπίσκις ἐπιθήρῃν ἀντικρὺ τοῦ νεῶ πάντα, εἶδ' ὅλην κατακαίειν σὺν δορᾷ καὶ κρέασι καὶ αἵματι καὶ πλήρει τῆ κοιλία περιτωμάτων· ἦδη δὲ ὑπομαραινομένης τῆς φλογὸς εἰς τὸ μεσαίτατον [*] τρία ταῦτα ἐμβάλλειν, ξύλον κέδρινον, ὕσσωπον καὶ κόκκινον, κεύει· εἴτ' ἐπὶν ἀποσβεσθῆ, τὴν τέφραν συλλέγειν καθαρόν ἄνθρωπον καὶ ἀποτιθέναι πάλιν ἔξω πόλεως ἐν χωρίῳ καθαρῷ. Τίνα δὲ διὰ τούτων ὡς διὰ συμβόλων αἰνίττεται, δι' ἐτέρων ἠκριβώσαμεν ἀλληγοροῦντες. Ἀναγκαῖον οὖν τοὺς μέλλοντας φοιτᾶν εἰς τὸ ἱερόν ἐπὶ μετουσίᾳ θυσίας τὸ τε σῶμα φαιδρύνεσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν πρὸ τοῦ σώματος· δεσπότις γάρ καὶ βασιλὶς καὶ ἐν ἅπασι κρείττων, ὅτε θειοτέρας φύσεως μεταλαχοῦσα. Τὰ δὲ φαιδρύνοντα διάνοιαν ἐστὶ σοφία καὶ τὰ σοφίας δόγματα, πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ποδηγετοῦντα, καὶ ὁ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἱερὸς χορὸς, καὶ αἱ κατ' ἀρετὰς καλαὶ καὶ σφόδρα ἐπαινεται πράξεις. Ὁ μὲν οὖν τούτοις διακεκοσμημένος ἴτω θαρρῶν εἰς οικειότατον αὐτῷ τὸν νεῶν, ἐνδιαίτημα πάντων ἄριστον, ἱερεῖον ἐπιδειξόμενος ἑαυτὸν. Ὅτι δὲ ἐγκάθηνται καὶ ἐλλοχῶσι πλεονεξίαι καὶ ἐπιθυμίαι τῶν ἀδίκων, ἐγκαληνόμενος ἠρεμείῳ, τὴν ἀναίσχυντον ἀπόνοιαν καὶ τὸ λίαν θράσος, ἐν οἷς εὐλάβεια λωπιτελές, ἐπισχῶν. Τὸ γὰρ τοῦ ὄντως ὄντος ἱερόν ἀτιέροις ἄβρατον θυσίαις. Εἰπομ' ἄν· Ὡ γενναῖε, ὁ θεὸς οὐ χαίρει, καὶ ἄν ἐκατόμβας ἀνάγη τις· κτήματα γὰρ αὐτοῦ τὰ πάντα, κεκτιμέ-

μένος ὁμῶς οὐδενὸς δεῖται, χαίρει δὲ φιλοθέοις γνώμασι καὶ ἀνδράσιν ἀσκηταῖς ὁσιότητος. παρ' ὧν ψαιστὰ καὶ κριθὰς καὶ τὰ εὐτελέστατα ὡς τιμιώτατα ἀπὸ τῶν πολυτελεσσιότων ἄσμενος δέχεται. Καὶ ἂν μέντοι μηδὲν ἕτερον κομιζώσιν, αὐτοὺς φέροντες πλήρωμα καλοκαὶγαθίας τελειότατον, τὴν ἀρίστην ἀνάγονσι θυσίαν, ἕμνοις καὶ εὐχαριστίαις τὸν ἐνεργέτην καὶ σωτήρα θεὸν γεραίροντες, τῇ μὲν διὰ τῶν φωνητηρίων ὀργάνων, τῇ δὲ ἄνευ γλώττης καὶ στόματος, μόνη ψυχῇ τὰς νοητὰς ποιούμενοι διεξόδους καὶ ἐκβοήσεις, ὧν ἓν μόνον οὐδ' ἀντικαμβάνεται τὸ θεῖον· αἱ γὰρ τῶν ἀνθρώπων οὐ φθάνουσιν ἀκοαὶ συναισθῆσθαι.

Hanc piaae grataeque mentis priestantiam innuit etiam interdus altaria aureum.

4. Ὡς δὲ ἀψευδής ἐστιν οὗτος ὁ λόγος καὶ οὐκ ἐμὸς, ἀλλὰ τῆς φύσεως, μαρτυροῦ μὲν πως καὶ ἡ ἐνάργεια τρανήν παρέχουσα πίστιν τοῖς μὴ διὰ τὸ φιλόνηκον ἐπιτηδεύουσιν ἀπιστίαν. Μαρτυροῦ δὲ καὶ ὁ νόμος, προστάξας δύο κατασκευασθῆναι βωμοὺς καὶ ταῖς ἕλαις καὶ τοῖς τόποις καὶ ταῖς χρύσεαις διαφέροντας. Ὁ μὲν γὰρ ἐκ λίθων λογάδων καὶ ἡμίτων στροφοδόμηται καὶ ἐν ὑλαϊδρω παρὰ ταῖς τοῦ νεῶ προβάσσειν ἴδρυται καὶ γέγονε πρὸς χρυσὴν τὴν τῶν ἐναίμων· ὁ δὲ χρυσοῦ μὲν τοῦ καθαρωτάτου κατασκευάσται, ἴδρυται δὲ ἐν ἀδύτη εἰσω τοῦ προτέρου καταπαιάσματος, ὅς οὐδαμὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν [*] ὁρατὸς ὅτι μὴ τοῖς ἀγγεύονται τῶν ἱερῶν καὶ γέγονε πρὸς χρυσὴν τὴν τῶν θυσιμάτων· ἐξ οὗ δῆλόν ἐστιν, ὅτι καὶ βραχύτατον λιθαιωτὸν παρ' ἀνδρὸς ὅσλου τιμιώτερον ὁ θεὸς νομίζει μωρῶν θυσιμάτων, ὅσα ἂν τις ἱερονεγεῖ μὴ

αφόδρα ἀστεῖος ὦν. Ὅσῳ γάρ, οἶμαι, λίθων μὲν ἀμείνων χρυσός, τὰ δὲ ἐν ἀδίτοις τῶν ἐκτὸς ἀγιώτερα, τοπούτῳ κρείττων ἢ διὰ τῶν ἐπιθυμιωμένων εὐχαριστία τῆς διὰ τῶν ἐναίμων. Ὅθεν οὐ μόνον ὕλης πολυτελείᾳ καὶ κατασκευῇ καὶ τόπῳ τιμήται ὁ τῶν θυσιαιμάτων βωμός, ἀλλὰ καὶ τῷ πρότερον καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπηρετεῖν ταῖς πρὸς θεὸν εὐχαριστίαις· οὐ γὰρ ἐφίεται τὴν ὀλόκαντον θυσίαν ἔξω προσαγαγεῖν πρὶν ἔνδον περὶ βωμὸν ὀρθρον ἐπιθυμαίᾳσαι (Exod. 30, 7). Τόδε ἐστὶ σῆμα οὐχ ἑτέρου τιτὸς ἢ τοῦ παρὰ θεῷ μὴ τὸ πλεῖστα τῶν καταθυομένων εἶναι τίμιον, ἀλλὰ τὸ καθαρώτατον τοῦ θύοντος πνεῦμα λογικόν. Εἰ μὴ ἄρα δικαστῆς μὲν, ὃ μέλει τῆς ὀσίας κρίσεως, παρὰ τινοῦ τῶν κρινομένων οὐκ ἂν λάβοι δῶρα, ἢ λαβὼν ἔνοχος ἔσται δωροδοκίας· οὐδ' ἀνὴρ ἀστεῖος παρὰ μοχθηροῦ τινοῦ, ἀνθρώπος παρ' ἀνθρώπου πλουτοῦντος, αὐτὸς δὲ ἴσως δεόμενος· σὺ δὲ αἰδέσθης τὸν θεὸν δεκάεσθαι, τὸν ἀνταρχέστατον ἑαυτοῦ καὶ μηδενὸς τῶν ἐν γενέσει χρῆζοντα, ὅστις ὦν τὸ πρῶτον ἀγαθόν, τὸ τελειότατον, ἢ ἀένναος πηγῆς φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης καὶ πάσης ἀρετῆς· ἀποστρέφεται τὰς παρὰ τῶν ἀδίκων δωρεάς; Ὁ δὲ κομῶν οὐ πάντων ἀναισχυντότατος, ἐξ ὧν ἔβλαψεν ἢ ἤρπασεν ἢ ἠρνήσατο ἢ ἀπεστέρησεν μέρος ὡς κοινῶν τῆς ἑαυτοῦ κακίας καὶ πλεονεξίας διδοίς; Πάντων κακοδαιμονίστατε! εἶπομι' ἂν τῷ τοσούτῳ δυοῖν θάτερον, ἢ λήσεσθαι προσδοκῆς ἢ καταφωτισεῖσθαι. Αἰσείσθαι μὲν οὐν ὑπολαμβάνων ἀνεπιστίμων εἰ θεοῦ δυνάμεως, καθ' ἣν ἅμα πάντα ὄρα καὶ πύτων ἀκούει· κομῶν δὲ ἐμφανίσσεσθαι θρασύτατος εἰ, δεόν ἐφ' οἷς ἡμαρτίας ἐγκαλίπτεσθαι, προφίρεις εἰς μῖσον τὰ δείγματα ὧν ἠδούκασας καὶ ἐπισεμνωμένο; διατέμνῃ πρὸς

θεόν, ἀπαρχὰς αὐτῷ κομίζων ἀνοσίους, καὶ οὐκ ἐλογίσω τοῦθ', ὅτι οὔτε νόμος ἀνομίαν παραδέχεται, οὔτε φῶς ἠλιακὸν σκότος. Ὁ δὲ θεὸς καὶ νόμων ἐστὶ παράδειγμα ἀρχέτυπον καὶ ἡλίου ἥλιος, νοητὸς αἰσθητοῦ, παρέχων ἐκ τῶν ἀοράτων πηγῶν ὄρατὰ φέγγη τῷ βλεπομένῳ.

Eodem spectat ignis de altari perpetuo ardens.

5. Τὰ ἄλλα τὰ περὶ τὸ θυσιαστήριον, „Πῦρ,“ φησὶν, „ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου καυθήσεται διὰ παντὸς ἀσβεστον.“ (Lev. 6, 2 [9].) Εἰκότως, οἶμαι, καὶ προσηκόντως. Ἐπειδὴ γὰρ τοῦ θεοῦ αἱ χάριτες ἀένναοι καὶ ἀνελλιπεῖς καὶ ἀδιάστατοι, ὧν μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτα οἱ ἄνθρωποι τυγχάνομεν, καὶ τὸ σύμβολον τῆς εὐχαριστίας, ἢ ἱερὰ φλόξ, ζωπυρεῖσθω καὶ ἀεὶ ἀσβεστος [*] ἔστω. Τάχα μὲν καὶ διὰ τόδε βούλεται τὰς παλαιὰς ταῖς νέαις θυσίαις ἀρμόσασθαι καὶ ἐνώσαι τῇ μονῇ καὶ παρουσίᾳ τοῦ αὐτοῦ πυρός, ᾧ πᾶσαι καθιερῶνται, πρὸς ἐνδειξιν τοῦ τελείας ἐν εὐχαρισταῖς εἶναι, καὶ ἂν ἀπὸ μυρίων ὕσων ἀφορμῶν γίνωνται κατὰ περιουσίας ἀφθόγους, ἢ τὸ ἐναντίον ἐνδείας τῶν προσαγομένων. Τὰ μὲν ῥητὰ ταῦτα σύμβολα νοητῶν, τὰ δὲ πρὸς διάνοιαν τοῖς τῆς ἀλληγορίας κανόσιν ἐπισκεπτέον πρὸς ἀλήθειαν. Τοῦ θεοῦ θυσιαστήριόν ἐστὶν ἡ εὐχάριστος τοῦ σοφοῦ ψυχῆ, παγκεῖσα ἐκ τελείων ἀριθμῶν ἀτμήτων καὶ ἀδιαιρέτων· οὐδὲν γὰρ μέρος ἀρετῆς ἀχρεῖον. Ἐπὶ ταύτης ἀεὶ τὸ ἱερόν φῶς ἀνακαίεται φηλατιτόμβρον ἀσβεστον. Διανοίας δὲ φῶς ἐστὶ σοφία, ἐπεὶ καὶ τὸ ἐναντίον σκότος ψυχῆς ἀφροσύνη. Ὅπερ γὰρ αἰσθητὸν φῶς εἰς ὀφθαλμούς, τοῦτ' ἐπιστήμη λογισμῶ πρὸς θεωρίαν τῶν

ἀσωμάτων καὶ νοητῶν, ἧς ἀεὶ τὸ φέγγος ἐπιλάμπει μηδέποτε σβεννύμενον.

Eodem etiam refertur sal excluso melle et fermento.

6. Μετὰ ταῦτά φησιν· „Ἐπὶ παντὸς δώρου προσοίσετε ἄλας.“ (Lev. 2, 13.) Δι' οὗ, καθάπερ καὶ πρότερον εἶπον, τὴν εἰς ἅπαν διαμονὴν αἰνίττεται· φυλακτήριον γὰρ οἱ ἄλας σωμάτων, τετιμημένοι ψυχῆς δευτερείοις. Ὡς γὰρ αἰτία τοῦ μὴ διαφθεῖρεσθαι τὰ σώματα ψυχῆ, καὶ οἱ ἄλας ἐπὶ πλεῖστον αὐτὰ συνέχοντες καὶ τρόπον τινὰ ἀθανατίζοντες. Διὸ καὶ κέκληκε θυσιαστήριον, ἴδιον καὶ ἐξαιρέτον ὄνομα θέμενος αὐτῷ παρὰ τὸ διατηρεῖν ὡς ἔοικε τὰς θυσίας, καίτοι τῶν κρεῶν ἀναλισκομένων ὑπὸ πυρός· ὡς εἶναι σαφεστάτην πίστιν, ὅτι οὐ τὰ ἱερεῖα θυσίαν, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν καὶ προθυμίαν ὑπολαμβάνει τοῦ καταθύοντος, ἵνα ἦ μόνιμον καὶ βέβαιον ἐξ ἀρετῆς. Προσέτι καὶ ἐκεῖνο νομοθετεῖ, κελεύων θυσίαν πᾶσαν δίχα ζύμης καὶ μέλιτος προσάγεσθαι (Lev. 2, 13), μηδέτερον ἀξιῶν *προσφέρειν* ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον. Μέλι μὲν ἴσως, ἐπειδήπερ ἡ συναγωγὸς αὐτοῦ μέλιττα ζῶον ἐστὶν οὐ καθαρὸν, ἐκ σήψεως καὶ φθορᾶς νεκρῶν, ὡς ὁ λόγος, βοῶν γεννώμενον, καθ' ἃ καὶ οἱ σφῆκες ἐξ ἰππείων σωμάτων· ἢ κατὰ σύμβολον τοῦ πᾶσαν ἀνίερον εἶναι τὴν περιττὴν ἡδονήν, τὰ μὲν περὶ τὴν κατάποσιν γλυκαίνουσαν, πικρὰς δὲ καὶ δυσιάτους αὐθις ἐπιφέρονταν ἀλγηδόνας, ὑφ' ὧν ἀνάγκη τὴν ψυχὴν σείεσθαι καὶ κλονεῖσθαι, παγίως ἰδρυθῆναι μὴ δυναμένην. Ζύμην δὲ, διὰ τὴν γινομένην ἔπαρσιν ἐξ αὐτῆς, πάλιν συμβολικῶς· [*] ἵνα μηδεὶς προσίων τῷ θυσιαστηρίῳ τὸ παράπαν ἐπαίρηται, φουσηθεὶς ὑπ' ἀλαζονείας, ἀλλ' εἰς

τὸ τοῦ Θεοῦ μέγεθος ἀποβλέπων αἰσθησὶν λαμβάνη τῆς περὶ τὸ γεννητὸν ἀσθενείας, καὶ ἂν εὐτυχίαις διαφέρη, καὶ τὸν εἰκότα ποιησάμενος λογισμὸν στέλλη· τὸ τοῦ φρονήματος ὑπεραίχον ὕψος, τὴν ἐπιβουλον οἴησιν καθαιρῶν. Ἐὶ δὲ ὁ τῶν ὄλων κτίστης καὶ ποιητὴς καὶ πάντων ἀνεπίδειξ ὢν ἐγέννησεν, οὐ πρὸς τὰς ὑπερβολὰς τοῦ κράτους αὐτοῦ καὶ τὰς ἐξουσίας ἀπιδῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν σὴν ἀσθενεῖαν, μεταδίδωσί σοι τῆς ἰλεω δυνάμεως αὐτοῦ, τὰς ἐνδείας ἀναπληρῶν αἷς κίχουσαι· σὲ τί ποιεῖν ἀρμόττει πρὸς ἀνθρώπους τοὺς φύσει συγγενεῖς καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν στοιχείων σπαρέντας, τὸν μηδὲν εἰς κόσμον, ἀλλὰ μηδὲ σαυτὸν εἰσηρηχοῦτα; Γυμνὸς μὲν γάρ, θαυμάσιε, ἦλθες, γυμνὸς πάλιν ἀπίης, τὸν μεταξὺ χρόνον γενέσεως καὶ θανάτου παρὰ τοῦ Θεοῦ χρῆσιν λαβῶν, ἐν ᾧ τί ποιῶν προσῆκον ἦν ἢ κοινωνίας καὶ ὁμοιοῦς ἰσότητός τε καὶ φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, ἀποβαλλόμενον τὴν ἄνιστον καὶ ἄδικον καὶ ἀσύμβατον κακίαν, ἢ τὸ ἡμερώτατον φύσει ζῶον, ἄνθρωπον, ὠμὸν καὶ ἀτίθασσον ἐργάζεται;

Item lucernae in sacro candelabro a vespere ad mane usque lucentes.

7. Πάλιν ἀφ' ἑσπέρας ἕως πρωῒ προστάττει (Lev. 24, 2) καίεσθαι λύχνους ἐπὶ * τῆς ἱερᾶς * λυχνίας εἰσω τοῦ καταπετάσματος, πολλῶν χάριν. Ἐνὸς μὲν, ἵνα ἐκ διαδοχῆς τοῦ μεθήμερινοῦ φωτός καταλάμπηται τὰ ἁγία, γινόμενα ἀπὸ σκότους ἀμέτοχα, καθ' ὁμοιότητα τῶν ὑστέρων· καὶ γὰρ οὗτοι δύνοντος ἡλίου τὸ ἴδιον ἀναφραίνουσι φέγγος, ἢν ἐτάχθησαν ἐν τῷ κόσμῳ τάξιν οὐ λείποντες. Ἐτέρου δὲ, τοῦ καὶ νύκτωρ ἀδελφόν τε καὶ

συγγενές ταῖς μεθήμεριναῖς θυσίαις ἐπιτελεῖσθαι πρὸς ἀρέσκειαν Θεοῦ, καὶ μηδένα χρόνον ἢ καιρὸν εὐχαριστίας παραλείπειν ἐπιτηδειότατον καὶ προσφανεστάτον τῇ νυκτί· θυσίαν γὰρ αὐτὴν ἄξιον καλεῖν τὴν τοῦ ἱεροπλάτου φέγγους ἐν τοῖς ἀδύτοις ἀνγῆν. Τρίτου δὲ καὶ σφόδρα ἀναγκαίου· ἐπειδὴ γὰρ οὐ μόνον ἐρηγορότες εὖ πάσχομεν, ἀλλὰ καὶ καθεύδοντες, τοῦ μεγαλοδώρου καὶ φιλοδώρου Θεοῦ μεγάλην ἐπικουρίαν, ὕπνον, τῷ θνητῷ γένει παρασχόντος ἐπὶ ὠφελείᾳ σώματός τε καὶ ψυχῆς, τοῦ μὲν σώματος τῶν μεθήμερινῶν πόνον ἀριμεμένου, τῆς δὲ ψυχῆς ἐπικουριζομένης τὰς φροντίδας καὶ ἀναχωρούσης εἰς ἑαυτὴν ἀπὸ τοῦ τῶν αἰσθήσεων ὄχλου καὶ θορύβου, καὶ δυναμένης τότε γοῦν ἰδιάζειν καὶ ἐνομιλεῖν ἑαυτῇ, προσηκόντως ἐδικαίωσεν ὁ νόμος τὰς εὐχαριστίας διακληρωῖσαι, ὑπὲρ μὲν ἐρηγορήσεως διὰ τῶν προσεγομένων ἱερείων, ὑπὲρ δὲ ὕπνου καὶ τῶν ἀπὸ τοῦδε ὠφελειῶν διὰ τῆς τῶν ἱερῶν λήγων ἐξίψεως.

Praecedentium igitur ceremoniarum sensus interior nullus alius est quam: Deum pia mente cole! Praeceptum admodum facile.

8. [*] Ἄ μὲν οὖν πρὸς εὐσέβειαν νομοθετεῖται κατὰ προσταξίς καὶ ἀπαγορεύσεις, ταῦτα καὶ τὰ τοῖσι παραπλήσιά ἐστιν. Ἄ δὲ κατὰ τὰς φιλοσόφους ὑποθήκας καὶ παραινέσεις, ὧδε λεκτέον. Αἰτεῖται γάρ, φησὶν, ὧ διάνοια, παρὰ σοῦ ὁ Θεὸς οὐδὲν βαρὺ καὶ ποικίλον ἢ δύσεργον, ἀλλὰ ἅπλοον πάντα καὶ ῥήδιον. Ταῦτα δὲ ἐστὶν ἀγαπᾶν αὐτὸν ὡς εὐεργέτην, εἰ δὲ μή, φοβεῖσθαι γοῦν ὡς ἄρχοντα καὶ κύριον, καὶ διὰ πασῶν

ἵεναι τῶν εἰς ἀρέσκειαν ὁδῶν καὶ λατρεύειν αὐτῷ μὴ παρ-
 ἔργως, ἀλλ' ὅλη τῇ ψυχῇ πεπληρωμένη γνώμης φιλο-
 θεοῦ, καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ περιέχεσθαι καὶ τὰ δίκαια
 τιμᾶν· ἐξ ὧν ἀπάντων αὐτὸς μὲν ἐν ὁμοίᾳ μένβι φύσει
 μὴ τρεπόμενος, *ἔτι* δὲ τῶν ἄλλων ὅσα κατὰ τὸν κό-
 σμον ἐστὶ βελτίωσιν ἰσχει, ἥλιος ἢ σελήνη ἢ τὸ πλῆθος
 τῶν ἄλλων ἀστέρων ἢ ὁ σύμπας οὐρανός. Ἀλλὰ καὶ
 γῆς τὰ μὲν ὄρη πρὸς ὕψος αἴθρται περιμηκέστατον, ἢ δὲ
 πεδιάς ὡσπερ αἱ χυταὶ οὐσίαι ἐπὶ πλεῖστον εὐρύνεται,
 καὶ ἡ θάλαττα μεταβάλλει πρὸς πότιμον, ἢ οἱ ποταμοὶ
 πελίγῃσιν ἐξισοῦνται. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν αὐτῶν ὄρων
 ἕκαστον ἰδρῆται εὐδύς, ἐφ' οἷς ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν ὅτε
 ἐτάχθη· σὺ δὲ βελτίων ἔσῃ, ζῶν ἀνυπαιτίως. Τί δὴ
 τούτων ἀργαλέον ἐστὶν ἢ ἐπίπονον; Οὐκ ἀπλοῖα πελά-
 γη δεῖ περαιοῦσθαι καὶ μέσον χειμῶνος κλύδωνι καὶ βίαις
 ἐναντίων πνευμάτων κυκλουμένους ἄνω καὶ κάτω θα-
 λαττεύειν, ἢ τραχείας καὶ ἀτριβεῖς πεζεύειν ἀνοδίας, οὐχ
 ὁδοὺς λησιῶν ἢ θηρίων ἐφόδους ἀεὶ κατεπιτηχότας, ἢ
 τειχοφυλακεῖν ἐν ὑπαίθρῳ τυκτερεύοντας ἐμεδρενόντων
 πολεμίων καὶ τοὺς ἀνωτάτω κινδύνους ἀπειλούντων.
 Ἄπαγε, μηδὲν ἐπὶ καλοῖς λαγέσθω τῶν ἀηδῶν. Εὐφη-
 μητέον ἐπὶ τοῖς οὕτω συμφέρουσιν. Ἐπινεῦσται μόνον
 δεῖ τὴν ψυχὴν, καὶ πάρεστιν ἐν ἐτοιμῷ τὰ πάντα. Ἢ
 τοῦτο ἀγνοεῖς, ὅτι τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ αἰσθητὸς οὐρανός
 καὶ νοητός, εἴποι ἂν τις, οὐρανός οὐρανοῦ, καὶ πάλιν ἢ
 γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ σύμπας ὁ κόσμος, ὃ τὸ ὄρατὸς
 καὶ ἀόρατος καὶ ἀσώματος, τὸ παράδειγμα τοῦ οὐ-
 ρανοῦ *);

*) Mang. legi vult δαυτοῦ;

Beati, qui praeceptum illud sequuntur; infelices, qui non.

9. Ἀλλ' ὁμως καὶ ἐξ ἅπαντος ἀνθρώπων γένους πρὸς ἀλήθειαν ἀνθρώπους ἀριστίνδην ἐπιλέξας εἴλετο καὶ προνοίας ἠξίωσε τῆς πάσης, ἐπὶ τὴν θεραπείαν καλέσας ἑαυτοῦ, τὴν ἀένναον τῶν καλῶν πηγὴν, ἀφ' ἧς καὶ τὰς ἄλλας ὠμβροσησεν ἀρετὰς καὶ ἀνενεχθὲν εἰς ἀπόλαυσιν ὠφελιμωτάτην, νέκταρος μᾶλλον ἢ οὐχ ἥττον ἀθανατίζον ποτόν. Οἰκτροὶ δὲ καὶ κακοδαίμονες, ὅσοι μὴ τὸν ἀρετῆς πόνον εὐωγήθησαν· καὶ κακοδαίμονέστατοι διετέλεσαν, οἱ εἰς ἅπαν ἄγευστοι καλοκάγαθίας, παρὸν καὶ ἐνευφρανθῆναι καὶ [*] ἐντρυφῆσαι δικαιοσύνη καὶ ὁσιότητι, ἀλλ' εἰσὶν ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ, ἧ φησιν ὁ νόμος, καὶ διὰ σκληρότητα τρόπων ἀφηνιασταί, σκιρτῶντες αὐθαδῶς καὶ ἀποσχοινίζοντες, οὓς νουθετεῖ φάσκων· „Περιτέμνεσθε τὰς σκληροκαρδίας“ (Deut. 10, 16), τόδε ἐστί· Τὰς περιττὰς φύσεις τοῦ ἡγεμονικοῦ, αἰετὶ ἀμετροὶ τῶν παθῶν ἔσπειράν τε καὶ συνήρξησαν ὄρμαι καὶ ὁ κακὸς ψυχῆς γεωργὸς ἐφύτευσεν, ἀφροσύνη, μετὰ σπουδῆς ἀποκείρασθε. „Καὶ ὁ τράχηλος,“ φησὶν, „ὑμῶν μὴ σκληρὸς ἔστω“ (ib.), τουτέστι· Μὴ ἀνακαμπῆς ὁ νοῦς καὶ αὐθαδέστατος, μήθ' ὑπὸ τῆς ἄγαν σκαιότητος ἐπιτηδευέτω τὴν βλαβερωτάτην ἀμαθίαν, ἀλλὰ τὸ φύσει δύστροπον καὶ δύσκολον μεθέμενος ὡς ἐχθρὸν μεταβαλλέτω πρὸς τὸ εἰκός, πειθαρχήσων νόμοις φύσεως. Ἡ οὐχ ὄρας, ὅτι περὶ τὸ Ὄν αἱ πρῶται καὶ μέγισται τῶν δυνάμεων εἰσιν, ἧ τε εὐεργέτις καὶ κολαστήριος; καὶ προσαγορεύεται ἡ μὲν εὐεργέτις Θεός, ἐπειδὴ κατὰ ταύτην ἔθηκε καὶ διεκόσμησε τὸ πᾶν· ἡ δὲ ἑτέρα κύριος, καθ' ἣν ἀνῆπται τῶν ὄλων τὸ κράτος. „Θεὸς οὐκ ἀν-

ἄνθρωπων μόνον, ἀλλὰ καὶ θεῶν ἐστὶ θεός, μέγας τέ ἐστιν, ὢν ὄντως καὶ ἰσχυρὸς καὶ κραταίος“ (ibid. v. 17).

„*Sit solus Deus gloriatio tua.*“

10. Ἄλλ' ὅμως ὁ τοσοῦτος ἐν ἀρεταῖς καὶ δυνάμεσιν ἔλεον καὶ οἶκτον λαμβάνει τῶν ἐν ἐνδείαις ἀπορωτάτων, οὐκ ἀπαξιῶν γενέσθαι κριτῆς προσηλύτοις καὶ ὀρφανοῖς ἢ χήραις, ἀλλὰ βασιλείων καὶ τυράννων καὶ τῶν ἐν μεγάλαις δυναστείαις ὑπεριδῶν τὸ ταπεινὸν τῶν λεχθέντων ἀξιοῖ προνομίας. Τῶν μὲν ἐπηλύτων διὰ τόδ' καταλιπόντες οὗτοι τὰ πάτρια οἷς ἐντρύφησαν, ψεύδους πλασμάτων γέμοντα καὶ τύφου, γενόμενοι ἀληθείας ἐρασταὶ γνήσιοι, μετεχώρησαν πρὸς εὐσέβειαν· ἰκέται δὲ καὶ θεραπευταὶ τοῦ ὄντως ὄντος ἀξίως ὄντες τῆς προνομίας τῆς ἀρμοιτοῦσης εἰκότως μεταλαμβάνουσι, καρπὸν εὐράμενοι τῆς ἐπὶ τὸν θεὸν καταφυγῆς τὴν ἀπ' αὐτοῦ βοήθειαν. Ὀρφανῶν δὲ καὶ χηρῶν· ἐπειδὴ κηδεμόνας ἀφήρηται, οἱ μὲν γονεῖς, αἱ δὲ ἄνδρας, καταφυγῆ δὲ οὐδεμία τοῖς οὕτως ἐξ ἀνθρώπων ἐρήμοις ἀπολείπεται, διὸ τῆς μεγίστης ἐλπίδος οὐκ ἀμοιροῦσι, τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν ἰλεων φύσιν αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν μὴ ἀποστραφέντος τῶν οὕτως ἐρήμων. „Ἐστω δὴ,“ φησί, „μόνος θεὸς ἀνχημὰ σου καὶ μέγιστον κλέος“ (Deut. 10, 21), καὶ μήτ' ἐπὶ πλούτῳ, μήτ' ἐπὶ δόξῃ, μήθ' ἡγεμονία, μήτε σώματος εὐμορφία, μήτε ῥώμῃ ἢ τοῖς παραπλησίοις ἐφ' οἷς εἰώθασιν οἱ κENOὶ φρενῶν ἐπαίρεσθαι, σεμνυνθῆς, λογισάμενος ὅτι πρῶτον μὲν ἀμέτοχα ταῦτ' ἐστὶ τῆς ἀγαθοῦ φύσεως, ἔπειτα δὲ ὅτι καὶ ὀξείαν ἔχει τὴν μεταβολήν, μαραινόμενα τρόπον τινὰ πρὶν ἀνθῆσαι βεβαίως. Καὶ τῆς [*] ἰκεσίας αὐτοῦ περιεχώμεθα, καὶ

μήτε κρατήσαντες ἐχθρῶν ζηλώσωμεν τὰς ἐκείνων ἐν οἷς εὐσεβεῖν δοκοῦσιν ἀσεβείας, υἱούς καὶ θυγατέρας τοῖς αὐτῶν κατακαίοντες θεοῖς. Οὐχ ὅτι τὰ τέκνα πᾶσι τοῖς βαρβάροις ἐμπιμπρᾶν δι' ἔθους ἐστίν· οὐ γὰρ οὕτως ἐξηγρῶνται τὰς φύσεις, ὡς, ἅ μόνις ἐχθρούς ὑσυμβάτους ἐν πολέμῳ, ταῦτα τοὺς φιλιώτους καὶ οἰκειοτάτους ἐν εἰρήνῃ δρᾶν ὑπομένειν· ἀλλ' ὅτι τὰς ψυχὰς τῷ ὄντι καταφλέγουσι καὶ διαφθείρουσιν ὧν ἐγέννησαν, ἐξ ἔτι σπαργάνων ἀπαιμαῖς ἔτι μὴ ἐγγαράττοντες τῆς ἀληθείας δόξας περὶ τοῦ ἐνός καὶ πρὸς ἀλήθειαν ὄντος θεοῦ. Μὴ οὖν ἠτηθέντες ἀναπέσωμεν καὶ ὑπαχθῶμεν ταῖς ἐκείνων εὐτυχίαις ὡς δι' εὐσέβειαν νενικηκότων. Πολλοῖς γὰρ ἐπ' ἐνέδρῳ συμβαίνουσι αἱ παραντίχα εὐπραγίαι, δείκασθαι σφοδρῶν καὶ ἀνιάτων οὐσαι κακῶν. Εἰκὸς δὲ καὶ ἀναξίους ὄντας κατορθοῦν, οὐ δι' ἑαυτούς, ἀλλὰ ὑπὲρ τοῦ ληπεῖσθαι καὶ ἀνιάσθαι σφοδρότερον ἡμᾶς οὐχ ὅσα δρῶντας· οἱ, γεννηθέντες ἐν πολιτείᾳ φιλοθέῳ καὶ ἐντραφέντες νόμοις ἐπὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἀλείφουσι καὶ ἐκ πρώτης ἡλικίας παιδευόμενοι τὰ κάλλιστα ἀνδρῶσι, τῶν μὲν ὀλιγοροῦμεν, τῶν δὲ ὡς ἀληθῶς ὀλιγορίας ἀξίων περιεχόμεθα, παιδιᾶν μὲν τὰ σπουδαῖα, σπουδῆς δὲ τὰ παιδιᾶς ἀξία ἡγούμενοι.

Propheta falsus pro hoste publico habendus.

11. Καὶ ἂν μέντοι τις ὄνομα καὶ σχῆμα προφητείας (Deut. 13, 1 κκ.) ὑποδύς, ἐνθουσιᾶν καὶ κατέχεσθαι δοκῶν, ἄγῃ πρὸς τὴν τῶν νενομισμένων κατὰ πόλεις θρησκείαν θεῶν, οὐκ ἀξίον προσέχειν, ἀπατωμένους ὀνόματι προφήτου· γόης γάρ, ἀλλ' οὐ προφήτης ἐστὶν ὁ τοιοῦτος. Ἐπεὶ δὲ ψευδολογίας λόγους καὶ χρησμούς

ἐπλεύσατο, καὶ ἂν ἀδελφὸς ἢ υἱὸς ἢ θυγάτηρ ἢ γυνὴ ἢ οἰκουρὸς ἢ γνήσιος φίλος ἢ τις ἕτερος εὐνοὺς εἶναι δοκῶν εἰς τὰ ὅμοια ἐνάγχῃ, προτρέπων ἐνασμενίζειν τοῖς πολλοῖς καὶ ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἱερά καὶ τὰς αὐτὰς σπονδὰς ἀφικνεῖσθαι, κολαστέον ὡς δῆμιον καὶ κοινὸν ἐχθρὸν ὄντα, ὀλίγα φροντίσαντας οἰκειότητος, καὶ τὰς πικραινέσεις αὐτοῦ διαγγελτέον πᾶσι τοῖς εὐσεβείας ἐρασταῖς, οἱ ἀνυπερθέτω τάχει ταῖς κατ' ἀνδρὸς ἀνοσίῳ ἐπιδραμοῦνται τιμωρίαις, κρίνοντες εὐαγὲς τὸ κατ' αὐτοῦ φρονῶν. Ἔστι γὰρ ἡμῖν μία οἰκειότης καὶ φίλας ἐν σύμβολον, ἢ πρὸς θεὸν ἀρέσχεια, καὶ τὸ πάντα λέγειν τε καὶ πράττειν ὑπὲρ εὐσεβείας. Αἱ δὲ ἐκ προγόνων ἀφ' αἵματος αὐταὶ λεγόμεναι συγγένειαι καὶ αἱ κατ' ἐπιγαμίας ἢ τινὰς ἄλλας ὁμοιοτρόπους αἰτίας οἰκειότητες ἀπορήπιτέσθωσαν, εἰ μὴ πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος ἐπείγονται, τὴν τοῦ θεοῦ τιμὴν, ἢ πύσης ἐνωτικῆς εὐνοίας ἄλλοτις δεσμός ἐστιν· ἀντιλήψονται γὰρ οἱ τοιοῦτοι σεμνοτέρας καὶ [*] ἱεροπρεπεστερας συγγενείας. Βεβαιουῦται δὲ μου τὴν ὑπόσχεσιν ὁ νόμος λέγων, ὅτι οἱ τὸ ἀρεστὸν τῇ φύσει δροῶντες καὶ τὸ καλὸν υἱοὶ εἰσι τοῦ θεοῦ, φησὶ γάρ· „Υἱοὶ ἐστε κυρίου τῷ θεῷ ἡμῶν“ (Deut. 14, 1), δηλονότι προνοίας καὶ κηδεμονίας ἀξιοθησόμενοι τῆς ὡς ἐκ πατρός. Ἢ δὲ ἐπιμέλεια τοσοῦτον *ιδίας τῆς* ἀπ' ἀνθρώπων, ὅσον περ οἶμαι καὶ ὁ *ἐπιμελόμενος* διαφέρει.

Incantatores et eius generis homines perniciosi e sacra republica arceantur! (12 - 15.)

12. Πρὸς τούτοις ἔτι τὰ περὶ τελετῶν καὶ μυστήρια καὶ πρὸς τὴν τοιαύτην τεθρῆϊαν καὶ βωμολοχίαν ἐκ τῆς ἱερῆς ἀναιρεῖ νομοθεσίας (Deut. 18, 10), οὐκ ἀξιῶν τοῖς

ἐν τοιαύτῃ πολιτείᾳ τραφέντας * ὀργιάζεσθαι * καὶ μυ-
 στικῶν πραγμάτων ἐκκρεμαμένους ὀλιγωρεῖν ἀληθείας
 καὶ τὰ ἡμέρας καὶ σκότος κεκληρωμένα μεταδιώκειν, παρ-
 ἔντας τὰ φῶτος καὶ ἡμέρας ἄξια. Μηδεὶς οὖν μήτε
 τελείωσθαι τῶν Μωσαίου φοιτητῶν καὶ γνωρίμων, μήτε
 τελείω· ἑκάτερον γὰρ τό τε μαρτυρῆσαι καὶ τὸ διδάσκειν
 τελείως οὐ μικρὸν ἀνοσιούργημα. Τί γάρ, εἰ καλὰ ταῦτ'
 ἐστίν, ὃ μύσται, καὶ συμφέροντα, συγκλεισάμενοι ἑαυ-
 τοὺς ἐν σκότῳ βαθεῖ τρεῖς ἢ τέτταρας μόνους ὠφελεῖτε,
 παρὸν ἅπαντας ἀνθρώπους ἐν ἀγορᾷ μέσῃ τὰ τῆς ὠφε-
 λείας προθέντας, ἵνα πᾶσιν ἀδεῶς ἐξῆ βελτίονος καὶ
 εὐτυχαστέρου κοινωνῆσαι βίον; Φθόρος γὰρ ἀρετῆς
 διφύκισται. Οἱ μὲν γὰρ τὰ βλαβερὰ πράττοντες αἰσχρ-
 νίσθωσαν, καὶ καταδύσεις ἐπιζητοῦντες καὶ γῆς μυχοὺς
 καὶ βαθὺ σκότος ἐπικρουπέσθωσαν, τὴν πολλὴν ἀνομίαν
 αἰτιῶν ἐπισκιάζοντες, ὡς μηδεὶς ἴδοι. Τοῖς δὲ τὰ κοι-
 νωφελῆ δρῶσιν ἔστω παρήσια, καὶ μεθ' ἡμέραν διὰ μέ-
 σης ἵτωσαν ἀγορᾶς, ἐντευξόμενοι πολυανθρώποις ὁμί-
 λοις, ἡλίῳ καθαρῷ τὸν ἴδιον βίον ἀνταγάζοντες καὶ διὰ
 τῶν κυριωτάτων αἰσθήσεων τοὺς συλλόγους ὀνήσοντες,
 ὀρῶντας μὲν ὡς ἡδιστόν ἐστι καὶ καταπληκτικώτατον
 ὄψις, ἀκούοντας δὲ καὶ ἐστιωμένους λόγων ποτίμων, οἳ
 καὶ τὰς διανοίας τῶν μὴ σφόδρα ἀμούστων εἰώθασιν
 εὐφραίνειν. Ἡ οὐχ ὄρας, ὅτι καὶ ἡ φύσις τῶν ἑαυτῆς
 αἰοιδίμων καὶ παγκάλων ἔργων οὐδὲν ἀπέκρυπεν, ἀλλ'
 ἀστέρων μὲν καὶ τὸν σύμπαντα οὐρανὸν εἰς τε τὴν δι'
 ὄψιν τεύρησιν καὶ πρὸς φιλοσοφίας ἡμερον ἀπέφηνεν, πε-
 λιάγη τε καὶ πηγᾶς καὶ ποταμοὺς καὶ ἀέρος εὐκρασίαν
 ἀνέμων τε εἰς τὰς ἐτησίους ὥρας, φυτῶν τε καὶ ζώων, ἔτι
 δὲ καρπῶν ἀμυθήτων ἰδέας εἰς χρῆσιν καὶ ἀπόλασιν

ἀνθρώπων; Εἴτ' οὐκ ἐχρήσθη καὶ ἡμῶς ἐπομένους ἐκείνης
βουλήμασι πάνθ' ὅσα ἀναγκασίᾳ [*] προτιθέναι τοῖς
ἀξίοις ἐπ' ὠφελείᾳ; Νῦν δὲ συμβαίνει πολλάκις τῶν μὲν
ἀγαθῶν ἀνδρῶν μηδένα μνεῖσθαι, ληστίας δὲ ἔστιν ὅτι
καὶ καταποντισίας καὶ γυναικῶν θιάσους βδελυκτῶν καὶ
ἀκολάστων, ἐπὶ ἀργύριον παρήσχωσι τοῖς τελούσι καὶ
ἱεροφαντοῦσιν. Ὑπερόριοι δὲ πάντες οἷτοι ἀνγαθενέ-
σθωσαν πόλεως καὶ καταστάσεως, ἐν ἧ τὸ καλὸν καὶ ἡ
ἀλήθεια δι' αὐτὰ τιμᾶται. Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον.

13. Κοινωνίας δὲ καὶ φιλιανθρωπίας εἰσηγητῆς ὢν
ἐν τοῖς μάλιστα ὁ νόμος, ἐκατέρως ἀρετῆς τὴν τε ἀξίω-
σιν καὶ τὴν σεμνότητα διετήρησεν, οὐδενὶ τῶν ἀνιάτως
ἐχόντων ἐπιτρέψας καταφυγεῖν ἐπ' αὐτῆς, ἀλλὰ πορήω-
τάτω ἀποσορακίσης. Ἐπιστάμενος γοῦν ἐν ταῖς ἐκ-
κλησίαις οὐκ ὀλίγους τῶν μοχθηρῶν ἐπεισρέοντας καὶ
διὰ τὸ συνειλεγμένον πλῆθος λαθρόνους, ἵνα μὴ τοῦτο
γένηται, προανείργει πάντας τοὺς ἀναξίους ἱεροῦ συλ-
λόγου, τὴν ἀρχὴν ποιούμενος ἀπὸ τῶν νοσοῦντων τὴν
* θήλειαν * νόσον ἀνδρογύνων, οἱ τὸ φύσεως νόμισμα
παρακόπτοντες εἰς ἀκολάστον γυναικῶν πιάδος καὶ μορ-
φᾶς εἰσβιάζονται. Θλαδίας γὰρ καὶ ἀποκεκομμένους τὰ
γεννητικὰ ἐλαύνει τὸ τε τῆς ὥρας ταμιεύοντις ἄνθος,
ἵνα μὴ ῥαδίως μαραινῶντο, καὶ τὸν ἀθήεντα τύπον μετα-
χαράττου εἰς θηλύμορφον ἰδέαν. Ἐλαύνει δὲ οὐ μό-
νον πόρνας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ τῆς πόρνης, ἐπιφερομένους
μητρῶν ἀσχος, διὰ τὸ τὴν πρώτην σπορὴν καὶ γένεσιν
αὐτοῖς χειβδηλεῦσθαι. Τόπος γὰρ οἷτος, εἰ καὶ τις
ἄλλος, ἐπιδέχεται ἀλληγορίαν, φιλοσόφου θεωρίας ὢν
ἀνάπλεως τῶν γὰρ ἀσεβῶν καὶ ἀνοσίων οὐχ εἰς τρόπον,
ἀλλὰ πολλοὶ καὶ διαφέροντες. Οἱ μὲν γὰρ τὰς ἀσω-

μάτους ιδέας ὄνομα κενὸν ἀμέτοχον ἀληθοῦς πράγμα-
τος εἶναι φασί, τὴν ἀναγκαιοτάτην οὐσίαν ἐκ τῶν ὄντων
ἀναιροῦντες, ἥτις ἐστὶν ἀρχέτυπον παράδειγμα πάντων
ὄσα ποιότητες οὐσίας, καθ' ἣν ἕκαστον εἰδοποιεῖται καὶ
διαμετρεῖται. Τούτους αἱ ἰσραὶ τοῦ νόμου στῆλαι μη-
ρῶνσι θλαδίας· τὸ γὰρ τεθλασμένον ἀφήρηται τὴν
ποιότητα καὶ τὸ εἶδος, καὶ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ, κυρίως
εἰπεῖν, ἀμορφος ὕλη. Οὕτως ἡ ἀναιροῦσα δόξα ιδέας
πάντα συγγεῖ καὶ πρὸς τὴν ἀνωτέραν τῶν στοιχείων
* οὐσίαν *, τὴν ἀμορφίαν, ἀπὸ σκητῶν ἄγει. Οὐ τί γένοιτο
αἶν ἀτοπιώτερον; Ἐξ ἐκείνης γὰρ πάντα ἐγέννησεν ὁ θεός,
οὐκ ἐφαπτόμενος αὐτός· οὐ γὰρ ἦν θέμις ἐπείρου καὶ
περιουμένης ὕλης ψαύειν τὸν ἴδιον καὶ μακάριον, ἀλλὰ
ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσιν, ὧν ἔτυμον ὄνομα αἱ ιδέαι,
κατεχρήσατο πρὸς τὸ γένος ἕκαστον τὴν ἀριότιονσαν
λαβεῖν μορφήν. Ἡ δὲ πολλὴν ἀταξίαν [*] εἰσηγεῖται καὶ
σύγχυσιν· ἀναιροῦσα γὰρ ταῦτα, δι' ὧν αἱ ποιότητες
συναναρῶσι ποιότητας. Ἐτεροὶ δὲ, ὡς ἐν ἀθλοῖς κακίας
τὰ ἐπ' ἀσεβείᾳ νικητήρια σπεύδοντες αἰρεσθαι, προς-
υπερβάλλουσιν, ἅμα ταῖς ιδέαις καὶ πρὸς ἕπαρξιν θεοῦ
ἐπικαλυπτόμενοι, ὡς οὐκ ὄντος, λεγομένου δὲ εἶναι χά-
ριον τοῦ συμφέροντος ἀνθρώποις. Οἱ δὲ δι' εὐλάβειαν
τοῦ δοκοῦντος πάντη παρῆναι καὶ πάντα καθορᾶν
ἀγνοοὶ μὲν σοφίας, ἐπιτηδεύοντες δὲ τὴν μεγίστην κα-
κιῶν, ἀθεότητα, τρίτοι * δὴ * εἰσιν· οἱ τὴν ἐναντίαν ἔτε-
μον, εἰσηγησάμενοι πλῆθος ἀφόρων τε καὶ θηλειῶν, πρε-
σβυτέρων τε αἰ' καὶ νεωτέρων, πολυαρχίας λόγων τὸν
κόσμον ἀναπλήσαντες, ἵνα τὴν τοῦ ἐνός καὶ ὄντως ὄντος
ὑπόληψιν ἐκ τῆς ἀνθρώπων διανοίας ἐκτέμωσιν. Οὗτοι
δὲ εἰσιν οἱ συμβολαῖς ἐκ πόρνης ὑπὸ τοῦ νόμου προς-

αγορευόμενοι. Καθ' ἃ γὰρ ὄν μητέρες πόρνοι τὸν μὲν ἀληθῆ πατέρα οὐκ ἴσασιν, οὐτ' ἐπιγράψασθαι δύνανται, πολλοὺς δὲ καὶ σχεδὸν ἅπαντας τοὺς ἐραστὰς καὶ ὠμιληκότας, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ ἀγροῦντες τὸν ἕνα καὶ ἀληθινὸν Θεόν. Πολλοὺς γὰρ καὶ ψευδοῦντες ἀναπλάτιοντες περὶ τὸ ἀναγκαῖον τῶν ὄντων τυφλώουσιν, ὅπερ ἢ τέλος μόνον ἢ πρῶτιστον ἐξ αὐτῶν σπαργάνων εἰκὸς ἦν ἀναδιδάσκεισθαι. Τί γὰρ μάθημα κάλλιον ἐπιστήμης τοῦ ὄντως ὄντος Θεοῦ;

14. Τετάρτους δὲ καὶ πέμπτους ἐλαύνει, πρὸς μὲν τὸ αὐτὸ τέλος ἐπιγομένους, οὐ μὴν ἀπὸ τῶν αὐτῶν βουλευμάτων. Ἄμφότεροι γὰρ ζηλωταὶ μεγάλου κακοῦ, φιλαυτίας, ὄντες, ὥσπερ τινὰ κοινὴν οὐσίαν διενείμαντο τὴν ὅλην ψυχὴν, ἐκ λογισμοῦ καὶ ἀλόγου μέρους συνεσιῶσαν. Καὶ οἱ μὲν τὸ λογικόν, ὃ δὴ νοῦς ἐστί, διεκληρώσαντο, οἱ δὲ τὸ ἄλογον, ὅπερ εἰς τὰς αἰσθήσεις τέμνεται. Οἱ μὲν οὖν τοῦ νοῦ προστάται τὴν ἡγεμονίαν καὶ βασιλείαν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀνάγουσιν αὐτῷ, καὶ φασιν ἰκανὸν εἶναι καὶ τὰ παρεληλυθότα μνήμη διασώζειν καὶ τῶν παρόντων ἐρῶμένως ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ τὰ μέλλοντα εἰκότι στοχασμῷ * ἀνισοῦσθαι*. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ γῆν τὴν βαθύγειον τῆς ὄρβινῆς καὶ πεδιάδος κατασπίρας καὶ φρυγέσας καὶ τὴν βιωφελκιστάτην γεωργίαν εὐρών. Οὗτος ὁ τὸν οὐρανὸν κατασκευάσας καὶ τὴν χέρσου γῆσιν παντὸς λόγου ἐπινολαὶς κρεῖττοσι πλωτὴν ἐργασάμενος. Οὗτος γράμματα καὶ μουσικὴν καὶ τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν ἐπενόησεν καὶ πρὸς τὸ τέλος ἤγαγεν. Οὗτος καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθόν, φιλοσοφίαν, ἐγέννησεν καὶ διὰ τῶν μερῶν αὐτῆς ὠφέλησεν τὸν ἀνθρώπινον βίον, διὰ μὲν τοῦ λογικοῦ

πρὸς ἀνεξαπάτητον ἑρμηνεῖαν, διὰ [*] δὲ τοῦ ἠθικοῦ πρὸς τὴν τῶν τρόπων ἐπανόρθωσιν, διὰ δὲ τοῦ φυσικοῦ πρὸς ἐπιστήμην οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου. Καὶ ἄλλα μέντοι παμπληθῆ λέγουσιν ἐγκώμια νοῦ συμφορήσαντες τε καὶ ἀγρίαντες, ἔχοντες τὴν ἀναφορὰν ἐπὶ τὰ ληθθέντα ἤδη, πρὸ ὧν οὐ καιρὸς ἐνοχλεῖν.

15. Οἱ δὲ τῶν αἰσθήσεων προστάται τὸν ἔπαινον αὐτὸν εὖ μάλα *σβινοποιοῦσι*, διανέμοντες τῇ λόγῳ τὰς ἀπ' αὐτῶν ἐγγνωμένας χρῆσας, καὶ φασιν, ὅτι δύο μὲν αἰτία τοῦ ζῆν ἐστίν, ὄσφρησις καὶ γβῦσις, δύο δὲ τοῦ καλῶς ζῆν, ὄρασις καὶ ἀκοή. Διὰ μὲν οὖν γβύσθως αἰτῶν σιτίων τροφαὶ παραπέμπονται, διὰ δὲ τῶν μυκτήρων ὁ ἀήρ, οὐ πᾶν ζῶον ἐξήρηται· τροφή δὲ ἐστὶ καὶ οὗτος ἢ συνεχής, ὅς οὐκ ἐρηγορότας μόνον, ἀλλὰ καὶ κοιμωμένους διατρέφει τε καὶ διασώζει. Σαφῆς δὲ πίστις· εἰ γάρ, καὶ ἂν βραχύτατον, ὁ τῆς ἀναπνοῆς διαυλος ἐπισχραθβή, κατὰ τὴν τοῦ πνευκότιος ἔξωθεν ἐποχταύσειθαι πνεύματος ἀποκοπήν, θάνατος ἀπαραίτητος ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθήσει. Τῶν γὰρ μὴν φιλοσόφων αἰσθήσεων, δι' ὧν περιγίνεται τὸ εὖ ζῆν, ὄρασις μὲν φῶς τὸ κάλλιστον ἐν ταῖς οὐσίαις ὄρα, καὶ διὰ φωτός τὰ ἄλλα πάντα, ἥλιον, σελήνην, ἀστέρας, οὐρανόν, γῆν, θάλατταν, φυτῶν καὶ ζώων ἀμυθῆτους διαφοράς, καὶ συνόλως πάντα σώματα καὶ σχήματα καὶ χρώματα καὶ μεγέθη, ὧν ἡ θῆα περιττὴν φρόνησιν ἐξειργάσατο καὶ πολὺν ἴμερον ἐπιστήμης ἐγέννησε. Παρέχεται δὲ καὶ ἄνευ τούτων ὠφελείας ὄρασις ἡμῖν τὰς μεγίστας εἰς τε τὴν οἰκείων καὶ ἀλλοτρίων καὶ φίλων διάκρισιν καὶ βλαβερῶν μὲν φηγήν, αἴρεσιν δὲ τῶν ἐπωφελῶν. Γέγονε μὲν οὖν καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον τοῦ σώματος μερῶν πρὸς

ἀρμογούσας χρεῖας καὶ σφόδρα ἀναγκαίως, ὡς βίαις μὲν πρὸς περίπατον καὶ τὰ ἄλλα ὅσα διὰ σκελῶν ἐνεργεῖται· χεῖρες δὲ πρὸς τὸ πρᾶξαι τι καὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν· ὀφθαλμοὶ δὲ, ὡς περὶ τι κοινὸν ἀγαθόν, τὴν τοῦ δύνασθαι κατορθοῦν αἰτίαν καὶ τούτοις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι παρέχουσι. Ὅτι δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει, ἀπειδέσταιοι οἱ πετηρωμένοι μάρτυρες, οἳ μήτε χερσὶ μήτε ποσὶ δύναται κατὰ τὸ βέλτιον, τὴν πρόσρησιν *ἐπαληθεύοντες*, ἣν οὐκ ἐπ' ὀρεῖται μᾶλλον ἢ οἰκτιρᾶν θεῖσθαι φασὶ τοὺς προτέρους, ἀδυνάτους *ὀνομίσαντας*. Θανμασιώτατον δὲ ἢ ἀκοή* χρῆμα, δι' ἧς μέλη καὶ ῥυθμοὶ καὶ πάνθ' ὅσα κατὰ τὴν μουσικὴν ἐπικρίνεται. Ὡδὴ γάρ καὶ λόγος ἕγιεν ἄ και σωτήρια φάρμακα, ἣ μὲν τὰ πάθη κατεπάδονσα καὶ τὸ ἀρῆνθμον ἐν ἡμῖν ῥυθμοῖς, τὸ δὲ ἐκμελῆς μέλεσι, τὸ δὲ ἀμετρον μέτροις ἐπιστοιμίζονσα. Ποικίλον δὲ ἐστι καὶ παντοδαπὸν ἕκαστον, ὡς μουσικὰ καὶ ποιητὰ μαρτυροῦσιν, οἷς [*] πιστεύειν ἀναγκαῖον. Ὁ δὲ λόγος ἐπέχων καὶ ἀνακόπτων τὰς ἐπὶ κακίαν ὁρμὰς καὶ τοὺς κεκρατημένους ἀφροσύναις καὶ ἀηδίαις ἐκροσιλεύων, καὶ μαλακωτέρως μὲν τοὺς ὑπείκοντας, σφοδρότερος δὲ τοὺς ἀφηνιάζοντας, αἴτιος γίνεται τῶν μεγίστων ὠφελειῶν.

13. Τοιαῦτα συνείροντες οἳ τὰ τοῦ νοῦ διασώτῃ καὶ τῶν αἰσθήσεων, οἳ μὲν ἐκείνον, οἳ δὲ *ταύτας* θεοπλαστοῦσιν, ὑπὸ φιλαντίας ἐκλαθόμενοι τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ὄντος θεοῦ. Διὸ πάντας εἰκότως ἱεροῦ συνλόγον ἐλευνῆ· τοὺς τε τὰς ιδέας ἀναιροῦντας, θλαδίας, καὶ τοὺς κατὰ τὸ παντελὲς ἀθέους ὑπειπῶν, οἷς ὄνομα οἰκτιρῶν τὸ ἀπόκοπον ἔθροιο· καὶ τοὺς ἐναντίας εἰσηγητὰς θεογονίας, οὓς ἐκύλευσεν ἐκ πόρνης· καὶ ἐπὶ πᾶσι τοὺς φιλαύτους,

ὡς οἱ μὲν τὸν λογισμόν, οἱ δὲ ἐκάστην τῶν αἰσθη-
 ξεθειώσαν. Ἐπείγονται γὰρ πάντες οὗτοι πρὸ
 αὐτὸ τέλος, εἰ καὶ μὴ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἄγονται βου-
 μάτων. Ἀλλ' ἡμεῖς γε, οἱ φοιτηταὶ καὶ γνῶσιμοι
 προφήτων Μωσέως, τὴν τοῦ ὄντος ἕτησιν οἱ
 θησόμεθα, τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ τέλος εἶναι ἵ-
 ζοντες εὐδαιμονίας καὶ ζωῆς μακαρίας, καθ' ἃ
 ὁ νόμος φησὶ (Deut. 4, 4) „τοῖς προσημμένοις τῶ
 ἔτη“, δόγμα τιθεὶς ἀσφαλεῖον καὶ φιλόσοφον· ἵ-
 γὰρ οἱ μὲν ἄθλιοι τὰς ψυχὰς τεθνήσκουσιν, οἱ δὲ
 παρὰ τῷ ὄντι θεῷ τεταγμένοι τὰς αἰσθητάς

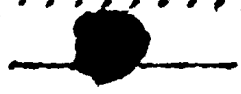
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 ΕΥΛΟΓΙΩΝ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕΩΣ
 ΑΥΣΩΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΕΥΛΟΓΙΩΝ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

ιδουθεν.
 ιδουθεν.
 ιδουθεν.

II. Lateinische Autoren.

	Thlr. Ngr.		Thlr. Ngr.
<i>Catullus, Tibullus et Propertius</i>	8	<i>Caesar, Julius</i> ,	12 1/2
<i>Horatius</i>	6 1/2	<i>Cicero's Opera</i> , 11 Voll.	6 24
<i>Lucan Pharsalia</i>	19	<i>Cicero's Opera</i> , in 25 Abtheilungen	6 18
<i>Lucretius</i>	15	<i>Cornelius Nepos</i>	2 1/2
<i>Martialis</i>	3	<i>Curtius</i>	19
<i>Ovidii Opera</i> , 3 Voll.	22 1/2	<i>Eutropius</i>	2 1/2
<i>Paliny's Zodiaca vitae</i>	15	<i>Florus</i>	2 1/2
<i>Persius et Lucanalis</i>	2 1/2	<i>Gellii noctes Atticae</i>	18
<i>Phaedrus cum Gudit, Aviani et Faerni fabulis</i>	4	<i>Justinus</i>	6 1/2
<i>Phaedri Fabulae</i>	2 1/2	<i>Lucii Opera</i> , 6 Voll.	1 21
<i>Plauti Comediae</i> , 4 Voll.	1	<i>Plinii Historia Naturalis</i> , 6 V.	3
<i>Senecae Tragoediae</i>	15	<i>Plinii Epistolae</i>	9
<i>Silius Italicus</i>	15	<i>Pomponius Mela</i>	4
<i>Terentius</i>	7 1/2	<i>Quintilianus</i> , 2 Voll.	15
<i>Virgilius</i>	16	<i>Sallustius</i>	2 1/2
		<i>Senecae Opera philae</i> , 5 Voll.	2
<i>Amatorius Marcellianus</i>	20	<i>Suetonius</i>	7 1/2
<i>Arrius Victor</i>	4	<i>Taciti Opera</i> , 2 Voll.	18
		<i>Valerius Maximus</i>	12
		<i>Velleius Paterculus</i>	4
		<i>Vitruvius</i>	10

In demselben Verlage sind ferner erschienen:

	Thlr. Ngr.
<i>Novum Testamentum graece, ex versione LXX interpretum, ed. Leander van Ess</i>	2 20
<i>Novum Testamentum Graece. Post Job. Aug. Henr. Titmarchum recogn. Augustus Hahn</i> . 8.	1 7 1/2
<i>Novum Testamentum Graece. Ex recensione Augusti Hahnii denuo editum</i> . 16.	17 1/2
<i>Septuaginta. Biblia hebraica, recensuit Dr. Aug. Hahn</i> . gr. 8.	2
<i>Daselbe Buch in Deutsche. Schulausgabe</i> . 12.	1 15
<i>Biblia hebraica cum Vulgata interpretatione</i> . 2 Voll. 12.	8

Verzeichniß der Wörterbücher

welche in demselben Verlage erschienen und durch alle
Buchhandlungen zu erhalten sind.

<i>Dictionnaire français-anglais et anglais-français</i>	— 25
_____ <i>français-danois et danois-français</i>	1 —
_____ <i>français-hollandais et hollandais-français</i>	1 —
_____ <i>français-italien et italien-français</i>	— 25
_____ <i>français-suédois et suédois-français</i>	1 —
<i>Dizionario italiano-danese e danese-italiano</i>	1 —
_____ <i>italiano-inglese ed inglese-italiano</i>	— 25
Fürst, hebräisches und chaldäisches Schulwörterbuch	1 10
Handwörterbuch der neugriechischen und deutschen Sprache	1 —
Heym, russisch-französisch-deutsches Wörterb. 3 Theile. 2. Aufl.	6 —
Jordan, Dr. J. P., böhmisch und deutsches Taschenwörterbuch	1 —
_____ polnisch und deutsch	1 —
Kaltschmidt, Wörterbuch d. engl. u. deutschen Sprache. 2. Ausg.	2 15
_____ Wörterbuch d. französ. u. deutsch. Sprache 2. Ausg.	2 10
Kronzer und Wobeding, lateinisches Handwörterbuch	1 20
Leopold, <i>lexicon hebraicum et chaldaicum</i>	— 20
<i>Lexicon graeco-latinum manuale</i>	1 10
<i>Pocket-dictionary, danish-english and english-danish</i>	1 —
_____ <i>english-russian and russian-english</i>	1 —
_____ <i>english-swedish and swedish-english</i>	1 —
Schmidt, deutsch-griechisches Wörterbuch. 2. Ausg.	1 —
_____ griechisch-deutsches Wörterbuch. 2. Ausg.	1 —
_____ russisch-deutsches u. deutsch-russisches Wörterb. 2. Ausg.	2 15
_____ russisch-deutsches u. deutsch-russisches Taschenwörterbuch	1 —
Schmidt, <i>dictionnaire russe-français et français-russe</i>	1 —
_____ <i>dictionnaire français-polonais et polonais-français</i>	1 —
_____ <i>polsko-rossyjsky i rossyjsko-polski Słownik</i>	1 —
Schul- und Reise-Taschenwörterbuch, englisch und deutsch	— 27
_____ französisch u. deutsch	— 20
_____ italienisch u. deutsch	— 27
Taschenwörterbuch, dänisch-deutsches und deutsch-dänisches	1 —
_____ holländisch-deutsches u. deutsch-holländisches	1 —
_____ schwedisch-deutsches und deutsch-schwedisches	1 —
Weber, englisch-deutsches u. deutsch-englisches Wörterbuch 3. Ausg.	1 10
_____ italienisch-deutsches und deutsch-italienisches Wörterbuch	1 10

Ausführliche Cataloge sind in allen Buchhandlungen zur Einsicht vorzuhandeln.

